EXERCIČNÍ KNIHOVNY ČÍSLO 3

ZA PRAVDOU KRISTOVOU

APOLOGETICKÉ ÚVAHY A ČTENÍ
PRO DNY DUCHOVNÍ SAMOTY
UPRAVENO PRO INTELIGENCI JAKO
DOPLNĚK EXERCIČNÍCH ROZJÍMÁNÍ

Vydali účastníci velehradských exercicií jako rukopis

MILOSTNÉMU PRAŽSKÉMU JEZULÁTKU,

před jehož soškou, uctívanou v „Dětském ráji" Bedřichova ústavu ve Frýdlantě nad Ostravicí, desítky dětských srdcí vyprošovaly tomuto dílu požehnání nebes,

Z LÁSKY A VDĚČNOSTI VĚNOVÁNO.

Netušil jsem, na jaké obtíže narazí vydání tohoto dílka, když jsem v červenci 1936 odevzdal rukopis k schválení. Těm, kteří dopomohli dílku k tisku a jež jmenovat nebudu, nechať odplatí Dárce všeho dobra, k jehož cti jsem se pera chopil. Nebylo možno začít prvním dílem; rozhodli jsme se, že prozatím vydáme díl II. a III. Dnes, po překonání nesmírných překážek, došla z tiskárny korektura prvních archů.

Ve Frýdlantě nad Ostravicí, v předvečer svátku Panny bez poskvrny počaté 1938.

Autor.

I. První hodina křesťanské filosofie.

(Filosofickotheologická předběžná úvaha.)

První hodina latiny nebo hudby... Bývá obyčejně nadmíru fádní a suchá. Než dojdeme k tomu, abychom se mohli těšit čtením Vergila nebo zahráti veselý valčík! Nejinak naše „první hodina filosofie“... Tím spíš, že chybí živé slovo, že nemožno věc zpestřit hojnými příklady. Neodstraší tato okolnost čtenáře hned na začátku cesty? Může být! Proto radíme každému, komu nejsou „suché“ filosofické výrazy běžné, aby přešel prozatím tuto i následující kapitolu, a začal číst III. nebo IV. Nakonec pak, až bude s knihou hotov, nechť se pustí do těchto dvou, snad až příliš suchých...

Nezapomenutelně mi utkvěla v mysli první hodina na theologické fakultě. Zvyklí na středoškolskou učenost — kromě empirických a exaktních věd se tam nic nedokazovalo, nýbrž jen dekretovalo — slyšeli jsme po prvé přednášku universitního profesora katolického. V černé klerice a v černém kolárku vstoupil do posluchárny Msgre Kordač — neměli jsme tušení, že náš skromný profesor jest monsignorem — a po krátké modlitbě začal:

„Vítám vás k studiu křesťanské filosofie a theologie, studiu hlubokému a obtížnému. Napřed několik slov úvodem. Naši protivníci soudí a tvrdí, že my nedokazujeme nic, anebo že málo dokazujeme a mnoho předpokládáme, že tudíž veškerá theologie jest zbudována na nedokázaných předpokladech a tedy na písku. Nikoli. My nepředpokládáme víc než oni, totiž jen několik zásad, které jsou veskrze evidentní, na první pohled samozřejmé, a které se vůbec dokázat nedají „sine circulo vitioso“.[1]) Které jsou tyto zásady?

---

[1]) Co znamená „něco **dokázat**“ (logicky, nikoli empiricky)? Ukázat, že ta neb ona these (proposice, tvrzení) jest obsažena v premisách (větách) nám odjinud známých a že z nich plyne. Je-li nutno i premisy dokázat, počínám si týmž způsobem, až přijdu k větám, jež jsou nade vši pochybnost **jisty** a jež důkazů

Za prvé: První fakt — fakt vlastní existence. Já jsem. Chtěl-li by kdo užít Descartova výroku za důkaz této proposice, dopustil by se chyby „petitio principii." „Cogito, ergo sum" („přemýšlím, tedy existuji"), to jest jinými slovy: „Ego sum cogitans... já jsem přemýšlející, tedy jsem"..., předpokládal by tudíž v premisách ještě více než má dokázat: nejen existenci, nýbrž i činnost bytosti již existující.

Za druhé: První podmínka: rozum jest

---

nepotřebují. Takové jsou uvedené tři zásady. Z neznámých proposic nikdy nedokáži známé, z nejistých nikdy nedokáži jisté. Musí existovat první zásady (axiomy) všem známé, **zřejmé** a tudíž **nedokazatelné.** Kdo to popře, musí jít v sylogistickém dokazování **do nekonečna,** a to vede důsledně a logicky ke **skepticismu.** Methodický skepticismus Descartesův (pochybnost kritická — pochybuje, dokud není these dokázána a uvedena na pevné principy) má své oprávnění. Ale skepticismus absolutní? „Žádný poznatek není jistý" (tedy ani evidentní axiomy) — tabula rasa; zde však platí právem: ex nihilo nihil fit — kde nic, tam nic; a tam se **„z ničeho" nedá dokázat „něco."** Skepticismus teoretický, etický, náboženský — popírá vůbec možnost objektivního poznání podstaty věcí, poněvadž podle něho není absolutního kriteria pravdy. Protagoras (†411 před Kr.): „Není nic bezprostředně jistého." Následkem toho však není ani prostředečně nic jistého! „Protože není pravdivého vědění, není ani pravé ctnosti... protože v žádné věci není nic absolutně jisto, záleží pravá moudrost v tom, abychom o ničem nevyslovili úsudek, a tím se uchráníme před úsudkem nesprávným." —!— Za dob renaissance skepticismus ožil. Montaigne (†1592) a kněz Petr Charron (†1603) chtěli jím přispět na pomoc křesťanství (zjevenému náboženství): „Lidský rozum jest neschopen poznat pravdu, proto bylo nutno zjevení, jemuž musíme věřit." Kdyby byli řekli: „Není schopen poznat **všechnu** pravdu!" Ale **„žádnou"** pravdu?... Augustin: „Nevěřil bych, kdybych nenahlédl a nepoznal, že jsou důvody, jež mne k uvěření

schopen poznat pravdu. Matematik předpokládá jako věc samozřejmou, že jest schopen počítat; neměl jsem doposud v rukou matematické dílo, kde by byl v úvodě autor o této schopnosti pochyboval nebo žádal, aby mu ji někdo dokázal. Skepse, jež pochybuje o všem, i o matematických axiomatech, upírá rozumu schopnost poznat pravdu — a sami píší celé folianty, kde lze číst jedno tvrzení za druhým, kde „dokazují", t. j. z principů vyvozují poznatky, podle jich mínění „určité a jisté"... „Jsi naprosto jist,

---

nutí..." Bayle (†1706), Hume (†1776)... Racionalistický skepticismus popírá spolehlivost empirie (pokusů), empirický spolehlivost aprioristických metod. Obojí vede ke kriticismu Kantovu. Viz o tom v dalším odstavci a v dalších kapit. — Řetěz visí pevně, když první článek upevněn na skobě, a sorites (řada sylogismů) se musí opírat o **první pevnou zásadu.** Jinak lze věc vyjádřit takto: Dokazovat logicky znamená these složitější uvádět na proposice jednodušší, a z nich je vyvozovat. Pak ale nevyhnutelně dospějeme k tak jednoduchým, nad něž již neexistují jednodušší, na které by se daly uvést (na př. v matematice: a = a), a tyto pak jsou zároveň (právě pro svou jednoduchost) evidentní, samozřejmé, takže důkazů nepotřebují. Kliment Alex.: „První principy (zásady) se nedají dokázat, protože není možno někoho o pravdě poučit a přesvědčit, nevyjdeme-li od pravd známých" (jež by tvořily společné východisko... musí být aspoň něco, v čem se oba shodujeme, sic není dorozumění možné, jako mezi dvěma, kteří mluví řečí docela různou a nemají ani slova společného, kterýmž by si rozuměli). Duns Scotus: „Nemožno vytvořit první pojmy skrze důkazy." Proto jsme v II. dílu začali své vývody tím, že jsme se napřed shodli s odpůrci o společném východisku — o proposici, v níž jsme spolu s nimi zajedno: „Každý chce být šťasten..." (str. 10.) Zde styčný bod — v ostatním se rozcházíme — a jím jsme začali svou úvahu.

„Circulus vitiosus": „Jak se jmenuješ?" „Tak jako můj otec." „Jak se jmenuje tvůj otec?" „Tak jako já."

že neexistuje absolutní pravda?" „Ano, tím jsem naprosto jist." „Nuže, existuje tedy alespoň jedna absolutní, nepochybná a nezvratná pravda, totiž tato tvoje zásada, a tím se hroutí celý tvůj systém, jenž se o ni opírá."

Za třetí: První princip: zásada kontradikce (principium contradictionis). Tento princip se dá vyjádřit trojím způsobem: a) Co jest, jest. b) Táž věc nemůže zároveň býti a nebýti. c) Každá věc buďto jest nebo není. V matematice zní tento princip takto: 1. a = a; 2. nemohou zároveň platit rovnice a = b ... a jest větší neb menší než b; 3. buď a = b, nebo a větší menší než b. —

To jsou naše zásady, vlastně zásady každé vědy. Na nich všecko vědění zbudováno, z nich všechno lidské přemýšlení vychází, nevyjímaje ani exaktní vědy. Matematik nám na př. nikdy nedokáže matematicky rovnici a = a, anebo je-li x větší neb menší než y, že nemůže být x = y. Tyto dvě věty jsou první principy matematiky, na nich veškerá tato věda stojí, jsou evidentní, patrny samy v sobě (axiomata), a matematicky nedokazatelné.[2])

Z posledního principu (kontradikce) odvozujeme další: každá existující věc musí mít důvod, proč spíše existuje než neexistuje. Ten důvod má buď sama v sobě nebo mimo sebe*)

---

[2]) a = a... Jak tuto rovnici **matematicky** dokázat? Buď ji dokazuji z dalších rovnic (z ní plynoucích) a pak mám circulus vitiosus; nebo hledám (najdu?) premisy, z nichž se dá dokázat, a tyto buď nedokáži nebo hledám i pro ně důkaz, a tak jdu do nekonečna; nebo prohlásím tuto identickou rovnici za evidentní, a jsem u první evidentní nedokazatelné pravdy. Nebo v geometrii. „Co jest těleso? Co jest přímka?" Tyto pojmy mohu **filosoficky** definovat, ne však geometricky! Empirie zase **předpokládá** jako jistou zásadu (**empiricky** nedokazatelnou!), že lidské smysly jsou s to poznat pravdu, že smyslovému poznání odpovídá objektivní skutečnost.

*) **Zásada dostatečného důvodu** (principum rationis sufficientis). Platí i pro každý děj nebo zjev. Lze

a) **První možnost: věc má důvod své existence sama v sobě („ens a se"), t. j. existuje sama sebou. Mimochodem připomínám, že sám sebou existuje jedině Bůh, o čemž bude později řeč. Abychom předešli nesprávnému pojetí a alespoň poněkud si tento pojem objasnili (t. co znamená existovat sám od sebe), užívám tohoto přirovnání: abstraktní pravda má důvod své „existence" sama v sobě, na př. pravdy 2×2 = 4... celek jest větší než jeho část... a podobně.[3]) Kterákoli věc má důvod své existence v sobě, jest 1. nutná, existuje nutně, „musí" existovat; 2. jest nezničitelná; 3. jest a musí být věčná a zároveň 4. absolutně nezávislá... kdo by jí mohl učinit násilí, podrobit, omezit, na koho by byla odkázána a od koho by mohla dostat nebo doufat, co sama nemá? Jest nutná (ens necessarium), musí být, musí takto být, nemůže jinak být, a jest veskrze dokonalá: má vše,**

---

o ní mluvit (v jistém smysle a do jisté míry) i při negaci, a to, proč nenastane zjev, jenž by za normálních okolností nastal (proč neprší, proč při otočení vypínače žárovka nesvítí...). Jinak pro neexistenci věci jest „důvodem" buď nemožnost (metafysická — čtyřhranný kruh — fysická, morální) anebo svobodná vůle inteligentní bytosti (Tvůrce, člověka...).

[3]) Nerad bych zavdal podnět k nedorozumění. Omne simile claudicat, každé přirovnání kulhá. Chci říci tolik: abstraktní pravda, jako na př. uvedená 2×2 = 4, není ani rukou lidskou vyrobena, ani positivním (svobodným) lidským ustanovením zavedena, ba není vytvořena ani Boží všemohoucností, jež tvoří svobodně. Má svůj důvod v absolutně pravdivém vědění Nejvyššího, a člověk ji nezbytně pozná „ex comparatione terminorum": z pojmu 2×2 plyne nevyhnutelně závěr 4.

Lze užít i jiných analogií, na př.: věčné („nekonečně dlouhé") existence jest schopna věc jen nekonečně dokonalá. Čím dokonalejší **(svým způsobem!)** věc jest, tím delší trvání má zajištěno: budka z hlíny a hrad na skále — latinské císařství (stol. 13.) a římská republika — komár a papoušek...

co mít musí, nelze jí vytknout vady nebo nedostatku. Kdyby nebyla věčná (dejme tomu, kdyby existovala teprve od včerejška), plynulo by z toho, že kdysi (na př. před rokem) neexistovala. Jak by se pak o ní mohlo říci, že nutně existuje, kdyžtě jí tehdy nebylo? Nezaměňujme však existenci té které věci a naše poznání její existence! Já jsem poznal tu neb onu matematickou pravdu snad teprve dnes, ale ona platila („existovala") dřív, než jsem ji poznal... dříve, než který člověk ji poznal...., když nebylo na světě člověka, jenž by ji poznával, a platila by, kdyby nebylo nikdy na světě člověka, jenž by ji poznat mohl.

b) Druhá možnost: věc má důvod své existence mimo sebe („ens ab alio"). Dostala tedy existenci od jiného, tudíž začala kdysi existovat. Napřed musil totiž existovat ten, od něhož existenci dostala. Každá věc, která má důvod své existence mimo sebe, má začátek, nemůže být věčná, nemusí existovat, může neexistovat, jest kontingentní („ens contingens").

Vše konkrétní (mimo Boha) jest kontingentní: já, ty, tento kámen, naše země, sluneční systém, vesmír... svátosti, církev, lidská přirozenost Syna Božího... to vše nemusí existovat, „může neexistovat" a kdysi neexistovalo. Nemožno podat důkaz, že by nebo proč by musil existovat tento strom, tato hora, tato hvězda...

Každá věc musí mít tedy důvod a) že existuje, b) že právě takto existuje. Důvod existence, který jest mimo věc, nazýváme příčinou. Každá kontingentní věc musí mít svou příčinu. Tím přicházíme k zákonu příčinnosti[4]), o nějž se opírá každá

---

[4]) Metafysický princip příčinnosti zní: „Každá věc kontingentní má příčinu (mimo sebe!) své existence." Důkaz sv. Tomáše (I. 3. 7. tertio) vyjde na totéž: „Cokoli jest složeno, ať fysicky (z částí... člověk z duše a těla), ať metafysicky (z podstaty a existence — duše, anděl, každá věc kontingentní!), vymáhá příčinu, jež ty části (složky) spojila v jedno." Fysický zákon příčinnosti praví: „Každý jev má svou příčinu." Jak později ukážeme, řídí se tímto

věda. Začínaje Humem moderní filosofové[5]) tento zákon namnoze popírají; činí tak hlavně proto, aby mohli popřít Boha. Uzná-li kdo zákon příčinnosti, musí nezbytně doznat existenci Tvůrce jakožto první příčiny všeho, ačli chce důsledně myslit a domyslit. Ale popřít zákon příčinnosti lze jen v teorii. V praxi ve všedním životě jej uplatňujeme den co den, hodinu za hodinou. Což teprv ve vědě! Pátrání po nejbližší příčině jevů jest úkol přírodních věd. Prvním „proč", jež si člověk při pozorování přírodních zjevů dal, začíná badání a věda. Fysik pátrá, co jest příčinou měděnky na kostelní věži neb roztahování těles, botanik pátrá po příčině oplodnění květu neb stoupání mízy, astronom hledá příčinu periodického stoupání a klesání zářivosti hvězdy, chemik hledá příčinu této reakce ve zkumavce...[6]) Věda jest poznání jisté

---

zákonem **de facto** každý badatel, byť jej i v teorii popíral.

[5]) Ba i fysikové! „Dnes rozeznávají zákony dynamické, jež nepřipouštějí žádnou výjimku, a statické, kde jest výjimka možná. K těmto počítají někteří i zákon příčinnosti, a přec naše zkušenost nikdy nezažila výjimky!" (J. Reinke.) T. Pesch praví, že každý pokus dokázat neplatnost zákona příčinnosti se o něj opírá a jej předpokládá: slovo „protože" obsahuje příčinu.

[6]) Platí i o otázce **„k čemu"** — vědeckému badání se zároveň naskýtá otázka, jaký **cíl** ten neb onen jev má. Badatel objeví pod drobnohledem nějaký mikroskopický orgán, a jeho první otázka: „K čemu ten orgán jest?" Objeví na listu rostliny průduchy oku neviditelné, objeví chlorofylová tělíska, a okamžitě přijde táž otázka. To podle Aristotela činí vědu vědou: zpytovat, badat a hledat, jak **příčinu,** tak i **účel** každého přírodního zjevu. Vzdát se toho znamená vzdát se vědy. Úkol přírodních věd jest zjistit kausální (příčinnou) souvislost jevů. Při tom jest nemožno oddělit příčinu od účele a jedno bez druhého dostatečně vysvětlit. Obojí jest uzavřeno v pojmu zákona přírody. Tím přicházíme k **zákonu účelnosti,** o němž v kap. 3.

vysvětlené z příčin. (Aristoteles, Tomáš Aq.) Škrtni otázku „proč" a dáváš vědě výhost, přestáváš být badatelem. Vysvětluj vše bezprostředním zásahem Tvůrce („bouřku, zahřmění, vzájemné přitahování těles, vzrůst rostlin působí bezprostředně Bůh"), a jsi s vědeckým badáním hotov; nadto upadáš do bludu církví odsouzeného (okasionalismus Malebrancheův).

Příčina... Co nazýváme příčinou? To, co svým působením dává existenci jiné věci. Mohli bychom také říci: Co svým působením převádí věc neexistující ze stavu možnosti do stavu skutečnosti. Zamysleme se nad tím. Stůl, za nímž sedím, kdysi neexistoval. Co neexistovalo, nebylo skutečné, bylo pouze možné. Jak přešel ten stůl ze stavu možnosti ve stav skutečnosti? Jinými slovy: jak nabyl existence? Bez důvodu? Z ničeho není nic! Sám sebou? Toto tvrzení obsahuje trojnásobnou logickou kontradikci: 1. Nemůže dát sama sobě existenci věc, která není! 2. Kdyby ze stavu možnosti přešel ve skutečnost sám sebou, pak by všecky věci možné musily existovat. Kolik jest však možných stolů, domů, stromů atd. atd., jež nejen že neexistují, nýbrž nikdy existovat nebudou! 3. Je-li sám sebou, kde je důvod, že začal existovat právě teď? — U druhé odpovědi, že můj stůl se stal skutečným beze všeho důvodu, netřeba snad se zdržovat. Znamená jinými slovy, že skrze nic dostal existenci. Jak může působit to, co samo není?

Věc od příčiny způsobenou (uvedenou ve stav existence) nazýváme účinkem. Příčina a účinek patří k sobě a platí o nich tyto zásady: 1. Příčina jest dříve než účinek (ne-li časem, aspoň věcí, ontologice, na př. plamen příčina světla); kdo svou působností dal existenci mému stolu, musil přece existovat, aby svou působnost mohl rozvinout a uplatnit, dokud stůl ještě nebyl. 2. Příčina musí být od účinku rozdílná (realiter), sic bychom upadli do předešlého bludu, že účinek jest sám svou vlastní příčinou, t. j. že sám se udělal. 3. Příčina dává existenci účinku svou působností; nebýt toho, nevím, proč by příčinou tohoto domu musil být právě

tento stavitel a ne onen, proč ne hora Chimborazo nebo král Ramses II. 4. Každý účinek musí mít příčinu přiměřenou (proporcionelní); jinými slovy: účinek nemůže být dokonalejší než příčina. Chci-li mít v pokoji teplotu 16°, pak musí být v kamnech přiměřeně zatopeno; v každém případě nesmějí mít kamna teplotu nižší než 16°. Kdyby těleso s teplotou 10° mělo vyvodit teplotu 16°, pak bych neměl pro těchto šest stupňů dostatečnou příčinu. Nikdo nemůže dát, co sám nemá. Odkud se tedy tato vyšší teplota vzala, když kamna sama jí vydat nemohla? Byl by tu účinek bez příčiny. (V účinku by bylo něco, co nebylo v jeho příčině.) Z této čtvrté věty plyne, že z účinku nutno soudit nejen na existenci příčiny[7]), nýbrž i na její dokonalost. Hledím-li na zničené Pompeje, soudím z toho nejen, že výbuch Vesuvu tu byl, nýbrž

---

[7]) Církevní definice zákonem příčinnosti se neobírají, aspoň nikoli přímo. Ale čtěme rozhodnutí sněmu Vatikánského: „Řekne-li kdo, že jediného a pravého Boha, Stvořitele a Pána našeho, nelze určitě poznat přirozeným světlem rozumu lidského z věcí stvořených, budiž z církve vyloučen." (Ses. III., de rev. can. 1.) K tomu cap. 2.: „Církev... učí, že lze přirozeným světlem lidského rozumu určitě poznat z věcí stvořených Boha, původce a cíl všech věcí." Dovolává se slov sv. Pavla Řím. 1. 20, že neviditelný Bůh může být poznán z viditelného díla svých rukou. Tak hlásá již kniha Moudrosti v kap. 13. Jest samozřejmo, že každý člověk zdravým rozumem obdařený je s to Boha takto poznat, ačli chce. Ale poznat Tvůrce z díla jeho rukou předpokládá platnost zákona příčinnosti jak na poli metafysiky tak ve fysice. Poznat Boha z tvorstva mohu buď jako jeho Tvůrce, důkazem kosmologickým, nebo jako původce pořádku ve vesmíru, důkazem teleologickým. Nevím, jak by se s definicí církve vyrovnal věřící katolík, jenž by se odchýlil od sv. Tomáše a popřel důkaznost těchto důkazů, připouštěje jen důkaz metafysický, jenž jest prostému člověku nedostupný. Všech „pět cest" sv. Tomáše (I. 2. 3.) k dokázání existence Tvůrce, t. j. jeho pět důkazů, se opírá o zákon příčinnosti.

i na elementární sílu toho výbuchu. 5. Příčina, jak řečeno, nemůže dát účinku dokonalost, které sama nemá; nemusí mu však dát všecku dokonalost, kterou má. Nějaký Raffael nebo Tizian by nemusil stěny paláce ozdobit mistrovskými malbami, nýbrž jako natěrač vylíčit vápnem."

Tak asi mluvil bělovlasý profesor. Zdaž tehdy, před 30 lety tušil, že jeho první filosofická hodina nového školního roku utkví jednomu z mladých posluchačů nesmazatelně v paměti? Dnes, po tolikaletém studiu, nepozoruji, že by bylo nutno něco na jeho vývodech pozměnit nebo opravit.

II. Blázen praví v srdci svém: »Není Boha.« (Žalm 13.)

Botanik a biolog, doktor mediciny a filosofie Jan Reinke, profesor na universitě v Kielu, praví: „Můj filosofický názor na přírodu tkví v nazírání Aristotelově a jeho následovníků. Zásada Alberta Vel.: ‚Při badání přírodovědeckém jest empirie jediný zdroj pravdy' (poznání). Tomáš Aq. připojuje zákon příčinnosti. Obé jest základem jak filosofie, tak přírodovědeckého badání. Tomáš Aq. nadto ještě praví: ‚Nestačí zůstat u souvislosti příčin a účinků, nýbrž účelnost v nich patrná vede k poznání ředitele a vládce přírody...' Kantův boj proti důkazům existence Boží jest boj proti větrným mlýnům, an dokazuje, že nemají nárok na matematickou přesnost. Jeho domnělé jich vyvrácení je stejně pevné jako jeho vlastní ‚důkaz' z ‚praktického' rozumu. Už by se mělo jednou přestat uvádět Kanta v této věci co autoritu. Třebaže si ho velmi vážím, tuto polemiku proti důkazům Boží existence jsem pokládal vždy za nejslabší část jeho kriticismu." (Naturwissenschaft, Weltanschauung, Religion.)

„V každém názoru světovém má kombinační fantasie velkou roli, a to tím více, čím více chybí přírodovědecký základ... Büchner, Moleschott, Vogt, Haeckel byli nejen osobně atheisté, nýbrž hlásali atheismus masám lidu nedostatečně vzdělaným ve vědách přírodních, a právě proto měli takový úspěch. Na základě domnělé autority oněch mužů našel atheismus nejširší víru, neboť jest věcí víry stejně jako theismus[1])... Jak se může atheismus vydávat za důsledek přírodních věd, jest mi nepochopitelno... Jest obyčejně projevem vůle, ni-

[1]) „Důkaz" Haeckelův zní: „Každý vzdělanec, jenž se vyzná ve vědě, ví, že, není Boha." Jiný jeho „důkaz": „Teorie evoluční (jeho! člověk z opice!) důkazů vůbec nepotřebuje." Vogtovy „důkazy" záležejí v nadávkách — viz jeho dílo „Uhlířská víra a věda."

koliv rozumu: z předsudků nechtějí o božstvu nic vědět, zvláště atheisté, kteří jsou věd přírodních vzdáleni, na př. Nietzsche, jenž si obral za cíl ‚osvobodit' lidstvo od Boha... Eckermann projevil jednou obdiv nad podivuhodným zařízením, jímž komár pečuje o potomky. Goethe odvětil: ‚Kdybych věřil v Boha, nedivil bych se tomu.' Haeckel žádal od fysiků docela vážně zrušení zákona entropie, protože viděl, že jím zasazena atheismu smrtelná rána. Proč nežádal za zrušení zákona gravitace?.. Atheismus jest nejpovrchnější světový názor, protože nevniká ani do hloubi přírody ani do hlubin duševního života. Mezi hrdiny ducha nebylo nikdy atheistů... Diderot v mladých letech pravil: 'Právě badání v přírodě zasadilo atheismu smrtelnou ránu'..." (Reinke.)

Filosofie se liší od ostatních věd tím, že pátrá po poslední příčině všech věcí. Ptáme-li se botaniky, odkud je strom, jmenuje nejbližší příčinu: ze semene. Filosofie jde dál a ptá se, odkud ono semeno? Přirozeně z jiného stromu; a odkud onen strom? Tak jdeme dál a dál, až přijdeme k prvnímu stromu a prvnímu semenu. Známá stará otázka: „Co bylo dřív: slepice nebo vejce?"

Začněme prvním stadiem nynějšího vesmíru. Až tam nás mohou empirické vědy svými více nebo méně zaručenými domněnkami dovést — dál ani krok. Jestliže některý badatel ve vědách přírodních jde dále a snaží se odpovědět na otázku, odkud hmota je, přestává v tu chvíli být přírodovědcem a stává se filosofem. Kterou metodou může zjistit, odkud se hmota vzala? Nikoli pokusem, nikoli výpočtem... Vědy přírodní musí počítat s hmotou jako s věcí danou; všechno jejich badání směřuje jen k tomu, aby zjistili její vlastnosti. Na otázku „odkud jest", musí přírodovědec odpovědět s Du Bois Reymondem: „Ignoramus et ignorabimus", nevíme a nikdy nezvíme. „Toto nespadá do mé kompetence, to je věc filosofie."

Není však ojedinělým zjevem, že se na to zapomíná. Nepomní, že věda přírodní ze svých principů je naprosto nekompetentní něco tvrdit o původu hmoty a světa. Aristoteles vytýká současným materialis-

tům, že zaměňují fysiku s metafysikou (filosofií), t. j. že pytlačí v cizím revíru. Jejich novověcí kolegové nejinak: různé filosofické sentence vydávají za jistý důsledek přírodovědeckého badání, a bývají při tom do krajnosti nedůslední. Hlásají sensualismus: „Jenom to existuje, co smysly vnímáme" — vnímají smysly atom, sílu, zákon...? Účinky přírodních sil — ano; ty jsou smyslovému poznání přístupny, poznáváme je přímo (bezprostředně); ale síla samotná nebo zákon? K jejich poznání lze dojít nepřímo, prostředečně, t. j. pouze rozumovým úsudkem (logickým závěrem). Což teprve původ (podle nich i věčnost) hmoty — kterým smyslem tato fakta zjistili?

Rozhodně důslednější jsou přírodovědci, kteří jako Humboldt se omezují jenom na viditelný svět, a na otázku, co soudí o jeho původu, po případě o Tvůrci, odpovědí jako on: „O tom nemáme zkušenosti." Jinými slovy: „Nikdy jsem ho neviděl ani nehmatal." Se mnou mluvil kdosi o těchto věcech, chtěje ode mne „poučení" a nechtěje se dát poučit. Když jsme přišli na rozhraní mezi empirií a filosofií, prohlásil: „Positivista vám dále nepůjde." Budiž, nechce-li jít dále, jako turista, jenž si uprostřed cesty lehne a nechce dále k vrcholu stoupat, je to jeho věc; ale proto nemá práva bránit tomu, jenž dále jít chce a dovede, jenž se neomezí na tento smyslům přístupný svět, nýbrž s pole věd přírodních přejde do filosofie a hledá poslední příčinu věcí. Sama empirie by nemohla s místa, kdyby nechtěla trochu „filosofovat": z fakt, jež smysly poznala a zjistila, odvozuje logickým pochodem (tedy filosoficky! úsudkem!) další důsledky[2]). Řekne-li astronom, že měsíc váží 7.10^{25} gramů,

---

[2]) Theodor Lippsius namítá proti positivismu, jehož zásada jest „pouze popisovat, nikoli vysvětlovat": „Věta tak otřelá a banální, jako: ‚Každý dub nese žaludy' překročuje hranice veškeré empirie" — tím spíše hledání a konstatování přírodních zákonů. Lippsius má pravdu. Tvrdí-li empirismus a spřízněné systémy, že tvrdí jen to, co poznali smysly, pak nemohou vyslovit větu: „Každá koza má čtyři nohy" — prostě proto, že všechny kozy neviděli! Jak došli k

a chemik, že atom vodíku váží $16/10^{25}$ gramů, fysik, že komorní a (tón) činí 435 kmitů a červené světlo činí 420 bilionů kmitů za vteřinu, že vlna Roentgenových paprsků je dlouhá $100/10^{16}$ km, a astronom dodá, že průměr mléčné dráhy měří asi 200.10^{16} km, že teplota na povrchu slunce obnáší 6.000^0 a na Marsu v noci — 160^0: nebude snad nikdo tak dětinský, aby myslil, že měsíc i atom byly skutečně zváženy, kmity tónu neb světelného paprsku spočítány, délka světelné vlny neb průměr galaktického systému nebo teplota na mimozemských tělesech skutečně změřena. „To vše bylo zjištěno v pracovně za stolem nad papírem, důmyslnými methodami, jež se ovšem opírají o pozorovaná fakta.“ (Reinke.) Kolika poznatků se dopracovala věda podobným způsobem! Jak byla na př. zjištěna existence neviditelných temných těles (hvězd) ve vesmíru? Jak existence neviditelných paprsků? Což různé síly (gravitace, elektřina atd.) — všecko věci, jež se nedají ani hmatat ani vidět aniž jiným smyslem poznat, a jejichž existence jest naprosto jistá? Je-li docela vědecké usuzovat na exis-

---

uvedené větě? Filosofováním! Pozorovali řadu jedinců, u všech zjistili čtyři nohy, a pak logickou **indukcí** vyslovili větu, jež má všeobecnou platnost. — Rozmarná příhoda — před lety ... Profesor se táže kandidáta: „Odkud víte, že máte mozek?“ Nemohl říci, že ho viděl nebo hmatal... Dokazoval existenci svého mozku učeně z různých vjemů, profesor mu každý důkaz zbořil jak domek z karet — v úzkosti vyrazil kandidát ze sebe: „Každé hovado má v lebce mozek, tedy i já...“ Smích zaburácel sálem, ale kandidát vlastně teď „trefil“; logickou indukcí lze přijít k výroku: „Každý obratlovec má v lebce mozek.“

A ještě jedna věc, na kterou chci upozornit... Zákon pádu na příklad nepraví, že tělesa padají ani jak padají, nýbrž jak by padala za těch a těch okolností; „čistý“ (ideální) pád v říši skutečnosti neexistuje! (Reinke.) Což jde-li o to, abychom zjistili prastav země, nitro země... kterým smyslem vnímáme to neb ono? — O empirismu, positivismu atd. viz v dodatku k této kapitole.

tenci těchto věcí (smyslům nepřístupných) logickým závěrem ze zaručených fakt, nelze prohlašovat za nevědecké, když z jiných nemén ě zaručených faktů logicky dokazuji existenci neviditelné duše a neviditelného Tvůrce, první příčinu všeho existujícího, pořadatele všeho spořádaného a zákonodárce všech zákonů fysických i etických.

Nemohl jsem zjistit, zda jest historický výrok, připisovaný Laplaceovi. Když prý se ho Napoleon tázal, proč ve svém díle o vzniku světa ani jednou nevyslovil jméno Bůh, odpověděl: „Této hypothésy jsem neměl zapotřebí." Ať jest výrok pravdivý či nic, jisto jest, že Laplace vzal vesmír jako datum, a netázaje se, odkud se prakosmická mlhovina vzala, rozváděl svou theorii o vzniku světů. I já bych mohl napsat knihu o hodinových strojích, vzít je jako datum, vysvětlovat vnitřní zařízení, pohon atd., a o hodináři se ani nezmínit, ba dokonce tvrdit, že jsem ho nikde „v hodinách nenašel". Opravňuje mne to však k tomu, abych popřel jeho existenci?

Ona fráze o „hypothese" byla později opakována častěji. Stuart Mill a Schleiermacher prohlašují křesťanské učení o stvoření za filosofickou domněnku. Slyšeli jsme již (II. kap. 3.), že stvoření jest základní pravda křesťanského náboženství, a sice pravda nejen od Boha zjevená, nýbrž i jedna z těch, které může člověk sám pouhým rozumem poznat — ačli ji poznat chce a dá si tolik práce, aby ji poznal. K tomu jest však třeba vymanit se jak z předsudků rozumu tak z tyranie, kterou náruživost vykonává na vůli. Praví-li tedy Schleiermacher, že první původ věcí jest pro náboženské vědomí lhostejný, jen když prý člověk správně pojímá svůj poměr k Bohu, jest jeho náhled naprosto mylný. Odpovíme mu v jedné z dalších kapitol.

Tedy ona kosmická mlhovina. Ptám se: odkud je? Odkud jest hmota? Odpůrci odpovědí: „Hmota jest sama sebou." Pak by plynulo podle toho, co jsme nahoře slyšeli, že jest nutná a tedy neschopná změny[3]),

---

[3]) „Hmota jest nezničitelná" — již scholastická filosofie věděla, že přírodní síly jí nezničí. Z toho ne-

jako matematická pravda $2 \times 2 = 4$. Ale hmota přec ustavičně kolotá a jest podrobena neustálým změnám. Kdyby na př. tento kámen sám sebou existoval, pak by musil a) být věčný, b) mít právě tuto formu, protože neschopen změny c) být právě na tomto místě. Ale všechny tři body padají. V pravěké mlhovině neměl tuto formu, a na tomto místě snad nebyl ještě ani včera. Že jest, že právě takto jest, má svou příčinu. Kterou?

Kdyby hmota byla věčná, pak stavím tuto alternativu: buďto byla od věčnosti v klidu nebo v pohybu. Byla-li v klidu, ptám se: „Kdo do ní strčil, že se začala hýbat?" Sama z klidu v pohyb nepřešla, jak plyne ze zákona setrvačnosti (a dostatečného důvodu). Kde je tedy příčina jejího pohybu?[4]) Byla-li od věčnosti v pohybu, pak podle zákona entropie by její veškerá energie byla už dávno vyčerpaná. Mám totiž na zřeteli zákony, jimiž se řídí vzájemná přeměna energií: elektrická se proměňuje ve světelnou, tepelnou, kinetickou... kinetická (pohyb) v elektrickou nebo tepelnou... tepelná v pohyb... tato přeměna

---

plyne nikterak, že jest sama od sebe! Duše je též nezničitelná! O moderním „rozbití atomu" a proměně hmoty v energii zde netřeba mluvit, jelikož na našem důkaze nic nemění. — Vytáčka, že hmota jest sice nutná a věčná (tedy sama od sebe), ale její stavy (tvářnost, skupenství atd.), že jsou náhodné (kontingentní), nepomůže mnoho, protože se pak táži: „**Kdo** neb co jest **příčinou** oněch stavů, že tato hmota má právě tuto formu, toto místo, tuto teplotu, tento pohyb" atd. (sama sebou jest **lhostejna** k té neb oné formě, pohybu, způsobu existence...), nehledě k tomu, že obsahuje kontradikci slovo: „hmota jest sama od sebe, její stav jest od jiného" — **od koho** by byl? Kdo může vykonávat jakýkoli vliv na věc, jež jest sama od sebe (na pravdu $2 \times 2 = 4$)?

[4]) Žádná hmota nemůže sama sebe uvésti v pohyb.

Žádná hybná síla nemůže sama sobě určit směr.

Žádná fysická síla nemůže působiti bez spolupůsobení nebo impulsu jiné síly.

se děje tak přesně, že ani nejmenší jednotka energie nepřichází na zmar, právě tak jako hmota jest nezničitelná. „Úhrnné množství energie ve světě je stálé“ zní známý fysický zákon. Budiž. Jenže je v tom háček: tepelná energie totiž nepřechází nikdy docela v jinou, nýbrž zůstane vždy jakýsi nezměnitelný zbytek. Mohli bychom si to ukázat na příkladě. Milionář má miliardu dolarů a každý den je proměňuje ve směnárně za jiné valuty a sice přesně na haléř. Když však chce za cizí valutu dolary zpět, dostane o 1% méně — směnárník si ponechal agio. Předpokládáme, že z této miliardy dolarů neutratí ani centu, a přece se počet peněz v jeho kapse stále menší, protože v pokladně směnárníkově vždy zůstane „neproměnný zbytek“, jenž už nejde zpět. Při tom však „úhrnné množství dolarů v kapse milionáře a v kase směnárny jest vždy stejné“. Za jistou dobu — počítej si třeba celá tisíciletí nebo ještě víc — bude kapsa milionářova prázdná — všecko zlato odputovalo do pokladny, odkud se už „přeměnou“ do jeho kapsy nevrátí.

Tak i ve vesmíru. Všechna energie ponenáhlu přechází v tepelnou, a až se přemění v ni všecka, nebude možná již žádná další přeměna energií, a tudíž žádný pohyb a žádný život, ve vesmíru bude mrtvo — mrtvé moře tepelné energie („valuta, za kterou nic nedostaneš, kterou neproměníš“), nastane smrt ztuhnutím. Tomuto důsledku se nevyhnou vytáčkou, že prostor a tudíž i energie jest nekonečná. a) Je už dokázáno, že vesmír je nekonečný? b) Když se nekonečná energie vyčerpává na nekonečně mnohých místech v prostoru třeba nekonečném, vyčerpá se za dobu konečnou podle matematické formule: $\frac{\infty}{\infty} = a$.[5])

---

[5]) Proti zákonu entropie moderní badatelé leccos namítají, ale plně vyvrácen ještě nebyl. — Pro zeměkouli přicházejí v úvahu ještě jiné zjevy. Život asi zmizí s ní dříve než slunko zhasne, a země nezemře mrazem, nýbrž žízní! Mizí totiž voda... vniká do kůry a slučuje se s jinými látkami. Dosud prý zmizelo asi 6% vody — až zmizí všechna? Bez ní není organický život možný! Zdá se též, že z atmosféry neznámým způsobem mizí kysličník uhličitý — bez něhož

Což radioaktivní látky a jejich rozklad? Byť jim napočítali miliardy let (slunci dali dva biliony let lhůty „života"), jednou dosáhne rozklad cíle, t. j. všecka energie bude vyčerpána, případně vyzářena, a pak jest konec.[6]) Kdyby však hmota existovala od věčnosti, zase plyne z matematické formule a: ∞ = 0, t. j. už dávno by bylo dosaženo stadia úplného rozkladu. Jinými slovy: dnes už by nebylo ve vesmíru radioaktivních látek a tedy ani života.

---

je též organický (rostlinný) život nemožný! A teď mám co dát na jejich frázi, že svět „se znovu zrodí z vlastního popela jako fénix"! Stále táž metoda: hmota se vhodí do pánvičky přírody, aby z ní povstávala vždy v nových formách, a tak se vysvětlí všechny záhady.

[6]) „Kdyby slunce zhaslo, přestaly by všechny chemické procesy a všechno působení tepla. V přítomném řádě přírody je tedy světlo jakožto takové (v solárním systému: slunce) původní síla, jež nemohla být v činnost uvedena žádnou jinou silou, kdyžtě všechny molekuly jsou ve svém působení na ní závislé a jí podmíněny. Je tudíž tato síla (světlo) buď činná sama sebou, pak ale přestává být silou přírodní; nebo byla v činnost uvedena a v ní udržována jinou, vyšší, nikterak nepodmíněnou silou. Tuto vyšší, absolutní, samostatnou, nepodmíněnou sílu předpokládá věda sama jakožto **první příčinu pohybu,** když se pokouší vědecky vysvětlit vznik vesmíru, i jakožto sílu, jež pohybu atomů, molekul, těles **dává určitý směr,** jež může atomy spojovat, ať mechanicky nebo chemicky nebo organicky a z nich tvořit tělesa. Tato síla nemůže přijmout impuls od jiné, sic bychom musili pokračovat do nekonečna — to však není možné, jde-li o směr pohybu, protože by pak nedošlo nikdy k určitému směru. Tato první síla (Urkraft, primum movens) nemůže být sama fysická hybná síla, nýbrž taková, jež působí jinak než ve formě pohybu. Protože směr pohybu jest určen jen cílem, plyne z pojmu pohybu a hybné síly vůbec, že první příčina všeho pohybu v přírodě může být jen síla **volící** a stanovící cíl..." (Ulrici, Gott und Natur; citát zkrácen.)

Kosmologický důkaz se opírá veskrze o zákon příčinnosti. Každá kontingentní věc má příčinu. Z nejbližší příčiny pokroč ke vzdálenější a od ní ještě k vzdálenější, až přijdeš k prvnímu stromu, k první slepici, k prvnímu člověku, anebo, chceš-li, až k oné mlhovině, a teď? Odkud ten první strom, první slepice..? Je radost číst, jak se brání proti závěru, který je teď nezbytný. Slyšme napřed Strausse. „Každá věc má sice svou příčinu, ale co platí o jednotlivé, neplatí o všeobecnosti." Odpověď podobná, jako kdybych řekl: „Jedna opice rovnici sice nerozluští, ale celá menažerie dohromady by to dokázala." Baron Prášil se sice nemohl za vlastní cop vytáhnout z bahna, do něhož zabředl, ale celá armáda Césarova by byla dokázala sama se vytáhnout...![7])

---

[7]) Na námitku, že jednotlivé věci sice nemohou mít důvod existence samy v sobě, ale souhrn všech věcí (celek, vesmír) může být vysvětlen sám ze sebe, odpovídá Ulrici: „**Celek není nepodmíněný,** nýbrž jest podmíněn jak částmi, z nichž sestává, tak jejich vlastnostmi (Beschaffenheit); nemůže tedy být podmínkou svých vlastních částí, nemůže být poslední příčina všeho (nekonečná řada!)... aby mohl (na způsob pantheistického pojímání) vytvořit (producere) vlastní části; při tom aktu bylo by nutné seberozlišení (vědomé!) od vlastních dílů... V tom vězí kontradikce: celek by byl dříve, než jeho části... Celek jest celkem jen ve svých částech a se svými částmi!.. Nemluvě o tom, že vědomého rozlišení sebe od jiného je schopen jen duch... Vesmír jakožto souhrn všech existujících konečných a kontingentních věcí, jest sám 1. konečný — přidáváním věci konečné ke konečné nevznikne nekonečno, 2. kontingentní — souhrn kontingentních věcí nemůže se stát nekontingentní, tak jako souhrn všech neživých zrn písku na dně oceánu se nemůže stát živým, po případě nemůže vytvořit život. Logika nutí k závěru; jestliže jedna věc vyžaduje určitou příčinu, pak dvě věci vyžadují dvojnásobným právem příčinu (ne-li příčiny dvě), deset věcí desateronásobnou příčinu." (L. c.) Jinými slovy: nelze říci, že jedna, druhá, třetí... cihla sice začátek má,

Schopenhauer, jenž svou zajímavou drsností nejednoho převedl do svých vod, poukazuje na to, že náš důkaz v sobě skrývá metabasi εἰς ἄλλο γένος — tudíž je pochybený! „Kosmologický důkaz má první chybu, že usuzuje z účinku na příčinu, což jest logicky nepřípustno.“ Pak by ale nesměl ani geolog soudit na existenci člověka, najde-li jeho kostru! Lékař by jednal nelogicky, když z jistých známek soudí na nemoc, a nikdo by nesměl soudit ze stopy, že tu šel člověk nebo kůň, anebo z kouře, že tam jest oheň!! „Důkaz se dopouští otcovraždy zákona, když přijde k první, po případě poslední příčině všeho, t. j. k Tvůrci, a prohlašuje, že tento příčinu nemá. Důkaz na mě dělá dojem fiakristy, kterého pošlu domů, když mě zaveze k cíli“ Proč by ne? Tím vykonal svůj úkol, a jsme hotovi. Při tom však fiakristu nezabiji, když mě k cíli dovezl. Co se té otcovraždy týče, přehlédl jednu věc. Každá věc kontingentní musí mít příčinu, a protože ji nemají samy v sobě, uzavírám logickým závěrem na existenci bytosti, která kontingentní není, nýbrž existuje sama od sebe. Co se oné metabase týče, podotýkám: pojímá-li ji tak, jak řekl,

---

ale souhrn všech (celý dům) začátek nemá. Že jeden, druhý, třetí... dům měl příčinu (stavitele), ale celé velkoměsto jest samo od sebe, bez příčiny. Populárně lze odpovědět: „Na vodorovné trati jest vůz. Sám sebou se neuvede v pohyb — je třeba lokomotivy. Taktéž připneš-li druhý, desátý vůz... Je-li jich sto, předpokládá zdravý rozum, že je třeba stonásobné síly, aby je uvedla v pohyb, než když byl na trati jediný... nestačí **jedna** lokomotiva, musí být dvě... Při 200 vozů tři nebo čtyři... čím více vozů, tím více lokomotiv. Což, když je vozů nekonečné množství? Snad bude třeba nekonečné síly, nekonečného množství lokomotiv? Naši učenci odpovídají: „Ba ne — jakmile je vozů nekonečně mnoho, pak odepnout všechny lokomotivy! Pak se hnou samy...“ Logika stejná, jako kdybych řekl: „Když je 100 lidí, je třeba k jich nasycení větší tabule než při 10 — ale při nekonečném množství netřeba žádné tabule — ti se nasytí sami sebou...“ Ledaže by se navzájem požírali!

pak nevím, co by se proti ní dalo namítat nebo proč se na ni horšit. Takové metabase se dopouští i ten, kdo z existence hodinek soudí na existenci hodináře. Či snad, hledám-li příčinu hodinek, smím chodit pouze v nich od kolečka ke kolečku, a z řady koleček nesmím nikdy ven k mistru, abych nespáchal metabasi?

Nejčastěji snad si pomáhají tím, že se dovolávají nekonečné řady. Nynější stadium vesmíru jest výsledek předešlého, to zase důsledek předcházejícího atd. Nechtějí však přijít k prvnímu stadiu, nýbrž se skryjí za mlhavý a nedokázaný pojem: nekonečná řada — poslední útočiště všech, úkryt, kam se všichni schovávají jako děcko za maminčinu zástěru... všemohoucí čarodějova hůl v pohádce, jež dokáže všecko, i věci nemožné... Nemohou-li odpůrce „přetáhnout" na svou stranu, nemohou-li váhu dostat dolů, hodí na misku „nekonečnou řadu..." A nelze-li dokázat, že nekonečná řada má příčinu své existence sama v sobě, pomohou si druhou nekonečnou řadou, a ta má svou příčinu v třetí... nekonečné množství nekonečných řad!

Nekonečná řada má v jejich systému vyplnit úkol toho, čemu se říká perpetuum mobile. Toto jest však iluse dávno vyvrácená a odbytá. Hodinky se nedají do pohybu, když budu přidávat koleček, nýbrž když do nich vložím péro. Při nekonečném množství koleček se ručičky vůbec do pohybu nedostanou — k tomu, aby pohyb v té nekonečné řadě přišel až k poslednímu kolečku, jež hýbe ručičkami, by bylo třeba nekonečně dlouhého času. Řetěz nezůstane viset ve vzduchu, budu-li přidávat článků (třeba do nekonečna), nýbrž když první článek pověsím na pevný hřeb. Ostatně řada bez začátku, nekonečná řada účinků a příčin, jest kontradikce. Kruh ovšem nemá začátku ani konce, ale kruh není řada — v pojmu řady jest obsaženo, že má první a poslední člen.

Matematické t. zv. nekonečné řady — ve skutečnosti (konkretně) znázorněny nebo provedeny — jsou vždycky konečné; mají pouze možnost být stále rozmnožovány, aniž by kdo mohl říci, že u konce jest (infinitum actu — infinitum potentiâ; in-

finitum — indefinitum). Na př. řada 1, 2, 4, 8, 16, 32... se může rozmnožovat stále a stále, do nekonečna („neomezeně"), ale počítej, jak dlouho chceš — rci, že budeš počítat bez konce: kdykoli pohlédneš zpět, vidíš řadu ukončenou; jen možnost stále ji rozmnožovat leží před tebou.[8])

Čas je korrelát pohybu. Jenom tam, kde jest pohyb a sled dějů, jest i čas, a naopak: čas jen tam, kde jest pohyb. Zastav všechen pohyb ve vesmíru (otáčení země, dráha slunce, pohyb vody v řece, kyvadlo..., dýchání, oběh krve...), a přestává rázem čas. Čas jest míra pohybu, pohyb se měří časem. Pohyb bez začátku jest však nemožný, a stejně i čas bez začátku. První pohyb, první okamžik, začátek času. Každé časové trvání (stejně jako rozlehlost prostorová — pozn. 8.) se dá dělit; co však jest dělitelné (složeno z částí), nemůže být nekonečné. Jak mimo skutečný prostor jest možnost neomezeně mnohých a velkých prostorů, tak před skutečným časem jest možnost neomezeně dlouhého předcházejícího času. Krom toho — co může být rozmnožováno, není ne-

---

[8]) Matematická značka ∞ neznamená pravé nekonečno, a 0 neznamená vždycky „nic", nýbrž první značí veličinu nekonečně („neomezeně") velikou, nula naopak veličinu nekonečně („neomezeně") malou, jež pro praxi znamená skutečně nic, na příkl. $1/1000^{900}$ mikromilimetru. O takových veličinách platí 0. ∞ = a, nikoli však o pravé nule — nekonečné množství žebráků, z nichž každý má kapsu opravdu **docela** prázdnou, se mi nikdy nesloží na kabát. O veličinách nekonečně velikých platí zase formule: ∞ : a = ∞, ∞ —a = ∞ atd. (100^{900} km:10, 100^{909} km —50 km atd.) „Přímka se dá **myslit** jako dělitelná do nekonečna, t. j. nedá se označit **mez**, kam až dělitelnost sahá a po kolikátém dělení jest další dělení nemožné. Ale nelze říci, že konečná přímka **jest skutečně** do nekonečna **dělitelna** — to by znamenalo, že má nekonečně mnoho dílů (jen to lze do nekonečna dělit, co sestává z nekonečného množství částí), a pak by každá přímka, dlouhá i krátká, měla nekonečně mnoho dílů. Tím by všechen kvantitativní rozdíl zmizel: zrn-

konečné. Strom „nekonečně veliký" nemůže růst (kam by rostl?) — Bůh nemůže nabýt nové dokonalosti — jedině a právě proto, že jest nekonečný. Reelní prostor, reelní čas mají jen možnost „do nekonečna" (lépe: neomezeně) se zvětšovat, přibývat, „růst", ale faktické nekonečnosti nedosáhnou nikdy.

Že jest nemožná nekonečná minulost, zřejmo z toho, že nemožná jest i nekonečná budoucnost. Jest jen do nekonečna rozmnožitelná a rostoucí, chceme-li tohoto výrazu užít. Vyvolení nikdy nebudou moci říci, že již žijí nekonečnou dobu. Vezměme kterýkoli „okamžik" věčnosti: kdykoli pohlédnou zpět, vždy vidí konečnou „dobu" od začátku své existence až do této chvíle; jen před nimi leží nekončící věčnost. Kdyby chtěli spočítat všechny úkony lásky, které již vykonali, jest jejich počet vždy omezen, ale bude neomezeně rozmnožován po celou věčnost.

Jestliže tedy selhalo poslední útočiště odpůrců vysvětlit vznik světa nekonečnou řadou, jsou nuceni uznat: příčina světa jest mimo svět — nikoli v něm samém. A tato bytost mimozemská a nadzemská?

---

ko by mělo nekonečné množství dílů jako vesmír... kvantita jakožto ideelní norma jest něco jiného než kvantita **reální,** ve věcech existující. Onu lze v mysli dělit bez omezení, ne však tuto. Veličina reálně (fakticky, actu) nekonečná jest kontradikce, protože v pojmu veličiny (kvanta) jest omezení a ohraničení." (Ulrici 1. c. „Beschränkung und Begränzung eines quale.") Totéž platí o čísle; řeknu-li „sedm", mám na mysli 7 jednotek: sedmičku mohu rozdělit nanejvýš v těchto 7 jednotek — pokračuji-li a dělím i jednotku, pak ji pojímám ne jako jednotku, nýbrž jako **kvantum.**

Analogie vzatá z hodinek (nekonečné množství koleček), jest v podstatě důkaz sv. Tomáše Aq. (Summa c. G. I. 13), a ten ještě vyvrácen nebyl. — Srovnej rčení: „Rovnoběžky se sejdou (protínají) v nekonečnu," t. j. nikdy a nikde! Je-li hvězda od nás nekonečně daleko, nedoletí k nám s ní světlo nikdy, a gravitace na těleso v nekonečné vzdálenosti nepůsobí nikterak, t. j. ta hvězda nikdy nebude mít na naši zemi nižádný vliv a působnost!

Nemůže být ničím jiným leč tvůrcem světa (II. 73 — pantheismus a gnostický dualismus) — Tvůrce — (II. kap. 2. 3. 4.) — „Příčina všech příčin", primus motor, movens immobile — začátek bez začátku, jenž „v pohyb vede svět a všechny hvězdy" (Dante) a sám není hýbán, bytost existující sama od sebe. Divno, že proti tomuto pojmu tak brojí právě ti, kteří tvrdí o hmotném světě, že jest sám od sebe!

Tvůrce hmoty —

Příčina prvního pohybu —

Tím, co řečeno, byl zhruba načrtnut kosmologický důkaz existence Boží. Od dob Kantových platí ve vědeckém světě za odbytý. Kralovecký filosof se pokusil dokázat, že tento důkaz visí ve vzduchu, a tím podle Schopenhauera zasadil theologii smrtelnou ránu. Lidé popírající Boha byli odjakživa. V minulých dobách však pouze z povrchnosti, dnes zásadně. „Máme vědecké důkazy, že existence Boží se dokázat nedá."

Námitky jiných uvedeme jenom jako doklad, jak „hluboké" jejich vývody jsou. Schopenhauer na př. tvrdí docela vážně: „Ti, kteří věří v Boha, dělí svět na dvě části, nebe a zemi. Na zemi pobíhají lidé, v nebi sedí Bůh, který zemi řídí. Astronomie jim vzala nebe pryč, vzala jim i Boha. Astronomie tak rozšířila vesmír, že pro Boha nezbylo místa." Podobně mluví Strauss.

Spencer zase vážně vykládá, že si nemůžeme nikterak představit bytost, která jest sama od sebe, a že si nemůže představit stvoření z ničeho. Jakoby svatá víra učila, že Tvůrce vzal do rukou toto „nic" jako drvoštěp pařez, a z tohoto nic pomalu vyráběl něco. Tentýž mluví o prostoru, jak prý vypadal, nežli byl stvořen svět, a jak byl ten prostor sám stvořen. Pesch praví trefně, že středověká scholastika by se styděla primánům při disputaci předložit námitky, které dnes koryfeové filosofie předkládají jako vymoženost vědeckého bádání XIX. století. Nekonečnou řadu, se kterou stále manipulujete, si dovedete představit? Učí svatá víra, že Bůh napřed stvořil nějaký „prázdný prostor" nebo prázdný čas, do něhož jako do prázdného pytle pak nastrkal stvořené věci? Pros-

tor povstal spolu s hmotnými věcmi, k jejichž pojmu patří, že mají části vedle částí a zabírají (nejsouce jednoduché jako duch) část prostoru (extensio, partes extra partes). Totéž platí o čase. Před začátkem světa byl čas pouze možný, tak jako mimo existující vesmír jest prostor pouze možný, a obojí by zmizelo, kdyby zmizely všecky věci stvořené.

Zastánce věčného trvání hmoty jsme porazili vlastními zbraněmi, na způsob argumenti ad hominem; řekli jsme: „Dejme tomu, že hmota jest věčná." Dá se však myslit něco konečného a kontingentního, co by existovalo od věčnosti, t. j. bez začátku? Jinými slovy: dá se filosoficky dokázat, že by Bůh mohl dát něčemu existenci od věčnosti, na př. stvořit anděla nebo hmotu věčnou? Sv. Tomáš se touto otázkou obírá a jest toho náhledu, že filosoficky (metafysicky) se nemožnost věčné hmoty dokázat nedá; podle něho jsme jen Písmem sv. poučeni, že svět má začátek. Moderní fysika podává též důkaz, že hmota věčná de facto není. Drží-li se někdo náhledu, že by kontingentní věc mohla být věčná, nemění to nic na našem důkazu. Bytost, jež existuje sama od sebe, věčná být musí. Věc, jež sama od sebe neexistuje, by podle jejich názoru věčná být mohla. Co mne se týče, držím se rozhodně náhledu opačného, že věc kontingentní věčná být nemůže. Podle tohoto názoru patří k pojmu kontingence (věci stvořené) konečnost a omezenost v každém ohledu, tedy i co do trvání.... omezenost časová, t. j. musí mít začátek. „Věc podmíněná jest jen proto a potud podmíněná, pokud má podmínku, která jakožto taková předchází existenci a působnost věci podmíněné. Podmíněnost jest silám přírodním podstatná a nemůže jim být teprve později přidána... tak jako nůžky se nemohou samy rozstříhat a jako dnešek se nemůže učinit svým vlastním včerejškem. Protože nepodmíněné jest podmínkou nejen všeho působení, nýbrž i bytí, jest nezbytně silou tvůrčí." Ulrici, l. c.[9])

---

[9]) Podmínka jest nutně „das Prius seines (des Bedingten) Seins und Wirkens." Prius — sive ordine reali et temporali, sive ordine logico. Týž ib.

Uvádím příslušné místo z Heinrichovy dogmatiky: „V pojmu tvora podle sv. Atanáše vězí, že jest z ničeho, tedy neexistoval, dokud nebyl učiněn. Jak může to, co neexistovalo, dokud nebylo učiněno, mít stejné trvání s Bohem, jenž stále jest?[10]) Podle Jana Damašského jest kontradikce, aby to, co přešlo z nebytí k bytí, bylo stejně věčné s tím, jenž stále bez konce jest. Je tedy zřejmo a nepopíratelno, že věčnost jest výsada tvoru nesdělitelná (privilegium incommunicabile), t. j. třebaže jest Bůh všemohoucí, nemůže stvořit věčného tvora, učinit věc, jež by neměla počátku. Důvod, že stvoření od věčnosti jest nemožné, není v Bohu, nýbrž v podstatě a pojmu tvora; tedy nikoli nedostatek všemohoucnosti Boží... právě tak jako nemůže Bůh stvořit tvora nekonečného. Jak omezenost, tak i časovost patří k pojmu tvora (věci kontingentní), ne sice přímo a bezprostředně (formaliter), nýbrž jako vlastnost z podstaty nutně plynoucí. Jako žádná kontingentní věc nemůže být nekonečná actu (fakticky, t. j. dokonalostí, velikosti, mocí...), tak ani nemůže být nekonečná trváním, t. j. nemůže být věčná. Jest nemožná nekonečnost současná (nekonečný svět, nekonečně velká hmota), a právě tak nekonečnost sukcessivní, časová.

Co řečeno, jsou celkem vývody sv. Bonaventury. K nim světec ještě připojuje: ‚Nekonečné množství jedinců není možno uvést v řád... ani není možno konečným rozumem je pochopit a pojmout (kdyby svět byl nekonečný nebo věčný, musil by rozum andělů být též nekonečný, aby pojali všechny fáse jeho trvání; ale schopnost žádného tvora nemůže být nekonečná) ... není možno, aby to, co jest kontingentní (dostalo existenci, jíž dříve nemělo), mělo věčné trvání‘...“ (Celý citát zkrácen a upraven.)

Souhlasím s názorem velkého dogmatika i s náhledy uvedených učitelů církevních. Nezdá se mi, že by bylo možno je snadno vyvrátit.

Anděl..... od věčnosti stvořený, tedy bez začátku... kdy se rozhodli pro Boha nebo proti Bo-

---

[10]) Non erant, donec fierent... sie waren nicht, bevor sie wurden; das, was nicht war, ehe es wurde...

hu? Měl-li začátek, jest věc snadná: vyšel z tvůrčí ruky Boží, v prvním okamžiku existence byl podroben zkoušce, rozhodl se, a podle toho tu hned „na počátku" vzat do nebe nebo zavržen. Ale o nějakém počátku existence při stvoření od věčnosti nelze mluvit; doba zkoušky (status viae) tedy nemohla být „na počátku" života, kdyžtě jejich život počátku neměl! Nekonečnost si my, lidé omezení a koneční, představit nedovedeme. Odpověz mi na otázku: „Zná Bůh všechny číslice Ludolfského neb nějakého irracionálního čísla, logaritmu atd.? Je jisto, že počet těch číslic je nekonečný. Je jisto, že Bůh zná všechna. My však při slově „všechna" si vždy představíme jakýsi souhrn, sumu, jež má hranice a je tedy omezená.

Opakujeme výrok sv. Atanáše: „Nač by byl Bůh lidi stvořil, kdyby nebyl chtěl být od nich poznán?.. Bůh nezneužil své neviditelné přirozenosti, aby se lidem skryl, ani se neučinil člověku neznámým (a nepoznatelným), nýbrž tak upravil stvořený řád, aby mohl být poznán z díla rukou svých, on, jenž z přirozenosti své viděn býti nemůže... O vesmíru a o stvoření všech věcí přemnozí rozmanité výklady a náhledy pronášeli, a každý věc rozhodl, jak se mu líbilo; někteří tvrdili, že všecko povstalo náhodou a samo sebou, na př. epikurovci, kteří též tvrdí, že není prozřetelnosti; Plato zase pravil, že Bůh vše vytvořil z hmoty již existující, a tak Boha kovářem (hrnčířem), nikoli Tvůrcem činí..."

Dodatky.

A)

Nemenší důkaznou sílu má otázka po původu života. Odkud život? Agnostik odpoví zase své ignorabimus: „Empiricky je tato otázka dosud nezodpověděna." Co pokusů už učiněno! Bez Boha se tento problém uspokojivě rozřešit nedá[11]). Tvůrce nechtějí protivníci připustit, proto nezbývá než sáh-

[11]) „Pro vznik organismů nemůže věda udat jiný důvod než vůli Tvůrce." W. Thomson (Lord Kelvin), podle mnohých největší fysik 19. stol.

nout k fantastickým domněnkám. Kolik domněnek! Hrubý materialismus... popírá jakýkoli podstatný rozdíl mezi životem a věcí neživou (čímž boří hradbu dělící přírodu ve dvě říše, organickou a anorganickou), mezi hmotou a duchem.

Mezi přírodou anorganickou a organickou jest rozdíl podstatný („nepřeklenutelná propast"). Anorganické kombinace jsou jednoduché (H_2O, CO_2) a stabilní, organické komplikované (bílkovina!) a labilní. Totéž platí o formách — krom toho přímka, v anorganické přírodě dosti častá (krystaly!), jest z organické skoro vymýtěna. Samočinný pohyb... Krystaly „rostou" tím, že se řadí jeden k druhému (juxtapositio), všechny z téže látky, jejich trvání neomezené. Organismy se rodí, rostou tím, že látku (potravu) přijímají (intussusceptio), zpracují v jinou, mají životní funkce... prodělávají vývoj, jejich trvání jest omezené, jedinci odumírají, ale „zvěčňují" se plozením: trvání druhu nahražuje pomíjejícnost individuí. Jedním slovem: v organické přírodě nutno uznat ž i v o t n í p r i n c i p, jímž se rozlišuje od anorganické; bez něho nejsou vysvětlitelné ani funkce vegetativní (u rostlin), tím méně sensitivní (živočišné). Vizme chlorofyl, o němž bude ještě řeč v kap. 3. Jen on je s to proměnit látky anorganické v organické; činí tak pomocí slunečních paprsků — a ž i v o t n í h o p r i n c i p u! Ten jest ona síla, jež působí v této „chemické továrně". Věda dokáže divy, ale tuto „první práci" (první a základní proměnu) nedovede od přírody „odkoukat", na tu se může jen „koukat"... Co jest vůči této životní funkci všecka vzájemná přeměna neživých energií? Jakou životní energii mají mikroskopická zrna chlorofylová, když vytvoří obry až 150 m vysoké (sekvoje, eukalypty)? O d k u d tento životní princip?.. (Více viz v kap. 3.)

Další „domněnka..." Jiní sáhli ke generatio aequivoca (samoplození): život povstal prý sám sebou z hmoty neživé. Pouhá domněnka, nepodepřená ani jediným důkazem, ba ani analogií, jež by jí zaručovala aspoň jakousi pravděpodobnost; drželi se jí tak dlouho, až Pasteur svými světoznámými pokusy ji vyvrátil nadobro. „Omne vivum ex vivo (ex ovo),

vše živoucí pochází ze živoucího" jest fakt empiricky nezvratně dokázaný.[12]) Nejlepším důkazem ubohosti této hypotésy jest okolnost, že všechen důvtip, bystrozrak a vědecká erudice se nezmohly na jiné vysvětlení, než že první buňka vznikla „náhodou" (kap. 3.). K prabuňce nás jakž takž přivedli, ale dál to nešlo — prostě proto, že životní princip, oživující „nejprimitivnější" buňku, se staví v cestu jako nepřestupná hráz mezi organickou a neorganickou přírodu. Kdyby se jim podařilo vytvořit jedinou živou buňku v chemické retortě!..

---

[12]) „Pasteur a Robert Koch přesvědčili nás biology o nemožnosti a nemyslitelnosti samoplození. Proto nezbývá leč přijmout stvoření." (Reinke... pravý opak výroku Virchowova: „Nemáme pražádného důkazu pro samoplození, ale musíme je přijmout, sice bychom musili přijmout Tvůrce.") Bylo učiněno vše, aby se samoplození dokázalo, avšak „selhaly všechny pokusy o vysvětlení prvního vzniku oživené hmoty z chemických a fysických sil, jež v anorganické hmotě působí. První vznik organismů nelze tedy vyložit jinak, leč bezprostředním zasažením božství, tvůrčím aktem... Teorie stvoření jest daleko pochopitelnější než nepochopitelná a nepředstavitelná teorie náhody nebo samoplození." (Týž.) „Krátké krůčky, dlouhé doby", tato Straussova „kouzelná formule" nestačí, aby jim pomohla z úzkých: jednak sebe delší doba nedosáhne toho, aby hmota začala vidět, jednat, mluvit.... jednak od doby, kdy země vychladla a byla schopna života, až k objevení prvního organismu na zemi uplynulo podle vědeckých odhadů tolik a tolik tisíciletí, a ty nestačí k „náhodnému" vytvoření prabuňky, jak rozvedeno v III. kapitole. „Nelze jinak leč přijmout existenci tvůrčí příčiny, jež ještě dnes zachovává živočišné druhy." (Becquerel.) „Člověk, koruna organického tvorstva, jest cílem tvůrčího díla Božího. Tak dokazuje věda, co učí víra." (Parlatore.)

Opat Řehoř Mendel (†1884) konal osm let pokusy s křížením rostlin (10.000 pokusů), načež uveřejnil výsledky svých prací — zákony o dědičnosti, těmito pokusy zjištěné — a vědecký svět si jich ani nevšiml

A ještě jedna další theorie (Helmholtzova): „Meteory přinesly zárodky života na naši planetu.“ Tato věta, empiricky taktéž dosud nedokázaná, posunuje řešení otázky za hranice empirie, vzdává se tudíž možnosti ji empiricky řešit. Dovolíme si jen několik otázek:

1. Jest dokázáno, že zárodky života — třeba bakterie — snesou chlad meziplanetárního prostoru?

2. Jest pravděpodobno, že nezhynou anebo že nepozbudou plodnosti za miliony let, co trvá „přeprava“ z jiné provincie vesmíru do naší sluneční soustavy?

— proč? Nedal se z nich vytloukat kapitál proti víře! Co bez důkazů a bez pokusů zbájil o dědičnosti Darwin a co blouznil Haeckel, rozletělo se okamžitě světem, prostě proto, že se jejich „objevy“ nevěře převýtečně hodily. Dnes se mendelismus přednáší na universitách, a darvinismus nastoupil „cestu veškerého těla.“

Lukreciovi, darvinistovi starého Říma, se směje a odpovídá Horác, ač sám v bohy nevěřil: „Podle tebe vylezli na počátku lidé ze země, byli jako zvěř bez řeči, šerední, rvali se o žaludy drápy a pěstmi. Aby se dorozuměli, vynalezli slova a jména.“ Nic nového pod sluncem! Moderní mluví skoro doslova stejně: „ Napřed bylo tělo člověka pokryto srstí, člověk lezl po stromech... když mu byla zima, slezl dolů a začal se přikrývat, čímž srst ztratil... napodobil skřeky zvířecí a tak se naučil mluvit.“ Lenormant pravil r. 1871: „Pithekanthropus... strašidlo, s kterým mnozí duchové koketují, svedeni pradivnou pýchou...“ Ranke, nejslavnější antropolog 19. stol. pravil: „Nevíme, jak Bůh člověka stvořil,“ ale neřekl: „Není Boha...“

Jiný darvinista starověku, Anaximandros, tvrdí: „Lidé napřed žili a vypadali jako ryby; pokrokem doby vylezli z vody a nabyli nynější podoby.“ „Temný“ středověk neměl pro tyto učené teorie porozumění; teprve za „osvícenského“ období se ozývají první nesmělé hlasy. Monboldo myslil (r. 1773), že praotcem člověka jest orangutan, Gottfried Hermann dovozoval člověka z opice r. 1839.

3. Snesou žár (nebo přechod z mrazu do žáru) rozžhaveného meteoru letícího pozemskou atmosférou?

4. Nebudou zárodky usmrceny ultrafialovými paprsky (Becquerel)? Snesou bombardování kosmických „neviditelných" paprsků, daleko silnějších než paprsky Roentgenovy?

5. Našly se už zárodky života přišedší na zemi z oblastí mimozemských? Jinými slovy: Je dokázáno, že vesmír je „plný zárodků", jak jméno theorie hlásá (panspermie)?

6. A dejme tomu, že by to vše bylo dokázáno — tím se náš problém nerozřeší, nýbrž jen posune. Zbývá totiž ještě odpovědět na otázku, odkud se vzal život mimo naši planetu, ve vesmíru — —

Že darvinismus měl takové úspěchy a rázem ovládl celý svět, má svůj důvod. První regule nevěry zní: „Vysvětlit svět bez Boha." Ale jak! Faute de mieux, nemajíce nic lepšího, musí se spokojit s hypotésou, jakou právě po ruce mají, byť i znásilňovala lidský rozum jako výstřední materialismus nebo pantheismus. V tom se objevila domněnka, jež přece jen daleko lépe souhlasí se zásadami správného myšlení, neznásilňuje tak příliš logiku — — Třebaže nemluví výslovně o životním principu (o duši ať lidské nebo zvířecí), přece jej předpokládá. Nepopírá účelnost, nevysvětluje životní zjevy a děje silami pouze mechanicko-chemickými, jedním slovem: veškeren chór popěračů Boha poznal světlé stránky této teorie, s radostí odhodil okovy a jho, jimiž materialismus lidské myšlení spoutal (lidská přirozenost se nedá nikdy zapřít ani zničit!) a chopil se tohoto rozumnějšího výkladu života, jenž se též „obešel" bez Boha. Žádná teorie nepobláznila lidstvo tak jako tato, žádná nevyvolala takovou záplavu literatury pro a proti, žádná doposud neskýtala nepřátelům takové vyhlídky na „blokádu" víry a nezbytnou „smrt hladem".... Protože n e d o k á z a n á Darwinova teorie nečinila rozumu násilí jako materialismus, našla přívržence i v táboře věřících mužů. Byly to vpravdě triumfy, jež slavila v druhé polovině minulého století — profesoři nemluvili o „teorii" evoluce, nýbrž o „faktu" evoluce

— Dnes?Lidstvo vystřízlivělo z horečky, a neudržitelnost této hypotésy, patrná mužům vědy již dávno, je teď zřejmá — zvětrala, bortí se, vlastní lidé ji ponesou co nevidět na hřbitov, položí věnce na její hrob, svět půjde dál, a církev? Stála jako skála v moři v době, kdy jí předpovídali konec přátelé i nepřátelé, a stojí dodnes — —

B)

Materialismus (monismus) jest systém filosofický (nikoli přírodovědecký, ať si jeho přívrženci protestují sebe víc), jenž uznává jen hmotu (po případě sílu, energii) a pohyb. Lamettrie může být pokládán za zakladatele novověkého materialismu.[13]) Jeho dílo L'homme machine vyšlo v Paříži 1748. Smyslný požitek jest jediný cíl života, náboženství jakožto rušitel rozkoše musí být potíráno, stát nevěrců jest nejšťastnější stát. Naturalistický materialismus hlásal též Diderot a Holbach, etický materialismus d'Alembert (deista) a Helvetius. V Německu byl průkopníkem materialismu Feuerbach, žák hlasatele absolutního idealismu (Hegelův... reakce! extrema se tangunt!); za ním šli Vogt, Moleschott, Büchner. Teorie Laplaceova a Darwinova poskytly materialismu vítanou podporu. — Systém Haeckelův jest „ens mixtum" — složen z různorodých elementů: Giordano Bruno, Spinoza, Darwin. Duši popírá a o duši atomů mluví... Materialismus se zaplétá v logické kontradikce (atomy jsou nepodmíněné a při tom relativní, t. j. jeden pro druhého, tedy podmíněné,

---

[13]) Starověcí atomisté Leukippos, Demokrit, Epikur, Lukrecius.... krom nich Thales Anaximenes, Anaximandros, Heraklit... Empedokles, „předchůdce Darwinův", podle něhož jest „láska a nenávist" nejvyšší zákon všeho dění.... Přejal od něho Haeckel; když nevěděl, kudy kam, dal „duši" i atomům (sv. Jeroným svědčí, že již za jeho dob byli „blázni, kteří myslili, že vše jest oživeno"), a pak zase tu duši vysvětlil pohybem: „láska a nenávist" jest prý vzájemné přitahování a odpuzování atomů... To znamená hrát si s pojmy nebo je znásilňovat.

atd.) a odporuje zjištěným faktům (zjevy duševního života nevysvětlí pouze pohybem hmoty atd.).

Hmota — právě tím, že jest nesvobodná, svědčí, že jest pro někoho jiného — že má cíl mimo sebe a ne v sobě. Nesvobodná, proto nemůže dosáhnout sebevědomí; nerodí myšlenku, nýbrž jen hmotnou bytost sobě podobnou. Nejvyšší forma uplatnění sebe jest pro hmotnou přírodu plození (Zeugung — nikoli Überzeugung). Kdo sníží člověka na úroveň němé tváře, prohlásí důsledně, že pohlavní život jest osa všeho pozemského žití (II. 17.), při tom však páchají perversní otcovraždu vlastního učení, dovolujíce zničit život vlastního plodu. — Z toho, že hmota jest nesvobodná a tudíž pro jiného, plyne, že jen hmotné bytosti mohou tvořit organismus, celek, nikoli nesmrtelní duchové, andělé, kde každý jest sám pro sebe, dokonán, nepotřebuje ani doplnění ani „zvěčnění sebe" ustavičným plozením, při kterém „neustálé trvání druhu" má nahradit pomíjejícnost jedince.

Büchner tvrdil, že „duch bez těla" je tak nepochopitelný jako elektřina bez vodicího drátu — a sotva domluvil, vynalezena telegrafie bezdrátová!

Týž se rozhorlil proti hřbitovům: „Nejcennější, co umírající po sobě může zanechat, jest množství fosfor. vápna a vzácných úrodných solí..." Horáci, Ovidie, Homére...! „Jam opus exegi aere perennius..." praví jeden. „Dokud bude Vestálka stoupat na Kapitól..." ujišťuje druhý. A teď se dovídají, že nejcennější, co zanechali, jsou látky upotřebitelné pro ...půdy. Což charitativní díla Vincence Paulánského, Jana Boska? Což vědecká díla jiných?..

Positivista Huxley soudí jinak: „Člověk, jenž věří, že se mu jednou dostane naprostého štěstí a pokoje, jest silnější v boji o mravní pravdu v našem světě, plném úzkosti a hříchu; kdyby se podařilo tuto víru pevně dokázat, pak by se lidské pokolení na tuto radostnou naději věsilo tak, jako tonoucí námořník na záchrannou bóji." Tedy i on asi soudí, že víra jest „dobrotivý klam nebes" (Renan — viz str. 115.)!

Materialismus... odvrací se od krásy nestvořené a zamiluje se do matného odlesku této krásy, jenž prozařuje slabounce některým z tvorů nás obklopu-

jících — jak Narcis, jenž se zamiloval do vlastního obrazu ve vodní hladině, nebo Pygmalion, jenž se zamiloval do dívčí sochy, kterou sám vyrobil.

Teoretický materialismus... Praktický jest bohužel namnoze pěstován i od těch, kteří v Boha věří a o existenci duše jsou přesvědčeni. Žijí, jakoby nebylo leč hmoty a smyslového těla. I pro ně jest svět labyrint ilusí; ze zábav se jim líbí nejvíce ty, jež se podobají narkose, podporujíce snění a sebezapomínání. Která díla literární mají největší úspěch? Nikoli nejcennější (vědecky, stylově...), nýbrž opojná — především milostné romány, pomocí jichž čtenář žije neustále v říši pohádek.

Kdo nechce šálit sám sebe, sáhne pak k Schopenhauerovi a u něho se dovídá „Svět jest říše (mohl říci: dílo) náhody a bludu — ti dva tam vládnou ve velkém i v malém, a vedle nich ještě bláznovství a zloba mávají bičem. Proto vše, co jest lepší, jen s námahou se propracuje (že to neaplikoval na pravdu Kristovu!) — vše šlechetné a moudré málo kdy se objeví nebo uplatní. V říši myšlení vládne zvrácenost (filosofie mimokřesťanská!), v říši umění to, co jest nechutné (dnes — souhlasím!) a povrchní, zlé a úskočné v říši činů.“ (II. 33.) Bylo by jinak, kdyby se lidstvo vrátilo na Srdce Kristovo! Dalšími úvahami ubíjí chuť k životu, líče pesimisticky, jak „žaludek jednoho tvora jest hrobem nesčetných bytostí“ atd.

Materialismus myslil, že pozvedne člověka, když ho prohlásí za docela nezávislého na Tvůrci, v něhož sám ovšem nevěří. Ale člověk na Bohu nezávislý nemá s ním nic společného — jest ho vzdálen a jemu cizí, nemůže být od něho milován — jsa kus hmoty nemůže vejít v osobní spojení s ním — a pak jest nutným důsledkem koloběh hmoty (o němž věděli už staří, viz Kaz. 15, 7 — nic nového pod sluncem), od „lepších duchů“ okořeněný návratem k přírodě.

Jen šťastná nedůslednost jest příčinou, že bezbožecká filosofie, na všech universitách pod záštitou států celá desítiletí pěstovaná a masám populárním způsobem vočkovaná, nepřivedla všechny k naprostému nihilismu. Jednotlivec ovšem dovede logicky myslit, domyslit a vyvodit důsledky.

Návrat k přírodě — t. j. životu zvířátek — Myšlenka, kterou nevyslovil poprvé v dějinách „velký filosof lidstva“ (II. 365), nýbrž mnoho set let před ním Heraklit, Speusipp, Polemo. „Ctnost není nic jiného leč jít za hlasem přírody“ — nic nového pod sluncem! — Pelagius v 5. stol. po Kr. mluvil podobně (nezřízené vášně nazýval „vigor naturae“... „zdravá smyslnost“!), a Wieland, člověk pustých mravů, prohlašuje: „Kdybychom vždy poslouchali hlasu své přirozenosti, bylo by nám blaze, jako nikomu pod sluncem.“ (Schiller podobně, II. 38.) Taková morálka jest ovšem jistým lidem velmi vítaná. Týž praví: „Všechna přednost genia („nadčlověka“ — vůči prostému lidu) záleží v tom, že dovede vymyslit systém, podle něhož neřesti nejsou vůbec neřestmi...“

Brisot, ubíraje se ve stopách autora Nové Heloisy, hlásal, že pudy člověka jsou oprávněny, že jim smíme a máme hovět, nikoli je potlačovat. Lidožrout jen jde za hlasem přirozenosti, když požírá bližního, stejně jako vlk požírající ovci. — Jeho slova padla na půdu úrodnou, revoluce povolila všem pudům, a Brissot mohl na popravišti 31. října 1793 aspoň dvě tři minuty uvažovat, jaké ovoce jeho nauka nese. —

Positivismus, empirismus, sensualismus nejsou synonyma, ale jsou systémy spřízněné.

P o s i t i v i s m u s hlásá: „Mou říší jsou pouze fakta...“, t. j. p o v r c h — „nejdu ani na krok do hloubky (podle Indů „nejdětinštější filosofie“, neuznávající nic, krom toho, „co může ohmatat“). Zakladatel positivismu jest Aug. Comte (†1857).[14]) Předmět vědění jsou podle nich jen fakta vnějšího a vnitřního smyslového vnímání a jich souvislost. Vše ostatní, jakožto „transcendentální“, smysly nevnímatelné, jest nejisté — pochybné — neexistuje! Bůh, duše... v nejpříznivějším případě jest jejich existence více méně pravděpodobná domněnka. Axiomy (matematické, logické, etické, estetické) pocházejí z instinktu nebo z dědičnosti — i zákon příčinnosti! Protože tento padá, je stržen most, jenž nás vede ze světa smyslů do světa

---

[14]) „Předmětem naší úcty by mělo být pouze lidství“ (člověk — viz I. str. 12 dole).

smyslům nepřístupného. V náboženském ohledu se positivista stává agnostikem: „Existenci Boha nelze s jistotou poznat.“ (John Stuart Mill, †1873.) — Herbert Spencer († 1903) jest „filosof darvinismu.“ Zásadu „Venuše a Bakchus“ nepronesl sice on, ale jiní ji z jeho nauky důsledně odvodili.

Sensualismus se vyskytuje v různých odstínech; všem společná zásada: „Pramen poznání jsou pouze smysly; předmět poznání pouze to, co jest smyslům přístupno.“ V etice hoví hedonismu (rozkošnictví, viz uvedený právě výrok „Venuše a Bakchus“!).

Empirismus: „Empirie (zkušenost, pokus... tedy smyslové vnímání) jest jediná cesta k jistým poznatkům.“ Lze tedy empirismus nazvat genus (rod), jehož různé species (druhy) jsou systémy svrchu uvedené. K nim se druží i subjektivismus: „Nelze zjistit, jaký svět ve skutečnosti jest, nýbrž jen, jak se našim smyslům jeví.“ Viz výrok Försterův na začátku VI. kapitoly, str. 102.

Determinismus, pravý opak předešlých systémů, zase nemírně přehání princip příčinnosti; podle něho i svobodné činy jsou nutná výslednice faktorů vnějších nebo vnitřních, na jednajícím docela nezávislých (mechanickochemické procesy v mozku... vliv vnějších událostí...). Tím padá svoboda vůle, odpovědnost, zásluha, vina... Proti výstřednímu determinismu jako argumentum ad hominem se užívá „telegramového důkazu“: čím to, že týž telegram („Klára se zasnoubila“) působí docela jinak na matku, na odmítnutého milovníka, na cizího? Čím to, že týž telegram, kde změněno jen jedno neb dvě písmena („Klára se zasnoubila... Klára se zabila“) působí docela jinak na tutéž osobu?

Kontrastem k tomuto systému jest naprostý indiferentismus, tvrdící, že vnější i vnitřní fakta nemají pražádný vliv na lidské činy. Hume: „Příčina všeho konání jest vášeň — vždy rozhoduje jen libost nebo nelibost...“

Kant a jeho filosofie byla předmětem nesčetných diskusí i sporů. Nám dostačí vědět toto: v díle Kritik der reinen Vernunft tvrdí, že existence Boha i nesmr-

telné duše, jakož i svobody vůle, se nedá dokázat — dodnes evangelium vší mimokřesťanské filosofie. V díle Kritik der praktischen Vernunft pomáhá na nohy pravdám, jimž v prvním díle nohy podrazil: „Zamítl jsem vědu, abych došel k víře..." Tak nemluvil žádný katolický theolog! Kant viděl, že padá všechna mravnost, uvedou-li se jeho zásady v praxi. Prohlašuje tedy místo heteronomie etiky její autonomii („Ne cizí vůle, ne Boží vůle, ne Boží zákon, nýbrž tvá vůle jest nejvyšší a jediná norma tvého jednání" — viz II. 16.) — Z toho vyvozuje kategorický imperativ: „Musíš..." To předpokládá „Můžeš..." Z toho plyne svoboda vůle, první postulát praktického rozumu. Z toho další postuláty, nesmrtelnost duše, vymáhaná požadavkem zdokonalení, jehož nelze na zemi dosíci, a třetí postulát, existence Boží, vymáhaná touhou po štěstí.

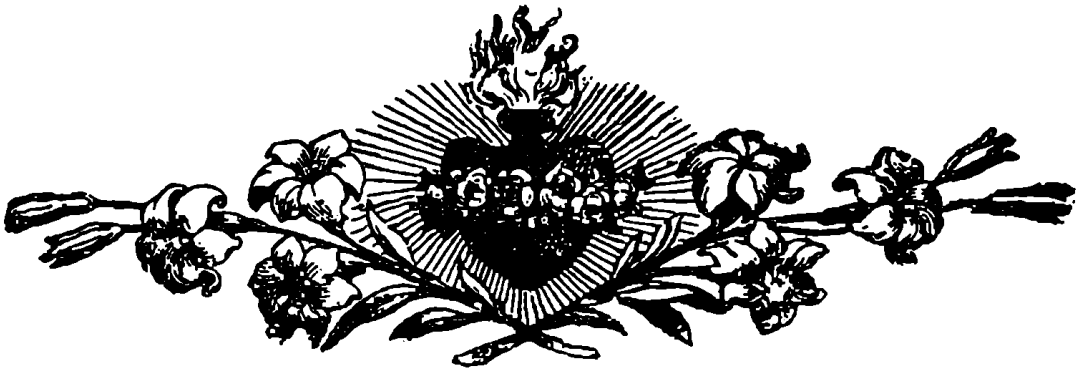

III. Otaž se ptactva nebeského, a oznámí tobě... (Job 12. 7.)

Spořádal jsi všechny věci podle míry, váhy a počtu. (Md 11. 21.)

A) Zákon a řád.

Kosmologický důkaz existence Boží argumentuje: „Kde účinek, tam příčina", a z existence světa logicky (a posteriori) vyvozuje existenci Tvůrce jakožto příčiny. O princip příčinnosti se opírá i důkaz teleologický a praví: „Kde pořádek, tam pořadatel; kde zákon, tam zákonodárce. Avšak ve vesmíru jest podivuhodný řád a účelnost, vše jest řízeno železnými zákony. Tedy...[1]) Tento důkaz jde dál než předešlý: dokazuje nejen existenci pořadatele, nýbrž i jeho všecko převyšující inteligenci. „Příčina, jež k dosažení určitého cíle volí přiměřené prostředky (media proportionata), musí být inteligentní. Avšak ve vesmíru jest nejrozmanitějších cílů neomylně dosahováno nejvhodnějšími a nejjednoduššími prostředky. Tedy..."

Kdo neměl osobního zájmu na tom, aby popíral existence Boha, tomu byl tento důkaz vždy milý a drahý. I odpůrci jako Kuno Fischer uznávají, že pozorování přírody, jež jest podkladem tohoto důkazu, ducha lidského povznáší. Fakt podivuhodného pořádku... Vezmi do rukou kteroukoli učebnici astronomie, mineralogie, geologie, fysiky, chemie... Všude řád, všude zákon.[2]) Astronomie — ztělesněná fysika; krystalografie, ztělesněná geometrie...

---

[1]) Anaxagoras prohlašuje **rozum** (νοῦς, rceme: nestvořenou inteligenci) za pořadatele hmoty — bez odporu vyšší pojetí přírody a světového řádu než tehdejších materialistů, podle nichž vše spořádala náhoda. „Mluví jediný jako střízlivý mezi opilci." (Aristoteles.)

[2]) Zákon v nejširším smysle lze definovat jakožto stabilní normu, podle níž se co děje. Dělíme jej na zákon ethický a fysický. Prvním se řídí mravní život

Zákony mechanické vynikají největší jednoduchostí a největším rozsahem (gravitace, setrvačnost...) K jich zjištění stačí několik faktů. Fysické zákony v užším smysle jsou jim velmi podobny. Z několika faktů zjistíme je indukcí, a mají též co největší rozsah (vliv tepla na roztažitelnost látek, kohese, osmosa...) V chemii všeobecnosti zákona ubývá; jest mnoho specielních zákonů, omezených na užší sféru působnosti. Jakmile jest nějaký zákon objeven, nutno zjišťovat neustálými pokusy, zda platí též zde nebo tam. Sta pokusů zjistilo, že voda pohlcováním plynů se stává těžší, a najednou se ukáže, že amoniak tvoří výjimku: voda se stane lehčí. Těleso ve stavu tuhém jest těžší než ve stavu kapalném, voda tvoří výjimku, aspoň do jisté míry — led jest lehčí než voda nízké teploty (kolem 4°C).

Zákon jest nad sílou — síla jest výkonný orgán zákona.

Praví-li Tyndal, že nutnost zákonů přírodních jest poznatek nové doby a že pojem zákona byl dřívějším generacím (t. j. středověké filosofii a theologii) neznámý, jelikož vše se uvádělo na Boha jako na příčinu, pak jest na omylu. Stačí nahlédnout do sv. Tomáše, aby se o tom přesvědčil (S. c. Gent. II. 30), ba i Aristoteles by jej usvědčil z bludu. Praví: „Podmínka

---

bytostí obdařených rozumem a svobodnou vůlí, druhým řád přírody. Teleologický důkaz se zaměstnává jen **fysickým** řádem a tedy též jen **fysickými zákony.** Rozum je zjistí z účinků, a sice ze **stabilních** účinků jakožto jejich bezprostřední příčinu.

O zákonu mluvíme, když za týchž okolností všude a vždycky nastává týž jev... za jiných okolností jiný jev, avšak konstantně jako onen. Podle věty a = a mají stejné příčiny stejné účinky, pokud situace jest táž. Různé příčiny za týchž okolností mají různé účinky. Žádný zákon by nemohl obstát a nic by se podle něho nemohlo dít, kdyby hmota a síly v ní působící nebyly původně (na počátku, při svém vzniku) uzpůsobeny tak, že podle toho neb onoho zákona síly ve hmotě působit musily. Nicotný by byl veškerý zákon, kdyby atomy a jejich síly byly tak uzpůsobeny,

vědy jest stabilita zákonů. Vědomost má ten, kdo z příčiny poznává nutný výsledek. Popře-li kdo tuto nutnost, že totiž táž příčina má tentýž účinek, a že tentýž zjev předpokládá tutéž příčinu, pak se všecka věda bortí." (Viz str. 11., okkasionalismus církví odsouzený!)

Hlásají-li deisté a monisté, že zákony přírodní jsou naprosto nezměnitelné a že tudíž zasažení vyšší moci do běhu přírodního řádu jest naprosto vyloučeno (zázrak), tvrdí Hume, St. Mill, Lotze a jiní pravý opak. Stabilní vyskytování jistých jevů v minulosti („kámen padá vždy dolů, voda mrzne při teplotě 0°") samosebou prý nás neopravňuje, abychom i v budoucnosti tytéž zjevy s jistotou očekávali. Není prý logické kontradikce v tvrzení, že zítra slunce nevyjde, že voda nebude mokrá a oheň nebude páliti... Tyto věci nutno prý věřit. Zde můžeme fysice pomoci my a říci: „Není sice metafysické kontradikce v uvedených tvrzeních; ale moudrost Tvůrce nám zaručuje naprostou jistotu, že zítra budou platit a působit tytéž zákony jako dnes. Tvůrce nemá důvodu, aby je rušil, opravoval, suspendoval nebo dokonce si hrál. Nutnost přírodních zákonů není sice absolutní jako zákonů mravních (konej dobré a varuj se zlého) — proč by

---

že by za týchž okolností působily různě a měly různé účinky. Zákon jest jen výraz daného uzpůsobení přírodních sil a věcí v jejich vzájemných poměrech a vztazích... neexistuje mimo ně, nýbrž **v nich**, a to od počátku, nikoli dodatečně přidán... t. j. vězí v podstatě věcí. „Rozkazy královy jsou v úřednících nejen pasivně, nýbrž i aktivně." (T. Pesch.)

Zákon určuje **způsob, podle** něhož věci jednají nebo jsou řízeny; jest **důvodem, proč** jednají takto a ne jinak. Jako jest v přírodě nemyslitelné prázdné nic, neschopné být jak podmětem tak předmětem činnosti, tak jest nemyslitelné i neurčito, na př. síla, jež by neurčitě působila, pohyb, jenž by neměl určitý směr atd. Norma neb zákon samozřejmě nemůže být věc hmotná. Zákony přírodní, o nichž jednáme, nemohly existovat jinak leč v idei první příčiny, a to dříve, než se dostalo existence věcem, jež jsou zákonem řízeny.

se na př. musila tělesa horkem roztahovat? Jejich nutnost není ani logická, t. j. neplyne z pojmů — z pojmu pól kladný a záporný nikdy neodvodím logicky, že se musí přitahovat... tuto věc nutno zjistit pokusem. Nutnost fysických zákonů jest a) svobodná, b) účelná, t. j. Tvůrce je zvolil svobodně... mohl zvolit jiné, kdyby byl chtěl. Volil je účelně, t. j. moudře... tak, aby jimi dosáhl jistě, neomylně, cestou co nejkratší a způsobem pokud možno krásným svých cílů. Poslední důvod stálosti řádu a zákonů přírodních je tedy svobodná a zároveň moudrá vůle a ustanovení Tvůrce. Vyvolil tento řád, a jest vázán nikoli vnitřní a ještě méně vnější nutností, nýbrž svou nevystihlou moudrostí, aby ho neměnil. Nejsou tedy zákony fysické ani nejisté ani nespolehlivé, třebaže svobodně zvolené."

Vyslovili jsme slovo řád. Co znamená? Kde všechny síly působí podle určitých zákonů, a sice tak, že nenastane chaos, nýbrž že se harmonicky doplňují, jakoby byly umělecky „sladěny", tam jest ve všem dění pořádek, řád. Zákony a jejich „sladění" jsou prostředky, jimiž řádu jakožto cíle jest dosaženo.

Podle sv. Augustina pojem řádu uzavírá v sobě dvojí věc: a) rozmanitost či mnohost jednotek — kde jest jediná, nelze o řádu mluvit — a to jest materielní prvek; b) jednotící ideu, jež spojuje všechny v jednotu, a sice právě tuto a ne jinou, jež by též byla možná, a to jest formální prvek.[3])

---

[3]) Každý pořádek, byť sebe primitivnější (na poušti v moři kamenů najdeme několik postavených do polokruhu) jest každému neomylným svědectvím, že má před sebou dílo bytosti inteligentní. Najdeme kresby vyryté do stěny jeskyně, a hned v nich poznáváme dílo předhistorického člověka. Či řekne někdo, že to jest erose, a barvy na nich usazeninou? Najdeme úlomek tabulky s klínovým písmem a snažíme se je rozluštit — neodhodíme ji a nevysvětlíme věc mechanickými přírodními silami neb náhodou. Ano, jsou případy, že sami odpůrci teleologického důkazu jdou dále než my a prohlašují za dílo inteligence, co se dá neb i musí vysvětlit mechanicky. R. 1872 nalezl abbé

Všechno přírodovědecké badání spočívá na faktu řádu a zákonitosti vše ovládající. Cílem vědeckého badání jest zákony přírodní objevit, nikoli je vynalézt. Zákony byly v přírodě dříve, než hloubavý lidský duch začal pracovat, než jejich účinky pozoroval a z nich na existenci zákonů soudil. Tento řád jest ve věcech samých, tedy objektivní, nikoli subjektivní, vnesený a promítaný do přírody a jejích zjevů lidským duchem — sice „padají exaktní vědy se vším svým měřením a vážením a počítáním, a badatel stojí při každém fenomenu před neznámým x, jež se vymyká navždy všem pokusům je zbadat.“ (Reinke.) K pod-

---

Bourgeois ve francouzském terciéru několik oblých křeménků, podobných oblázkům. Virchov řekl, že to nic není, ale jiní je prohlašovali za nepopíratelný důkaz existence člověka, dali jim název eolithy, a protože se jich brzy našly spousty, vyvozovali z toho, že se evropské třetihory lidmi zrovna hemžily, jako mraveniště.

„To jest nejdražší odkaz našich třetihorních předků... Když tento fundamentální objev byl učiněn, působil napodobovací pud na všechny jemu (vynálezci) rovné, a tím tehdejší lidstvo bylo tak povzneseno nad zvířata, že dlouho mohli myslit, že jsou na vrcholu všeho pokroku. Duševní námaha, jež byla nutná, aby člověka přivedla k vynalezení eolithů, byla taková, že po dlouhá tisíciletí ochromila vznikající inteligenci. Teprve po dlouhé periodě stagnace jest patrný pokrok... ke konci staršího kvartéru. Tu začíná druhá perioda a ta trvala až do 18 stol. po Kr., kdy teprve začal člověk vytvářet vpravdě vědeckou metodu...“ (Rutot.) První periodu charakterisuje vynález eolithů, jakožto prvních nástrojů, druhou vynález zbraní, třetí „tolerance, pravda, spravedlnost“. Šťastného vynálezce eolithů nazval týž autor homosimius Bourgeoisii nebo tetrapothomo Argentinius (člověk opičák B. nebo čtyřnohý člověk argentinský). Ale brzo potom se ukázalo, že ve mlýně v Mantes u Paříže vznikají nejpěknější „eolithy“ točením turbiny... ve vodním víru kameny na sebe narážejí a omílají se. Na mořském břehu byly dokonce nalezeny „eolithy“ ze skla.

statě věcí nepronikne ovšem žádný stvořený duch, a chce-li kdo jít do nekonečna, stačí v konečné věci jít do hloubky, jak čteme ve Faustovi. Z toho však neplyne právo popřít pozorovaným zjevům objektivní platnost.

Augustinova definice řádu má nápadnou podobu s jeho definicí krásna: rozmanitost v jednotě. A vskutku, není pochyby, že na každém řádě zjistí pozorující duch estetickou stránku. Účelnost v přírodě svou krásou uchvátí a okouzlí. Proto teleologický důkaz působí na ducha mile, osvěžuje jej takřka a povznáší k výšinám, kdežto kosmologický svou lapidárností činí spíše dojem velebnosti a vážnosti. „Celá příroda jest zázrak, a ten zázrak nepřestává být zázrakem svou každodenností." Zdaž věděl Reinke, že podobnou myšlenku vyslovil před ním již sv. Augustin?

Připojme krátkou úvahu o estetické stránce přírody. „Bůh mluví z tisícerých tvorů k člověku jejich krásou a nádherou tak, že by lidský duch musil být docela zvrácený, kdyby nevycítil v tomto museu zázraků vyšší vedoucí bytost." (Glaser.) Jak jinak vysvětlit všechnu tu krásu, hned zřejmou, na př. na kvítku, hned utajenou a jen drobnohledem neb jiným důmyslným přístrojem objevitelnou, na př. polarisaci světla? Zde nepomůže Darwinova selekce. Krystaly se svou stereometrickou přesností pocházejí z dílny geometra, kresby na křídlech motýlích nebo na kožešině pardála z atelieru malířského mistra, zlatý řez[4]) prozrazuje architekta stejně esteticky jak mate-

---

[4]) Za lomozu zbraní na všech frontách objevila se ve Vídni r. 1917 kniha Die Harmonie im Weltall, Natur und Kunst. Autor (Zederbauer) podává tento klíč k veškeré harmonii ve vesmíru: sestrojit pravoúhlý rovnoramenný trojúhelník o přeponě **a**, odvěsnách **b**, **b**. Nad každou stranou sestrojit čtverec. Vnější rohy všech čtverců leží na obvodě kruhu, jehož střed jest uprostřed přepony a, jehož poloměr jest **R**. Průměr kruhu vepsaného do trojúhelníka $r = b - a/2$. Poměr **a:b:R:r** nazývá harmonickým a dokazuje nesčetnými doklady, že jest základem všech forem ve vesmíru i v umění. Krom toho ještě se vyskytuje míra $R - a/2 = d$,

maticky jemně vyškoleného, hvězdy rozhozené v neomezeném prostoru hlásají bohatství umělce, jenž všechno má a nic nepotřebuje. Bude někdo na svatovítském dómě kárat množství gotických motivů jedině proto, že misijní kaple vystavěná ze dřeva a rákosí také dostatečně vyhovuje účelu domu Božího?

Umění napodobuje přírodu, pravil již řecký filosof. Škola přírody, „vysoká škola umění", neomezeným bohatstvím forem skýtá nejrozmanitější „vzorky" všeho druhu. Kolik kvítků, kolik lístků na světě, a dva si nejsou docela rovny! Kolik lidských tváří, a každá jiná, ani dvojčata nemají úplně stejnou podobu... Kdyby továrník, vyrábějící denně několik tisíc párů obuvi, vytvořil každý jinak, všechny však prakticky a vkusně, nebyl by řemeslníkem, nýbrž umělcem. Příroda tvoří denně miliardy a miliardy jedinců, a neopakuje se ani jednou! Otisky prstů... jaká rozmanitost! Na archeologických nádobách objeveny, a kdyby byl jejich majetník živ, dal by se jimi zjistit. (Viz dole str. 60, citát z díla R. Francé!)

I tam, kde není pravidelnost forem, najdeme prostou sice, ale naprostou krásu: mráčky, vodní vlny, horské velikány... Pravá krása začíná však tam, kde nastává p r a v i d e l n o s t forem. Astronomie... koule, elipsa, prstenec (Mléčná dráha), spirála (mlhoviny)... Mineralogie... z nejjednodušších prvků co největší rozmanitost forem, někdy velmi komplikovaných... Krystaly! Sněhové vločky!

P o h y b... mráčků na nebi, vln na jezeře, bub-

---

b+r = e. Bylo mi divno, že nemluví o zlatém řezu, jenž je přec v přírodě častý, objevil jsem ho však sám v jeho harmonických poměrech: f = R + a/2, zlatý řez a:f. Jen několik dokladů. Poloměry drah malých planet ukazují poměr R/4 a/2 : b : R; velkých planet r : b/2 : b : R. Hruška volně rostoucí, poměr výšky k šíři koruny 2R : a. Průměr dna jahodového květu = r, prašníky jsou rozestaveny v kruhu průměru a/2. Podobně analysuje lidské tělo. Umělecká díla: pyramida Chufuova, poměr šířky k výšce R : b. Křesťanské chrámy, vynikající ladnou proporcí, jsou též harmonické atd.

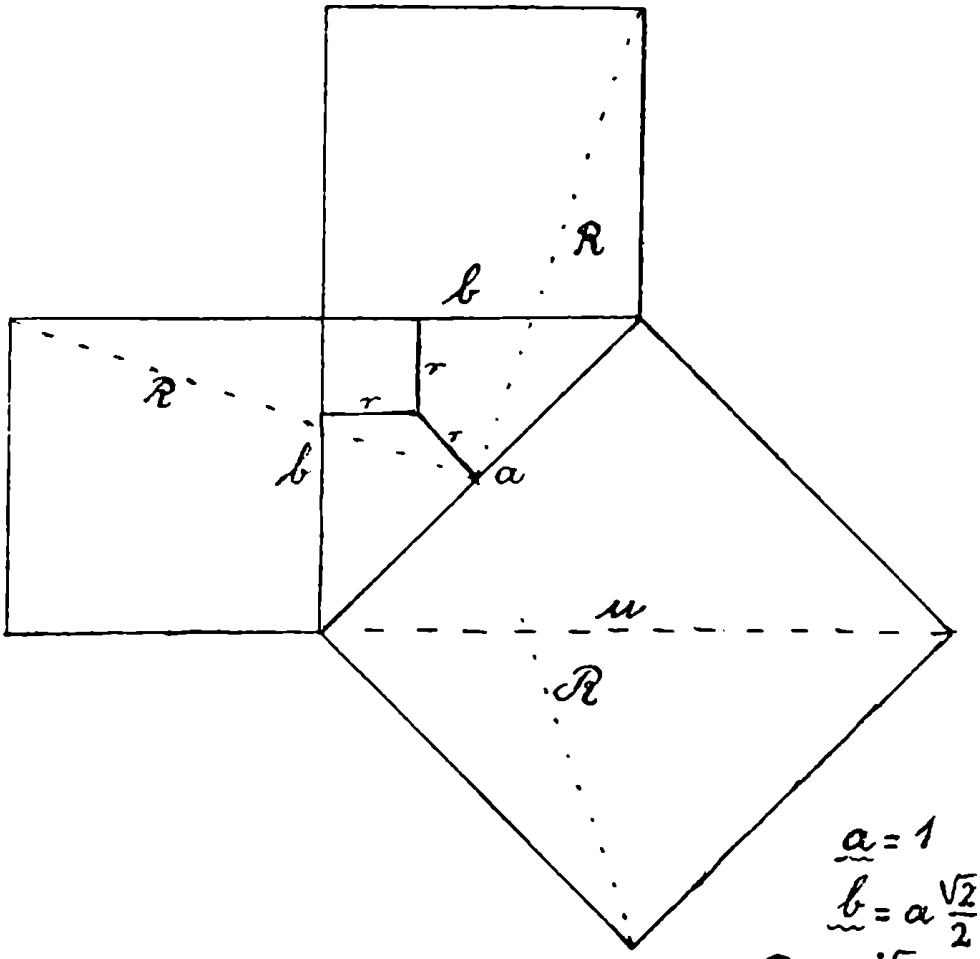

$a = 1$

$b = a\frac{\sqrt{2}}{2}$

$R = a\frac{\sqrt{5}}{2}$

$r = a\frac{\sqrt{2}-1}{2}$

$d = a\frac{\sqrt{5}-1}{2}$

$e = a\frac{\sqrt{2}+\sqrt{5}}{2}$

$f = a + d = R + \frac{a}{2} = a\frac{\sqrt{5}+1}{2}$

$u = 2b = a\sqrt{2}$

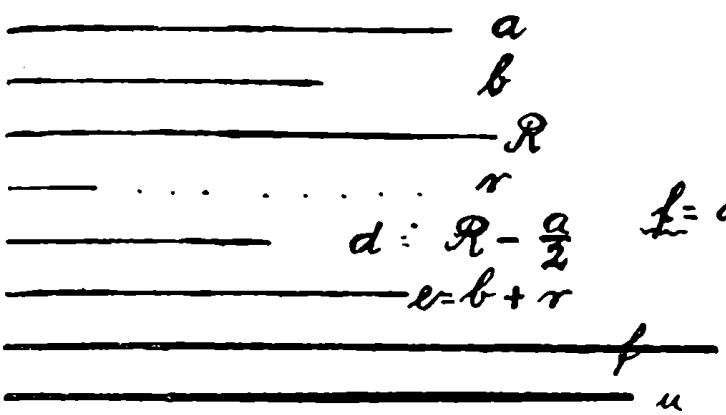

zlatý řez ..... $a : f = f : (a+f)$

lajícího potůčku, šelestění listů... vyvolává docela jiný pocit než mrtvý nerost... nejen ve zraku, nýbrž mnohdy i v sluchu! Rozkošná „nepravidelná pravidelnost", jež konejší a vlévá klid... zdá se nám, že již nehledíme na neživou hmotu. Což teprve, když skutečný ž i v o t prolomí ztrnulou formu! Teď přichází k vládě jiná linie: místo přímky a kruhu křivka, a sice vždy elegantní křivka... rozmanitost jde nyní do nekonečna, šablona jest z dílny přírody navždy vymýtěna. K tomu přistupuje nádhera barev, od duhy a opálu až k zeleni lučin, modři tropických motýlů a pestrosti kolibříků nebo rajek nebo „plovoucích květináčů" mořských sasanek...

B) Účelnost.

Fakt ú č e l n o s t i... Příroda organická jich vykazuje tisíce a tisíce každým krokem, vědecké badání objevuje vždy nové a nové, netušené, překvapující. Francé v malé knížce Die Pflanze als Erfinder uvádí jich celou řadu — žel, že ho nepřivedly k poznání Tvůrce... žasne jen nad „logikou přírody".[5]) Altum ve spise Der Vogel má též nepřehlednou hojnost zajímavých faktů, jemu však ukázaly cestu k poznání věčné tvůrčí Moudrosti. Velké dílo Kernera von Marilaun Illustrovaný život rostlin jimi oplývá. Brehm se jimi dal svést, že přikládá živočichům rozum, jenž usuzuje. — Kdekoli jest účelnost, tam jest inteligence; nemusí však být nutně ve věci samé, může být i mimo ni, jak na př. patrno při stroji: nikoli jeho, nýbrž vynálezcova inteligence jest původ a důvod účelného sestavení jednotlivých částí.

Proč nutno apodikticky tvrdit, že každá účelnost předpokládá inteligenci? Účel („cíl vědomě volený") jest cosi neviditelného, neexistujícího, budoucího, tedy

---

[5]) „Člověk zůstává pln údivu stát nad touto výměnou látek; jest to práce a výkon, jejžto člověk není s to napodobit. Každá rostlina volá: ‚Já jsem dostala existenci od věčné Logiky'..." Nepraví však, kdo nebo co ona logika jest; raději fráze nic neznamenající než otevřené vyznání Tvůrce.

smysly nevnímatelného, a přece určuje a vede činnost a působení sil. Působení jest jen tehdy účelné, když cíl, k němuž směřuje, jest skutečně dosažitelný, a když ho fakticky dosaženo jest. Neviděný účinek, existující v budoucnosti, jest cíl a motiv sil a jejich činnosti; účel jest dříve než jeho vlastní uskutečnění... může tedy existovat jen v mysli a působit jen na ducha, jenž na hmotě závislý nikterak není. Pouze sebevědomá duchová bytost může činnosti své nebo cizí určit jistý cíl, a pak o jeho dosažení pracovat, případně k jeho dosažení jiného vyzbrojit neomylnými, třebaže svobodně volenými prostředky. Jinými slovy: cíl může působit jedině potud, pokud jej bytost inteligentní rozumem pojala a vůlí se snaží ho dosíci. Z mnohých možných cílů zvolit jeden určitý, z rozmanitých cest, k jeho dosažení vedoucích, vybrat jednu určitou, a zvolené vhodné prostředky aplikovat: to vše jest úkon inteligence, ať stvořené ať nestvořené, nikoli věc náhodnosti. Působení přírodních zákonů jest prostředkem k dosažení jistých cílů a má dostatečný důvod existence jedině v účelu, jemuž slouží. Jako není pohybu bez určitého směru, tak není v přírodě činnosti bez určitého cíle.

Hledíme na pražský orloj. Co jest na něm podstatného? Nikoli materiál — mohlť být vyroben z jiného! Nikoli figury, vůbec ne hmota, nýbrž idea... tedy nikoli to, co vidíme, nýbrž to, co jest na něm duchového. Děti a často i dospělí hledí s potěšením na figury apoštolů, vystupující a zase mizející, pozorují kohouta a jeho „kokrhání", zvoníka, kostlivce, otevření a zapadnutí brány... Badatel se zamyslí nad něčím jiným. Jaký bystrozrak vynálezce umělce! Kolik zákonů tu spolupůsobí?! Kdyby jediný článek byl v odporu s ostatními, jediná část se matematicky nevřadila do celku, jediný pohyb neodpovídal předurčenému rytmu, zůstane vše stát.

Od dob Descartesových a Bacona Verulamského pokládala „exaktní" věda za svou přednost a chloubu, že odezírala od úvahy o účelu. Trendelenburg nazývá tuto „rozluku" smrtí pravé vědy, „jako když oddělí od těla duši". Ještě dnes platí slovo Stagiritovo o řeckých materialistech: „Propadli svému bludu, protože

ignorovali v přírodě účel." Cíl (causa finalis) má větší důležitost a význam než příčina (causa efficiens). Bytost inteligentní nepřejde k činu spontánně, nýbrž musí být k němu něčím pohnuta. Kdo nebo co ji pohne k činu? Nějaký cíl, účel, jehož chce dosáhnout! Cíl je tedy myslí pojat nejdříve; pak teprve se rozum rozhodne k té neb oné činnosti, aby ho skrze ni dosáhl. V provedení jest pořádek (sled) opačný: napřed činnost, a pak teprve jako její resultát se objeví cíl. Stavitel napřed pojme ideu dómu, načež uvažuje, kterými prostředky by velkolepý plán uskutečnil. Těch se pak chopí, a nakonec stojí před ním nádherná stavba. Nebo primitivní příklad: nejprve si určím cíl cesty, načež volím nejvhodnější prostředky (směr, auto, aero, vlak...), a to vše se děje v mysli. Potom přikročím k provedení: chopím se zvoleného vozidla a jím konečně dosáhnu cíle.

Účelnost jest ještě více než zákon projevem a důkazem inteligence. Odedávna byla účelnost přírody nejen předmět obdivu, nýbrž i vědeckého badání. „Vypátrat účel jest první a největší úkol vědeckého zkoumání." (Aristoteles.) „Nemůžeme-li v anatomii člověka nebo živočicha najít účel některé části, zaráží se nad tím náš rozum nejinak než ve fysice, stojí-li před účinkem, jehož příčina nám je skryta." (Schopenhauer.) Nejen že badatel jest zaražen, nýbrž začne usilovně po skryté příčině jevu pátrat, jsa jist, že zjev nějakou příčinu jistě má. Slyší-li na Borneu z hlubin vody neznámé zvuky, spadne-li v tropech „s nebe" hnízdo plné háďat...

Není směšnější námitky nad tvrzení, že uznat existenci inteligentního ducha by znamenalo učinit průlom do zákona o udržení energie. „Malíř má tolik barvy v hrnci, tolik jí nanesl na obraz, součet obojí tvoří konstantní množství. Je tím už vznik obrazu vysvětlen? Jest umělec a jeho inteligence, jež dala obrazu vzniknout, průlom do zákona o konstantním množství energie?" (T. Pesch.) Účel není prolomení mechanických nebo jiných zákonů přírodních, příčina a účel se nevylučují ani neomezují vzájemně sféru své působnosti. Aby jízda vlaku byla účelná, musí být od inteligentního ducha usměrněna... na zákonech

pohybu a energie se nezmění zhola nic tím, že cizí inteligence mu dá ten neb onen směr; ten pak byl myslí pojat předem, dříve než byl vlak do pohybu uveden.

Z fakta účelnosti soudí nezaujatý rozum na princip účelnosti.[6]) To znamená: nejen že ve světě účelnost existuje... tato účelnost jest zamýšlená! Nechceme-li zavřít oči před očividnými fakty a tento princip popřít, pak nezbývá leč přičítat živočichům rozum a rostlinám „logiku", nebo se vzdát snahy po uspokojivém vysvětlení a říci „ignorabimus", nebo uznat existenci nestvořené inteligence, jež účelnost do tvorstva vložila. Co se evoluční teorie týče, platí o ní slova Pfaffova (str. 64) ještě více než o teorii Laplaceově. Vývoj, jak jej teorie evoluční pojímá, předpokládá a znamená pokračování nikoli nahodilé, nýbrž plánovité a účelné, podle určitého daného řádu a v daném řádě. „Vy — víjet", „roz — víjet"... „roz-

---

[6]) V němčině mají pro obojí zvláštní termín: Zweckmässigkeit — v přírodě účelnost existuje. — Zweckstrebigkeit, Zielstrebigkeit — v přírodě jest snaha po dosažení účelnosti; nejen že vše jest účelně **zařízeno** a že vše de facto účelně **pracuje**, nýbrž tato účelnost jest předem určená, všechny okolnosti tak zařízeny, všecko jedná tak, **aby** se cíle dosáhlo. Ve stroji jest jen **fakt** účelnosti, v embryu kuřete jest patrný **princip** účelnosti: oko se vytváří hned v prvních dnech, kdy ho ani nepotřebuje ani nemůže ve tmě užít, a když se ze skořápky vyklube, nelze říci: „Vidí, protože dostalo oči..." Dostalo proto oči, **aby** vidělo! Organismus má smysl jen jako celek, a jen z celku se dají vysvětlit jednotlivé části; samy o sobě a pro sebe nejsou k ničemu (odtržená ruka, noha, samotné srdce, žaludek...). Celek v idei existoval dříve než části, jako v idei architekta existoval dříve dóm než jeho součástky (ordine logico!). První stadium nebyla existence isolovaných údů, jež se pak dodatečně spojily; vejce se nerozpadne napřed v buňky, jež pak se sjednotí, nýbrž tendence celého vejce směřuje k tomu, aby se vytvořil zralý organismus. Jednotlivé části (údy) vznikají differencováním... všechen vývoj

víjet" se může jen to, co bylo napřed „svinuto", na př. klubko. Bez plánu a řádu jest jen neúčelný pohyb, nikoli vývoj. V každém organickém vývoji se rozvíjí plán, jenž byl v prvním stadiu již v zárodku, a každé předchozí stadium směřuje k následujícímu. Při kaleidoskopu nelze o vývoji mluvit, protože tam se řadí obraz k obrazu bez jakékoliv souvislosti. Ani v kinu a při stavbě nelze o vývoji mluvit. Tam sice souvislost jest, ale plán není ve věci samé, nýbrž mimo ni, obrazy nebo stavivo jest cizím působením řízeno k cíli, nesnaží se po něm samo, není ovládáno vnitřním principem.

Správné zásady, o něž se Darwinova teorie z části opírala a jež tvoří podklad přípustné teorie evoluční, najdeme už ve scholastické filosofii.[7]) „Příroda nečiní skoků... nejvyšší stadium nižšího hraničí na nejnižší stadium vyššího (Lessius) ... příroda pokračuje od nedokonalého k dokonalejšímu... příroda nečiní nic zbytečně... neužívá prostředků hojnějších, stačí-li jich méně k dosažení cíle... sama se udržuje a rozmnožuje... v nezbytných věcech jest prozíravá, v nadbytečných ani skoupá ani marnotratná... dává

---

jde zevnitř.— Empedokles se vytasil s kuriosní teorií: „Napřed vznikly jednotlivé orgány: hlavy bez těla, ramena bez plecí, oči, uši... ty se pak nazdařbůh spojily, takže vznikli a chodili světem voli s lidskou hlavou, lidé s oslíma ušima atd.; ponenáhlu pak výběrem (selekce! Darwine!) se spojilo, co patřilo k sobě, až vznikl člověk, jak dnes vidíme."

[7]) Zásady Darwinovy hlásali už starověcí filosofové — viz, co řečeno na stránce 34. Empedokles: „Co bylo života schopno, zůstalo na živu; co nikoli, vzalo za své." Boj o život! Více než 2000 let před Darwinem! Rostlina nebojuje s klimatem, nýbrž jest jím živena a zachovávána; vlaštovka nebojuje s muškou, strom nezápasí s chrousty. Když vlivy (životní podmínky) jsou takové, že odporují charakteru toho kterého druhu, pak se neakomoduje, nýbrž hyne. Na některých ostrovech vyhynul lev, když kopytnatce vyhubil... nenaučil se požírat trávu! Při každoročních zátopách v Jižní Americe mnoho opic utone...

přednost nutnému před krásným... vyniká nadbytkem, nestrádá chudobou..."

U poslední zásady se pozastavme. Námitky, jež proti účelnosti bojují, mívají tu chybu, že berou na přírodu měřítko příliš lidské. Člověk musí spořit a šetřit... při stavbě každým kamenem, při setí každým zrnem, sice zachází neúčelně s materiálem. Příroda? Má při dešti pršet jen na pole a louky, nikoli na střechy a do řek? Účelnost semene nezáleží v tom, aby se každé vyvinulo v organismus, nýbrž aby obsahovalo vše, co nutno, aby se v něj za daných okolností vyvinout mohlo. „Provoz přírody nemusí být tak šetrný jako člověk; právě v tom se jeví účelnost, že rok co rok uzraje ohromné množství semen, jelikož přemnoho jich přijde na zmar, a nebýt té hojnosti, kolik by jich vzklíčilo?"

Při tom netvrdíme, že jest ve vesmíru všechno účelné až do posledního atomu. U mnohých zařízení ještě nevíme, k jakému cíli jsou, ale plyne z toho, že žádný účel nemají? A je-li kde nade vší pochybnost jisto, že věc je bezúčelná... k dokázání Tvůrce jakožto inteligentního původce světového řádu není tře-

---

nedostanou ploutve! Charakteristický podstatný ráz druhu se nemění, nýbrž zůstává za nejrozmanitějších podmínek týž. Tím však nepopíráme jakoukoli akomodaci, naopak uznáváme ji, a ona jest důkazem životního principu; organismus není stroj; lokomotiva se nedovede „přizpůsobit" širším neb užším kolejím. Každý živočich jest pro okolnosti, v nichž žije, dostatečně, ba výtečně a dokonale přizpůsoben a nepotřebuje vyšší dokonalosti; kterékoli „zdokonalení" bylo by pro něho zbytečné, bezúčelné, ba i škodlivé. Předhistorická fauna a flora nevyhynuly proto, že jejich „formy byly nevhodné"... Naopak, byly tehdejší situaci a podmínkám životním co nejpřiměřenější, vždyť trvaly celá statisíciletí! Ustoupily vyšším dokonaleji organisovaným tvarům proto, že tyto byly přiměřenější novému stadiu zeměkoule. Bacil, nejjednodušší a nejnižší forma života, nepodléhá v boji o život a nebylo třeba, aby k vůli boji o život se vyvinul ve vyšší, dokonalejší formy.

ba, aby každý prášek měl nějaký účel, nýbrž stačí ukázat, že účelnost v přírodě existuje, ať ve větší nebo menší míře. Praví-li Schopenhauer, že účelnost v přírodě jest minimální („Má-li toto stavení držet pohromadě, nesmí být tak nešikovně slátáno, aby se rozpadlo při prvním nárazu"), mohl by jiný říci, že účelnost jest maximální: každé plus stejně jako minus by změnilo stávající řád. Jedním slovem: účelnost ve vesmíru není a nemusí být absolutní, nýbrž dostatečná.

„Kdyby neznalý vešel do dílny umělce, viděl by mnoho nástrojů, jejichž účelu nezná, a je-li hodně hloupý, bude je pokládat za zbytečné. Ba, když se některým poraní, nerozumně jím zacházeje, bude myslit, že v dílně jest mnoho věcí nebezpečných a škodlivých. Ale umělec, znaje jich účel, usměje se jeho hlouposti a nedbaje jeho nerozumných řečí pracuje nadále v dílně. A přece jsou tak hloupí lidé, že u lidského umělce se neopovažují tupit, čemu nerozumějí, nýbrž věří, že jest nutné a k nějakému užití zřízené, co vidí; ve světě však, jehož tvůrce a ředitel jest Bůh, osmělují se hanět mnoho věcí, jichž účele neznají, a v dílech jakož i nástrojích všemohoucího umělce chtějí být pokládáni za znalce, jsouce nevědomí..." (Augustin.)

C) Důsledky.

Naše dosavadní vývody dokázaly první premisu teleologického důkazu: „Kde zákon, kde řád, kde účelnost, tam inteligence." Nyní zbývá dokázat druhou premisu: „Ve světě jest řád a účelnost podivuhodná a mnohonásobná." Tuto větu doložit jen několika fakty jest příliš nedostatečné k provedení logicky nezvratného důkazu. Uvádět hojnost dokladů není v této příručce možno. Odkazujeme tedy na jiná díla a omezíme se na jedinou věc, jejíž důkazná síla jest podle našeho domnění nejsilnější. Míníme totiž věci a jevy, jež se vzájemně podmiňují a jež neúprosně vymáhají důvod v bytosti mimo sebe. Vezměme dvě zařízení přírody, nezávisle na sobě povstalá, nezávisle na sobě se vyvíjející, ale ve svých funkcích na sebe odkázaná, kde jedno jest druhým podmíněno a zá-

roveň je podmiňuje. Dvojdomé rostliny: na jednom jedinci květy prašníkové, na druhém pestíkové, pel se však nepřenáší vždycky větrem. Prašníkové květy jsou pro pestíkové, pestíkové vymáhají prašníkové, a obojí jsou u jistých druhů odkázány na hmyz, ačli má nastat zúrodnění a nemá-li druh vyhynout. Medová žláza květů a sosák hmyzu — jetel má takovou organisaci, že jen čmelák je s to přenášet pel s květu na květ... jakoby byl výhradně pro něj stvořen! Vyhyne-li on, vyhyne i jetel... Samička se vyvíjí docela samostatně a nezávisle, ale jedině pro samečka a tento pro samičku (rozmnožovací ústrojí! obojí na vlas z téže dílny!)... Jak to vše vysvětlit? Symbiosa, ve fauně i floře... Jaký lze uvést důvod, proč tento druh se bez onoho neobejde a hyne, kdyžtě věda není s to udat nějakou nezbytně nutnou závislost jednoho na druhém, jako na př. závislost organismu na vzduchu neb vodě? Adaptace a boj o život selže docela. Symbiosa mořské sasanky s jistým krabem, jenž si ji „beztrestně" upevní na hřbetě, zatím co se táž proti kterémukoli jinému doteku brání zuřivě a vysílá palbu proti útočníku... Dá se toto vzájemné komplikované přizpůsobení vysvětlit změnou nebo novotvořením dědičných disposicí? Pak by jich musilo vzniknout několik najednou u docela různých druhů, a ty by se musily vzájemně harmonicky doplňovat![8])

Podmínka musí být časově neb aspoň logicky d ř í v e než to, co jest jí podmíněno. Sluneční světlo musí být dříve než chemický proces v chlorofylových zrnech listů, slunečním světlem podmíněný a způso-

---

[8]) Kdyby na pusté místo byli povoláni dělníci a se všech stran se začal svážet materiál, z A. cihly, z B. otesané kameny pro schody, z C. trámy, z D. okenice, z E. okenní tabule, z F. parkety, z G. dráty a žárovky atd atd., vše v takovém množství a takových tvarech, že by přesně jedno zapadalo do druhého, nic by nepřebývalo a nic by nescházelo, poznal by i dělník nejmenší chápavostí obdařený, že za vším vězí inteligence architekta, jenž předem vše uvážil, vypočítal a zařídil. — Voda a teplota na zeměkouli jsou uvedeny (kým?) ve vzájemný vztah, přizpůsobeny druh druhu.

bený. Podmiňují-li se dvě věci vzájemně, jako proton a elektron, jest očividno, že nemohou mít důvod samy v sobě: A dříve než B, B dříve než A... tu musí být někdo třetí, jenž je do vzájemného vztahu uvedl, asi jako rovnováhu na decimálce: poměr obou ramen, závaží, břemeno...

Chce-li kdo tyto záhady vysvětlit frází „rovnováha sil", pak vzpomínám výroku Goethova: „Kde schází vědomost, hbitě si pomohou slovíčkem..." Mimikry ... ví živočich o tom, co ho chrání a jak jest tím chráněn? Oplodnění... ví hmyz, že roznáší pel s květu na květ? Že na nohách nebo na hřbetě nese život mladé rostlinky?

„Je tedy zřejmo, že věci, jež si (svými vlastnostmi) odporují a vzájemně se potírají (jako voda a oheň), nespojily by se samy navzájem, kdyby tu nebylo někoho vyššího nad ně, jenž je spojil a jehož samy prvky (živly) jsou ochotně poslušny jak služebníci pána... Jistě by nastal mezi nimi naprostý chaos, a nemožný by byl (bez pořádající inteligence) jakýkoli světa řád... Kde není pořadatel, tam není řád, nýbrž jen zmatek; naproti tomu jednotný řád a shoda pojící věci mnohé a rozličné jest neklamná známka jediného ředitele; mnoho ředitelů — žádný ředitel: jeden by mařil rozkazy (zřízení) druhého. Loď se nemůže plavit přímým a určitým směrem, nemá-li její kormidlo pevně v ruce jediný kormidelník... Slyšíš zdaleka koncert na lyru, nevidíš virtuosa, ale jsi jist, že jest („poznáváš jeho existenci"); kdyby jich však několik najednou hrálo, nebude koncert, nýbrž..." (Atanáš.)

Kdyby měla voda jen poněkud jiné vlastnosti než má (hustota při 0^0, 4^0... bod varu 100^0), kdyby teplota na zemi byla značně vyšší neb nižší (na př. 0^0), nastal by zánik všeho života. — Člověk na rozdíl od zvířete nepožívá potravu tak, jak ji v přírodě najde, nýbrž připravuje si ji, zvláště ohněm. Teplota 100^0 jest nutná, ale zároveň dostatečná, aby **všeho** druhu pokrmy byly uvařeny měkce a staly se poživatelné. Vře-li voda při teplotě nižší (na Mont Blanku při 85^0), nestoupá již teplota, a pokrmy jsou nedostatečně uvařeny!

Til. Pesch (Welträtsel) rozvrhuje fakta účelnosti v několik skupin: pohyby spontánní, fysiologické (automatické, reflexní, na př. akomodace čočky a zornice oka), instinkt, ochranná zařízení, plození, tvary organoplastické; pro každou uvádí řadu zajímavých dokladů. Třebaže tím rozsah látky není nikterak vyčerpán, poskytnuto jistě mnoho... tolik, že pro indukci stačí.

Francé se honosí, že jest původcem nové vědy, biotechniky: veškerá lidská technika má kledat v organické přírodě vzory a modely pro své přístroje a vynálezy... neníť ani jediného, jenž by nebyl v přírodě již ode dávna v užívání („vynalezen"), ačli jest skutečně praktický. „Zákony přírodní jsou vždy pravé a proto i praktické... nejkratší cesta jest vždy nejlepší. Zákon nejmenší spotřeby materiálu a sil („zákon ekonomie") jest už dávno v životě (přírodě) uskutečněn, dříve než si ho člověk uvědomil a teoreticky jej zdůvodnil. Nejkratší cesta, po níž nějaký proces dojde svého cíle, jest jeho přírodní zákon. Každý děj má svou nutnou technickou formu, jež se drží zákona nejkratší cesty a jest vždy pokus o optimální (nejúspornější) řešení daného problému... Až ke hranicím viditelného (t. j. až k atomům) není jediného dílu nebo částečky, jež by se neřídila zákonem technických forem..."

Pak mluví o „svaté sedmě": sedm základních technických forem: plocha, krystal, koule, kužel, tyč, pouto, šroub... na ně se dají redukovat všechny tvary v přírodě, jak anorganické, tak organické. „Těchto sedm forem dostačí všem dějům světového procesu, aby je vedly k jejich optimu. Vše, co existuje, jsou jen kombinace těchto prvotných tvarů, tato sedma překročena nebyla; příroda nic jiného nevytvořila, a člověk? Ať přemýšlí jak chce, vynalezne jen variace a kombinace těchto sedmi forem... Květina na př.: stvol jest tyč, listy jsou plochy, květ jest kombinace koule a kuželu, někdy kombinace šroubu s plochou nebo s tyčí, vlákna jsou pouta... Lokomotiva nebo kterýkoli složitý stroj obsahuje pouze těchto sedm tvarů... Vše v architektuře, strojnictví, krystalografii, chemii, geografii, astronomii, technice, umění... ani život, pokud

má viditelné formy, nemá jiných než těchto sedm (ovšem v nejrozmanitějších variacích a kombinacích). Ve tkáni živočišného těla lze konstatovat 60 buněčných tvarů, ve tkáni rostlinného těla jest jich 16, avšak jednobuněčných organismů (prvoků, protozoa) jest 25.000 druhů! Rozsivek 6.000 druhů, barevných (ozdobných) řas 4.000, mřížovců 8.000, jiných prvoků 3.000. Kdyby nebyli rozdílní, nebylo by možno je rozlišit jako samostatné druhy. Jaké to bohatství organických výtvarných sil! Veškerá fantasie umělce jest vůči tomu ubohá. Hledá-li umělec variace určité formy pro dekorativní účely, při vynaložení vší fantasie se zmůže nanejvýš na několik tuctů variací, zatím co příroda ukazuje 25.000 hotových modelů pro jednobuněčníky! Zkus napodobit kouli: vymyslíš elipsu, oblouk (parabolu), hvězdu... a jsi brzo hotov. Vezmi pak do rukou foliant jednající o ozdobných řasách, a užasneš: 4.000 variací koule! A každá jest v ohledu technickém umělecké dílo, jak co do stability, tak co do ekonomické konstrukce."

„Koule jest praforma všech ostatních, ideál nejmenší spotřeby a rovnoměrného rozdělení sil, klid všech vnitřních napětí. Proto tělesa nebeská mají podobu koule... Chce-li kdo, aby účastníci byli rovnoměrně rozděleni a měli na něčem stejný podíl, rozestaví je do kruhu...

Pouto jest optimální forma tahu: vše, co má táhnout, musí mít podobu pouta: svaly a šlachy v těle slona i myšky, neviditelná vlákenka v dělící se buňce, sotva jednu tisícinu mm dlouhá, řemeny při opratích i na továrenských kolech...

Tyč... vše, oč se chce kdo opírat, musí mít podobu hole: sloupy chrámů, kmeny stromů, stébla rostlin, kosti živočichů...

Šroub... co má něčím proniknout, musí mít tvar šroubu: bakterie, jež si razí cestu krůpějí vody, bacily, jež vnikají mezi buňky těla, plody některých rostlin, jež si razí cestu vzduchem jako propeler vzducholodi nebo šroub parníku. Proto šroub vniká snadněji a nehřmotněji do dřeva než hřeb a drží v něm pevněji... pohyb v linii spirální přemáhá odpor snáze než přímočarý... mlhoviny!

Mřížovci Peridineae jsou turbinové lodi. Jejich tělo jest oděno v pancíř z čisté celulosy, výtečného plastického stavebního materiálu. Zařízení, jež přivádí vodu, je tak praktické a ekonomické, že žádná turbina se mu nevyrovná... uvádí prvoka v pohyb, a sice otáčivý, jímž se sám „vyšroubuje" do vyšších vodních vrstev. Ale nejen to: bičíky balancují, aby tělo (těžší než voda) při klesání zůstalo v téže poloze, „turbina" klesání pomalu zvolňuje, až se zastaví, a pak táž turbina působí samočinné stoupání. Tuto konstrukci člověk ještě nenapodobil... Peridineí jest na 160 druhů, zatím co člověk vynalezl sotva tucet různých systémů turbin..."

Týž badatel objevil a konstatoval v říši rostlinné na sto „vynálezů" a zařízení, jež člověk mohl prostě „opsat" (kdyby o nich byl věděl!). Na některé již badající rozum přišel, ale dlouhým úmorným studiem a nesčetnými pokusy... kolik pokusů stál mnohdy jediný vynález, než nevhodné vymýtěno a jedině pravá cesta nalezena! „V říši rostlin jsou strojírny — nejpraktičtější, jaké se dají myslit, pracující s nejlacinějším pohonem, slunečním světlem, a s nejlacinějším materiálem, jejž lze všude v hojnosti dostat, s uhlíkem (kysličník uhličitý ve vzduchu), s kyslíkem a vodíkem (vodní páry ve vzduchu nebo voda přiváděná kořeny ze země)... Krom toho ventily, velmi umělecký systém šachet s posuvnými okny, odváděcí zařízení surovin zpracovaných i nezpracovaných (celá síť potrubí), zdviže, chladírny, kondensátory, filtry, hydraulický lis, elektrolytické aparáty, evakuační pumpy, Segneriho kolo, nůžky, padáky, kuličková ložiska, balancující závaží, plynové balonky, automatické uzávěrky, elastická péra, ozařující čočky" atd. atd., a dodává: „Jsem jist, že to není vše. Při tom jest očividno, že tělo živočišné a lidské vykazuje zase plnost jiných vynálezů..." (Technische Leistungen der Pflanze; ke každému „stroji" a „přístroji" uvádí zajímavé doklady s neméně zajímavými vyobrazeními.)

Námitky proti teleologickému důkazu lze roztřídit ve tři skupiny: a) ve světě není účelnosti, nelze tedy mluvit o nějakém řádě; b) je-li účelnost, není zamý-

šlená, nýbrž náhodná[9]); není principu, jenž řád fysický ovládá; c) dokáže-li se přece tento princip, není ještě jisto, že poslední příčinou jest Bůh.[10])

Zde slyšíme slovo náhoda. Řečtí materialisté (Empedokles) vysvětlovali všechno „náhodou", a dostali od Demokrita přiměřenou odpověď, že náhoda jest bůh nevědomců. Spinoza odpovídá filosofičtěji, že náhoda jest vtělená ignorace působících příčin. Vysvětluje-li Haeckel vznik první buňky „příznivou shodou okolností, jež nastala někde na mořském dně", je to stará nauka o náhodě v modernějším rouše. Otto Strassen praví: „Náhoda jest původce účelnosti. Napřed byla pouhá („čistá") náhoda, pak výběr (selekce), což byla organisovaná náhoda, pak přišla udržovaná („konservovaná") náhoda. Ve veškerenstvu jest plasticky zřejmá ohromná moc náhody: jest nejen původní formou a prvotní počáteční pomocnicí účelného dění, nýbrž jedinou formou dění" (des Geschehens). Reinke na to odpovídá: „Místo všemohoucího Stvořitele všemohoucí náhoda. Násilně se dekretuje: protože se Bůh nedá matematicky a fysicky dokázat, neexistuje."

Zoufalé úsilí vysvětlit vše náhodou... Du Prel má frázi „boj o život i na nebi." „Jenom co bylo vhodné (das Passende), zůstalo (přežilo!), vše nevhodné bylo vymýtěno" (měsíce, komety, meteory). Nic nového pod sluncem! Viz Md 2. 2, 11 — starozákonní vyznavači náhody a boje o život! „Nutno Kanta a Laplace doplnit Darwinem... tak se obejdeme bez Boha." Jak možno vymýtit nevhodný pohyb, jest ovšem záhada.[11]) Jinde čtu: „V původním

---

[9]) Uznávají to, čemu se v němčině říká Zweckmässigkeit, tedy fakt; popírají to, čemu se říká Zweckstrebigkeit, tedy princip, jelikož by pak stěží se ubránili poslednímu důsledku, ačli by chtěli být konsekventní, totiž existenci inteligentního Tvůrce.

[10]) Že darvinismus měl takový úspěch a byl všude přijat s jásáním, má důvod v tom, že nebyl nucen popřít fakt tak očividný jako jest účelnost v přírodě. Viz str. 35.

[11]) Dokladem zoufalého úsilí odpůrců jest argu-

chaosu byly atomy v nekonečných dobách slepě skrz na skrz promíchány, až v nekonečném prostoru krom množství neúčelných kombinací nastaly i účelné, šťastnou náhodou. Neúčelné pro nedostatek místa (!) zahynulo, účelné zůstalo." Není v tomto tvrzení kontradikce? Co bylo účelné? Co činilo tehdy rozdíl mezi účelným a neúčelným? Zde jest zřejmá petitio principii. Krom toho: Proč zahynulo právě „neúčelné"? Teorie náhody podle vlastních zásad musí hájit neustálou změnu. Kde vládne „náhoda", jest jedno možné právě tak jako druhé, proto musí nastat střídání účelného s neúčelným (πάντα ῥεῖ). Nebýt síly, která je drží, rozpadnou se „účelné" kombinace zase ve své prvky, a ty vydány opět na pospas „náhodě." Kde účelnost, tam musí být prvky předem pro takové účelné spojení uzpůsobeny a k němu přivedeny.

Náhoda... Náhodné jest vždycky ojedinělé. Mohu „náhodou" najít peníz, může „náhodou" na mne něco spadnout z otevřeného okna... Ale hoch, jenž „najde" desetikorunu každý den desetkrát?... „Spadne-li" na mne něco z jistého okna pokaždé, kdykoli jdu kolem?... Kde máme co dělat s pravidelností a stabilitou, jsme vždy jisti, že za zjevem vězí určitá příčina, eventuelně že zjev jest zamýšle-

---

mentace téhož autora: „Dejme tomu, že v sále se tanečnicím určí pohyby, každé zvlášť bez ohledu na ostatní, ale dá se jim rozkaz: kdykoli nastane kolise, musí se ty, které se střetly, nadále pohybovat spolu. Jest jisto, že na počátku bude všeobecný zmatek a mnoho srážek; ale ponenáhlu se budou tvořit skupiny větší a větší, v harmonickém tanci, a na konec bude nádherný rej. Kdo by teď na konci přišel, soudil by, že od počátku byl tento řád zřízen a to od nejdovednějšího mistra." Já bych užil jiného přirovnání, světovému pohybu jistě přiměřenějšího: nechť se ze všech stanic rozjedou vlaky na všechny strany, bez ohledu jeden na druhého, ale s „rozkazem", že od okamžiku, kdy se srazí, musí pěkně spolu jedním směrem...?? Chtějí učení páni přesvědčit nás či snaží se přesvědčit (t. j. přemluvit) sebe?

ný. Zakončil-li Dante první část své Commedia slovem „hvězdy", nikdo se nad tím nepozastaví. Končí-li jím i Purgatorio, je to nápadné, a zjistíme-li konečně, že všechny tři díly jeho trilogie končí týmž slovem (stelle), jest nade vši pochybnost jisto, že se tak stalo úmyslně, nikoli náhodně.

A tito lidé, kteří „šťastnou náhodou" chtějí vysvětlit vesmír a jeho řád, tropí si posměch ze středověké naivnosti, jež otisky květů, kapradí, mušlí atd. pokládala za hříčku přírody (lusus naturae) a vysvětlovala je náhodou!

Vysvětlovat vše mechanickochemickými silami jest pokus, jenž selhal i v anorganickém řádě. O Laplaceově teorii (dnes opuštěné) řekl Pfaff: „Zákony a prostředky pouze fysickými a mechanickými se z jeho koule nedostaneme ven. (Účelné zařízení sluneční soustavy není jinak možné) ...leč že byly v oné mase již na počátku určité (účelné) pohyby, pro ně však nemáme fysických důvodů. Náhoda jest v teorii Laplaceově vyloučena více než kdekoli jinde." Přírodní síly, ponechány samy sobě, neřízené inteligencí, působí slepě, nevytvoří nikdy řád a soulad, nýbrž naopak rozvrat, ze souladu již stávajícího chaos. Elektřina působí divy, ale jen řízená a usměrněná člověkem, tedy v rukou inteligentní bytosti. Vítr bude mlít jen když jest zachycen lopatami větrného mlýnu, účelně k tomu cíli zařízenými. Ponechán sám sobě? Cicero se směje, že nemožno, aby náhodou samy sebou vznikly letopisy Enniovy z písmen na zem vysypaných. Netřeba jít tak daleko. Jen pět písmen tvořících jméno Matky Boží... polož je na stůl, otevři okna a ponech větru, aby je sestavil. Rozmete i sestavená, ale nikdy nesestaví rozházená. Ale dejme tomu, že by se mu to podařilo... udrží je pak pohromadě? V nejbližším okamžiku zase je rozhází. Pět písmen... Co říci o atomech, jichž v jedné krůpěji jsou triliony? Kolik v celém vesmíru? Liebmann podotýká, že tímto řešením (náhodou) se vzdává rozumného vysvětlení věda honosící se, že pracuje jen rozumovými důkazy.

„Jest možno, že svět vznikl náhodou..." I kdyby to možno bylo, není tím ještě nikterak dokázáno.

že se tak skutečně stalo (podle logického principu: a posse ad esse non valet illatio). Ale budiž. Stojí-li monismus na svém výkladě, vezmeme počet pravděpodobnosti, jehož přec matematika užívá všude tam, kde se uplatňuje náhoda. První ho užil jako důkazu pro existenci Boží Krönig, po něm jej zpracoval Gutberlet. Dá se provést několika způsoby.

Nejjednodušší forma je tato: počet atomů ve vesmíru = a, počet permutací = a!, a ty mohou být na nekonečně mnohých místech v absolutním prostoru. Že nastane právě toto seskupení na tomto místě, jest $p = \frac{1}{a!\infty}$ Že příznivé seskupení nepomine hned, nýbrž potrvá dále, po dobu x okamžiků, jest $p = \frac{1}{(a!\infty)^x}$ Kolik okamžiků uplynulo od vytvoření sluneční soustavy?... Že se budou při tom řídit trvale zákony, jichž počet ve vesmíru = n, jest $p = \frac{1}{(a!\infty)^{x.n}}$

Důkaz lze provést ještě jinak. Pro každý atom jest pravděpodobnost, že náhodou zaujme toto místo v nekonečném prostoru, $p = \frac{1}{\infty}$ Počet atomů jest a, pro příznivé seskupení všech, jaké jest, $p = \frac{1}{(\infty)^a}$ Že příznivé seskupení po veškerou dobu trvání vesmíru potrvá, při počtu okamžiků x jest $p = \frac{1}{(\infty)^{a.x}}$ (= 0). Že budou poslušny n zákonů, $p = \frac{1}{\infty^{a.x.n}} = \left(\frac{1}{\infty}\right)^{a x n}$ Na takové pravděpodobnosti stavějí svůj životní názor a svou vědeckou teorii! Gutberlet i Reinke praví: „Kdyby teleologický důkaz měl důkaznou sílu jen jako teorie, byla by tato teorie opřena o pravděpodobnost, jež se rovná jistotě“ — podle počtu: jejich p = 0, opačná p = 1—0 = 1. Na námitku, že předcházela řada pokusů a permutací, a že to, co se nepodařilo v prvním okamžiku, podařilo se v druhém, a ne-li v druhém, tedy ve třetím atd., odpovídá Gutberlet ve své apologii. Pravděpodobnost je totiž tato: 1—(1—0) (1—0) (1—0)... tedy zase = 0. Šíře věc rozvádět nemůžeme. Jen upo-

zorníme na to, jak nepatrná jest pravděpodobnost jistých jevů, kde jest komplikace pranepatrná, srovnáme-li je s počtem atomů ve vesmíru. Hodí-li kdo 10 penízů najednou a chce, aby u všech padl rub nebo líc, musí učinit 1024 pokusy, než se mu to jednou pravděpodobně podaří. Chce-li, aby se mu to podařilo desetkráte za sebou, dosahuje počet pokusů enorm. čísla jednoho a čtvrt kvintilionu (1268. 10^{27}). Nejdelší odhad, jejž znám, chce slunci dopřát ještě dva biliony let „života". Nuže, kdyby člověk slunce přežil a každou vteřinu svůj pokus opakoval, není pravděpodobno, že by se mu to jednou zdařilo... musil by být asi 200.000,000.000 krát déle živ než slunce! Deset penízů, desetkrát za sebou...[12])

---

[12]) Táž pravděpodobnost, že jeden peníz stokráte za sebou hozený padne lícem vzhůru. Lze aplikovat na zákony; aby z možných jevů „náhodou" povstal právě tento, $p = \frac{1}{X}$; aby nastal i po druhé, po třetí, po desáté..., $p = \frac{1}{X^2}, \frac{1}{X^3}, \frac{1}{X^{10}} \cdots$; aby nastal **pokaždé** (což tvoří podstatu přírodního zákona), $p = \frac{1}{(X)\infty}$. Jinými slovy: aby fysický zákon (stabilní) povstal „náhodou", jest vyloučeno. Kolik zákonů v řádě fysickém jest! Kolikrát z nesčíslných možných jevů se již opakoval za daných okolností právě tento a ne jiný! Že voda právě při této teplotě přechází ze skupenství tuhého do kapalného, při této teplotě z kapalného do plynného... Kolik možných teplot — atomy ze sebe jsou lhostejny k tomu, v jakém skupenství budou pohromadě při teplotě x nebo y stupňů! V krystalografii... poměr os odvozených tvarů k osám tvaru základního jest vyjádřen vždy celým číslem (∞ P3, 2 P2, 4 P2...), nikdy irrationelním ($m\,PV_2$, PV_{10}). Doklad ze všedního života: hráč se vsadí, že vrženou kostkou dostane vždy číslo 6; podaří-li se mu to dvakráte za sebou, je to již každému podezřelé... dosáhne-li téhož i při třetím a čtvrtém vrhu, soudí každý skoro s určitostí, že kostka jest falešná, a dosáhne-li toho

Deset kostek... jaká jest pravděpodobnost, že jedním hodem padnou samé šestky? Asi 60 milionů pokusů by bylo třeba. Aby se tento jev opakoval desetkráte za sebou, dojdeme zase obrovského čísla: 65.10^{76}, čísla, jehož nelze ani vyslovit ani vypočíst. Nebo: v nádobě jest 25 koulí v pěti různobarevných skupinách po pěti. Jaká jest pravděpodobnost, že při vytažení pěti budou všechny bílé? Bylo by třeba 53130 pokusů. Aby se věc zdařila desetkráte za sebou, jest třeba učinit pokusů 177.10^{45}. . zase nevystihlé ohromné číslo.

Co tedy soudit o „šťastné náhodě", jíž za svůj vznik buňka vděčí? Anorganické látky proměnit v organické, ve „stavivo", z něhož se buduje tělo rostlin a živočichů, může jen chlorofyl (zelená tělíska v listech rostlin). Jeho chemické složení není ještě nade vši pochybnost zjištěno. Obyčejně se udává $C_{758}H_{1203}N_{195}O_{218}FeS_3$, tedy 2377 atomů v jedné molekule. Kolik molekul má jediné tělísko! Na jeden čtvereční milimetr listu připadá asi 400.000 zrn chlorofylu[13]). Lze jej v laboratoři vyrobit uměle? „Tato for-

---

šestkrát, sedmkrát za sebou, má každý jistotu 100%, že náhoda jest vyloučena. Mendělejova soustava samotná by stačila, aby dokázala existenci inteligentního tvůrce a pořadatele vesmíru... taktéž architektonika lidské kostry, krystalografie, zařízení lidského oka... Lidem, kteří vysvětlují „vývoj" oka krkolomným způsobem z pigmentu v kůži pratvora, vystaveného vlivu slunečních paprsků, odpovídá nevěřící Francé: „Kdybyste raději řekli, že nevíte!" „Zákony přírodní jsou šifry, jimiž se inteligentní bytost chce dorozumět s jinými inteligentními bytostmi." (Schiller.) Ano, jediná sněženka obsahuje celý foliant účelných zařízení, svědčících o nekonečné moudrosti Tvůrce, jak obšírně rozvádí M. Maury.

[13]) Listy jsou ony podivuhodné chemické továrny, jež pracují nejlacinějším pohonem (slunečním světlem); v nich chlorofyl činí „škodlivý" kysličník uhličitý neškodným, ba tvoří z této jednoduché anorganické sloučeniny (CO_2), která jest živočišným organismům jedem, nové upotřebitelné látky, a to

mule zní beznadějně... Žádná lidská dovednost není s to, aby vytvořila jedinou takovou molekulu, tím méně celé zrnko..." (Francé... muž, jenž ve Stvořitele nevěří!) Chce-li někdo počítat, kolik pokusů by bylo třeba vykonat, aby vznikla náhodou jediná taková molekula, ať počítá. Podotýkám jen tolik: od doby, kdy země přestala být žhavá a tedy schopna hostit byliny, až do dneška by nebyl s pokusy hotov, kdo by se o náhodné seskupení oněch 2377 atomů pokoušel. Což teprve slepé síly! Nebo molekula bílkoviny. Složení jest různé, na příklad: $C_{726}H_{1234}N_{5678}O_{90}S_4$, tedy 2622 atomů. Předpokládejme počet atomů uhlíku na zemi = a, vodíku = b, dusíku = c, kyslíku = d, síry = e, počet všech atomů na celé zemi = N. Nuže, pravděpodobnost, že se smísí v udané proporci, jest $p = \frac{\binom{a}{726}\binom{b}{1234}\binom{c}{568}\binom{d}{90}\binom{e}{4}}{\binom{N}{2622}}$

Toto číslo nevypočte nikdo. A to máme teprve smíšeninu — potřebujeme však sloučeninu, a že se ony atomy i sloučí, vymyká se vůbec jakýmkoli výpočtům, protože tu musí spolupůsobit ještě jiné, ne vždy známé síly (teplota, tlak...) Ale i kdyby se atomy v udané proporci „náhodou" sloučily, ještě nám není pomoženo — máme anorganickou sloučeninu, my však potřebujeme organickou, vitální, živou — z anorganických látek organické života schopné vytvoří jedině chlorofyl pomocí slunce, nikdo jiný — ani badatel s vynaložením všeho důvtipu, tím méně Haeckelova „šťastná náhoda." A i kdyby — od molekuly bílkoviny k jeho „prabuňce" jest ještě cesta daleká, velmi daleká... Kolik molekul, a to různorodých má jediná buňka! Jest větší

---

vysoce komplikované sloučeniny organické (cukr, škrob a jiné uhlohydráty). Chemii se ještě nezdařilo tento proces dokonale napodobit. Z nepatrného množství solí a jiných látek, které kořeny ssaje z půdy, tvoří rostlina bílkoviny, jejichž jediná molekula obsahuje sta atomů. Oba tyto procesy jsou pro chemii tajemstvím, a přece jsou podmínkou všeho života v přírodě.

pravděpodobnost, že „náhodou" působením gravitace a jiných fysických sil vznikne palác než jediná organická buňka.

Kolik jest zjevů ve vesmíru, jež se nedají vysvětlit jinak, než svobodnou volbou Tvůrce a Zákonodárce! Nahlížím do chemické učebnice, kterou mám právě po ruce. Mocenství a atomová váha prvků... Proč se prvky, na př. N a O, slučují jen v jistých proporcích? Atomům jest lhostejno, v jakém rozměru se sloučí! Nevím, jaký filosofický nebo fysický důvod by se dal najít, proč jest nemožná sloučenina N_7O_{13} nebo N_{37} O_{101} nebo N_{473} O_5 atd. bez omezení. Krystalografie... Krom hexagonálního systému jest všude systém tříosový, a podkladem všech systémů jest trojúhelník. Proč? Proč není též systém pěti nebo sedmi nebo třináctiosový...? Proč není podkladem devítiúhelník nebo jedenáctiúhelník? Atomy samy sebou jsou lhostejny vůči tomu i onomu! Proč má tento květ tyčinky a pestík pohromadě, proč je tato rostlina jednodomá, ona dvojdomá? Vědy přírodní tato fakta pouze konstatují — vysvětlit jich nemohou. Zde rozhodovala jedině svobodná volba Tvůrce — a takových faktů jest na tisíce.

Krom toho jest ve vesmíru mnoho odchylek od pravidelnosti a mnoho změn, a to vše musilo být vzato v úvahu při budování a volbě řádu (na př. precese jarního bodu, pohyb nebeského pólu atd. — což teprve v přírodě organické!). Přece však existuje řád; vše bylo vzato v úvahu, žádná porucha a taktéž žádná ztrnulost.

A což estetický moment, o němž již byla zmínka? Díla přírody (neživé i živé) jsou nejen účelná („praktická", Francé), nýbrž i vkusná, krásná ... Krása převyšující všecko lidské umění i nejsmělejší sny a fantasie lidských umělců, krása, jež nemá jiného cíle leč hlásat moudrost Stvořitele, a jež nemá jiného důvodu leč svobodnou volbu mocného Tvůrce nebes i země.

IV. Velký jest Hospodin náš...[1])

(Duchovní čtení.)

Vmysli se na temeno Sv. Hostýna za překrásné hvězdné noci. Umlklo stromů šumění... Na nebi hvězd jest rozseto, a kolem je tak volno... Mléčná dráha nad tvou hlavou pěkně viditelna — místo, kde podle starých byl průlom do nebe, kde obě poloviny nebeské báně spjaty... Všecka ta světla tam nahoře mihotají, a vůkol tebe posvátný klid, nerušený ani šelestěním lístků. Na třech stranách se rýsují temné lesy, pokrývající okolní vrchy, hřebeny hor se vinou do dáli, zrak je sleduje, až mu konečně mizejí a ztrácejí se v dálavě.

Pod tebou údolí... Když pozorně naslouchá, zaslechneš bublání bystřinky, která někde dole si razí cestu mezi kameny a kořeny stromů, ale tak tiše, jakoby se bála rušit posvátné ticho a tebe vyrušovat z rozjímání. Možná, že při tom vzpomeneš na píseň z dětských let:

„Znám křišťálovou studánku, kde nejhlubší je les,
kde roste tmavé kapradí a kvete rudý vřes.
Tam ptáci, laně chodí pít pod javorový kmen,
ti ptáci za dne bílého, ty laně v noci jen.
Když usnou lesy hluboké a vůkol ticho jest,
tu nebesa i studánka jsou plny zlatých hvězd."

Snad i tobě nějaká laňka přeběhla právě přes cestu, ale docela tichounce, ani ona tě nechce rušit ve svatých myšlénkách... Možná též, že vidíš svatojanské mušky, zářící smaragdy, vyskakovat a mizet v trávě...

Tvé oko se zase zvedne k nebesům, „plným zlatých hvězd", a ty bys mimoděk poklekl uprostřed

---

[1]) Tato úvaha napsána dříve než vyšlo dílo Lenzovo „Nebesa vypravují." Po prvé jí užito při exerciciích akademiček v Rajhradě 1931. Je tedy prací samostatnou, nikoli opisem jmenované knihy, třebaže pojetí i myšlenky jsou místy velmi podobné.

toho posvátného ticha. Skláníš hlavu před velebností Tvůrce, jehož blízkost a přítomnost zrovna cítíš ve svatém chrámu Boží přírody. Bůh... V něm žijeme, se hýbáme a jsme, on tak vysoko nad námi, a přece u nás a v nás. Člověk tak nicotný vůči Tvůrci, a přece jemu tak blízký.

Jako my, tak hleděl na hvězdnou oblohu královský praotec Neposkvrněné Panny před třemi tisíciletími za čarokrásné palestinské noci, a své dojmy zvěčnil v žalmu 18: „Nebesa vypravují slávu Boží, a dílo rukou jeho zvěstuje obloha." Anebo slyš slova žalmu 144: „Veliký jest Bůh náš a veliká moc jeho, a moudrosti jeho není počtu." Kdo je Bůh a co jsem já?

Jak maličký jsem já na zeměkouli! O velikosti naší země, naší vlasti ve vesmíru, si dovede utvořit jakousi představu ten, kdo ji procestoval a snad i obeplul. Několik dní a nocí musí pádit rychlík, aby přejel napříč severní Amerikou, kterou na mapě zakryješ několika prsty. První cesta kolem světa (Magellan) trvala plná tři léta. Dnes přepluješ ovšem oceán dříve, ale i nyní je ten ohromný parník, který tě nese, nepatrnou skořápkou na hladině. Ty vody oceánu by dostačily, aby zaplavily veškeru pevninu a pohltily vše, co nese.

Čím jest však naše zeměkoule, jež nám připadá tak velikou, ve sluneční soustavě? Udělejme si spolu výlet na ty vzdálené světy. Právě vyšel nad Černavou měsíček a rozlévá své tlumené mystické světlo na Hostýn i okolní zalesněné vrchy. Zaleťme v mysli na toho nerozdílného druha naší země. Jest ji docela blizounko, první štace na naší pouti vesmírem — tam máme jenom skok. Světlo tam doletí za jednu vteřinu, ale rychlík by potřeboval plných devět měsíců, než by přejel těch 380.000 km. Třicet zeměkoulí by se vešlo mezi nás a měsíc. Tvůj hlas by potřeboval dvanáct dní, než by tam doletěl; přes tři týdny bys tedy musil čekat na odpověď!

Povznesme se na perutích fantasie dál, na slunko, které před málo hodinami zmizelo pod obzorem. Jsme v centru sluneční soustavy. Je to stálice nám nejbližší, vzdálená od nás 150 milionů km. Pro astro-

noma vzdálenost nepatrná, a přesnadno se toto číslo vysloví; ale co znamená! Světlo doletí odtamtud k nám za osm minut dvacet vteřin, rychlík by potřeboval 300 let, dělová koule 10 let. Kdybys mohl s někým na slunci mluvit, počkal by sis na odpověď 30 let.

Slunce nepatří k největším stálicím, ale přes to je tak ohromné, že o jeho velikosti si nemožno učinit představu. Jeden a čtvrt milionu zeměkoulí bys z něho vyrobil. Kdybys dal zemi do jeho středu, mohl by měsíc kolem ní docela pohodlně obíhat a ještě by bylo místa dost. Co váží na zemi jeden kilogram, vážilo by tam 27 kg. Sluneční skvrny (víry) jsou ve skutečnosti tak ohromné, že by v nich země zmizela jak oblázek v rybníku. Ohromné ohnivé moře, ve kterém se to vaří a vře... Teplota na povrchu se odhaduje na 6000°, tedy taková, že každý nerost musí být roztaven. Kolik stupňů uvnitř slunce? Nikdo neví. Jaká moc to byla, která zanítila tento oheň, planoucí už miliony let?

Naše slunko však patří k t. zv. chladnoucím sluncím. Sirius má třicetkrát větší žár, Vega 125krát větší, Rigel 20.000krát větší, a Sigma Doradi podle tvrzení astronomů 300.000krát větší! Postav některou z těchto hvězd na místo slunka, a naše země se rozplyne v páru. Přece však vydává slunko tepla dost; za rok asi tolik, jako kdyby bylo spáleno 90 zeměkoulí z černého uhlí. Kdyby se země na slunce vedl most 3½ km silný, za vteřinu by byl tím žárem rozpuštěn, a za půl minuty by z něho byla pára. Při fotografování slunce trvá doba exponování 1/5000 vteřiny. Co bychom si počali, kdyby nám zhaslo? Sotva 6 milionů obloukových elektrických lamp by stačilo, aby nám je nahradily. Odkud bere slunko náhradu za energii, kterou tisíce let už vyzařuje, aniž by na zemi byl pociťován úbytek? Nikdo neví — co se o tom tvrdí, jsou prozatím jenom domněnky.

Ale pojďme dál na naší cestě sluneční soustavou — až na samé hranice, na nejzazší dosud známé oběžnice Neptuna a Plutona. Ty už jsou hezky daleko. Odtamtud vidět slunko jako u nás večernici, tedy jako hvězdu první velikosti. Jsme v Sibiři solárního

systému. Dostávají od slunce sotva tisícinu toho světla a tepla co my; o životě tam tedy není ani řeči. Světlo ze slunka doletí na Neptun za 4 hodiny 10 minut, jeho cesta kolem centra soustavy trvá nikoli rok jako pouť naší země, nýbrž 164 roky. Rychlík by tě tam zavezl za 9.000 let.

Tak asi vypadá naše sluneční soustava — jako kdyby na Rožmberský rybník pustil deset ořechových skořápek. A to jsme pořad ještě doma, ve vlasti. S Plutona ještě pořád vidíme věž našeho domovského kostelíka, totiž slunko. S Neptuna vidíme ještě táž souhvězdí na nebi jako u nás. Ale teď dáme vlasti sbohem, a s chutí do ciziny! Na návštěvu do sousední provincie, na nejbližší stálici Alfa Centauri!

Jak jest od nás daleko? Vzdálenost stálic se dlouho nedala zjistit; všechny pokusy selhaly, takže se astronomové vzdávali již naděje. Konečně se jim to aspoň u několika hvězd podařilo (trigonometricky, pomocí paralaxy), a lidský duch stál užaslý nad výsledky, kterých došel. Spíše bys na gramy odvážil horu nežli bys na kilometry změřil tyto kosmické vzdálenosti. Musili vynalézt novou míru a vynalezli nejohromnější, jaká se dá myslit; světlené roky. Světlo za jednu vteřinu by oběhlo zemi dokola sedmkrát nebo osmkrát. Na stálice však potřebuje ne několik minut nebo hodin, nýbrž celá léta. Se zmíněné nejbližší stálice letí k nám čtyři roky a čtyři měsíce. Rychlíkem bys na naši nejbližší sousedku v říši sluncí dojel za 80 milionů let — kdyby ses ihned obrátil a vrátil se „domů", našel bys svou domovinu, pohostinnou zemi, již bez života, pustou a mrtvou, a své slunko snad již vyhaslé.

Nastupme cestu k dalším štacím. Sirius, nejjasnější stálice, patří též k našim nejbližším sousedům; jest od nás vzdálen „pouze" 8 světelných roků. Prokyon 11 roků, Atair v Orlu 15 světelných roků, Vega v Lyře 24 světelných roků atd. Znázorněme si poněkud tyto velikosti. Kdyby země byla jako zrnko prosa, byl by měsíc od ní vzdálen asi 3 cm a velký jako zrnko máku. Slunce jako větší pomeranč, vzdálený asi 10 metrů, a ostatní oběžnice by sahaly do vzdálenost asi 360 m (sedm telegrafních tyčí). Celá

soustava sluneční by tvořila kruh o průměru asi 720 m a zabírala by území 40 hektarů, t. j. dvě pětiny qkm, tedy ani polovinu čtverečního kilometru. Polož tuto plochu do Prahy — zaujme asi devítinu Karlova náměstí — kam položíš nejbližší stálici? Myslíš snad, že na hranici Čech... Či ještě dál, snad na Slovensko? Sotva. K této „mapě" dvou sousedních provincií vesmíru dostačí stěží celá Evropa! Alfa Centauri by v tomto měřítku musila být položena až k Urálu, do vzdálenosti asi 2.700 km! Sirius na Kanárské ostrovy, Prokyon za Nový York, Atair na mys Dobré naděje, Vega na Nový Zéland nebo do Ohňové země. Jak mnoho místa mají hvězdné světy v neomezeném prostoru! Jaká prázdnota mezi nimi! Kdyby oblast každé stálice tvořila kruh průměru jednoho metru, královské slunce uprostřed jako zrnko písku, bylo by od sousedky k sousedce daleko průměrně 4—5 km. Několik set písečných zrn rozhozeno po celých Čechách! Oběžnice pouštíme se zřetele, v tomto měřítku by byly sotva jako prášek.

Ale tak zvané stálice nejsou nikterak stálé, netrvají nepohnutě na místě, nýbrž putují, vlastně řítí se vesmírem, některé přímo na nás. Alfa Centauri rychlostí 22 km za vteřinu, Atair 33 km/sec. ... ale ani naše slunko nestojí nepohnutě, putuje prostorem 20 km/sec.[2]) V modelu nahoře uvedeném, kde jsme nejbližší stálici položili až k Urálu, přiblíží se k nám za rok o 47½ m (urazí jeden km za 21 let), Atair o 70 m, ale slunko jde stranou, za rok o 43 m, urazí 1 km za 23 let. Alfa Centauri bude zde asi za 59.000 let, Atair za 132.000 let — kam doputuje mezitím slunko?

A to jsme pořád ještě v nejbližším okolí našeho slunce. Rozběhněme se dál, k souhvězdí, jež zná každý z nás, k Velkému Vozu. Jeho sedm hvězd jest od nás vzdáleno průměrně 70 světelných roků, jedna z nich 200 roků, Beteigeuze a Rigel, nejjasnější hvězdy Orionu, 270 a 540 roků světelných... Chtěl bys i tyto pojmout do své mapy vesmíru, jak jsme ji právě sestavovali? K tomu by ti již tvá země nedo-

---

[2]) Podle jiných dohadů 280 km/sec.

stačila — mapa větší než celý povrch zeměkoule, a při tom skoro prázdná! Jak je ten vesmír rozsáhlý!

A jak jsou ty světy ohromné! Máme sice liliputánská slunce (z našeho by se jich dalo vyrobit devadesát), ale většina stálic převyšuje velikostí naše tak obrovské slunko. Místo číslic sáhněme k modelům. Kdyby slunce bylo jako koule v průměru jednoho metru (země jako hrášek v průměru 8 mm, měsíc půl pšeničného zrna), pak by Arktur byl koule o průměru 25 m, Antares 167 m, Beteigeuze 460 m, Mira Ceti 550 m, tedy vůči slunci jako celý Hostýn vůči kouli jednometrového průměru. Největší dosud známá hvězda, zmíněná již Sigma Doradi, by v našem případě tvořila kouli průměru 600 kilometrů — tak aspoň tvrdí americký astronom Shapley; nám se však jeho tvrzení zdá přece jen pravdě nepodobné. Ale buď tomu jakkoli, stačí hvězdy, jejichž rozměry jsou celkem zaručené. Z takové Beteigeuze nebo Mira Ceti by se dalo vyrobit na 100 milionů našich sluncí. Co je tedy tvá země ve vesmíru, ubohý člověče? Kapka vody v oceánu, prášek poletující vzduchem, ba ještě méně...

Od hvězd první velikosti se obraťme „k menším", druhé až páté velikosti. Ty všecky lze ještě postřehnout prostým okem. Jsou drobounké nikoli proto, že jsou maličké, nýbrž porto, že jsou v ohromné dáli. Na severní polokouli jich jest přes tři tisíce; tedy přes 3.000 světů a slunečních systémů! Každé to slunce má pravděpodobně oběžnice, a ty mají své měsíce; my však o nich nemáme ani zdání, tak jako oni tam nemají tušení o naší zemi, a nám schází jakýkoli prostředek jejich existenci zjistit.

Ale vraťme se zase k stálicím. Oko umdlévá, ale věda nám podává nástroj, kterým je můžeme ozbrojit. Obraťme dalekohled třeba na souhvězdí Kuřátek. Prostým okem vidíš nanejvýš sedm hvězdiček, v poli hvězdářského dalekohledu se jich tu však hemží více než mravenců v mraveništi. Tak zvané hvězdokupy, jež lemují Mléčnou dráhu po obou stranách, sestávají ze statisíců sluncí, vzdálených od nás podle odhadů 20—185 tisíc světelných roků. Nejslabší hvězdičky jsou tam mnohonásobně

větší než slunce. Magellanovy oblaky, vzdálené asi 100 tisíc světelných roků, obsahují miliony hvězd. Sto tisíc světelných roků — hravě toto číslo vyslovíš, ale máš jen zdaleka jakési zdání, co znamená? Paprsek, jenž právě padá do tvého oka, vyletěl odtamtud v době, kdy tvou milou českou domovinu pokrývalo moře, v němž se proháněli trilobiti, anebo kdy stékala láva po úbočí sopek v Rudohoří... Kolik vlnek, kolik kmitů ten paprsek za tu dobu učinil! Jeho vlnek se vejde milion na 1 mm, a záchvěvů učiní 400—800 bilionů za vteřinu... Víš, co jsou ty hvězdokupy? Kdosi je nazval velkoměsty vesmíru. Kdyby naši zemi postavila nějaká nadzemská moc doprostřed takového „velkoměsta", viděl bys v noci na obloze sta hvězd, desetkrát až dvacetkrát jasnějších než večernice, nejzářivější hvězda našeho nebe. Jaká nádhera, jak pohádkově krásné noci pro lidi, obývají-li některou oběžnici v oné dáli... Světy snad lepší než naše ubohá, bolestí a hříchem obtížená země!

Otočme teď dalekohled na Mléčnou dráhu. Astronom Koch popisuje svůj dojem: „Když jsem se po prvé na ni zahleděl, byl bych málem hlasitě zajásal. Co jsem spatřil, nikdy jsem neviděl a nikdy netušil. Jako bych hleděl do husté vánice, ve které víří miliardy vloček, takže oko jich nemůže zachytit. Miliardy a zase miliardy zářících třpytících démantů." Vzdálenost Mléčné dráhy se odhaduje různě, od 4.000 do 185.000 světelných roků. Možná, že oba dohady jsou správné: první se týká částí nám nejbližších, druhý nejvzdálenějších. Nejnovějšími výzkumy jest zjištěno, že všechny hvězdy, které vidíme, ať prostým okem ať dalekohledem, tvoří spolu s Mléčnou drahou jednu světovou soustavu (galaktický systém). I naše slunce k ní patří, a my spolu s ním letíme prostorem. Za 300 milionů let „budeme" prý zase tam, kde jsme dnes.

Unaveni více duševně než tělesně odstupujeme od dalekohledu. „Už nemožno dál" — a přece jest možno ještě dál! Nová věda se pokouší vniknout do tajemných nezbadaných hlubin světového prostoru: fotografie nebes. Objeví něco nového? Hledíš-li okem na hvězdu Delta Aquilae, vidíš ji samojedinou. Da-

lekohled na hvězdářské observatoři objeví kolem ní na 300 hvězd. Fotografická deska jich v témž poli vykazuje na tisíce. Ale na to už jsme zvyklí, objevovat vždy nové a nové světy v prostoru. Fotografie však objeví něco víc, totiž mlhoviny. Některé z nich jsou viditelny i dalekohledem; mlhovinu v Orionu a Andromedě postřehne i dobré oko beze skla. Ale především fotografická deska zachycuje nové a nové tyto slabé bílé skvrny. Co jsou mlhoviny? Nejsilnější dalekohled nás o tom nepoučí, zase nová věda musí přispěchat na pomoc: spektrální analysa, a ta zjistila, že mnohé z nich sestávají ze samých hvězdiček, tedy nové Mléčné dráhy, nové světové systémy v nekonečném prostoru, daleko za naší galaktickou soustavou. Jak daleko? Vzdálenost nejbližších (na př. v Trojúhelníku a Andromedě) se odhaduje na milion světelných roků, vzdálenějších až na 300 milionů... Naše země tedy byla ještě žhavá a svítila, když ten paprsek odtamtud vyletěl! Vlož celou naši soustavu sluneční do jedné kapky vody: Mléčná dráha bude ji lemovat jako ve vzdálenosti 300—500 km[3]) a mlhovina v Andromedě bude veliká jako Čechy s Moravou dohromady a vzdálena jako kraj Tibetu neb kraj Indie (kolem 5000 km).

Kolik je takových světových systémů (Mléčných drah)? Na prostoru, který na obloze zastřeš dlaní, bylo objeveno spirálních mlhovin skoro 3.000. V tak zv. mraku mlhovin je jich na 300. R. 1902 zjistil Max Wolf v Heidelberku na jediné desce tisíc takových mlhovin, a každou noc byly objevovány nové a nové. Tedy miliony hvězdných systémů! A kdo nám zaručí, že v nekonečném prostoru jich neexistují celé miliardy, a to v takové vzdálenosti, že paprsek od-

---

[3]) Hamburk, Kolín n. R., Štrasburk, Curych, Terst, Záhřeb, Košice, Varšava, kolem Prahy by ležely na vnějším kraji pásu. — Máme na mysli kapku držící se ve vzduchu, nepřesahující průměr 5 mm. Krůpěj vody spadlá na zem se zplošťuje a nabývá průměru 7 mm; pak nutno udané míry zvýšit o 40%. Mléčná dráha vzdálena 450—700 km, mlhovina Andromedy kolem 6.500—7.000 km. (Praha—Ceylon.)

tamtud na zemi nedolétne nikdy, ani do konce světa ne! Nikdy je tedy lidské oko nespatří!

Ubohý člověče, který jsi myslil, že tvá země jest centrum a středisko celého vesmíru! Že ona se sluncem a pěti oběžnicemi tvoří celý svět! A hvězdy, to byla podle tvých názorů světélka připevněná na nebeskou báň! Neměl jsi tušení, co tvá země vlastně jest v těch miliardách světů a sluncí, kolem kterých krouží miliardy oběžnic, oživených pravděpodobně jako tvá země a hostících biliony a triliony tvorů!

Vesele se zemí měsíc jde,
    země zas v mocném kruhu
    se okolo slunce otáčí
    v zářivém planet pruhu.
A i to jeho slunce zas
    kolem většího vede nás,
    a toto slunce jeho
    kde jde? A kolem čeho?
Vmysli se nanejvýš, nad tebou
    hvězd jako vřesných zvonců,
    a kdybys byl jako slunce stár,
    nedomyslíš se konců...

Lidský duch umdlévá, obrací se od těch světů k jejich Tvůrci a volá: „Veliký Hospodin náš a veliká moc jeho, a moudrosti jeho není počtu!“ Nikdy necítí člověk svou nicotnost jako při takovém výletu do vesmíru, a klesá v prach před nekonečnou velebností a velikostí Tvůrce. Kdo by se divil, že velicí hvězdáři byli do jednoho mužové věřící?

Bůh — on pojímá a obsahuje celý vesmír. Kam nedosáhne lidský zrak, kam nevnikne lidský duch, tam jest on, tam přítomný, tam působí. Ale i ten ohromný nedozírný vesmír má své hranice a své meze — kde, to ví Tvůrce sám — Bůh však mezí nemá. Bůh jediný jest nekonečný — Bůh, který ten vesmír stvořil, jej svou přítomností naplňuje, v něm všecko zachovává, spravuje a řídí. Ti, kteří sestavují jízdní řád, naříkají, jak prý ta práce vysiluje. Předejít každému zpoždění a každé srážce, zařídit, aby vlaky křižovaly v určité stanici, v určitou mi-

nutu, a přes to přese všecko kolik zpoždění do roka, kolik neštěstí — a oč jde? O několik stovek vlaků v jediné zemi! Na nebi však miliardy stálic a oběžnic, mezi ně se pletou komety, a přece žádná srážka, žádné zpoždění! Země se dostane k jarnímu bodu přesně na vteřinu rok co rok,[4]) měsíc k úplňku právě tak, při otáčení kolem osy žádné zpoždění... A to platí i o ostatních hvězdách. A při tom jde vše tak klidně... Zahleděl jsi se někdy dalekohledem na měsíc? Jak volně a velebně se vznáší tato koule v prostoru, jak jde pomalu a klidně svou drahou — podle zákonů, které Tvůrce jednou ustanovil a do vesmíru vložil! Žádná porucha, žádná oprava!

Ani jeden z těch milionů světů neujde jeho zraku, nemůže se vymknout jeho péči, není zapomenut, byť jen na okamžik. Tuto chvíli hledí na tvou zemi, jeho pomocí klíčí v půdě zrnko nebo zraje klas, jenž ti dá chléb, a touže chvíli přijímá z jeho otcovských rukou pokrm rybka na dně oceánu někde na konci Mléčné dráhy.

Veliký jest Hospodin náš... Tak jsme zvolali, když jsme se zamyslili nad ohromnými rozměry hvězd a vesmíru. Ale Boží velikost se jeví neméně, když ze svých potulek v nekonečném prostoru sestoupíme zase na naši maličkou zemi, zamkneme se do laboratoře, a místo ohromných vzdálených světů studujeme jedinou krůpěj vody, která leží před námi. Jiný nástroj musí teď pomáhat našemu slabému oku: místo dalekohledu drobnohled.

Profesor přírodních věd našeho kollegia, znaje můj zájem pro jeho obor, zavedl mne jednou do své pracovny. „Budeme spolu mikroskopovat." Ve sklence trochu vody z akvaria, vzal z ní jednu kapku a položil na sklo. Přiložil druhé sklíčko — kapka se rozptýlila, víc než polovina jí skanula na zem — co tam ještě zbude? „Teď se na ten vodní svět podíváme drobnohledem." „Svět? Vždyť jste kapku stiskl tak, že výška vody obnáší sotva jednu desetinu milimetru." „Ta desetina stačí, pro ty živočichy je to hotový oceán. Jen se podívejte!" Nahlédl jsem a

---

[4]) Praecesse jarního bodu v tom zahrnuta!

první dojem byl týž, jejž čtu v kterési knížce: „Vidím jakési zelenavé křoví, a cosi drobounkého tam cape. Co to je? Vezmu větší zvětšení, a křoví vzroste v les. Zelené rozvětvené stromy jsou průhledné; v zářivém nebi smaragdový háj! A v něm se prohánějí zástupy zvířátek, bez křídel, bez nohou..."

Ale nechám autora a budu popisovat dojmy své. Co jsem v té jediné kapce viděl? Perloočky — celé ústrojí bylo vidět skrz naskrz, jak uvnitř v těle vše pracovalo, jak čile brvami pohybovaly, a na mou otázku odvětil profesor: „Hledají vzduch." Vzduchové bublinky bylo také dobře vidět. Vedle červík, který se volně mezi vlákny té řasy pohyboval a proplétal, jakoby se do toho „křoví" zapletl a nemohl vyplést. Tu zase jakýsi korýš vběhl do mikroskopického pole a pobíhal čile sem a tam. Opodál opět celý trs živočihů: améby, nezmaři, různí nálevníci, prvoci, kteří vypadali jako bod, ale pohybovali se rychle na všecky strany. Mezi nimi rozsivky, prázdné skořápky, stranou zase „veliký" volvox — abych ho celého prohlédl, musil jsem manipulovat se svým přístrojem. Ta kapka byla pro ty živočichy jejich svět. Vířenky jakoby si tam hrály a dováděly. V rohu vidím dva nálevníky, jak „pracují" na mrtvé lasturnatce — dělali na mne dojem, jakoby si v tom jejím „domku" hráli na schovávanou. Každý z těch živočichů má své ústrojí — jak pěkné a jak jemné! Každý nachází v tom svém světě potravu; i ti nálevníci čekají a dostávají od Pána pokrm v čas příhodný.

Profesor pak vzal zvětšení 400, chvíli otáčel... „Pohleďte — co tomu říkáte?" Viděl jsem jakýsi miniaturní doutník, složený ze samých kuliček. „Pozorujte ho chvíli." Hledím upřeně; po chvíli z něho jako hlemýžď ze skořápky vyleze zvířátko, docela průhledné, jakoby ze skla bylo. V těle cosi jako kola stroje: pomalu přecházejí v pohyb, celé ústrojí pracuje, a najednou pohyb se přenese z těla ven, na hlavě ozubené kolo se pomalu rozvířilo, a za chvilku se otáčelo hbitě, jako v továrně... Pohyb působil očividně vír, a bylo dobře vidět, jak občas nějaká drobnohledná řasa nebo živočich vletěl do kola a

zmizel v útrobách živočicha. „To je rotator!“ zvolám. „Tak vidíte — poznal jste známého neznámého — pochybujete ještě, zda v té stisknuté kapce mají dost místa? Ty dvě konvalinky opodál, to jsou vířenky. Teď ještě najdeme rohlíček, napřed při zvětšení 50.“ Viděl jsem dva drobounké půlměsíčky. „Teď zvětšení 400 — pozorujte oba rohy.“ V každém rohu pěkná „oddělená“ cela, a tam hotový rej: zástup zrnek se tam bez ustání točí. — „Jaký účel má ten rej?“ „Učenci sami nevědí.“

Kolik milionů živočichů jest v celém akvariu, když v jedné kapce jich je tolik! Kolik jich jest v celém bazénu? Kolik v celém moři? Kolik těch živočichů každou minutu hyne a kolik se jich rodí? Co záleží na jedné kapce? Hledím na ni, vidím, jak se najednou všecko v divém úprku žene ke středu, div hlavu nesrazí. Co se děje? Ovšem, v teplém pokoji se krůpěj začala vypařovat, a obyvatelé tohoto vodního světa cítí, že je ohrožuje smrt; ženou se tam, kde ještě trochu vody, ale v málo okamžicích zbyla na skle jen maličká šedá skvrna ze vší té slávy. Konec světa! Aspoň pro obyvatele té kapky z bazénu!

Kapka pryč — co na tom, vezmeme druhou. „Teď necháme živočichy a vnikneme do složení organismu. Napřed rostlinné buňky. Viděl jste někdy chlorofylová zrnka?“ „Neviděl.“ „Tak je teď uvidíte.“ Chvíli manipuloval, pak mi kynul. Buňky nějakého lístku — radost hledět, jak buňka vedle buňky, tak jako ve včelím úlu, jenže ne šestihranné, nýbrž obdélníkové. Každá jest „autonomní“, tvoří samostatnou kolonii, v každé několik zelených zrn, a ta zrna v pohybu! Pomalu podle stěny buňky od leva napravo, v řadě jedno za druhým, až došly k příční stěně, k sousední buňce, a tam se obrátily vzhůru, a pak zase podle horní stěny zpět k levé straně, a pak dolů na místo, odkud vyšly, a tak to šlo pořád dokola. Když jsem se dost nadíval, ukázal mi ještě pohyb protoplasmy — ale nemohu zde vypisovat všechny divy, jež jsem pod čočkou drobnohledu pozoroval.

Odcházím do svého pokoje, vyhledám si tam zoologii, a co jsem viděl pod drobnohledem, mám tu

důkladně popsáno a vymalováno. Každý ten živočich má svůj organismus. Bůh do těch „neviditelných“ zvířátek vložil srdce, svaly, nervy; vidět tam kanálky, vlásky, a Tvůrce ví o každém tom živočichu, o každém jeho orgánu. Vše vyšlo z jeho rukou, a jeho nestojí více námahy vést hvězdy na nebi než určit tomu drobnohlednému živočichu místo a sféru jeho působení. Moudrost a moc i velikost Tvůrce se jeví stejně v té kapce jako v nedozírném vesmíru. Wigand, slavný botanik, vyrobil před smrtí preparát z drobnohledných řas — slova: „Deus in minimis maximus“ — Bůh v nejnepatrnějších věcech jest největší. Pozměnil tedy výrok starého filosofa, jenž řekl: „Natura in minimis maxima“ (Aristoteles).

Otvírám jiné dílo a čtu: „Necháš-li ve svém malém akvariu hnít několik stvolů a listů, máš tolik materiálu pro bičíkovce,[5]) že můžeš celé léto nad drobnohledem ztrávit. Bičíkovci musí celý život plavat ve vodě, jak rostlinní tak živočišní. Rostlinní... aby mohli k světlu, jež je oživuje, plují svým světem jako hvězda na nebeské báni, stoupají a klesají v tiché vodě krůpěje, někdy zlatě lesklí, když na ně svítí slunce, zatím co živočišní se čile proháněji a jako šíp se vrhají na svou oběť, kterou často chytí, když ji byli napřed dovedně pronásledovali.

Podle zákona o nejmenším odporu jest jejich tělo podobno úzkému člunku, a protože žijí stále pod vodou, mají tvar podmořských torpedových člunů. Vynálezce těchto sotva tušil, že už dávno před ním celá tisíciletí plave takových člunů v každé kapce jezera na sta! Tělo dole přechází v dlouhý kýl, umožňující rychlou plavbu a zajišťující, že se „loď“ nekymácí a nepřekotí — tak dlouhý, že lodím se ještě nepodařilo jej napodobit. Kdyby byl první budovatel lodi studoval život ve vodní krůpěji pod drobnohledem, byl by bez dlouhého lámání hlavy přišel na to,

---

[5]) Bičíkovci, flagellati, nálevníci bičíkovití, prvoci (protozoa), jejichž tělo jest opatřeno jedním nebo několika bičíky. Jsou velmi žraví, praví loupežníci, tygři nebo vlci vodní kapky, obyčejně nacpaní jinými jednobuněčnými rostlinami.

co objevili lidé po mnohých a dlouhých pokusech a po smutné zkušenosti.

Anisonema má na svém těle zařízení, jež nevědomky napodobují nikoli lodi, nýbrž vzducholodi: šroubovitě točený žlábek s lanem, jež vleče za sebou a jež jest jednak kormidlem, jednak zvyšuje stabilitu. S jakou jistotou tento prvok, desetinu mm dlouhý, manévruje! Pluje, otáčí se, stoupá, klesá... jak jistě ovládá svůj mokrý živel! Jiný bičíkovec, Tetramitus costatus... Tázal jsem se jednoho inženýra, co říká tomuto modelu; odvětil pln úžasu: „Taková forma lodního trupu jest ještě neznámá! Zaručila by větší pohyblivost a tudíž velikou úsporu uhlí.“ Modely parníků a vzducholodí se proháněji v každé kapce, a člověk si jich nevšimne, aby se od nich učil! A přec životem a praktickým užíváním po miliony let jest už dávno vyzkoušena a osvědčena jejich upotřebitelnost a bezvadnost... Člověk si pomáhá ve vodě vpřed veslem, kolem nebo šroubem. Bičíkovec má na těle 1—8 bičíků, někdy jako lana, někdy ploská jako vesla, jindy spirálová jako šroub... někdy pracují dvě nebo čtyři vesla najednou rozmanitým překrásným způsobem...

Monády... letí kapkou rychle a hbitě jako vlaštovky vzduchem. Jako šíp proletí polem pozorovatele, že sotva má kdy, aby je postřehl a poznal. Některá monáda proletí za vteřinu 200 násobnou délku svého těla, při kteréž rychlosti jest odpor vody dosti značný. Kdyby naše lodi se svými stroji až 70.000 koňských sil a ohromnou spotřebou uhlí chtěly dosíci stejné poměrné rychlosti, musily by největší z nich urazit za hodinu 150.000 km — rovník obeplout za čtvrt hodiny! Prvoci v kapce vody — důmyslné stroje, nevyrovnatelné hodinky, jež se vejdou do jediné perly, a snad tím podivuhodnější, že nevyplní ani celé zrnko písku! Velký a malý, to jsou pojmy pouze pro člověka, jenž všechno měří podle sebe. Proto mají smysl a význam jen pro něho, nikoli pro Tvůrce — u něho neexistuje „velké“ a „malé“. (Výrok Bernardina Sien. Ve šlépějích Neposkvrněné 66.)

Rozsivky (diatomaceae), jichž ve vodách existují miliardy a biliony... Každá nosí s sebou za živa

rakev... rostlinka už dávno odumřela, její rakev trvá miliony let. Nebo nazveme jejich pancíř skleněnou lodí s vlastním pohybem... skleněná loď, u níž těžko říci, co jest větší, zda její pevnost či její lehkost. Kdyby je chtěl člověk napodobit, musil by stroj hnát loď (při šířce 15 metrů) 4 km dlouhou! A to rychlostí 1000 km za minutu! Za necelé tři čtvrti hodiny by vykonala cestu kolem světa! Studium jediné krůpěje vody nám ukazuje, jak daleko jsou naše stroje vzdáleny od možného dokonalého řešení a jakého zdokonalení jsou schopny! Kolik různých modelů lodí, vzducholodí a podmořských lodí člověk vynalezl? Sotva několik tuctů. V kapce vody by našel několik set modelů, krásných, praktických, bezvadných... Pancíř každé rozsivky má jen to, co jest nezbytně nutné: všechny postradatelné části stěn jsou vynechány. Gótika se svými špičatými oblouky, se svým dokonalým rozřešením a přeměnou ploch v nejozdobnější systémy sloupů a oblouků, spojila užitečné s uměleckou krásou; nedostižní stavitelé středověkých dómů a katedrál neměli tušení, že týž problém dávno před nimi praktičtěji, krásněji, mistrněji rozřešen v říši rozsivek, organismů prostým okem neviditelných, jichž v jednom náprstku ornice jest na statisíce a jimiž se v drobounkých vodních rýhách na polích a lučinách jen hemží!" (Francé.)

Unaveni jsme odstoupili od dalekohledu, unaveni cestou od slunce ke slunci, v nekončících a neomezených prostorech vesmíru. Unaveni odstupujeme od drobnohledu, unaveni zpytováním tohoto světa ve vodní krůpěj. Nebesa vypravují slávu Boží (Ž. 18, 1), ...nehlásá jeho slávu ta krůpěj pod mikroskopem stejně, jako světy v nedozírné dáli, a snad ještě více? Deus in minimis maximus...

Dali jsme si otázku, kolik těch živočichů jest v jednom bazénu. Kolik jich jest na celé zemi? Kolik v celém vesmíru? Soudím, že sotva andělé jsou s to poznat, pochopit a pojmout toto číslo. To ví Tvůrce sám jediný. Ano, on ví o každém živočichu u nás i na vzdálených světech, ví o každém broučku v trávě, vidí každý prášek pelu na květinách i na křídlech motýlů, zná každou krůpěj v příboji mořském,

když se vlny tříští o skaliska, ví o každém polypu, jejichž miliardy tvoří korálové útesy, dlouhé sta kilometrů, zná vzájemnou vzdálenost jednotlivých lístků a travin, zná polohu každého klasu... Postav se pod jedli, když kvete, zatřes větví, a celý mrak prachu se snese a tebe zaprší. Kolik miliard prášků! Bůh zná všecky...

Ale pojďme dál. Vnikněme do složení a stavby věcí viditelných. Příroda neživá... V jediném kaménku jest molekul na triliony. A ty molekuly v neustálém pohybu, a Bůh ví o každé. Molekuly vzduchu ve tvém pokoji se ženou všemi směry, rychlostí asi 700 metrů za vteřinu, a Bůh sleduje každou a ví všecko od věčnosti.

Což teprv příroda organická! Tam jest složení teprv komplikované! Jediná buňka ve stéble trávy a zvláště v těle živočišném jest hotový labyrint, kde je vše v čilém pohybu. Pohyb a dráhy hvězd věda vypočíst dovedla, pohyb protoplasmy v jediné buňce určit nemůže. Rostlinný organismus jest opravdová chemická továrna svého druhu. Vzpomeňme jen na chlorofyl. Je-li jediné zrnko nevyzpytatelným tajemstvím pro vědu, co mám říci o živé buňce? Je-li anorganický atom „světový systém svého druhu" (atom uranu obsahuje pevný střed, záležející ze 239 protonů, kolem nichž krouží 92 elektronů ve vzdálenostech relativně větších než jest měsíc od země), co říci o organismech? V krůpěji vody odhadují počet atomů na 15 trilionů; co je tedy svou složitostí celá Mléčná dráha vůči jediné kapce vody? Tvůrce však, jenž podle slov božského Učitele sečetl všecky vlasy na tvé hlavě, sečetl i všecky buňky v tvém těle a každé vymezil její funkci. Nespadne-li bez jeho vědomí ani jediný vlas s tvé hlavy, možno říci, že bez jeho vůle neskane ani jediná krůpěj rosy na trávník, bez jeho vůle nehne ani muška křidélkem. Všecka stébla na lučinách, všecka zrnka klasů na polích, všecka seménka má spočítána do jednoho — na naší zemi i na ostatních světech. Při tom všem každé seménko jest cosi tak podivuhodného, že se člověku ještě nepodařilo a nikdy nepodaří vyrobit jediné, zatím co příroda jich denně

tvoří na biliony. Nejnepatrnější brouček jest dílo tak mistrovské, že ani nejmoudřejší badatel na něm neobjeví, co by se dalo opravit. A jak o hvězdách jsme si řekli, že mnohé člověk nikdy neuzří ani dalekohledem, tak zase o organismech platí: některé jsou tak drobné, že oko lidské jich nikdy neuzří ani drobnohledem (ultramikroskopické bakterie). Bůh zná všecky — — —

Nepojímá nás závrať při pohledu do bezedných hlubin Boží moudrosti a vědomosti? Nejinak, jako když se zahledíme do propasti, jejíhož dna nemožno zrakem dosáhnout! „Ó hlubokosti bohatství a moudrosti a vědomosti Boží! Jak nevyzpytatelné jsou soudy jeho, jak nevystihlé cesty jeho! Nebo kdo pozná úmysly Páně? Nebo kdo byl rádce jeho? Neboť u něho a skrze něho a v něm (pro něho) jsou všecky věci, jemuž sláva na věky." (Ř. 11. 33nn.) Jak velebně líčí vševědoucnost a všudypřítomnost kniha Sirachova v kapitole 23. „Každý hříšník praví: ‚Kdo mne pozoruje? Temnoty mne obklopují, zdi mne skrývají, nikdo mne nevidí. Koho bych se bál?' A neví, že všecko vidí oko jeho, že oči Páně jsou pronikavější než slunce, sledujíce všecky cesty lidské i hlubokost propasti, a zpytujíce nejtajnější úkryty i záhyby lidských srdcí. Vždyť Hospodin Bůh zná všecky věci dříve než je stvořil, a pozoruje všecko, když své dílo dokonal." Věci minulé i budoucí, vše jest před ním jak otevřená kniha, jemu všechno tvorstvo žije, jemu nic neumírá. Holubice, kterou Noe vypustil z archy, jest přítomna jeho poznání stejně jako hrozen, z něhož bude připraveno víno k poslední mši svaté, sloužené před soudným dnem.

Z toho suď sám, s jakou úctou se má tvor blížit svému Pánu a Tvůrci... s jakou uctivostí si má počínat před nekonečnou velebností toho, jehož oči jej neustále sledují. Velebnost Boží... Jestliže jsi ji nepocítil v této úvaze, co jest s to, aby ji v tobě vzbudilo? „Serafín se v prachu koří, cherub padá na svou tvář, neboť ten, jenž světy tvoří, sestoupil k nám na oltář." A nám nezbývá, leč z hloubi duše osvědčovat: „Bože, před tvou velebností na kolena padáme..." Když poklekám k modlitbě, jsem si vě-

dom, před jakou velebností stojím já, smrtelný člověk slepený z hlíny? Jsem si vědom, že kráčím neustále před očima nekonečné velebnosti Boží? Chápu, co znamená pamatovat a udržovat se v přítomnosti Boží? „Kráčej přede mnou a buď dokonalý“ (Gn. 17, 1). Jestliže každé zrnko písku a krůpěj rosy jest lidskému rozumu svazkem záhad, což teprve říci o tajemstvích svaté víry? O trojjediném Bohu samotném?

Vůči této nekonečné velebnosti cítí tvor svou nicotnost, a přec nelze popřít, že tato úvaha na nás působí dojmem povznášejícím. Čím více se Bohu blížím, tím více jsem si vědom své nepatrnosti, ale zároveň se můj duch i povznáší k tomu, jenž přebývá ve světle nepřístupném na výsostech, jsa při tom tak blízký každému z nás. Dovede-li pak tato krátká úvaha tak vysoce povznést mého ubohého ducha, suď sám, jak by měla a mohla povznášet a zušlechťovat každodenní modlitba, jen kdybychom ji konali u živém vědomí přítomnosti Boží.

Zakončeme tuto úvahu velebným chvalozpěvem Te Deum.

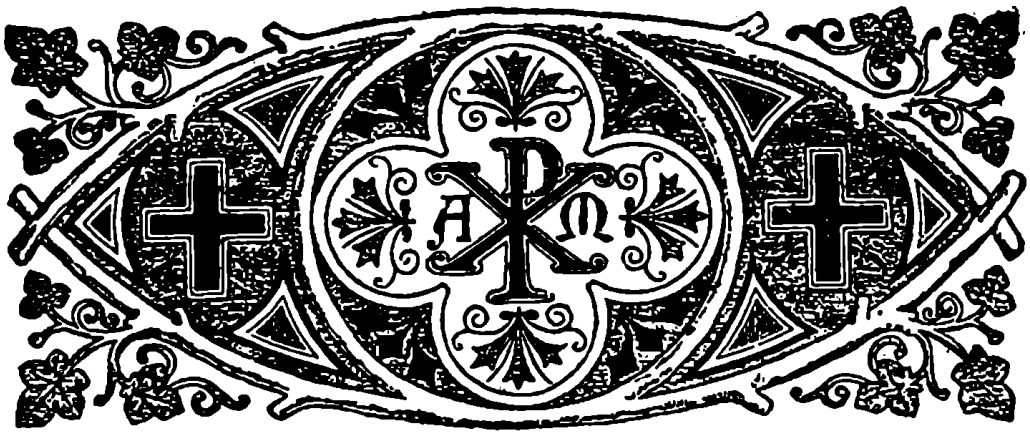

V. Klíč k nebeským pokladům.

(Úvaha o modlitbě.)

Sedmkráte denně vzdávám
tobě chválu. Ž. 118.

Modlitba... podle sv. Jana Damašského pozdvižení mysli k Bohu, podle sv. Efréma a Jana Zlatoústého a Řehoře Nys. a Aug., rozmluva s Bohem. Nikoli pouhé studium věcí božských, kde jest zaměstnán pouze rozum, byť bychom se ponořili do svatých pravd sebe víc. Nikoli pouhé předsevzetí, kde jest činná pouze vůle. Obojí tato mohutnost lidské duše musí být činná, a samozřejmě nesmí scházet ani afekt — vroucnost a uctivost... či nazve kdo lhostejný rozhovor s Bohem modlitbou? Nadto musí modlitba plynout z víry — kde tato schází, tam se hází prázdnými slovy a převracejí se pojmy, mluví-li se přece o modlitbě. Tak zvané modlitby k neznámému bohu, k osudu, k „heroům lidstva" nemají práva přikládat si tento vznešený název, stejně jako poetické úvahy o kráse přírody. Kromě toho modlitba nadpřirozená, jedině záslužná a schopná přinést ovoce, o němž byla řeč, musí být Otci světel podávána skrze jediného prostředníka všech vykoupených. Modlí-li se Turek k svému Allahovi nebo žid k Jehovovi, nelze sice jejich čin nazývat hříchem (blud Bajův od církve zavržený!), ale jejich modlitby nejsou záslužné, protože nejdou rukama Vykupitelovýma. „Budete-li zač prosit Otce mého ve jménu mém, dá vám" (Jan 16, 23). Modlitba má účinek neomylně jistý jen tehdy, když se opírá o zásluhy Kristovy. „Začkoli prosíme podle víry, tam šťastný výsledek nechybí nikdy." (Efrém.)

Aby modlitba byla záslužná (t. j. způsobila v duši rozmnožení posvěcující milosti a zasloužila nám odměnu v nebesích) a aby byla účinná (t. j. byla provázena vyslyšením), musí být splněny ještě jiné podmínky; čili jinými slovy, musí mít jisté vlastnosti:

musí vycházet z čistého srdce; není stkvělá chvála v ústech hříšníka (Sir. 15, 9);

musí být provázena důvěrou; co hledá v domě víry (ve chrámě) srdce nevěřící? (Cyprián);

musí se opírat o život z víry; kdo chce být slyšen od Boha, ať napřed sám Boha slyší (poslouchá... Aug.);

musí být uctivá a pokorná; modlitba pokorného proniká oblaky (Sir. 35, 21);

musí být konána s myslí soustředěnou; před modlitbou připrav duši svou a nebuď jako člověk, jenž pokouší Boha (Sir. 18, 23);

musí být spojena s odevzdaností do vůle Nejvyššího... vše věci z katechismu známé, pročež je pomíjíme a omezíme se jen na několik výroků ze sv. Otců. „Jaká netečnost dát se unášet nepříslušnými a světáckými myšlenkami ve chvíli, když se k Bohu modlíš, jakoby bylo co důležitějšího, nač bys měl myslit více, než že právě mluvíš s Bohem! Jak můžeš žádat, aby tě Bůh slyšel, když ty sám sebe neslyšíš? Chceš, aby Bůh byl tebe pamětliv, když prosíš, kdyžtě ty sám sebe při tom pamětliv nejsi? (Cyprián.) Co světák dokáže při hostině, totiž uctivě se chovat, ty nedokážeš při svatých tajemstvích?" (Ambrož; platí nejen o nejsv. oběti, nýbrž i o rozmluvě s Bohem!) Lid tento ctí mne ústy, ale srdce jeho daleko jest ode mne... to platí o přemnohých... kteří jsou před Bohem nikoli mužové modlitby, nýbrž spíše opice. (Albert Vel.) Modlitba jest Bohu milá, když jest provázena dobrými skutky. (Afraates.) Modlitba na dveře (Boží slitovnosti) klepe, sebezápor dosáhne, milosrdná láska blíženská obdrží. (Petr Chrys.) Srdce prázdné a lhostejné rty modlícího se ze lži usvědčuje. (Tom. Vill.) Modlitba jest jediná věc, kterou Bůh může být přemožen. (Tert.)

Krom nejsvětější oběti a přijímání sv. svátostí jest modlitba nejvznešenější úkon člověka na zemi. Pučí spontánně z živě pojaté víry v Boha — nejinak než poupě z ratolesti živého stromu. Jakmile poznám, kdo je Bůh a kdo jsem já (II. kap. 3. 4.), pak mne toto poznání nutká nezbytně a neodolatelně k tomu, abych vstoupil ve styk s ním, ačli jsem toto poznání pojal srdcem a ne pouze chladným roz-

umem, t. j. dal-li jsem se jím živě proniknout a nevyslechl je lhostejně a netečně jako nějakou matematickou poučku. Zůstanu-li po prvních a základních exercičních pravdách (II. kap. 1.—5.) k Bohu lhostejný a cizí, nepocítím ovšem nutnost s ním hovořit; to však jest neomylný důkaz, že jsem oněm pravdám neporozuměl a je nepochopil. Pochopit velikost a velebnost Tvůrce, pramen všeho dobra jak přirozeného tak nadpřirozeného, pochopit vlastní nicotnost, uznat, že on jest můj nejdobrotivější Otec, mé pravé a jediné trvalé štěstí, můj cíl, pro který jsem stvořen a jehož musím dosíci stůj co stůj, a zůstat vůči němu cizí a netečný... to že není kontradikce? Nezůstanu-li však k němu cizí, přivinu-li se k němu pevnou vírou a vroucí láskou, musím obojí nějak projevit a vyjádřit... modlitbou! Pozdvižením mysli k němu!

Modlitbou projevuje tvor především svou naprostou závislost na Tvůrci. Při modlitbě chvály, jež jest v podstatě klaněním, jest věc samozřejma. Nejinak je tomu, pojímá-li ji člověk jako smír za své viny — modlitba smírná, provázející úkony smíru, na př. oběť — po případě modlitba kající, ať věřící křesťan jí provází sv. zpověď nebo ji koná mimo ni. Oslavujeme-li světce, pak platí slovo žalmu 150 (Vulg.): „Chvalte Hospodina ve svatých jeho." U modlitby prosby není věc na první pohled tak zřejmá. Ale vězme: prosíme-li Tvůrce, obracíme se k němu jako k zřídlu všeho dobra, dárci všech milostí, na němž veskrze a ve všem závisíme, od něhož jediného vše máme, vše čekáme, vše doufáme. Obracíme-li se k světcům, pak je prosíme a prosit můžeme jedině za to, aby byli prostředníky našich proseb u Boha — i v tom případě ústí nakonec naše prosby v nestvořený a nekonečný oceán veškerého bytí.

Förster cituje výrok pohanského Philona Alexandrijského: „Tělesným obcováním s mužem se panna stává paní. Duševním obcováním s Bohem se paní stává zase pannou." Tento poetický výrok lze pozměnit a říci: „Stykem s tvory, jemuž se vyhnout nelze, stává se člověk pozemským, ponořen v hmotu; stykem s Bohem se stává andělem." Jsme ve světě, denně se s ním stýkáme, a podle slov Lva Vel. nelze jinak, leč

že na duši sebe zbožnější ulpí trochu pozemského prachu. Jestliže se v modlitbě nepovznáší občas k Bohu, nevystaví-li se duše blahodárnému vlivu a působení tohoto slunce nadpřirozeného života, nezbytně zakrní a není s to, aby vydala květy a plody dokonalosti a ctnosti; o duchovním životě nemůže být řeči. Není palmou pnoucí se k nebi, podobá se kleči plazící se po zemi, zkřivené, v sebe zkroucené...

Duchovní život... Slovo „život" znamená vždy čin, aktivitu, nikdy pouhou pasivitu. O nadpřirozeném životě že by neplatilo to, co platí o životě přirozeném? Na život duše že by se nevztahovalo to, co platí o životě těla? Tělo bezvládné... známka, že život z něho unikl. Bůh jest neustále činný, rozumem a vůlí, poznávaje a miluje sám sebe; jest čin sám (actus purus). Věčná blaženost není pouhá pasivita — vyvolení mající podíl na životě božském budou po celou věčnost činní poznávajíce a milujíce Boha. Alb. Weiss praví, že každá forma duchovního života jest podezřelá, není-li provázena zvýšenou nadpřirozenou činností duše. Chce říci: malátnost, vlažnost, stagnace jest jistou známkou, že duchovní život jest v úpadku. Nad hladinou vlažnosti se udrží duše dvojím veslem: sebezáporem a modlitbou; obojí jest práce, skutek, čin. Pravá modlitba vede k usilovnější práci o vlastní dokonalosti. Kdo si z ní neodnáší posilu a povzbuzení k trpělivému snášení křížů, k horlivějšímu plnění povinností, k rozhodnějšímu boji proti vášním, nemodlí se, jak se modlit má. Ano i extase a mystické stavy bez praktických ctností jsou sebeklam... neomylná známka, že nepocházejí od Boha. Není pravým světlem, co nezapuzuje tmu, není pravdou, co nepřemáhá lež, není vpravdě dobrým, co nevydává ovoce. Ovoce modlitby je ctnostný život, modlitba bez ctnosti jest neužitečná pláň. —

Jest nutno stále se modlit, praví apoštol. Vizme slova fundamentu: „Člověk jest stvořen, aby Boha chválil, ctil a jemu sloužil." Jako musíme Bohu bez ustání sloužit, t. j. vždy, všude a ve všem plnit jeho vůli, myslí, slovem i činem, tak ho musíme bez ustání i chválit, bez ustání se modlit (1 Sol. 5. 17), jím v mysli se zaměstnávat. S Bohem mluv

mnoho, s lidmi jen málo. (Efr.) „Cokoli činíte, ať jíte nebo pijete... vše čiňte k slávě Boží" (1 Kor. 10. 31). Celý náš život má být oslavou Boha, rozum, vůle i srdce má být Boha plné, věřící má žít neustále ve spojení s Bohem a kráčet v jeho přítomnosti. Střelné modlitby jsou pomůcka k dosažení toho, aby mysl bez ustání vzlétala k Tvůrci a jím se zabývala. Když vycházíš z domu, ozbroj se modlitbou; když se vracíš domů, nechať ti vstříc přijde modlitba — dříve, než se posadíš; nechať tělo neodpočine dříve nežli duše jest občerstvena modlitbou... Při každé práci, při každém kroku nechť ruka na čele kreslí kříž Páně. (Jeron.) Spěje v pokušení, kdo nespěje k modlitbě. (Petr Chrys.)

Co říci o duši bez modlitby! Nazvi ji pouští nebo úhorem, ještě jsi nevystihl její smutný stav. Duše bez modlitby jest duše bez Boha. Jako není dovoleno Bohem pohrdat, tak není dovoleno Boha ignorovat. (Petr Chrys.) Kde ubývá víry, tam slábne modlitba. (Aug.) Nevěrce lze rozdělit na teoretické a praktické: tito žijí a jednají, jakoby Boha nebylo nebo jakoby v něho nevěřili, třebaže snad slovy ho nikterak nepopírají a snad i dokonce uznávají; teoretičtí zřejmě Boha popírají. Podobného rozdělení lze užít i u lidí, jež jsme nazvali „soběstačnými" (II. 12). Ti, kteří jsou prakticky „soběstační", nesdílejí se nikterak o filosofický názor těch, o nichž jest na uvedeném místě řeč, ani nejsou soběstační v každém ohledu — to ostatně není možno ani oněm — nýbrž dostačí sami sobě v duchovním životě: obejdou se bez Boha, bez slunce duší. Žížala, jíž dostačí hlína země, jež žije bez slunce a obejde se bez jeho světla a tepla... plíseň, jež se vyhýbá slunci... zatím co rajka, kolibřík, růže, klas bez slunce hynou. Čím ušlechtilejší a vznešenější organismus, tím více žije z blahodárného vlivu slunce. Palma, jež svou korunu bez ustání koupá v jeho hřejivých paprscích...

Člověk bez modlitby... nemá Boha, žije bez Boha, nepotřebuje Boha... duchovní žebrák, jenž se omezuje na své tělesné já. Otřelé prostonárodní (t. j. poněkud triviální) rčení, že „zvířátko se také ne-

modlí", není tudíž fráze všeho obsahu docela prázdná, jak by se na první pohled zdálo! Člověk docela hmotařský — své tělesné potřeby si opatřuje v potu tváře, a jiných aspirací nebo potřeb nemá a nepociťuje. Tedy skutečně jako zvířátko. Cítí-li však přece mezeru v duši, vyplňuje ji tvory: „kamarádi" nebo dokonce „přítelkyně"... stykem s nimi chce dát svému duchovnímu životu jakýsi obsah... jemnější duchové hledají u manželky a dítek nebo v práci, v pěstění vědy a v umění jakés takés člověka důstojné vyplnění své vnitřní prázdnoty. Všichni hledají ve tvorech to, co jejich duši schází, co by měli a mohli najít v Bohu a ve styku s ním. Zde jeden důvod nezřízeného lnutí k věcem stvořeným: mají jim být náhražkou za Tvůrce. Poustevník dovede být docela spokojen a šťasten ve své samotě — proč? Protože není sám, nýbrž s Bohem, jenž jeho duši docela naplní, zatím co jiným duchům velkých aspirací nestačí celá Evropa. Abaelard před vstupem do Clugny a po vstupu do něho! Vlož na jednu misku vážek celou Evropu bez Boha — zdaž vyváží plně Boha, byť bys k němu nepřidal tvora jediného?

Tedy lidé, o nichž jedním slovem lze říci: „Jemu dostačí tento svět." Žije docela pro tento svět, úplně pohřížen v tento hmotný svět, všechna svá přání a tužby omezuje jenom na tento viditelný svět. Po tomto životě nic nečeká a po ničem netouží, v lepší budoucnost naděje nemá, o ni nestojí, nic si neslibuje, a úlevy pro svůj mnohdy tvrdý osud nehledá leč snad v bezcitnosti nebo v prostředku doporučovaném kdysi od stoiků. Sestoupí-li někdy v tiché chvíli do vlastního srdce jako kdysi Walter von der Vogelweide (II. str. 5n), nenajde v něm nic leč své ubohé nuzné já, své trampoty, neklid, prázdnotu. Zatím co věřícímu jest pramenem blaha útěchyplný článek víry o obcování svatých, připadá si člověk bez Boha jako Robinson, vyhozený na pustý ostrov, odříznutý od komunikace s lepším světem a přinucený, aby se přizpůsobil tvrdé situaci, jak dobře se dá, a zjednal si ve svém postavení jakés takés pohodlí, by ho tvrdá země tak přespříliš netlačila. Duše bez Boha — bez modlitby — bez naděje a bez touhy po lepším životě —

Kde jsou důvody, že se člověk nemodlí, t. j. že necítí nutnost styku s Tvůrcem? U jedněch je to tupost, u jiných blahobyt... Proč se v blahobytu tak snadno zapomíná na Pána Boha? Protože právě takoví lidé jsou „soběstační", totiž jde-li o tělesné potřeby... o ty jest postaráno a jsou zabezpečeny více než s dostatek! O duševních dobrech nevědí neb o ně nestojí. Sepnou-li přece někdy ruce k modlitbě, stane se tak, když je ohrožuje nebo na ně přikvačí pohroma... tedy zase jen zachránit hmotné statky, časná dobra... U třetí skupiny jsou to nezřízené starosti a zájmy o poklady, jež rez sežírá, o věci, jež moli kazí... starosti rozptylující a absorbující veškerého člověka — tedy opět lidé, jejichž heslem jest známé: „Země, země!" Čtvrtý důvod: zvrácená věda, jež nadýmá (1 Kor. 8. 1.), a nevědomost, jež dovede člověka také učinit pyšným. „Nemohu-li se vyrovnat učeným pánům jinak, mohu jim alespoň být roven nevěrou." Nevědomost se dá velmi lehce uvést v nevěru a blud. Duše bez Boha, bez modlitby. ... Jsou-li zdrávi, hověji tělesnosti, jež v nekroceném těle bují jako rákos v močálu; přijde-li nemoc, reptají, a stihne-li je pohroma, jsou zkrušeni.

Věřící křesťan, duše, jež má Boha, se neobejde bez modlitby. K tomu, aby se modlil, nutká ho jeho původ i jeho cíl: „Jsem od Boha a pro Boha, stvořen k věčnému spojení s ním, a toto spojení musí být navázáno již za dnů mého pozemského putování." K modlitbě ho nutká jeho přirozenost, jeho stav, místo jeho pobytu, naděje v život budoucí... to vše k němu volá: „Modli se." Nutno prosit, nutno na Boha pamatovat, nutno udržovat v sobě vědomí, že jsme k vyšším věcem stvořeni, vědomí nadpřirozeného života, jímž duše žije a jenž jest udržován přijímáním svatých svátostí a modlitbou. Modlitba jest slunce duchovního života: kam jeho paprsky vniknou, tam pučí květy ctností, tam se daří plody záslužných skutků, tam jest život. Kam jeho paprsky nemohou, tam plíseň, nezdravota, povlovné hynutí.[1])

---

[1]) Zevrubné pojednání o modlitbě viz Ve šlép. N. 13—22, 28—30, 54—57. O sebezáporu tamtéž 77—94.

Kdo se modlí, není nikdy sám, jeho duše není nikdy prázdná, jeho duch nikdy nezahálí. Víme, v jakém smysle užívá zahradník nebo sadař slova „pěstit". Modlitbou v pravém smysle pěstíme svůj duchovní život i svou duši. Přestane-li být růže nebo réva pěstěna, zdivočí zakrátko, a místo vonné stolístky máš šípek rostoucí při mezi, místo vína metly, neužitečné výhonky. Kdo se modlí, žije neustále v jakési nebeské atmosféře, ovíván nebeským vanem, jest dítě nebeských niv, žije životem nebes, životem andělů, jimž jest modlitba denní chléb. Styk s Bohem dává duši křídla, jimiž se udržuje nad prachem a kouřem země..

Modlitba jest lékem všech nemocí duše. Ozývá-li se osten těla, sílí modlitba naši slabost. Zaslepuje-li krása tohoto světa, rozmnožuje a utvrzuje víru. Svádí-li příležitost, dodává věrnosti, pevnosti, vytrvalosti. Rozptylují-li nás starosti světa, takže zapomínáme na svůj věčný cíl, uděluje nám sebranost mysli. Když falešná věda a bludy světa zatemňují rozum, vlévá světlo, modlitbou roste naše poznání Boha a věčných pravd. V opuštěnosti jsme si vědomi, že nejsme sami, v pokušení k svůdným rozkošem poznáváme, že sladší jest Pán, a duše zaprášená stykem se světem zakusí, že krásnější a vznešenější nad obcování s tvory je styk s Tvůrcem. V křížích dává modlitba sílu, a když vzdycháme a klesáme pod břemenem okovů, drží nás neviditelná ruka. Klesneme-li do hříchu, vniká modlitba i do truchlivých temnot zkázy a odcizení Bohu jako světlý paprsek, a my slyšíme božský hlas v kraji a v stínu

---

Celá stať str. 58—129 jest miniaturní ascetika sestavená namnoze z výroků sv. Otců a učitelů církevních, a hodí se velmi dobře za duchovní čtení při exerciciích. Nejeden z uvedených výroků může být použit co jakulatoria, častěji za den opakovaná. Exercitátor může jich užít jako hesla pro jednotlivé dny, případně pro jednotlivé promluvy, a dát přítomným návod, jak lze častým opakováním vštípit si do mysli hlubokou pravdu, vyjádřenou často způsobem neobyčejně jadrným a poetickým.

smrti. Když při obrácení bojuje milost s vášní o naše srdce, rozhodne o vítězství modlitba, a pokouší-li se o nás beznadějnost nebo zoufalství při ztrátě nejdražších pokladů a zmaření nejrůžovějších nadějí, zůstává modlitba naším jediným a posledním přítelem, jenž nás neopustí, když nás opustilo vše, a toho přítele najdeme v samotě, kam nás vehnala nepřízeň... jest věrnějším přítelem než ten, o něhož jsme přišli, mocnějším pánem než ten, u něhož jsme upadli v nemilost. Lidé nejsou s to, aby naši ztrátu nahradili, nemohou zmírnit naši žalost... jsou to bezmocní těšitelé, kteří spíše unavují než aby potěšili; k trpělivosti nás dovedou povzbuzovat, ne však ji do srdce vlít. (Massillon.)

Modlitba jest m l u v a s r d c e, a srdce nehledá pracně slov, mluví-li s tím, jejž miluje. Proč tedy připadá modlitba mnohým jako námaha ducha? Rty mluví k Bohu, a v srdci mluvíme se svým nicotným já... Kde jest naše láska? Tvorové... Jak dlouhé pojednání jsme tomuto předmětu věnovali (II. kap. 6.—8.), a jak patrno, nikoli zbytečně. Věci stvořené jsou obvyklý vinník, jejž přistihneme a s nímž se setkáváme všude, kdekoli na dráze duchovního života a pokroku klopýtáme. I při modlitbě se staví mezi toho, s nimž mluvíme, a mezi nás. Nezřízená láska k nim, nezřízená sebeláska, toť pramen vší roztržitosti, toť příčina i jiných nedokonalostí, jež lpí na našich modlitbách. Chceš vědět, jaká nezřízenost tvou duši zmítá? Snadno to poznáš, jakmile poklekneš k modlitbě. (Chrys.) Věci, na něž nemáme kdy myslit při práci, hlásí se okamžitě k slovu, sotva vezmeme do rukou růženec. Ta jistá starost, podnik, plán... ty jisté vzpomínky, milé neb nemilé... myšlenky nicotné nebo záležitosti důležité... učiněné bezpráví nebo milá osoba neb věc... Při práci jakoby čekaly za dveřmi; sotva odložíme péro nebo nástroj a poklekneme k rozmluvě s Bohem, otevrou dveře, vejdou bez okolků do srdce, a my vědomě nebo bezděky se věnujeme jim, nechajíce „Pána Boha stát.“ „Prosíme Boha, aby nám odpustil naše viny, a nelitujeme jich nebo myslíme dokonce na nové. Prosíme ho, aby nás neuvedl v pokušení, a má-

me radost, když se nám naskytne příležitost k hříchu a když v pokušení podléháme. Prosíme ho, aby přišlo jeho království, a patříme k nečistým, jimž se království Božího nedostane (1 Kor. 6. 10). Jedním slovem: prosíme, aby jeho vůle se stala, a vzpíráme se jí být poslušni." (Massillon.)

Modlitba, audience u Krále všech králů, jest pro tvora c t í, privilegiem, vyznamenáním. Modlitba, prostředek našeho posvěcení, jest věc vznešená, úctyhodná, svatá. Pak ale nutno modlitbu pojímat vznešeně a důstojně, jak nás tomu sv. víra a Otcové učí, a její vznešené pojetí nutno vštípit exercitantům co nejhlouběji.[4]) „Člověk je stvořen, aby Boha chválil..." Tedy modlitba chvály na prvním místě! Jako z nesprávného názoru na slib pochází nedůstojné jeho pojetí (Ve šlép. N. 953), tak nesprávné pojímání modlitby vede k tomu, že v ní vidíme jen prostředek k dosažení časných výhod. Tak pojímali a pojímají modlitbu mohamedáni a pohané, a to ještě ne všichni — jemnější povahy si byly dobře vědomy, že modlitba prosby není jediný ani nejvyšší způsob modlitby. Slyšme alespoň výrok sv. Augustina, — doklad, že věřící již tehdy namnoze smýšleli o modlitbě až příliš dětinsky, ne-li nízce a nedůstojně[5]). „Pravíš: ‚Hle,

---

[4]) Sv. Alfons Lig. uložil svým duchovním synům, aby rozjímání o modlitbě nevynechali při žádné misii a při žádných exericiích.

[5]) Avila vytýká věřícím podobné nedůstojné pojímání modlitby v Audifilie. „Všechny naše modlitby směřují k tomu, abychom si vyprosili dobré a odvrátili zlé, a to ještě teprve tehdy, když všechny ostatní prostředky selhaly a když nemáme jiné opory. Poslední naději skládáme v Pána, první a největší v sebe nebo v jiné." Týž blahoslavenec uvádí výrok Augustinův: „Pochybnosti se rozřeší spíše modlitbou než badáním a přemýšlením", a dodává: „Předsevzetí jsou živější a působivější, připojíme-li k nim modlitbu (důležité zvláště pro dobu exercicií!)... kdo bez modlitby podniká jakoukoli práci, podobá se plavci nebo bojovníku, jenž vesluje nebo bojuje jen jednou rukou."

já Boha ctím, denně do chrámu spěchám, kolena jsem si od samého modlení otlačil, a jsem přece stále nemocen. Jiní vraždí, kradou, loupí, a při tom vesele hýří, mají všeho dost a vede se jim dobře.' Takové věci jsi tedy od Boha žádal? Myslil jsem, že jsi křesťan, povolaný k milosti. Obdařil-li tě Bůh milostí zdarma, pak i ty zdarma ho miluj a ne, abys za to dostal odměnu. On sám budiž tobě odměnou." (In Joan. 3.) My, kteří jsme se tolika zločinů napáchali, sotvaže jednou nejsme vyslyšeni, okamžitě modlitby necháme. (Týž.)

„Když vám Bůh chce vzít manžela nebo přítele, na němž štěstí celého vašeho života viselo, a vy jste pozvedali oči k nebi, protože jste od žádného člověka pomoci čekat nemohli a všechnu svou naději musili skládat v Boha: zač jste prosili? Aby odvrátil od vás pohromu, jež se nad vaší hlavou vznášela, nikoli aby vám odpustil hříchy, kterými jste ji na sebe svolali. Kdybys, Pane, rozdílel jenom duchovní statky a dobra, jen nebeské poklady a dary, kolik lidí by k tobě ruce spínalo! Vy jste jako tělesní židé: přišli k Pánu, aby jim rozmnožil pozemský chléb, ale nechtěli ani slyšet, když k nim nazítří začal mluvit o chlebu daném s nebes." (Massillon.)

Je tím snad řečeno, že se nesluší prosit Pána za časná dobra? Nikterak. Vždyť Pán sám nás učil prosit Otce za vezdejší chléb pro každý den, a Duch sv. v žalmech nás učí témuž. Nutno se varovat tohoto úskalí, s nímž jsem se již nejednou setkal, a to u duší, jež to dojista „dobře myslily": zamítat totiž modlitbu prosebnou jakožto dokonalého křesťana nedůstojnou, nebo aspoň odsuzovat prosby za časná dobra. Třebaže přijdou až na druhém místě, sluší se prosit i za ně. Církev zavrhla jako blud tvrzení: „Nesluší se prosit Boha za něco tomu, jenž jest docela odevzdán do vůle Boží." (Damn. prop. 14 de Molinos; týž zavrhuje modlitbu díků, prop. 15.)

Pohané smýšleli po pohansku. „Přestaň už jednou doufat, že osud od bohů ustanovený modlitbou změníš" — tento verš Vergilův neodpovídá nikterak křesťanskému duchu! Prosit a mnoho prosit, ale z ř í z e n ě prosit. Nepokládejte za věc velikou, vyslyší-

li vás Bůh podle vašeho přání; za velké pokládejte, vyslyší-li vás k vašemu dobru. Podle svého přání byli vyslyšeni i démoni, a bylo jim dovoleno vejít do vepřů, když za to žádali. (Mt 8. 31.) Někdy ti Bůh dá, zač prosíš, aby tě ztrestal (když si chceš něco od něho vyvzdorovat), a odpírá-li tvou prosbu, činí tak z lásky. Co škodí, co hojí, ví lékař, nikoli nemocný. (Aug. De div. s. 354.) Bůh dbá potřeb a užitku prosících, nikoli jejich nezřízených tužeb... kdyby všechny naše prosby vyslyšel, rychlým krokem bychom k záhubě spěli. (Efrém.) Nežádej od Boha, co bys dostal od ďábla. (Jan Chrys.) V domě Ježíšově nehledáte Ježíše, prosíte-li v chrámě věčnosti nezřízeně za věci časné. (Řeh. Vel.) Prahloupé by bylo, kdyby kdo přistupuje k Bohu od věčného Krále časných věcí sobě vyprošoval, od nebeského pozemských, od Nejvyššího nízkých, od toho, jenž království nebeské uděluje, toto ubohé a pozemské štěstí. (Řeh. Nys.) O tom řeknu, že je s to změřit šířku a hloubku oceánu. kdo dovede slovy vystihnout hloupost jistých lidí, kterou při svých modlitbách projevují. (Efr.) Co říci o těch, kteří chtějí prosadit vůli svou proti nejsvětější a nejmoudřejší vůli Boží? Nebezpečné jest vítězství, jež vítězi záhubu přináší. (Chrys.) Požehnání přináší jen modlitba spojená s odevzdaností do vůle Boží.[6]) Nejstarší modlitby (pohanské) nám uchované prosí za odpuštění hříchů, za nic jiného.

Má-li pravdu sv. Ambrož, že modlitba jest ž i v o t e m d u š e, jest zřejmo, že jí nelze nahradit ni-

---

[6]) Pán varuje před mnohomluvností („Nebuďte jako pohané, kteří myslí, že pro svou mnohomluvnost budou vyslyšeni", Mt 6. 8), ale důtklivě vybízí k modlitbě vytrvalé („Proste... tlucte... hledejte...". Lk 11. 9.) Jak rozumět oběma výrokům Páně? Mnohomluvný je ten, jenž Vševědoucímu široce vysvětluje, co potřebuje a co od něho chce; takovému platí slovo Páně: „Takto se modlete: Chléb náš vezdejší dej nám dnes..." V této prosbě obsaženy všechny naše časné potřeby. Kdo však tutéž prosbu stále a stále opakuje, není mnohomluvný, nýbrž vytrvalý (Pán v zahradě Getsemanské, Mt 26. 44.) a činí po-

čím. Dobře dovede žít, kdo se dovede dobře modlit. (Maxim Turinský.) Co přivedlo Passagliu k tomu, že opustil řád a pak se rozešel i s církví a dokonce proti ní i bojoval? Pracoval o velkém díle o Neposkvrněném Početí, tedy o předmětě na výsost svatém. Aby byl co nejdříve hotov, jak si sám papež přál, vyžádal si od něho dispens ode všech modliteb, i od breviře. Dispens dostal, ale zákon Boží nezná dispense! Celé dny od rána do večera se obíral svým svatým studiem — byl by kdo tušil, že modlitbu nenahradí ani ono? Dílo vyšlo sice včas, ale autor to odpykal.

Nicméně lze hravě studium svatých pravd nebo duchovní četbu s modlitbou spojit nebo v ni proměnit. Zalétá-li mysl mezi studiem neustále k Bohu — je k tomu zapotřebí cviku jako ke každé ctnosti! — pak není pochyby, že jsou vyplněny podmínky modlitby: „Povznesení mysli k Bohu." „Když se ti večer oči klíží, ať je v tvé ruce kniha svatá, a klesající hlavu ať svatá stránka zachytí." Tuto radu dává sv. Jeroným bohabojné duši, a týž učitel církevní jinde podobnou radu dává zmítanému neustálými tělesnými pokušeními. „Nechať tě ďábel najde vždycky nějak zaměstnaného", ať prací tvých rukou, ať studiem nebo modlitbou.

Modlitba vyniká nad ostatní záslužné skutky svou silou a cenou prosebnou, jíž jiné bohumilé skutky, na př. kající, nemají. Pokáním si mohu leccos zasloužit, aspoň do jisté míry a v určitém smysle. Modlitbou si však milosti vyprošujeme. Dítě...

---

dle rozkazu Páně: „Proste, tlucte..." Růženec není tedy mnohomluvnost, nýbrž vytrvalost: krátká, ale obsažná chvála, krátká a obsažná prosba — onu ke cti nebeské Královny opakujeme, tuto mnohokráte k jejímu trůnu vysíláme: „Pros za nás v životě i v hodině našeho skonání." Žalmy — krátké i dlouhé — rozvádějí obyčejně v různých variantech jedinou myšlenku: chválu, prosbu, dík... Viz na př. Ž. 36, 72, 148 atd. Litanie Loretánská... nevysvětlujeme sv. Panně, co potřebujeme a zač žádáme, nýbrž jen opakujeme prosbu: „Oroduj za nás..." Znáš naše potřeby a tužby, přispěj nám svou přímluvou!

vzorným chováním, pílí ve škole atd. si může odměnu „zasloužit", t. j. ukázat se jí hodným. Prosí-li však za něco, dostává docela „zdarma", zač prosí. „Volal ke mně, a já ho vyslyším. To jest vpravdě úmluva míru, to smlouva milosrdenství. Nepraví: ‚Byl hoden, byl spravedlivý, byl nevinný a čistý', nýbrž: ‚Volal ke mně'..." (Bern.). Jsou věci, které si nemůžeme zasloužiti, nýbrž jen pokorně vytrvalou modlitbou vyprosit, na př. pomoc v pokušení, milost vytrvání. Pán však se zaručil, že tento i jiné nezasloužené dary jistě dá těm, kteří za ně budou vytrvale prosit. Milost nemůže scházet, jen když bude někdo, kdo za ni bude prosit... nevzývá-li kdo z lenosti milost Boží za pomoc, ten nechať obviňuje sám sebe, nikoli milost (že v boji neobstál; Efr.). Quotidie petitores, quotidie debitores. (Aug.)

Pozoruji, že o všechny věci v přítomném věku se jeví větší zájem, o modlitbu však nejeví lidé zájem pražádný. Kupec časně z rána spěchá (otvírá krám), aby předešel jiné, získal zákazníka a prodal věci své; nejinak kupující jedná... Za ztrátu času však každý pokládá chvíli, kterou by Bohem se zaměstnával. Umělec myslí, že Boží pomoc by mu byla k jeho dílu neužitečná a neúčinná; jen v ruce svoje veškerou naději skládá, zapomínaje toho, jenž mu ruce dal... Tak smýšlí a jedná každý, a proto vládne v životě našem hřích... Lidská přirozenost jest bdělá a na stráži při každém zaměstnání, jež nějak přispěti může k zvýšení našeho pohodlí, ale věčných statků nedbá zhola nikdo... Anebo se modlí, aby Bůh mu byl pomocníkem a služebníkem jeho titěrností a nejapností; takoví neprosí Boha, aby byli zbaveni nemoci, která je drží, nýbrž aby jejich nemoc byla dovršena a dokonána. (Řehoř Nyss. De or. D. I.)

Proč vyslyší někdy Bůh ty, kteří ho za časné statky a dobra prosí? Aby prosté (nedokonalé) utvrdil v důvěře v Boha. Jako rodiče vyhovějí dětem, dokud jsou malé, prosí-li je za hračky, ale dospělé za podobné prosby kárají: tak Bůh, jenž chce člověka všemožně získat, neodmítá vyslyšet někdy i prosby nepatrné, aby udělením jich zval duši k touze po věcech vznešených a duše důstojných... (Týž.)

VI. Učinil Hospodin Bůh člověka z prachu země a vdechl ve tvář jeho duši živou. (Gn 2. 7.)

Nevzpomínám, u kterého středověkého autora jsem četl myšlenku: „Největší hřích jest kacířství." Svůj výrok odůvodňuje takto: „Namítl by snad někdo, že větším hříchem jest nevěra. Protože se však nenajde člověk tak nerozumný, aby popíral existenci Boha, nemá pro praxi tato možnost významu." Že by mohl kdo Boha dokonce nenávidět, to autorovi nepřišlo ani na mysl. Ale doby se změnily, a předpovídal-li sv. Jan z Kříže, že jednou bude církev nucena výslovně definovat existenci Tvůrce, mohli bychom dodat: „A jiné přesmutné znamení hlubokého mravního úpadku jest i okolnost, že musila spolu prohlásit za článek víry i existenci lidské nesmrtelné duše — fakt, jehož popřít nenapadlo dříve ani největšímu bludaři." Obojí definováno na sněmu Vatikánském.

Mluví se o duchovním vývoji, duševní velikosti, výchově ducha, a duše se při tom popírá. Píší se psychologie bez duše. Právem poukázáno na to, že Indové pokládají Evropana za velké dítě, protože se nevyšine nad zjištění zákonů empirického světa, což platí Indovi za nejprimitivnější počátek poznání. „Národové západu se vrhli vší svou duševní energií na poznání a ovládnutí viditelného světa, a při tom všechnu pozornost obrátil tak výlučně tomu, co lze vidět a hmatat, že se zrovna dětinsky omezila sféra jejich poznání jen na to, co se dá v laboratoři zjistit nebo matematicky dokázat. Vnější svět získali, vnitřního pozbyli. I věřící si mnohdy slovem „skutečnost" představují jen zevnější věci a skoro se strachují aplikovat na problémy a úkoly přítomného života to, co jim víra sděluje a co jest nejskutečnější skutečnost, byť nehmatatelná..." (J. W. Förster.)

Sv. Augustin doznává, že chyboval podobně. Hledal Boha venku, a Bůh byl uvnitř, v jeho nitru. Jenže tímto způsobem bychom se s odpůrci nedomluvili, kdyžtě jiný svět krom tohoto viditelného neuznávají. Proto nutno se s nimi sjednotit o společném vycho-

disku, odkud by se jim dala dokázat existence světa nehmotného, především lidské duše. Předem je jisto, že toto východisko bude pozorování viditelného světa. Dobře, půjdeme s nimi a budeme hledět odtamtud se dostat k vnitřnímu životu člověka.

Naše metoda může být táž jako v kap. 1. dílu II. Všechny odpovědi na otázku po existenci duše lze rozdělit zase ve dvě skupiny. Jedni tvrdí: „Není života za hrobem... a je-li jaký, nic o něm nevíme a nezvíme." Nauka druhého tábora se kryje s tím, co jsme slyšeli v II. dílu str. 50 nn. Společné východisko obou jest pozorování člověka a jeho žití.

A) Jen hmota!

Jaké pozorování činí první tábor? Jeho filosofie jest obsažena v knize Moudrosti (2, 1—5): „Všechno pomíjí, pomine i náš krátký život." Uznáváme, docela správně; ale jaký závěr z toho vyvozují? Najdeme jej tamže ve verši 6—12: „Proto jezme a pijme, zítra umřeme." Z toho, že všechno pomíjí, tedy plyne, že neexistuje život posmrtný? Z toho, že tělo se rozpadne v atomy, nutno vyvodit důsledek, že neexistuje vyšší životní princip, jenž trvá dál, i když hmotné tělo zahyne?

„Člověka i hovada jednostejné jest zahynutí", praví bezbožci S. Z. (Kaz. 3. 9.) Moderní materialismus vyjádří totéž jemněji a „vědečtěji": kromě hmoty neexistuje nic. Koloběh hmoty, nic víc... Moleschott v testamentě ustanovil, aby jeho tělo bylo spáleno a popel vydán na pospas větru. Tím vyjádřil své „kredo." Všechny zjevy přírodní redukuje moderní věda na pohyb: světlo, teplo, elektřinu... proč by se nemohl na týž mechanický princip redukovat i život? Není ničím jiným leč pohybem atomů. Zažívací ústrojí na př. jest jen složitý aparát, jenž pro moderní vědu nemá nižádného tajemství(?). Ale ke stroji, ať jednoduchému, ať komplikovanému, nutno postavit inteligentní bytost, aby jej uvedla v pohyb a jej řídila!

Funkce sensitivní... Podařilo se sledovat je až k centru, a tam najít partiální centra pro funk-

ce těch a těch orgánů. Vnější vjem jde z periferie po nervech jako po drátech až k mozku, a odtamtud se reaguje na vnější vjemy, po případě diriguje („rozkáže") úkon vnějšího orgánu. Tedy nic jiného než komplikovaný telegrafní systém, jehož centrálou jest mozek. Má-li však telefonní centrála fungovat, musí být řízena též inteligentní bytostí. Kdo diriguje ‚centrálu" v mozku? Proč v mrtvém těle nefungují ani „dráty" ani „centrála"? Co mu chybí? Ředitel! Proto všechen „provoz" zastaven!

Funkce psychické... Myšlenka jest prý exkrement mozku, jako žluč jater. Ale jeden z nich jim sám řekl: „Kdybyste znali všechny atomy mozku a jejich pohyby jako dráhy oběžnic, ještě byste nikterak nevysvětlili, jak myšlenka vznikla." (Du Bois Reymond). Hmota jest schopna jen pohybu, ničeho jiného. Atom působí na atom, ale životních funkcí jest neschopen. Málo platno mluvit o „duši atomů" (str.36), jež při zevrubnější definici jest označena jakožto přitažlivost, tedy síla fysická!

Jest poněkud dobrodružné počínání chtít dokázat positivně, že není Boha, že není duše, že nemůže existovat bytost nehmotná. Chápal bych, kdyby mi řekli, že v přírodě Boha nepozorují — slepci od narození milerádi odpusíme, že světla nepozoruje a že si dovede vše vysvětlil bez něho. Virchow řekl, že neuzná existenci duše, dokud mu jí fysicky nedokáží. Fysicky se existence duše ovšem dokázat nedá, ale fysicky také nedokáži, že existoval kdysi Tuthmosis III., Tigletpilesar IV. nebo Jiří z Poděbrad, leda že bych měl jejich zaručené a osvědčené mumie. „To jest filosofie pro děti, chtít všechno ohmatat!" (Carus.) Empirismus, jenž se tou zásadou řídí, jest prohlašován za vrchol lidského přemýšlení; ve skutečnosti však je to vrchol neschopnosti k vážnému přemýšlení. Schopenhauer hrubě sice, ale ne bezdůvodně podotýká: „Těmto ‚pánům od pánvičky' musíme vštípit vědomí, že chemie stačí, aby kdo byl apatykářem, ale ještě nikterak neuschopňuje, aby kdo byl filosofem. Právě tak jistým jiným, duchem s nimi spřízněným badatelům, nutno připomenout, že někdo může být dokonalým zoologem a vypočítat všech 60

druhů opic jako na drátku, a přece, jestliže se krom toho ničemu nenaučil, jest v celku nevědomý člověk To jest však dnes dosti časté. Tu chtějí osvěcovat svět lidé, kteří se naučili své chemii, fysice, mineralogii nebo fysiologii, ale mimo to ničemu na světě. Zůstalo-li z nauky katechismu něco ještě ze školních let vězet, srovnávají to s těmito svými vědomostmi, a když jim oba tyto kusy nejdou dobře dohromady, stanou se okamžitě posměvači náboženství a mělcí materialisté. Že existoval nějaký Plato a Aristoteles ... slyšeli snad kdysi ve škole, ale protože tito lidé nezacházeli s pánvičkou ani s retortou, ani nevycpávali opice, nepokládají je za hodny bližší známosti. Takové nutno otevřeně poučit, že jsou ignoranti, kteří se musí ještě mnoho učit, než budou moci co mluvit" (t. ve filosofických problémech). Kdyby byl Virchow ve svém výroku místo slova „fysicky" užil výrazu „vědecky", byl by v právu. Vědecky mu existenci duše dokáži, tak jako vědecky, ne však fysicky, lze dokázat existenci Karla IV., temných těles ve světovém prostoru a vůbec všeho, co není smyslům přístupno a přece existuje.[1])

---

[1]) Filosofický důkaz existence duše načrtneme jen krátce. V tomto životě smrtelném ji nepoznáváme přímo, nýbrž z **úkonů** jejích mohutností, rozumu a vůle, obdobně jako přírodní síly nepoznáváme přímo, nýbrž jen z jejich projevů (str. 17). Ze zásady, že činnost každé věci jest téhož druhu a způsobu jako její podstata (bytí... „agere sequitur esse"), plyne, že hmota jest s to vyvodit účinky **pouze hmotné**, nikoli úkony psychické. Vysvětlit vznik životních úkonů jest vědě záhadou a zůstane jí na vždy. Jak vzniká na př. pocit?

Již k vůli těmto úkonům a zjevům jsme přinuceni uznat u živočicha životní princip od hmoty rozdílný. U člověka však pozorujeme úkony, jichž jest zvíře neschopno, a jež tedy předpokládají princip životní od zvířecího **podstatně** rozdílný. **Poznání člověka**... člověk poznává Boha, právo, ctnost, hřích, věčnost, tvoří pojmy abstraktní, jež hmotu naprosto vylučují. Kdyby rozum byl tělesný, byl by s to po-

Co je tedy člověk, nemá-li duši? Výstřední materialismus prohlásil: „S t r o j, nic víc." Ale ani zvíře není pouhý stroj. To jim dokáže každý pes, jenž svého pána poznává a na cizího se vyřítí. Kdyby byl pouhý stroj, reagoval by na všechny vjemy stejně, jako zvonek, ať jej stiskne cizí nebo domácí, nebo

---

znávat jenom věci hmotné, a sice jen individua, t. j. neměl by pojmů všeobecných (universálních), protože tyto neexistují samy o sobě, nýbrž jen v individuích... neexistuje nějaké universální ovoce, nýbrž toto jablko, tento citron... neexistuje nějaký universální otec jako takový... Krom toho, kdyby myšlení bylo pochodem mechanickochemickým, nemohlo by se uskutečnit jinak než pohybem; avšak úsudek jest zřejmě něco docela jiného než pohyb! Všimněme si ještě jednou rozdílu mezi poznáváním zvířete a člověka. Zvíře vidí stromy v řadě, ale nepoznává řadu **jakožto takovou,** t. j. není s to odvodit z toho, co vidí, **pojem** řady. Slyší tón, ale není s to poznávat harmonii nebo dirharmonii tónů, nanejvýš dává najevo libost neb nelibost. Cítí zimu, ale není s to uvažovat, odkud pochází, není s to srovnávat dnešní zimu se včerejší... jen před ní utíká. Vidí světlo, jež naráz rozptýlí tmu, vidí rozžhavenou žárovku, ale nepoznává neviditelnou elektřinu, jež jest příčinou světla.

Svoboda vůle... Chtějící nemůže chtít nic jiného leč to, co jej učiní šťastným, ať skutečně ať domněle. Avšak šťastným může někoho učinit jen dobro. Proto jen dobro jest předmět chtění — dobro pravé nebo zdánlivé. Mezi více dobry volí vůle vždy to, jež se jí zdá být cennější a hodnější snahy. Zříká-li se kdo dobra a volí-li zlo, je při tom vždy omyl úsudku: dobro zdánlivé nebo zlo mu připadá v tom okamžiku přednější než dobro pravé, na př. sebevrahu připadá lepším život skončit než žít. Mít svobodnou vůli neznamená volit nazdařbůh... kdokoli má užívání zdravého rozumu, nevolí nikdy bezdůvodně — sic by byl nejsvobodnější ten, kdo by vždy volil nejhloupěji a nejnerozumněji! Vše, co jeho poznání (ať správné, ať nesprávné) mu předkládá jako dobro, může být pohnutkou jeho rozhodnutí. Který motiv

mlátička, jež utrhne ruku každému, kdo ji do ní vstrčí, známý nebo neznámý. Lze skutečně vysvětlit všechno konání živočicha čistě mechanicky? Pak bychom došli k známému Buridánovu oslu, jenž mezi dvěma stejnými hromádkami sena hlady žalostně zahynul, protože obě na něho stejně působily, jedna vpravo, druhá vlevo... „Někteří fysiologové se ještě dnes lopotí jako Sysifus a chtějí život vysvětlit jedině („restlos") mechanicky a chemicky, a věří pevně ve

---

z několika jej pohne k volbě, to rozhodne člověk svou vůlí sám. U lidí rozumově tupých a slabé vůle má **vnější** vnada rozhodující slovo a vleče vůli. Čím dokonalejší poznání a čím silnější vůle, čím více prosta vlivu smyslnosti, tím suverénnější rozhodnutí. Motivy čistě duchovní, nehmotné, „imponderabilia", mohou mít takovou váhu, že vyváží veškeren svět se všemi jeho vnadami, vášněmi, pudy, a to i u dědičně zatížených! Mučedníci — nazvete si jejich naději ve věčný život ilusí, sebeklamem nebo jak chcete: v tom jste s námi za jedno, že nejkrutější muky podstupují (nebo po nich i touží) pro věc, kterou neviděli oni, neviděli jiní. Těžké boje o sv. čistotu, proti smyslnosti, z lásky k sv. Panně, jíž nevidíme!

Zvíře „volí" jenom to, co lahodí a prospívá organismu. Lidská vůle volí mnohdy věci smyslům nepřístupné, na ně nikterak nepůsobící, věci, jež jsou hmotnému tělu nemilé neb i škodlivé, a je s to odmítnout věci, jež mu jsou lahodné nebo užitečné... doklad, že princip poznávání a chtění jest **na hmotě nezávislý**, tedy **duchový**, nehmotný. Volit nebo zamítat něco jen proto, že je to mravně dobré nebo špatné, nemůže hmota, ba ani duše zvířecí, na hmotě docela závislá. Sebevražda, zjev u zvířat neexistující — Jaká je to vnitřní síla (svoboda vůle), mocnější než nejsilnější pud sebezachování, jež trhá násilně nit vlastního života? Vitalisté, kteří popírají existenci duše a připouštějí jen psychické akty, se zaplétají v kontradikce — akty bez subjektu! Činnost bez činitele! Jeden úkon za druhým — kde jest jejich **jednotící pouto?** Když je tu druhý, první už pominul!

svou doktrinu... to jest víra, nic víc" (Reinke) — tedy nikoli dokázaná věda![2])

Biologové světového jména při vší různosti náboženského přesvědčení jsou vitalisté, t. j. uznávají v živočichu životní princip; v nedostatku jiného názvu mu říkáme duše (zvířecí). Jím se liší od anorganické hmoty, a podobný princip nutno předpokládat i v rostlině. Jeho existenci dokázat není tak těžké. Kdo by nevěděl, že některé nižší živočichy, na př. červy, možno rozřezat v kusy, a že každá část zase doroste v dokonalého jedince? Lze to provést i se strojem, s kapesními hodinkami?[3])

Což sebevědomí? Pravím-li „já", jsem to týž já jako před padesáti lety, a za tu dobu se látky tvořící mé tělo vyměnily úplně již několikráte! Což **paměť?** Vzpomenu si po čtyřiceti letech na věc, na niž jsem po celou dobu nikdy nemyslil... v mozku není již ani jediná molekula z doby před 40 lety! — Protože životní princip člověka jest na hmotě nezávislý, může existovat i **mimo** hmotu. Čím může být zničen? Žádná fysická síla (agens physicum) není s to jej zničit. Hledáme-li jakousi analogii, podává nám ji (ovšem velmi nedostatečnou) věčné trvání a nezničitelnost abstraktních pravd, jak už řečeno na str. 9. Jinými slovy vyjadřujeme totéž, co prostá pravda katechismu: „Lidská duše jest **nesmrtelná.**" Ve světě nehyne nic, co je schopno existence. Pořekadlo o nezničitelnosti hmoty... Ani rozbití atomu není zničení, nýbrž přeměna hmoty v energii...

[2]) „Atomy železa, jež bily ve skráních básníka, myslily v mozku filosofa, vířily v prsou nelidského tyrana, trpěly v srdci mučené nevinnosti, ženou se nyní prostorem v kolech lokomotivy..." V tom jest velikost lidské důstojnosti?

[3]) Vejce některých živočichů jsou navlas stejná, ani chemicky ani fysicky nelze zjistit žádný rozdíl — proč se z nich vyvíjejí jedinci docela různých druhů? Proč prázdný žaludek netráví sám sebe jako mlýnské kameny, jež na prázdno pracují? Jak to vše vysvětlit bez životního principu? Což přizpůsobení se změněným poměrům (do **jisté míry!** str. 55)?

Ještě zajímavější jest pokus s ascidií. Toto malé zvířátko, jež má v horní části těla ústroje dýchací a v dolní ústroje pohybu, můžeš rozřezat křížem krážem, anebo obě části od sebe oddělit. Každá část se svine v kuličku, na níž nerozeznáš ani nohy ani žábry — máš tu útvar „neutrální", obojetný, cosi nového, kde zmizely všechny ústroje. Tak to trvá asi tři týdny, a najednou vynikají — napřed neznatelně, pak vždy určitěji — orgány dýchací i pohybu, a konečně se ti objeví malá ascidie! Zkus to se strojem, s hodinkami! Jestliže tento důkaz nestačí, aby dokázal existenci životního principu, pak nevím, jakého důkazu by bylo třeba.

Nelze-li tudíž člověka prohlásit za stroj, prohlašují jej aspoň za zvíře, jež „vývojem" dosáhlo dokonalejší organisace a vyšší inteligence. Od poloviny minulého století dokazují tuto thesi o překot, a od té doby vešlo též ve zvyk, vysvětlovat vše nevysvětlitelné a záhadné „vývojem." Jejich nauka zní: „Člověk má jisté potřeby jako zvíře; jako ono se rodí a umírá, kostra jej činí příslušníkem kmene obratlovců, počet obratlů je týž jako u jiných příslušníků téže třídy"... pak ještě rozbor krve, ontogenese a phylogenese, stále nové a nové překvapující analogie... není tím příbuzenství se čtyřnožci nad slunce jasněji dokázáno? Homo sapiens — nejvyšší druh v třídě ssavců, nebo jak praví Brehm v úvodě k životu zvířat: „Živočich s teplou krví, jenž kojí svá mláďata."

Co na to vše říci? Nic! Nikterak nás to nepřekvapuje, protože nám pověděli jen to, co čteme na první stránce bible, že totiž člověk patří tělem do říše živočišné. Lidé to věděli před Lamarckem a Darwinem, a že scholastická filosofie s touto věcí počítala jako se známou, přesvědčí jediný pohled do sv. Tomáše. Architekt staví palác nebo dóm podle jednotného stylu, a nebeský umělec „pracoval" též podle jednotného plánu. Jako celý vesmír stvořen z týchž prvků a řízen všude týmiž zákony, tak říše živočišná, nevyjímaje lidské tělo, podléhá týmž zákonům. Buňka jest stavební kámen, imanentní vývoj z embrya až ke stavu dospělosti všeobecný proces každého individua této říše.

Nepopíráme tedy nikterak příslušenství člověka do říše živočišné a tělesné příbuzenství s ostatními jejími členy. Ale plyne z toho příbuzenství, že se člověk ze zvířete vyvinul a že se od něho podstatně neliší? Což lidská a zvířecí inteligence? Tuto otázku buďto ignorují nebo odbývají povrchně. Věnují-li jí zřetel, vede se jim zle. Čím více mají důkazů pro tělesné příbuzenství člověka s říší živočišnou, tím beznadějnější jsou vyhlídky na překlenutí propasti, jež zeje mezi inteligencí člověka a zvířete.

Inteligence zvířecí... Zvíře jedná buď velmi chytře nebo velmi hloupě. Kde je vede instinkt, tam jedná účelně (včela, mravenec...), jindy však velmi neúčelně. Pták, jenž se chce dostat ze zavřené místnosti, stále a stále naráží hlavou o okenní sklo, až si ji rozbije. Od starých se mladí neučí. Odkud se na př. naučily mladé včely stavět buňky, když jim staré uletěly z úlu, sotva se ony na svět dostaly?

Zvíře má poznání pouze smyslové. Poznává jen to, co vidí, slyší, čije, hmatá... a to si dovede i pamatovat: pes podobu a hlas svého pána nebo bití. Abstraktní pojem zvíře vytvořit nedovede. Dresura dokáže někdy věci podivuhodné, nikdy však nedokázala a nedokáže, aby se povzneslo k vytvoření abstraktního pojmu a následkem toho k úsudku. Kdyby zvíře dokázalo vytvořit abstraktní pojem „jedna“ nebo „býti“, kdyby bylo s to utvořit jediný úsudek: „Já jsem“, pak jest hráz prolomena, a nic je nezastaví na dráze pokroku. Počítat, kombinovat, tvořit logické důsledky, vše by mu bylo možné.

Protože nemá abstraktních pojmů, není možno, aby mělo řeč. Dovede odříkávat, co napapouškovalo, ale nedovede hovořit, nedovede druha naučit tomu, čemu se dresurou naučilo samo. Dovolávám se empirie, tedy metody odpůrců, a pravím: „Máme zkušenost tisíciletou, zaručenou, jistou, že se žádný člověk nenaučí mluvit, nebyl-li osloven od jiného. Člověk vyrostlý mimo společnost napodobuje jenom zvířecí skřeky. —Táži se tedy: Kdo oslovil prvního člověka?“ Nemohouce odpovědět dovolávají se opět „vývoje“ (theorie „vau vau“ nebo „pah

pah" vysvětlují vznik lidské řeči; str. 34). Jak mnoho musí věřit ti, kteří nechtějí připustit existenci Tvůrce a lidské duše! Zkušenost, které se jindy tolik dovolávají, dokazuje jim i nám, že se divošský kmen nikdy z vlastních sil nepovznesl ke kultuře, jestliže se nestýkal s národem vzdělaným. Máme doklady dokázané, že kulturní národové zdivočeli: Egypt, Orient, Mayové a jiné indiánské kmeny atd. — ne však, že divoši vlastní silou se povznesli. Odkud vzal první člověk svou kulturu? Že se člověk vyvinul ze zvířete, jest jim samozřejmé. Řekni však: „Všichni lidé pocházejí od společného praotce", a prohlásí to za nemožnost.

Protože zvíře není schopno pojmů abstraktních, není s to poznat negaci. To, co není, nemůže na smysly působit a být jimi postřehnuto. Toho jest schopen jenom duch na hmotě nezávislý. Rozsvítím-li svíčku, poznává zvíře pouze světlo; člověk jest s to postřehnout nedokonalosti a nedostatky tohoto způsobu osvětlování, a to ho vede k přemýšlení, jak je odstranit a umělé světlo zdokonalit. Člověk je tedy schopen vynálezů a pokroku. Zvíře nikde nikdy nevynalezlo ani nejprimitivnější nástroj, protože to předpokládá poznání prostředku a cíle, jehož poznání pouze smyslové jest neschopno. Včela staví buňky dnes jako před tisíci lety, nic lépe a nic hůře.

Z týchž důvodů není zvíře s to poznávat budoucnost — protože ještě „není", nelze ji vidět ani hmatat; pouze rozum na hmotě nezávislý jest s to, aby ji poznal. Shromažďování zásob na zimu a stěhování ptactva na jih pochází z instinktu. Známá věc, že zvířata, která x krát zimu prodělala, nepřišla touto zkušeností na „nápad" před ní se nějak chránit nebo se zásobit. Jiné druhy, které se zásobí, činí tak i ve zvěřinci, kde přece by mohly po několikaleté zkušenosti „vědět", že toho není třeba, a nadto tak činí i ti, kteří v menažerii na svět přišli a ještě žádnou zimu nezakusili.

Šat — které zvíře se šatí? Tvůrce mu dá na zimu teplejší kožíšek; ostříháš-li mu jej, leze na teplejší místo, ale nevynalezne šat. — Pokrm — zvíře jest odkázáno na to, co okolí dá; člověk si připravuje

pokrm z toho, co mu příroda skýtá, a bez ohně není ani nejupadlejší kmen na Ohňové zemi — tento ledově chladný nejjižnější cíp Ameriky dostal od Magellana své jméno od sloupů dýmu, jež vystupovaly z ohňů, od divochů udržovaných... nebyli s to každý den oheň vyvodit. Vím sice, že v různých vědeckých časopisech bylo lze číst doklady, jež odporovaly našemu tvrzení, ale vím též, že doposud se vždy vybarvily jako novinářská kachna, na př. tvrzení Macgowanovo, že jeden druh čínských opic si připravuje víno ve dvou sortách, červené a zelené, a že je uschovávají v hrncích.

Ještě jeden fakt, jehož se materialismus chápe: bez mozku nemožné myšlení... porucha tohoto orgánu nezůstává bez vlivu na psychický život. Jistěže — dokud jest duše v těle smrtelném, jest odkázána na tento orgán jako na nástroj. Bez péra ani kaligraf nenapíše jediného písmene, a s porouchaným pérem jest jeho písařské umění taktéž v koncích. Člověk jest bezpodmínečně odkázán na poznání smyslové; to vyjadřuje běžná zásada scholastiky: „Omnis cognitio incipit a sensu." Lidské poznání poznáním smyslovým začíná, ale neomezuje se na ně. Začíná smysly — zase důsledek lidské přirozenosti, složené z duše a těla. Poznávám jednoho člověka, jeden strom, jednoho vrabce.. z těchto poznatků pak odvodím abstraktní pojem „jeden", tím jsem opustil sféru smyslovou a povznesl se do nadsmyslné.[4])

Neexistuje skutečně nic jiného než hmota a tento viditelný svět? Což jasnovidectví, hypnotismus, okultismus, spiritismus...? Jedinou zásluhou těchto obskurních „věd" je to, že vyvrátily nadobro mate-

---

[4]) Možno upozornit ještě na jeden rozdíl. Jak vypadají **tužby** zvířete? Jsou celkem omezené, snadno ukojitelné a výhradně **tělesné**. Jiných rozkoší živočich nezná. Radost z pozorování přírody, z hudby, z krásy a pod. jsou mu naprosto neznámy. Zpěv jest ptáku jen prostředek, aby vábil samičku; proto nenalézá pražádného zalíbení ve zpěvu jiného druhu, byť byl sebe pěknější.

rialismus. Pokud jde o fakta skutečně zjištěná, je zjevno, že pouze hmotnými silami se vyložit nedají! Otvírám svou sbírku příkladů, oddělení „život záhrobní." Řada fakt, zjištěných nade vši pochybnost. Jak je vysvětlit? Po beatifikaci kanadských mučedníků T. J. se dály zázraky jedinečné. Do nemocnice v Montrealu přineseny jejich relikvie, a rázem byli všichni nemocní celého sálu uzdraveni. I protestanté putovali do kanadské metropole prosit katolické mučedníky za přímluvu nebo je uctít. R. 1897 umírá mladičká 24 letá řeholnice v neznámém Lisieux a slibuje :„Po smrti budu dštít na zemi růže." Zdali a jak dostála danému slovu, ví dnes každé katolické dítko. Několik případů (zaručených!), že kněz přiveden k nemocnému jeho zemřelou dcerou nebo manželkou.. Jak vysvětlí materialismus tato fakta? Slovo Shakespearovo v Hamletovi platí ještě dnes: „Smrtelníci nevědí zhola nic o tom, co se děje mezi nebem a zemí." Ne že by se o uvedené události sv. víra opírala, ale jsou argumentum ad hominem: „Vysvětli mi je — ty, jenž krom hmoty nic neuznáváš!" „Jakýmsi božským opatřením proti pýše materialismu, na posměch monistické vědě, chtěl Bůh, aby v přírodě existovaly i síly nepravidelné, jež nelze vyjádřit materialistickými formulemi ani zjistit vědeckým pochodem: hypnosa, magnetismus..." (Lacordaire.)

B) Důsledky...

Hlavní námitky jsme probrali a zodpověděli. Nyní přecházíme k otázce: „Jaké důsledky plynou pro praxi a pro morálku z nauky tohoto tábora, popírající duši a život posmrtný?" Již jsme je nadhodili: „Jezme, pijme, zítra umřeme."

Především egoismus à la Darwin a Nietzsche. Proč mít na koho ohled? Proč se za jiného obětovat? Okřídlená fráze darvinismu „boj o život" (najdeme ji u bezbožců S. Z., Md 2. 11.) se uvádí v praxi. Proč by ne, není-li člověk víc než zvíře? Silní jedinci mají právo a vlastně povinnost potlačit slabší. Jak tísnivě působí, čteme-li v Nansenově díle jeho úvahu při pozorování rvačky eskymáckých psů. Když

jeden podléhal, vrhla se na něj celá smečka a roztrhala ho. Slavný badatel pak uvažuje, je-li vůbec rozumné a v pořádku, když se lidé slabších ujímají. Rytířský křesťanský duch („zastávat se slabých a bezprávně utiskovaných, především vdov a sirotků") je tedy pochybení a poblouzení[5]), právě tak jako milosrdná sestra, jež se věnuje službě trpících! Darwin a Nietzsche! Voltaire soudil přece jen trochu jinak, ač sám nepřítel křesťanství, vida zástupy dívek vynikajících rodem, sličností a bohatstvím, jež se všeho zřekly a obětovaly svůj život blahu bližního.

Z tohoto egoismu, ať mají při něm na očích jako vzor nadčlověka anebo dravce, plynou neřesti všecky. Nespravedlnost k bližnímu, nezkrocená ctižádost, ukrutnost, necitelnost, hamižnost, tělesnost ... Ivan IV., oba Ludvíkové (XIV., XV.) jednali tedy docela správně, když na útraty svého národa hověli choutkám svého já. „Po nás ať přijde potopa!" Že nástupce bude musit pykat s celým národem, jak sám předvídal? To ho málo hnětlo.

Žádný vzlet, žádný ideál, žádný vyšší cíl. Člověk se stává veskrze tělesným a pozemským. „Užívej!" „A když nemám?" „Pak jdi s cesty, vezmi revolver... co na tom, je-li ve světě o několik atomů víc nebo míň." „Revolver? Vezmu ho, ne však na sebe, nýbrž na tebe! Já mám též právo užívat, a k svému právu si dopomohu! Nestačím-li na to sám, spojím se s jinými jako tam ti eskymáčtí psi, a pak už na vás stačíme. Užili jste dost, nyní postupte místo nám." Teď ovšem jdou ty zásady jejich hlasatelům na kůži. Nezbývá leč manévrovat, a aby svou nauku udrželi na nohou, podpírají ji lešením... hledají nějakou náhražku, surrogát, kterým

---

[5]) Divná nedůslednost, když tito zastánci práva silnějšího vytýkají církvi svěcení „vražedných" zbraní — přec jest s jejich naukou v naprostém souhlase! Jenže a) církev zbraní nesvětí, vyjma případ, že b) biskup pasoval jinocha na rytíře, a při tom mu odevzdával meč se slovy: „Nikomu jím bezprávně neubliž... užívej ho k ochraně slabých a utiskovaných..."

by nahradili přesvědčení o věčnosti, o odměně za dobré a zlé skutky. Jen čti jejich deklamace o všeobecné lásce k lidstvu, o povinnosti, o cti, o místě v řetěze společnosti atd.!

Avšak málo platné lesklé fráze, když se k právu hlásí vášeň. K vůli „lásce k člověčenstvu" nezůstanu o hladě! Fráze nezadrží divou vášeň, tak jako sladké domlouvání nezkrotí tygra. Kam se svými frázemi došli, doznávají sami. „Mládež píská na všechnu mravnost; všude jen surovost, bahno, rozklad společnosti i kultury, zezvířečtění." (Drews, žák Ed. Hartmanna). Padá celé desatero... První desku pochovali oni, druhá se řítí za ní, a to nejen VI. přikázání, které škrtli sami, nýbrž i páté a sedmé.

V zoufalství jako stébla se chápou posledního pokusu a prostředku zachránit svou nauku: „Lid potřebuje Boha, lidstvo nemůže obstát bez náboženství, pouze inteligent se bez obojího obejde." Tak Voltaire, jenž prosí u stolu přátele, aby před jeho služebníky nevedli bezbožecké hovory a neohrožovali jeho život, a jenž na velkostatku ve Farnay chodil do kostela a prosil faráře, aby měl kázání o desateru... chtěl tím dosíci, aby jakýsi sedlák mu vrátil ukradený majetek. Tak nevěřící Fridrich II., jenž se na konci vlády osopil na ministra: „Koukal, ať mi přivede náboženství do země, nebo se klidil k ďasu." Tak Kant, jenž prohlašuje víru v Boha za „praktický postulát." Bůh jest podle nich jen k tomu, aby držel na řetěze masy lidu, a náboženství jest chomout, jejž nutno „lidu" vhodit na krk, aby nezabíjeli a nekradli. Renan se táže, zda není víra „dobrotivý klam", jejž soucit vymyslil, aby pozemský život byl trochu snesitelnější. Mohl říci: „Aby stát nebyl eldorádem vrahů a lupičů."

Tu to máme. Výsledek, k němuž došli: „Bůh není, o tom jsme přesvědčeni; ale tato naše nauka by rozvrátila lidstvo, způsobila by zkázu a přinesla by neštěstí. Musíme ji podržet jen pro sebe, a lidstvu musíme místo ní podávat lež, abychom mohli po lidsku žít." Tím popravují svou vlastní nauku a sebe stigmatisují za syny temna. Pravda se světla nebojí, pouze lež vyhledává temnotu. Výmluvnější odsouzení

sebe samých se nedá myslit. Pravda že by učinila lidstvo nešťastným? Blud že jest základem společenského života a řádu, jak v rodině tak ve státě? Iluse může nanejvýš jednotlivce udělat šťastným, a to jen na čas (láska zamilovaného studenta, falešná idea fanatika), nikoli být podmínkou nebo základem štěstí a řádu v celé společnosti.[6])

Po ovoci poznáme strom. Což všimneme-li si, jak vypadá mravní život hlasatelů této nauky? Proč jim tolik na tom záleží, aby neexistoval život posmrtný? Odpověď najdou u Jana (3. 19 nn): „Milují více tmu než světlo, protože skutky jejich jsou z l é. Proto nenávidí světlo a nejdou k světlu. Kdo nepáše zlo, nemusí se světlu vyhýbat.“ Diderotovu radu už jsme uvedli (sám se podle ní v praxi nikterak neřídil): „Nevěříš-li v Boha a věčnost, je to tvá věc, buďsi; ale žij tak, jakoby Bůh a věčnost existovala.“ Můj drahý, o to mi právě jde! Kdybych chtěl být čistě živ, nemusil bych popírat to ni ono!

Nepravdu mnohých vět poznáme teprve z důsledků. Deductio ad absurdum... i v matematice někdy užíváme tohoto způsobu důkazu: nemožno-li dokázat nesprávnost proposice přímo, dokáži ji nepřímo: vede k nemožnosti, ke kontradikci... Tak lze dokázat i existenci nesmrtelnosti duše a onoho světa, jakož i vyrovnání za hrobem tímto právě uvedeným způsobem — to vše učinit odpůrcům alespoň na vý-

---

[6]) „Buďto náboženství nebo bodáky — jedním z obou jest možno a nutno ovládati lid.“ Po r. 1789 smečka šelem ovládala guillotinou celý národ — na jak dlouho? Cavour pravil trefně, že s výjimečným stavem dovede vládnout každý osel. Není-li Boha, není-li náboženství, pak není ani objektivní normy, jež by zavazovala svědomí všech (kap. VII.); pak ale důsledně ani stát by nemohl nikoho ve svědomí vázat svými zákony — každý si přec podle Kanta dává zákony sám! Pak ale veta po všem řádě. Ještě méně lze pak mluvit o mezinárodním právu. Macchiavelli: „Dobré a dovolené je to, co státu prospívá.“ Pak ale dochází zvláště ve válce k nelidskostem a krutostem (Poláci 1939! Angličané v koloniích) barbarským.

sost pravděpodobným poukazem na to, co následuje, když se tato pravda popře.

„Pravda není nikdy lidskému pokolení škodlivá; je-li která nauka lidstvu na škodu, je to pro mne důkazem, že pravdivá není.“ (Rousseau.) Nenásleduje ruina společenského řádu, ruina mravnosti, nemožnost lidského soužití, zkáza a zmatek, když se existence života za hrobem a věčnost popře? „Toto popírání není sbratřeno s vědeckou důkladností, nýbrž s mravní upadlostí. Že člověk nezbytně potřebuje motivů, jež by ponoukaly k činu neb od něho zdržovaly, ví každý z nás. A že pouze přirozené málokdy stačí, víme též. Nadpřirozené však neselžou nikdy.“ (T. Pesch.) „Dejte trpícímu naději v lepší svět, a bude trpělivý; trpělivost jest dcera naděje.“ (V. Hugo). Nejen trpícímu... každému synu Adamovu. Dítko ve svých nepatrných pokušeních, jinoch v těžkých bojích, muž ve svých starostech, mocný v nebezpečí, že by své moci zneužil, slabý, jenž klesá pod tíhou života, silný, jenž se chystá napadnout bezbranného.

Člověk se může udržet na výši svého povolání a udržet si důstojnost života vpravdě lidského jen tehdy, když nepozbyl víry v onen život. Zamítá-li ji, pak užívá rozumu jen k tomu, aby tím rafinovaněji hověl smyslným náruživostem. Nežijí v největší nevázanosti ti, kterým zhola nic nechybí? A při tom tvrdý egoismus a necitelnost vůči nouzi bližního. Tito lidé, žijící jako zvířátka, si nejvíce přejí a touží, aby člověk též skončil jako zvířátko. Viz Md k. 2.

V úvaze 1. díl II. se dali na cestu za cílem, a přišli na konec do slepé uličky. „Lidský život nemá cíle.“ Správně měli říci: „Bez Boha jsme cíle nenašli.“ V této úvaze přišli na konec do temné sluje: „Musíme se se svou naukou skrývat a lidu ponechat učení prvního tábora, protože jen to může udržet všechen řád.“ Tedy zase úplný krach.

C) Druhý tábor.

Přejděme k druhému táboru. I on vychází z pozorování života a jeho pomíjejícnosti jako první. Jeho filosofie jest obsažena v knize Kazatel (1. 8):

„Oko se nenasycuje viděním ani ucho slyšením." Ve druhé kapitole doznává Šalomoun, že ani bohatství ani smyslné rozkoše ani sláva ani moudrost bez Boha mu nepřinesla pravého uspokojení; přesycení ano, ale nasycení nikoli. Touha po něčem vyšším... Odkud se bere ta touha v hlubinách lidského srdce? Smyslné tužby by mohly najít ukojení zde, jak patrno na jmenovaném králi, ale tužba lidského srdce nikdy ne. Touha po neznámém domově... „Stvořil jsi nás, ó Bože, pro tebe a nepokojné jest srdce naše, dokavadž nespočine v tobě." (Aug.)

V téže knize (4. 1.) čteme: „Viděl jsem utiskování trpících, kteří nemají těšitele, aniž mohou uniknout rukám těch, kteří je sužují." Jest ve světě spravedlnost? Proč zde na světě není? Tímto problémem se zaměstnával už Job (21, 7—15), Kaz. (7. 15.), Malachiáš (3. 14.), prorok v žalmu 72., Jeremiáš... slyšme aspoň tohoto (12. 1.): „Proč se bezbožníkům šťastně vede? Blaze jest všem, kteří bezbožně žijí; blízko jsi každému jejich přání, ale metla tvá daleko jest od nich." Odpověď najdeme v žalmu 72, 16 n: „Chtěl jsem (tu záhadu) rozumem vystihnout, ale nemohl jsem, až jsem pochopil tajemství Boží a všiml si posledních věcí jejich." Víra v onen život řeší plně všechny záhady tohoto života.

Není spravedlnosti ve světě, musí být tedy vyrovnání někde jinde; kde? Kde jinde než za hrobem! Končí tedy všecko tímto životem? Touha po vyrovnání... I lotr by se vzpíral, kdybych mu nějaký zločin přičítal neprávem, byť sebe nepatrnější. Touhu po vyrovnání cítí i lhostejný, ba i člověk bez víry. Pomiňme všeho, co se děje v malém, a všimněme si věcí provozovaných ve velkém. Co ukazují dějiny národů! Podvody, nespravedlnost, křivdy, bezpráví. ... Toto všecko jest předehra. Hlavní akt se odehraje jinde. Kolik postav z dějin jest známo i nám, jež byly připraveny o dobré jméno, buďto romanopisci nebo tendenčními historiky! Marie Stuartovna. Tilly, Koniáš, Marie Katolická atd. Na druhé straně, kolik nehodných bídných lidí jest touže tendenční historií obdařeno gloriolou velikosti: Alžběta Anglická, Ludvík „Veliký", Herodes „Veliký" a jiní „Velicí"...

reformátoři, Dr. X. Y. ... Kdy budou všechny tyto omyly, křivdy a lži uvedeny na pravou míru?

Podobných záhad, jež čekají na rozřešení až na onom světě, by se dalo najít bez počtu. Což řízení Boží prozřetelnosti? Někdy je poznáme už zde, ale ve většině případů nám zůstává zahaleno. Odhrnout tu záclonu před našima očima si vyhradil Nejvyšší až tam. Je trochu s podivem, že tyto věci se stávají mnohdy věřícím pramenem a příčinou pochybností, místo co by je utvrzovaly ve víře a v přesvědčení o životě záhrobním. Atheista Saille, uvězněný a odpravený za velké revoluce v Bordeaux, soudil rozumněji: „Víte, jakého jsem byl přesvědčení. Ve vězení jsem však víru v Boha našel. Při pohledu na to, co ta cháska beztrestně tropí, přišel jsem k jasnému a určitému poznání: musí být věčnost a musí být peklo."

„Jak se mi protiví země, pohlédnu-li k nebesům!" (Ignác Loy.) Vzpomínka na věčnost... I když odezíráme ode všeho ostatního, řekněme si: „Co jest člověka důstojnější: názor prvního tábora anebo náš? Co dodává životu pravé ceny a vážnosti?" Tam se člověk stává zvířátkem, zde se vznáší k andělům. (II. kap. 11.) To jest první ovoce a důsledek nauky naší. Ale ne všechen. Pojímá-li podle doznání samého Foerstera daleko opravdověji volbu snoubenky a uzavření sňatku ten, kdo si jest vědom, že se váže navždy, nežli lehkomyslný hejsek, jemuž moderní zákonodárství ponechává povždy otevřená zadní dvířka: nutno zdůrazniti, že neskonale opravdověji pojímá život a svůj životní úkol ten, jenž jest ovlivněn a oduševněn myšlenkou vlastní nesmrtelnosti a věčného života, než mělký materialista nebo agnostik, žijící jen pro tento svět.

Další ovoce. Honění za časnými statky jest brzděno vědomím: „Mám duši. O vyšší statky jest mi pečovat." Prázdnotu v duši vyplní myšlenka na Boha a na věčnost; nespokojenost jest tlumena touže myšlenkou; nezdrží-li ruku od bezpráví nic jiného, učiní to alespoň vědomí odpovědnosti za hrobem; k sebevražedné zbrani nesáhne ten, jenž očekává život budoucí. Kde nepomohou fráze, čest a láska

k „člověčenství“, tam pomůže myšlenka na věčnost. V ní najde křehký člověk mocnou protiváhu nezkrocené vášně; sebezápor a oběť má smysl jen tehdy, pracuji-li pro věčnost, pro vyšší život. Blíženská láska nachází zde svůj pramen, a ušlechtilá radost ze života pramení též z tohoto zřídla. Útěchu a posilu v těžkých okamžicích mi nezjedná plané deklamování moderních humanistů, nýbrž vzpomínka na lepší budoucnost, kde „setře Bůh všelikou slzu s očí našich, kde nebude kvílení ani bolesti, protože vše pozemské pomine“ (viz Zj 21. 4.). Mnoho záhad, především pak problém zla, pravý to kříž bezbožecké filosofie, se vysvětlí a mizí ve světle této pravdy jako jarní mlha v záři slunka. Netřeba, aby Bůh odměňoval všecko zde, protože na všecko čas. Netřeba, aby všecko již na zemi trestal, protože jemu nikdo neunikne. Jenom naše krátkozraká nedočkavost by ráda viděla trest okamžitě v zápětí zločinu. Není třeba, aby stejnou mírou rozdílel své dary, protože zde jest vše dočasné. Není třeba, aby každé bezpráví přišlo zde na světlo a aby každá spravedlivá věc zde zvítězila, protože jednou přijde chvíle všeobecného vyrovnání.

* * *

V II. díle jsme podali Massillonův důkaz existence duše (kap. 11.) a upozornili jsme na to, že jest vlastně rozšířený a upravený důkaz Atanášův (str. 533). Z díla tohoto učitele církevního Contra gentes ještě připojujeme tuto stať: „Zvířata vidí jen věci přítomné a jejich touha se nese jen k tomu, co mají před očima. Člověk však se nežene po tom, co vidí, nýbrž věci, jež očima pozoruje, rozumem rozlišuje. Mysl jest od smyslů docela rozdílná, smyslů sama jest soudcem, a čeho by se měly chopit, sama rozhoduje a ukazuje jim, co jest lepší. Úkolem oka jest pouze viděti, úkolem ucha slyšeti... co však viděti, slyšeti aneb ochutnati přísluší a čeho se dotknouti jest, o tom rozhodovat nepřísluší smyslům, nýbrž duši a její mysli. Ruka se může chopit meče a jazyk může okusit jedu, ale že obojí škodí, nevědí, jestliže mysl toho nepozná. Jako na lyře jednotlivé struny

mají svůj tón, ale společný souzvuk všech může vyloudit pouze muž hudby znalý, jenž se jednotlivých strun vhodně dotýká: tak smysly, jež jsou v těle jako struny na lyře, vedené zkušenou myslí (správně jednají)... Duše (samojediná) ví, co nutno dělat a jak jednat...

Kdyžtě oko jest svou přirozeností uschopněno (uzpůsobeno) k vidění, proč se od některých věcí odvrací a jiné svobodně pozoruje? Kdo odvrací oko od pohledu? Kdo drží na uzdě chuť často proti její přirozené tužbě? Kdo toto vše působí, často proti tělesné přirozenosti? Čím to jest, že tělo se odvrací s odporem od toho, co jest mu přirozené, a jde za radou cizího a jeho pokyny se řídí?

Čím to je, že člověk často o nesmrtelnosti přemýšlí, kdyžtě tělo přirozeností svou smrtelné jest, a že on z lásky k ctnosti smrt dokonce volí? Čím to je, že člověk o věčných věcech (o věčnosti) uvažuje, kdyžtě tělo jen krátkou dobu trvá, a že (člověk) věcmi vezdejšími pohrdá a po budoucích dobrech touží? Jistěže tělo samo ze sebe není s to o takovýchto věcech přemýšlet, kdyžtě jeho vlastnosti jsou smrtelnost a pomíjejícnost. Nezbytně z toho plyne, že to, co uvažuje o věcech přirozenosti těla naprosto protivných, jest něco jiného než tělo...

Proto duše o věcech nesmrtelných a věčných (o nesmrtelnosti a věčnosti) přemýšlí a v nich zálibu má, poněvadž jest nesmrtelná: neboť jako smysly smrtelného těla nevnímají nic jiného leč věci smrtelné, tak je třeba, aby duše, jež o věcech nesmrtelných uvažuje, sama nesmrtelná byla a věčně žila..."

To vše jest světci z uvedených důvodů zřejmé — a zřejmá i odpovědnost za hrobem, „leda že by bezbožci tak jako Boha popírají, popřeli i existenci vlastní duše, což asi pravdě nejpodobněji řeknou spíše než cokoli jiného..."

Tvůrce a tvor.

(Reflexe k prvním šesti kapitolám a zopakování prvních exercičních pravd.)

A) Rekapitulace.

Co jest člověk — — —
Odkud jest člověk — — —
A kam jde — — —

Kolik filosofů si lámalo hlavu těmito třemi kratičkými otázkami! „Co jest člověk" — mnohému problém všech problémů! „Cosi nevyzpytatelného jest člověk", odpověděl jeden ze starých pohanských myslitelů. A moderní? Nevede se jim o nic lépe, ba ještě hůře. Staří se namáhali z temnot se k světlu propracovat, ovšem nadarmo, noví však před světlem utíkají, „stále se učí a k poznání pravdy nikdy nepřicházejí." (2 Tim. 3. 7.) Jim věnujeme tuto půlhodinku stručné rekapitulace probraných již pravd.

Co jest člověk... Mám-li odpověď na první otázku, totiž co věc **jest**, není mi pak těžko najít i odpověď na druhou otázku, **odkud** ta věc jest. Vím-li, že toto jest jablko, vím, kde je hledat. Vím-li, že to jest jablko voskové, vím též, že nepochází ze zahrady a se stromu, nýbrž z voskářské dílny. Potom není ani těžká odpověď na otázku třetí: **k čemu** ta věc jest... Jablko patří na talíř a na stůl, voskové jablko snad k ozdobě vánočního stromku, ale rozhodně ne k jídlu. —

Začněme tedy s první otázkou: co jest člověk — (Viz II. k. 3.)

Zajděme v myšlenkách do některého velkého přístaviště. Postav se opodál, abys nepřekážel jiným a aby jiní nepřekáželi tobě, a pozoruj ten ruch — — —

Před tebou se táhne do nekonečna modrá hladina, na levo vidíš, jak se na horizontě stýká s oblohou, na pravo jest rozhled zatarasen nesčetnými loďmi, a na každé život jako v mraveništi. Pod nimi se hemží sta člunů, menších i větších, jako trpaslíci vůči zámořským velikánům. Na blízku jest nádraží — každou půlhodinu vrchrlí množství pasažérů, a ti se rozběhnou na všechny strany, většina k přístavišti... Kol

tebe hučí desítky aut, za nimi pomalu ohromné nákladní vozy, opodál nesčetné jeřáby, pracující od rána do večera... prenášejí náklad s brehu na lodi, jejichž nitro ti připadá jako nenasytný jícen. V dáli můžeš postřehnout ostrůvek — mezi ním a pevninou neustálá komunikace, parníček za parníčkem — mořské lázně... možná, že kukátkem postřehneš děti, hrající si tam na brehu mušlemi. Pozoruj vpravo tu alej, vedoucí k městu, všimni si more strech a domů.

Zamysli se a rci: Na kom z těch všech lidí svět stojí? Na koho z nich jest odkázán? Kdo z nich jest nezbytný?.. Jsem já na světě nezbytný?.. Asi jako ty stromy v aleji! Kdyby některý porazili, kdyby třeba celou vykáceli, nebylo by neštěstí. Nic není na světě nutné a nezbytné, o každé věci nutno doznat: „Mohla by nebýt..." (Kontingentní! Str. 10.) Musím to doznat, chci-li mluvit, jak zdravý rozum káže, byť mne to i hlavu stálo, jako misionáře, kteří před sto lety v Číně řekli, že jejich císař, „syn nebes", i jejich říše, „země středu", by mohly nebýt...

Vyrknu-li nad některou věcí slovo „kontingentní", vyřkl jsem nad ní takřka ortel smrti. „Mohla by nebýt... není nutná..." **Proč** tedy existuje, když není nutná? Protože tu jest kdosi, jenž **chtěl,** aby existovala... jenž měl **vůli** dát jí existenci, a jenž měl i **moc** dát jí existenci... na jehož vůli a moci záviselo, zda bude existovat či nic, a jenž dal **začátek** existence... Ty domy, ta alej... Ať jeden člověk, ať více lidí, nestačil-li jediný: svobodně chtěli, aby tento strom, tento dům, tento stůl v domě existoval, a měli moc (možnost, prostředky...), aby dům nebo stůl vytvořili, aby stromu „dopomohli" k existenci. — A jako jim dal začátek existence, tak může on nebo jiný, mocí jemu rovný nebo silnější, učinit jejich existenci **konec,** ačli k tomu má vůli a chce. Rozsudek smrti —

Zde už se problém komplikuje. Řekli jsme: „Nestačil-li jediný..." Vůle by tu byla, ale moc! Ta musí být **úměrná** dílu, jež chce vytvořit. Rozmarná historka ze školy. „Co bys udělal, kdyby na tvého spícího bratříčka sedla jedovatá moucha?" „Já bych ji zabil pěstí." „A což, kdyby se na něho ze zvěřince vyřítil

tygr nebo slon?" „Já bych je zabil pěstí..." Co jest ve světě věcí kontingentních! Vše konkrétní, co existuje, není nezbytně nutné, nemusilo by existovat... Proč existuje celý svět se všemi jedinci, jež obsahuje, od atomu až k sluncím? Kdo je ten, jenž **chtěl** a jenž **mohl** světu existenci dát? A jaká **nekonečná** moc, jež celý ohromný vesmír přivedla k existenci, neboli prostě řečeno **vytvořila?**

Druhá věc, jež náš problém komplikuje. Řekli jsme: „...kteří měli moc, aby stromu dopomohli k existenci." Proč jsme nerekli „strom vytvořili"? Člověk může jen z věcí již **existujících** nové věci buď tvořit (změnou formy... z hlíny cihly, tašky...) nebo skládat (z cihel dům), ne však vytvořit věc „zbrusu novou", z neživé živou... může nanejvýš **uskutečnit podmínky,** nutné k vytvoření nového jedince: zasít símě do půdy, svlažovat zemi atd., aby síly v semeni skryté se mohly rozvinout, působit, a ze semene vytvořily strom. Ale kde jest bytost, jež tyto síly do semena vložila — síly, jež může člověk pouze regulovat (podporovat, aby se rozvinuly ...zamezit jejich rozvoj), ne však vytvořit? Jaká nekonečná moc, jež tyto síly vytvořila — síly, jež se lidské moci absolutně vymykají? A když se životní síly organismu uplatní, není žádná lidská moc s to, aby je na věky udržela. Organismus odumírá — za dobu, určenou od bytosti, jež životní sílu do nich vložila — — —

Vraťme se zase do onoho přístaviště. V tom kolotání tam to vypadá jako v nějaké strojovně. Každý stroj, každá součástka, každý článek má své místo, svůj význam, svůj **účel** a **úkol,** pracuje neúnavně ve dne v noci... Když však praskne nebo se opotřebuje, nahradí se jiným, a provoz jde dál — leda že se stroj na nějakou minutu zastaví, než se výměna provede, jako když měním u svého psacího stroje pásku, a za chvilku kola hučí a se otáčejí, jak by se nebylo nic stalo.

Člověk — jak jest maličký, jak nepatrný ve vesmíru! Lidské tělo, jak křehké! A při všech jeho přednostech s žalostí u něho konstatuji tytéž potřeby a tytéž fysiologické funkce, jež jsem objevil u těla živočišného — věc, která nás ponižuje, když si ji jas-

něji uvědomíme. Člověk, obyvatel a „syn" země, spřízněn s ostatními živoucími obyvateli této nepatrné hvězdičky, kolotající se vesmírem. A přece při tom cítím, že není možno postavit člověka na roveň němé tváři a přidělit mu totéž místo, tentýž úkol a cíl v řadě tvorů jako „ostatním" ssavcům, obratlovcům, živočichům... Proč? Především proto, že v životě člověka vidíme zjevy, jichž marně hledáme ve viditelné přírodě: právo, zákon, mravnost, vědu, umění, svobodu . . . zjevy pocházející nade vši pochybnost z vyšší říše než jest tato země... Krom toho člověk přírodu **ovládá** — přírodu živou i neživou... Ovládá ji však nikoli silou tělesnou, nýbrž **mocí ducha.** Silou vynikají zvířata nad člověka, duchem člověk nad živočichy. Pouze dětem a lidem nevzdělaným imponuje fysická síla — nějaký Herkules v cirku, jenž povalí medvěda nebo unese na zádech dva centy — Vzdělanci imponuje ten, kdo nad jiné vyniká výkony ducha — vynálezce jako Marconi, básník jako Dante, virtuos jako Paganini, umělec jako Murillo. **Duše činí člověka člověkem** a rozlišuje ho od němé tváře — duch, jiskra božství v prsou člověka planoucí, ho uschopnil, že v diluviu zkrotil divého tura, přivázal k pluhu a přinutil jej, aby mu sloužil (rytina na hliněné váze z diluvia uchované!), duch jej uschopňuje, aby zap áhl v 19. stol. do práce neviditelné síly přírodní.[1]) Spikla se někdy zvířata proti člověku? Leda v bajce. Jistě by ten poprask stál za podívanou, kdyby tak v některém hospodářství udělali čtyřnožci revoluci — vždyť jejich vládce nemá ani setinu síly co býk! Ale netřeba se bát...[2])

---

[1]) Lidský duch napodobuje **moudrost** Tvůrce (badání, věda!), **moc** Tvůrce (ovládání nerozumného tvorstva!), **spravedlnost** Tvůrce (právo!), a má napodobit i jeho dobrotu a **svatost** — viz kap. 7.

[2]) Nevím, platí-li dodnes, co praví P. Alb. Weiss o tyrolských sedlácích: „Jde-li na divadlo, musí tam být rvačka a vyhazov, sice se mu nelíbí... muzika taková, že praská bubínek... kazatel musí řvát, až se okna otřásají... ‚To jest kazatel, ten tomu rozumí'... jídla musí být pepřená, až pálí jazyk i krk,

Jako se pravá velikost neměří podle fysické síly, tak se neměří ani podle hmoty, podle objemu — leda zase děti nebo primitivní lidé. Známé anekdoty, že venkovan pokládal objemného portýra nebo lokaje za jeho Excelenci, právě proto, že byl objemný... Děti v cirku hledí s nehorázným respektem na ohromného slona a včelky si ani nevšimnou, kdežto vědce upoutá včelka svou dovedností (ve stavbě buněk atd.) více než slon se svým chobotem a kly nebo velbloud s dvěma hrby a velbloudím žaludkem; právě tak ho upoutá spíše kolibřík velikosti oříšku daleko víc než medvěd, jenž při bubnování skáče a kolem něhož dětí jako vos na hrušce. Ty sám... vidíš v klenotnickém závodě někoho kupovat zlatý řetízek k hodinkám, ...vybere si hodně velký, že by na něm mohl vodit býka, nevěda, že jemný jest pěknější, umělečtější, drahocennější... Starověcí filosofové se pohoršovali, že se křesťanský Bůh narodil v malém městečku a spočíval v malých jeslích; novověcí jich kolegové pokládají za dostatečný důvod proti jeho božství, že se nevtělil na Jupiteru nebo aspoň na některé z t. zv. velkých planet...

Tělo spojuje člověka se zemí, duch s nebem... Jednou nohou stojí člověk na zemi, druhou v království andělů... Tajuplné a nevystihlé spojení ducha a hmoty v člověku... podle sv. Bernarda jeden ze tří podivuhodných spojů (trina mixtura admirabilis: tělo a duch při stvoření člověka, panenství a mateřství v nejbl. Panně, božství a člověčenství v osobě Kristově). Tímto tajemným spojením hmotného těla a nehmotného ducha postaven člověk doprostřed mezi Boha a viditelný svět, mezi anděly a hmotu, mezi nebe a zemi.

Z toho, co řečeno, plyne

a) **postavení** člověka... Stojí mezi Tvůrcem a

---

barvy křiklavé, na obraze naplácané na dva prsty..." Týž poukazuje na to, že od dob Molièrových patří k bontonu dvorních divadel, aby v každém kusu byly aspoň dvě cizoložné intriky vedle sebe a skrze sebe, a nejinak v literatuře a umění... tedy co nejvíce se zabořit do hmoty a smyslnosti...

jeho viditelným dílem, je zástupcem Tvůrce na zemi a vládne přírodě jeho jménem, jest však zároveň kandidátem nebes. Země není jeho trvalou a pravou vlastí, člověk má v sobě zárodky vyššího života, věčného života, ty mají a musí podle vůle jeho Tvůrce uzrát, a pak bude schopen přejíti z tohoto pozemského života k životu věčnému.

b) **Důstojnost** člověka — není k tomu, aby otročil... je svoboden, jak bez ustání věřícím připomíná apoštol milosti a hlasatel svobody, jenže hned připojuje: „Nezneužívejte svobody ke službě těla!" (Gal. 5. 13; jste povoláni k svobodě, jen o to jde, abyste pod záminkou svobody nehověli tělu.)

c) **Odpovědnost** člověka, jakožto bytosti svobodné a svéprávné.

Ale tím se prozatím nebudeme obírat, a přejdeme k druhé otázce: **„Odkud jest člověk..."**

Na to odpověděno zevrubně v II. díle kap. 3. Tam upozorněno též na to, že současné filosofické systémy, třebaže se rozcházejí ve věcech nesčíslných a ani v otázce existence Boha nejsou zajedno, v jednom bodě se bratrsky scházejí všechny a souhlasí spolu se svorností záviděníhodnou — totiž v popření první pravdy Písma sv.: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi..." Ať vykládají původ a začátek světa jakkoli, stvoření zamítají všichni a svorně. Ale každé proč má svoje proto... Otázka o původu člověka je totiž rozhodující pro náš život, chování, jednání, smýšlení... Držím-li pevně v ruce první článek řetězu, jest v mé moci celý řetěz a vše, co drží. Pustím-li z rukou první článek, pak se vymkne z mé moci jak řetěz, tak vše, co jím jest spoutáno. Co vše ale plyne z této jediné pravdy „já jsem tvor", jsme již slyšeli. (II. kap. 3.) Tato pravda jest skutečně zlatá žíla, kterou jsme objevili, a z ní můžeme i máme těžit pro svůj duchovní život a k svému prospěchu, ať jde o správné poznání nebo o správné jednání. Odpůrci této pravdy kopají zúmyslně v zemi, kde není obavy, že by na tuto zlatou žílu přišli; ale pak pochopitelně nedobudou nic, leč kamení a hlínu, hlínu a kamení...

Přejděme k třetí otázce: **„Kam jdu... jaký jest můj cíl..."** Věda se zaměstnává jen otázkou, jak

svět nebo život vznikl, a nelze popřít, že kromě vratkých hypotés se dopracovala nejednoho positivního výsledku. Od semeníku až k samostatné rostlině, od živočišného lůna až k dospělému jedinci. Když Purkyně konal své pokusy, prohodil kdosi, že prý vidí už Pánu Bohu do kuchyně. Budiž — pokud mu Pán Bůh nahlédnout dovolil! Ale nač bychom se vědy marně ptali, to jest problém **budoucnosti** člověka, a kdyby chtěla dát reelní odpověď, musí doznat, že odpovědět nemůže, a odkáže nás na kompetentnějšího učitele. Známe ho, víme, co nám sv. víra odpovídá. (II. k. 2.)

Člověk jest stvořen, aby Boha poznal, ctil, jemu sloužil a došel věčného spojení s ním...

Boha poznat... Dante píše svou Commedia, ale nepřipojuje komentář jako Kollár k Slávy dceři, ponechávaje nám, abychom sami zbadali, co v jeho veledíle to neb ono znamená. Odborníci badali a badají již celá staletí, o Dantově díle existuje celá literatura, a přec ještě nejedna věc jest nejasná. Čím více však jeho Commedia rozumíme, tím více žasneme nad její hloubkou a krásou. Tvůrce napsal dvě knihy, knihu krásy a knihu milosrdenství, knihu přírody a „knihu svatou" (bible = kniha); pozorumění a případné rozřešení problémů a krás **první** knihy ponechal nám. Odevzdal svět jejich badání (Kaz. 3. 11), a lidé badají již celá staletí, a mnoho-li odšifrovali? Ve stol. 18. myslili, že jsou na vrcholu všeho vědění, a zatím... Je tomu něco přes sto let, co poučil Linné svět o sexualitě rostlin, několik desetiletí, co Frauenhofer nám „učinil hvězdy bližší" (spektrální analysou), není tomu dávno, co pracuje lékařství s roentgenovými paprsky, rozhlas máme od včerejška, a po staletích poznají ti, kteří přijdou po nás, že ve 20. století jsme přečetli sotva prvních několik stran této velké knihy.

B) Přechod.

Každý živoucí organismus (nikoli nerost... nikoli anděl...) má v sobě tendenci, aby se vyvíjel a dosáhl nejvyšší dokonalosti, jíž jest schopen... **plné dokonalosti jemu možné.** Seménko... jsou-li žádoucí podmínky tu, začne vývoj (nikoli darvinistický!): vy-

razí klíček, jemný lístek si proklestí cestu tvrdou hroudou, pomalu mohutní a roste, objeví se stvol, listy, květ, plod... Vezmi na př. žalud: může kdo předem vědět nebo zbadat, co skryté síly jest v tom drobném plodu utajeno a skryto? V jaký strom se může vyvinout? U jednoroční byliny postupuje vývoj velmi rychle a jest dokonán v krátku, u sekvoje trvá staletí a tisíciletí, než dosáhne dokonalosti, jíž jest schopna. Podobně živočišné vejce. Dosáhne-li organismus dokonalosti, jíž jest schopen, jest **u cíle**, dál jeho vývoj nepostupuje, vyvinul a uplatnil všechny své síly, nastane „klid", a nyní plní úkol jemu od Tvůrce daný: růžový keř nese květy, jabloň přináší ovoce, slepice snáší vejce, a při tom jsou svým způsobem „šťastni": ptáče, když má co zobat, krmník, když má plné korýtko.

Každý organismus směřuje k svému cíli, hledí dosíci dokonalosti sobě vlastní; nemůže-li této „své" dokonalosti dosáhnout, protože chybí některá z nezbytných podmínek nebo protože se postaví v cestu nějaká překážka, hyne: rostlina nedostatkem světla nebo vláhy, kořeny, jež narazí na kamenitou půdu...

Tato tendence, vyvíjet se a dosíci nejvyšší možné dokonalosti, jest vrozena i člověku. Kdyby záležel jen z těla, byl by jeho cíl (a dokonalost) stejný jako u ostatních členů živočišné říše: aby tělesně vyspěl a zvěčnil sebe (svůj druh) plozením jedinců sobě rovných. Tím by byl jeho vývoj dokonán, a člověk by svůj životní úkol vyplnil. Nevěra, jež nevidí v člověku víc než kus hmoty, jest důsledná, praví-li: „Člověk není více než zvíře, leda že jest ještě podlejší a špatnější." Tak diktoval před lety kdes učitel dětem. Ale právě okolnost, že jest podlejší a špatnější než kterékoli zvíře, by byla s to ho vést k vážným úvahám. **Proč** jest podlejší?... Vrána vráně oči nevyklove, ale člověk? Vraždí druh druha; krom toho pohlavní výstřednosti, po nichž u zvířete ani stopy, opilství, rafinovanost ve vymýšlení požitků, zlomyslnost... Už tato okolnost by dostačila, aby vzbudila při nejmenším alespoň pochybnost: „Netají se v lidské přirozenosti ještě něco jiného než hmotné tělo? Co jest pramen oněch výstředností a zloby?... A

krom toho, proč i největší zhýralec cítí, že v jistých věcech není trvalého štěstí a že nepřinášejí pravého pokoje? Nemohou tedy být cílem člověka, nenajde v nich svého plného zdokonalení..."

Ano, je tu ještě **duše**, a ta má též snahu a tendenci, aby se její **schopnosti vyvíjely**; pravého klidu dosáhne, pocitu blaha a štěstí zakusí teprve pak, když dosáhne dokonalosti, jíž jest schopna, dokonalosti sobě vlastní. **Rozum**... má touhu a snahu poznat pravdu, a teprve **dokonalé poznání pravdy** jej upokojí. Svobodná **vůle**... má touhu a snahu dosíci pravého dobra, a jest spokojena a klid má teprve tehdy, když ho dosáhne a v něm spočine. Jenže tisíciletá zkušenost dějin a každodenní zkušenost jednotlivce poučuje člověka, že na zemi nenajde dobra, v němž by blaze spočinul — už proto ne, že žádné pozemské dobro mu nezjedná **trvalý** klid a trvalé spočinutí v něm. Proto ta přelétavost od jednoho k druhému, jako motýlek od kvítku ke kvítku.Totéž platí o poznání. Oko se nenasytí pozorováním (věcí tohoto světa) aniž ucho se nasytí slyšením (a duch badáním, Kaz. 1. 8). Pouze zdroj vší pravdy a všeho poznání může nasytit a upokojit lidského ducha po poznání pravdy dychtícího, a jen nejvyšší dobro, zdroj všeho dobra, je s to, aby v něm lidský duch po pravém blahu žíznící úplně a navždy spočinul. Jinými slovy: duše lidská najde pravé štěstí, když z pozorování věcí stvořených se vyšine k poznání příčiny všech příčin, k poznání toho, jenž svou mocí jest jejich Tvůrce, svou krásou jejich vzor, svou moudrostí jejich pořadatel, svou dobrotivostí dárce všeho dobra... poznat jeho dokonalosti, milovat ho pro jeho dokonalosti, a v tom poznání a v té lásce spočinout.

To jest **přirozený cíl člověka.** K tomu ještě nutno připojit: Bůh jakožto Tvůrce a suverénní pán i majetník všech tvorů má právo na jejich službu, a sice bezvýhradné právo, jako sadař má právo na plody stromu, jejž štípil, jako hospodář má právo na práci dobytčat, jež mu náležejí, při čemž jest samozřejmo, že není povinen jejich práci nějak odměňovat. Rozdíl je ten, že poměr člověka (jakožto bytosti rozumné a svobodné) k Bohu jest etický, mravní, t. j. poměr, kde

jeden respektuje důstojnost druhého. (Ve šlép. N. 131; dole kap. 23.) Bůh respektuje důstojnost svobodné bytosti tím, že s ní nejedná jako s němou tváří, jež neví, co dělá, nýbrž sděluje mu svá přání a rozkazy, a člověk je plní dobrovolně, slouží Tvůrci **vědomě** a **svobodně.** Nicméně jest jeho poměr k Bohu poměr služebníka a otroka k Pánu.

Jenže Bůh nenechal člověka v poměru pouhé služebnosti — povýšil ho do řádu **nadpřirozeného,** a o tom nyní několik slov.

C) Řád přirozený a nadpřirozený.

V X. se koná hospodářský a řečnický kurs. Na programu je též promluva kněze. Začne mluvit, a každý má pocit: „Z něho mluví jiný svět..." Dva světy naprosto rozdílné tu stojí vedle sebe. Jeden representován přednáškami o zahradnictví, orbě, řečnictví... dejme tomu, že byla řeč i o historii, astronomii, gramatice, filosofii... připusťme, že řečník mluvil i o velikosti Tvůrce, patrné v každém klíčícím seménku, v účelnosti přírody, ve vzdálených světech nad námi... a že citoval i slova některého žalmu, na př. 8: „Hospodine, Bože náš, jak podivuhodné jest jméno tvé po veškeré zemi." Možná však, že řečník byl protestant, žid, theista, bez konfese... Druhý svět, representován knězem. Mluví o Kristu, sv. svátostech, o životě za hrobem, o úctě k Matce Boží.

Dva světy... nepravím „nepřátelské", nýbrž **rozdílné.** Větší jest příbuzenství logaritmů s orbou než těchto dvou světů. Pravdy jednoho jsou ovoce lidského přemýšlení, tam k člověku mluví (i o Bohu!) příroda. Ve druhém světě k nám mluví Bůh — on nás musil do něho uvést a sám nám povědět (zjevit) pravdy, jež tvoří jeho obsah. První jest „dán" přirozeností věcí, pročež jej mohl člověk sám objevit. Druhý jest jeho zraku skryt, jeho zřízení od Boha svobodně ustanovená, proto by ho člověk sám nikdy nezbadal.

Jak nazvat tyto dva světy? Řád přirozený a řád **nadpřirozený** (kap. 6.). Viditelný svět se vším, co obsahuje, tedy i člověk, jak jeho tělo tak jeho nesmrtelná duše, se všemi schopnostmi, to vše tvoří řád při-

rozený. Povznese-li se pozorováním tohoto řádu k poznání jeho Tvůrce, jako na př. Aristoteles, nepřekročil tím ještě jeho hranic. Vede-li ho poznání Boha takto nabyté k tomu, aby jej chválil, ctil, miloval — láskou přirozenou! nikoli nadpřirozenou, jež jest třetí božská ctnost od Ducha sv. vlitá! — jest stále ještě na území onoho prvního „světa".[3]) Nemohl však přijít k poznání trojjediného Boha nebo života za hrobem, nemohl si zasloužit a tím méně vynutit vtělení Syna Božího nebo vlastní povýšení za dítko Nejvyššího a přivtělení do jeho rodiny, nemohl si zasloužit milost posvěcující ani prostředky k jejímu dosažení, ani věčnou blaženost, záležející v patření Boha tváří v tvář. To vše jsou věci nad jeho síly, nade všechnu stvořenou moc — ty mohl jedině Bůh a) člověku **zjevit**, pokud jde o **pravdy** toho řádu; k těm mohl jedině on b) člověka **uschopnit**, pokud jde o stav nebo **úkony** tohoto vyššího řádu; a to vše c) učinil Bůh docela **svobodně**.

Člověk ponechaný v řádě přirozeném byl by s to, přirozenými schopnostmi rozumu Boha poznat, jak již pověděno, poznat i vzájemný poměr a zvolat: „Pán můj jsi ty, služebník tvůj jsem já..." Jako Pánu by mu byl sloužil a jej ctil, a po smrti by jeho nesmrtelná duše byla zakoušela blaženost, kterou nazývá theologie „přirozenou" t. j. blaženost podobnou blaženosti vědce, jenž s veškerým zápalem srdce oddán vědě jest pln blaha, když objeví novou krásu v přírodě. Ale na vzkříšení těla by člověk práva neměl, a nebeské blaženosti (patření na tvář Boží) by nebyl schopen.

Tvůrce však dal člověku víc, neskonale víc... dal mu, nač právo neměl a mít nemohl, co si nemohl zasloužit sám aniž mu kdo jiný zasloužit mohl. Přivtělil ho do své rodiny, přijal ho za dítko, adoptoval za syna.[4]) Tento poměr, podstatně různý než poměr

---

[3]) Všimněme si, že jsme nevyslovili slovo „věřit"! Nadpřirozená víra v Boha, vlitá spolu s nadějí a láskou, má místo jen tam, kde jest zjevení, tedy v řádě nadpřirozeném, tam, kde mluví k člověku Bůh, nikoli příroda.

[4]) Vtělený Syn Boží, přirozený Syn nebeského Otce — se stal **vzorem** a **obrazem našeho povýšení**.

služebnosti, v nějž člověk vstoupil stvořením, se znázorňuje analogií: kníže přijme na př. za syna dítě svého služebníka nebo otroka. Jenže toto přirovnání jest velmi nedokonalé. Za prvé, ono dítě bylo napřed k svému pánu v poměru otrockém a pak teprve vstoupilo jeho „milostí" nezaslouženě v poměr podstatně vyšší a čestnější. Člověk však nebyl nikdy pouhým otrokem Nejvyššího, nýbrž již stvořen (první člověk!) jako dítko Krále nebe a země. Za druhé, byť i kníže přijal za syna dítko svého otroka ještě před jeho narozením, takže by od narození bylo jeho adoptivním synem, nemůže mu vlít svou krev... může mu dát jen práva královských synů, ale krev knížecí v jeho žilách nekoluje.

Docela jinak Bůh. Pozvedl člověka z jeho nízkosti, stvořil jej (Adama) co svého syna, **vlil** do jeho duše („žil")**vyšší život**, a princip tohoto života jest podstatně rozdílný od principu života přirozeného... je to **posvěcující milost**, skrze niž a kterouž se dostává člověku účasti na božském životě; **člověk žije božským životem.** Sv. Pavel užívá přirovnání: divoká planá oliva štípena na olivu úrodnou, na ušlechtilý štěp... teď proudí v jejích větvích míza ušlechtilého stromu, vlévá jim docela jiný život, uschopňuje olivu dříve neúrodnou, aby přinášela plody, jichž dotud přinášet nebyla s to. „Já jsem pravý kmen vinný a

---

Vánoční liturgie tuto útěchyplnou pravdu sv. víry rozvádí v nejrozmanitějších obratech nejúchvatnější poesií. „Syn Boží se stal synem člověka, aby synové lidští se stali dítkami Nejvyššího... Ó podivuhodná záměna! Tvůrce lidského pokolení vzal na sebe naše člověčenství, a za to nám udělil své božství... abychom tomu podobnými se stali, jenž svým narozením nám podobným se stal."

Turek se nazývá hrdě synem Allahovým, pohanský básník prohlásil, že jsme rod bohů, ... oba dva mají na zřeteli jen původ člověka. Křesťan se nazývá synem a dítkem Nejvyššího z ohledu na své **určení**, na věčné spojení s ním; **aby** mohl být na věky s Bohem spojen, byl povýšen do nadpřirozeného řádu a učiněn jeho dítkem.

vy jste ratolesti..." (Jn 15. 5.) Jinou vhodnou analogii skýtá vinná réva na solném kopci u Cardony ve Španělsku. Půda je sotva 20 cm hluboká, takže kořeny révy jsou v soli, a tím dostává víno zvláštní nenapodobitelné aroma... réva čerpá z hlubin docela jiný „život"! Réva u nás, réva tam, i víno zůstává vínem (není něco docela odlišného než naše víno!), vitální proces je týž jako v každé révě, ale jiný princip, jiný produkt... Milost staví na řádě přirozeném! Člověk zůstává člověkem, a dosahuje svého cíle svobodnými úkony své přirozenosti, ale milost ho činí schopným skutků nadpřirozených, t. j. ceny a zásluhy takové, jaké by jeho „dobré" skutky v řádě přirozeném neměly.[5]) Kosti dělníků a lékařů, obírajících se radiem, prý v hrobě září a budou zářit po celá staletí... prozářené paprsky... Duše prozářená jasem posvěcující milosti, bude věčně zářit nadpřirozenou krásou.

Jaké důsledky má toto povýšení člověka do nadpřirozeného řádu (stavu)? Za prvé jest a zůstane navždy synem Nejvyššího... zpronevěří-li se svému povolání, jest nezdárným synem a bude vyděděn, nedostane se mu podílu na věčném dědictví dítkám připraveném, což bude pro něho přirozeně větší pohroma a větší nečest, než kdyby jako otrok byl propuštěn ze služby a strádal nebo i hynul. Buď synem nebo zrádcem, ale nikdy se již nemůže vymanit z tohoto vyššího vztahu a poměru vůči Bohu. Za druhé, jeho **cíl** jest **vyšší** než přirozené poznání Boha a z něho plynoucí přirozená láska k němu: milost posvěcující ho činí schopným poznání podstatně dokonalejšího, patření na tvář Boží. („Uzříme Boha nikoli jako v zrcadle, jak ho poznáváme nyní, nýbrž budeme na něho hledět tváří v tvář, poznávajíce ho, tak, jak jest..." viz 1 Kor 13. 12.) Duch milosti posvěcující neobdařený není schopen Boha vidět „tváří v tvář",

---

[5]) Lze užít ještě jiných analogií, na př. rozdíl mezi světlem svíčky a slunce. Svíčka umožňuje některé práce a výkony, umožňuje oku, aby vidělo, jakž takž člověku z bídy dostačí... ale život nevyvodí... k tomu jest nutné slunce. —

tak jako voda není s to být vodičem elektřiny, není-li k tomu uschopněna přimísenou látkou, jež ji veskrze proniká. Z tohoto vyššího poznání plyne vyšší nadpřirozená láska, a z obého blaženost podstatně rozdílná od blaženosti přirozené.

První cíl, jejž jsme nazvali přirozeným, byl sice pro člověka možný, ale Tvůrce ho nezvolil, nýbrž volil a určil mu druhý, **nadpřirozený.** Člověku není ponecháno na vůli, chce-li se spokojit s cílem přirozeným či přijme-li nadpřirozený.

Sv. Pavel, apoštol milosti a svobody, mluví o věci s obvyklou hloubkou, jak o něm svědčí již apoštol Petr (II. 3. 16). **Svoboda dítek Božích,** „ke kteréžto svobodě nám dopomohl Kristus." (Gal. 4. 31.) Jakou svobodu má na mysli? Jednak svobodu od tíživého Zákona (židovského, viz jeho list k Římanům), jednak svobodu od **tělesné stránky** naší přirozenosti. Není svoboda, když jako němá tvář se dáme vést náruživostí a pudy, nedovedouce nebo nechtějíce jim odporovat (Jd 10, 2 Pt 2. 12, viz i Tob 6. 17), jsouce jako býk k porážce vedený (Př 7. 22). Svoboda od nedůstojného a ponižujícího jha smyslnosti a tělesnosti — jejím nejkrásnějším výkvětem jest, když dívka z lásky ke Kristu Pánu zůstane „svobodná"... panenství zvolené z nejušlechtilejších nadpřirozených pohnutek, svatojosefské manželství. Svobodná, protože vládne (ovládá tělesnost), a vládne, protože „svobodná". Ale jako každou svobodu na zemi, nutno i tuto chránit a bránit se zbraní v ruce... jsme církev bojující! Kdo ze zbabělosti nebo z lenosti bojovat nechce, komu milejší být bez boje robem než za cenu krve si vybojovat svobodu, ten zůstává v otroctví. Kde boj, tam svoboda; jenom otrok nemá zbraně, nesmí mít zbraně, nemůže bojovat.[6])

---

[6]) Nízké tělesné pudy... Ve Spartě, vojensko-policejním státě Hellady, bujela mezi mládeží homosexualita, a pohané neviděli jiného východiska leč ďábla vyhánět belzebubem: oběma pohlavím dovolen bezuzdný styk, aby tak hochy odvrátili od protipřirozené neřesti. Vezmu do rukou naučný slovník, jejž mám právě na stole, a čtu: „Homosexualita se vysky-

Další známka svobody dítek Božích: jsou osvobozeni ode **jha světa,** odpoutáni od tvorů... „Jsi-li již tak dokonalý, že žádná věc stvořená tě nevábí ani k sobě nepřipoutá, že k žádné nelneš a v žádné nehledáš rozkoš ani útěchu, že žádná ztráta tě nermoutí, pak jsi zralý pro spojení s Tvůrcem... pak jsi vpravdě světu odumřel a žiješ jedině Bohu..." (Podle Tom. Kemp.) To jest pravá svoboda, naprostá svoboda ducha, být docela odpoután od tvorů... Taková svoboda jest **prosta vší bázně;** bázně těla, jako svatí mučedníci, i bázně světa jako svatí vyznavači.. jako svědci („martyres") Kristovi se nehrozí muk, aniž dbá lidských ohledů jako velcí duchové v jeho církvi, pohrdá světem, jeho velikostí či lépe jeho marností, jakož i jeho hrozbami, a v srdci zůstane jenom synovská bázeň Boží, jeden ze sedmera darů Ducha svatého. Jest bázeň otrocká, a jest bázeň synovská; jest bázeň, abys nepropadl trestu, a jest jiná bázeň, abys nepozbyl spravedlnosti. Otrocká bázeň se bojí hořet věčně s padlými anděly, synovská bázeň se bojí nelíbit se Bohu. Není nic velkého báti se trestu, ale veliké jest milovat spravedlnost. Co velkého na tom, báti se trestu! Toho se bojí i nejhorší lotr. Ten jest rozdíl mezi bázní tvou a bázní lotrovou, že lotr se bojí zákonů lidských, a jen tehdy loupí, když má naději, že zákony lidské oklame; ty

---

tuje v hyperkulturních státech..." Kdyby raději napsali v novopohanských! A ti si nevědí rady leč podle příkladu staré Sparty též ďábla belzebubem vyhánět.

Život lidský musí být založen na pravdě; je-li založen na nepravdě, pak jest sám velkou nepravdou, a ta se brzo ukáže jak v politickém tak v sociálním, tak i v náboženském ohledu. Na př. založit stát na zásadě popření autority ... anarchie, revoluce... Popít vyšší cíl lidského života... bezuzdný egoismus, naprostá bezohlednost, právo silnějšího, tedy zjevy, jež pozorujeme v říši němé tváře — a vyšine-li se člověk přec k nějaké oběti? Pak je to vlastně nedůslednost, kterou by bylo lze vysvětlit jen instinktem, jako „obětavost" kvočny pro kuřátka... pouze pro její kuřátka, pouze pro dobu, co ten pud trvá...

však bojíš se zákonů toho, jehož oklamat nelze. Kdyby bylo možno Boha oklamat, co by mnozí lidé tropili!... (Aug.) O mravech tvých se soudí ne podle toho, co znáš, nýbrž podle toho, co miluješ; co činí dobré neb špatné mravy, ne-li dobrá neb špatná láska? (Nec faciunt bonos vel malos mores, nisi boni vel mali amores; týž.) —

Zdalipak ale platí i pro nadpřirozený řád, co řečeno o přirozeném vzhledem k vývoji? Jinými slovy: musí člověk do stavu nadpřirozeného povýšený dosíci svého cíle **zdokonalováním sebe,** či dosáhne jí rázem? Dítky zemřelé po křtu sv. jsou důkazem, že duše milostí posvěcující obdařená je s to být bezprostředně připuštěna k patření na tvář Boží, tedy okamžitě dojíti cíle. Avšak to, co učí sv. víra o dítkách po křtu zesnulých, jest výjimka ze všeobecného zákona, a tudíž podle známého rčení potvrzením pravidla. Tedy i člověk do řádu nadpřirozeného povýšený jest povinen snažit se s vynaložením („vypětím") všech sil, aby dosáhl (milostí pomáhající podporován) nejvyšší jemu možné dokonalosti... neustávat v práci o vlastním zdokonalení, až by se obraz Kristův zračil v jeho duši, až by dosáhl plnosti ctností Kristových... Slova nám již známá (I. díl).

Milost nepůsobí magicky, nýbrž **organicky.** „Napřed musí být strom učiněn dobrým, a pak ponese dobré ovoce" (aby mohl nést dobré ovoce; Mt. 12. 33). Proto onen velký význam, jejž v ospravedlnění a omilostnění člověka má jeho **spolupůsobení.** „Neklást milosti překážek" (non ponere obicem), poddat se jejímu působení a působit spolu. Magické působení jest pravý opak: „přerazí závoru" a uchvátí člověka, ať chce nebo nechce. Srovnejme s tím na př. sv. svátosti. „Chceš být pokřtěn?..." Křižáci, chytající kdekterého žida a křtící ho, ať se bránil jak chtěl, tropili nesmyslnou komedii, ale neudělovali svátost, jež by vlévala do duše milost. Nadto milost (posvěcující) jest něco daleko vyššího a vznešenějšího než pouhé odpuštění hříchů... jest účast na božské přirozenosti, na božské lásce. U protestantů jest odpuštění hříchů vrchol všeho, a to si Luther představuje ne jako vnitřní omilostnění, nýbrž jako pouhé zevnější při-

krytí hříchů. Proto o společenství na božském životě nemůže být u nich ani řeči, proto u nich mystika nemyslitelná, proto není protestantismus náboženstvím lásky, proto zavrhuje sv. svátosti, mši sv. i úctu obrazů, pokládaje to vše za magické. Proto má s ním několik styčných bodů i jansenismus, jenž taktéž — třebaže jinak — pochybil v nauce o milosti.[7]) Milost řád přirozený neničí, nýbrž zdokonaluje, jako paprsek sluneční krůpěji rosy dodává novou krásu nebo jako elektřina nevládné hmotě novou neznámou sílu.

Nadpřirozený řád jest uskutečněn v kresťanství. Tím přecházíme k dalšímu — viz o tom kap. 23; nás zatím čeká ještě práce obhájit jiné pravdy sv. víry, od nepřátel napadené. Nyní jen krátkou poznámku.

Písmo sv. na první stránce, sv. Ignác na počátku exercicií, liturgie na začátku církevního roku, na začátku každého týdne a dne nám připomíná tuto trojí věc: náš **původ**, náš **cíl** a náš **životní úkol**... Každodenní oficielní modlitba církve začíná uznáním a vyznáním svrchovaného dominia Tvůrce a úkonem klanění: „Pojďte, klanějme se Bohu, skloňme se před Hospodinem, Stvořitelem naším, protože on jest Pán náš a Bůh náš..." (Ž. 94, 6. 7.) Nedělní invitatorium zní: „Hospodinu, Stvořiteli svému, pojďte, klanějme se jemu." (Dom. p. Pent.)

A začátek církevního roku? Misál i brevíř nám připomínají tuto pravdu. První neděle adventní...

---

[7]) Scéna z theologické fakulty v P. z r. 1911. Profesor dogmatiky, světský kněz, vyložil posluchačům systémy různých katolických škol o působení milosti — sine ira et studio. Po hodině se rozpředla mezi bohoslovci živá debata, na níž bylo zajímavé, že tentokráte proti všeobecnému zvyku nebyla různost náhledů... Všichni se prohlásili za molinisty, vystihujíce, že systém, jenž svobodnému spolupůsobení člověka s milostí poprává více místa a více jej zdůrazňuje, zaslouží přednost před jinými. Při tom však neomezuje nikterak suverenní svobodu a moc Nejvyššího, jenž udílí mimořádné dary, jak a komu za dobré uzná. Zajímavo jest, že žádný molinista nepopíral Neposkvrněné Početí, milost, kterou Otec

V kněžských hodinkách se čte první kapitola Isaiáše: „Syny jsem sobě vychoval a je vyvýšil, oni však pohrdli mnou..." **Vychoval** — faktum **stvoření** a původ člověka. **Sobě** — pro sebe, aby byli moji, **cíl** člověka.[8]) **Vyvýšil** — povýšení do nadpřirozeného řádu... syny, nikoli otroky. Omne vivum ex vivo, omne divum ex divo — tvá duše, jež jest obraz Boží a má v sobě zárodek božského života, pochází z Boha, t. j. od Boha přímo do tvého těla vlita. „Oni však pohrdli mnou..." „Zdaž kdy vyschne sníh (= čerstvé prameny) ze skály Libánské? Anebo zdaž přestanou téci vody studené odjinud pramenící? Lid můj však zapomenul na mne..." (Jer. 18. 14n.) Celá příroda na slovo poslušna jeho hlasu a zákonů, jen člověk pohrdá zákonem i Zákonodárcem. Tvůrci však není a nemůže být lhostejno, **zda** plním a **jak** plním svůj životní úkol, který mně dal; stojí na tom, abych jej svědomitě plnil, a bude jednou zevrubně zkoumat, jak jsem jej vyplnil: evangelium první neděle adventní o posledním soudu... připomíná mi na počátku dráhy její konec.

Co Bůh člověku dal! Jak nezasloužené povýšení, jaká nepochopitelná čest! Zdaž nemohl právem čekat, že tvor tak netušeně povýšený si bude svého štěstí a své cti vážit, a že bude za to jak náleží vděčen? Ale stalo se něco podobného, co jsme viděli na padlých andělích. Jakoby svůdce naplnil člověka v ráji

---

udělil docela svobodně Matce svého Syna, bez jakékoli její zásluhy nebo přičinění — jedině proto, že chtěl.

[8]) Z pravdy o cíli člověka plyne jako důsledek asketická nauka o čistém úmyslu. Jsem-li stvořen pro Boha a je-li on cíl mého života, jest i cílem veškerého mého konání a všech mých skutků. Každý můj vzdech, každé slovo, každý krok má patřit jemu, být pro něho, mít cílem jeho slávu. Konám-li něco pro sebe nebo pro jiného tvora, „okrádám" svého Tvůrce a proviňuji se proti první exerciční pravdě. „...aby všechno naše mluvení a jednání tebou vždy začalo, a skrze tebe počato byvši tebou se i dokonalo..." k tobě směřovalo.

svým jedem. „Syny jsem povýšil, oni však pohrdli mnou..." Místo radosti odpor, místo vděčnosti boj. Sledujme řadu filosofů od nejzarytější nenávisti až k nejtolerantnějším. Strauss: „Jest jen jedna věc, jíž nutno nenávidět, proti níž nutno bojovat, jíž nutno vyhlásit válku na smrt, jediný nepřítel, jehož svět má, a to jest nadpřirozený řád, to jest onen svět" (das Jenseits). Paulsen: „Co dnes vzdělance od církve odvrací, jest víra v nadpřirozené. Aby myslící člověk pojal opět důvěru k církvi, jest první podmínka: pryč se vším nadpřirozeným." Podobně se vyjadřuje Egidy, Jodl a jiní, jimž nemožno vytýkat zášť proti křesťanství. Ale v tom jsou zajedno všichni: co má nádech nadpřirozenosti, musí být vymýtěno. Dogmata pryč, ponechat jen „etické hodnoty křesťanství," a zde ještě dát každému neomezenou volnost v tom, co chce podržet a co zamítnout. „Nedogmatické křesťanství" jest heslo těch, kteří bezbožectvím opovrhují, po náboženství volají, ale o církvi katolické slyšet nechtějí. Křesťanský duch jest prý pro praktický život nynější doby neupotřebitelný.[9]) „Viz, každý dělá koncese, každý se uvolí ke kompromisu. Vládní formy včerejška jsou dnes zastaralé, právnictví má ohled na změněné poměry dneška, na poli hospodářském, sociálním, školském se provádějí reformy; proč jen ty stojíš tak nepovolně na svých dogmatech z dávné minulosti?" Odpověď na tuto otázku uslyšíme jinde. Tam se též dovíme, že přistou-

---

[9]) Opravdu? Jan Bosko, s jehož akcemi velmi sympatisovala proticírkevní vláda piemontská (Ratazzi, Cavour), jehož došla od vlády žádost, aby se ujal jistých opuštěných hochů — právě ve chvíli, kdy z rozkazu téže vlády konána u něho jakožto „podezřelého" domovní prohlídka.

[10]) Slovo „svět" má v Písmě a theologii různý význam (II 134). Zde jej pojímáme jako přirozený řád, jako druhou větev vší moci, dělící se na duchovní a světskou. Něco jiného znamená známý a často užívaný (i od božského Spasitele) výraz „duch tohoto světa," Kristu odcizený, jen pro zemi žijící a na ní své štěstí hledající, o vyšší život nestojící.

pit na tyto požadavky by znamenalo sebevraždu křesťanství, znamenalo by pro ně vzdát se svého světového poslání. Řád **nad**přirozený není nikterak **proti**přirozený, jakoby znamenal boj a protiklad. Království Kristovo není sice ze světa, ale není též proti světu,[10]) jak mylně myslil první nepřítel Kristův a vrah neviňátek.

Proč, bezbožníku Herode,
ty Krista Krále bojíš se?
Vzít nepřichází pozemské,
jenž království dá nebeské. (Sedulius.) —

VII. Úvaha o věčném zákoně.

(Doplněk cesty očistné.)

A) Vůle Boží či vůle moje?

Neskonalou Moudrost Boží (sapientia artifex) lze pozorovat s dvojího hlediska: jako moudrost tvůrčí (creatrix sapientia), jež činí každého tvora krásným odleskem Boží krásy, a jako moudrost vše spravující a řídící (gubernatrix sapientia), jež má na zřeteli nikoli pouze jednotlivé tvory, nýbrž plnost všeho tvorstva (vesmír): vše, co stvořila, spojuje a jednotí v jeden harmonický celek. V něm každému tvoru přikáže místo jemu příslušící, dbá, aby jenom těm se dostalo existence, kteří se do světového řádu od Tvůrce zvoleného a uskutečněného hodí, a konečně vede každého k jeho cíli... dopomáhá mu „rukou pevnou a milou" (Md 8. 1), bez násilí, ale jistě, k dokonalosti, jíž tvor podle své přirozenosti svou činností vnitřní a vnější může a má dosíci... a sice tak, aby nebyl rušen soulad veškerenstva.[1]) Toho dosahuje

---

[1]) Bůh byl ve stvoření světa svoboden (II. 93.). Na něm záleželo, zdali a jak jej stvoří. Když se však rozhodl, že dá i bytostem mimo sebe podíl na své existenci a svých dokonalostech (v míře, kterou svobodně určil), vymáhala jeho moudrost, aby každému tvoru dal určitý cíl a aby mu dosažení cíle umožnil. Stát nemusí tu nebo onu školu postavit. Když ji však zřídí, disciplinární řád jí dát musí, ačli má škola dosíci svého účele, t. j. vzdělání mládeže. Řád upravuje poměr žáka k učitelům, k spolužákům, ke studiu. Umělci jest ponecháno na vůli, chce-li vytvořit obraz, sochu, hudební skladbu, báseň, stroj... Rozhodne-li se, že něco takového vytvoří, pak se musí držet a dbát zákonů (fysických, estetických..), sice nevyjde z jeho rukou dílo ani umělecké ani upotřebitelné. Rozdíl mezi tvořením lidským a božským je ten, že Bůh do svého díla zákony sám vložil, kdežto umělec jest při své tvorbě na stávající již zákony odkázán a jimi vázán. Soulad veškerenstva lze při-

Boží moudrost tím, že vložila do tvorstva zákony. Okkasionalismus (str. 11), třebaže by neodporoval božské všemohoucnosti (potentia absoluta), nesnášel by se s Boží moudrostí (potentia ordinata). Umělec projeví svou dovednost, upraví-li složitý stroj tak, aby „šel" sám, bez neustálého zasahování lidské ruky. Bez určitých pevných nezměnitelných zákonů by dílo Tvůrce již předem propadlo zániku.

Tato věc nemá pro naše pochopení pražádných obtíží, jde-li o svět fysický. O existenci a stabilitě těchto fysických zákonů sotva kdo pochybuje, ba od dob deismu jsou tak o jejich stálosti přesvědčeni, že je prohlašují za naprosto nezměnitelné. Tvor ovšem nemůže změnit ani jediný z nich, ba ani na okamžik je suspendovat, a samy sebou se též nemohou změnit. Ale Tvůrce, jenž je dal, by je změnit mohl; nečiní toho... odporovalo by to jeho moudrosti. Netřeba, aby je opravoval, doplňoval, nahradil lepšími. Od věčnosti vyvolil („moudře promyslil") právě tyto, a ty vyhovují účelu vesmíru plně a na tak dlouho, dokud bude v této podobě existovat — vyhovují všem okolnostem, do nichž se může kdy hmota dostat.[2]) Suspendovat na čas ten neb onen zákon však

---

rovnat k symfonii: jednotlivci snad jsou virtuosové, ale jde-li každý cestou svou... Věc režiséra, vymýtit, co by harmonii rušilo, a „vést" jednotlivce tak, aby se dosáhlo společnou prací uměleckého provedení.

[2]) Zákon přitažlivosti na př., jenž jest příčinou, že z původní mlhoviny vznikly světy, drží též ty světy pohromadě, vede zemi kolem slunce atd., spolu se zákonem setrvačnosti jest příčinou, že země tisíce a tisíce let opakuje tuto svou pouť a neopozdí se ani o vteřinu. Tisíce let se střídá den a noc, přesně, na minutu, a žádná lidská moc není s to, aby do tohoto sledu rušivě zasáhla. Nikdy nebude kámen padat vzhůru, nikdy ze zrna žita nevyroste jedle, nikdy trní nebude rodit fíky nebo vinné hrozny (Mt. 7. 16), vždy bude živočich bez kyslíku hynout atd. Nadto platí tyto zákony všeobecně; zákon pohybu se uplatní, ať plove velryba v moři nebo pádí rychlík prerií

nikterak Boží moudrosti neodporuje, a Tvůrce tak činí, aby se nám dal poznat. Šel-li Pán po jezerní hladině, proměnil-li vodu ve víno, utišil-li bouři na moři, rozmnožil-li chleby, učinil to jedině proto, aby se dal poznat jako nejvyšší Zákonodárce, jenž jest pánem svých zákonů. V tom záleží důkazná moc zázraků.

Jako ve stvoření světa, byl Bůh svoboden i ve stvoření člověka. Když se však rozhodl, že stvoří bytosti rozumné — a toto rozhodnutí pojal (ontologicky! nikoli časově!) dříve, než úradek stvořit bytosti nerozumné — pak vymáhala nejen jeho pořádající moudrost, nýbrž i jeho svatost, aby vedl tyto bytosti (anděla a člověka) k jejich cíli přiměřeně jejich přirozenosti. Jinými slovy: i jejich činnosti, jako světu hmotnému, musil dát zákony, ale docela odlišné. Cílem člověka a anděla jest spojení s Bohem, a toho lze dosíci jen úkony mravními. Zákony fysické nejsou s to přivést nás k tomuto spojení s Bohem... k němu vede Tvůrce tvory rozumné zákony mravními, etickými, jimiž by řídili své mravní jednání, a sice svobodně.*) Bůh stvo-

---

nebo se kýve magnetická střelka... zákon tíže platí, ať se sesuje hora nebo padá pírko... zákon energie platí pro niagarský vodopád stejně jako pro kapesní hodinky, pro obrovské stroje i pro ruční práci člověka. Nejenom tedy není třeba fysické zákony měnit, nýbrž každá změna by zavinila zmatek a ohrozila dílo Tvůrcovo v jeho zabezpečeném trvání. — Viz však poznámku 5. na str. 10.

*) Tvůrce určil tvorům rozumným cíl — musil jim ukázat i **cestu**, po níž by se k cíli brali a cíle došli. Podle zásady, že prostředky musí být úměrny cíli, jest zřejmo, že k nadpřirozenému cíli mohou vést jen nadpřirozené prostředky (přirozený cíl: přístav, vzdělání... prostředky: loď, studium...), a za druhé, že cíle, jenž není fysickými prostředky dosažitelný (budova stavbou, vrchol hory autem, šplháním...), lze dosíci jen úkony etickými: spojení s Bohem láskou, konáním dobra, ctností..... Mravní řád („věčný zákon") může býti dán jen tvorům ob-

řil člověka a ponechal mu svobodu rozhodnutí jeho; dal mu nadto nařízení a příkazy své: chceš-li jeho přikázání zachovávat, zachovají tebe. (Sir 15. 14.) Připni si je k srdci svému navždy, a oviň si je kol šíje své. Nechať tě provázejí, kamkoli přijdeš, ve spánku tě budou ostříhat, a když procitneš, rozmlouvej s nimi. Neboť přikázání jest svíce, světlem jest zákon (jeho), a cestou života jsou domluvy kárajícího. (Př. 6. 21 nn.) Blaze jest nám, Israeli, neboť co Bohu se líbí, zjevno jest nám (zjeveno bylo; Bar 4. 4).

Z toho, že člověk má mravních zákonů následovat svobodně, neplyne však nikterak, že jest mu ponecháno na vůli, chce-li se jimi řídit či nic. Naopak, tyto mravní zákony jsou daleko pevnější než fysické. Hmotný svět mohl být spravován zákony jinými, třeba docela opačnými, řád mravní jedině těmi, jež mu věčný Zákonodárce a Pán našeho života i

---

dařeným nesmrtelností, rozumem, svobodnou vůlí. Zvíře není věčného spojení s Bohem schopno, proto nemá svobodné vůle. Bůh je vede k dosažení jeho pozemských cílů cestou nezbytné vnitřní nutnosti (instinkt...) Proto není též odpovědno za své činy. Byť tygr roztrhal sta lidí a uloupil sta dobytčat, byť straka „ukradla" kdekterý zlatý prsten, jejž zočila, nikdo nebude mluvit o krádeži, loupení, vraždě. Ale z téhož důvodu není zvíře schopno zásluhy, není „hodno" úcty a odměny. Je-li světoznámý Bary nazýván v Brehmově Životě zvířat „světcem na hoře sv. Bernarda", smekl-li před ním autor v díle citovaný uctivě klobouk, je to více než směšné.

K vůli úplnosti a vysvětlení podotýkáme, že theologie rozeznává:

a) Zákon **přirozený** (lex naturalis), jejž nezbytně vymáhá svatost Tvůrce, jest všeobecný, nezměnitelný, zavazuje všechny lidi (případně i anděly, na př. poslušnost a úcta vůči Bohu), vždy, všude, bez výjimky, bez dispense... na př. Nevezmeš jména Božího nadarmo... Nesesmilníš... To jest onen „věčný zákon", o němž v textu řeč.

b) **Svobodný zákon božský** (lex positiva divina), jejž dal Bůh svobodně, od něhož by mohl dispen-

jednání dal. Zákony fysické volil Bůh svobodně, zákony mravní nikoli. Třebaže jest všemohoucí, nemůže zrušit, nemůže suspendovat, nemůže ani pro jediný případ dispensovat od některého z nich. Existují-li za hranicemi vesmíru bytosti obdařené rozumem a svobodnou vůlí, v oblastech, kde snad vládnou zcela jiné zákony fysické, platí i pro ně: „V jednoho Boha věřiti budeš... Nevezmeš jména Božího nadarmo... Nepromluvíš křivého svědectví... Nepožádáš..." Důvod je ten: člověk spojení s Bohem nemůže dosíci jinak, leč když se připodobní svému Tvůrci seč síly stačí... musí jednati tak, aby každým činem se Bohu blížil. Za normu jeho mravního jednání mu nemohl Bůh dát nic jiného leč svou vlastní svatost. „Svatí buďte, jako já svatý jsem, praví Hospodin." (Lev 11. 20, 21; I Pt 1, 16.) Svatost Boží je tedy onen věčný zákon, jímž se musí řídit mravní

---

sovat on, ne však kdo jiný, ani církev, na př. třetí přikázání desatera: že sedmého dne zakázáno člověku pracovat a pravděpodobně i okolnost, že den odpočinku jest neděle; že členem církve se stáváme křtem sv., že se křest uděluje přirozenou vodou, že jest sedm svátostí, že mimo církev není spásy...

c) Zákon lidský (lex humana), vydaný buď od vrchnosti duchovní (církve) nebo světské. Zákony, jež dala církev, dala svobodně a může je rušit, měnit, od nich dispensovat (přítomnost při mši sv. v neděli, svěcení svátků, páteční půst, vůbec všechny kázeňské předpisy, liturgické i právní — celý kodex církevního práva...), váží pouze a zároveň všechny členy církve (jimiž se stávají lidé přijetím křtu), ač církev (k uvarování hříchů a jiných obtíží) namnoze prohlašuje, že svými zákony zavazuje pouze katolické věřící, nikoli pokřtěné členy sekt (na př. manželským právem a pod.; srov. Codex iuris canonici, can. 1.). Manželské překážky — některé jsou „iuris divini", patří pod a) nebo b) — ustanoveny od Boha, a od těch nemůže církev dispensovat (bratr a sestra...); jiné jsou iuris ecclesiastici, zavedeny od církve, a od těch dispensovat může (křtící laik a pokřtěná od něho dívka).

život bytostí svobodných, bytostí povolaných k účasti na svatosti Tvůrce[3]).

Tu zvedají protivníci hlas k mohutnému protestu. Ti, kteří zákony fysické prohlašují za naprosto nezměnitelné, nechtějí o nezměnitelnosti ani slyšet, jde-li o zákony mravní. Ba jdou ještě dál a vůbec popírají jakýkoli objektivní, všeobecně platný a pro všechny závazný mravní zákon. Odezíráme-li od některých starých sekt, kde se „vyvolení" pokládali za dispensované ode všeho „božského i lidského zákona", byl Luther první, jenž prohlásil všeobecně pro všechny nezávaznost jakéhokoli mravního zákona (antinomismus). Kristus prý není Zákonodárce jako Mojžíš, nýbrž „Vykupitel", a jako takový „osvobodil nás ode všeho zákona", i od desatera. O sporech mezi ním a rozumnějším Melanchtonem, jakož i o důsledcích, jež by tato nauka v praxi konsekventně provedená měla, nebudeme uvažovat. Teoreticky do krajních důsledků zpracoval tuto nauku Kant. Jeho termin „autonomie vůle" působil jako prskavka a obrátil k němu okamžitě pozornost všech filosofů. Autonomie jest ona kouzelná for-

---

[3]) Kantovu temnou nesmyslnou mravní formuli (str. 491) vykládají někteří takto: „Jednej tak, aby tvé jednání mohlo být zákonem všem tvým bližním." Prý vznešená nauka — v jeho systému jest frází a nedomyšlenou nedůsledností! Vždyť podle něho jest nemravné řídit se cizím zákonem (II. 16), není objektivní mravní normy! Co tobě jest mravným, může být jinému nemravným! Jen v ústech věřícího křesťana má Kantův výrok smysl: „Jednej tak, aby tvé jednání bylo v souhlasu s mravním zákonem (od Boha daným) a tak mohlo být vzorem všem tvým bližním." Každý svůj sebezákonodárce — tím rozšířil Kant na všechny to, co před tím praktikovali někteří potentáti. U Shakespeara na př. praví Jindřich V. princezně, jež se nechce dát od něho líbat: „Choulostivé zvyky se poddávají mocným králům. My dva si nemůžeme dát svázat ruce slabým poutem domácího způsobu." Tedy „předsudky"! Ve skutečnosti však nezlomné pouto věčného zákona!

mule, jež „osvobodila konečně definitivně lidstvo ode jha křesťanské morálky.“ (Viz též kap. 23., 24. a 25.)

Autonomie vůle... první podmínka mravnosti prý jest smésti jho cizího zákona, byť šlo i o zákon božský (II. 16.). Nikoli cizí, nýbrž jen můj zákon, který si sám uložím. mne může učinit mravným. Moje vůle jest jediný pramen vší mravnosti; jediná pohnutka, abych se podle čeho řídil, jest, že moje vůle to uznává, a cizí vůle, t. j. zákon Boží, jest pro mne platný a závazný jen tehdy, jestliže a když můj rozum mu udělí královské placetum. Fichte, Hegel, Schelling, Ed. Hartmann se této Kantovy nauky chopili a ji rozváděli. „Člověk si má vyrobit nejen vlastní „přesvědčení“, nýbrž i vlastní morálku; sám si určí, co jest dobré a zlé, dovolené a nedovolené, co jest ctnost a co hřích.“ Nic nového pod sluncem... Archelaos, žák Anaxagorův, tvrdil už dávno: „Není objektivní normy pro dobré a zlé. Duch lidský sám tento rozdíl zavedl, zákony a zvyk pak jej schválily.“ Nadějné mládeži v pohanském Římě hlásal Karneades, že není morálního zákona všeobecně platného a závazného... to vše jsou prý jen lidské výmysly. Theodor zvaný nevěrec mluvil právě tak.[4]) Jejich „filosofii“ přijal za svou Spinoza, a Locke prohlásil, že mravní zákon není nic jiného leč produkt veřejného mínění — dnes se řekne: „Ovoce zastaralých předsudků“*) — a jsou tam, kde chtěli být: „Mé svě-

[4]) „Nevidím, proč by mudřec (dnes řeknou „genius“, nadčlověk, filosof „povznesený nad předsudky“) nemohl krást a hovět náruživostem. Na těch věcech není nic zlého; jen jistí lidé je označili za hřích, aby strašili hlupáky božími tresty. Člověk vzdělaný jest nad takové babské báchorky povznesen. Stačí jen odložit tyto a podobné předsudky, a pak můžeš klidně dělat, co ti napadne.“ Důvtipná a pečlivá k vymýšlení zlého jest bezbožnost. (Řeh. Naz.) „Co se líbí a co chutná, jest dovoleno.“ (Spartianus, viz II. díl; podobně, ač nedůsledně, Mohamed.)

*) Již za Tertulliána se vytasili filosofi tímto zbrusu novověkým objevem: „Tento zvyk či spíše nezpůsob jest ovoce ideí, jež spisy se dostaly mezi

domí[5]) jest mým zákonodárcem a mým soudcem, nikdo jiný" — tedy naprostý subjektivismus! Napřed na poli lidského myšlení: rozum se prý nesmí dát vázat žádnou jakoukoli normou[6])... Pak na poli lidského jednání (a na tom jim především záleží): vůle nesmí přijmout cizí zákon. První blud jest hrob objektivní skutečné pravdy a vede buď k idealismu,

lid." Odpověď velkého apologety platí i dnešním mudrcům: „Duše tu byla před písmeny, řeč před knihou, myšlenka před pérem, člověk před filosofem a básníkem. Či před vynalezením písma nemluvil nikdo o Bohu a jeho dobrotě, o smrti, o podsvětí?..." (De test. an.)

[5]) Svědomí — nikoli v běžném (křesťanském) smysle, pojato jako tlumočník nejvyššího Zákonodárce, hlasatel a strážce jeho zákona, nýbrž ve smysle protestantském a Kantově: to, co já za dobré uznám. Kdo by neviděl zřejmě, že tu je circulus vitiosus? Já si sám dávám zákony, měním si je a dispensuji se od nich, a jsem „zodpověden" svému vlastnímu svědomí, zda nejednám proti své vlastní normě, jíž chybí právě to, co činí normu normou: neproměnlivost, stálost, **objektivita.** — Tu se kdosi zřekne Krista, rozejde se s křesťanstvím, a prohlašuje: „Optimální jednání bude nadále mým cílem." Čemu říkáš „optimální jednání"? Kdo věří v Boha a komu jest zákon Boží normou mravního jednání, ví dobře: jednám nejlépe, když se co nejtěsněji přizpůsobím této objektivní normě — t. j. nejsv. vůli Boží, vyjádřené jeho zákonem." Ale kdo v Boha nevěří? Pro něho jest optimální jednání to, co on za nejlepší pokládá — a pak platí: a) kolik hlav, tolik smyslů — po objektivní normě jest veta a propadá naprostému **subjektivismu** — b) kdo ti zaručí, že nebudeš zítra pokládat za pochybené, co se ti dnes **zdá** být optimálním?

[6]) Výrok duchaplný, jako kdybych řekl, že matematik se nesmí dát vázat násobilkou, chce-li platit za badatele a učence, chce-li obohatit svět novými netušenými objevy, krátce chce-li být „samostatný", „svobodný" a nikoli „otrok cizího mínění."

kde si každý svůj svět ze sebe vysouká jako pavouk pavučinu, nebo ke skepsi. Druhý blud přivádí úplnou zkázu mravnosti.

Je-li řeč o normě, plyne z podstaty věci, že musí mít vždy objektivní platnost a závaznost. Ať jde o normu svobodně volenou (řád továrenský, zákony ve státě) nebo o nutnou (trigonometrické věty pro matematika). Dej studiosům „svobodu", aby si každý počítal podle „své" násobilky, mluvil a psal podle „své" gramatiky, aby si každý vyrobil a se řídil podle „svého" kázeňského řádu... slovo „turecká škola" nevystihne nikterak situaci. Nejinak je tomu s člověkem, chce-li, aby jeho čin byl v mravním ohledu dobrý: musí mít jistou určitou objektivní normu a podle ní se řídit.[7]) Všude ve světě jest řád, vše ve světě se řídí zákony. Nevím, co by Kant řekl, kdyby dítě v rodině odpovědělo rodičům na jejich rozkaz totéž, co on namítá proti zákonu Nejvyššího, a zda by si troufal prohlásit totéž i o státních zákonech. Tu nahlédne každý, že zákony, a sice objektivní a pro všechny bez výjimky závazné zákony, jsou nezbytně nutné, má-li soužití občanů být možné. Rodina, škola, obec, stát se bez zákonů neobejde, ale celé lidstvo, celá společnost se prý bez zákonů obejde, ba hřešila by, kdyby je od Tvůrce přijala! Člověk by si „zadal", zahodil by svou vlastní velikost a učinil by sám sebe otrokem, kdyby se podrobil „cizímu", t. j. božskému zákonu. Jest pro matematika pokořující, že jest „vázán" geo-

---

[7]) Staří filosofové lepšího rázu (Plutarch, Eudemos z Rhodu, Cicero) soudí podobně — doklad, že ne teprve Zjevení Boží (sv. víra), nýbrž nezaslepený rozum sám tuto pravdu nahlédne. „Mnozí hlásají, že jest třeba konat dobro; co dobro jest, měří podle toho, zda to jejich přirozenosti (t. j. choutkám) lahodí. Ale jako lékař má nezměnitelnou normu, podle níž rozezná zdraví a nemoc, tak musí existovat i norma, podle které rozeznám dobro a zlo, a to jest zákon, jejž našemu rozumu předpisuje Bůh." Již tehdy tvrdili sofisté (více než 2000 let před Hegelem a Nietzschem), že není rozdílu mezi dobrým a zlým.

metrickými větami? Pro architekta a inženýra, dají-li si „svázat" ruce „cizími" zákony? Virtuos svoboden teprve tehdy, když se vymaní ze jha zákonů o harmonii a dissonanci tónů? Jak pochodí malíř, jenž svou svobodu osvědčí před celým světem tím, že nedbá zákonů perspektivy? Jak šofér, jenž nedbá značek a signálů podle cesty? Jsou všechny tyto zákony a normy ponižující jho, svěrací kazajka, otrocké okovy?

Proč tedy v mravním ohledu zamítají objektivní normu? Na to najdeš odpověď v jedné prastaré knize: „Nejdou k světlu, protože skutky jejich jsou zlé." (Jan 3. 19.) Světlo, jež se jim do očí přímo vtírá, proměnili ve tmu, aby svobodněji mohli nepravosti páchat. (Efr.) Důvod pro jejich počínání nesmíš tedy hledat v rozumu, jejich tvrzení není vývodem přemýšlení a vážného studia; v e v ů l i jest pramen těchto a všech podobných tvrzení. C h t ě j í h ř e š i t! Při tom si hrají na ctnostné... ve středověku byli také zločinci a nečistí, ale tehdejší době se protivilo pokrytectví, jímž naše doba překypuje. Tehdy loupežný rytíř si napsal na prapor: „Nepřítel Boha i lidí." „Moderní" člověk však chce a musí „mít náboženství", jelikož nevěra více méně přichází v jistých kruzích z módy.[8]) Když se jim však neustálé pokrytectví konečně zprotiví, řeknou bez obalu, co jim na srdci leží, na př. Bebel svůj (a všech svých kolegů) názor na ženu ve spise Die Frau. „Sexuelní etika západu (t. j. katolická církev se svým VI. přikázáním) stojí v zuřivém nepřátelství proti zákonům přírody (rozuměj: s našimi choutkami), a není možnosti toto

---

[8]) Rozmarnou historku vypravuje Eugen Duplessy. Klučinovi koupili obrázkový abecedář, aby se naučil písmenům... Anděl až Zajíc... „Tóno, toto jest anděl, a to písmeno vedle jest **a**; opakuj po mně: **a**..." Klučina zarytě mlčí. „Cožpak jsi hluchý? Opakuj: **a**..." „Já nechci... kdybych řekl **a**, přinutíš mne, abych řekl **b**, a tak kus za kusem spolykal celou abecedu až k **z**..." Kolik jest takových velkých Toníků! Pravdy sv. víry i přikázání morálky souvisí jedno s druhým, a uzná-li kdo první dogma

nepřátelství urovnat." (Gaupp.). Jiný žasne nad „neslýchanou opovážlivostí" křesťanství, jež se „opovažuje zakazovat i myšlenky a představy", vniká i do „svatyně" srdce! — Albán Stolz přirovnal fantasii těchto lidí k jiné místnosti, nikoli k svatyni (Bilderbuch Gottes, Juli)! Největší světa veselost netrestaná nepravost. (Aug.) Prchej před skutky, jež prchají před světlem, chceš-li zůstati ve světle. (Efr.)

B) Zase dva tábory...

K jasnějšímu pochopení a abychom se uvarovali nedorozumění, ještě krátká úvaha.

Dítěti řekne vychovatel: „Nesmíš lhát — musíš rodičů poslouchat..."

Toto slovo „nesmíš, musíš..." tvoří to, co nazýváme morálkou, a spolu s tím, co za tím „nesmíš ... musíš..." následuje, tvoří obsah mravovědy. Desatero... „Nezabiješ... Cti otce svého..."

Ale dítě jest zvědavé, a dospělý učenec neméně. „Nesmíš... musíš... Proč nesmím? Proč musím?..." A na to dostane odpověď: „Protože..."

Toto slovo „protože" (s tím, co za ním následuje) tvoří základ morálky.

Lidé jsou někdy zajedno v odpovědi na první otázku: „Co nutno dělat... čeho se nutno varovat.. co musím, co nesmím..." Zde se sejdeme s odpůrci, a to v nejednom bodě. Ale velice se rozcházejí v odpovědi na druhou otázku. „Proč..." Toto „proč" vytvořilo celou řadu velice se různících morálních systémů. Ale jako jsme už jindy učinili, můžeme i zde rozvrhnout všechny zase ve dva tábory. Své morálce chtějí a musí dát všichni nějakou basi, a tu hledá první tábor „nahoře", druhý „dole", a tím dáno roz-

---

(„Věřím v Boha..."), první přikázání („V jednoho Boha věřiti budeš"), je ztracen... řekne-li a, musí říci i b, c, d... uzná-li první slovo katechismu: „První pravda, v kterou musíme věřit, jest existence Boží", pak musí uznat všechny, až k soudu a peklu — a když přijmou 1. přikázání, musí přijmout i druhé, šesté, deváté...

vržení: morálka náboženská („morálka hvězd“, Viviani) opírající se o zákon Boží — morálka laická, bez Boha, nezávislá („morálka hořčičného hrnce“, Viviani)... V tomto druhém táboře jest pestrost převeliká; jen v jednom jsou jednotni: učí „být dobrým“ bez Boha, bez ohledu na život budoucí, na odpovědnost za hrobem. (Kap. 24 B.)

Morálka Bayetova, svého času (ještě dnes?) zavedená na většině obecných státních škol francouzských, stůjž zde jako ukázka.

„Proč není dovoleno lhát?“ „Kdyby všichni lidé lhali a obelhávali jeden druhého, byl by v krátkém čase pospolitý život nemožný, a všichni by byli velmi nešťastni.“

„Proč není dovoleno krást?“ Táž odpověď.

„Proč je nutno pracovat?“ „Protože jiní pracují; kdyby nikdo nepracoval, byli by všichni velmi nešťastni.“

Tak vypadá jejich katechismus; kolik svatých vychoval, zdali a kolik lidí odvrátil od zlého a přiměl ke konání dobrého, není mi známo.[9])

Mezi řádem fysickým a etickým jest analogie.

---

[9]) Uvedený Viviani (r. 1914 francouzský ministerský předseda) se po roce 1900 smál:: „Převrhne-li klacek v sedm hodin večer na stole hrnec hořčice, dáte mu pohlavek a vše jest spraveno. Ale páni Bayet, Buisson & Cie mu řeknou: „Kdyby v sedm hodin večer všechny děti na všech stolech převrhly všechny hrnce hořčice, byli by všichni lidé toho večera velmi nešťastni...“ Ale tento muž změnil později své smýšlení; r. 1909 vyzval dělníky, aby „nepracovali pro hvězdy, jež jsou navždy zhasnuty a jichž už nikdo nerozsvítí.“ Když za povodně r. 1909 projížděl na člunu pařížské ulice, volal kdosi na něho: „Ty, jenž jsi vylezl nahoru, abys zhasl hvězdy, vylez tam ještě jednou a zavři kohoutky.“ — Stát nemůže být bez zákonů, zákon je nemyslitelný bez autority, autorita je ilusorní bez Boha. Základ státu je spravedlnost, základ spravedlnosti je bázeň Boží. — Sankce (trest pro přestupníky) je zákonu to, co zahradě plot. Zákon bez sankce je figura bez života.

Fysický řád — zjevy — lze snadno zjistit, co se děje (kámen padá k zemi, tělesa se teplem roztahují...); primitivnímu člověku dostačí, když konstatuje, co se děje; člověk kulturní se zde nezastaví — jde dál, táže se, proč se tak děje, chce zbadat příčiny jevů. Prvním zjištěním příčiny nebo způsobu („proč... jak...") začíná věda.

Mravní řád — Není těžko zjistit, co má člověk dělat, a dítěti to plně dostačí, když to ví. Ale jakmile přijde člověk do kritických let, začne pátrat po důvodech: proč mám to neb ono konat nebo nechat — a tím začíná věda, jíž říkáme etika, morálka.

Nedovede-li vědec ve fysickém řádě dát jistou odpověď na otázku „proč" nebo „jak", rozevře se brána nesčetným domněnkám.

V řádě mravním? První tábor dává určitou odpověď na otázku „proč": „Protože tak káže zákon Boží." Druhý tábor? Spousta domněnek, systémů...

Kde se člověk odtrhne od magisteria (učitelského úřadu) církve, vznikne vždy spousta „dogmatik" a církviček. V naší vlasti — katolíci, s jednou naukou, a husité, již od kolébky rozdrobeni na řadu různých sekt, od umírněných kališníků až k výstředním táboritům. Luther... ještě než umřel, kolik sekt viděl vzejít ze semene, jež zasel! Josef II. prohlašuje toleranční patent, a jak líčí Vavák, každý měsíc se objevila v Čechách nová víra! Právě tak se vede těm a tam, kdo a kde zamítli Boha jako jedinou objektivní normu jednání. Spousta etik...

Vytýkají nám heteronomii mravnosti... správné jest říci: theonomie křesťanské etiky — křesťanská mravnost se řídí nikoli cizími (lidskými) zákony, nýbrž zákonem Božím, Bůh však není člověku cizím!

Není tak řídké slyšet výtku, že křesťanství stojí hluboko pod tak zvanou přirozenou morálkou („přirozeným náboženstvím", které si sami vyrobili) zvláště v jedné věci: káže prý konat dobré jedině proto, aby člověk tím dosáhl věčné blaženosti, zatím co oni přikazují konati dobro pro ně samo (Shaftesbury a jiní). Křesťanství je tedy podle nich náboženství sobectví a egoismu, jež se nemůže nikterak

měřit se vznešeností nauky jejich. Mimochodem podotýkám, že jiným zase jest křesťanství málo sobecké, nemajíc prý žádný ohled na člověka a nedbajíc, aby mu zjednalo pravé blaho. Už z toho lze soudit, že pravdu asi nemají ani ti ani oni. Co se uvedené námitky týče, táži se: Jak si ti lidé představují katolické učení o věčné blaženosti? Pravděpodobně jako turecké nebe, sic by mluvili rozumněji. Viz o tom kapitolu o nebi. Konám-li tedy dobré, abych dosáhl věčné „odměny", pracuji o tom, abych dosáhl věčného spojení s Bohem, tedy cíle, pro něhož jsem stvoren a jehož dosažení znamená pro mne nejvyšší mravní zdokonalení, jehož tvor rozumný jest schopen.

Toužit po vlastním štěstí a snažit se ho dosíci není nikterak egoismus — ledaže by tak člověk činil způsobem převráceným, nehledaje pravého štěstí, a při honbě za blahem falešným šlapaje bezohledně po štěstí bližního (žádost očí, těla, cti). Avšak lidé podobní bezohledným dobyvatelům z dějin nehledají své štěstí podle vůle Boží a tudíž nekonají dobro — zde souhlasím s odpůrci: to jest sobectví zřejmé... jenže tomu je neučí křesťanství! Kantovo tvrzení, že není mravné, touží-li a snaží-li se člověk po subjektivním dobru, t. j. po obšťastnění sebe, jest v rozporu s lidskou přirozeností a obviněno z nepravdy nejvnitřnějším vědomím každého z nás. Člověk může zůstat lhostejným vůči věci, jež jest dobro samo v sobě, nikdy však vůči tomu, co jest dobrem ve vztahu k němu, co jeho rozum pojímá jako dobro pro něj. Touha a snaha po štěstí jest fakt, jejž denně tisíckráte osvědčuje a dokazuje každý náš čin.

Touhu po nebi, t. j. touhu po Bohu jakožto našem nejvyšším a jediném pravém blahu nazývá theologie láskou nedokonalou (láskou touhy, viz rozjímání o lásce, II. kap. 29). Kromě ní však existuje láska dokonalá (tamže): miluji Boha, protože jest sám v sobě nejvyšší dobro, miloval bych ho, i kdyby mi nebe nesliboval a plnil bych jeho vůli, t. j. konal bych dobré (a varoval se zlého), i kdyby mi nesliboval odměnu (a nehrozil trestem). Třebaže první motiv (konat dobré z naděje v odměnu) stačí k tomu, aby skutek byl mravně dobrý, učí sv. víra, že jest dokonalejší

konat dobré z čisté lásky k Bohu, k nejvyššímu dobru, tedy konat dobro pro dobro, ale nikoli pro nějaké abstraktní nedefinovatelné prázdné dobro, nýbrž pro Dobro absolutní. To měl na zreteli na př. F. W. Faber, když ve své milé knížce All for Jesus vybízí, abychom sloužili Pánu „zdarma", z čisté lásky, k tomu nás vede i sv. Ignác, jenž exerciční knížku končí slovy: „Nade všecko velké a vzácné jest mnoho sloužit Pánu Bohu našemu z čisté lásky..." Já budu velikou odměnou tvou (Gn 15. 1). Činíš skutek bohulibý a nějakou mzdu za to čekáš? Vpravdě nevíš, jak velké dobro jest líbit se Bohu: kdybys to věděl, žádnou odměnu bys nekladl na roveň tomuto blahému vědomí. (Chrys.) Jen nedokonalým praví světec: „Konej dobré aspoň z bázně před trestem, nejsi-li ještě tak dokonalý, abys je konal z lásky ke ctnosti." (Aug.; viz poznámku při rozjímání o pekle, I. kap. 14.)

Naši odpůrci se honosí, že jejich morálka jest dokonalejší než Kristova — z důvodů, jež jsme slyšeli. Vedou své lidi k tomu, aby konali „dobro pro dobro." Dobře, v odpověď na to dáme jim dvě otázky: a) Mnoho-li dobrého vykonali pro trpící člověčenstvo jejich lidé s touto zásadou, a mnoho-li „sobecké" křesťanství? Kdo vykazuje větší armádu milosrdných sester, které bez časné odměny se věnují celá staletí těm, o něž se nikdo nestará? Kdo vysílá větší legie misionářů do krajů, kde nejsou životem jisti a kam jdou, ne aby nabyli ohromných lánů půdy, jako na př. anglikánští misionáři v Australii, Tasmanii a Novém Zélandě, nýbrž bez jediného haléře, aby nevědomým otevřeli zdroje pravdy a tím i přístup k věčné blaženosti? Kolik světců touto svou zásadou („dobro pro dobro") už protivníci křesťanství vychovali? Křesťanské učení o věčné odměně v nebesích založilo na tisíce lidumilných ústavů, vzbudilo na tisíce dobrodějů a dobrodinců opuštěných, vyděděnců tohoto světa, jenž nemá srdce pro trpícího neb strádajícího a jehož duch přese všecky fráze o povinnosti a humanitě jest a zůstane čirý egoismus. b) Za druhé, otažme se jich, co jest vlastně dobro, pro něž oni horují, a dostaneme řadu odpovědí prapodivných. Jeden mi řekl, že se dobro nedá vůbec

definovat, t. j. že neví, co dobro jest a jak by je měl vyjádřit. Z jiné odpovědi jsem poznal, že mu dobro jest prázdným pojmem, a třetí odpověď jsme již s dostatek poznali: člověk (dle filosofie Nietzsche a j.) jest sám soudce, co jest dobré a zlé... dobré je to, co mu prospívá, co mu dělá dobře...[10]) Co je tedy jejich zásada „konat dobro pro dobro", ne-li zakuklený a ve frázi zahalený egoismus? „Konej, co ti dělá dobře, z čeho máš potěšení nebo zisk", co ti lahodí a chutná... tys měřítko dobra, tvé choutky, nikoli nějaké vyšší pohnutky neb dokonce ohled na bližního! (Viz II. 59 n.)

C) Povýšení či snížení člověka?

Jak ve svém bytí, tak jest člověk omezen a závislý i ve svém chtění. Jeho vnější svoboda jest omezena nesčetnými zákony fysickými — nemůže provést vše, co by chtěl! Jeho vnitřní svoboda jest omezena zákonem mravním — nesmí chtít, co by se mu zlíbilo! Mravní zákon ho sice nepoutá fysickou nutností, přece však zavazuje; člověk jej může přestoupit, ne však mu uniknout; může mu odporovat, ne však se vyprostit jeho moci.

Mluvíme o věčném zákoně, a uvedli jsme sv. Pavla, hlasatele evangelické svobody — nikoli luterské, jež přeložena do spisovné češtiny znamená nevázanost vášní a porobu ducha, násilnost velkých a zotročení slabých, vzpouru proti autoritě církve a náhradou za ni neomezenou tyranii vládců ve vě-

---

[10]) Christian Wolff: „Konej, co ti dělá dobře, a varuj se toho, co ti dělá nedobře." Buddaeus: „Konej, co udržuje tvůj tělesný stav." (!) Lessing: „Jednej podle svých individuelních dokonalostí." (!!) Schleiermacher: „Čiň vždy to, k čemu se cítíš živě povzbuzen." (!!! Tedy případně i hřích?) Toto jest ona dokonalejší morálka než Kristova! Temnoty temnotu odpověděly. (Aug.) Jak moudrou a bystrou filosofkou připadá sama sobě nevědomost lidská! (Theodoret.)

cech duchovních i světských, znásilňování svědomí poddaných i despotismus politický. Ale — neodporují si slova zákon a svoboda? Nepředstavujeme si zákon jako svěrací kazajku? Co se příčí svobodě více než to? O tom několik slov.

Tvůrce dává člověku svobodu ve formě zákona, a práva zahalená v povinnosti. Ani on ani církev jeho jménem nikdy neprohlašovala: „Zde vaše svobody, toto vaše práva" — zdaž prohlášení „práv člověka" nevedlo k revoluci? (II. 15. 18.) Nebylo podkladem spořádaného života ve společnosti vždy prohlašování povinností? Ale korelát povinnosti jest právo — nikde není povinnosti bez práva a naopak. Rozdíl je ten, že právo zdůrazňuje stránku sobeckou, a kam jeho jednostranné zdůrazňování vede, bylo právě řečeno. Povinnost upozorňuje na druhý moment, totiž velkomyslnost, obětavost, nezištnost. Tak jednal apoštol národů: připomíná poddaným, služebným, dítkám jejich povinnosti vůči vládcům, pánům, rodičům — a o několik veršů dále mluví k těmto, ale nikoli o jejich právech, nýbrž zase o jich povinnostech vůči poddaným, služebným, dítkám. Luther svým evangeliem svobody falešně pojatým zavinil vzbouření podřízených — jak v ohledu náboženském, tak politickém (selská vzpoura atd.) — i tyranství vládců.

Řečené osvětleme příkladem. Vezměme desatero. Deset paragrafů věčného zákoníka, deset povinností. Pomni, abys den sváteční světil... povinnost — a neskrývá v sobě právo? Lafontaine vrhl do světa frázi: „Církev svými svátky ožebračuje chudý lid" — prohlásil tudíž toto přikázání za jho a utlačování; jistí lidé se toho ihned chopili, a „velebný zákon nedělního klidu, prvotní výsada lidskosti, starší než pád člověka, obětován přáním bajkaře a cifrám národních ekonomů" (Lacordaire) — a stal se tím chuďas bohatší, svobodnější, svým pánům méně poroben? Žije ve větším blahobytu, šťastněji a mravněji? Komu prospělo zrušení nedělního klidu? (Lacordaire.) Podobni hadu v ráji tvářili se jako přátelé chudého lidu, namluvili mu, že ho chtějí osvobodit od povinnosti věčného zákona, a zatím ho zotročili; vzali mu právo, jak se brzy ukázalo — nejen, že okradli

jeho kapsu, nýbrž podryli i jeho zdraví, vzali mužovi ženu a dětem matku, oběma rodinu, a utloukli jeho ducha i srdce.

Cti otce svého... zase povinnost, jedna z těch, jež moderní literatura zesměšňuje nejvíce. Jakým dobrodiním lidstvu jest, poznávají někteří teprve tehdy, když zmatky a rozbroje, nejistota majetku, svobody i života je přinutí spínat ruce k nebi a prosit za milost spořádaných poměrů. Autorita... máš ji ty nade mnou? Pak věz, že máš vůči mně práva — a zároveň povinnosti! A že já mám vůči tobě povinnosti — a zároveň práva! Že si je nemohu vymáhat soudní cestou? Že tě nemůže nikdo na zemi přinutit, abys plnil své povinnosti vůči mně tak jako já musím plnit své vůči tobě? Co na tom? Jednou budeš skládat počet ze svého vladařství... tentokráte slovo vladařství pojato ve smysle vlastním!

Nezabiješ... Nepřipomíná toto přikázání každému, že jeho bližní má nezadatelná práva na život, svobodu, bezpečnost, nedotknutelnost těla i duše?

Nesesmilníš... Filip August vzkazuje manželce, že ji propouští, a Ingeborga praví slovo jediné: „Roma, Roma..." Pro smyslného násilníka je toto přikázání nejtěžší břímě, jho, železné okovy... pro slabého záštita a ochrana. Ochrana čistoty a životního štěstí nezkažené dívky, ochrana řádné výchovy nedospělých dívek, ochrana rodiny a společnosti před pirátstvím darebáků. Dává-li dívka sebe, chce se dát jednou a pro vždy; kdo žádá od ní něco jiného, činí ji prodejnou. Tímto železným zákonem očistilo evangelium prohnilé mravy lidstva. Islam, stojící uprostřed mezi křesťanstvím a pohanstvím, uvolnil tento zákon — stala se žena svobodnější a šťastnější? Dosáhla větší důstojnosti a cti než v náboženství, uctívajícím Neposkvrněnou Pannu? A moderní pohanství, o němž nemožno říci, že zákon uvolnilo, nýbrž nutno konstatovat, že zavedlo naprostou nevázanost? „Volná láska... svoboda ve věcech pohlavních... rozluka..." Zvíře v člověku „řve po zvířecí svobodě (?? — zvíře není svobodno!) a žádá si být zproštěno povinnosti, nesnesitelné náruživostem." (Lacordaire.) Žena vyhnána z rodiny, kterou založila svou krví,

přestává být chotí a matkou. „Jako když se dělí stádo, nechá se jí několik dětí.“ (Týž). V klášteře navštíví malou chovanku, jež byla soudem přiřknuta otci, její druhá „matka“; děti se jí táží: „To je tvá maminka?“ „Ne, to je ta, co nám odvedla tatíčka.“ Nám — mně a mamičce... přece maličkou si odvedl otec! Proč neřekla: „Ta, co mne připravila o matku“? Dětská logika není vždycky dětinská — v našem případě velmi hluboká. Maličká označila docela správně vinníka a spoluvinnici. Medvědice... ať jí kdo uloupí mladé! Pak její zuřivost jest bezpříkladná, v Písmě sv. příslovečná (Př 17. 12, Os 13.8, 2 Kr 17.8.) a lidské matce se rvou děti! Či je jí to jedno? Tím hůř... Moderní pohanství... jak vysoce povýšilo ženu, o jejíž svobodu bylo a jest tak úzkostlivé a starostlivé! — Nerozlučitelnost manželství, povinnost a zároveň právo — právo slabých, ženy a dítek, právo chráněné věčnými plameny!

Nepokradeš... Vlastnické právo zabezpečeno jak proti libovůli vládců, tak proti systematickému provádění komunistických zásad. Hřeší zloděj, jenž ukradne kus chleba v krámě, hřeší i vlády, jež své loupeži se pokoušejí dát ráz zákonnosti a oberou celé národy, jako protestantská Anglie katolické Irčany, udělavši z nich národ žebráků jedině proto, že nechtěli zapřít víru a svědomí.

Nepromluvíš křivého svědectví... Připomíná každému, že jeho bližní má právo na dobré jméno, že jest zákeřnictví uloupit mu je slovem a ještě větší zákeřnictví uloupit mu je tiskem. Právě tato poslední věc nám přešla v krev tak, že ani v katolické polemice si z toho jistí lidé nedělají nic, když jako prostředku ke zdolání odpůrce sáhnou ke lži, k překrucování, k urážkám, a nestydí se znemožňovat mu odpověď, když se chystá ji dát. Že církev učila, že kacířům netřeba dodržet daného slova? Lež, vymyšlená od protestantů! V této věci „se nepřipouští žádná výjimka, i vůči nepříteli platí... (a kdyby kdo proti danému slovu nepřítele zaskočil), prohřešuje se proti spravedlnosti. Základ spravedlnosti jest věrnost“ (fides, znamená „víra“ i „věrnost v daném slově“; Ambr., De offic. 1. 28 n.)

Theonomie mravnosti — srovnej ji s luterskokantovskou autonomií mravnosti; tam absolutní, nejvýš dokonalá a svatá, neproměnná vůle nejvyšší bytosti, kterou věřící určitě poznává a jíž se bezpodmínečně podrobuje; zde vratké nejisté defektivní poznání — jak možno podle něho zařídit svůj mravní život? Kde shánět jistotu v pochybách? „Jednej z nejvnitřnějšího popudu tvého lepšího já ..“ Jak mlhavé, jak ubohé, jak frázovité! „V jednoho Boha věřiti budeš.... Nepromluvíš křivého svědectví...“ Jak určité, jasné, krásné! Jen absolutní pravda a absolutní svatost má absolutní moc zavazovat bezpodmínečně tvora. Člověk se může sice z područí tohoto věčného zákona vymanit, ale za jedinou cenu: že se uvolí stát robem a hříčkou vlastní nezřízené sebelásky, projevující se buď smyslností nebo pýchou. A ovoce? Donese trosky své ctižádosti na Sv. Helenu nebo svou tělesnou ruinu na Capri, jako dva vládci, jeden novověký a jeden starověký.

Věčný zákon... Žádá nejen zevnější skutek, nýbrž i vnitřní smýlení. „Nepožádáš...“ Být dobrý znamená dobře smýšlet a dobře jednat, nikoli krásně mluvit, — to dovedli i pohanští aretalogové („mluvkové chválící ctnost“). Křesťanské mravnosti začátek a konec, zákon a vzor, pramen a cíl jest Bůh. „Svatí buďte jako já svatý jsem.“ (Lev 11.44 n, 19.2, 20.7, 26; 21.6, 8; 1 Pt 1.16.) Jelikož tento neviditelný ideál svatosti se nám stal viditelným ve vtěleném Synu Božím, jest následování Krista obsah mravnosti a cesta k dokonalosti. Čím bylo kdysi lidstvo obnoveno? Nikoli teorií, nikoli abstraktní filosofií a psanými návody k dokonalosti — toho všeho bylo ve staletích před příchodem Kristovým všude v hojnosti — nýbrž živoucí skutečností, uskutečněním absolutního mravního ideálu v osobě Kristově. Tím a jedině tím může být lidstvo obnoveno i dnes. Odtud fundamentální význam a důležitost osoby Kristovy v křesťanském dogmatu i v askési, jakož i v exerciciích ignaciánských. Co následuješ mrtvé? Následuj živého! (Bonav.)

VIII. Zákoník mravního řádu.

(Úvaha o dekalogu.)

Slyš Israeli, přikázání života.
(Bar. 3. 9.)

Studentík, jenž pomalu uváděn do krás klasické literatury, brzo si povšimne jedné věci: jakou úctu měl starý Řek nebo Říman k zákonům vlasti. Než by proti nim promluvil, raději snesl křivdu. Zákon mu byl svatý, nedotknutelný, v národním shromáždění se o nich nesmělo rokovat, nýbrž jen bdít nad jejich svědomitým zachováváním (Sparta), v Kataně byla za dlouhá léta v zákonodárství učiněna změna jen třikráte.

Jakou úctou jest povinen člověk zákonu Božímu? Zvláště pováží-li, že na jeho zachování záleží neskonale více než na plnění oněch čistě lidských usnesení — nikoli zdar jedné obce nebo státu, nýbrž trvání a blaho veškeré společnosti lidské! Desatero, dekalog, deset paragrafů světového zákoníka, a ty dostačí úplně, aby trvale na věčné časy byl uspořádán život veškerého lidstva, ať se ocitne v situaci jakékoli, kdežto sta a tisíce paragrafů říšského zákoníka nestačí, aby urovnaly veřejný řád jediného státu na několik desetiletí. Dekalog... základ, na němž spočívá a o nějž se opírá mravní i sociální život lidstva. Škrtni jediné z jeho přikázání, a hroutí se celá budova člověčenstva. Desatero, rozšíření obou velkých přikázání lásky, stručný výklad slov „Konej dobré a varuj se zlého“ (Ž. 33 a 36), ztělesnění a vyjádření přirozeného zákona, každému člověku do srdce vepsaného (Ř. 2, 14n), projev věčného zákona. Kdekoli stát trpí, aby se beztrestně přestupovalo některé z těchto deseti přikázání nebo dokonce sám je podrývá, kope tím sám sobě hrob. „Milujte moudrost, kteří soudíte zemi“ (Md 1. 1, kteří vládnete zemi).

Žhavé nitro zemské... život na zemi by byl nemožný, kdyby bylo vychladlé. Ale ty jeho nezkrocené síly! Prolomí-li někdy zemskou kůru, kdo je spoutá? Tam naftový pramen, jenž soptí a šíří zkázu po širém kraji, onde gejsír, jinde vulkán... ohnivé jezero na

Hawai, výbuch na Krakatau nebo na Martinique... Není to s lidskou přirozeností podobné? I v ní dřímou jisté mohutnosti, „vášně" na pohled nevinné nebo aspoň ne příliš nebezpečné, do jisté míry člověku nutné, a dovede-li je správně řídit, užitečné. Touha, odvaha, vůbec všech jedenáct vášní (Tomáš Aq.), věci, jež z přirozenosti lidské vyplývají... Nemít je, k ničemu by se člověk neodhodlal, nic by nevykonal. Nebo vzájemná náklonnost obou pohlaví... i tuto věc vložil Tvůrce do lidské přirozenosti a měl při tom určitý cíl. Ale všechny ty vášně musím řídit jako jezdec nezkroceného koně. Pustí-li uzdu z ruky, co ho stihne? Vášně jsou jako oheň: dobrý sluha, ale běda, rozpoutá-li se tento živel a zachvátí-li elementární silou vše, co mu na dosah přijde. Běda člověku, dá-li se jimi ovládnout, místo co by sám ovládal je! Vášně jsou jako dravý proud; je-li držen a usměrněn pevnou hrází s obou stran, jest neškodným, ba dobrodiním pro širé kraje. Hoang-ho, tento Nil střední Číny, ale vzpomeňme katastrof z konce minulého a začátku tohoto století, když hráze prolomil rozvodněný veletok nebo samo obyvatelstvo jednoho břehu!

Hráz... takovou hrází našich vášní jest dekalog. Žádost těla, tato nejmocnější ze všech vášní... jest vždy a za všech okolností nedovolené jí povolit? Nikoli, v jistých mezích se jí může hovět, ale jen v jistých mezích. Ty meze mi udává šesté přikázání — hráz, jež vykazuje této žádostivosti směr a staví se jí v cestu, kdyby chtěla překročit své meze. Staví se jí v cestu... k našemu vlastnímu dobru! Tento šestý paragraf jest ochranou životního štěstí tvého i tvých bližních. Jako Sirény odvádí tato vášeň od pravé cesty. Jediný prostředek: neposlechnout svůdného hlasu, přemoci hříšnou touhu. Zde neplatí pořekadlo, že na jednom skutku nezáleží. Nezničil jeden neprozřetelný skutek nadobro zdraví nerozumného jinocha, životní štěstí neprozíravé dívky, blaho celé rodiny? Kolik je ve věčných plamenech těch, kteří „okusili trochu medu a umřeli"! (1 Král. 14, 43.) Bloudíš, člověče: to nejsou maličkosti, nýbrž zločiny. (Petr Chrys.) Nepokládejme za maličkost, co Bohu se nelíbí. (Salvian.)

Škrtni toto přikázání, a všechno lidstvo shnije v močálu mravní hniloby. Dokladem jsou státy, jež po tomto zákoně šlapaly. Nemluvím o „drobných" škodách, o vraždách rivalů, o soubojích... Co způsobil jediný pohled u Davida, co u Petra Přísného (portugalského), co u Jindřicha VIII.! Protože zdroj všeho tohoto zla jest v srdci, přidává nejvyšší Zákonodárce ještě jedno přikázání: „Nepožádáš..."; zakazuje nejen skutek, nýbrž i nezřízenou touhu. „Pod tebou bude žádostivost tvá, a ty vládnouti budeš nad ní." (Gn. 4, 7.)

Žádost očí... Kořen všeho zla jest žádostivosti (peněz; 1 Tim 6. 10). Každý list dějin jest zkropen nevinně prolitou krví tisíců... Odkud války, ne-li ponejvíce ze žádostivosti? Dějiny zámořských výbojů... stačí vyslovit jména Cortez, Pizarro, Almagro... Indiáni vycházejí příchozím cizincům vstříc se srdcem otevřeným, dělí se s nimi o své poklady, vystrojí jim hostiny, a Španělé se na ně vrhnou jako smečka vlků, nic netušící pobíjejí, vlekou do otroctví. Angličané na Tasmanii si nepočínali o nic lépe, stejně jako Welserové ve Venezuele (rodina známé Filipiny W.). Jaká je to vášeň, jež z člověka činí bestii?

Třídní nenávist a boj, kapitalismus, označovaný od některých jako hlavní příčina sociální a hospodářské krise, komunismus, jenž chce vyhánět ďábla belzebubem. Kde proveden do důsledků a do krajnosti, tam patrno, kam vede —

O „drobných škodách" zase nemluvím — o tom, kolik vražd, poprav, žalářů má tato vášeň na svědomí. I zde přidává suverénní Zákonodárce ještě jedno přikázání: „Nepožádáš..."

Nezabiješ... škrtni toto přikázání, a lidstvo se vyvraždí, ze společnosti se stane smečka šelem, které se navzájem požírají. Listujeme v dějinách a zamysleme se nad jmény Marius, Sulla, proskripce za triumvirů, Robespierre, Lenin, Calles atd.... Toto přikázání chrání život a osobní svobodu i bezpečnost tvou i tvého bližního, zakazuje jednat podle práva silnějšího, ať jde o hádku u pitky nebo o pána svádějícího služebnou bezbrannou dívku hrozbou propuštění, o ruinování soupeře nekalou konkurencí nebo

zničení celého národa nespravedlivou válkou. Zde hráz proti zkáze tělesné i duševní, proti egoismu, jenž hledí využít vlastní převahy na úkor bližního, od útoku na mísu u stolu až k vraždě, od urážlivého slova až k úplnému vykořistění v továrnách... „Jaký jest v tom rozdíl, zprovodí-li kdo se světa bližního dýkou nebo surovým jednáním?" táže se jeden čínský císař svého filosofa. „Nevidím v tom nižádného rozdílu," zní odpověď. Švédský král Karel X. byl náhledu, že slabost souseda jest hlas s nebe, zvoucí, aby byl napaden. Docela jinak mluví nejvyšší Zákonodárce, jenž zakazuje využít situace, byť jen k ukojení pomstychtivosti jediným slovem. Nezabiješ... ať se to děje ve velkém nebo v malém... děti to odnesou modřinou, národové ruinou fysickou i mravní.

Nepromluvíš křivého svědectví... dar řeči, daný člověku k tomu, aby mohl bližnímu sdělovat své myšlenky. Nejen kulturní, nýbrž vůbec společenský život není bez něho možný. Zneužívá-li se všeobecně tohoto daru k tomu, aby se jím myšlenky nejen zakrývaly, nýbrž přímo falšovaly, pak se podrývá vzájemná důvěra. Nemohu-li se spolehnout na dané slovo, na podpis, na to, co v knize čtu nebo ve škole slyším, pak jest po možnosti společenského soužití i po kultuře veta. Jakou zkázu může zavinit jediná lež! Křivá žaloba Diokleidova proti Alkibiadovi! Málo platné, že byl za to popraven, zkáza vlasti tím již odvrácena nebyla. Lži, udavačství, pomluvy.. jména Seján, Pombal, Walsingham a j. jsou smutně proslulá. Novinářské lži[1]), obvyklý prostředek lidí, kteří chtějí morálně ubít jednotlivce nebo celou komunitu. Napřed se veřejné mínění zpracuje novinami, a ostatní jde již samo. Tak tomu bylo v kulturním boji, když šlo o vypovědění řádu T. J. z Německa, tak připravili půdu wittenberskému náboženskému revolucionáři vi svým jedovatým pérem Reuchlin a Hutten, k nimž do trojlístku se přidal trochu lepší Erasmus, a jak dovede zfanatisovat studující mládež k nenávisti vůči Římu nějaký Jirásek, je s dostatek

[1]) Noviny podle Schopenhauera „Lug-, Trug- u. Verleumdungsanstalt, Skandalkessel".

známo. I zesnulý má právo na dobré jméno! O drobných škodách zase pomlčím — o tom, že si již nejeden pro křivé nařčení a pomluvy sáhl na život, že pokoj v rodinách i v obcích byl podryt atd.

Dosavadní přikázání dají se vyjádřit slovy: Já a moje řeč, já a můj bližní, jeho dobré jméno, jeho majetek, jeho osobní svoboda, já a mé tělo. Přicházíme k dalšímu, jež spojuje první desku s druhou a dá se vyjádřit slovem „já a zástupci Boží na zemi." Autorita... jest jisto, že se jí může zneužít a také se jí často zneužilo; trest však cválal vždy v zápětí: za byzantských despotů, jejichž nesnesitelného jha se lid občas zbavil náhlou vzpourou nebo úkladnou vraždou, za vlády „politických" papežů, kteří byli spoluvinníky na připravení půdy pro reformaci, ve Francii ve stol. 17. a 18., za carské vlády... zjevy jako francouzská nebo bolševická revoluce nejsou události, jež se zrodily přes noc! Kolik hříchů předcházelo![2]) Jak dlouhá desítiletí trvalo, než srdce i půda připravena k takovým převratům! Jest však zneužití autority důvodem, aby se proti ní vedl zásadní boj? Nestalo se ještě nikdy od stvoření světa, že se i vlastenectví zneužívalo k osobním sobeckým cílům? Odsoudíme proto veškerou lásku k vlasti?

Luther sotva tušil, jaké následky bude pro Evropu mít heslo, jež hodil do světa. „Žádná autorita ve věcech víry." Té zásady se někteří chopili a začali ji provádět tak důsledně, že se toho zhrozil sám jejich patriarcha. Napřed na poli náboženském, a pak přeskočila jiskra na pole politické. Selské vzbouření v Německu, revoluce v Anglii a poprava Karla I.

Král z Boží milosti... po převratě si u nás jistí lidé tropili z tohoto slova posměch. V nynější demokratické době prý tento zastaralý přežitek středověký neplatí. Kolik měsíců tato nejmodernější vymoženost, totiž demokracie, „vláda lidu", v některých zemích vydržela, jsme byli sami svědky. Není však každá autorita od Boha, tedy z Boží milosti? Svou přirozeností jsou si všichni lidé rovni; kdo dává tedy

---

[2]) Též peccata omissionis! Viz Weissovy světové dějiny!

jinému právo, aby nade mnou vládl? Kdo mi může uložit povinnost být mu podroben? Snad okolnost, že se vlády zmocnil, tedy právo silnějšího? Rousseauův blud, že veškerá moc pochází z lidu, vedla spolu s jinými faktory k velké revoluci. Revoluce znamená mnohdy anarchii a platí o ní slovo Stolzovo, že na konec se v ní jen ničemové domohou vlády. Kdo byl za francouzské hrůzovlády bezpečen životem nebo majetkem? Nadto hrozná bída. V Paříži od půl noci stály ženy ve frontách před zavřenými krámy nebo v tržnicích, aby dostaly na lístky 5 dkg chleba nebo masa na den pro celou rodinu, ačli se vůbec dočkaly, že se krám otevřel. Při tom se rvaly s muži, mnohé byly ušlapány, hlad doháněl k tomu, že prodávaly svou čistotu, zatím co členové komuny si odnášeli celé kusy poraženého dobytka. Barrère utěšoval hladové, že občan se bude „postit z lásky k svobodě."

Od druhé desky, jež upravuje poměr člověka k jeho spolutvorům, přecházíme k první, jež upravuje jeho poměr k Tvůrci. Kdo by řekl, že škrtnout třetí přikázání znamená ohrozit trvání lidstva? Nicméně je tomu tak, alespoň po jeho jedné, totiž negativní stránce. Nedělní klid, zákaz práce v neděli... zednářská vláda ve Francii zakusila sama, kam to přivede člověk, chce-li Tvůrce opravovat nebo jeho rozkazy ignorovat. Zrušili nedělní klid a po několika desítiletích jej musili zákonem opět zavést... Dělník bez neděle zřídka kdy překročil ve zdraví čtyřicátý rok!

A to jest pouze negativní, „tělesná" stránka tohoto přikázání. Což jeho positivní, „duševní" moment? Člověk jest více než kus hmoty, a nepovznese-li se jeho duch alespoň v den Páně k svému Tvůrci, propadá hrubému materialismu, stává se veskrze tupým, tělesným, hmotařským, beze všeho vzletu, bez svědomí, klesá na úroveň němé tváři.

Druhé přikázání... Před lety bylo lze číst v jistých novinách výrok soudce. Tvrdil, že nyní jest 80% výpovědí svědků falešných a následkem toho 80% rozsudků nespravedlivých. Tedy většinou buďto odsouzeni nevinní nebo osvobozen vinník. Začátek moudrosti jest bázeň Boží... Byly doby, že lidé vůbec ani nechtěli přisahat, raději se vzdali svého práva

a ustoupili, než by pro „maličkost" brali jméno Boží nadarmo. Pamatuji se sám na takový případ ze svého dětství. Dnes?.. Dnes se neděsí ani k ř i v é přísahy, jíž se kdysi hrozívali jako největší svatokrádeže. Stát, jenž podrývá víru v srdcích lidu... je si vědom, že kope sám sobě hrob? Že podřezává větev, na níž stojí? Větev, o niž se opírá všechen řád? Není Boha... Budiž, ale jak chcete potom přimět obžalovaného nebo svědka k nepokrytému doznání pravdy? Jak můžete pravdu zjistit? Nižádným způsobem to nedokážete! Nevěřím-li v Boha, neděsím-li se odpovědnosti, jest přirozené a pochopitelné, že křivé přísahy se hrozím právě tak málo jako židé, když lhali a při tom přisahali na Jupitera nebo jiného boha, v něhož nevěřili a jehož se neměli co bát.

A konečně p r v n í přikázání... hroutí-li se toto, pak spolu s ním se hroutí všechna. Francie r. 1789 a Rusko r. 1917 jest dokladem, jenž mluví mohutněji a srozumitelněji než celé folianty.

Kdo páchá hřích a nepravost, nepřítelem jest vlastní duši své (Tob. 12, 10). Stát, jenž nechrání náboženství nebo dokonce je podkopává, nepřítelem jest sám sobě a více si škodí než mu uškodit mohou armády spojených nepřátel. Proč tedy křesťanství prohlašováno za nepřítele státu? Na to odpovídá velký učitel milosti křesťanského starověku. Nauka Kristova, jež chrání blaho jednotlivce i celé společnosti... dekalog, desky Zákona promulgovaného na Sinai a vepsaného do lidského srdce, Zákona, jejž Kristus nezrušil, nýbrž zdokonalil a jenž jako hradba chrání proti spojenému útoku nepřátel, satana spolčeného s trojí žádostivostí... těchto deset paragrafů prohlašováno za zkázu lidstva — od koho? Od vášně, jež chce hřešit, byť měl člověk i zahynout. Slyšme slova světcova:

„Komu jest odňata možnost páchati neřest, k svému prospěchu jest poražen, protože není nic nešťastnějšího nad štěstí hřešících, jímž se živí trestuhodná beztrestnost a posiluje zlá vůle, náš domácí nepřítel. Ale zvrácená srdce lidská pokládají za štěstí, když střechy se lesknou, byť duše byla plná skvrn... když se divadla stavějí a základy ctností podkopá-

vají... když z přebytečných peněz boháčů zkvétají domy hříchu a chudí při tom sotva mají věci k životu nezbytné... když Bůh, jenž proti tomuto veřejnému zlu vystupuje, jest od lidu tupen a když takové bohy chtějí mít, k jejichž cti se tropí ohavnosti, znesvěcující duši i tělo. Když Bůh takové věci nechává vládnout, je to známka většího hněvu; jestliže je nechává bez trestu, je to projev většího trestu; jestliže je však zasype pramen hříchů, pak z milosrdenství odporuje choutkám lidským...

Pročež nechať ti, kteří tvrdí, že učení Kristovo jest nepřítelem státu, napřed zkusí a vytvoří země, manžely, rodiče, pány, sluhy, krále, soudce, dlužníky, jaké vymáhá nauka křesťanská, a pak nechť povědí, zda zamezuje obecné blaho! Pak budou tvrdit pravý opak, totiž že jest největším blahem státu..."

Světec odpovídá na námitku: „Vinou některých křesťanských císařů mnoho zla se shrnulo na Římský stát." Mohl bych ukázat, že podobné a snad ještě závažnější věci se staly za císařů, kteří nebyli křesťané, aby odpůrci poznali, že tyto věci byly vinou lidí, nikoli vinou nauky... Je s dostatek známo, ode kdy začal upadat Římský stát: jejich vlastní literatura mluví sama. Daleko dříve než jméno Kristovo zazářilo světu, bylo od kohosi řečeno: „Města toho prodajného..." Stalo se to v době, kdy římské vojsko po prvé navyklo pít, svatyně olupovat, všecko neřestmi poskvrňovat, věci svaté i nesvaté...

Další námitka: „Křesťanská zásada: nikomu neodplácet zlým za zlé, jest nepřátelská státu." Sallustius chválí ty, kteří z nepatrné a chudé republiky učinili Řím velkým a zámožným, a kteří utrpěné bezpráví raději odpustili než mstili. Cicero praví o Césarovi, že nezapomínal nic leda křivdy. Tak mluvil tento veliký chvalořečník nebo veliký pochlebník. Jestliže chvalořečník, věděl, že César takový byl. Jestliže pochlebník, ukazoval, že vládce státu má takový být, za jakého jej falešně prohlašoval. Ale co jiného jest neodplácet zlým za zlé leč vystříhat se touhy po pomstě? Když takové věci se čtou u profánních autorů, ... tleská se tomu. Když je však přikazuje autorita Boží, viní se náboženství jako nepřítelka státu.

Díky buďtež Bohu.. Kam by nás zanesl, koho by neuchvátil, do jakých hlubin by nestrhl tento dravý proud děsné nepravosti lidského pokolení, kdyby nezářil a pevně nestál kříž Kristův, jehož se držíce jsme pevni, že neutoneme zachváceni tímto ohromným vírem světa! V této zátopě neřestí na pomoc nám přijít musila autorita božská...

Jsou lidé, kteří se domnívají, že by stát obstál, kdyby neřesti nebyly trestány, a přece byl stát (Římský) založen a zmohutněl ctnostmi, třebaže jeho zakladatelé nectili pravého Boha, jenž by je byl mohl přivést i do onoho věčného města... jehož králem jest pravda, jehož zákonem jest láska, jehož trvání věčné (cujus rex veritas, cujus lex caritas, cujus modus aeternitas). (Aug. Ep. 138.)

IX. Zákon do srdce vepsaný...

(Úvaha o svědomí.)

Dvojí řád řídí vesmír, a obojímu určil Tvůrce zákony. Fysický řád... jeho zákony musí člověk hledat (poznává je z účinků); sotva kdy všechny objeví, a i když jest jejich existence nepochybná, není mu dáno, aby vnikl do jejich nejvnitřnější podstaty a ji plně pochopil. Není toho ani třeba — působíť samy sebou, ať o nich člověk ví či neví. Měsíc oběhl zemi na vteřinu za tu a tu dobu, dříve, než kdo věděl o zákonu tíže a než dobu oběhu vypočetl, zrno v zemi nutně vzklíčí v určitý čas, jsou-li všechny žádoucí podmínky tu...

Mravní řád... i on má své zákony, ale jaký rozdíl od řádu fysického! Vystihneme jej dvojí větou: a) vůči fysickému řádu jest mravní zákon velmi jednoduchý — deseti paragrafy jest vyčerpán; b) netřeba dlouho badat a hledat, každý jej snadno, ba nutně poznává. Kámen, símě, pták nepoznává svůj zákon a netřeba mu, aby jej znal — zákon působí v něm, a to nutně. Člověk však musí znát zákon, podle něhož má své jednání svobodně zařídit. Proto jej nejvyšší Zákonodárce každému do srdce vepsal podle slov sv. Pavla (Ř. 2).

Onen „věčný zákon", jenž jest norma mravnosti a mravního řádu, zákon tkvící v Bohu a v jeho nekonečné svatosti, nezměnitelný a nezničitelný, zákon, od něhož není dispense a jenž nepřipouští výjimky,[1]) jest do duše vtisknut spolu s obrazem Božím, k němuž jest stvořena; nemožno z duše vymazat obraz Boží, nemožno z ní vyhladit onen přirozený zákon (lex

---

[1]) Řídí-li se tvor podle tohoto věčného zákona, stává se pravdivým, jsa v naprostém souhlase s ideou, kterou o něm Bůh pojal; stává se svatým, protože v sobě reprodukuje božský pravzor; stává se blaženým, poněvadž dojde spojení s tím, jenž jest zřídlo všeho pravého blaha; stává se takřka božským, protože se mu dostává účasti na božském životě (posvěcující milostí).

naturalis). Zatemnit ano, tak jako mohu obraz Boží v duši poskvrnit a otřít, ne však vyhladit! Nemožno zničit Boha, nemožno zničit „věčný zákon", nemožno zničit hlas svědomí, skrze něž ke mně Bůh v mém nitru mluví a které mi jeho zákon hlásá.

Svědomí, „soud praktického rozumu nad mými činy"... jeho hlas jest nejvýmluvnější, nejjasnější a nepopíratelný doklad a důkaz, že mravnost a mravní řád netkví v předsudcích, ani není výslednicí konvencionelních zvyklostí, forem, úmluv...

Filosofie, křesťanství odcizená, odděluje mravnost od vztahu člověka k Bohu a vkládá nejvyšší zákonodárnou moc do lidské přirozenosti, jako by ona byla zdrojem mravního zákona. Ale jak vysvětlit fakt, že tento zákon do srdce každého člověka vepsaný (t. j. od něho neomylně poznávaný) zaujme každou chvíli oposici proti němu? A to ne libovolně, nýbrž v určitých případech, a to vždy? Že jej soudí a odsuzuje, byť se bránil a vytáčel sebe víc? Žádná lidská moc není s to tento zákon zrušit ani suspendovat, byť pro jediný případ! Ten zákon do srdce vepsaný není zákon fysický, protože neukládá fysickou nutnost. Není projev nebo rozhodnutí lidské vůle, protože stojí nad ní, staví se často proti jejím tužbám a hnutím. Není výsledek společných zvyklostí, výchovy, úmluvy..., protože tyto věci se mění (časem, místem, okolnostmi), zatím co onen zákon jest všeobecný a nezměnitelný, byť i jeho individuelní aplikace byla někdy nesprávná — král jako žebrák, Indián nejinak než Eskymák, všichni stejně cítí jeho závaznost. Odkud tato norma našeho mravního jednání? Rozum ji jen promulguje! Není sám zákonodárce, byť ho za něj prohlašovali sebe okázaleji! Norma, jež člověku nejen ukazuje, nýbrž přímo káže, co má dělat, norma, jež vymáhá čin s absolutní suverénní velebností! V jiných případech rozum pouze konstatuje (a = a), nanejvýš radí: „Chceš-li dosíci tohoto cíle, musíš se chopit těchto prostředků." Nikdy však rozum vůli neporoučí kategoricky ani bezohledně nesoudí a neodsuzuje jako v případě, když jde o mravní čin — patrno, že ona moc, z níž se odvozuje směrnice závazná pro naše mravní jednání, se jeví jako moc ab-

solutní, nad námi stojící, na níž jsme naprosto závislí ve svém etickém konání. Vynesu na světlo ze tmy archivů neznámý, neztrestaný zločin, čtu o státním převratu, o veřejné ohavné aféře, a zůstanu klidný. Týž rozum soudí o mých vlastních činech, a já lhostejný zůstat nemohu. Způsobím neobratností škodu za celé tisíce, mrzí mne to, ale svědomí jest klidné; jsem-li za to trestán, možná že i trest klidně přijmu, ale vnitřní hlas mne těší: „Nemůžeš za to." Ošidím někoho vědomě o korunu, a vnitřní klid ten tam. Možná, že se trestu bráním zuby nehty, možná že mu i uniknu, ale málo platno se těšit myšlenkou: „Byl jsi osvobozen," když vlastní svědomí mne odsoudilo a volá: „Hoden jest smrti." Svědomí stojí vedle mne jako dozorce — nikoli jako divák, jenž lhostejně přihlíží, nýbrž jako dozorce, jenž ustanoven vyšší autoritou, bdí a dozírá, zda plním její rozkazy; jako svědek, jehož nemožno podplatit, podvést ani zaskočit, jenž nikdy nepřimhouří oka, nic nepřehlédne, nýbrž s neoblomnou nestranností vydává svědectví pravdě, ať se ho táži či nic — svědek, jehož se nezbavím nikdy, jehož neumlčím já ani žádná jiná moc na světě, byť bych si to sebe více přál a sebe snažněji se o to pokoušel.

Zboř všechny oltáře, nastavěj pro věrné Kristovy kriminálů, vyhoď kříže ze škol a náboženství z veřejného života, vyhlaď vše, co by ti připomínalo Boha a věčnost, snaž se víru Kristovu utopit v potocích krve: hlas svědomí neudusíš, dělej co dělej. Jemu neunikneš, byť by ses vrhl do lomozu a rachotu válečných zbraní jako Karakalla, neb utíkal na druhý konec Evropy jako Rostopčin, byť bys v ukrutnostech předstihoval sám sebe jako Ludvík XI., Ezzelin nebo Cromwell. Uspat nebo otupit svědomí jest možno, utlouci je není možno. Jeho hlas slyšely nejen povahy jemné, jako byl Sokrates, nýbrž i ukrutníci, jako byl Herodes. Napoleon, jenž se chladně hnal za slávou a ctižádostí přes hory mrtvol, nemohl ještě na osamnělé výspě uprostřed oceánu zapomenout na úkladnou vraždu vévody Enghienského; ještě v testamentu se o ní zmiňuje, umývá si ruce před světem, jenž bude jeho čin soudit, snaží se uchlácholit své svědomí —

marně! A svět, jenž mu odpustil pět milionů padlých vojínů, nemůže mu odpustit ten jediný černý čin, spáchaný v příkopě vincenneských hradeb. Zde odpověď na názory svrchu uvedené. Člověk jest prý svým vlastním zákonodárcem a soudcem. Předně se tím matou pojmy, protože zákonodárce a soudce musí stát mimo mne a nade mnou. Za druhé, kdopak si dá zákony, jež nemíní zachovávat a jichž přestoupení ho mučí a bičuje? A kdyby tak učinil, nemá zákonodárce moc své vlastní zákony zase zrušit a odvolat, anebo alespoň pro určitý případ se od nich dispensovat? Není to vše dokladem, že v mém nitru jest vepsán zákon nikoli ode mne, nýbrž od autority cizí? A sice od autority, jež má moc i nad mým nitrem, rozumem, srdcem i vůlí? Od jejíhož hlasu a výroku není apelace? Tak jsem žil, abych se nemusil bát žádného zevnějšího žalobce. Kéž bych byl tak živ, abych neměl ani vnitřního žalobce — své vlastní svědomí. (Řeh. Vel.)

Tvůrce sám je tedy původce onoho svatého imperativu srostlého s naší přirozeností. Jestliže neexistuje povinnost chtít jako poslední cíl absolutní dobro, pak neexistuje žádná závaznost mravní. Tato zákonnost vtisknutá od Tvůrce do lidské přirozenosti jest předpokladem vší zákonnosti, jež v lidské společnosti vládne. Fysické zákony, ovládající říši hmoty, mají původ ve všemohoucí svobodné vůli Boží, jež v přírodě působí a vše vede k vytčenému společnému cíli. Etický zákon má původ a důvod v nejsvětější vůli Boží, jež dobro chtít musí a jež vede bytosti rozumem obdařené k jejich cíli — ovšem že způsobem jim přiměřeným. Stvořil-li Bůh bytosti rozumné, pak je musil stvořit jako bytosti mravní — bytost rozumná bez mravního zákona, vyzbrojená snad jen pudem, tedy bez svobodné vůle, jest kontradikce, asi jako kdyby stvořil živočichy a vyzbrojil je jen gravitací a neprostupností, nebo jako kdyby stvořil síly a nedal jim zákony. Kde rozum, tam se musí tvor pro Boha rozhodnout a jemu se podrobit svobodně.

O tento fakt se opírá t. zv. morální důkaz existence Boží. Jeho důkaznost jest nemenší než důkazu

kosmologického a teleologického; jeho porozumění však vymáhá trochu více „filosofie". Proto jsou ony dva průměrnému člověku přístupnější a pochopitelnější. Absolutní závaznost předpokládá důvod závaznosti, tedy absolutního zákonodárce, tak jak v oněch důkazech světový řád předpokládá a žádá pořadatele, a jako podmíněně existující tvorstvo předpokládá a vymáhá první nepodmíněnou příčinu. Výrok Kantův o „hvězdném nebi nad ním a hlasu svědomí v něm" jest až příliš známý, než aby bylo třeba jej uvádět — žel, že nevyvodil z něho přiměřené důsledky.

Věčný zákon, jenž celý duševní svět ovládá a řídí... tak to poznal již Cicero a před ním zakladatel stoické filosofie. Kdo se pokouší mu uniknout, chce uniknout Bohu... nepozoruje a není si vědom, že chce uniknout sobě! Neslyšet hlas vlastního rozumu jest možno jen pomatenému a šílenému; ten ovšem nenese odpovědnosti za své činy. Zvířátko a blázen... ani ten ani onen nemají užívání rozumu, a tedy ani užívání svobodné vůle.

Jaký to oříšek, jaký nerozluštitelný problém pro protivníky! Strauss svádí „vinu" na křesťanství, že prý ono zavinilo rozpor mezi duchem a tělesnými žádostmi. Bůh pravdivý se zvrácenému nelíbí. (Aug.) „Svědomí jest zatemnění lidského sebevědomí." Svědomí je tedy nedokonalost, zlo, neštěstí... Ba nikoli! Jest naším strážným andělem, vůdcem a rádcem na naší životní pouti, nikoli zmije na způsob řeckých Erinyí. Tyto bytosti, personifikace zlého svědomí, dcery tmy, noci a pekla (hříchu), děsivého výrazu, vlasy i tělo ovinuté hady, z úst i roucha šlehaly plameny, v rukou bodec... vinník jím zasažený řval jako býk a na konec propadl šílenství. Uniknout jim nebylo možná, mrskaly a pronásledovaly svou kořist až na kraj světa. Tak zosobňovali svědomí pohané, kteří neměli odpouštějícího dobrého Boha, nýbrž jen mstitele, trestajícího hromem a bleskem. Pak ovšem již po prvním hříchu nebylo jiné vyhlídky leč peklo. Sokrates tedy nebyl první, jenž o svědomí věděl a jeho hlas slyšel; byl ale snad první, jenž v něm viděl přítele, nikoli děsivou bytost podsvětí. Křesťanství, jež zná Boha odpouštějícího, milosrdného a

slitovného, prohlašuje svědomí za spolehlivý kompas v bouřích vášní a temnotách hříchu, tedy za vzácný dar nebes, jejž nutno opatrovat a za nějž třeba být Nejvyššímu vděčný. „Konej dobré a varuj se zlého." (Ž. 36.) Neposlechnu-li, svědomí mne bičuje, avšak k mému dobru: činí tak, aby marnotratného syna přivedlo zpět k otci a chránilo před opětovným pádem.

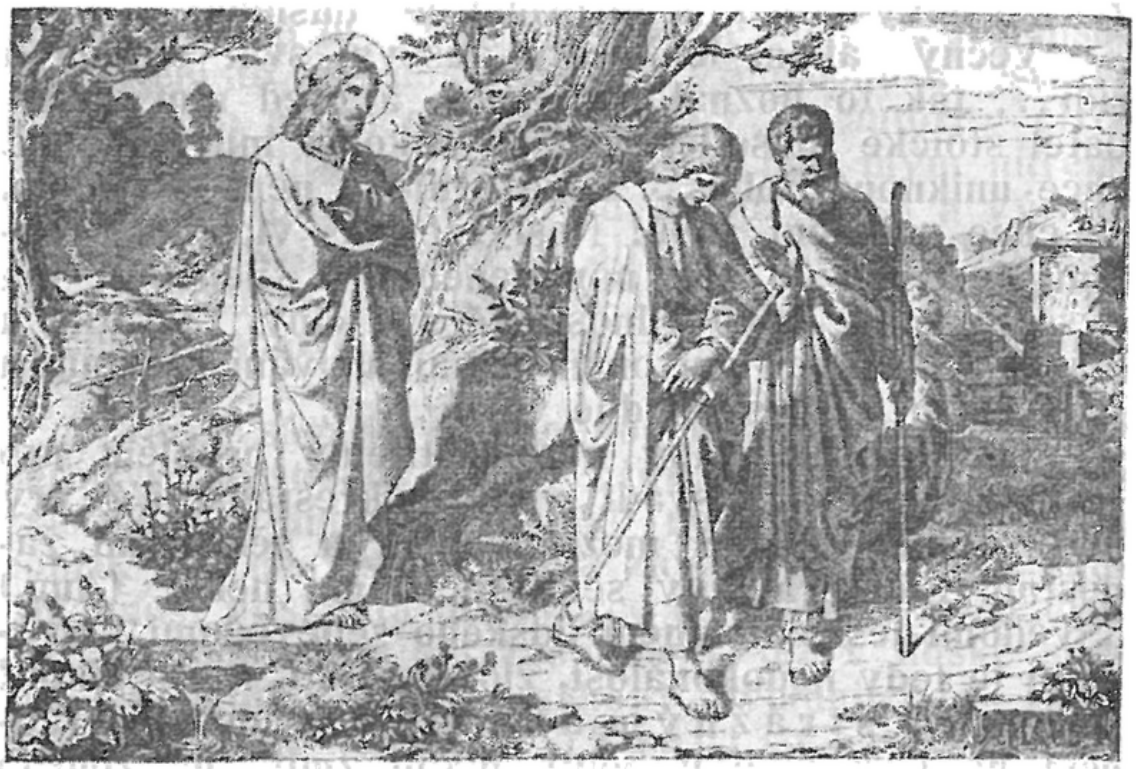

X. Přestoupení věčného zákona.

(Úvaha o hříchu.)

Toto jest kniha přikázání Božích a věčného zákona: všichni, kdož se ho drží, dosáhnou života; kdo však opustí ho, propadne smrti.
(Bar. 4. 1.)

A) Zákon a svoboda vůle.

O mravním zákonu, t. j. o přikázání, může být řeč jenom vůči úkonům, které může tvor opominout. Jinými slovy: přikázání se obrací a může být dáno jen bytosti, která jedná sebevědomě a svobodně... bytosti obdařené rozumem a svobodnou vůlí (andělu a člověku). Mravní zákon jen zve, po případě káže a velí, nikdy však fysicky nenutí. Proto mu může být podrobenost a poslušnost odepřena (zda beztrestně, jest otázka), může však být od svobodného tvora v celém rozsahu zachováván, ačli tvor chce.[1])

Církev dodává: „Je tvou povinností varovat se hříchu." Proto křesťanství vykřičeno za nepřítele všech zdravých lidských citů, „zdravé smyslnosti",

---

[1]) Dnes volá kdekdo: „Nemožno". Profesor studentům na katedře, filosof nejširšíšm vrstvám v knihách, lékař klientům v ordinaci... Není neřesti, jež by neměla advokáta (zastánce; Seneka.) „Žádat od jinocha dvacetiletého, aby zdrželivě žil, jest holá nemožnost." Tak vypadá generální zpověď všeobecné zchátralosti dnešního lidstva. Jediná církev tu stojí jako čistý zjev uprostřed močálu a prohlašuje: **„Jest možné** se přemáhat, jest možné žít čistě, jest možné vystříhat se hříchu, i tělesného, ale pod jednou podmínkou: že budeš užívat pilně prostředků spásy, jež nám Spasitel k tomu cíli dal..." především modlitby a sv. svátostí. Bez nich jest ovšem vyloučeno v čistotě se trvale udržet. To poznal sv. Augustin, a již v knize Moudrosti čteme (8. 21), že bez modlitby nemožno udržet se nad hladinou.

pokoje, jehož prý zakoušeli plnou mírou staří (jehož zakoušejí zvířátka!). Církev však nedbá, že jest nemilou hlasatelkou nemilé pravdy. „Jsi bytost svobodná, nejsi zvíře, jsi tedy s to, abys zachovával zákon Boží."

Mravní zákon (přikázání Boží) a svoboda vůle se podmiňují, jedno vymáhá druhé. Popřel-li Luther svobodu vůle a při tom mluví o hříchu a přikázání, je to jedna z nesčetných nedůsledností, na něž jest jeho nauka tak bohata. Mluví též neustále o nutnosti víry... víra bez svobodné vůle jest nemyslitelná![2]) — Viz kap. 16, pozn. 6.

Zajímavé jest, že v popírání svobody vůle běží za Wittenberským reformátorem všecko, lidé, jejichž zásady se jinak docela rozcházejí. Idealisté, materialisté, pantheisté, optimisté, pessimisté, racionalisté, skeptikové, deisté, atheisté, přepjatí jansenisté se svým rigorismem a vedle nich laxní luteráni všech odstínů, k nimž možno připojit i fatalisty mohamedány. Kterýpak společný zájem je přivedl k tomu, že si na tomto poli dali společné dostaveníčko? Důvod není

---

[2]) Není-li vůle svobodná, není ani víra záslužná a nevěra hříšná — jak tedy může Bůh onu odměnit a tuto trestat peklem? Jaký smysl posílat do světa hlasatele „čistého" evangelia a odvracet lid od nauky papeženců, nemají-li vůli svobodnou a jde-li člověk do nebe nebo do pekla podle toho, kdo se na něm veze, buďto Bůh nebo ďábel (výrok Lutherův)? Hlásají autonomii vůle — a vůle při tom podle nich není svobodná. Svobodná vůle musí rozum nezbytně provázet; bez ní jest jako světlo bez tepla, jako ve větě podmět bez přísudku (výroku), člověk bez rukou. Strauss sice prohlašuje: „Kdo hájí svobodu vůle, nepatří mezi filosofy" (tento způsob důkazů není u protivníků vzácností); ale oni sami, kteří ji v teorii popírají, v praxi ji uznávají každým krokem. Jaký účel má tedy výchova? Nač tedy trestají zločiny? Pak Lombroso by byl nejdůslednější, když žádá, aby pro zločince místo věznic byly postaveny kliniky. Celá etika jest pak iluse! Proklamují svobodu svědomí, a svobodu vůle popírají. — O svobodné vůli viz str. 106 n.

tak těžko uhodnout. Není-li svobody vůle, není ani odpovědnosti! Svalit odpovědnost na někoho jiného! Svést svoje ničemnosti na přírodu, na přirozenost člověka s jejími sklony, temperamentem a charakterem (Schopenhauer, Owen), na geografické a fysické poměry země (Ritter, a v jistém smysle i Goethe), na dědičné zatížení, na formu lebky (Lombroso), na čáry na rukou, případně na Boha a na ďábla, když to jinak nejde (Luther, Kalvín svou absolutní predestinací). „Ďábla těší, když na něho svalujeme svůj hřích."

Popření svobody vůle jest vítáno každému, komu se příčí práce a komu lichotí vášeň. Takové „náboženství lenosti" (Alb. Weiss) nachytá lehce přívrženců bez počtu, nepotřebuje k dotvrzení svých vývodů a svého učení zázraků, každý mu milerád uvěří i bez nich, jak se Luther honosil a v čemž mu rádi dáme za pravdu. Lessing, deista, prohlásil Lutherovo popírání svobodné vůle za nesmysl, ale veřejně osvědčoval: „Já jsem z dobrých (t. j. z pochopitelných) důvodů poctivý Luterán." Hledají (učením o „víře samotné") útěchu (omluvu) pro svou vlažnost nebo nešestný život: chtějí se (touto naukou) zabezpečit, aby měli oprávněnost k ještě větší bezuzdnosti a nevázanosti. (Avila, o protestantském učení „sola fides", pravém to opaku slov apoštolových, Gal. 5. 6.)

Jsou to veskrze advokáti těla a jeho choutek. Kdo by s radostí nepřijal výrok Euripidův: „Tělesná vášeň jest nemoc, za kterou člověk nemůže, a nemoc není hřích... je to osud, jejž na nás bozi seslali, a blázen, kdo se namáhá jej změnit." Pelagiovo učení viz v následující kapitole. Ve hříších nad ramena vězí, kdo si namlouvá, že věcí přirozenosti je to, co jest zřejmý hřích. (Petr Chrys.) Kdo Bohu se nelíbí, komu jinému se líbí, leč sobě a ďáblu? (Ignotus.) Ďábel je mocný, a hříšník ho činí ještě mocnějším. (Alb.Vel.)

Svoboda neznamená n e z á v i s l o s t — absolutně nezávislý jest jedině Bůh; neznamená n e v á z a n o s t — je-li svoboda tím, čím ji pojímali Jakobíni a jim podobní, pak by znamenala nevázanost pro jednoho ničemníka, jenž se domohl moci (ať násilím nebo jakkoli) a utlačení všech ostatních. Proč vydávány zákony na ochranu státu? Protože falešným pojí-

máním svobody by jistí činitelé podkopali základy státu a tím jej nadobro zničili.[3])

Co řečeno o občanské svobodě, platí i o mravní, t. j. o svobodě vůle. „Appetitus rationalis" zní její výměr ve scholastické filosofii. V lidské přirozenosti jest totiž dvojí mohutnost baživá: smyslová, společná se zvířaty (appetitus sensitivus, touha po dobrech smyslných, na př. tělesných); a rozumová (vůle), společná s anděly. Obojí musí předmět

[3]) Nevím, zda s kterým slovem se v dějinách natropilo tolik povyku, zda se kterého tak zneužívalo jako slova „svoboda". Odjakživa bylo maskou a ochranným štítem nejhorších zločinů a zločinců. Začalo to zvláště XVI. stoletím. Nemyslím, že v dějinách najdeme snadno zjev podobný protestantismu. — Sekty bývaly vždy, s učením daleko horším, a krutostí fanatického pronásledování katolíků se protestantům docela vyrovnaly (ariáni, donatisté, ikonoklasté). Žádná však to nečinila ve jménu a pod pláštíkem „svobody svědomí." Svoboda svědomí — a jaké znásilňování těch, kteří si jeho svobodu bránili a chránili! Svoboda svědomí, a při tom zásada „cuius regio, eius religio", aby protestantský vládce mohl znásilnit svědomí milionů poddaných! Máme-li nadto na zřeteli, že protestantismus jakožto nové náboženství byl vetřelec, chtějící neslýchanými krutostmi vytlačit ze srdcí i ze země víru, jež byla od pradávna in possessione, nelze jeho počínání nazvat jinak leč... Obíral katolíky o nejdražší statky, víru a svobodu svědomí, jíž se dovolával a již hlásal. Nemoha protestantské krutosti (zvl. v Anglii) popřít, omlouvá a vysvětluje je anglikánský biskup a historik Burnet(†1715), že byly „nutné k zavedení protestantismu". Lupič se nemůže zmocnit cizího statku leč jen krutostí! Svým učedníkům doporoučel Pán jiné prostředky k šíření pravé víry! „Ti získali láskou Kristu národ celý." — Svoboda, ale každý tím rozumí „svobodu" (t. j. nevázanost) jenom sobě — jiným otrocké okovy.

Z rozkazu Jindřicha VIII. sestavilo několik jeho „theologů" t. zv. královu knihu (jakýsi katechismus). Lid nesměl číst bibli pod trestem žaláře, nýbrž jen

svého bažení (toužení) napřed poznat — nelze toužit po věci neznámé a nepoznané (nihil volitum nisi cognitum). Baživosti smyslné předchází poznání smyslové, vůli svítí na cestu poznání rozumové: rozum ukazuje poznané dobro a vůli k němu zve — vůle následuje, ale nikoli nutně (na rozdíl od živočicha s jeho touhou po tělesných dobrech). Vůle jedná dokonale a správně, volí-li rozumně, t. j. řídí-li se direktivou rozumu: „Toto jest správné, toto

---

tuto „královskou knihu", v níž na př. stálo: „Nikdo nesmí proti králi hnout ani prstem; jediný prostředek proti utlačování jest prosit Boha, aby královo srdce změnil." Historik J. Weiss o tom praví: „Stará církev (katolická) přinesla svobodu, arcibiskup canteburský sestavil magnam chartam libertatis (za Jindřicha II.), nové náboženství hlásalo otroctví." Parlament, kdysi hrdý na svá práva, byl za Alžběty servilním bezmocným nástrojem jejích choutek — zřejmý absolutismus či spíše despotismus. Jindřich VIII. reguloval i volbu biskupů (anglikánských); kapituly musily do 12 dnů (pod ztrátou volebního práva) „zvolit" toho, kterého král určil. Index a censura se prováděla za něho i jeho dcery tak, že žalář nebo krutý trest smrti stihl každého, kdo vydal, přechovával, prodával nebo četl knihu neschválenou od anglikánské biskupské censury.

Což jakobínská „svoboda"? Jediný obrázek: svoboda tisku patřila k vymoženostem revoluce — jakoby jí za královských dob nebylo! Ale tato svoboda nabyla brzo povážlivé tvářnosti: zavedli jakobínskou censuru s podotčením, že pravý jakobín se jí nemusí strachovat! Neznabozi sobě svobodu, ostatním pouta. A což v jiných revolucích — bylo tam snad pozorovat utěšenější zjevy? Jak v jihoamerických a mexických, tak ve španělských a maďarských? Nebyla pouhá „odchylná ideologie" (t. j. mužnost, jež si bránila svobodu přesvědčení) dostatečným důvodem k odsouzení na smrt?

Garcia Moreno prohlásil jako program své vlády: „Svobodu všem, jenom ne zlým — nikoli těm, kteří neznají sebekázně, protože by jí zneužívali ke zkáze své i celé země." Revoluce a anarchie hovějí

zvol.“ K tomu jest zase třeba, aby rozum měl a poznal normu, podle níž má vůli řídit.

Svoboda vůle neznamená tedy volit slepě nebo nazdařbůh[4]; kdyby tomu bylo tak, pak by blázen byl nejsvobodnější. Přírodní síly, působící slepě nebo nahodile, přivádějí jen zmatek a katastrofu, malíř volící barvy slepě nebo nazdařbůh nevytvoří dílo dokonalé atd. Dokud člověk rozumu užívá, nevolí nikdy bezdůvodně. Cokoli se jeho poznání naskýtá a jeví jako

---

zásadě docela opačné: „Svobodu (t. j. nevázanost) ničemným, okovy pořádným.“ Proto onen ostrý výrok Albána Stolze o jistých republikách. Kdo z dnešních nepřátel křesťanství, ať se jmenují jakkoli, pomýšlí na to, že by popřál svobody a volnosti myšlení i projevu všem?

Církev přinášela svobodu — ale ne nevázanost; řádným, nikoli zločincům. Svobody jest však schopen ten, kdo se dovede **ovládat** a jí správně užívat. **Sebekázeň** jest nutná podmínka svobody. Otec dá na studiích „svobodu“‘ (volnost) synovi, o němž ví, že se dovede ovládat, t. j., že jí nezneužije, zatím co neukázněného bude držet na uzdě.

[4]) Připomínáme těm, kteří se dovolávají statistiky a dokazují z ní nesvobodu vůle — jelikož prý na témže místě celá léta za sebou jest skoro stejné procento sňatků a sebevrahů, jen „nepatrně kolísá“ zločinnost. Člověk zdravého rozumu nebude lézt po čtyřech, nevypíchne si oči, nebude jíst trávu, žebrák jistě sáhne k pětikoruně místo k desetihaléři, má-li na vybranou (fysicky však není k pětikoruně nucen). Jedná-li někdo tak, jak právě řečeno (Nabuchodonosor požírající seno, Dn 4), je to znamení, že světlo jeho rozumu zhaslo, nesvítí vůli k jejím činům, a právě takový člověk jest nepříčetný a blázen, tedy nesvobodný. Ostatně, nepřesvědčí-li koho vlastní sebevědomí o tom, že jeho vůle jest svobodná, pak opravdu nevím, v čem se můžeme na svědectví svého sebevědomí spolehnout — jistě v ničem. Filosofické důkazy pro svobodu vůle nemožno zde rozvádět — viz kteroukoli psychologii psanou v křesťanském duchu, na př. Philosophia Lacensis.

dobro, může být pohnutkou jeho rozhodnutí — vůle může totiž volit jedině dobro, ať pravé ať domnělé. (Str. 106.) Vůle rozumem vedená (poučená) se nese za poznaným dobrem. Zříká-li se někdy dobra, vězí v tom vždy omyl, t. j. cení domnělé dobro výše než pravé (nečistý na př. výše cení tělesnou rozkoš než Boha a věčné blaho v Bohu).

Proč volí člověk místo dobra pravého dobro domnělé (zlo)? Protože má poznání i vůli nedokonalou. Rozum nepoznává vždy správně, co jest vpravdě dobré, a vede vůli falešně. „Kdokoli vás zabije, bude soudit, že se tím zavděčuje Bohu." (Jan 16. 2; husité! Luther prohlašuje zabíjení papeženců za ctnost!) Jindy jest vůle slabá a nejde za poznaným dobrem. „Video meliora..." Rozum ví, co se sluší, schvaluje to, ale vůle nejde za poznaným pravým dobrem. Opilec... Tato vlastnost (možnost volit zlo) nepatří k podstatě svobodné vůle ani není její předností, nýbrž nedokonalostí, tak jako schopnost být nemocen není přednost organismu. Tato nedokonalost lpí pouze na stvořené vůli (andělské a lidské) a zmizí jen tehdy, když jest vůle navždy nezvratně utvrzena v dobrém (v nebi). Docela jinak je tomu u Boha. Bůh jest věčné, nekonečné, nezměnitelné dobro — v něm přebývá všechna plnost dobra (Bůh jest plnost všeho dobra). Zlo („privatio boni debiti") záleží v tom, že osoba nebo věc je zbavena neb prosta dobra, na něž má její přirozenost nárok nebo jež jest povinna sobě stříci, když se jí ho dostalo. Zlo jest tedy nedostatek, cosi negativního, a nemůže být tam, kde jest nekonečná plnost všeho, t. j. v Bohu. Z této nekonečné dokonalosti jeho podstaty plyne nekonečná vznešenost, velebnost, důstojnost, které si Bůh sám nezbytně váží a ctí, a pro niž musí být vážen a ctěn ode všech tvorů. Touto nejčistší, nejplnější a nezměnitelnou dobrotou a krásou Nejvyššího jest jeho vůle veskrze proniknuta, Bůh nemůže chtít něco méně dokonalého nebo nedokonalého, nemůže se odvrátit od vlastní dokonalosti k předmětu mimo sebe, jenž by ho byl nehodný a nedůstojný; vůle Boží jest nekonečně svatá, a Bůh jest svatost sama, jest svatý nikoli shodou se zákonem, jenž mu je vnější a

existuje mimo něho, nýbrž souhlasem se svou nekonečně dobrou dokonalou podstatou a bytností, jež jest „věčným zákonem“ všeho dobra. Není svatý láskou k dobru, jež jest mimo něho, nýbrž láskou k sobě samému. Jeho svatost jest nekonečně intensivní, nutná, nezměnitelná, nekonečně čistá, protože nikdy nemůže Bůh chtít ani milovat ani konat něco, co by nebylo dobré. Tvor jest povinen Boha jakožto nejvyšší dobro, nejvznešenější a nejdokonalejší bytost pojímat, jeho vůli přijmout jako absolutní normu vší dokonalosti a uznat ji za nejvyšší normu vší mravnosti závaznou i pro něho. Jen to smí schvalovat a po tom toužit, co schvaluje a s čím souhlasí Bůh.

Nedbá-li tvor vůle Boží, staví-li nad jeho vůli vůli svou, dopouští se urážky božské velebnosti (crimen laesae majestatis v nejvlastnějším smysle). Přistupuje-li k velebnosti a důstojnosti ještě další moment, totiž nejvyšší pravomoc (jurisdikce), kterou Bůh nad tvorem má na základě fakta stvoření (II. kap. 4.) a svého nejvyššího neomezeného panství a vlády, stupňuje se ignorování nebo přestoupení jeho vůle ve zločin podobný sakrilegiu titánů.

B) Zákon a jeho přestoupení.

Tím přicházíme k pojmu hříchu. Co jest hřích? Vědomé a dobrovolné přestoupení zákona Božího, praví katechismus. Krásněji a hlouběji odpovídá sv. Augustin: „Hřích jest, cokoli kdo koná nebo mluví nebo žádá proti věčnému zákonu.“ Proti věčnému zákonu... zákon, který tkví v samém Bohu, který není leč jeho svatost sama... zákon vepsaný v srdce každého člověka a zjevený od Hospodina samého v obou deskách desatera... zákon, jejž nemůže žádná moc změnit, ani stvořená ani nestvořená — ani sám Bůh, tak jako nemůže sebe samého zničit. Slovo Augustinovo tudíž překrásně naznačuje, že hřích jest provina nikoli proti nějakému pravidlu nebo normě, kterou si dal tvor sám nebo kterou mu jiný tvor podle libosti diktoval, nýbrž proti zákonu věčnému, svatému, naprosto nedotknutelnému a nezměnitelnému, nepomíjejícímu. Jest tedy hřích provina proti svaté,

věčné, živoucí moci, které jest a musí být všecko tvorstvo poddáno, nevyjímaje ani Neposkvrněnou Pannu a lidskou přirozenost Syna Božího.

Hříšník svým činem se vzpírá[5]) proti nejsvětější, vší úcty nejhodnější, rozkazující vůli Boží. Tím popírá jeho nejvyšší absolutní autoritu, jakoby pro něho závazná nebyla. Přestupuje zákon Boží, ačkoli ho zná a ačkoli jest v jeho moci jej plnit. „Bůh to přikazuje!" „Já to neudělám." „Bůh to zakazuje!" „Já to udělám přece!" Nedbat ale autority toho, jenž má nade mnou absolutní a nezadatelnou pravomoc (jurisdikci), znamená jeho autoritou přímo pohrdnout.[6]) Hřích je tedy v pravém slova smyslu urážka Boha a Tvůrce, nejvyššího suveréna.

Tento termín „urážka Boha" se pojímá velmi často nesprávně, obyčejně tak, jako slovo „urážka na cti." Čtu v ascetických knížkách: „Kdybys urazil člověka sobě rovného... představeného... krále... čím výše stojí uražená osoba, tím větší urážka; ty však urážíš Boha, nejvyššího krále." Tak se věc pojímat nesmí. Mnohý nečistý by odpověděl, že nemá naprosto v úmyslu Boha na cti urazit, naopak byl by tomu velice povděčen, kdyby se věc dala vyřídit „v dobrém", kdyby Bůh učinil malý ústupek nebo přimhouřil oko; s radostí by se k němu modlil, svaté svátosti přijímal, v církvi zůstal, od víry neodpadl, s radostí by přistoupil na církevní sňatek a rád by šel k Bohu do nebe. Vzpomeňme Anglie a jejích kněží v 16. stol.! Dělali vše možné, jen aby nemusili odpadnout! Ale když to jinak „nešlo"... t. j. nebylo možno zůstat věren Kristu a podržet zároveň statky. Volili tedy druhé — — Což padlí andělé? Urazili Boha „na cti"? Urážka Boha znamená tolik: každá neposlušnost[7]) má v sobě cosi urážejícího.

---

[5]) Byť ne vysloveně (explicite, expresse), přece skutkem.

[6]) Podle právní zásady: „Qui offendit legem, offendit regem" — pohrdání zákonem uzavírá v sobě pohrdnutí zákonodárcem. Scheeben: „Nichtbeachtung, Missachtung, Verachtung."

[7]) Neposlušnost jest jen tam, kde rozkazující má

Předobře to chápe ten, kdo má nad jiným pravomoc. Jsi hospodář? Poroučíš něco služebnému, a on nedbá a nevyplní tvůj rozkaz... není v tom cosi urážejícího? Jsi snad otec, přikážeš něco dítěti, a ono tvůj výslovný rozkaz přestoupí... Neméně urážející jest, když dítě kritisuje a odsuzuje otcovu řeč nebo zařízení. „Já tvému povídání nevěřím!"... Kritisovat, tupit, zesměšňovat církev, svátosti a jiná zřízení Boží, nevěřit jeho slovu...! Nebo — otec poroučí dítěti: „Budeš poslušen vychovatele", a ono mu poslušnost odepře; nepadá urážka opět na otce? Nyní chápeš lépe slovo Páně: „Neposlechne-li kdo církve (kterou jsem já vám za vychovatelku dal), budiž tobě jako pohan..."[8])

Musili bychom plně pochopit majestát Nejvyššího, v němž jsme mluvili právě teď (str. 183 n.) a při úvaze o cíli člověka (II. kap. 4.), aby nám bylo docela jasno, co jest hřích. Naše přestupky zákona Božího jsou tím více urážející, že Bůh nám to neb ono káže k našemu dobru. Protože náš rozum jest omezený a nechápe plně dosah a význam toho, co Bůh přikazuje, má tím větší povinnost podrobit se jeho nejmoudřejším ustanovením a jeho nejsvětější vůli. Job ve svém utrpení se dopustil jen malé neuctivosti, chtěje trochu všetečně zbadat nevyzpytatelné úradky božské prozřetelnosti, a byl za to od Hospodina kárán (kap. 38.) Ve S. Z. ztrestal Bůh přísně mnohdy i malou neuctivost (1 Kr 6. 7. 19.) Co však říci, když čteme: „A rozhněval se Hospodin na Onana, že věc ohavnou učinil" (Gn 38. 10)?

Hříchem tvor pohrdá Bohem, zříká se ho, a sice

---

nade mnou jurisdikci, t. j. právo vymáhat ode mne podrobenost. Káže-li mi něco můj soused a spoluzaměstnanec nebo můj sluha, nemám povinnost se podrobit, a proto o neposlušnosti a hříchu nemůže být řeči.

[8]) Již za dob sv. Bernardina Sienského byli lidé, kteří se zpovídali takto: „Jaké hříchy já mám? Nikoho jsem nezradil, nikoho nezabil, žádný kostel jsem nezapálil, na jeptišce jsem se násilí nedopustil..." (De tripl. statu animae.)

podle slov sv. Augustina pro marnost, pro věc nicotnou. Hříchem se člověk odvrací od Tvůrce a obrací se k tvoru, od něhož si slibuje a čeká větší dobro než od Boha, ovšem klamně (aversio a bono incommutabili, conversio ad bonum commutabile), volí časný cíl místo věčného, zříká se nejvyššího dobra k vůli dobru pomíjejícímu; toto jest mu milejší a dražší než Bůh, proto mu dává před ním přednost. „Užasněte, nebesa, nad tím, a brány jejich zděste se velmi. Dvojí nepravost spáchal lid můj: mne opustil, studnici vod živých, a vykopali sobě cisterny, cisterny děravé, jež vody podržet nemohou." (Jer 2.)

Hříchem se tvor Tvůrce zříká, odvrací se od něho, uvaluje na sebe nelibost, rozhořčení a hněv Nejvyššího (displicentia, abominatio, indignatio, ira). Rozumí se, že tyto výrazy nutno brát analogicky, ne jako by znamenaly nepříjemné pocity nebo vášně, jež v Bohu pochopitelně nejsou. Vyjadřují jen, že hříšník se stává svým skutkem ohavným v očích nejvyšší svatosti, že se Bůh od něho svou milostí i svým přátelstvím odvrací, a setrvá-li v hříchu, odvrátí se od něho i svou láskou.

„Budete jako bohové" (Gn 3. 5) — toto slovo stejně jako jemu podobné „Podoben budu Nejvyššímu" (Is 14. 14.) nám odhaluje nejvnitrnější podstatu hříchu: srazit Boha s trůnu a zaujmout jeho místo. Nikoli jeho, nýbrž má vůle bude normou mých činů, má vůle se chopí žezla a bude mi vládcem — zde máme tu autonomii vůle! Duše každého hříchu jest pýcha (jevící se neposlušností: „Nebudu sloužit"). Protože však není a nebude nikdy možno vyrvat Tvůrci žezlo suverénní vlády a dát je do rukou tvoru, byť to byla má vlastní stvořená vůle, jest hřích lež (blud, error), a původce hříchu jest lhář a otec lži. (Jan 8. 44.) Nadto jest hřích bláznovství, protože se pokouší o věc nemožnou. Bůh se staví v cestu hříšníku a jeho choutkám — „kéž by mi bylo možno Boha odstranit!" Analogie ze všedního života: syn vraždí otce, jenž mu brání ve hříšné známosti — teď může své vášni bezuzdně a beztrestně hovět. Nepravím, že jest si toho všeho člověk při každém hříchu plně vědom a že vzbudí i touhu Boha od-

stranit. Ale tato zloba v každém hříchu skutečně vězí — tendence zničit Boha. Jakousi analogii nám zase podává nečistý: nemá přímo v úmyslu zlomit dívčí život, udělat navždy nešťastnou ji i dítko, jež bude snad bez výchovy vyrůstat ve zkáze duševní i tělesné; on hledá jen svou minutovou rozkoš. Ale tato všechna zloba v jeho hříchu jako v jádře vězí, a on jest za ni plně odpověden, ať namítá cokoli. („Já jsem nechtěl, netušil...") Bezbožníci by rádi zamezili, kdyby jim bylo možné, aby nebylo kostelů, kde se jim káže o přikázáních Božích... zdaž by nezabili i samého Krista, kdyby ho na zemi žijícího našli? (Aug.)

Což divu, že hněv věčného Soudce vší tíhou doléhá na hříšníka! Nekonečný Bůh na Golgotě trpěl, aby hřích napravil. Není tudíž divu, že i hříšník musí nekonečně (t. j. věčně) trpět, aby svůj hřích odpykal. Otec svého jednorozeného Syna neušetřil, když šlo o to, aby naše hříchy odčinil; jeho spravedlnost tudíž vymáhá, aby neušetřil ani hříšníka, jenž svůj hřích napravit nechtěl, ačkoli a když mu sám ruku k smíru i příležitost k obrácení podával. Hrůza hněvu Božího se snese vší silou na hlavu hříšníka, aby trest odpovídal velikosti viny.[9]) Zděšení nad vlastním sta-

[9]) „Vy ve hříších svých zemřete (Ju 8. 21)... Jestliže při čtení těchto slov — beze sporu nejhroznějších v celém Písmě — se vás nezmocnila hrůza a děs, pak nevím, která pravda sv. víry by byla ještě s to nás pohnout. Co mne se týče, doznávám, že jsem se jich zděsil, a soudím, že kazatel, čta lidu tuto strašnou hrozbu, musí se spíše snažit, aby předešel příliš velké hrůze, kterou v mysli vzbuzují, než aby vzbuzoval pozornost a bázeň..." (Massillon.) Když hrozíme bezbožcům peklem, dají se do hlučného smíchu. (Tert.) Bůh jest shovívavý, trpělivosti mnohé, ale jistojistě nenechá žádný hřích bez trestu. (Nah 1. 3.) A bude, jako když člověk prchaje přede lvem srazí se s medvědem, anebo uniknuv do domu spolehne na zeď a jest uštknut hadem. (Am 5. 199.) Kdo vraha šetří, vraždu vykonává (Shakespeare; kdyby Bůh netrestal hřích, byl by jím spo-

vem jest první pocit, jenž se zmocní v exerciciích srdce hříšníka. Tento pocit jest však spojen s nadějí v uzdravení (sic by přešel v zoufalství), a s touto nadějí musí být spojena ochota vykonat vše, cokoli by Bůh žádal. Tím si razí cestu k obrácení a smíru.

Končíme slovy sv. Augustina.

„Protože opakuješ věci tolikrát odbyté a usvědčené, také nás nebude mrzet opakovat, čím jsme je vyvrátili. (Contra Faustum 18, 4.) Jest tedy hřích... Kdyby žádná věc nedovolená nepůsobila rozkoš, nikdo by nehřešil. Hřeší tedy ten, jenž rozkoši nedovolené povoluje místo co by ji přemáhal (krotil). Jest však nedovolené, co onen zákon zakazuje. Zda by mohl být nějaký tvor rozumný, jemuž by nic nedovoleného nemohlo rozkoš působit, veliká jest otázka... Člověk i anděl jsou však stvořeni tak, že mohou ovládat touhu po nedovolené rozkoši: kteroužto neovládajíce hřešili (padlí andělé i první člověk)... Stvořil Bůh nižší bytosti, které nemohou hřešit, stvořil i lepší, jež nechtějí hřešit. Zvířata mají přirozenost takovou, že nehřeší, protože nic nedělají (nemohou dělat) proti věčnému zákonu; jsouť mu tak podrobena, že nemohou mít na něm účasti (účast na božské přirozenosti); andělé (v dobrém utvrzení, t.

---

luvinen). Obvyklá neřest lidského pokolení jest hřích potají páchat, spáchaný zapíráním skrývat, usvědčený (prozrazený) hájit a zvětšovat; při tom však člověk neskryje Bohu sebe, nýbrž Boha sobě: jedná tak, aby neviděl toho, jenž vše vidí, ne však, aby sám nebyl viděn. (Řeh. Naz.) Hříšníci velice touží, aby měli mnoho sobě podobných, aby tímto společenstvím zlých se vyhnuli necti. (Basil.) Ale „poslední soud bude velké divadlo." (Tert.) Smrt není hrozná sama sebou, nýbrž naše nazírání na ni činí ji hroznou, podle toho, jak se jí kdo podle stavu svého svědomí děsí. (Ambr.) Hřešící... ostýchá se svědka svého poblouzení, jenžto se poblouzení neostýchá: stud drží na uzdě toho, jenž by se nezdržel, kdyby neměl svědka svého činu. (Týž.) Cesta hříchu... jak jest pohodlná a široká, vidíš, kam vede, nevidíš. Věř tomu, jenž vidí! (Aug.)

j. vyvolení) nehřeší, protože jsou tak účastni věčného zákona, že je blaží jedině Bůh. Člověk však, jehož život na zemi jest z trestu za hřích neustálé pokoušení, nechť podrobí sobě to, co má společného se zvířaty, a Bohu nechť podrobí to, co má společného s anděly. (Ib 16, 28.)

Jestliže člověk soudě, že bez pomsty zůstanou jeho proviny, zamítne lék vyznání a pokání... nebo dokonce proti onomu věčnému zákonu bude své nepravosti brát ve svatokrádežnou ochrannou obhajobu a tak zemře, pak onen nedotknutelný zákon ho pokládá za hodna nikoli nápravy, nýbrž trestu. (Ib. 29.)

Spravedlnost přihlíží nejen k tomu, co bylo učiněno, nýbrž hledí i na to, proč (z jakých pohnutek) bylo učiněno. (Ib. 43.) Co v tvé moci bylo, tos učinil: protožes více nemohl, neučinils víc; že jsi od zlého ruku zdržel, strach bránil; co velkého na tom bát se trestu? I lotr se ho bojí; kde škodit nemůže, neškodí, a přec lotrem zůstane. Bůh se ptá srdce, nikoli ruky. Vlk přijde k ovčinci, chce vniknout, chce dávit; pastýři bdí, štěkají psi, nic nezmůže, nic neodnese, nic nezadáví, a přece co vlk přišel, co vlk odchází; či snad proto, že žádnou ovci nezardousil, jako ovečka se vrací?“ (S. 178.)

A což, kdyby kdo byl vyvolen již v lůně matky jako Jakub, neb v lůně posvěcen jako Jeremiáš, nebo předurčen jako Šalomoun, nebo vyvolen dříve než byl počat jako Jan? Přece bude se zavrženci počten, jestliže nekráčel cestami přikázání Božích. (Afraates.) Peccatum est malitia quam Deus detestatur, nequitia qua daemon delectatur, pestis qua mundus dissipatur. (Bonav.)

XI. Zřídlo vší zkázy.

(Filosofickotheologická úvaha o hříchu prvotném.)

Mluvil jsem s tebou v největším štěstí tvém, říkávalas: „Nebudu poslouchat.“ To je cesta tvá od dětinství tvého: neposlouchalas hlasu mého. (Jer. 22. 21.)

A) Opět dva tábory.

„Hledal jsem první článek řetězu všech velkých omylů a bludů ve filosofii, a po dlouhém hledání jsem konečně na to přišel. Na jednom místě stojí proti sobě dva nepřátelské tábory. Jeden tvrdí, že člověk jest sám v sobě dobrý a všecko v něm že jest v pořádku. Druhý hlásá, že člověk jest docela zkažený a špatný. Zde jest rozcestí, odtud se datuje všechna rozdílnost v názorech, jež se vine jako červená nit všemi systémy. Dokud v tom nebude shody, nebude možno postavit spolehlivou budovu mravovědy a spolehlivé regule mravního jednání.“ (Diderot.) Celkem má tento muž pravdu až na jednu věc, kterou buď přehlédl nebo jí vidět nechtěl. Existuje totiž ještě třetí tábor, a sice uprostřed mezi oběma: nauka křesťanská. „Člověk byl stvořen dobrý, sám svou vinou se učinil špatným, ale ne tak, že jeho přirozenost byla zničena a nadobro zkažena. Byla jen porušena, a pomocí i milostí Tvůrce se může ze zkázy zase propracovat k dokonalosti.“

Všimněme si obou táborů, o nichž Diderot mluví. První tábor — racionalisté. „Člověk je sám v sobě od narození veskrze dobrý“ (samozřejmě se při tom myslí na dobrotu mravní, etickou.) Nauka hlásaná od Rousseaua a Lessinga až po Comtea a naše doby — a před nimi už od pradávna! Dvě tisíciletí před autorem Emila ji hlásali někteří čínští filosofové, ve druhém století Mark. Aurel, v pátém století Pelagius, proti jehož bludu vystoupil učitel milosti (Augustin) vší silou svého geniálního ducha.

Slyší-li věřící křesťan otřelou frázi „návrat k přírodě“, netuší v ní nic zlého a myslí na návrat od ži-

vota velkoměstského plného rafinovaných požitků a draždidel k přirozenému životu venkovana. Ale racionalismus by na věci nelpěl tak houževnatě, kdyby neměla protikřesťanskou tendenci, ať zjevnou ať zamlčovanou. Jako naturalismus neznamená „líčit věrně podle přírody", jež sama v sobě jest krásná, nýbrž vybírá, co v „přírodě" najde nejhnusnějšího, a to s odpornou virtuositou rozbírá, tak onen návrat k přírodě. „Člověk jest od přirozenosti mravně dobrý", učení o pádu člověka a dědičném hříchu jest tedy báchorka! Tím padá sama sebou nauka o vykoupení. Nač potřebí Vykupitele, je-li člověk bezúhonný? Podle Pelagia přišel Kristus na svět jen proto, aby nám dal příklad bohumilého života, a podle moderních jest jen „velký muž a filosof" (po případě mythus). Pak ovšem nemá církev se svým kněžským úřadem (sv. svátostmi) smyslu, celé učení o milosti se rozpadá samo. „V čem jsem pochybil, to si spravím sám, nepotřebuji k tomu prostředníka." Tedy sebevykoupení, buď à la Buddha nebo à la Nietzsche.

Není dědičného hříchu, člověk přichází na svět mravně dobrý. Je-li ponechán sám sobě, vyvíjí-li se podle své přirozenosti, jest na jisté cestě k dokonalosti a dosáhne jí vlastním přičiněním, beze vší cizí pomoci (t. j. bez milosti Boží). Náruživosti, zvláště tělesná vášeň, nejsou následek hříchu, naopak, to vše jest nebeský dar, životní síla lidské přirozenosti. Tak Pelagius[1]), tak moderní racionalismus. Ko-

---

[1]) Jeho pomocník Julián z Eklana, materialistický duch, mluvil podobně. Jejich výklady opakoval nevědomky Lessing: „Tělesná žádostivost, náruživosti, pudy, to vše jest přirozená nutnost." Strauss vytýká Kristu Pánu, že nám zakazuje jim hovět. Schopenhauer: „Jediná věc, jež dodává životu jaký smysl, jest podrobit se smyslnosti." Jako vždy, dali do oběhu tuto filosofickou nauku básníci a romanopisci. Guarini závidí zvířátkům, že mohou svým choutkám hovět volněji než člověk, a Zola přímo učí: „Jest nutno zvíře v člověku vypěstit a vyškolit." Neměl Laktanc pravdu? (Viz pozn. 2.)

likráte bych musil opakovat slovo: „Nic nového pod sluncem!“[2]) Pudy člověka jsou tedy oprávněné[3]), člověk jich má a smí následovat (Brissot, viz str. 39), nikoli potlačovat, sic jedná nemravně (Nietzsche). To je ten „návrat k přírodě“!

Kdo by takové nauce neotevřel srdce dokořán! Všechny neřesti takto postaveny pod ochranný štít „čisté přirozenosti.“ Jak docela jinak zní než tvrdé slovo: „Pod tebou bude žádostivost tvá...“ (Gn 4. 7.) — první slovo Hospodinovo k padlému člověku po vyhnání z rajské otčiny. Básník a romanopisec, jenž se chce stát populární, ví, za který konec to chytit: stát se apoštolem tohoto evangelia racionalismu. Nejen lidé jako Goethe, Dumas, Dostojevský, nýbrž i Rosseger, Lamartine... v povídkách na pohled nevinných jest ukryt pelagiánský jed!

V praxi se bludaři zastaví vždy na poloviční cestě — zdravý rozum jest brzdou na kluzké rovině bludných zásad. Provede-li se blud i v praxi do krajních důsledků, má svět podívanou jako r. 1789-94 na západě a po r. 1917 na východě. V teorii však vyvodí (ne-li bludaři, jistě jejich žáci a nástupci) všechny logické konsekvence — na štěstí nám, protože pak po ovoci můžeme poznat strom.

Nuže, jak daleko přivedla uvedená nauka její vyznavače? Až k formálnímu zbožnění hříchu, neřesti, zla. Stačí vyslovit jména Sue, Sandová, Balzac, Zola. Pomineme starořecké sofisty Protagoru, Hippia, Chrisippa („Hřích jest cosi samozřejmého a lpí na nás jako pleva na zrnu“), Aristippa („Hřích jest jen nemoc, kterou si může každý odpustit“), pomineme i

---

[2]) Řečtí filosofové... Heraklit již 22 staletí před autorem Emila a Sociálního kontraktu hlásal návrat k přírodě, a dostal od Laktancia podobnou odpověď jako ženevský filosof: „To jest zásada pro zvíře, nikoli pro člověka.“ Zeno, otec stoy, mluví též jako moderní racionalisté: „Naše největší úloha jest žít podle našich sklonů. Člověk přichází na svět dobrý. Jdi jen za svými pudy, a jsi ctnost sama.“

[3]) Filosofie pro kanibala, jemuž nikdy nenapadlo své pudy potlačovat.

starokřesťanské sekty, jež se klaněly ďáblu, a všimneme si moderních filosofů. Hegel praví: „Hřích jest nejušlechtilejší čin člověka. Aby se člověk stal samostatným, opustil ráj, kde byl nesvobodný.“ Schiller: „V zoologické zahradě edenu byl člověk nejšťastnějším zvířetem; hříchem se stal tvůrcem vlastního štěstí.“ (Viz II. 37.) Daumer podobně, místo slova „štěstí“ praví: „Dosáhl člověka důstojné existence.“ Visher: „Vzpoura proti Bohu jest vznešenější a esteticky úchvatnější než nejkrásnější a největší rozmach dobra.“ Molière: „Já dávám přednost krásné ohavnosti před fádní ctností.“ Leroux: „Hřích jest pramen života.“[4])

Tam jsme došli... hřích je tedy svaté a nezadatelné právo člověka, hřích jest cesta k dobrému (Byron), jest dobro člověka, jeho pravé a jediné štěstí, jest geniálnost, v něm se jeví velikost a svoboda člověka, jest krásný, vznešenější než ctnost; místo dědičný hřích by se mělo říkat zděděné šlechtictví.[5]) Všechny pojmy o mravnosti docela zvráceny. Hledej pramen tohoto poblouznění, a přijdeš k popření křesťanské nauky o dědičném hříchu; taž se po motivech, které k popírání pádu člověka vedly, a přijdeš k vládě vášní. Nepravostem jest temnota vždy přítelkou. (Petr Chrys.) Kdo s hříchem přátelí, s hadem uzavřel přátelství. (Aug.)

Jaké požehnání přinesla lidstvu tato nauka? Hniloba mravní i tělesná — staré Řecko a Řím, staré sekty (Ofité a vůbec všechny, jež hlásaly emancipaci těla, až k Bratřím a sestrám svobodného ducha ve XIII. stol.), moderní doba. Podlomena všechna životní

---

[4]) Citováno podle Weissovy apologie. — Oslavování Husa jest velmi jemná forma téhož zbožňování hříchu, ať si toho jeho ctitelé vědomi jsou nebo ne. Profesoři někdy docela zřejmě praví, že jen proto ho ctíme, že se vzepřel proti autoritě církve, jež zastupuje Boha na zemi. „Co se jeho učení týče, který pokrokový muž by v ně věřil? Hus byl ve všem ostatním středověký člověk, věřil v Boha, ve svátosti atd.“ Tak mluvil i můj profesor historie.

[5]) Pückler: „Nikoli Erbsünde, nýbrž Erbadel.“

síla a vzlet, a v zápětí cválá úpadek kultury. Bezohledný egoismus je podle jejich filosofie nejen bez hříchu, nýbrž chvalitebný, ba povinnost každého, kdo chce slout velkým a být geniem (Nietzsche) — egoismus, jenž bezohledně ušlape slabšího, ať v malém v „boji o život" nebo ve velkém bratrovražednými válkami... národové, jež Kristus ve své církvi sbratřil, se zase potírají jako před jeho příchodem.

V románě „Továrna nového člověka" (Alja Rachmanová), líčícím věrně poměry v bolševickém Rusku, mluví jakýsi lékař: „Vzali jsme věc za docela falešný konec. Tato naprostá volnost v pohlavních věcech jest cosi děsivého. Výsledek dnešní mé prohlídky (v jistém bolševickém ústavě) vykazuje 81% pohlavně nemocných. Většina kleslých děvčat přišla na špatnou cestu jen proto, že byly opuštěny; a proč muž ženu opouští? Jedině proto, že naše zákony mu k tomu dávají právo. Vinu na vší té špíně, jež nás obklopuje, má nikoli žena, nýbrž muž... když dosáhl, co chtěl, jde dál; ten nemá co ztratit, v jeho životě se nic nezměnilo, snad si najde jinou — a první tu zůstane s dítětem. Nikoli, příteli, nejsme na pravé cestě. Tím, že jsme nahý zvířecí pud zbavili všech pout, vydali jsme ženu na milost a nemilost mužovi. Kdo zastaví tuto ohromnou vlnu našeho ‚vše jest dovoleno'? Už dávno se mi to vše hnusí... musím doznat, že jsme lidé, a že člověk není zvíře" (t. j., aby se jeho pudům mohla dopřát naprostá volnost). Kdo hoví vášni, ponechává jezdce na pospas divým koním. (Theodoret.) Bezbožnému lakomému králi (Achabovi) řekl prorok: „Zabil jsi (Nabota) a zmocnil jsi se" (jeho vinice; 3 Kr 21. 19; occidisti et possedisti); nečistému nutno říci: „Zmocnil jsi se a zavraždil jsi" (zneužitou dívku; týž.)

Vystřízliví-li některý apoštol vášní ze své horečky, stává se pesimistou neb misantropem. Tento směr jest do jisté míry zaviněn popřením křesťanské naší nauky o pádu člověka. Schopenhauer, který kdesi prosí čtenáře, aby nehleděl na jeho život, jenž se poněkud (t. j. docela) odchyloval od jeho vlastních zásad, nýbrž na jeho vznešenou nauku, shrnuje všechnu svou životní moudrost a zkušenost ve slova: „Pět

šestin lidstva záleží ze samých darebáků a bláznů; chraň se jich, jak můžeš!" Tito pokládají tedy za známku velkého ducha, mluví-li o lidství s opovržením a co nejsurověji. Básníci a literáti nezůstanou pozadu, a člověk nezkaženého vkusu žasne, že se vůbec najdou čtenáři a ctitelé takových produktů, vzbuzujících ošklivost a odpor, nejinak než jistý směr moderního výtvarného umění. Píše-li konečně Montesquieu: „Co příroda nezlepší, nezlepší nikdo", přicházejí sami k poznání, že jejich filosofie učinila krach. Voltaire mějž poslední slovo: „Pravá moudrost záleží ve dvou věcech, chceš-li si učinit život jakž takž snesitelný: Zapomeň a užívej. Jsme od přirozenosti skrz na skrz frivolní."[6]) Napřed hlásali, že člověk jest od přirozenosti veskrze dobrý, a teď najednou...

To nás přivádí k druhému táboru — těch, kteří prohlašují člověka za zkaženého veskrze a nadobro; jeho přirozenost prý byla dědičným hříchem nejen porušena, nýbrž úplně zničena. Tak Luther, ale nebyl první. Nic nového... Zdali pak věděl, že před ním totéž hlásali gnostické sekty, hned jemnější a hned zase hrubší formou? Ba, čteme-li v jeho spisech skoro na každé stránce o čertu, máme tak tísnivý dojem, jako bychom mluvili s posedlým (řekl to o něm již Tomáš Morus) nebo jakoby hlásal manichejský dualismus o dvojím božstvu, dobrém a zlém. Jeho logika se podobá logice indických modloslužebníků: dobrého boha netřeba valně dbát, ten nám neuškodí, ale na zlého nutno myslit a obětmi usmiřovat, aby neuškodil. Popření svobody vůle, kterou v zajímavé shodě s tímto táborem vyznávají i příslušníci prvního, jest základní článek víry tohoto učení. „Člověk má sám ze sebe jenom hřích. Co může jiného plodit přirozenost veskrze zkažená? Z jedovatého pramene může prýštit jenom jed." Kdo se s touto naukou přátelí, ten si může pochopitelně všecko dovolit, každou neřest a každý hřích. „Já za to nemohu, veze-li se na mně ďábel nebo Bůh" (str. 178).

---

[6]) Zajímavo jest, že literatura jeho doby, tedy osvícenská, překypuje misantropismem.

Na tomto bodě se oba tábory scházejí. Tito praví: „Zlo jest nezbytné a nutné.“ První řekli: „Hovět bezuzdně pudům není hřích.“ Oba hlásají společně: „Náruživostem a vášním hovět jest požadavek lidské přirozenosti.“[7]) A o to jde těm i oněm! Ať jde filosofie vpravo nebo vlevo, křesťanství odcizená filosofie přijde vždycky sem.

„Kultura nemůže postrádat vášně, neřesti, zlomyslnosti“ (Nietzsche). Darvinismus, vycházeje z docela jiného východiska, došel sem též. „Slaboši musí zmizet, jen silným jedincům patří budoucnost.“ Tato na-

---

[7]) Anglický básník osvícenské doby Mandeville hlásá ve své allegorické „Bajce o včelách“ (The Fable of the Bees), že neřest jest nutna k rozkvětu veřejného života. Největší zločiny napomáhají k rozmachu společenského blaha. Kdyby všichni byli ctnostní, pak blaho veřejné se hroutí v trosky. Ctnost jest přetvářka; jen když bude vládnout neřest, bude na zemi ráj. Jeho Bajka jest zároveň satira na současné poměry anglické. Stručný obsah jest tento: Včely se rozhodly reformovat svůj stát, jenž prý hynul nepravostmi. Pokus se zdařil, ctnost ovládla srdce všech, soudní síně a žaláře se vyprázdnily, kati neměli co dělat, vojsko bylo skoro docela rozpuštěno, ministři vládli šetrně a bez úplatků, luxus pominul, umělci neměli práci... Tu byl jejich stát přepaden od nepřítele, včely pobity, a zbytek se uchýlil do dutého stromu, kde jim z jejich bývalého štěstí zbyla jen ctnost. Protože kniha napadla i velké pány, na př. i anglikánský klerus, byla odsouzena a zakázána, nicméně pilně čtena a šířena. Kniha byla namířena proti eudaimonismu Shaftesburyho, jenž učil: „Člověk má konat ctnost, ale ne z vyhlídky na odměnu, nýbrž pro ni samu. Víra v budoucí odměnu jest pro ctnost zkázou.“ Viz str. 154 nn. „To by byla velice slabá ctnost, jíž by byla nebezpečná nadšená víra v odměnu a trest na věčnosti. Milionům, kteří v potu tváře si musí vydělávat chléb a ve starostech tráví život, svítí v noci utrpení naděje v odměnu jako zářivá hvězda na bouřné plavbě životem.“ (Jan Weiss.) Blud tu, blud tam, pravda uprostřed.

uka důsledně provedená učinila z člověka zvíře, pro něž dobré a zlé neexistuje; nahoře uvedení filosofové z něho učinili ďábla, jenž si ve zlu libuje. Popřeli pád do hříchu, aby člověka „povýšili", a člověk se stal zvířátkem nebo démonem. Kdo by nevzpomněl dřívějších rozjímání? Nedošla nevěra k témuž konci a k týmž důsledkům? (II. kap. 1.)

B) Pravda uprostřed!

Uprostřed těchto zmatků jako maják v bouři stojí křesťanská nauka. Člověk byl stvořen dobrý, hříchem se stal zlý, jeho přirozenost do nejvnitřnějších hlubin otřesena a zraněna, ale ne tak, že by nebylo naděje v uzdravení. Po velké katastrofě rajské nastalo zdivočení, člověk na těch troskách postavil svou kulturu, falešnou, Bohu odcizenou... jak se po dlouhých staletích ukázalo. Národové nejkulturnější — kam dospěli v mravním ohledu![8]) Dočteš se o tom v Aug. díle O městě Božím, jež obsahuje hlubokou filosofii dějin či lépe lidstva od Boha odpadlého.

Bezbožecká literatura a filosofie zakrývá nebo odnímá člověku vědomí jeho pravého stavu; ať ho prohlašuje za veskrze dobrého nebo veskrze zlého, v obojím případě mu bere možnost polepšení; v prvním případě ho nepotřebuje, v druhém ho není schopen. Sv. víra mu sděluje bez obalu pravdu; nečiní ho modlou na oltáři jeho vlastního srdce, ale také ho nedeprimuje a neodnímá chuť k práci. „Vypadl jsi odtamtud, kam tě postavil Tvůrce; nejsi takový, jakým jsi byl a jakým jsi měl zůstat; máš být lepší, můžeš být lepší, není ti odňata možnost ani síla; vrať se tam, odkud jsi vypadl!"

---

[8]) Viz o tom krátce Maria, I. díl str. 344 nn. Jak různými a docela protivnými cestami se blud bere! Konečná stanice jest vždy táž: „Povolit" — ceterum autem censeo každého bludu. Kolik najdeme bludařů, kteří žádali přísnější mravy než křesťanství, od montanistů až k jansenistickému klášteru Port Royal? Kolik zíkali přívrženců? Jak dlouho potrvali? Kteří z nich se nezvrhli za málo desetiletí?

Kdyby se mne kdo zeptal, jaký mám očividný důkaz pro dědičný hřích, řekl bych: cudnost, stud (P. Alb. Weiss praví: módu). Lze číst obsáhlé traktáty o tom, že móda souvisí s kulturou a jak na ní závisí... Nikoli, alespoň ne výhradně; móda souvisí především s mravností a svědčí o jejím vyšším nebo nižším stupni.

Co jest vlastně stud? Snaha zakrýt špatný čin (ať skutečně nebo domněle špatný)... nemilý pocit, že nemožno čin zakrýt a že jest zjevný nevítaným svědkům. Člověk se stydí za to, co ho v očích bližního ponižuje, čím se zdá být horším než jest nebo než za jakého by chtěl platit. Hoch přistižen při tom, když trestán, když mlsá, když usvědčen ze lži... od toho, jehož si váží nebo u něhož chce platit za hodného.

Co jest cudnost? Ctnost, jež se stydí za projevy tělesnosti, především pohlavní sféry. Skrývá před bližním (a to před každým) nejen akty, jež do této sféry patří, nýbrž zahaluje před jeho očima i tělo, ba ani mluvit nechce o věcech, jež se pohlavního života týkají, třebaže jest si vědom: „Já vím, co se děje v tobě, a ty víš, co se děje ve mně." Pouhá narážka jest trapná, zvláště jemné duši. Proto mluvíme v eufemismech, je-li nutno o věci mluvit. Důkazem velké zesurovělosti jest nesporně fakt, že dnes mládež o těchto věcech bez obalu mluví, a jak mluví!

Cudnosti nepostrádají ani národové stojící na nejnižším stupni vzdělanosti. U Tasmanců, nemýlím-li se, vstali jinoši dříve než dívky, opustili stan či boudu a šli se umýt kamsi do lesa. O jiných divoších se dočítáme, že jinoši nespí s ostatními ve staně, nýbrž v lesích. I u kanibalů mají ženy alespoň kolem kyčlí zástěry, třeba z listí — dědictví oné smutné chvíle, kdy naši prarodiče se podobnými zástěrami zahalili. Člověk zahaluje, co jest v něm zvířecího. Surovci pronásledující věrné Kristovy věděli dobře, co bylo věřícím, především pannám, strašnějším než oheň a smrt.

Zvíře se nestydí, není vůbec studu schopno... člověk tedy není zvíře. U anděla jest taktéž stud vyloučen: kdo je takovým, jakým být má, nemá proč se stydět a před zrakem jiných se skrývat. Z toho,

že se člověk stydí (hlavně za projevy pohlavního života), může rozum snadno usoudit, že na této věci spočívá jakási neznámá vina.[9])

Lidé dovedou znesvětit vše, dovedou znesvětit i toto poslední hnutí svého lepšího já. Cynikové („psí filosofi") volali: „Dělejme to veřejně." Augustin k tomu poznamenává: „Přirozenost studu zvítězila nad zvráceností bludu." Třebaže lidstvo za všemi bludy a zvrácenostmi běží, za touto nikoli. Týž světec praví (De civ. Dei): „Člověk snese svědka, když se zlobí, když proklíná, když vraždí, ne však při této věci." (Světec nemá na mysli hřích, nýbrž to, co jest v manželství dovoleno. Také my v této úvaze nemluvíme o hříšných skutcích.) Kdo se odnaučil studu, jest buď zvíře nebo ďábel. Vyzul poslední zbytky vší ušlechtilosti lidské, odhodil poslední stopu rajského dědictví, poslední naději a možnost vrátit se k Bohu nejsvětějšímu, být uschopněn věčného spojení s ním. Tento poslední zbytek někdejšího roucha rajské čistoty jest člověku ponechán jako ochrana a štít proti šípům a útokům ďábla i vášně. Ti, kteří potřebují ochrany nejvíce (mládež, zvláště dívka), jsou obdařeni cudností ve vyšší míře. V dějinách se sice dovídáš, že v „hyperkulturních" státech utloukali v sobě stud rafinovaně do posledního zbytku. Ale chvíle, kdy s tím začali, znamená začátek hniloby a zkázy (Babylon, Fenicie, Egypt), a nadto jest tento fakt dokladem, kam vede „hyperkultura", t. j. vzdělanost bez Boha. Ďábel, jenž člověka připravil o Boha, chce ho připravit i o tento zbytek rajské nevinnosti, aby si ho zajistil nadobro. Svět ve službách knížete temna a ve vleku hrůzné vášně, kterou ovládá lidstvo Bohu odcizené, nedovede tento rajský statek náležitě cenit. Cudnost — doklad[10]) dědičného hříchu — —

---

[9]) Odezíráme od zjevení, jež nás o věci zevrubně poučuje! Nestydíme se za to, že nemáme křídla... služebná se nestydí, že neumí francouzsky, ale oktaván se musí zastydět, když osloven od Francouze nedovede odpovědět — tam viny není, zde vina jest.

[10]) Nepravím „důkaz". Dědičný hřích je tajemství, mysterium, t. j. bez zjevení Božího by člověk

Aby si protikřesťanská filosofie nepomohla z úzkých! Snadná pomoc; věc se svede na výchovu, na předsudky, nebo nejlépe na křesťanství. To jest podle nich vinno roztržkou mezi tělem a duchem. Ale čím to, že vy, kteří jste už dávno s tímto náboženstvím zlikvidovali, se nemůžete tohoto „předsudku" zbavit? Čím to, že už mnoho staletí před křesťanstvím cudnost v duších byla, a to tím větší měrou, čím jemnější duše? Čtěte pěknou scénu v Odyssei, kde Nausikaa jde prát prádlo a ostýchá se připomenout otci, že jde o výbavu k sňatku. Předsudky, ale sami dovedete také říci o jiném, když se vám zdá být neskromným: „Že se nestydí!"

C) Několik otázek.

Věrný reflex a zrcadlo mravnosti té které doby jest současné umění a literatura. Doba nečistá postaví obé do služeb smyslnosti; tím dostane nečistota průvodní doporučující list, a pod pláštíkem umění si najde přístup všude, s touto maskou ji také s otevřenou náručí přijmou v t. zv. „lepších kruzích", kde by jí jinak nemohli tak snadno dvéře otevřít — ale pak běda, řekneš-li slovo! „Čistému všecko je čisté, umění nemůže znemravňovat, jen zabedněnec, omezenec, barbar se může pohoršovat."[11]) Když svého

---

sám (světlem vlastního rozumu) nikdy nepřišel ani na to, že existuje (že přechází s praotce na potomky), ani na to, jak dalece sahá jeho zhoubná působnost a vliv. Když však člověk toto tajemství (zjevením Božím) poznal, snadno pochopí, že jisté zjevy — dříve **nevysvětlitelné** — jsou Adamovým hříchem zaviněny, na př. vláda satana nad lidstvem, mravní zvrácenosti lidstva atd. Poučeni od Boha máme na vybranou: Buď přijmout víru v dědičný hřích, nebo stát nad nerozřešeným problémem a vzdát se navždy naděje v positivní rozluštění, o něž se velcí duchové nadarmo pokoušejí už celá tisíciletí.

[11]) O této věci (umění a věčný zákon) viz Ve šlépějích Neposkvrněné str. 120.

času byl v sousedním státě učiněn návrh zákona proti znemravňujícímu „umění“, vznikla hotová bouře. Prý bartolomějská noc všeho umění...

„Zdravá“ smyslnost... Tak „zdravá“, že hledá zákroky u lékařů, plní nemocnice a degeneruje člověka tělesně i duševně! Což život těch, kteří tuto frázi proklamovali? Rousseau, Wieland, Goethe... U Plutarcha († 120 po Kr.) čteme: „Co znamená tato zdravá smyslnost? Smyslná vášeň, jež nezná jiné radosti než výstřednost, jež vědomě a s chutí svádí ke každé hanebnosti. Bezuzdní duchové jsou obhájci této zdravé smyslnosti, pustí lidé, kteří se vrhají celou duší do louže neřestí...“ Tedy už klasická Hellas a císařský Řím znal „zdravou“ smyslnost! To ovšem naši protivníci nepopírají, ale zamlčují, jaké ovoce přinášela, ba mluví o „nezlomném zdraví starých Helénů.“ Helénská národní neřest...

Hloubaví duchové se zamyslili už tehdy nad smyslností, jež provází člověka jako stín a nemusí být probuzena příkladem, sváděním, četbou... Odkud se v nás vzala? V takové míře! Způsobem mnohdy tak zvráceným! Sv. Tomáš Aq. odpovídá: „Rozum může tušit, že předcházela nějaká společná vina. Bída, pod níž člověk stená, má ráz trestu, a kde jest trest, tam jest i vina. Mohlo by se sice říci, že ty bídy tělesné i mravní jsou přirozeným důsledkem lidské přirozenosti záležející z duše a těla. Avšak při bedlivé úvaze nutno říci: Bůh tak spojil obě části, aby vyšší vládla nižší...“ Dodejme: Bůh nestvořil člověka s takovými mravními zvrácenostmi. Fakt všeobecné hříšnosti se nedá vysvětlit pouhou možností hřešení. Zjev tak všeobecný a tak stupňovaný má jinde důvod. Čím to, že spíše se dá najít genius práce, vědy, síly, neohroženosti, vytrvalosti než genius ctnosti? Geniové jako César platí tribut oné nízké neřesti, jež rozežírá v jádře národy, jak nekulturní tak vzdělané, stravuje jich životní sílu, zatím co zvíře jí užívá jen potud, pokud třeba k udržení rodu.

Odkud zlo? Zase oříšek, na němž si mohou zuby vylámat všichni, kdož popírají pád člověka. Odkud zlo... taž se starých národů, a budou ti svorně vypravovat o původním zlatém věku, o nějž se

člověk svou vinou připravil. Indická Avesta vypravuje o prvním člověku, jejž svedla k hříchu jeho sestra, perské náboženství mluví taktéž o neposlušnosti prvního člověka a o dvou stromech v ráji, Aztekové vypravují o matce lidského pokolení, jež se dala do řeči s hadem a od něho byla svedena. Řecká mythologie má svou Pandoru, jež neposlušna bohů otevřela svěřenou skříňku, a z té se vyrojily všechny bídy na zem atd. V pověstech všech národů jest žena označována za příčinu neštěstí. Vláda zla se vztahuje na celé člověčenstvo, jest zaviněna cizí mocí, a sice hříšným skutkem v dávné minulosti spáchaným. To jest vše, co si uchovalo pohanstvo z původního zjevení. Sv. víra nám dává odpověď jistou. Bezbožecká filosofie nebo srovnávací věda náboženská ji prohlašuje za báji: „křesťanská mythologie." Odmítají tedy řešení, jež podává křesťanství a jež plně uspokojuje. Jakmile se však pokoušejí sami o řešení, zaplétají se do absurdností.

S m r t... „Smrt jest nejpřirozenější věc na světě, protože tělo nezbytně propadá rozkladu. Křesťanství ji prohlásilo za nepřirozenou." (Lessing.) Má z části pravdu. Smrt jest cosi docela přirozeného, ale Tvůrce jí původně nechtěl (máme na zřeteli jen člověka), a protože hříchem ji člověk na sebe uvalil, stala se v tomto smysle nepřirozenou, proti vůli Boží. Jest „nejpřirozenější věc na světě", budiž, ale že teprve křesťanství vlilo člověku do srdce bázeň před smrtí? „Ano, křesťanství jest vinno. Staří se neděsili smrti, nepředstavovali si ji hroznou, nýbrž jako přítelku, jako sestru, jako spánek, jako poselkyni bohů, se zpěvem a úsměvem padli do jejího náručí." Sentimentální povzdechy se dají snadno napsat, ale dokázat! Kdo jen listuje v klasické literatuře, pozná brzo, jak málo se tvrzení osvícenkého autora srovnává se skutečností. Děsili se smrti stejně jako ti, kteří ji dnes ve svých verších zbožňují, a když jde do živého, křičí a brání se... není jim, jako by do růží padli! Stačí jen vzpomenout, jak si představovali Řekové podsvětí, jak Persefonu, personifikaci smrti... místo vlasů zmije, jež se jí vinou kolem šíje a prsou, psi se děsí jejího příchodu...

Smrti se hrozí každý živoucí tvor. Sebezachování, touha po životě, jest každému vrozena. Ale člověk prodělává před skonáním někdy takové úzkosti, že nutno říci: tento zjev jest přece jen nepřirozený. Kdyby nebyla smrt trestem, kdyby byla jen oddělením duše od těla, pak by mohl člověk dokonat klidně jako sv. Panna. Vždyť ví, že duše žije dál, nač se děsit! Ani svatí, kteří Bohu celý život svědomitě sloužili, se nevyhnou úzkostem smrtelným. I mučedníci zakusili někdy chvíli velkých úzkostí, ti, kteří pokládali smrt pro Krista za jednu z největších milostí! Což uvedu-li i božského Spasitele a Getsemanskou zahradu!

Jsme degenerovaní, a sice již od Adama. Dědičně zatížení... jenže zatížení ponenáhlu mizí a v několika generacích pomine, zatím co degenerace všeho lidstva neslábne, naopak stále vzrůstá. Co pomohou zvučné fráze o vývoji a pokroku, když zkušenost a svědectví dějin hlásá pravý opak! Proti faktům není protestu. Student musí odříkávat jako na drátku naučené fráze o tom, jak se člověk ze stavu zvířecího ponenáhlu vyvíjel k nynějšímu stupni vzdělanosti.[12]) Co je vlastně pravdy na onom vývoji a pokroku? Že jest pokrok ve všem a všude, to snad nebudou tvrdit ani oni. V nynějším století... dá se konstatovat pokrok v umění? Kdo předčí dnes Raffaela nebo Michelangela? Může se naše doba honosit stavbou, jež by se mohla postavit po bok středověkým dómům? Kdo vytvoří dílo podobné Dantově Commedia? Procházej musea, a průvodce ti řekne každou chvíli:

---

[12]) Lukrec († 55 před K., viz str. 34) ve svém pojednání O přirozenosti věcí líčí pračlověka, jak se toulal světem podoben zvířeti, jedl, co pod dubem našel, bydlil v jeskyni nebo se skrýval v křoví, nebylo řádu ani zákona ani mravnosti, jako u lesních živočichů rozhodovala síla a vládla tělesná náruživost. Cynik Kritias mluví stejně: Člověk byl od přirozenosti zvíře, žil jako stádo bez náboženství a bez Boha. Teprve když nějaká chytrá hlava vynalezla nauku o Bohu a trestech, byl nalezen prostředek, jak člověka zkrotit. Tedy nic nového...

„Tento předmět jest unikum, dnes nikdo na světě nedokáže ani kopii.“ Ve vědách přírodních a technických pozorovat rozmach úžasný, v jiných odvětvích lidského snažení však pokles[13]), ve filosofii obzvláště.

A což v mravnosti? Pokrok... lze na tomto poli konstatovat neustálý pokrok či neustálé zhoršování? Pokud jest nám k disposici stará literatura toho kterého národa, všude pozorovat jednu věc: mravnost vždy klesala hloub a hloub. Číňané, Indové, Peršané, Skythové, Keltové, Germáni, Římané, Řekové.

U mnohých moc rostla a mravnost klesala. Nejlépe lze pozorovat na manželství, jež možno nazvat barometrem veřejné mravnosti. Peršané zachovávali napřed přísně monogamii, ponenáhlu zabředli do mnohoženství, Kambyses dovolil sňatky mezi sourozenci, Artaxerxes žil s vlastními dvěma dcerami, a pak se tato neřest stala všeobecným zvykem. Úpadek mravnosti měl za přirozený následek úpadek moci i kultury. Řekové, za dob Homérových celkem čistých mravů — jen čtěme, jak líčí rodinné poměry v obležené Troji, Hektora a Andromachu! Od perských válek, kdy Hellas dosáhla vrcholu moci, šla mravnost rapidně dolů, i v přísné Spartě. Přepych, pohodlí, změkčilost a vše, co s tím souvisí, a za necelých 150 let po salaminském vítězství sestupuje sláva a moc klasického Řecka u Chaironeje do hrobu, když se marně Demosthenes namáhal probudit zlenivělé Athény z letargie. Lež, podvod, prohnanost, křivopřísežnictví — to byly vlastnosti, podle nichž Říman poznal příslušníky svého kulturního souseda.

Což Římané? Půl tisíce let nebylo slyšet o rozvodu nebo rozluce. Historie označuje toto období ja-

---

[13]) Pokrok, neustále vpřed ze stavu zvířecího... Což řeč? Podle nich vznikla ze zvířecích skřeků. Není tu místa pro linguistickou studii, ale jednu otázku si dovolím. Čím to je, že u každé řeči lze sledovat stálé otírání forem? Terminů přibývá, a bohatosti forem ubývá! Tedy zase nikoli pokrok, nýbrž úpadek! Kam se poděl staročeský duál a aorist? Kde bohatost forem, jímž oplývá sanskrt?

kožto rozkvět republiky. Doba úpadku jest charakterisována ponenáhlým úpadkem mravnosti a manželství, a za dob Augustových — jaký rozvrat, jaká hniloba, jaké nepřirozené zvrácenosti! Císař vydává zákony a sám není lepší. Brzo se ukázalo, že nic nezmohou zákony, je-li národ otráven až do morku. O tom, jak vypadal život v císařském Římě, svědčí jména Tiberius, Kaligula, Hadrián, Messalina... O Heliogabalovi píše současný historik, že nemožno vypsat, co tropil, a přece Římané nebyli tak přecitlivělí, že by se ostýchali o jistých věcech bez obalu mluvit!

Tehdy psal Tacitus svou Germanii, chtěje poukázáním na příklad čistých mravů těchto „barbarů" přivést své krajany na lepší cestu. Jistěže byli vůči Římanům v ohledu mravním hotoví andělé. Ale později? Jména Fredegunga a Chilperich mluví více než mnoho slov. Mnohoženství, sňatky mezi sourozenci, to vše se vžilo tak, že křesťanství dlouho a těžce bojovalo proti těmto zakořeněným zlozvykům. Grupp ve svých kulturních dějinách středověku vykreslil neveselý obraz. Manželství „na zkoušku", jež provozovali Peršané a indiánští divoši a o něž usilují moderní hlasatelé pokroku, nebyla v Německu neznáma. Tísnivě působí jeho líčení rodinných poměrů. Abych zabránil domněnce, že to Germáni odkoukali od Římanů, podotýkám, že tyto smutné zjevy lze konstatovat i u kmenů, kteří se s Římany do styku nedostali. Jen ponenáhlu zušlechťovala nauka Kristova tyto surové kmeny, jako slunce se s námahou probíjí těžkou mlhou. „Církev stavěla stále věřícím na oči vzor sv. Rodiny, a v neposkvrněné Marii, neporušené Bohorodičce, jedinečné spojení nejkrásnějších a nejušlechtilejších ideálů, panenství a mateřství."

O vyměňování manželek, o najímání „na čas", o pohazování dítek, o němž ve třetím století před K. ani Čína nevěděla, nebudu mluvit. Dějiny nás vedou po cestách, jimiž se lidstvo bralo, vždy dolů. Namítnou-li protivníci, že cesta od manželské věrnosti a jednoženství k rozvodům, rozlukám a mnohoženství jest pokrok a nikoli úpadek, pak na vrcholu pokroku

stojí Rusko (po r. 1917), kde se na př. muž chlubí, že už má 119. zákonnou ženu (kolik nezákonných, t. j. s nimiž se nedal na úřadě registrovat, nevěděl sám), kde děvče osmnáctileté praví, že byla kolikrát vdaná, kde za hrdinku platí komunistické děvče, jež se může vykázat, že tolik klíčících životů zničila, kde matka místy i trestána, že nejednala podobně. Čteme-li, jaké krutosti „rudí" páchali na nevinných a bezbranných, ptáme se v údivu: „Odkud se najednou vzala v člověku tato dravá bestie, vůči níž krvežíznivý tygr jest hotový beránek?" Praví-li Jablonský, že člověk jest andělem ve svém důstojenství, ďáblem ve své ohavě, má docela pravdu. Rádi by člověka udělali zvířátkem — nemožno; buď stojí vysoko nad němou tváří, jak vysoko nebe nad zemí, nebo klesne hluboce pod ni. Na úroveň zvířete sestoupit nemůže.

Což náboženství? U všech národů lze sledovat úpadek. Zprvu víra v jediného Boha nebo alespoň mírný polytheismus, jenž však nabývá čím dále tím ohavnější podoby, až konečně dochází k modloslužbě tak ohavné, že chrámy, posvátné háje a podzemní kobky byly jeviště nejpustších orgií. Stačí zase vyslovit jména Afrodita, Venuše, Kybele, Adonis, Moloch.

Bezbožecká filosofie konstruuje proces ovšem jinak. Napřed prý fetišismus, pak totemismus, šamanismus, animismus a jak se všechny ty formy jmenují, až k polytheismu, henotheismu a monotheismu, od něhož konečně dospělo lidstvo jako k nejvyššímu stupni k atheismu. Tedy od zvířete, jež náboženství nemělo, a od nejnižší úrovně inteligence, kde člověk také o nějakém Bohu nevěděl, dlouhou cestou zase tam, odkud jsme vyšli, t. j. k víře, že není Boha! Tedy do kolečka... Pěkně se to čte, jako román, a skutečně je to zbájený román, beze všech důkazů a v naprostém odporu ke skutečnosti. Římané šli docela jinou cestou než jim tato „vědecká teorie" předpisuje! Vezmi do rukou Augustinovo De civitate Dei. Jaké nesmyslné množství bohů, bůžků a bohyň se hemžilo za posledního stadia vymírajícího pohanstva v kuchyni, zahradě, na poli! Když dítě dostávalo zoubky, když činilo první krok, když usínalo, když

spalo, když se probouzelo, když šlo z domu, když se vracelo, pro všechno měli zvláštní bohy. Tolik bohů neměli tisíc let před tím! A teď věř „vědě“, že z tohoto zmatku se prý vyvinula víra v jednoho Boha!

„Kdyby člověk, nemocný smyslností svou, si netroufal odpírat důvodům zřejmé pravdy, nýbrž spasitelnou nauku Kristovu přijal jako lék pro svou nemoc, až by s pomocí Boží byla uzdravena, nebylo by třeba mnoha slov, aby byl vyvrácen kterýkoliv blud planého mínění u těch, kteří správně smýšlejí. Avšak dnes příliš veliký a ohavný jest neduh bláznivých duchů, jímž obhajují jako nejzřejmější pravdu svá nerozumná hnutí, a to přese všecky důvody, jaké vůbec člověk člověku uvésti může — buď z nesmírné zaslepenosti, jež ani věci očividné nevidí, nebo ze zatvrzelé převrácenosti (tvrdošíjnosti), která zamítá i věci, jež jasně vidí... Jsou neúnavně plytcí: byť bychom jejich slova tolikrát byli ochotni vyvrátit, kolikrát s drzým čelem se rozhodli nedbat toho, co tvrdí, nic nepořídíme a do nekonečna se namáháme... Kdyby všichni národové slyšeli a dbali příkazů Kristových, oplýval by štěstím každý stát a veškerá země; ale mnozí jsou více nakloněni neřestem, jež zle lichotí, než ctnostem, jež jsou užitečné, třebaže drsné...“ (Aug., De Civ. D. II.)

(Tato jakož i IX. kapitola zpracována podle Weissovy apologie, jejíž II. díl jest nedostižná „filosofie zla.“)

XII. Po stopách zlého činu.

(Hřích v dějinách lidstva. — Duchovní četba.)

Smutné jsou kraje, do nichž nás zavedlo rozjímání o Adamově hříchu. Kráčíme po stopách zlého činu — jediný zlý čin, a jak daleko zní jeho ozvěna! Vhozený kámen rozvlní hladinu, a vlny se šíří od místa nárazu dál a dál, až u břehu se zastaví... Hřích rozbouřil klidnou hladinu, na níž se člověk plavil k cíli, od chvíle a místa katastrofy se šíří rozlícené vlny dál a dál, a zastaví se teprve na břehu věčnosti.

Hřích — slovo, při němž mnohý na nic nemyslí, věc tak všední a obvyklá, věc, s níž jsme tak obeznámeni, jíž se sotva kdo hrozí, a přece dí o něm slova Písma: „Nešťastné činí národy hřích" (ubohé; Př. 14. 34).

Sledujme nyní hřích v dějinách národů. Každá stránka historie lidstva jest popsána hříchem, a kdybychom chtěli projít všechna staletí, desítiletí, léta... uvést všechny doklady, jimiž dějiny vydávají svědectví onomu verši knihy Přísloví, vzniklo by dílo obšírnější než největší Encyklopedie světa. Ale aspoň několik obrázků.

Jest opravdu nepochopitelné, jakou zrovna ďábelskou přitažlivost měla na národ israelský modloslužba. Hospodin varoval, hrozil, trestal, proroky posílal, nic naplat, národ hověl modloslužbě bez ustání. Bál, Astarta, Moloch... To byl veliký hřích starého Israele proti Bohu Otci. „V jednoho Boha věřiti budeš..."

Falešnými proroky se Judsko jen hemžilo; ti seděli s králi za stolem, zatím co proroci Hospodinovi byli pobíjeni, mrskáni, žalářováni. „Kde je slovo Hospodinovo?" volali odpůrci Jeremiášovi. „Ať na nás přijde!" Když hrozil hněvem Hospodinovým, chlácholili národ: „Nebojte se, nic se nestane Jerusalemu, nepřitáhne král Babylonský." A přitáhl přece. Na trůně judském sedí Sedekiáš, poslední král, a za něho míra hříchů dovršena. Farao posílá k němu poselství a vyzývá ho, „vasala" babylonského krále, aby se

spojil s Egyptem proti svému pánu. Nadarmo Jeremiáš varuje. Nabukadnezar se vypraví proti spojeným nepřátelům. Přichází na rozcestí, ptá se hadačů, proti komu se má obrátit, proti Egyptu či proti Jerusalemu. Rozhodnutí ponecháno losům, kostky ukázaly k Jerusalemu. Chaldové sevřeli modlářské město, vystavěli náspy, 18 měsíců trvalo obležení. Když se rozmohl v městě hlad, učinili průlom do města, a 19. měsíce dobyt Jerusalem, v srpnu 587 (nebo 586). Synové královi před ním usmrceni, všichni vznešení pobiti, chrám Hospodinův spálen, paláce a domy vydrancovány a spáleny, hradby zbořeny, obecný lid odvlečen do zajetí, a z města zbyla hromada kamení.

Neubráníme se hlubokému dojetí, když čteme Pláč Jeremiášův, jak lká nad zbořeným Jerusalemem, kdysi chloubou národa vyvoleného. „Ach, jak vypadá město kdysi plné lidu! Kněžna národů se ocitla v porobě. Cesty k Sionu kvílí, neboť není nikoho, jenž by šel na slavnost; všecky brány jsou pobořeny, nepřítel vztáhl ruku na všechny poklady její. Hyne dítě i kojenec na ulici, kdyžtě říkají matkám svým: ‚Dejte nám jíst a pít', a vydechují duše v náručí matek svých. Proroci mluvívali tobě lež, neodhalovali nepravostí tvých, aby tě k pokání vyzývali. Spravedlivý jest Hospodin, neb slovům jeho jsem vzdorovala. (Jerusalem, kněžna národů.) Slyšte to všichni národové a vizte bolest mou."

Tak dopadl veliký soud Hospodinův nad městem a národem pro hřích, kterého se dopustil nevěrou v Boha Otce. A tentýž národ po 600 letech se dopustil druhého velkého hříchu; neuvěřil v jednorozeného Syna Božího. Nehodní synové nehodných otců... „Krev jeho na nás a na naše syny." Krev nevinná jimi prolitá skutečně přišla na hlavy jejich synů a na hlavu nevěřícího města. Za 40 let po smrti Páně stihl Jerusalem stejný, ba ještě krutější osud z rukou Římanů než kdysi z rukou babylonského krále.

Zajděme v myšlenkách do svaté země, do hlavního města. Průvodčí nás zavede branou Bal el Kattanim na pahorek Haram eš Šerif. Vidět minarety,

mešity... tedy město, kam světlo sv. víry ještě nevniklo? Zdálo by se, a zatím stojíme nad kolébkou sv. víry, nad městem, jež bývalo městem Božím. Tam, kde dnes mohamedáni čtou súry z koránu, kde derviši svými nechutnými bohoslužbami uctívají svého falešného proroka a Allaha, Boha, jehož neznají, tam se kdysi rozléhal zpěv žalmů, četlo se Písmo svaté, tam slyšely zástupy slova spásy z úst věčné Pravdy, nebeského Učitele, vtěleného Syna Božího.

Smutek sevře srdce. Jsme na bývalém Moria, hoře chrámové — „Nezůstane v tobě kámen na kameni, protože jsi nepoznalo času navštívení svého", oslovil Pán nevěřící město (Lk 19. 44.); byla to zároveň jeho poslední slova, jimiž se s chrámem loučil (Mar. 13. 2). V mysli se nám vynoří Titus a římské legie, obležený a se všech stran sevřený Jerusalem, vražedník proroků. Flavius, žid, apostrofuje Jerusalem: „Ubohé, nešťastné město, co jsi spáchalo, že tě stihl takový trest? Žádný národ nikdy nic takového nezakusil, žádné pokolení tolik útrap nesnášelo, pokud paměť lidská sahá..." Flavius tvrdí, že Titus chtěl chrámu ušetřit. Ale galský rhetor Sulpicius Severus praví, že svolal válečnou radu, aby rozhodla o osudu chrámu. Někteří radili, aby jej uchoval, jiní však a on sám byl náhledu, že chrám musí být zbořen, aby tak zaniklo úplně náboženství židů a křesťanů. Neboť obě náboženství, třebaže žijí v nepřátelství, pocházejí prý z téhož zdroje, křesťané vyšli ze židů; bude-li kořen vyťat, i kmen prý nezbytně zahyne.

Náboženství židovskému ovšem podřezána tepna. Národ sám zůstal, rozprášen do světa, žije mezi kulturními lidmi kulturně a mezi nekulturními nekulturně, má přístup do škol, k úřadům, do společností, stýká se denně všude s okolím, převezme jejich řeč (nezná své mateřštiny!), kroj, mrav, zaměstnání, a přec žid zůstane židem, tváří i smýšlením, isolovaná kasta — nikdy s žádným národem nesplyne, s Evropanem ani s Arabem, s Indem ani s Koptem, s Američanem ani s Japoncem — jedinečný zjev, vyplnění proroctví Jeremiášova (24. 9: „Dám vás v potupu a učiním vás příslovečnými na všech místech, kam vás

rozptýlím") a Pavlova v listě k Římanům. Jako trosky vraku plující po moři... doklady neštěstí, jež stihlo loď, svědkové její zkázy... Každý žid, jehož potkáš, je proti své vůli pamětník soudů Božích, a až do skonání světa je bude svým zjevem připomínat, ať chce nebo nechce. Národ bez řeči, bez krále, bez kněží — náboženství židovské zbořením chrámu vpravdě podťato. Julián odpadlík vyzval židy, aby si postavili na místo starého chrámu nový a tak usvědčili slova Páně ze lži — a co pořídili? Odstranili poslední kvádry, které na chrámové hoře zbyly, a když se chystali klást základy k nové budově, plameny ze země vyšlehlé několikrát zničily jejich dílo a zahnaly tisíce dělníků při stavbě zaměstnané, jak svědčí současný historik Ammianus Marcellinus a sám Julián (ep. 26), nemluvě o svědectví tehdejšího biskupa jerusalemského Cyrila. A i kdyby si židé chrám postavili, k čemu chrám bez obětí a bez kněžstva? Rodokmeny byly při zkáze města zničeny, a nikdo neví, kde syny Aronovy hledat — jen ti byli zákonitě platní kněží!

Titův oblouk na římském foru s obrazem ukořistěného a odvezeného sedmiramenného svícnu jest náhrobním kamenem židovstva. Žádný žid, jenž přijde na forum, prý nikdy tímto obloukem neprochází. Ale trosky na témže foru jsou dokladem, že do hrobu sestoupilo i pohanstvo klasické, jehož Nejvyšší užil za nástroj ztrestání nevěřícího Jerusalema, jež spolu nad Jerusalemem vyslovilo i ortel nad světlem Kristovým, a po vyvrácení města Davidova se pokusilo třístaletým pronásledováním zničit i království jeho zaslíbeného syna, království, „kteréž na věky nebude zničeno, jež učiní konec všem královstvím, samo pak státi bude na věky." (Dn. 2, 44.)

Židovský Jerusalem zmizel s povrchu země, místo něho povstalo pohanské město, Aelia Capitolina s chrámem Jupiterovým. Vítěznému křesťanství ustoupil po letech i on. Ale co nyní ty nevkusné turecké minarety, jež strmí do výše místo milých věží křesťanských chrámů? Kopule mešit, jež hlásají, že křesťanství ustoupilo jinému náboženství jako židovství kdysi víře Kristově? To vše nám připomíná jiný

hřích — hříchy křižáků, hříchy křesťanstva. Svaté město jim vzato, a přese všechno úsilí nedostali ho zpět. Současný historik praví o křižáckých vojích: „Jak žijí, co tropí... k tomu že by Bůh mlčel?“ Sami Turci byli přesvědčeni, že příčinou zkázy křižáckých vojů byly jich nepravosti.

Přejděme k dalšímu hříchu, jejž spáchala metropole východořímské říše. Jako národ židovský se vzpíral víře v Syna Božího, tak Řekové od nejstarších dob napadali svými bludy učení církve o třetí božské osobě. Třikrát podepsali katolické vyznání víry, třikráte je zrušili, naposledy roku 1443. Kristus Pán se židům tři roky věnoval, a na konec jim pověděl podobenství o fíku neúrodném: „Tři roky se mu věnuji a nadarmo čekám ovoce, k čemu zabírá zemi? Vytni jej.“ Papež Mikuláš V. poslal do Cařihradu kardinála Isidora s listem: „Pamatujte, že Pán nechal neúrodný fík jen do třetího roku; dejte pozor, abyste nebyli jako on ze země vyťati.“ Ale kardinál klidil jen posměch. Jako kdysi v Jerusalemě, tak i v Cařihradě vystoupili falešní proroci. Jiří Scholarius volal: „Nic se nebojte, nic se nám nestane.“ Židé volali: „Nemáme krále, nýbrž císaře“, t. j. „Nechceme, aby tento byl naším králem, raději budeme poddanými římského cizího císaře.“ Řekové volali: „Raději chceme vidět v Cařihradě turban sultána Mohameda než klobouk kardinála Isidora.“ Vyplnilo se kdysi přání židů, vyplnilo se i přání Řeků: brzo viděli pod hradbami, co si přáli: turbany nesčetných tureckých vojů.

K Jerusalemu přitáhli Římané a sevřeli město kolem dokola, římské orly bylo vidět na všech stranách. Mohamed sevřel loďstvem celý Cařihrad, a kamkoli zrak padl, všude jen turecké půlměsíce. V Jerusalemě, místo co by se spojili, vznikly sváry a rozbroje; občanské boje zuřily v městě, židé s krutostí neslýchanou se pobíjeli navzájem ještě dříve, než se Římané města zmocnili. I v Cařihradě byly rozbroje, a ze 300.000 obyvatelů jen 7.000 občanů a 2.000 cizinců bylo hotovo hájit město. Obležení židovského města začalo o velikonocích, o těch svátcích, kdy před 40 lety ukřižovali Syna Božího. Oble-

žení řecké metropole skončilo o svátcích Ducha sv., o němž bludně učili.

V Jerusalemě vznikl strašný hlad; děti rodičům, rodiče dětem pokrm z úst vydírali, po městě s otevřenými ústy jako psi pobíhali, stoky prohledávali a pojídali, nač se dříve ani podívat nemohli. Tisícové hlady umírali a nebylo, kdo by je pochovával. Mrtvoly vyhazovali prostě z valů za hradby nebo je nacpali do domů, jež uzamkli, na konec je nechávali ležet v ulicích — celé hromady, jež otravovaly vzduch. Kdo vyšel z domu, šlapal po samých mrtvých. Živí se plazili ulicemi jako stínové. Při tom kněží přinášeli v chrámě oběti, jakoby zakoušeli úplného míru, a s cimbuří chrámového ohlašovali stříbrnými trubkami začátek (i konec) svátečního dne, jak to činili i onoho dne, kdy na Golgotě vykrvácel Beránek Boží od nich zabitý. Tentokráte však viděli za hradbami města ne jeden, nýbrž na sta křížů. Kdokoli se totiž odvážil z města, aby si trochu trávy natrhal, a padl při tom Římanům do rukou, byl bez milosti ukřižován; za jeden den jich bylo až na 800 přibito na kříž, takže se nedostávalo dřeva a místa pro kříže. Všechny stromy v celém okolí byly vykáceny — na kříže pro dopadené židy. Jednou dal Titus uprchlíky schytat, kázal každému utnout pravou ruku, a dlouhá řada ubožáků se vracela do města, aby radili ke kapitulaci. Ale zeloti, buřiči, kteří měli vládu v rukou, nechtěli o tom ani slyšet.

Mnozí židé přebíhali dobrovolně k Římanům, ale těm se nevedlo lépe. Vojáci každého žida za živa rozpárali, hledajíce v útrobách zlato, jež bohatí židé před útěkem z města polykali. Za jednu noc až na 2.000 lidí bylo rozpáráno. „Nechceme tohoto za krále, raději Římany." Dostali, co chtěli. V městě byla při té hrůze vláda buřičů, kteří vlastní krajany mučili a pobíjeli, s hory chrámové tekly potoky krve, a v nádvoří chrámu byla krve celá jezera. Krev obětujících se mísila s krví obětních zvířat. Jednoho dne se stalo, co s hrůzou čekali: přestaly oběti chrámové, protože došel poslední beránek — ustavičná oběť přerušena, naplněno proroctví Danielovo (9. 27.), a s přerušením oběti zpečetěn podle téhož proroka i

osud města a národa.[1]) Konečně bylo Jerusalema dobyto, a rozzuření vojáci neznali slitování, pobíjejíce kde koho; 6.000 židů, kteří se utekli do chrámu, zahynulo v plamenech. Když se vojáci nabažili zabíjení, schytali, co ještě zbylo, vznešené i chudé, a prodali do otroctví. Tolik bylo zajatých, že prodávali třicet otroků za jeden stříbrňák.

Podobný byl osud Cařihradu. Mohamed ustanovil poslední útok na neděli svatodušní, 28. máje 1453. Jako v Jerusalemě, trval i zde útok celý den a část noci. V 1 hodinu po půlnoci padl Cařihrad do moci Turků. Bylo pondělí svatodušní, kdy po celém světě byly chrámy naplněny věřícími a k nebi se nesl slavnostní zpěv: „Věřím v Ducha sv., který z Otce a Syna vychází." Jak řádili kdysi Římané v dobytém židovském městě, tak Turci v Byzanci. Nešetřili Řeka, nešetřili Arména, nešetřili Latiníka, pobíjeli všecko napořád.

Chloubou Jerusalema a celého národa židovského byl chrám Hospodinův, chloubou Cařihradu byl chrám Boží Moudrosti. I do něho se uteklo mnoho obyvatelů jak kdysi do svatyně na Morfa. Turci vnikli za nimi a porubali všecko, rozbili obrazy, drahocenné mosaiky, nářadí, roztrhali bohoslužebná roucha a řádili tak, že i o tomto chrámu se mohla říci slova Páně: „Ohavnost zpuštění na místě svatém." Co obyvatelstva zbylo, vznešeného i nízkého, prodali Turci do otroctví jako kdysi Římané. Hlavu císaře Konstantina přinesli dva vojáci sultánovi, a ten ji poslal jako trofej domů — tak kdysi Římané odváželi z židovského chrámu do Říma sedmiramenný svícen, znamení svého vítězství. Zkázu Jerusalema popsal očitý svědek Josef Flavius, žid, který sám viděl trest Boží v tom, co jeho národ stihlo. Dobytí Cařihradu a jeho hrůzy líčí též očitý svědek, kardinál Isidor.

---

[1]) Slovo Danielovo lze vykládat buď o **faktickém** přerušení (skončení) obětí chrámových, jak činíme v textu, nebo o **zákonném** skončení: oběti S. Z. „skončily", t. j. pozbyly vší platnosti a významu ve chvíli, kdy na oltáři kříže přinesl Syn Boží jedinou pravou svatou oběť nekonečné ceny.

Z Asie a Evropy přejděme do „černého" světadílu. I on vypravuje o katastrofě, způsobené jediným hříchem. Afrika, kdysi země modloslužby a ohavných kultů božstev, stala se vlivem hřejících paprsků světla Kristova zemí svatosti a kolébkou světců. Přes 470 biskupských stolců bylo rozseto po celé severní Africe, a jména Atanáš, Augustin, Cyprián, Cyril Alexandrijský, obhájce božského mateřství sv. Panny, svědčí, že černý díl světa rodil neohrožené zastánce víry, výtečné pastýře, zářící vzory učenosti, mužné vyznavače a svaté mučedníky jména Kristova. Thebská poušť byla proměněna ve školu dokonalosti, známou až za mořem. Tamější poustevníci, jichž bylo na tisíce, byli pověstní svatostí života a přísnou kázní. Zdálo se, že Afrika předstihne Asii i Evropu, s nimiž vpravdě zápolila o prvenství v následování Krista.

Za doby, kdy Augustin psal svá Vyznání a Dějiny města Božího, byl císařským místodržitelem jeho přítel Bonifác, věrný poddaný nedospělého Valentiniána III. a jeho matky vládkyně Placidie, výtečný správce svěřené země. Ale přízeň, jíž na císařském dvoře požíval, vzbudila závist a žárlivost. Generál Aetius[2]) ho křivě obvinil, že touží po samovládě, a zároveň psal Bonifácovi, že císař ho chce povolat do Říma a odpravit. Povolání skutečně přišlo, a místodržitel rozlícen nad nevděkem svého pána obmýšlel pomstu. Marně ho sv. Augustin varoval před ukvapeností, marně mu připomínal jeho povinnost a do-

---

[2]) Aetius, pozdější vítěz nad Attilou na polích Katalonských, klidil podobný los. Císař s tajenou žárlivostí pozoroval jeho úspěchy, závistníci jej štvali proti němu, a konečně za tři roky po vítězství nad Huny jej dal ve svém paláci zavraždit. Ale Valentinián sám byl za necelý rok potom od přátelů zavražděného zabit, dopustiv se před tím násilí na manželce jednoho z nich, jenž pak provolán za vládce. Císařova vdova Eudoxie povolala do Říma Vandaly, aby pomstili smrt jejího manžela. Přitáhli, ale ani ona neunikla trestu; byla od nich odvlečena i s dcerou do Afriky, kde v Karthagu strádala v zajetí.

mlouval, že věc se dá v klidu vysvětlit a urovnat. Co mu bylo vytýkáno neprávem, provedl nyní skutkem: vzbouřil se proti císaři, ze msty pozval do země surové Vandaly a poslal jim na Balearské ostrovy i loďstvo. Králi Genserichovi nebylo třeba nabídku po druhé opětovat. S 80.000 poddaných, mezi nimiž bylo přes 50.000 mužů schopných zbraně, přistál u afrických břehů. Mezitím se stalo, co Augustin předvídal: záležitost se vyjasnila, podvod Aetiův vyšel na jevo, Bonifác se opět s císařem smířil, a nyní se snažil pohnout barbary k návratu... Nepomněl, že člověk je s to lavinu uvést v pohyb, že však ani jeho ani žádná jiná lidská moc není s to řítící se lavinu zadržet. Vandalům se v bohaté a pěkné Africe líbilo, a začali hned hospodařit svým způsobem. Vše pustošíce, pálíce, loupíce, obyvatelstvo pobíjejíce anebo prodávajíce do otroctví, postupovali vítězně vpřed. Bonifác vytáhl proti nim, ale byl poražen, a uchýlil se do Hipponu, před jehož hradbami vítězové stanuli v červnu r. 430. Při obléhání sv. Augustin dokonal svou životní pout, nespatřiv úplnou zkázu své vlasti. Celá Afrika se stala majetkem Vandalů, a z pevného Karthaga vyjížděli nejen na loupežné výpravy do okolních zemí, nýbrž i do samého Říma (r. 455), jejž barbarsky zpustošili.

Nás však na věci trapně skličuje jiná okolnost. Celá Afrika byla katolická, její noví páni byli fanatičtí ariáni. Jako Dioklecián se pokusil vyhubit křesťanství v celé říši, tak si vytkl Geiserich za úkol vyplenit ze své země nadobro katolické náboženství. Vypuklo pronásledování, jež místy dokonce předčí Diokleciánovo nebo Deciovo. Syn a nástupce dobyvatele Afriky Hunerich pokračoval v díle otcově. S hlubokým smutkem čte věřící křesťan Dějiny vandalského pronásledování z péra současného církevního historika Viktora Vitenského. „Co tropil Geiserich ve Španělsku, v Italii, Dalmacii, Sicilii, v Řecku, nechať s pláčem vypravují ti, kteří to na sobě zakusili. Ale surovosti páchané na cizích při loupežných výpravách nejsou ničím proti tomu, co musili od něho zakoušet vlastní poddaní pro víru.“ Syn otce ještě překonal. Postavil ke katolickým chrámům katy,

kteří vcházející muže i ženy skalpovali. Na konec byly všechny katolické chrámy zavřeny, biskupové a klerikové odvlečeni do žalářů nebo do pustin, kde hlady umírali, věřící mučeni neronskou krutostí, jazyk jim vytrháván, sáhnuto i na cudnost žen. Všechny polnosti a nemovitosti jim vzaty, a zámožní majitelé usedlostí se ocitli v největší chudobě. Pokud jim byla některá špatná políčka ponechána, byly jim ukládány takové daně, že jim vlastně ze všeho výtěžku nezbylo nic. Do státních služeb neměl žádný katolik přístupu, mnozí se raději rozhodli utéci ze země, přemnozí byli pobiti, a to byl ještě mírný úděl, přirovnáme-li je k mučedníkům nelidsky utraceným.

Hřích Svatoplukův... Bylo mi vždy záhadou, jak mohl on, jenž proti Němcům bojoval, povolat do země německé misionáře a vypudit žáky sv. Metoděje, slovanské kněze a mnichy. Cherchez la femme! Kněží přicházející od západu dovedli v jistých věcech přimhouřit oko jako později Luther, a mlčeli k pustému životu velmožů, nedávno ještě pohanských a mnohoženství oddaných. Sv. Metoděj i jeho žáci kráčeli ve šlépějích Předchůdce Páně a hřměli cizoložným knížatům do duše: „Není ti dovoleno..." Zde byl kámen úrazu! Že Svatopluk nebyl příkladného života, jest známá věc — viz jeho vzpouru proti strýci!

Slovanská liturgie — Praví otcové našeho národa chtěli nám zajistit na věčné časy nejen víru, nýbrž i národnost. Pozorovali nápor od západu — ubrání se mu malý národ, vklíněný do moře cizích? Sami měli co dělat se solnohradským, pasovským (a řezenským) biskupem, od nich Metod žalářován... Žádná moc lidská nepřipraví o národnost a o existenci český lid, bude-li mít liturgii svou, slovanskou. — Co jest spjato s náboženstvím, má podíl na jeho nesmrtelnosti. Bude-li národ slavit bohoslužbu v jazyce mateřském, nikdo mu mateřský jazyk z úst nevyrve... Jak důležité pro národ nepříliš četný! „Krátkozrakost Svatoplukova zavinila..." Nikoli, vášeň Svatoplukova, jak možno s 99% jistotou soudit... Jeho hřích... Přijal ty, kteří k jeho hříchu mlčeli, jej schvalovali — a s nimi přišla do země

zkáza slovanské liturgie, a ze zničeného díla soluňských bratří pak další pohromy —

Kolik to bouří nad vlastí se sneslo — — Bylo by nám skutečně o život v boji zápasit, kdyby — —? Vpád Maďarů, první pohroma — — O ostatních se dočteš v dějinách — —

Kdyby se z naší vlasti šířila do sousedních států spolu s vírou i slovanská bohoslužba, jak docela jinak by se byla vytvářela situace! Nebyli by snad i Polabané přijali krest z rukou slovanských věrozvěstů? Krajiny podle Labe, od Lužice až k Brémám, od Pomořan až k nejzazšímu kraji Baltu... Místní jména, jimiž ony kraje posety, připomínají po 10 staletích, že tam všude kdysi hlaholila slovanská řeč — Slezsko celé, celé Čechy, celá Morava —

Slovanská liturgie, samorostlá slovanskokřesťanská kultura — ne taková závislost na západě — jiskra z Oxfordu by nebyla zanítila požár na půdě naší vlasti — nebylo by došlo k r. 1620 ani 1740 ani 1780 — — Se sousedy v míru, ale pevně opřeni o to, co zbudovali naši praví otcové — —

Co zla, co bídy, co útisků a vraždění, co neštěstí časného i věčného v sobě tají jediné slovo bludař, kacíř, heresiarcha (zakladatel sekty)! Jedna sekta založena z uražené pýchy, druhá ze smyslnosti... K vůli jedinému člověku, jenž chtěl ukojit svou ctižádost nebo smyslnost, uvrženo ve věčnou záhubu na tisíce a miliony duší! Aby mohl několik let sedět na biskupském stolci nebo se dát nazývat patriarchou, aby mohl okusit zapověděného ovoce. K vůli jedinému... Hřích Donatiův, Marcionův, Ariův... hřích Wikleřův, hřích Husův, hřích Lutherův, hřích Jindřicha VIII.... Pomineme řádění starověkých bludařů a jich stoupenců, a omezíme se na poslední.

R. 1376 vystoupil v Anglii bludař. Traktáty, letáky, kázáním šířil své bludy. Neutěšený stav církve, jejž bezohledně kritisoval, získal mu přízeň lidu, jenž přehlédl, že kazatel chudoby sám statky oplývá. Král a parlament mu ponechali volnou ruku, protože jeho vystoupení bylo jim oporou, když odpírali svaté Stolici povinný desátek. Na ostrovech Velké Britanie nezpůsobilo vystoupení tohoto muže velkou

zkázu. Ale vím já, když zakládám požár, kam může vichr některou jiskru zanést a kde může mou vinou vzniknout nedozírné neštěstí? Na půdu naší vlasti byla zanesena jiskra revolty proti Stolci Petrovu.

Králi Václavu IV. působilo „odvážné" vystoupení betlemského kazatele proti nemilému arcibiskupovi kratochvíli. Věda, kdo za ním stojí, troufal si Hus víc a víc, a král teprve po deseti letech zuřil a hrozil, že husitství vyhubí z kořene, když viděl smutné ovoce své neprozíravosti a když už bylo pozdě.

Hřích Husův... byl požehnáním pro naši vlast? Přinesl jí spokojenost a blahobyt? Byl základem nebo aspoň začátkem spořádaného a šťastného života občanů? Dopomohl k rozkvětu vědám, umění, studiu, kultuře? S nevolí se odvracíme, když slyšíme, že Gero, největší nepřítel polabských Slovanů, obětoval v Římě na oltáři sv. Petra svůj meč, poskvrněný prolitou slovanskou krví. Ten však pobíjel lidi jemu cizí, boží bojovníci poskvrnili ruce své krví vlastních krajanů, a jejich vůdce je před smrtí vyzýval, aby tak pokračovali — z lásky a horlivosti pro zákon Boží! Krutosti páchané hlasateli „svobodného hlásání slova Božího" na těch, kteří nechtěli otrocky přijmouti jejich blouznivé nápady... zničené kulturní památky, vzácné a drahocenné knihovny i stavby... a co za to národu dali? Co měl z vojenské (velmi pochybné) slávy selský lid, jenž se po válkách husitských octl v tísnivém područí velkých pánů? Jak nízká mravní i kulturní úroveň husitského kněžstva! Jak zbědovaná byla pražská universita, kdysi chlouba a sláva národa! Ne husité, nýbrž teprve jesuité ji zase vzkřísili! Bílá Hora... tam si podává ruce hřích Husův, jenž své neslavné dílo dokonal, a hřích Lutherův, jenž své zhoubné dílo v naší vlasti právě začínal.

Nebýt Husa, nebylo by došlo k truchlivým náboženským (a pravděpodobně ani politickým) zmatkům XV. a XVI. stol., náš národ by nebyl vplul do protestantských vod a nebyl by šel cestou křížovou, jejíž první zastavení byl onen smutně proslulý vrch poblíže Prahy, poslední zastavení Josef II. a jeho doba. — Tvrdívá se, že na Staroměstském náměstí

zahynul (r. 1621) výkvět českého národa. Výkvět... Budovec zval na pomoc Turky; jemu se to nezdařilo, ale krátce potom toho dosáhl jeho spojenec Thurn s Ladislavem ze Žerotína. Turci přitáhli k Hodonínu, odkudž se rozjížděli po celé jižní Moravě, zpustošili a vypálili Kyjovsko, Vyškovsko, Znojemsko, Brněnsko, na deset tisíc jinochů, dívek, mužů a žen přihnali jako stádo do ležení, aby je odvlekli a prodali do otroctví. Daleko od Hodonína se rozléhalo srdcervoucí bědování ubohých —

Husitské války... V učebnicích o nich zvíme jen několik dat. Tolik bitev, tolik vítězství husitských vojsk, a to je vše. Ale studujme důkladněji! Zikmund vodil na Čechy kromě jiných hord i Kumány z maďarské pusty. Pomíjím, jak drancovali a pustošili, kamkoli přišli, a zmiňuji se jen o tom, co zakoušely od nich naše české ženy a děvy. Nemyslím, že všechna „sláva" našich vojsk vyváží utrpení jediné takové čisté děvy. A co Švédové v třicetileté válce? Co od nich vytrpěli mužové, ženy, děti, starci a zvláště zase dívky? Konečně založení nové sekty a náboženská vlažnost našeho národa dnes... Hodíš-li do moře kámen, nebudou se vlny šířit bez konce. Můžeš však vědět, kde se zastaví vlny poslední zaviněné tvým hříchem? Ozvěny hříchu spáchaného na prahu XV. století... Vždyť někdy i „soukromý", „malý" hřích, jenž neměl pražádných následků a omezil se jen na vinníka a spoluvinníka, působí zhoubně po

---

[3]) Zvláště sudetské území přestoupilo k protestantství, a po provedení protireformace zůstaly v něm sympatie k protestantismu v Sasku a Prusku. Co zavinil Husův hřích!

[4]) Kolikrát i věc, jež není těžce hříšná, může být příčinou zkázy národů. Náš drahý otec vlasti v jedné věci pochybil: měl příliš měkké otcovské srdce, měkce vychoval svého prvorozence, a ten, vášnivý a lehkomyslný, umučil světce z Pomuka, nepotlačil energicky v začátcích husitské hnutí, znepřátelil se s bratrem. Nezřízená záliba v pěstění antické literatury (humanismus!) a umění... jaké následky pro Italii! Zpohanštěla celá, krom prostého lidu —

celá staletí a svádí celé generace, když kosti provinilců dávno zpráchnivěly — tím, že si ho veršotepci a romanopisci vzali za námět — —

Hřích Lutherův... I on měl předchůdce. Pohanský humanismus, hříchy zesvětačelých prelátů, biskupů i papežů zavinily, že autorita církve byla u lidu v povržení, stav kněžský v nevážnosti, lid v náboženském ohledu zanedbán a nevzdělán. Hořlavin nashromážděno až příliš mnoho. Prozíravější se hrozili, neprozíraví však ani na nejčelnějších místech netušili, že nebezpečí jest blízké, že stačí jediná jiskra... Ale běda tomu, kdo tu jiskru do podminované Evropy hodí! Kdo zapálí doutnák a zaviní výbuch, jenž rozmetá celou Evropu! Na jeho hlavu padá všechna krev... Ten muž byl wittenberský profesor. Tušil, jaké neblahé následky pro celou Evropu bude mít jeho čin, když 31. října 1517 přibíjel na dveře zámeckého kostela své nešťastné these? Někteří přihlíželi k jeho počínání lhostejně, ba škodolibě. „To zase mnichové se hádají o slovíčka... budeme zase mít podívanou na papírovou vojnu.“ A teď? Celá tato knížka by nestačila, abychom jen poněkud zevrubně popsali i hmotnou zkázu, způsobenou hříchem Lutherovým. Miliony duší ztraceno a na věky odcizeno milovníku duší, jenž pro ně cedil drahocennou krev! Ještě dnes dílo wittenberského bludaře působí.

Jaké bylo bezprostřední ovoce jeho vystoupení? Německo zpustošené, zaplavené krví věrných Kristových, ale i odpadlých kněží, mnichů, protestantských pánů i protestantských vzbouřenců sedláků... pokryto spáleništi měst i vesniček a troskami vzácných památek jako naše vlast za bouří husitských... Selské povstání se všemi jeho krutostmi — povstání, jež se k Lutherovi jako k otci hlásilo a před nímž on sám utíkal; ale málo platno, že si jako Pilát ruce u-

---

[5]) Byl tehdy v úzkých: nerad by se byl připravil o popularitu u lidu, nerad by byl pozbyl přízně pánů. Když sedláci podlehli, viděl, že bude nejlépe přidat se k pánům. „Vzbouřeného sedláka nutno zabít jako vzteklého psa, takový poletí rovnou do pekla“ — i se svou luterskou samospasitelnou vírou!

mýval: morální původce revoluce byl on, jeho štvavé spisy tu byly a svědčily proti němu!. Pak nesčetné sekty, ovoce jeho učení o svobodném vykládání Písma, sekty zabíhající až v blouznění (na př. novokřtěnci), pronásledování a mučení těch, kteří nechtěli odpadnout od Krista a jeho církve, odpad celých národů, třicetiletá válka a všechny bestiality, jimiž tak krvavě se zapsala do paměti celých generací, úpadek měst, vylidněné kraje změněné v poušť. ...Despotismus vládců a pak zase revoluční proudy v lidu, jenž vládce odpravil — Anglie, Londýn v 16. stol., podle líčení svědků vypadající jako kanibalská vesnice, protože po celém městě v klecích rozvěšeny hlavy umučených „papeženců"...

Hřích Kalvínův... Zase jedna přesmutná kapitola v dějinách křesťanské Evropy. Nečistý, pyšný a krutý ženevský reformátor... Jen jediná věc: hugenotské války a hugenotské krutosti v katolické zemi (Francii)... krutosti páchané ne sice „oficielně", nýbrž „privátně", ale neméně zběsilé, všude, kdekoli se domohli protestanté moci, o nichž málo kde se lze dočíst... krutosti, jimž konec učinila teprve bartolomějská noc, o níž se lze dočíst všude, jíž nikterak neobhajujeme ani neospravedlňujeme, ale kterou vysvětlujeme (viz o tom šestisvazkové dílo Jos. Kervyna v. Lettenhove Les Hugenots et les Gueux). Podáme jen několik obrázků z oněch dnů.

V katolické Francii byl vydán katolickou vládkyní Kateřinou Medicejskou toleranční edikt 1562, jímž dána hugenotům svoboda svědomí. Jak této svobodě rozuměli? Téhož roku vrazili v Paříži do chrámu sv. Medarda, ztýrali kněze a pošlapali Velebnou Svátost; v Castres jejich konsistoř vydala nařízení, aby lidé byli z ulic násilím vlečeni na kázání; synoda v Nîmes dala rozkaz, aby byly zbořeny všechny katolické chrámy celé diecese. Frant. Beaumont, baron v Adrestu, nutil své syny, aby se koupali v krvi povražděných katolíků, kteří z jeho rozkazu byli s věží a skal svrhováni na halapartny vojáků. Téhož roku povraždili hugenoté 4000 mnichů a řeholnic, znásilnili 12.000 řeholních sester, zničili 2000 klášterů, 90 nemocnic a tisíce chrámů — kolik věřících povraž-

děno, kolik chrámů a památek zničeno za celých 50 let, co hugenotské války trvaly? Holzwath za krátkou dobu zničil přes 800 kostelů, maršál Montgomery dal v Orthereru povraždit 3000 katolíků, Briquemant nosil „náhrdelník" z uší povražděných kněží. To vše před bartolomějskou nocí... To jen několik ukázek.. (Počet obětí bartolomějské noci: r. 1582 vyzváni pastoři měst, kde bylo vraždění, aby podali seznam zavražděných — podáno úřadům 780 jmen!)

Vyhledejme kdekterou černě popsanou stránku v dějinách, ptejme se po vinníku, a vždy a vždy najdeme téhož: hřích... Boj o investituru, činy Hohenstaufů v Italii a zvláště Jindřicha VI. na Sicilii, západní schisma, známé pode jménem dvojice papežská, zničení slibných začátků křesťanství v Číně a zvláště v Japonsku, zničení redukcí Uruguayských.. konce by nemělo, kdybychom chtěli uvést alespoň nejsmutnější obrazy... Za každým jako příšera stojí hřích; plíží se dějinami v nejrozmanitějších podobách a provází člověka na jeho pouti jako jeho démon, od chvíle, kdy se k němu v ráji připojil.

Stoletá válka mezi Francií a Anglií, jejíž konec poskvrnili Angličané krví Panny Orleánské... Když po ztrátě všech území na pevnině se poslední Angličan chystá v Calais k přeplavbě, táže se ho posměšně jakýsi Francouz: „Kdy pak nás zase navštívíte?" „Až budou vaše hříchy větší než naše." Jenže Anglie si neoddechla. Přicházíme k smutné historii třicetileté války anglické, války mezi růží bílou a červenou. Znova boje, znova teče krev. Tentokráte krev vlastních krajanů — byla to občanská válka. Mezi růží bílou a červenou — neznamená červená růže lásku a bílá růže čistotu smýšlení? A co ona válka? Dva spřízněné rody bojovaly o trůn, a do bratrovražedného boje strhli celou zemi, rozdvojili celý národ, otce proti synu, bratra proti bratru — — Jednou zvítězili Yorkové (bílá růže), po druhé Lancasterská strana, a po každém vítězství nesčetné popravy; členové nejvznešenějších rodů věšeni, čtvrceni, země celá vydrancována a zpustošena, a obě větve vládnoucího rodu se konečně vyvraždily docela, že zbyli jen dva členové, v jedné muž a ve druhé

dívka, a tím teprve válka skončena. Jediná vášeň, jediný hřích, ctižádost, vládychtivost, a za něj musí pykat veškeren národ přes tři desetiletí. Na trůně sedí Jindřich VII., a ten vyssává dál zemi krvácející z tolika ran. Hlad, chudoba, úplatnost úřednictva... štěstí, že na sta žebráků u bran klášterů dostávalo alespoň tolik, že nezemřeli hlady.[6])

Konečně si země oddechla. R. 1509 nastoupil na trůn Jindřich VIII., syn předešlého, velenadějný jinoch teprve osmnáctiletý. „Chci svůj národ učinit šťastným", bylo jeho předsevzetí a heslo, když se uvázal ve vládu. Lid k němu hleděl jako k anděla poslanému s nebes. Blahobyt říše se vůčihledě vzmáhal, Anglii svítala jitřenka šťastnějších dnů. Jaro po dlouhé tuhé zimě... S manželkou Kateřinou žil již dlouhá léta ve šťastném svazku, a na dvoře, kde dříve vládla zasmušilost, rozhostila se radost a veselí. Proti Lutherovi, jenž právě strhl k odpadu od Říma skoro půl Evropy, vydal spis, v němž hájil papežský primát, začež se mu od papeže dostalo čestného titulu „Defensor fidei", obhájce víry. Zdálo se, že v celé Evropě nebude blaženější země nad Anglii. Výtečný kancléř Tomáš Morus byl královým přítelem a rádcem, a jako první hodnostář v říši napomáhal ze všech sil vládci k uskutečnění jeho hesla: učinit národ šťastným. Co stálo uskutečnění této šlechetné idee v cestě? Nic — až teprve hřích se jí v cestu postavil a ji zmařil nadobro.

Hřích — jediná nekrocená vášeň — Král se zahleděl do dvorní dámy své manželky, sličné Anny Boleynové, již zasnoubené. Na rozkaz králův své zasnoubení zrušila, ale dala mu na jevo, že mu nebude po vůli způsobem, jaký byl a jest doposud na panovnických dvorech obvyklý. Buď královnou nebo nic. Co tedy dělat? Nezbývá, leč provést rozluku

---

[6]) Vzdálenou vinu na odpadu Anglie má i tento muž. Když jeho starší syn Artur zemřel bezdětný a manželka Kateřina Aragonská se měla vrátit k rodičům, bylo lakomému králi líto vrátit jí věno. Aby je zachránil, zasnoubil ji (s papežskou dispensí) druhorozenému synu Jindřichovi, mladšímu o osm let.

prvního manželství. A nyní přicházíme k historii, kterou trapno číst. Prolomí-li vášeň pouta studu, je zle — Tento muž se nestyděl před celou říší a před celou Evropou domáhat se ukojení svých choutek. K vůli jedné ženské posílá vyslanectví do Říma, k vůli ní musí papežský legát do Anglie, biskupové svoláni k velké konferenci, university musí případ diskutovat a psát knihy, zda jest možno, aby král pojal druhou manželku. Nedá se popsat, co Jindřich tropil. Napřed přišel po sedmnáctiletém manželství k přesvědčení, že jest neplatné. Pak se tázal, zda by nemohl po způsobu starozákonních patriarchů mít ženy dvě. Pak zase, že by vstoupil i s manželkou do kláštera, což podle církevního práva jest dovoleno — ale že by pak zase vystoupil a za života první ženy se oženil atd.

Trapno tímto bláznovstvím se probírat. Proces však stál velké peníze, university musily být podpláceny, aby rozhodly podle jeho přání, kde na to vzít? Začal tedy rušit kláštery (osvědčený prostředek všech potentátů, kteří potřebují peněz), mnichy vyhodil prostě na dlažbu a s nimi tisíce žebráků, kteří si tam vyprošovali chléb — tisícové ubožáků bez přístřeší, bez jídla... lupičským způsobem ponenáhlu zrušil a okradl všechny, a při tom přece kasa pořád prázdná, jako Filip Sličný po zrušení Templářů.

Co dělat, když nejvyšší hlava křesťanstva nechce o rozluce ani slyšet? Cranmer, domácí kaplan Boleynové, muž nečistých mravů, jenž měnil náboženské „přesvědčení" jako kabát, věděl radu: nedbat papeže a dát se tajně oddat. Král dříve stíhal tohoto špatného kněze, jenž si dal dopravit „manželku" z Belgie do Anglie v sudu. Nyní v odměnu za pomoc dostal arcibiskupství. Povzbuzen příkladem Lutherovým poradil králi, aby se prostě od Říma odtrhl a prohlásil se za hlavu národní anglické církve. Hřích Lutherův má tudíž na svědomí odpad celé Anglie. Ukázal Evropě cestu pryč od Říma, od pravé víry a církve, od jediné cesty vedoucí ke spáse. V jeho stopách šel nyní i jeho dřívější odpůrce a obhájce papežského primátu. Vášeň...

Po zjevném odpadu od Říma[7]) nastaly věrným Kristovým zlé časy. Preláti se tísnili v čekárně ministerstva, aby po přání královĕ složili přísahu, zřekli se papeže a tak zachránili tučná beneficia a příjmy. Ale mnoho, přemnoho mnichů i laiků bylo nelidsky utraceno; napřed přeukrutně mučeni a pak za živa rozpáráni, někteří umírali v žaláři hlady, jiní upalováni, a král s potěšením se svými ministry a panstvem přihlížel, jeho radost a kratochvíle byla vidět umírat v mukách nějakého přívržence „římského biskupa." Přes 70.000 poddaných poslal na popraviště — muž, jenž vzbuzoval naději, že bude pravým otcem vlasti!

A to vše pro jedinou vášeň! A výsledek? Jeho zákonitá manželka zemřela žalem za 21 měsíců po násilné rozluce. Teď byla cesta ke smíru s Římem a k církevně platnému sňatku s Boleynovou volná, avšak král zašel již příliš daleko, než aby byl ochoten k smíru, a za půl čtvrtého měsíce po smrti jeho pravé manželky musil na jeho rozkaz Cranmer rozloučit i svazek s Boleynovou — učinil tak, maje na očích „jediné Boha a jeho zákon", a ona odpravena pro „velezradu." Čtvrt roku po smrti Kateřiny, tři roky po tajné kopulaci! Tolik krve, tolik nesmrtelných duší svedených k odpadu, tolik bídy a neštěstí zaviněno jedinou ženskou, a král se jí nabažil dříve než kdo tušil! Zadíval se totiž zase do její dvorní dámy, a den po její popravě ho oddal Cranmer s novou milostnicí. Teď musil parlament odhlasovat a preláti odpřisáhnout, že dcera jeho druhé ženy (Alžběta) jest nemanželská — před dvěma roky musili hlasovat a přisahat, že děti Kateřiny jsou illegitimní a jen potomci Boleynové právoplatní dědici trůnu, a kdo nechtěl, byl umučen. Kolik žen tento člověk měl, jak nelidským a krutým se stal od chvíle, kdy se poddal vleku vášně, jak vandalsky ničil kláštery, o tom mluví historie.

---

[7]) Anglikánští biskupi se sešli ke konferenci, přišli k poznání, že manželství královo s Kateřinou jest neplatné, a Cranmer prosil pokorně krále, aby se „jejich usnesení podrobil."

Po jeho smrti po krátké přestávce se dostala na trůn Alžběta, plod jeho hříchu. Za Marie Katolické se tvářila upřímnou katoličkou; sotva dosedla na trůn, ukázala, že v ní vězí tygří krvežíznivost jejího otce. Národ anglický, kdysi tak svobodný, tak hrdý na svá práva, stal se poddajným nástrojem frivolní ženské; parlament, kdysi tak pyšný na svou moc, dá sebou otrocky vládnout — na papíře byla konstituce, ve skutečnosti despotismus. „Panenská" královna udržovala poměr hned s tím, hned s oním, ještě v šedesáti letech — nezapřela nikterak otce. Anglie jejím přičiněním odcizena definitivně svaté víře. Kolik věrných Kristových za 45 let její vlády skončilo ve strašných mukách na popravištích nebo v hrozných žalářích, to ví Vševědoucí. Podat sklenici vody nebo poskytnout přístřeší misionářovi bylo trestáno jako velezrada (odsouzený po mukách na skřipci za živa rozpárán — to jest to pravé a „čisté" evangelium!), právě tak rozšiřování katolického tisku, kázání slova Božího atd. Přítomnost při mši svaté trestána ohromnými pokutami, jež nejednoho šlechtice přivedly na žebráckou hůl. Místo mnoha slov stačí uvést jména ministrů Walshinghama, falšovatele korespondence Marie Stuartovny (podle macchiavellistické zásady, že politikovi účel posvěcuje prostředky — „smrt Stuartovny jest politická nutnost"), Burleigha, jenž se obohatil 3000 uchvácenými církevními statky, netvora Topkliffea, jenž byl ďábelsky vynalézavý v mučení katolíků; zrádci a špehové, jako byl Gifford, odpadlý katolický kněz, Philipps a jiní, jimiž se země jen hemžila. Ale ještě jiných lidí byla země plna: žebráků, kteří přišli o chléb zrušením katolických klášterů (u palácových bran anglikánských biskupů a ministrů se jim chleba nedostalo) a lupičů — nechtěl-li žebrák umřít hlady, nezbývalo mu leč sáhnout k tomuto východisku. To jsou temné stíny oslavované vlády Boleynovy dcery, přese všechen hospodářský rozmach, pro nějž ji Angličané až do nebe vynášejí. A byť tomu tak i bylo, jak se tvrdívá, že se za ní Anglie stala velmocí, co vyváží ztrátu nesmrtelných duší? Byť šlo o duši jedinou — duši vykoupenou krví Kristovou!

Skoro 400 let tomu, co stál Jindřich před věčným Soudcem (1547), přes 350 let tomu, co se před ním odpovídala Alžběta. Jak asi dopadli? Dnes proklíná jeden druhého: Jindřich, Boleynová, její dcera... a jsou proklínány od milionů připravených o víru, o Boha, o nebe, a oba hlavní vinníci si musí doznat: „To jest mé dílo." Což Luther při pohledu na všechny ty, kteří jeho vinou o nebe přišli? „Mé dílo..."

Šesté přikázání — jak dlouhý odstavec by se dal vložit sem! Od prvního mučedníka, obhájce svatosti manželské, až do poslední několikařádkové novinářské zprávy v „černé kronice", zprávy, jež mizí v záplavě jiných, jíž si sotva kdo všimne, a kde přece v několika slovech často se tají celé moře bídy! Herodes Antipas odvádí bratru Filipovi manželku a vyhání svou zákonitou ženu — z toho válka s jejím otcem, králem Aretou IV., a na přání nečisté kuběny musí padnout hlava předchůdce Páně. Dionysius Portugalský, manžel světice (Isabelly), provinil se proti manželské věrnosti — jen jednou, a následky? Muž, jenž byl veskrze šťasten v životě rodinném i jako vládce, od lidu milován, jehož všem podnikům Všemohoucí žehnal, jenž zvelebil svou zemi v každém ohledu, dal svým hříchem podnět ke vzbouření vlastního syna, a válka, kterou syn proti němu vedl, stála mnoho krve a ztrpčila mu přehořce poslední léta života. Vasil IV. zapudil manželku a pojal sličnou Helenu Glinski — plod obapolného hříchu byl Ivan IV. Hrozný, ruský Nero, kat svého národa. Petr I. jednal podobně, a jaké požehnání přinesla zemi Kateřina (I.), kterou pojal a která po něm nastoupila, o tom vypravují dějiny. Nevěra, jež dlouhá léta jako rakovina se šířila v řadách ruské inteligence, byla zaviněna podobně jako anglický deismus cesaropapismem — církev pravoslavná děvečkou a otrokyní carovou, nevzdělané kněžstvo, zkostnatělost spolu s pověrčivostí vládnoucí jak v lidu, tak v kleru — to vše bylo příčinou, že vzdělaní nemohli od náboženství dostat, co od něho právem čekali. Hledat pravdu v čistém zdroji, tomu bránila vrozená nenávist vůči pravé církvi Kristově, a proto vpluli do vod nevěry. Hřích Lutherův vehnal jeho vyznavače

po čtyřstaletém „vývoji“ do vod pohanství — smutné finale odpadu witteberského mnicha; hřích cařihradských patriarchů, osobujících si hodnost „papežů východu“, zavinil napřed zotročení jejich církve, a po devíti staletích přinesl Rusku nadělení nevěreckého bolševismu, jenž v mnohonásobném měřítku obnovil hrůzy Ivana IV. Přerušeno spojení s Římem, se životodárným pramenem, podvázána tepna životní, a velká mrtvola pomalu, ale jistě spěla k rozkladu.

Vrátíme-li se ještě k šestému přikázání, hledejme v dějinách, zda kdy právě tento hřích přinesl lidstvu požehnání! Jediná výjimka, již znám, jest Dun Juan d' Austria, vítěz u Lepanta. Pizarro, kat Inků, hrobař peruánské kultury, zlotřilec a ukrutník, byl nemanželský syn stejně jako Erasmus, předchůdce Lutherův. Lothar II., Filip I. a Filip II. August jsou jména známá, náš Václav II. svým hříchem podryl své zdraví a tím zavinil, že Přemyslovci vymřeli.

Hřích v dějinách národů... Stačí vyslovit jména Mexiko, Peru, konkvistadoři... žádost zlata... k jakým krutostem vedla! Španělští plantážníci byli největší odpůrci misionářů, protože každý Indián pokřtěný se stal svobodným, a oni, „katoličtí“ Španělé, nechtěli pozbýt laciných pracovních sil; jim bylo výhodnější, když Indiáni úpěli v otroctví a při tom se jim nedostalo ani světla pravé víry. Jak snadno by se byli dali získat pro víru Kristovu! Dokladem jsou na př. Filippiny, kde misionáři láskou získali všechny divoké kmeny, dokladem jesuitské misie v Uruguay a Paraguay, kde se několika misionářům podařilo z nekultivovaných divochů učinit kulturní lidi. Na 200.000 Indiánů žilo v oněch redukcích, jakýchsi republikách, o nichž se ve školních učebnicích nedočteš — tam se prohlašují za slavné muže jen ti, kteří dovedou bořit a ničit, ve válkách vraždit, a jestliže co postaví, jen pro sebe, ze sebelásky a ctižádosti, ve službách vlastního já, nikoli ve službách bližního! Pozemský ráj, o němž neustále sní komunisté, byl proveden tam — a to proto, že se o jeho založení pokusili na základě víry, zatím co tito jej chtějí založit bez Boha. Kde jsou nyní ony redukce? Zmize-

ly... zase dílo hříchu. Pombal zrušením řádu T. J. připravil ony tisíce o dobrodiní sv. víry, Indiáni se rozptýlili do lesů a do hor, a v brzku zase zdivočeli.

Vyňali jsme z dějin několik dokladů, jakou zkázu může způsobit jediný hřích. Tuto smutnou galerii bychom mohli rozmnožit o celou řadu neveselých obrazů. Nešťastné činí národy hřích... Ale teď ještě jeden obraz, dílo nikoli jediného hříchu, nýbrž výslednice hříchů nesčetných. Míním francouzskou revoluci. Mezitím co zkvétaly uruguayské misie zakoušejíce požehnání víry v jediného pravého Boha, víry nikoli mrtvé, nýbrž uvedené ve skutek a život, zpracovávali encyklopedisté Francii. Svobodné zednářství a deismus, jichž kolébkou jest Anglie, přeskočily jak elektrická jiskra na pevninu. Obojí se zvrhlo v naprostý atheismus, bezbožectví, zarytou nenávist katolické církve. Že se tento filosofický směr (deismus) zrodil právě v zemi sv. Eduarda[8]), není divu. Požehnání anglikánského protestantismu! Co si má hloubavý duch počít, kam se obrátit, když nenalézá zhola nic pro svou „duševní žízeň" (výrok sv. Augustina) v náboženství, v němž se zrodil a v němž byl vychován! My bychom sic věděli radu, kam se obrátit — tamtéž, kam Augustin a všichni velcí konvertité posledních staletí. Zpět k církvi, kterou vaši

---

[8]) Starokřesťanské sekty zmizely za málo staletí nadobro všecičky, jen nestoriáni a monofysté živoří kdesi v orientě, čítajíce několik tisíc vyznavačů. Protestantismus, zdálo se, unikl tomuto osudu všech sekt... Unikl? Ony možno přirovnat k exsudátu, jenž byl z těla Evropy vyříznut, tento se podobá rakovině, která se rozšířila po celém těle, kterou nemožno jedním řezem odstranit, která však jistě, byť sebe pomaleji, hlodá na organismu a přivede konečnou hnilobu a smrt. Taková intelektuelní epidemie jako protestantství! Nynější poměry jsou ovoce luterství, jež dozrávalo pomaličku, ale dozrálo konečně před našima očima jistě: naprostá nevěra — napřed materialismus minulého století a nyní návrat k pohanství — vzpomeňme Schillera a jeho touhy po návratu pohanství starořeckého!

otcové opustili! Ale my věřící nemáme tušení, jak těžko jest odložit předsudky, jež kdo do sebe vssál od dětství, již na klíně matky. Pravou víru neznali leda podle jména, zkarikovanou, jak se jim vždy líčila; jejich víra jim zhola nic dát nemohla, a tak cesta k odvratu připravena — odvratu nejen od protestantismu, nýbrž od každého positivního náboženství. Hobbes hlásá, že náboženství jest lidský výmysl, Blount, že jest podvodem kněží, Shaftesbury si tropí posměch ze všeho, co jest lidské duši svaté, ze ctnosti i Boha, Mandeville, jeho odpůrce, mu v tom vydatně pomáhá, přírodovědec Mat. Tindal (†1733) jim propůjčuje své pomocné rámě ve jménu vědy.

Jak jest možné, že se tyto filosofické bludy tak rychle ujaly i v katolické Francii? Protože tam byla pro ně půda už dávno připravena. Filip Sličný, jenž dá spálit papežskou bullu, galikanismus, stále brojící proti papežské kurii pod záminkou ochrany svobody a práv francouzského kleru, jansenismus, to vše podkopávalo ponenáhlu, ale jistě nejvyšší autoritu duchovní. Nepomněli, že tím krok za krokem otřásají i autoritou světskou, a že se jistě zhroutí, až přijde její chvíle. Hřích francouzského dvora...

Jaká víra, taková mravnost. Hledej mi neznabohy čistého života! V t. zv. „salonech" pařížských dam a šlechtičen prováděly t. zv. „lepší kruhy" v rukavičkách totéž, co „sprostí" ve špatných domech bez rukaviček. Jména du Deffant a zvláště Anna d'Enclos jsou světoznámá. Voltairův život byl bahnisko, Rousseau, smutný doklad špatné výchovy, namáčel péro do močálu a ne do inkoustu (Nová Heloisa, Konfesse), ctnost byla všem na posměch, smyslnost, požívačnost, nečistota slavily orgie. Život na versailleském dvoře... „Sluneční král" se obklopil nevídaným přepychem a nádherou, žil v hedvábí a ve zlatě, uprostřed šlechticů, jak olympský bůh, zatím co po Francii bída a hlad — všechno bohatství země plynulo do jeho bezedné pokladny. Pak jeho nešťastná zahraniční politika, jež (jako husitské války nám) přinesla trochu slávy a hromadu bídy. K tomu vláda milostnic na královském dvoře — každé

stavěl král paláce a letohrádky. Když umíral, hemžil se palác nemanželskými dětmi, živoucími to doklady jeho hříchů, a z legitimních potomků bylo na živu jediné pětileté nemocné dítě, jeho pravnuk! Umírající starý hříšník ho varuje, aby nekráčel v jeho stopách, ale Ludvík XV. byl ještě horší — napřed nazýván Le Bien-aimé, Vroucně milovaný, na konci života le Misérable, král bídák. To vše mělo za následek neurovnané sociální poměry, i v kleru — na jedné straně ohromné bohatství prelátů, na druhé žebrácká nouze nižšího kleru, a konečně finanční katastrofa — to jsou složky, jejichž výslednicí bylo odkřesťanění Francie. Pak se však bral „vývoj událostí" nezadržitelně vpřed.[9])

Vzdálení průkopníci revoluce netušili, jaké nadělení své vlasti chystají. Přepočítali se důkladně, jako se přepočítá každý, kdo počítá bez Boha. Myslili, že sobě i jiným chystají na zemi ráj, a dočkali se něčeho docela opačného. Marné jsou vytáčky, že „nechtěli." Kdo podkopává dům, jest vinen, že se zřítí, a kdo hodí sousedovi na střechu hořící věchet, jest odpověden za to, že vyhoří celá ves, byť milionkráte volal: „Já nechtěl!" Chtěli reformovat křesťanství, vlastně nahradit je něčím lepším. Voltaire odkřesťanil inteligenci, Rousseau a Holbach prostý lid, ostatní jim v tom pomáhali ze všech sil. Pro ty, kteří jakéhosi Boha ještě potřebovali, přišel do módy pantheismus nebo deismus, po případě přirozené náboženství a „tolerance", namnoze však odhodili víru v Boha docela (Diderot). Damilaville zrovna srší nenávistí Boha. Ale všichni bez rozdílu filosofického „vyznání", ať Boha uznávali či nic, spojenými silami podnikli válečné tažení proti křesťanství, s nimi d' Alembert, nemanželský syn vyrostlý bez hřejivého tepla rodinné lásky, a „věřící" Malesherbes. Laciné protináboženské brožury se dostaly i do nejchudších rodin, a jaký div, že lid dlouhá léta vyssávaný ohromnými da-

---

[9]) Známý výrok nejsmutněji proslulé Mme d' Estioles, bývalé řeznické dcery, pozdější markýzy Pompadourové, charakterisuje tehdejší rozmařilost, jíž sotva najdeme v dějinách rovné.

němi očekával od nového hnutí osvobození od útisků? Holbach přímo rozhazoval haléřovou literaturu mezi pařížskou luzu, jež se dala přirozeně získat — neměla co ztratit, ale mohla mnoho nabýt při slibovaném převratě. Tak vnikala nákaza ponenáhlu do všech vrstev. Na vsích učitelé bez víry přizpůsobovali tyto nauky i lidem nejméně vzdělaným.

Stále se mluvilo o náboženství rozumu, a skutkem se provádělo náboženství smyslnosti. Ale našli se též autoři, kteří nepokrytě hlásali, čím jejich srdce překypovalo. Emancipace smyslnosti, hedonismus (rozkošnictví), vláda vášní. „Náboženství, jež ukládá sebezápor, budiž odstraněno" (Lagrange) jako ohavnost, a nepřítel lidstva.[10])

Z bludů filosofických a náboženských vznikly i sociální; nouze ve státě rostla a rostla, všechny prostředky selhaly, protože se chápali všeho možného, jen ne toho jediného, jenž mohl pomoc přinésti: návrat k náboženství, ke křesťanství, ke Kristu, k Bohu.

Náboženství nazýváno pověrou, mluveno na plná ústa o rovnosti, volnosti a bratrství, sv. víra vyhlašována za jed a největší nepřítelku lidstva. Každý byl pyšný na to, že jest filosof, t. j. nevěrec. Věřilo se, že přijde revoluce, jistojistě že přijde, a kdekdo se na ni těšil. Přišla sice, ale ne jako jarní vánek, jak myslili, nýbrž jako orkán s potoky krve a mořem bídy a útrap.

Spisovatel Laharpe nám líčí po letech, jak se tehdý smýšlelo. „Připadá mi to, jakoby to včera bylo. V jednom t. zv. saloně v Paříži sešla se v zimě 1788 vybraná společnost, vznešené dámy, páni ze všech stavů, šlechtici ode dvora, spisovatelé atd. Po stole při víně začalo být veselo, jeden četl své nestoudné

---

[10]) Tyto všecky filosofické, sociální a mravní zásady byly hlásány i mimo Francii — všude, kam „osvícenství" vniklo, a sice od mužů stejného kalibru. Ve Vídni na př. od odpadlíka mnicha Fesslera a od mnohých josefínských kněží i laiků. Nám nejde o všeobecné vylíčení tehdejších poměrů, nýbrž vybíráme jen momentky hodící se za ilustraci našeho thematu: Nešťastné činí národy hřích.

povídky a dámy poslouchaly bez zardění, druhý odříkával špinavé verše Voltairovy, třetí jeho filosofické verše, všecko tleskalo, velebili Voltaira, že připravil revoluci, a až ta přijde, pak to bude na světě krásné. Kdosi vypravoval: „Nedávno mi řekl jeden holič, u něhož jsem se dal pudrovat: ‚Hleďte, Sire, já jsem jen ubožák bez haléře, ale proto nemám ani o štipec víry víc než jiní' (rozuměj: než páni)..." Vše se smálo tomuto povedenému výroku. Ano, nevěra nebyla již privilegiem „vyšších"' stavů, nýbrž pronikla všechny vrstvy — nebylo pochybnosti: „pověra" konečně zmizí a bude vládnout jen filosofie (t. j. nevěra). Staří naříkali, že oni se té krásné doby už nedočkají, mladí si blahopřáli, že jsou na tom lépe a že uvidí ty blahé dny.

Jen jeden z hostů se nezúčastnil všeobecné veselosti. Byl to Cazotte. Ten se teď ozval a řekl: „Upokojte se, pánové, uzříte všichni tu velkou revoluci, po které tak toužíte. A chcete vědět, co vám ta revoluce přinese?" Condorcet odpověděl: „Haha, filosof má vždy radost, setká-li se s prorokem, jenom ven s tím...." „Nuže, vy, pane Condorcet, skončíte život na podlaze žaláře. Abyste unikl rukám kata, otrávíte se jedem, který v oné šťastné době budete nosit neustále u sebe." Napřed úžas, ale pak se smáli na plné hrdlo. Žalář, jed, poprava — co má tohle dělat s vládou rozumu a filosofie? Cazotte pokračoval: „Právě ve jménu filosofie a svobody, ve jménu rovnosti a bratrství takto skončíte, neboť v celé Francii nebude jiných chrámů než chrámy rozumu. Vy, pane de Champfort, si otevřete žíly 22 řezy břitvy, ale zemřete až po několika měsících. Vy, pane d'Azyr, si je neotevřete sám, ale dáte si je otevřít a skonáte v noci nato. Vy, pane de Nicolai, pane de Malesherbes a pane de Roucher, zemřete na popravišti, stejně jako zde pan Baille, náš velký učenec..." „Ale což pak nás přepadnou Turci nebo Tataři?" „Naprosto ne, bude vládnout pouze filosofie a náboženství rozumu. Ti, kteří vás povedou na popravu, budou se chlubit, že jsou filosofi jako vy, budou vést řeči, jaké jste vy zde právě vedli, budou odříkávat verše z Voltaira a opakovat vaše zásady." „A kdy se to vše

stane?" „Neuplyne ani šest let, a vyplní se vše, co jsem teď řekl." „Divné dost", ozval se Laharpe, tehdy zarytý nepřítel sv. víry, „a mne necháte stranou?" „Vy budete platit za největší div, protože jediný z nás všecko přežijete a stanete se věřícím křesťanem." „Nu, pak jsem kliden", řekl Champfort, „jestliže umřeme, až Laharpe se stane věřícím, pak budeme věčně žít."

Vévodkyně Grammontová chtěla řeč uvést na jinou kolej a prohodila: „To jsme my ženy na tom dobře, že v revoluci nic neznamenáme; alespoň nechají nás a naše pohlaví na pokoji." „Mýlíte se, vaše pohlaví vás tentokráte nezachrání, bude se s vámi jednat stejně jako s muži. Vy, paní vévodkyně, budete vezena na popravu a mnohé dámy s vámi, s rukama na zad svázanýma." „Doufám tedy alespoň, že mne povezou ve fiakru, černým sametem vyloženým." „Ba ne, Madame, daleko vznešenější dámy než vy budou vezeny na káře jako zločinci." „Cože, snad princezny?" „Ještě vznešenější dámy." Teď se zdál přítomným žert trochu silný a nebylo jim jaksi volno. Jen vévodkyně se nutila do rozmarné nálady, nenaléhala, aby dostala odpověď na poslední otázku, a zavtipkovala: „Pohleďte, on mi ani zpovědníka před smrtí nechce dát." „Však také žádného nedostanete, ani vy ani jiní. Poslední poprava, při níž odsouzenci jako velká milost bude zpovědník popřán, bude..." Cazotte se zarazil. „Nu tak, povězte nám přec jméno toho šťastného muže!" „Francouzský král to bude."

Tu vstala celá společnost, domácí pán a ostatní s ním — bylo po zábavě. Bez smíchu se rozešli. Skutečně, Laharpe jediný ze všech přečkal revoluci. Do slova se vše tak vyplnilo, a on sám v žaláři našel víru v Boha, a po revoluci r. 1806. vypsal tuto scénu. Někteří myslili, že celé vypravování je smyšleno, ale co moderní věda vyzkoumala o jasnovidcích, potvrzuje úplně věrohodnost tohoto vypravování. Nešťastné činí národy hřích — — —

XIII. Návrat.

Kdo sklenici rozbije, ten ji zaplatí, praví francouzské přísloví — zásada tak samozřejmá, že nikomu nenapadne proti ní co namítat, ani viník sám — spíš bude zapírat svou vinu než by popřel tuto zásadu. Právnictví ji přijímá jako axiom, soudní řízení se o ni opírá, rozum ji hlásá. Když ji však křesťanství aplikuje na hřích, jímž byl uražen Bůh, porušen mravní řád a poškozen snad i bližní, ať na majetku ať na svobodě nebo dobrém jméně, zvedá se protest se všech stran a církev prohlašována za nepřítelku lidské přirozenosti. Zde osten křesťanské kajícnosti. Vyjádřil to kdesi účastník exercicií: „Promluvy byly nádherné, ale poslední přednáška všecko zkazila.“ „A o čem jednala?“ „O zpovědi...“

Nová filosofie učinila člověka svým vlastním zákonodárcem (kap. 7.), důsledně ho učinila i svým soudcem, a nyní ho činí i svým l é k a ř e m, nedbajíc pravdy vyjádřené příslovím, že žádný lékař nemůže sám sebe uzdravit. „V jasném živlu sebepoznání může člověk sám sebe od hříchu očistit jako labuť ve vlnách, do nichž se ponoří. Toto sebevědomí může dát člověku rozhřešení bez pomoci církve a povznáší nás nad následky našeho pochybeného jednání“ (Fröbel) — i kdyby šlo o zlomený dívčí život neb o slzy zničené rodiny volající k nebi o pomstu? Tedy seberozhřešení.... Lady Macbethová myslila též po spáchané vraždě: „Trochu vody smyje tento čin...“ Jak se zklamala! Nepomohly ani potoky svěcené vody; jen jediný druh vody má tuto tajemnou moc, a to jsou slzy lítosti, jak pěkně praví Efrém, a ty jí scházely.

„Zlo jest přechodný zjev, netřeba nic jiného leč probudit v duši moc dobra, jež v ní v neztenčené síle zůstalo, a bude působit dál. Na zlo (hřích) stačí zapomenout...“ V jakém rozporu jest tento Fichteův luterstvím zavánějící názor s každodenní zkušeností! Jak se namáhal Herodes po vraždě manželky, Karakalla po zavraždění bratrově, Roztopčin po politické vraždě nevinného, aby zapomněli! A podaří-li se to

přec? Neplatí za největší zvrhlost, když svůdce zapomene, že vehnal v zoufalství oběť své náruživosti, a jde lhostejně od jejího rovu k dalším „výbojům"? Nestanu se lepším, když sám sebe a svého činu zapomenu, nýbrž když se nad sebou a nad svými skutky zamyslím... Jen to mne může zachránit a vinu napravit, nikoli, přejdu-li od zločinu lhostejně k „dennímu pořádku."

Pohané — Pozorujme u nich vědomí viny, a s ní spojené přesvědčení o nutnosti pokání. Zavázán byl k němu podle jejich názorů každý hřešící, především však kněží, prostředníci mezi lidem a božstvem. Byli u velké vážnosti, ale v určité doby se podrobovali velkým kajícím skutkům — za lid a jménem lidu. Tak v Egyptě, tak u Mayů, Indiánů, předchůdců Azteků, jak sdělují staří misionáři T. J. Řekové konali pokání před velikými svátky, Římané v době těžkých pohrom, Ninivité jsou nám známi z Písma, a což Židé Starého Zákona? Jeremiáš byl prorokem pokání, a s ním závodí Isaiáš, Joel, Amos, Malachiáš.... Eliáš, kajícník, byl v nejvyšší vážnosti u všech. Podle proroků jest pokání jediný lék zraněné duši, jediný prostředek odvrátit od sebe a od národa soudy Boží, získat ztracenou přízeň Nejvyššího. Konečně Božský Spasitel pravil výslovně: „Nebudete-li pokání činit, všichni podobně zahynete" (Lk. 13. 5.), a jeho předchůdce volal u Jordánu: „Pokání čiňte, přiblížilo se království nebeské." Non perdidit Deus potentiam, sed a te exigit poenitentiam. (Aug.) Za chrám Boží jsi posvěcen, křesťane, a je-li chrám poskvrněn, jest nezbytná rekonciliace (smír a očista: Petr Dam.).

Pokání... vzbuzuje-li toto slovo u smyslného člověka hrůzu a děs, u pyšné filosofie odpor, jest nám obé nejjistější zárukou, že máme dobrý lék — takového se nemocný nejvíce hrozí! Lék proti pýše, jež jest počátkem každého hříchu! A jako pýcha se projevuje smýšlením, řečí nebo skutkem, tak rozlišujeme trojí pokání: pokání v ů l e, pokání s l o v a, pokání č i n u, a teprve tehdy lze mluvit o pokání úplném, neschází-li žádná z těchto tří částí.

„Ježíš Kristus jest velekněz laskavý, lékař zkušený, soudce spravedlivý. Podle toho jest v našem

uzdravení patrna jeho nejvyšší laskavost, nevyrovnatelná zkušenost, naprostá spravedlnost.

Laskavost patrna v tom, že kolikrátkoli hřešíme, tolikrát smíme přistoupit k svátostné zpovědi a tolikrát jest nám odpuštěno.

Zkušenost patrna v tom, že nejmoudřejší nebeský lékař hojí naše nemoci opačnými léky. Jak se dopouštíme hříchu? Zálibou, souhlasem, spácháním. Proti tomu ustanovil Pán, aby hřích byl napraven bolestí, jež počata v srdci lítostí, vyjádřena ústy zpovědí, dokonána ve skutku dostiučiněním. Poněvadž krom toho těžký hřích nás od jediného pravého Boha odvrací, jediné drahocenné milosti se protiví, jedinou vznešenou důstojnost člověka převrací, bylo nezbytno, aby k pokání patřilo mít nelibost nad skutky spáchanými co do minulosti, upustit od jich pokračování co do přítomnosti, mít předsevzetí napotom již nikdy nehřešit co do budoucnosti.

Spravedlnost patrna v tom, že ustanovil Pán své zástupce za soudce nad námi, kdyžtě sám osobně před koncem světa nesoudí." (Bonav., Brevil. VI. 10.)

A) Pokání vůle — lítost a předsevzetí.

Předpokládá sebepoznání, a sice pokorné sebepoznání.[1]) Krom toho nechceme-li, aby bylo plané, vyžaduje pevnou a rozhodnou vůli. Co platno

---

[1]) Srovnej Vyznání sv. Augustina s konfesemi různých literátů, začínaje Rousseauem a konče Macharem — Tam hluboká zkroušenost duše a láska k Bohu, zde zřejmé potěšení z hříchu, z rozkoší dávno minulých, fantasii pisatelů dráždících ještě dnes. Augustinovu knihu odkládáš povznesen, povzbuzen, polepšen — tyto konfese tvou duši potřísní a pošpiní.

„Velký kurfirst", Fridrich Vilém I., volá k svému smrtelnému loži protestantského duchovního, probošta Roloffa, a u přítomnosti všech skládá „životní zpověď", vypravuje na sebe vše, co v životě spáchal, dlouhý katalog zločinů, a jakých! Probošt ho nakonec žádá, aby vzbudil lítost. „Jak? Lítost? Já?

opilci, že ráno „lituje", pláče, vzdychá, prosí ženu za odpuštění, sám sebe nepříliš lichotivě tituluje, nemá-li tolik mravní síly a jde-li večer na místo hříchu zas?

Pokorné sebepoznání... Jokasta brání seč síly stačí: „Nešťastníče, přestaň se tázat..." Tělesná matka a nyní manželka Oidipova jest symbol porušené přirozenosti, jak pěkně praví Förster, jež se vzpírá proti světlu shůry a proti jeho soudu; chce trvat ve tmě a v sebeklamu, aby mohla nerušeně hovět smyslnosti dále... nechce poznat sebe, nechce poznat pravdu, nechce litovat. Oidipos, kající duše, však nedbá své matky a manželky, své tělesnosti, nýbrž poslechne Tiresia, božského věštce. Smyslnosti připadá slovo „pokání" jako útok na život... nejraději by Tiresia umlčela, třeba i zabila...[2])

Já jsem nikdy nejednal nesprávně..." „A co ty nespravedlivé popravy, ty kruté rozsudky, ty tisíce rodin na mizinu přivedených?" Tři měsíce k němu duchovní denně chodil, denně kurfirst vyznával, ale o lítosti nechtěl slyšet. „Já jednal vždycky správně.."

[2]) Ale ke křesťanské kajícnosti se nevyšinul — neznalť křesťanského Boha, odpouštějícího Otce! Oslepuje sám sebe — podobně jiní hrdinové tragedií, kteří se vraždí. Alexander Vel., jenž si též chce sáhnout na život, když zabil přítele — to není lítost vedoucí k obrácení, nýbrž zuřivý výbuch pokořené sebelásky, z hanby nebo hněvu proti sobě samému... výbuch uražené pýchy, jež stojí zahanbena před sebou i před světem: „Tedy i tys hřešil... i tys jako jeden z nás..." — Bludaři upadají do dvojího extrému: buďto si představují Boha jako měkkého slabého Otce, jenž nikdy zločince nešlehne — — — tomuto bludu hoví „moderní člověk", pokud v Boha věří; nebo si ho představují jako soudce, jenž neúprosně hříšníka rozdrtí. V obojím případě nemá pokání místa: v prvním ho není třeba, v druhém by bylo zbytečné. Před neobměkčitelnou přísností se pýcha nesehne. Nemělo by to ostatně ani smyslu; tvrdost budí vzdor a vede k beznadějnosti... smutné ovoce rigorismu! Křesťanství jako jindy jde střední

Protestant Christian Palmer tvrdí, že podle evangelia světec necítí vůbec žádné hnutí nezřízené vášně, ani pokušení. Tedy stoický ideál bezhříšného člověka! Že již staří se smáli těmto frázím, viz II. 132. Zatím co jedni prohlašují hřích za nutnost, za vlastnost a za právo lidské přirozenosti (str. 148), tváří se jiní, že jsou nad jakoukoli chybu povýšeni; nesnaží se po-

---

jedině správnou cestou; v Bohu se pojí trestající spravedlnost s odpouštějícím milosrdenstvím. „Když jsi klesl, plač, ale nezoufej! Kdo zoufá pro odpuštěné hříchy, před stínem se dává na útěk. Mnozí nedůvěřují a zoufají, protože poznávají Boha jako nepřítele zlých a vědí, že sami byli kdysi zlí; nepomní, že jest zároveň přítelem dobrých, a protože teď jsou dobří, mají oprávněný důvod pokládat ho za svého přítele. Jestliže nás ďábel pokouší k nedůvěře pro spáchané hříchy, vězme, že není on ten, jehož jsme hříchy urazili, a ještě méně, jenž nás bude soudit. Je-li Bůh s námi, kdo proti nám? Když Bůh jest hotov nám odpustit, co platno ďáblu vyzývat hlasitě jeho trestající spravedlnost? Ta byla již jednou pro vždy uspokojena na kříži.“ (Avila.)

Kardinál Wiseman praví, že krom Písma sv. nenajdeme slov plných Ducha sv. jako v aktech mučedníků. Připojil bych k tomu: „A jako v usneseních církevních sněmů.“ Věřící vědí, co jest sněm tridentský, ale sotva mají tušení, jak nebeská moudrost jest obsažena v jeho věroučných usneseních. V kap. 7. o ospravedlnění na př. čteme: „Tyto jsou příčiny ospravedlnění hříšníka:

cíl (causa finalis) — sláva Boží a Kristova (finis obiectivus, absolute ultimus) a život věčný (ospravedlněného člověka, f. subiectivus);

původce (c. efficiens) — milosrdenství Boží;

příčina záslužná (c. meritoria) — Ježíš Kristus svým utrpením;

nástroj (c. instrumentalis) — svátost sv. křtu (při opětovném udílení ztracené milosti svátost pokání, při rozmnožování milosti ostatní svátosti);

c. formalis — spravedlnost (svatost) Boží... nikoli ta, kterou sám jest spravedlivý (svatý), nýbrž

lstit si úctu bližních tím, že proti chybám bojují, nýbrž tím, že je pokrytecky skrývají.[3]) Že Augustin, kajícník, o sobě ve Vyznáních sděluje nepokrytě pravdu, nás nepřekvapuje. Nebylo sebepoznání tak důkladného a tak pokorného, a proto nebylo lítosti tak opravdové. Ale když i liliově čistá Gertruda vyznává na sebe různá nezřízená hnutí (zvědavosti, marnivosti atd.), suďme sami, co říci o výroku Palmerově. Pohané byli upřímnější. V každém náboženství se shledáme s očistnými obřady — vědomí viny! Hříšný svět si byl své hříšnosti vědom, netajil se tím, a taktéž se netajil touhou být viny zbaven. Dnes? Sotva co je tak příznačný symptom těžké nemoci dneška jako uvedené pokrytectví. Hygienická čistotnost jest velmi vyvinuta a dbá se jí všude, ale čistota duše? Když tě uráží nečistota šatu, proč tě neuráží nečistota vlastního srdce? (Aug.) Kdo je tak prost vší viny, že na něm ani spravedlnost nenajde, co by trestala, ani milosrdenství, co by odpustilo? (Lev Vel.)

Pokorné sebepoznání. Zlomit pýchu, za hříšného se srdcem uznat (a pak i slovem vyznat), k tomu jest pyšnému někdy zapotřebí heroismu. Začátek všeho hříchu jest pýcha (Sir 10. 15), a ta neřekne: „Otče, hřešil jsem proti nebi a před tebou... podrobím se..." Satan v Miltonově ztraceném ráji a Kain ve stejnojmenné básni Byronově prohlašují pyšně:

---

kterou nás spravedlivými činí (t. j. milost posvěcující), kteroužto obdařeni nejen za spravedlivé jsme prohlašováni, nýbrž jimi skutečně jsme."

[3]) Tento duch zasáhl i věřící. Životopisy světců se píší, jako by byli prosti všeho hříchu a všeho pokušení, a proto jich nelze následovat ani vzít si je za vzor sebepřemáhání a usilovné práce o vlastním zdokonalení... kdyžtě přišli na svět veskrze dokonalí! Totéž při hájení církve proti námitkám čerpaným z dějin... Hříchy a zlořády... Jen je přikrýt, jen každého obhájit, abychom „nepohoršili maličké"! Tím se ovšem připravíme o důvěru. Středověk jednal jinak! Bez obalu doznal nedostatky v církvi i nedokonalosti světců. Čtěme sv. Bernarda!

„Od nás toto slovo nikdy neuslyší..." Proto jejich stav oddělení od Boha potrvá věčně. V obou případech jest líčeno psychologicky věrně smýšlení nekajícího zatvrzelého hříšníka. Řekni mu před hříchem: „Jsi člověk slabý a křehký", a odpoví ti: „Nejsem dítě." Po hříchu řekne sám totéž, co tys mu řekl před ním, ale ne proto, že se stal pokornějším, nýbrž aby měl nač svést vinu; tím však, že ji omlouvá, činí ji nesmiřitelnou. Zneužil své svobody k tomu, aby se hříchem stal nešťastným, ale nechce jí užít k tomu, aby pokáním pochybení napravil a vyprosil si od Boha vrácení odhozeného štěstí. „Zbloudili jsme tedy.." (Md 5. 6.) Řekni si to nyní a učiň z toho závěr: „Tedy se obraťme" — na cestu spásy. (Bonav.) Ještě dnes se změň: zítřek ať tě najde jiným člověkem. (Aug.) Si peccator iniquitatem suam agnoscit, Deus ignoscit. (Týž.)

Že lítost je duší všeho pokání, jest známo z katechismu. Ale nebývá vždy věřícím známo, že lítost nezáleží v citu, nýbrž ve vůli — kdo pochopil rozjímání cesty spásy, bude a) Boha tak vysoce cenit, že nedá před ním přednost žádné osobě ani věci, ba ani vlastnímu životu — lítost jest „nade všecko", jak praví katechismus... raději všechno ztratit a všeho se vzdát, než Boha znova urazit. b) Bude hotov Bohu tak svědomitě sloužit, že ho poslechne ve všem — lítost jest „všeobecná", bude se vztahovat na všechny hříchy, protože v každém vězí neposlušnost. Nemít nějaké domácí bůžky tajně u sebe schované jako Rachel, nedat v srdci místa své „zamilované" vášni, nestrpět v duši svou milou „přítelku", nezřízenou náklonnost, které často ponecháno domácí právo, když již všem ostatním dána „výpověď" — — c) Bude Boha tak milovat, že z lásky k němu se hrozí vpravdě každého hříchu, jehož se kdy dopustil a jenž ho o Boha málem připravil — lítost jest vnitřní a nadpřirozená, pochází z vyšších pohnutek, nikoli z motivů přirozených, světských. Ani lotru se nelíbí hřích, když na něho doléhá trest. (Aug.) Jak pochybeně a zvráceně bývá lítost pojímána! Schiller v ní vidí hlubokou stupňovanou zoufalost, Kant rozmrzelost sebelásky, Spinoza ne-

rozum, Nietzsche hloupost, Hartmann zničení mravního sebevědomí a nesmyslnou bolest, „která chce to, co se stalo, učinit neskutečným." Tak si představují katolický pojem nadpřirozené lítosti! Prohlašuje-li konečně beletrie hřích za právo člověka a lítost za slabost, praví-li Börne: „Ničeho nelitovat jest začátek moudrosti", pak to zavání satanismem (I. str. 37 nn), jak již sv. Augustin píše: „Chybit jest lidské, v chybě se zatvrdit je ďábelské." Sv. Bernard dodává: „Nehřešit je výsada Boha a vyvolených." Týž světec praví: „Nedostatek vody činí nejen suchým, nýbrž i špinavým; a lidské srdce neznající slz (lítosti) stává se nezbytně nejen tvrdým (zatvrzelým), nýbrž i nečistým." Není tak zlá věc hřích jako po hříchu nestoudnost (drzá zatvrzelost; Chrys.).

Lítost jest pravé „přehodnocení" našeho vnitřního života (nikoli nietzscheovské!), jest vzpruhou k touze po obnovení... Není n e č i n n é bolestné dojetí nad věcí a z věci, jež se stala a odestát se nemůže. Nutká hříšníka, aby se vzchopil, znova uspořádal a zařídil celý život... Znovu nabytá vláda ducha, a z ní pramenící touha po ztraceném Bohu. Sám sebou hřích neodumře! Tuto překážku mého spojení s Bohem musím z duše odstranit sám — podporován ovšem milostí Boží — s vynaložením všech sil.

Duše lítosti jest n a d ě j e. Proto Oidipos neměl pravé lítosti, vedoucí ke smíru, protože neměl naděje v odpuštění! Tak ovšem nezbývalo leč tupé zoufalství nebo vrhnout se v náruč všem neřestem. Nemohu-li minulost napravit, nevyhnu-li se trestu, pak mohu „na účet" hřešit... Ať si peklo řádně vydělám! Již jsem spáchal zlé, již jsem ztracen: ať užiji alespoň toho, co vidím, když už nemohu mít to, věč věřím. (Aug.) — Bůh by nekajícímu nehrozil, kdyby kajícímu nechtěl odpustit. (Tert.) Nic neuráží Boha tak, jako když nedoufajíce v nápravu horšími se stáváme. (Jeron.) Hřích se zoufalstvím — jistá smrt. (Aug.) Jsem jist, že dosáhnu tvého života, maje zárukou tvou (vykupitelskou) smrt. (Týž.) Nikdo nemůže konat pokání bez naděje v odpuštění. (Ambr.)

J a k á l í t o s t, t a k o v é p o k á n í. Nedostatečná lítost vede k polovičnímu nebo nepravému po-

kání. Barometr pravé lítosti jest předsevzetí, pevné, rozhodné, účinné předsevzetí, hotové vykonat vše, co Bůh žádá — a to obsahuje dvojí prvek:

a) Negativní: odstranit ze srdce příčinu hříchu, odvrátit se opravdově od nebezpečí a překážek spásy, protože jen tak jest možno zamezit opětovný pád do hříchu a zajistit trvalé obrácení. To však schází tomu, kdo se nechce srdcem i činem odtrhnout od věci neb osoby jemu nebezpečné, t. j. kdo nechce opustit milou příležitost. Jde nám opravdu o trvalé uzdravení, či se chceme spokojit jen s chvilkovým? Chvilkové uzdravení žádné uzdravení... lidé, kteří svou nemoc milují, jak praví svatý Augustin, a proto líčeně hledají lék. Divná nepříčetnost: zlobíme se na lékaře, jenž chce uzdravit, a nikoli na nepřítele, jenž chce poranit. (Bonav.) Recidiva... opět zabřednout do nepravostí. Kdo si ruce umyl a znova se smůly dotýká, co mu platno všechno umývání? Nesestupujme s kříže pokání, nedbejme volání židů (nepřítele spásy): „Ať sestoupí s kříže..." (Bonav.) Synu, hřešil-lis, nečiň tak opět, ale za předešlé hříchy odprošuj. Jako před hadem utíkej před hříchem, neboť přiblížíš-li se k němu, chopí tě. Zuby lví jsou zubové jeho, zabíjejíce duše lidské. (Sir 21, 1 nn.) Za nic jiného nemáme pokládat křest (rceme: zpověď), leč za úmluvu čistšího života s Bohem uzavřenou. (Řeh. Naz.) „... Ó blaženého tebe, jenžto jsi z našich krajů nabral zkušeností, bys nyní lépe život svůj zařídil..." (Dante mluví o očistci, jímž poutník prošel... očistná cesta ho přivedla k nápravě života!)

b) Positivní: chopit se prostředků spásy, opravdově a horlivě užívat prostředků proti hříchu, protože jen tak jest možno udržet se v milosti a uchovat si přátelství Boží. To zase chybí tomu, komu jest trpkým lékem slovo sebezápor, horlivost, práce, kdo jest nečinný nebo nestálý, vzlétne a zase klesá, obraz hříšníka, jenž chce a nechce... něco vykoná, ke všemu se neodhodlá, zůstává stát na půl cestě... Důkaz, že nepochopil hrůzu a velikost hříchu, že bere na lehkou váhu spásu své duše a její ztrátu. Nedostane-li však loď k druhému břehu, zůstane-li s ní stát uprostřed řeky, proud ho ponenáhlu zase zanese

zpět. Augustin pěkně mluví o hříchu Davidově: „Mnozí chtějí jako David klesnout, ale nechtějí jako David povstat. Není nám David dán za příklad pádu, ale za příklad obrácení. Pád velkých mužů nebudiž malým (nedokonalým) k potěšení, nýbrž výstrahou! Jestliže jsi ještě neklesl, slyš o něm (Davidovi), abys neklesl; paklis klesl, slyš o něm, abys vstal. Či posloucháš proto, že hledáš sobě výmluvy hříchu? Nenásleduješ jeho svatost, nýbrž jeho pád... Proto posloucháš Písmo, abys konal, co Bohu se nelíbí?"

Nedokonalé a tedy nedostatečné obrácení: položen vratký základ — nedostatečná lítost, a s ní často spojená nedbalá zpověď; na vratkém základě budováno nebo vůbec nebudováno — opakovaný pád do hříchu, vyhledávaná příležitost, nepřemáhané vášně; a výslednice všeho? Žalostný konec... poslední věci pak bývají horší než první. (Lk 11. 26.)

B) Pokání slova — sv. zpověď.

Jaký děs a hrůzu nahání toto kratičké slovo světákovi! Ale i věřící, především mužové, a ne na posledním místě inteligenti, se bojívají této očistné lázně jako děcko studené vody, a jdou-li k svaté zpovědi přece, mají pocit, jako by je vlekl na mučidlo. Bývaly doby, že jednou za rok si dávali pouštět žilou — dnes katolický křesťan jednou za rok se podrobí nepříjemné proceduře ve zpovědnici...

Dovolím si jen několik otázek: Čím to, že mnozí přistupují k této svátosti právě v neděli? Ve svátek? Proč ve svátečním šatě? Proč ve svaté náladě? Kdyby byla mučidlem, nekazili by si jí nejkrásnější dny roku! Zpovědnice obléhané na největší svátky tě viní z nepravdy.... zpověď není mučidlem![4])

---

[4]) Někdy ovšem jest sv. zpověď sebezáporem a to tím větším, čím větší jsou viny a čím déle byla opomíjena. V tom záleží trestná stránka této svátosti: čím těžší hřích, tím větší sebepokoření spojené s vyznáním. Ale i tato věc prozrazuje moudrost nebeského zákonodárce: myšlenka na ni chrání před hříchem duši čistou, před opětovným pádem do hří-

Svátost pokání, — svátost pokoje, zdroj útěchy... i když při ní slzy proléváš. Jsou různé slzy: plané, jež oplakávají statky tohoto světa, a ty nemají ceny; pozdní, jež želí ztrátu panenské čistoty nebo probité mládí, a ty jsou hořké, trpké, neúčinné; pálící, slzy nekajícího hříšníka, jejž svědomí bičuje, ať zde nebo v pekle, a ty jsou hroznou mukou; hojící, ve svaté zpovědi, a ty jsou balsámem, jak na sobě zakusil sv. Augustin. Kdo své hříchy taji, nebude mít štěstí: kdo však je vyzná a jich nechá, milosrdenství dojde. (Př 28. 13.)

Lidské srdce prožívá mnohdy chvíle, kdy jediným lékem a jedinou záchranou jest nebeská útěcha. Protestant Leibnitz a liberální Pestalozzi nenalézají slov, aby vypověděli blahé účinky sv. zpovědi; mnozí pastoři širokého rozhledu a znatelé lidského srdce se pokoušeli o její zavedení u svých oveček (viz Eversovy spisy), a podle sv. Františka Saleského

---

chu toho, kdo tíhu tohoto sebepokoření již zakusil. Nikdy nám není ohavnost hříchu tak zjevna, jako když jej máme na sebe vyjevit. Ale takové vyznání má i moc očistnou, jako každé dobrovolně podstoupené pokání. Toto doznání nevede na popravu; smuten buď, než se vyznáš — po vyznání jásej. (Aug.) Lékem bludu jest vyznání. (Ambr.)

Jest jistě citelným pokáním naší sebelásce, že nemůžeme tuto záležitost s Bohem vyjednat sami, že se musíme dovolávat cizí pomoci, a to dokonce pomoci lidské... prosit člověka, aby nám podal ruku a pomohl nám z bídy, kterou jsme si sami zavinili. ... Tím nám chtěl Pán jasně před oči předvést naši bezmocnost, jde-li o smír s Bohem..

Není těžké za hříšníka se prohlásit — všeobecnými výrazy — to činí každý, kdo opakuje známé přísloví: „Žádný člověk bez chyby." Těžké však jest jako hříšník si **počínat,** a ještě **těžší** jako hříšník dát s sebou **zacházet,** dát se **vést** k tribunálu kajícnosti, postavit se mezi kajícníky, kteří snad jsou postavením hluboko pode mnou, a tím již vyznat: „Jsem hříšný jako ty, můj služebník..." Kdyby byl člověk bez hříchu, nepotřeboval by prostředníka, aspoň ne

jest největším dobrodiním nebes. Císaři Vilému I. na jeho dotaz, proč jest v ústavech pro choromyslné ve Slezsku daleko větší procento protestantů než katolíků, odpovídá primář poukazem na zpověď. Jsou věci, jež nemožno svěřit příteli, na něž nestačí srdce bratra, ba ani srdce otce a matky[5]), věci, jež možno svěřit jedině Srdci Kristovu nebo jeho zástupci. Největší jest žal, jejž nutno v srdci tajit! Zástupce Kristův.... člověk hříšný jako já, mně snad neznámý, a přece v těžké chvíli mne k němu cosi táhne, a já si nedovedu vysvětlit, co. (Viz kap. o církvi!) Bolí-li koho oči, a nechce-li oko lékaři otevřít, trvá oko v bolesti; bolí-li koho srdce a uzavře-li se slovu útěchy, zůstane srdce v žalosti a bolí ho ještě víc. (Chrys.)

Již tato okolnost mi napovídá, že sv. zpověď není dílo lidské — — okolnost, že zástupci Kristovu

---

toho způsobu jako teď. Hřích se postavil mezi člověka a mezi Boha, a učinil prostředníka nutného. Již podrobení se církvi, prohlášení se za jejího člena, uznání její oprávněnosti jest vyznání vlastní hříšnosti. Proto se pýše neprotiví prohlásit se za člena luterské sekty — toto členství neznamená valně víc než členství kteréhokoli spolku. Ale říci: „Já jsem člen katolické církve?“ Každý ví, co to znamená: „Tedy se podrobuješ jejím zákonům, přijímáš svaté svátosti...“

Komu jest sv. zpověď lehká? Duši čisté — pochopitelně; duši kající — chápe, že u porovnání s tím, co zasloužila, je toto sebepokoření nepatrné; duši tupé — ale pro takovou není tato úvaha psána.

V době, kdys mohl být vyléčen, rány své skrýváš, a pak lékaře obviňuješ, žes nebyl od něho vyléčen? (Efr.)

[5]) „Zelená se osení po širokém poli,
a mne, milá matičko, u srdce tak bolí.“
„K svaté pospěš zpovědi: kněz učiní křížek,
zármutek tvůj roztaje jako jarní snížek.“
(Čech, s obměnami.)

Proč se matka sama nepokusila zhojit bolest svého dítěte?...

bez rozpaků svěřím vše, co nesvěřím ani bytosti mně nejdražší (viz kap. o církvi). Luther posílá své lidi zpovídat se Bohu — co to znamená jiného leč nechat duši o samotě s jejími hříchy? Zakusil to na sobě na př. Lüttwitz, jak sám ve své autobiografii sděluje (Košile spokojeného člověka). „Zpovídat se Bohu"... chtějí obejít božské ustanovení zásadou na pohled vznešenou, a při bližším zkoumání se ukáže, že jest pouhou lesklou frází. Skutečnost a život má též svou řeč, a to výmluvnější než nejvzletnější výroky! A ještě jedna věc — provinilci nedostačí odčinění viny tím, že odpyká trest, hříšník chce naprosté anulování viny, chce usmíření. chce rehabilitaci — a toto tajemství, vrátit mu totiž dřívější práva a čest, to má jedině církev. Světská justice vymýšlí systémy, aby vinník byv potrestán byl i zachráněn, aby trest ho nepřipravil o důvěru v sebe, o úctu bližního, neuvedl v atimii... Všechny pokusy se doposud zhatily, i t. zv. podmínečné odsouzení, jež se mnohým stalo nikoli podnětem k nápravě, nýbrž k větší bezstarostnosti vůči paragrafům zákoníka. Jen církev dokáže, oč se marně pokouší a co bezvýsledně zkouší svět — dokáže to svátostným pokáním! Ano, tak daleko jde tato podivuhodná moc proměnit hříšného ve světce, že mnohého kajícníka povýšila církev na oltář, a věřící, daleci toho, že by pozbyli jen stínu úcty ke kajícím duším, spínají k nim ruce jako k Anežce, Terezičce, Aloisovi, Janovi — od papeže až k poslednímu synu církve, líbají jich obrazy a vzývají je: „Svatá Marie Egyptská, svatá Pelagie, svatá Eudocie, orodujte za nás —" Duši hříšnou, jež byla nepřítelkou Boha, skrýší ďábla, otrokyní hříchu, činí milost snoubenkou Kristovou, chrámem Ducha sv., dcerou věčného Otce. (Bonav.)

„Vy trestáte jen zločiny veřejné, my sv. zpovědí zasáhneme (pomocí dobrovolného vyznání) vše, zločiny veřejné i tajné, zasáhneme je předem, dokud jsou ještě v myšlence, připravované... Zasáhneme je v dílně i na trůně, tam, kde nepravost má strážce, obhájce, lichotníky, kam se pravda nedostane, i když jest dovoleno je urážet, protože urážka ničemu nenaučí a nepřivede k dobrému..." (Lacordaire.)

Druhý důkaz božského původu svaté zpovědi jest zpovědní tajemství. Není očividné, že nad ním bdí Bůh sám? I kněz jest člověk mnohdy neopatrný v řeči, leccos prozradí, ale přeřekl se někdy a prozradil to, co ve zpovědnici od toho neb onoho slyšel? V horečce kolikrát prozradí, o čem by jistě jinak mlčel — prozradil někdy cizí zpověď? Kolik Jidášů opustilo zrádně prapor Kristův — ale jest znám případ, že by odpadlý kněz kdy vypravoval, z čeho se mu věřící vyznávali? V Santjago v Chile ohlašovaly plakáty r. 1905, že v cirku bude jakýsi apostat tyto věci vypravovat. Divadlo bylo přeplněné, a když se chystal promluvit, zřítily se tribuny, na 600 lidí pohřbily v troskách, a ostatním přešla nadobro chut mluvit nebo poslouchat...

Požehnání, jež sv. zpověď přináší, jest další důkaz jejího božského původu. Jednotlivci... Hoch jistou neřestí si připravuje předčasný hrob; neví, že si tím podkopává život, budoucí rodinné štěstí, nikdo nemá tušení o tom, co provádí... co ho může zachránit, ne-li vážné upozornění, dostane-li se mu ho včas? A toho se mu může dostat jedině ve zpovědnici! Dívka jest v nebezpečí pozbýt své nejkrásnější zdoby, a není, kdo by ji varoval: „Ta služba, ta společnost, ty styky se ti mohou stát osidlem." Kolik služebných dívek, docela osamělých, bylo před utonutím v močále velkoměsta zachráněno jedině proto, že si z dětství přinesly do života zvyk častého přijímání svatých svátostí!

Rodině... Na čem závisí štěstí a blaho rodiny? Na vzájemné lásce, na svatosti a nerozlučitelnosti posvátného svazku. Kdopak může nebo chce napomenout, upozornit, připomenout vzájemné povinnosti a svatou přísahu druhému před oltářem složenou? Varovat před nerozvážným krokem, hrozit Božím trestem? Nepokládají právě proto jistí lidé zpovědníka za svého osobního nepřítele, protože se staví v cestu jejich choutkám, „odvádí" jim „drahou" bytost, t. j. vysvobozuje oběť z jejich spárů? Nebyly proto činěny úklady životu sv. Ignáce a sv. Františka Regis? Nezaplatili to mnozí životem, začínaje předchůdcem Páně, prvním mučedníkem sva-

tosti stavu manželského? Koho prohlašuje mládež za rigoristu? Teprve po letech pozná a uzná slovo prorokovo: „Ti, kteří ti lichotili, podváděli tebe“.... ti, kteří ti „dovolovali“ věci, jež zakazuje zákon Boží a jež tě ponenáhlu přivedly do zkázy...

Druhá podmínka rodinného štěstí: zdárné dítky. Mnozí rodiče by si byli ušetřili mnoho slz, kdyby byli děti posílali od mladosti k sv. svátostem. Nebyly by jim později šlapaly po srdci...

Třetí podmínka: svědomitost služebných, křesťanský poměr pána a zaměstnanců. Má-li zpovědník co nejrozhodnější slova hospodáři, jenž se pokouší zneužít nebo vykořistit situace těch, kteří u něho hledají chléb, má vážné slovo i těm, kteří svého chlebodárce podvádějí. Ve Vídni svého času nejen umožňovali, nýbrž přímo posílali zaměstnavatelé svůj personál k velkonoční sv. zpovědi... vlažní chefové, ba i židé, a věděli, proč tak činí.

Státu... Kdo měl odvahu říci velkým tohoto světa vážné slovo? Biskup Soissonský odpírá nemocnému Ludvíku XV. u Met rozhřešení, dokud nepropustí milostnici, Raymund de Peňafort hrozí, že se vzdá úřadu královského zpovědníka, nezanechá-li Jakub I. Aragonský veřejného pohoršení, Pompadourová nenáviděla Jesuity, protože P. Sacy jí odepřel rozhřešení, sv. František de Paula mluví do duše ukrutníku Ludvíku XI., když volán, aby vyslechl jeho zpověď... Kdo může přimět zloděje, aby vrátil nespravedlivý majetek, i když soud ho osvobodil? Kdo kdysi připomínal soudcům a jiným vysoce postaveným jejich povinnosti? Kolika hříchům zabráněno! Kolik zla zamezeno! „Odstraňte zpovědnice, a budete musit nastavět kriminálů!“ (Girardin, profesor Sorbonny.)

Jako ostatní sv. svátosti, jest i tato dar Vykupitelův, zjednaný a draze zaplacený jeho přesvatou krví. Jsou za ni věřící Pánu, jak se sluší, vděčni? Někteří si jí neváží — snad proto, že nám tak snadno odpuštění zjednává. (Naaman! 4. Král. 5.) Jiní se jí bojí, protože jest spojena s jakousi obětí. Jiní jí pohrdají, protože ji neznají a nezakusili jejího požehnání. Jiní chybují nikoli tím, že se nezpovídají,

nýbrž že se špatně zpovídají. Věz, že stojíš jako obžalovaný před soudcem, a proto budiž tvé vyznání pokorné. Stojíš jako nemocný před lékařem, proto buď upřímný, nic nezastírej, neomlouvej, nezatajuj, „neprodávej se dráže, než zač skutečně stojíš!“ (Bern.) Sokrates praví jinochovi, jejž náhodou zastihl vycházet z domu hříchu a jenž spatřiv svého učitele zastírá si tvář: „Nestyď se za to, že odtamtud jdeš — stydět jsi se měl, když jsi tam šel!“ Stojíš jako dítko před otcem, proto budiž tvé vyznání dětinné a prosté. Vede-li matka dítko k otci, aby na sebe žalovalo, ví dítě, že to dopadne dobře. Církev tě vede k Otci, a ty jako dítko si počínej. Odcházíš od soudce, jenž tě osvobodil, buď mu za to vděčen... od lékaře, jenž ti dal lék, dbej jeho rad a poslouchej... od Otce, jenž tě na milost přijal, tím více ho miluj. Nestyď se vyznat hřích svůj a nepoddávej se nikomu, kde jde o hřích. (Sir 4. 31.)

C) Pokání činu — dostiučinění.

Klame sebe i jiné, kdo tvrdí, že dostačí vnitřní pokání a že vnější není nutné. Vnitřní jest duší vší kajícnosti, o tom není pochyby; ale člověk nezáleží jen z duše! Tělo spolu hřešilo, tělo ať spolu koná pokání, a to tím spíše, že většinu hříchů zavinilo ono. V uvedeném tvrzení se tají cosi farisejského: zhýčkané tělo, bázeň před „metlou“, nedostatek silné vůle... chtějí všemu pokání uniknout zadními dvířkami. Čím kdo hřešil, tím bývá trestán — tím ať též trestá sám sebe, aby ho nemusil trestat věčný Soudce. Hřešil nezřízenou žádostí očí, ať uděluje almužnu. Hřešil žádostí těla, sebezápor ať napraví a trestá hříchy tělesnosti. Hřešil pýchou života, ať modlitbou se utvrdí v pokoře. Protože hřích vstoupil do duše dveřmi rozkoše, musí být vypuzen dveřmi opačnými. (Řeh. Nys.) Církev odsoudila jakožto bludnou nauku Beguardů a Begyň: „Když dosáhl člověk naprosté dokonalosti, nemusí se postit ani modlit, protože pak jest smyslnost tak dokonale podrobena duchu a rozumu, že člověk může svému tělu dát, cokoli se mu líbí. (Koncil Viennský, can. 2.) Takoví lidé nejsou

podrobeni lidské poslušnosti ani zavázáni zachovávat církevní přikázání, protože kde jest duch Páně, tam jest i svoboda." (Can. 3.) — Propos. 38. de Molinos: „Kříž dobrovolného sebezáporu jest těžké a neužitečné břímě a proto rozumno jej opustit."

Vnější pokání je důkazem, že naše obrácení jest pravé, a jestliže se do něho vloudily nedostatky, jsou jím doplněny a napraveny; jest projevem naší ochoty a dobré vůle, a kdyby vznikly v srdci nějaké pochybnosti, uklidňuje nás vědomí: „Konám co mohu, snažím se odčinit své viny, jak mohu —" a tomu, kdo činí, co na něm jest, neodpírá Bůh milost. Tak se stává vnější pokání zárukou odpuštění a zdrojem vnitřního svatého pokoje, jak vidíme na př. na umírající Markétě Kortonské a jiných kajícnících.

Proti tomu však protestuje zhýčkanost „dnešního" člověka. Naše změkčilá, hysterická doba jest neschopna čtyř věcí, nezbytných k vytvoření charakteru a velkého ducha: obětovat, snášet, trpět, přemáhat se... I v řadách věřících lze najít přemnohé, kteří by se rádi stali svatými „zadarmo", snadno a rychle... učinit si zbožnost pohodlnou. Modlitba a sebezápor, dvě křídla, jimiž možno vzlétnout k výšinám. Oni chtějí vzlétnout jen jedním křídlem... Není docela nepravdivé, co vytýká některým věřícím Julián Schmidt: „Jim nejde vážně o nebe. Pěstují zbožnost jen tehdy, když i v ní najdou ukojení smyslnosti (duchovní přátelství!), pochutnávají si na radostech světa, třebaže o jeho marnosti dovedou velmi pěkně mluvit..." (Citát vzat z P. Weisse, Apol.)

Dokud žiješ, plným douškem z poháru pij rozkoše,
viz, jak rychle míjí radost, jak tvůj život uteče.
Pro každou žádost svou budeš pak jednou lkát,
že sis ji odepřel, až budeš v hrobě spát. (Firdusi.)

Podobně jak tento vyznavač Mohamedův smýšleli Egypťané v době úpadku, a klasická Hellas? Proč jest miláčkem humanismu? Proč vyhlašována za nejvyšší vzor kultury a za učitelku pravé vzdělanosti pro všechny časy? Protože slovo sebezápor její sofisté ze svého slovníku vymýtili. Jsou sice

čestné výjimky, ale právě jen výjimky. Protestanté pak kráčejíce ve stopách „otce Luthera" hlásají, že sebezápor jest zvrácenost křesťanského ducha, v přímém odporu proti lidské přirozenosti a proti evangeliu, bláznovství. Ale právě tyto drsné výrazy prozrazují neklid svědomí... nejsou nikterak v hloubi duše přesvědčeni o tom, co tvrdí! Seneka mluví daleko jemněji než Luther: „Příliš mnoho nám slibujete, příliš těžké nám přikazujete. My, lidé ubozí (homunciones), všechno si odepřít nemůžeme, budeme užívat (concupiscemus), ale s mírou..." Pohanovi se nedivíme. Ale křesťan?... Luther má smutnou zásluhu, že jest původce této báchorky... že totiž sebezápor jest člověku nemožný, že přemáhat své pudy člověk není s to. Jen viz citáty u Janssena — jak špinavě mluví „muž Boží" o zdrželivosti, o čistotě, o manželství, o ovládání tělesné vášně — a mluví při tom v první osobě!

Pojímáme-li pokání a sebezápor s hlediska čistě přirozeného, nelze neuznat jeho nesmírné výhody, ba jeho naprostou nutnost, jak nahlédli velcí pedagogové. Co jest otužování pro tělo, to jest sebezápor pro duši.[6]) A zase týž zjev: tělesné výchově se věnuje zřetel co největší, zdatnost a odolnost těla se hledí vystupňovat na míru co nejvyšší (sportem atd.), ale duše? Vnitřní síla? Nikomu ani nenapadne, že by i zde byl žádoucí cvik — a pak se diví, že podléhá při sebe menším vánku. Muž, ženatý, zadívá se... Krotit zrak? Přemáhat nedovolenou náklonnost? Vyhýbat se? Nezačínat, zvláště když „ona" není proti tomu? A výsledek? Někdy rozluka, jindy konec života... „Což se v něm neozvalo vědomí odpovědnosti? Nechat manželku bez prostředků s nezaopatřenými dítkami?..." Neozvalo, protože v něm nebylo pěstěno! Naše beznáboženská výchova! Ji-

---

[6]) Vůdce, jenž nedovede ovládat sebe, nedokáže ovládat vojsko. (Cicero.) Tebou aby co hnulo? Ty aby ses kdy sebral? Kéž by ti bohové toto smýšlení vnukli! (Týž o Katilinovi.) Kdo své tělo hýčká, jest dobrý kuchař pro červy, kteří jednou jeho tělo budou spásat.

noch, dívka... „Pamatuj na odpovědnost, kterou budeš jednou mít vůči dítkám, jež ti Tvůrce dá! Neprobíjej za svobodna pohlavní síly, jichž budeš mít zapotřebí! Zdraví tvých dítek, tělesné i duševní..." Marné! I když jde o věřící. „Mně to bylo dovoleno, prý to není hřích..." „Totiž, není to právě těžký hřích, ale hřích to jest, a tys povinen varovat se i lehkého hříchu. Jak ti může někdo hřích, byť i lehký, „dovolit"? A nedovedou různé tyto něžnosti, jež si spolu dovolujete, ponenáhlu, ale jistojistě k těžkým přečinům? A pak pamatuj, i kdyby to vůbec hřích nebyl, musíš se přemáhat a sobě odpírat i věci dovolené. Vzpomeň Davida! Muž podle srdce Hospodinova, ale jednu chybu měl: byl příliš smyslný, neodepřel si nikdy nic, po čem smyslnost zatoužila, šel až do krajnosti, a jak to dopadlo, víš... Kdo jde až na samý kraj propasti, ten dříve nebo později v nestřežené chvíli udělá ještě o jeden krok víc, a pak..." Dá se myslit spasitelnější Boží dar, jehož by se chopil křesťan, vykoupený z hříchu k pravé svobodě (quo salubriore Dei munere utitur redempta libertas), nad to, aby se dovedl zdržet věcí dovolených, jenž si dřív nedovedl odepřít zakázané? (Lev V.)

Změkčilost naší doby snad nikde není tak patrna jako v tom, že i věřící, ba i duše po dokonalosti se snažící, jdou v jistých věcech až do krajností, a že se prohlašuje za dovolené, co jest „jenom" lehký hřích — jakoby lehký hřích byl dovolen! Jaké ovoce tato laxnost přináší a kam vede, mohl by leckdo mládeži povědět... ten, kdo by mluvit chtěl nebo směl. Nejen že se neřekne: „Odpírej si i věci dovolené", nýbrž prohlašuje se: „Toto jest dovoleno" — a Bůh to přec zakazuje! Dočetli by se toho u sv. Tomáše Aq., jenž jest sice „král theologů" ve věcech věrouky, ale zdaž v mravovědě jeho autorita nic neznamená? Nuže, viz na příklad III. supl. 49.6 corp. ad finem; 2. II., 144.4. corp. ad fin. et ad 2. (Num in casu causa rationalis? Nonne solummodo delectatio?) Hledáš falešné výmluvy, protože pravých najít nemůžeš. (Aug.)

Lidé, kteří okusili z plodu vědění (zakázaného ovoce), mají zapotřebí velmi pevné vůle a velké mi-

losti, aby se zbavili té chuti. (Shakespeare.) Okusili jsme všichni, v našem praotci, všichni z toho onemocněli, všem zapotřebí diety a léku, odříkání a sebezáporu.[7]) Nechce Bůh, abych mu dobytče v oběť zabil: mám sám v sobě, co bych usmrtil. (Aug.) Na kříži sebezáporu musíš pnít celý život: čas k vytažení hřebů není v tomto životě. Nechceš-li se zabořit do pozemského bahna, nesestupuj s toho kříže. (Týž.)

Křesťanská dokonalost není dílo pouze našich sil, jak učil Pelagius a po něm racionalismus, není dílo pouze Boží milosti, jak myslí kvietismus, pietismus a spřízněné systémy, nýbrž dílo Boží milosti a našeho spolupůsobení. V protestantské nauce nemůže být o spolupráci člověka vůbec řeči — slovo „pařezová, klacková, špalková teorie" (Stock-, Klotz-theorie) vyjadřuje nepříliš vzletně, ale za to velmi přiléhavě názor Lutherův, jak jsme již ostatně slyšeli, když byla řeč o jeho popření svobodné vůle.

---

[7]) Záliba v rozkoších, bázeň před námahou a bojem jest příčina našich porážek. Bez sebezáporu není možná naší porušené přirozenosti žádná ctnost: čistota, střídmost, trpělivost, vlídnost, statečnost... Přemáhat nutno i fantasii, školit paměť, odpírat si jisté vzpomínky. Jest psychologické, obíráme-li se myšlenkami neužitečnými (nepravím hříšnými), přijdeme na pole nebezpečné. Proto varovat se snění —

Zanedbávání sebezáporu vede k **vlažnosti.** Vlažnost, duchovní anemie, pochází z duchovní podvýživy (opomíjí se modlitba, denní zpytování, a hlavně sebezápor...). Z toho pochází duchovní oslabení, a vnikne-li do duše bacil nemoci (trojí žádostivosti, těla, očí, cti), daří se mu v takové půdě převýborně. Přístup do duše jest nechráněn, vnější i vnitřní smysly se otvírají neznámým hnutím zvědavosti a smyslnosti, pokušení se odpírá jen s poloviční energií, hromadí se nevěrnosti v dobrém, přibývá lehkých hříchů, a jak dlouho se duše ubrání hříchu těžkému? Jsou lidé, kteří se zdržují chleba i vody, dokud nemají hladu a žízně. (Afr.) Když se najedí, rádi o postu filosofují. (Aug.)

Budova křesťanské dokonalosti... Toto přirovnání není docela přiměřené. Budova, kde se staví, kde se cihla přidává k cihle... Pán užil daleko krásnějšího a přiléhavějšího podobenství: vinná ratolest, vinný kmen... Tím vyjádřil organický vzrůst naší svatosti a dokonalosti, vzrůst, podmíněný vnitřním principem (milostí, posvěcující a pomáhající), pramenícím do ratolestí z kmene (životní spojení duše s Ježíšem), a při tom nutno vzít do rukou nůž, o ř e z á v a t v ý h o n k y, jež z ratolesti ssají životní sílu a činí ji neplodnou... Ve škole křesťanské dokonalosti jsme vychováváni a vedeni k tomu, abychom se chopili dláta a kladiva, a z beztvárného balvanu vytvořiti umělecké dílo (II. 202). Kladivo a dláto, nikoli štětec, jenž pouze hladí... Naší povinností jest po dokonalosti se snažit, za ní se pachtit... Najdi mi někoho, kdo může říci, že jí dostihl, že jest u cíle, že dosáhl plnosti ctností Kristových! Nikoli dosažení cíle, ale být n a c e s t ě k n ě m u, na cestě k dokonalosti, to od nás Pán žádá, a blaze nám, najde-li nás věčný Soudce skutečně na cestě. Nenajde-li tě poslední den jako vítěze, nechať tě najde alespoň v šiku, nikoli v zajetí. (Aug.)

Praví-li Kuno Fischer: „Naše pěkné fráze nejsou určeny k tomu, aby byly v praxi prováděny" (cituje Alb. Weiss), jest jisto: nikdo nemohl jejich vlastní systém tak popravit jak oni sami učinili.

Pokrok... Neomezuje se toto slovo jen na vzdělání rozumu? Na vědomosti? Kdo myslí dnes na vzdělání vůle a srdce! Ale vědění nevyprázdní vězení, naopak, čím zlosyn vzdělanější, tím rafinovanější. Hugo a S. V. nechválí ty, kteří hledají jen scientiam a nikoli conscientiam (vědění — svědomí, svědomitost).

Co doposud o sebezáporu a pokání činu řečeno, platí i těm, kdož nezhřešili — jest preservativ proti onemocnění, proti pádu do hříchu. Lékař ukládá i zdravému zdrželivost... nechce, aby ho k sobě volal nemocný. (Aug.) Ale v této úvaze máme především na zřeteli hříšníka, jenž se chce vrátit na cestu spásy, kterou opustil — jiného návratu není leč pokání, a tím rozumíme nejen čtvrtou svátost, nýbrž

i dobrovolné kající skutky. U hříšníka, jenž se jim ochotně podrobuje, jest pokání

a) projevem spravedlnosti. „Urazil jsem Boha, chci nyní učiněné bezpráví napravit a křivdu odčinit. Mé skutky volaly: ‚Nestojím o tvé přátelství...‘ Skutkem nyní osvědčuji, že si přátelství Nejvyššího vážím, že k jeho dosažení mi není těžká žádná námaha.“ Dosáhnout ztracené milosti... jako princ v pohádce, jenž byl hotov bojovat s drakem, aby dosáhl princezny... pěkný obraz boje člověka s dravou tělesností, aby dosáhl svobody duše. Pohrdá-li kdo vzory kajícnosti, prozrazuje, že jest pln pokrytectví. Jest si vědom, že se mu nedostává mravní síly, aby „jednal podobně“, a proto se tváří, jakoby byl nad „takovou slabost“ povznesen. Fariseové — všechen lid vyznával vinu a přijímal z rukou Janových křest pokání, jen oni ho „nepotřebovali“ — a co jim řekl Jan, jak posoudil později Pán toto jich počínání (Mt 21. 31 n), není nám neznámo. Kdo je trochu nemocen, zajde si k lékaři, kdo jest hodně nemocen, zavolá ho k sobě; kdo jest nevyléčitelně nemocen, nepřipustí ho k sobě, ani když k němu sám přijde. (Basil.) To jest první krok k nápravě, abych sám na sobě trestal zlé. (Aug.)

b) Jest čestné, rytířské, projev ušlechtilého smýšlení. Zloděj nebo bezcharakterní člověk učiní škodu a uteče (auto na silnici!), čestný člověk ji nahradí. Bůh respektuje důstojnost člověka; aby náš návrat k němu byl pro nás co nejčestnější, žádá: „Přispěj k zaplacení svého dluhu i ty něčím ze svého, polož na misku váhy nějaký kající skutek... nechtěj, aby tvůj Spasitel vše za tebe zapravil sám...“ Snažíme se, abychom ze svého dali, co můžeme. Jen ať provinilec sám přispěje k zbudování domu, jejž byl zbořil! Ošetřujeme vaše rány, ale ten, jenž rány ošetřuje a čistí, musí k tomu brát hořké léky. (Chrys.) Či má o nás platit slovo Bernardovo, že se stydíme za obvaz, my, kteří se ranami honosíme?[8]) Styď se

---

[8]) Peccare recusa; si autem cecidisti, non excusa, sed accusa; peccatum tuum iudicem te habeat, non patronum, te habeat punitorem, ut tu habeas De-

hřešit, nikoli hřích vyznat! (Efrém.) „Proč se nám stal ďábel nepřítelem, ne-li proto, že vidí svobodné ty, jež držel dříve v zajetí? Protože vidí zase oděné nesmrtelností, jež zbavil roucha, podav jim pohár nepravosti?... Jakými zbraněmi bojuje proti nám? Některé rozkoší jako do léčky chytí, jiné bázní zlomí; více jest však těch, jež rozkošemi lapí. Proti bázni ďábelské stůjž na stráži bázeň Boží čistá, proti potupným rozkoším modlitba důvěryplná... Jakmile bude z duše odstraněn útočník, budiž do ní uveden její pravý majetník. Kdo jest útočník? Ďábel. Koho přepadl? Člověka, jehož nestvořil, jejž nadto podvodně oloupil. Nesmrtelnost mu slíbil, a jen nepravost v něm zrodil. Zřekněte se ho nejen slovy, nýbrž i mravy; nejen jazykem, nýbrž i životem; nejen mluvícími rty, nýbrž daleko výmluvnějšími skutky... Co ti do skutků satanových, jichž jsi se zřekl? Proč kulháš na obě nohy? Zvolil-lis Boha, služ mu podle jeho vůle; zvolil-lis svět, proč líčeným srdcem k Bohu se hlásíš? Hle, tak hořký je svět a je tak milován. Co bychom dělali, kdyby byl sladký!" (Aug. De symb. ad catech.)

c) Jest projev nadpřirozené moudrosti... Proč? Protože dobrovolným pokáním nejen odpykávám viny, jež bych beztak musil odpykat v očistci, nýbrž nadto jest i záslužné, t. j. získávám jím vyšší odměnu v nebesích, což o trestech očistcových neplatí. Zjednávám si jím milost na milost, sílím vůli a ji vyzbrojuji pro dobu pokušení a boje, potlačuji jím nezřízené vášně. Podle slov církevní modlitby trestáme hřích sami na sobě, aby ho nemusil jednou na nás trestat Bůh a abychom rychleji došli věčného spojení s ním. Rozumní lidé nezřízená hnutí usmrcují, aby nebyli usmrceni od nich. (Alb. Vel.) Non omne quod libet, licet; non omne quod licet, expedit. (Bern.) Nerozumné jest místo lehčího léku těžšímu se podrobit, a duši od hříchu raději ohněm (očistcovým) než zbraněmi očistit. (Řeh. Naz.)

d) Jest projev mužné odhodlanosti. O tom

---

um defensorem. (Aug.) Dole de peccatis, non de cupiditatibus fraudatis. (Týž.)

již byla řeč. Toužíš po zápasech v cirku? Viz, jak zápolí čistota s nečistotou, víra s nevěrou, surovost s milosrdenstvím. To jsou naše zápasy, kde jsme sami korunováni. (Tert.) Odkládání jest známka slabosti a zbabělosti. Ale nebezpečná věc jest vyčerpat Boží shovívavost neustálým odkládáním. Jest zlé myslit na koupi, když jest po trhu... Jaký smysl má spěchat na pomoc po prohrané vojně? K čemu po bouři kapitán? (Řeh. Naz.) Týž světec uvádí námitku: „Proto odkládám křest, protože jeho přijetím bych si zatarasil navždy přístup ke všem rozkošem života, kdežto prozatím (před přijetím křtu) jim mohu bezuzdně hovět. Vždyť ti, kteří přišli na vinici dříve, nedostali větší mzdu než ti, kteří přišli poslední hodinu..." Odpovídá: „Třebaže tvůj zvrácený nápad zavrhuji, přece alespoň proto tě chválím, že jsi upřímný. Ale..." Překvapí-li tě znenadání smrt, co potom? „Kdybys měl jistotu, že tě nepřekvapí, bylo by ti lze odpustit, že chceš něco vyzískat z Boží dobrotivosti. Ale měj se na pozoru, ať neposíláš jednou všechna svá sofismata na horoucí skálu..." Tobě však jest milejší odkládání než polepšení. Chceš-li trestat sám sebe ty, bude tě šetřit Bůh. Buď přísný na sebe ty, aby ti byl milosrdný Bůh! Změň se, když můžeš! Ale ne tak, že bys pod záminkou pokání hříšné rozkoše vyměnil místo co bys je ze srdce vyhodil. (Aug.) Leckdo praví: „Jsem ještě mlád, teď budu užívat rozkoší, a později budu pokání konat." Jako kdyby řekl: „Napřed se poraním mečem a někdy později půjdu k lékaři." Ubohý člověče, nevíš, že rána se zasadí v okamžiku, ale stěží za dlouhou dobu bývalého zdraví dosáhneš? (Aug.) Nic tak snadno (padlému člověku) jako stát se zlým, byť se nám nikdo za vůdce k neřesti nenabízel. Vzácné však a těžké jest dosíci ctnosti, ačkoli mnoho jest věcí, jež nás k ní táhnou a zvou. Nepatrná částka pelyňku velmi rychle svou hořkost medu sdílí, kdežto naopak medu ani dvojnásobné množství nevlije pelyňku svou sladkost. (Řeh. Naz.)

e) Je projevem v d ě č n o s t i. Otci za to, že mi odpustil, Kristu za to, že za mne trpěl, se nemohu odvděčit jinak než láskou, a lásku osvědčuji dobrovol-

nou obětí. Vděčnost by mne nutkala ke skutkům kajícnosti, i kdybych měl zaručeno, že dosáhnu věčné blaženosti bez očistce. Má vděčnost musí růst při pomyšlení, že mnohým jiným Pán nedopřál času k pokání, a snad nebyli tak velcí hříšníci jako já. „Dáti po druhé je více než dát, tak jako horší je ztratit než nedostat. Mělo by nás mrzet, že jsme po druhé hřešili, ne že po druhé konáme pokání; že jsme po druhé (svou vinou) přišli v nebezpečí, ne že jsme byli po druhé zachráněni. Při opětovné nemoci jest nutný opětovný lék." (Tert.) Nadto po předchozích rozjímáních o hříchu a věčném zavržení, o trestu, jenž se vznášel nad hlavou hříšníka... Uslyší-li dům Judův o všem zlém, kteréž já zamýšlím učinit jim, zdaližpak se navrátí každý s cesty své zlé, abych odpustil jim hřích a nepravost jejich? (Jer 36. 3.) Zdá se ti málo, že Bůh nebude minulé dluhy vymáhat? Málo na tom, že Spasitel zadarmo zhojil: vyhojeným nadto i odměnu slibuje. Najdi mi lékaře, jenž řekne: „Uzdravím, a nadto tě ještě odměním..." Hle, dárce odpuštění otvírá tobě bránu: co váháš? Radovat by ses měl, kdyby ti otevřel tlukoucímu — otvírá, i když netlučeš, a ty zůstáváš venku? Jsi nevděčen, nechtěje se napravit dnešního dne, který ti Bůh dává. Nyní se naprav, jednou bude nemožno, ale teď — kdo brání? Neobrátíš se dnes? Zítra budeš ještě liknavější (a obrácení těžší). Či myslíš, když ti slibuje odpuštění, že ti slibuje zároveň delší život? Odkud víš, co přinese zítřek? (Aug.) Nepohrdej Božím milosrdenstvím, nechceš-li na sobě zakusit jeho spravedlnost. Abys věděl, jaká přísnost nastoupí jednou při soudu, tak veliká mírnost ji předchází: z velikosti slitovnosti suď na velikost trestu. (Bern.) Bylo třeba, aby Bůh napravil bičem, kdož se nedali napravit slovem; kde nepomohla před hříchem rozumnost, tam musí napravit po hříchu zkušenost. (Aug.) Každý trest jest tajný soud Boží, jímž je nyní každý člověk buď cvičen k očištění nebo napomínán k obrácení anebo — pohrdne-li tímto voláním a kázní Boží — jest zaslepen k zavržení. (Týž.)

Sv. Efrém líčí rozdíl mezi Starým a Novým Zákonem a ukazuje, jak lehko je dnes zjednat si od-

puštění. „Mnozí tenkráte (ve S. Z.) se nepokoušeli o to, aby dosáhli odpuštění, protože neměli na nákladné oběti, a tak nemístná šetrnost nebo chudoba se stávala příčinou zla, t. že trvali v hříchu. Přišel Kristus a odstranil tyto překážky, dav nám pokání, jež jest obětí bez jakéhokoli nákladu. Nemáš hrdličku k oběti, hříšníče? Povzdechni litujícím srdcem, a bude ti to pokládáno za oběť. Nedostává se ti holubice? Vyznej své hříchy, a bude ti to přičteno za zápal. Ó převeliká milost evangelia! Každý sám za sebe může obětovat, protože má svědomí, jež vyznáním vin za něho oběť přináší..." Jinde praví týž světec: „Hle, hříšný život mne zapletl do svých osidel; osidla rač ty, Pane, milosrdenstvím svým rozlomit a neopatrné ptáče z léček rač vyprostit; všechny hříchy, co jsem jich spáchal, spikly se k mé záhubě a žízní po mé krvi... Dej, Pane, abych dluh svůj zaplatit mohl, jejž zapravit mi není možno leč z pokladnice tvojí... Pokání jest město útočiště (Jos 20. 9.), není daleko položeno, kdyžtě všichni obléháme jeho bránu. Byť bys 77kráte hřešil, krátká chvíle ztracenou milost ti navrátí... Vyvázl jsem z nepravosti jako ptáče ze sítě: do hnízdečka tvého kříže, nejbezpečnějšího to pro mne útočiště, Pane, se odeberu, ačli ty dovolíš." Není tak zlé být nemocen, jako to, že není možné uzdravení, a to od takového lékaře. (Chrys.)

Pane, zde račiž pálit, zde račiž řezat, jen když na věčnosti budeš milostiv. (Aug.) Kéž bičíky krotí myšlení moje, kéž moudré prostředky udrží v bázni srdce mé, aby nešetřily poblouzení jejich (mysli a srdce), aby nebylo vidět provinění jejich, aby poblouzení moje nerostla a proviny mé se nerozmáhaly, aby se nemnožily mé hříchy a já pak nepadl před protivníky svými, a nepřítel můj (ďábel) aby se neradoval nade mnou. (Sir 23. 2 nn.)

f) Pokání jest v á ž n é, nikoli však chmurné. Radostného dárce miluje Bůh. (2 Kor. 9. 7.) Nebuď smuten, když jsi léčen. (Basil.) Pokání jest pramenem mnoha dobra: nejen odčiňuje spáchané viny a zjednává odpuštění, nýbrž přináší i klid svědomí, utvrzuje v naději, tříbí charakter, sílí vůli, odpykáváme jím časné tresty. Někdy se stává, že pokáním dosáh-

ne kajícník vyššího stupně svatosti a tedy i oslavy v nebi než kdyby byl setrval vždy v nevinnosti. Svatí kajícníci a kajícnice! Zdaž bychom měli svatou Marii Egyptskou nebo Syrskou, Pelagii, Eudokii, Markétu Kortonskou...? Na tyto vzory kajícnosti nutno vhodně upozornit, jednak aby jich exercitant následoval, jednak aby dodaly zmužilosti. Často omilostní Bůh více kajícníky než nevinné, vrátivší se než zůstavší, protože výše u něho stojí horlivá kajícnost než vlažná nevinnost... (Petr. Dam.) Bůh nehledí na to, jaký jsi kdysi byl, nýbrž na to, jaký jsi nyní začal být. (Bonav.) Srdce zkroušené nejbližší srdci čistému. (Bern.) Blízká nevinnosti brzká náprava. (Alb. Vel.) Sv. Jan Zlatoústý mluvě o marnotratném synu praví: „Co díš? To jest odměna za nepravost (hostina, prsten, nové roucho, a veselí v otcovském domě...)? Nikoli odměna nepravosti, nýbrž návratu; nikoli hříchu, nýbrž kajícnosti; nikoli provinění, nýbrž obrácení." Bůh nemiluje duše váhavé nebo liknavé (Bern.), nýbrž rozhodné a pevné.

Tyto a podobné myšlenky, vzaté z Otců, vlijí do rozjímání o pokání životnost a radostnou chuť k práci o vlastní dokonalosti. Hříšník poznává, že lze ze zlého učinit dobré:„Chop se příležitosti a z nutnosti udělej ctnost" (Řeh. Vel.), t. j. když už jsi hřešil, nechť ti jest hřích spáchaný podnětem, abys zdvojnásobil svou horlivost a tak odčinil svá provinění, jako vojín zbaběle z boje uprchlý se snaží zdvojnásobenou statečností napravit své pochybení. Pokáním nazývám nejen zdržovat se dřívějších hříchů, nýbrž konat dobré. Nestačí k uzdravení, abychom šíp z těla vytáhli, nýbrž nutno přiložit léky na ránu. (Chrys.) Když něco málo ze setby odejmeš, jest cítit značný úbytek v den žně, a když si něco odpustíš z pokání, vyloupneš mnoho drahokamů ze své koruny. (Bern.) Čím více se namáháš, tím větší naděje ve vítězství (Tert.)

Nejlepším pokáním je snášet bez reptání vše, co na nás Pán sesílá sám. Když sami si pokání ukládáme, dáme již pozor, aby rány nebyly tak citelné. Bičuje-li nás Pán, nemá ohledu na naši zhýčkanou přirozenost. Ne když jsme trestáni, nýbrž když hřešíme, sluší lkát: hřích skvrnu, trest očistu duši přináší.

Kdo však ani trestem se nepolepší, ten jistě zahyne. (Chrys.)

Utrpení, kříže... „Biješ je, a oni přece hříchu nelitují; bičuješ je, ale přesto se kázni podrobit nechtějí. Tvrdší jsou tváře jejich než skála, nechtějí se navrátit k tobě." (Jer. 5. 3.) Největší neštěstí jest, když ani trestem se nestávají lepšími... Bůh hříšné věčnými zásliby k sobě zval, tresty je na cestu spravedlnosti volal, všechny léky zkoušel, a nemoc přece nepovolila: zdaž to není známka velmi těžké nemoci? (Chrys.) Bohužel, jak tehdy, tak i dnes: Pán nás mrská, aby nám přešla chuť chodit na zakázanou pastvu, nýbrž abychom kráčeli pěkně vpřed svou cestou (Avila), a lidé místo co by šli do sebe a k Bohu s pokorným vyznáním: „Má vina", zatvrzují se ve vzdoru.

Význam utrpení... Štěstí jest neopatrným to, co mušce plamen. (Efr.) Putování bez kříže po vlasti netouží. (Aug.) Tělesnost trampotami zkrušená nezbujní. (Bonav.) Plač pro spáchané hříchy, nikoli pro zklamané tužby. (Aug.) Ale podotýkám: nikdy neplatí o kazateli, že jest jako měď zvučící, jako tehdy, když o utrpení dojemně mluví a sám se mu vyhýbá nebo nemužně je nese. Platí i o pokání. Proč ve chvíli bolesti sáhneme rádi ke krásné kapitole o královské cestě svatého kříže z Následování nebo k historii utrpení Páně, a necháme bez povšimnutí jiná dojemná pojednání? V utrpení nestačí pěkná slova... trpící potřebuje společníka, příklad, vzor.

Dosáhne Pán vždycky cíle, když na nás utrpení sesílá? Mnohdy nikoli... známka našeho slabého ducha, jenž snadno podléhá a nesnese radikální léčbu. Někdy však přece nás utrpení přivede k Bohu. Pak ale slyšme sv. Jana Zlatoústého: „Když naše město bylo postiženo hladem, epidemií, krupobitím, zdaž nebyl chrám příliš těsný pro množství věřících, kteří sem denně spěchali? V těch dnech jsme byli velmi moudří a rozumní (magna nobis inerat philosophia). Když však Bůh onu bouři odehnal, navrátili jsme se k dřívějším mravům... Proč Bůh na nás tyto trampoty dopouští? Abychom neustále k němu spěchali a jeho pomoci žádali. Proto bolesti tělesné, proto ne-

úroda, proto hlad, abychom v těchto trampotách byli stále na jeho milosrdenství odkázáni a časnými pohromami věčného života co dědictví dosáhli. Proto i za ně musíme být Bohu vděčni." Řehoř Nazianský praví za podobné příležitosti: „Ať není ten lék nadarmo, ať nemusí přijít metla ještě přísnější. Měla vás napravit, ale běda, zatvrdíte-li se ještě víc. Tato rána (krupobití, jež zničilo všecku úrodu) je teprve kouř Božího hněvu, předzvěst těžších ran, sama ještě není oheň zžírající. Jaké asi budou Boží soudy, když takto vypadá výstraha?" Za to, že za zlé spravedlivě trpíš, nemá se tobě nelíbit Bůh, nýbrž hřích (ty sám sobě; Aug.) Když zakoušíš nějakou trpkost, ponoř ji do balsámu krve Kristovy. (Bonav.)

Ascetické knihy mluví o trojí cestě: očistné, osvětné, spojení... Známe již tyto termíny a jejich význam. Ale toto pojetí práce o vlastní dokonalosti neznamená, že by se po obrácení život křesťana rozpadl ve tři úseky přesně vymezené a od sebe oddělené, nebo ve tři stupně, takže by již nestál na prvním, když položí nohu na druhý. Po „obrácení", jímž se někdy rozumí též chvíle, kdy se věřící odhodlal k vážné soustavné uvědomělé práci o vlastní dokonalosti, se musí ovšem každý věnovat usilovně cvičbám cesty očistné: skutkům sebezáporu a kajícnosti, aby očistil duši od hříchu a nezřízených vášní. Jde tedy hlavně o práci negativní. Pak přejde na cestu osvětnou, chopí se práce positivní: jde o to, aby nabyl solidních ctností. Ale osudnému omylu by propadl, kdo by myslil, že teď může cvičeb cesty očistné zanechat a že mu netřeba skutků pokání, jak vnějšího tak vnitřního. Tento omyl byl nesčetným duším zkázou — vlažnost začíná vždy tím, že polevíme v kajícnosti a přemáhání sebe, přenechávajíce obé „začátečníkům". Bez neustálého a nepřetržitého sebezapírání se positivních výsledků nikdy nedopracujeme: čeho jsme na cestě očistné nabyli, zase pozbýváme, a upadneme v někdejší liknavost. Byť byla vinice v nejlepším stavu a pořádku, musí vinař s nožem v ruce ustavičně dozírat a ořezávat výhonky, sic brzo zdivočí. Komu jde opravdu o to, aby na cestě spásy vytrval, musí stát na stráži bez ustání, aby

se neprobudilo tělo domněle zkrocené a ovládnuté, aby zpod popela nevyšlehl oheň, jenž doutná — doutnat přestane teprve tehdy, až učiníme poslední vzdech. I světec[9]) má umírat jako kajícník. (Aug.) Hleď, aby tě smrt našla v závodišti pokání (Efrém; in palaestra poenitentiae). Týž světec uvádí výrok odpadlého mnicha: „Konečně jsem zbaven obtíží kajícího života", a podotýká: „Svou záhubu za moudrost pokládá."

Pojímá-li tedy kdo pokání jen jako trest za hřích a myslí-li při tom hned nebo výhradně na bič, jest jeho pojetí jednostranné, neúplné, a tedy nedostatečné a nesprávné. Pokání má vyšší a vznešenější cíl: Umožnit, připravit, uspíšit a udržet spojení s Bohem. Je člověk dokonale svatý, bez poskvrny hříchu, aby mohl být připuštěn ihned k patření na tvář Boží? Nosíme a vláčíme s sebou tělo hříchu, sídlo tělesnosti, náruživostí a semeniště hříchů. Pokání má cílem zničit v člověku vše, co jest v něm nesvatého; podrobit kázni smysly, aby netěkaly sem a tam, nebyly otevřeny dokořán každému vjemu... fantasii, aby se netoulala, kde by chtěla, neskládala z představ mosaiky, jak by se jí líbilo, nekochala se v nich; paměť, aby nevzpomínala, nač by se jí zachtělo, rozum, aby nepřemýšlel o věcech nebezpečných, vůli, aby netoužila po věcech zakázaných. To vše jest sebezápor, nekrvavé martyrium, v němž struska tělesnosti a nesvatosti je spalována, aby zůstalo čisté zlato. Kdyžtě bez muk mučedníky se můžeme stát, neužitečně tu stojíme. (Efr.) Duše v ohni pokání takto vytříbená a očištěná jest pak s to vznésti se k Bohu. Ruda musí do pece, aby byla zbavena strusky, a člověk smrtelný musí do výhně pokání, chce-li dosíci dokonalosti, k níž jest povolán. Proč sv. Alois konal pokání? I jeho tělo smrtelné bylo tělem hříchu, a třebaže se mu nevzpíralo, přece je držel

---

[9]) Kdo by pokládal za naprosto jisté, že všichni kanonisovaní světci byli bez očistce připuštěni k patření trojjediného Boha, byl by na omylu. Není vyloučeno, že i nejeden světec musil projít očistnými plameny.

na uzdě, aby duch zůstal docela svobodný a volný, aby se nedostal pode jho tělesných choutek. Jen Panna bez poskvrny počatá byla tak omilostněna, že troud žádostivosti v ní byl nadobro uhašen, lépe řečeno, docela vymýtěn; proto ctnost kajícnosti a zdrželivosti v její duši místa neměla.

P. Albert Weiss přirovnává řecké tragedie k Dantově Božské komedii a praví asi toto: Základní myšlenkou helenských tragedií bylo ukázat na nedotknutelnost mravního řádu — nikdo se proti němu nevzepře beztrestně... myšlenka jistě hluboká a krásná, ale provedení bylo pochybené. Hlavní důvod byl ten, že nevěděli o pravém Bohu a jeho milosrdenství, ztotožňovali ho s osudem, neoblomným, srdce kamenného. Proviní-li se člověk proti němu, dostává pečeť vzbouřence a nastává boj proti božstvu. V něm lidská nicotnost nezbytně podléhá přemoci, již nemůže zdolat, nejinak než kdyby se kdo chtěl postavit na odpor lavině nebo dravému proudu. Podléhá tedy, rouhá se osudu, a na konec padá do propasti záhuby, kterou si sám připravil. To se tedy zdálo antice nejvznešenějším: boj s božstvím, v němž člověk zvítězit nemohl... projev, jak bezmocná je kultura vzdálená Krista! Křesťanství nehlásá rozdvojení, nýbrž spojení, nikoli boj proti Bohu a mravnímu řádu — to není hrdinství! — nýbrž proti z l u, mimo sebe a především v sobě. Nikoli šílený boj proti Nejvyššímu, nýbrž svatý boj pod praporem Nejvyššího, bojovat boje Páně, jež nevedou k porážce, nýbrž k vítězství. Dante... Weiss by si přál, aby jeho dílo bylo pojmenováno Božská tragedie. I on podlehl hříchu — není žádného syna nebo dcery Adamovy, jež by byla bez viny, krom té, jež jediná může zpívat „píseň novou“ (Ž. 95. 1): „Bez hříchu počala mne matka má“ (viz Ž. 50.). Ale jeho tragedie se vyřešila smírně: očištěním, odpuštěním, spojením s Bohem ve věčném světle. Tak se musí vyřešit životní boj každého věrného Kristova: svět proti světu, svět zla proti mravnímu řádu. Jenže křesťan se nedrží tábora satanova.... patří pod korouhev Kristovu; zpronevěřil-li se přece své rytířské přísaze, složené u křestního pramene, umožnil mu Bůh čestný návrat. Cho-

pil-li se pokání, jediné své záchrany, dosáhne nakonec cíle, pro nějž byl stvořen. Jako Dante opustiv peklo po prvé zase uzřel hvězdy — prošed očistcem, byl uschopněn, aby se vznesl k hvězdám — a konečně hledí na tvář toho, jenž řídí všechny hvězdy. Tak exercicie: na počátku ukázaly člověku cíl, pro nějž jest stvořen; po bludných cestách, na nichž jej ztratil nadobro s očí, očištěnému zase ukázaly cestu k cíli a umožnily mu ho dosíci; potom jej vedou pevnou rukou, aby jednou spočinul v Bohu, od něhož a pro něhož jest stvořen jako pro svůj poslední cíl.

„Pokání čiňte." (Mt 3. 2.)

Úvaha o třech dvojicích.

(Čtení ke kapitole XIII.)

Sv. Bonaventura mluví o lidech, kteří vědí, co je dobré, a byli by i s to je konat, ale nemajíce vyšších aspirací netouží po vyšší dokonalosti; spokojeni s minimem ponechávají vyšší jiným. Myslí to vážně s úmyslem uniknout věčnému zavržení, ale na tom ustávají; růst v milosti a svatosti, přiblížit se Bohu co nejvíce, na to nemyslí. Ale horší bývá, že jsou při tom sami s sebou docela spokojeni („k svému vlastnímu neštěstí", Avila), ano přesvědčeni, že i Bůh s nimi může být plně spokojen. Nemyslí, že by se dalo ještě co najít, co by na sobě mohli a měli napravit. Klamou sami sebe... V tom stál pohanský filosof výše než oni. „Nenamlouvám si, že ve mně již není nic, co by se dalo zlepšit.... Jak bych neměl mnoho věcí, jež nutno opravit!" (Seneka.)

Sebeklam... Nevím, je-li co častějšího u „zbožných" duší nad tuto nemoc. Nevím, zda koho raději a víc klameme a podvádíme než své vlastní já. Kdekdo by nám to mohl dosvědčit, jen kdyby měl více upřímnosti k nám než my sami k sobě. Mnohdy celý duchovní život utkán ze samých sebeklamů. Kde jejich pramen? Nezřízená **sebeláska** nás zaslepuje a zamezuje pravé **sebepoznání**, duchovní **lenost** k tomu napomáhá a brzdí všecku **sebevýchovu**... jak lze při tom mluvit o horlivém **sebeposvěcování?** Nemluvím o těch, kteří se bez rozpaků oddávají těžkým hříchům. Nikoli, tato stať je pro ty, kteří Pánu sloužit chtějí a jsou jisti, že mu skutečně slouží. Jejich vnitřní život není sice mrtvý, ale není ani v rozkvětu. Drobnosti, maličkosti, na pohled nepatrné, ale o nich platí to, co řekl Řehoř Vel. o lehkých hříších: „Kdo se často lehkých hříchů dopouštějí, nechať uvažují, ne jak jsou jejich poklesky lehké, nýbrž jak jsou časté; berou-li své skutky na lehkou váhu, když je odvažují, měli by se jich alespoň zhrozit, když je počítají; malé, avšak hojné krůpěje deště naplní i hlubokou tůň."

Maličkosti.... Moskva shořela od krejcarové svíčky! A na maličkosti musím se dát upozornit od

jiného, sám je sotva postřehnu, leč že bych měl již oko dlouhým cvikem uschopněné. Platí o každé maličkosti: v úpravě oděvu, v uměleckém díle, ať jde o hudební kus, obraz, řeč nebo báseň, ve strategii, — není genius ten, kdo si každé maličkosti všimne a jí dovede využít? Platí i o duchovním životě. Proto tak zdůrazňována nutnost duchovního vůdce. Ale žel, že i sem se vplíží sebeklam, na nějž by zde vlastně mělo být útočeno, jenž by právě zde měl být odhalen a učiněn neškodným! Sebeklam si dovede najít vedení, kde se potkává s nejmenším odporem, kde není nebezpečí, že by mu šlo o život. Hledá vůdce, jehož jho snadno snese... vůdce, jenž nepracuje nožíkem, jímž by zajel hluboko do živého, nýbrž jenž se omezuje jen na zevnější úkony, četbu atd., u něhož dostane místo výtek několik duchovních cukrovinek. „Sladká pastorace", ať ve velkém nebo v malém. Již sv. Jeroným ostře proti ní vystupuje. „Jsou na nás jako diví, když ve věci něco jiného tušíme" než oni sobě i nám chtějí namluvit, a když věc pojmenujeme správným výrazem. Nevedou je k vůdci nadpřirozené pohnutky, a přec jde o věc svatou! Viz Albán Stolz, Bilderbuch Gottes, Juli. Že sebeklam v takové půdě, živený samými sladkostmi, prosperuje výtečně, jest očividno. Traviči míchají jed nikoli do hořkých a odporných pokrmů, nýbrž do lahodných; podobně ďábel: podává jed ve sladkostech. (Tert.) Vždyť i v duších, jež to myslí doopravdy s pokrokem ve ctnosti, jest sebeklam nevyplenitelnou plevelí; stokráte objeven a přistižen při díle nezoufá, nevzdá se, a nikdo není jist, že po stém vítězství mu nepodlehne při sto prvém pokusu.

Sebeklam nevystupuje na kolbiště jinak než v přestrojení. V tom však je mistr. Dovede se vlichotit tak jemně a prohnaně, že znatel duší žasne. Umí se přizpůsobit charakteru, situaci... Stáří není lékem proti němu; mnohý plevel z duše vytrhán, sebeklam nikoli! Staví si stánek vedle ctnosti, snese se s mnoha ctnostmi, ale ovšem i s mnoha nectnostmi. Jest všežravec, za pokrm se mu hodí vše, i hana a potupa... Vyslechne i výtku, ne že by měl chuť se napravit, ale hraje si na pokorného, na podobného

Srdci Ježíšovu, jež „také“ nevinně potupou nasyceno bylo. Má však pomocníka, podle něhož jej může poznat i neodborník: **tvrdošíjnost.** Nenávidí zvláště jednu věc: **otevřenost.** Má jednu slabou stránku: **bolí,** když se ho dotkneš. Škubne sebou při sebe šetrnějším doteku. Podle toho lze poznat skrytého nepřítele. Snese každou domluvu, jest kliden, vytýkáš-li mu neřest, kterou páchá vědomě: prchlivost, opilství, hrubství... Ale běda, sáhneš-li na bolavé místo! Tu zrovna vyletí... Ctižádostivý, jenž se pokládá a chce být pokládán za skromného, netaktní, jenž svou bezohlednost nazývá upřímností, smyslný, jenž svou neřest chce skrýt pod pláštíkem duchovního přátelství, lakomec, jenž svou nepravost pokládá za šetrnost... Vzpomeň pokrytců fariseů, když jim Pán pověděl bez obalu pravdu! Ženy, pro svou citovou povahu, sebeklamu daleko přístupnější... Muž, vzdělaný, jenž léta se svým duchovním vůdcem se zná a jeho rad poslouchá ve všem a na slovo — pomalu se zaplete v jisté věci do sebeklamu, duchovní vůdce mu otevřeně řekne své mínění... všecka úcta ke zpovědníku, jenž ho od dětství vychovával, ta tam, neomalená, neskromná a skoro hrubá a urážející odpověď, odchod, konec přátelství... Vůdce viděl, že se nemýlil! Trefil nepřítele do srdce! Proto ten křik. ... I sebeklam jest ovládán pudem sebezachování! Pokora ovšem jeho přítelkou není..

Nechť se tobě vždy nelíbí to, co jsi, chceš-li dosíci toho, co ještě nejsi; tam, kde jsi se sám sobě zalíbil, zůstal jsi stát. (Aug.) Válka vojínů jest krátká, ale boj o dokonalost trvá, dokud se neodebereme k Pánu. Není těžko položit základ, ale dokonat budovu. Nechceme-li práci po příkladě Páně snášet, proč jsme do jeho služeb vstoupili? Nepravost jest jako rez: jestliže se železo stále piluje, nechytne se ho; když se ho jednou chytí, dá se sice odstranit, ale těžko. (Efrém.) Těchto několik slov učitelů církve svědčí, jak oni pojímali duchovní boj. Práce a zase práce, usilovná práce, nikoli si hrát a myslit, že pohodlně se dostaneme na vrchol Dilettoso monte v Božské komedii! A přec je člověk tak malicherný, tolik světáckého ducha i v duších na pohled nábož-

ných a ctnostných! Myslily o sobě, že se z něho vyzuly... v klášteře na př., a poznají, jak velice v nich ještě vězí, změní-li se situace. Muž s vášněmi domněle zkrocenými, vlídný a úslužný ke každému, nenáročný, ústupný, skromný, od světa odtržený, srdcem na ničem nelpí... dostane nějaký úřad, stane se předsedou . . . a tu vyplavou všechny zdánlivě pochované nectnosti na povrch a to v takovém množství a takové podobě a síle, že každý žasne... Spokojil se ořezáváním výhonků, nepřiložil sekeru ke kořenu...

Nejčastěji se klameme, když jde o domnělou ctnost nebo o tajenou nezřízenou vášeň, ať dobře ať špatně ukrývanou. Fariseové „vynikali" obojím druhem sebeklamu. Ctnost není cítění, není sklon, není vrozená schopnost, nýbrž ovoce dlouholeté svědomité práce (habitus acquisitus). Přirozená náklonnost nebo schopnost není v naší moci a nezávisí na nás; dostali jsme ji do vínku jako dar nebes, není tudíž záslužná. Můžeme ji však vypěstit ve ctnost nebo postavit do služeb ctnosti, na př. nadání... samo mi do nebe nepomůže, ba může se stát podnětem mého zavržení, užívám-li ho k zlému (Voltaire!). Čteme nějakou ascetickou knihu, prvotřídní dílo... „Autor jest aristokrat ducha, svatý muž..." Ovšem, ačli se sám řídí tím, co napsal!

Přirozený soucit není blíženská láska ani milosrdenství. Je-li flegmatik trpělivý, není to ještě ctnost, může to být i dokonce hříšná tupost a lenost... jest lhostejný ke všemu, co se s ním a mimo něj děje. Je však ctnost, když cholerik nebo sanguinik je trpělivý! Naopak zase, je-li sanguinik zdvořilý, úslužný a ochotný, nemusí to ještě být ctnost; je však jistě ctnost, objevím-li totéž u melancholika.

Domnělé ctnosti... jako falešné zlato: má některé vlastnosti společné s pravým (barvu, lesk...) — jinak by je nikdo nemohl za zlato vydávat nebo pokládat! Tak i domnělá ctnost se podobá pravé. Ale dostačí přihlédnout blíže... Upřímnost a hrubiánství mají společné, že jsou vzdáleny pochlebování, zbožnost a pobožnůstkářství, že se rády a mnoho modlí. Ale jest rozdíl: upřímný neuráží lás-

ku blíženskou jako hrubián, vpravdě zbožný žije podle víry, nezanedbává svých povinností, neomezuje se a nehledá dokonalost ve věcech čistě zevnějších, ať to jest duchovní čtení, medailony, růženečky, pouti, slzy lítosti i slzy útěchy, a třeba i zjevení, má-li jaká... ve svých pobožnostech nejedná podle své hlavy a jest hotov těchto zanechat a jiné pěstovat, kdyby poslušnost žádala.

Sem patří i osudný sebeklam těch, kteří si namlouvají, že nejsou „začátečníci", kteří se vystříhají hříchu z bázně před trestem, nýbrž že patří k dokonalým, u nichž jedinou pohnutkou konání dobrého a vystříhání se hříchu jest čistá láska k Bohu. Nepopírám, že tomu tak je, ale popírám, že ty patříš k těmto dokonalým, an jsi sotva učinil první kroky na cestě dokonalosti. Kdybys byl dokonalý, jak soudíš, pak by ses varoval i **lehkých** hříchů, pak bys z lásky k Bohu konal i dobrovolné pokání, zříkaje se věcí, jež ti lahodí — a ty nejen že se nezříkáš dovolených, nýbrž oddáváš se i nedovoleným, třebaže ne těžce hříšným, a to z důvodu, že laxní moralisté je „dovolují". (Laxismus odsouzen od Innoc. XI. konstitucí z 2. března 1679. Odsouzen i krajní rigorismus, ale dokonalost, svědomitost a důslednost není rigorismus!)

Jiný způsob sebeklamu: polovičatost — Sotva co sv. Ignác nenávidí tak jako tuto neřest — neřest, jež v očích lidí za neřest nikdy neplatila. Naše „politické" lidstvo, „politické" jednání — tam, kde neupřímnost, věrolomnost, přetvářka platí za věci samozřejmé, neoznačí nikdo polovičatost za neřest. A přece — jak zle se mnohdy vyplatila i v politice! Což v duchovním životě? Ať se jeví odkládáním poznání a obrácení, ať jakýmkoli způsobem: vždy jest nebezpečná, vždy pramenem zkázy. V exerciční knize ji světec stíhá všude, kdekoli se s ní setká, a věnuje jí dokonce celou úvahu.

Rozjímání cesty očistné nám ukázala, co od nás žádá Bůh a co vymáhá naše spása. Rozjímání cesty osvětné nám předvedla před oči ideál křesťanské dokonalosti, a jestliže jsme byli upřímní sami k sobě, poznali jsme, jak daleko jsme toho ideálu vzdáleni, co v nás nezřízeností...

To byla **diagnosa.** Nemocného nebolí, když lékař provádí diagnosu. Ale to, co přijde potom! To bývá horší! „Dieta, zdržuj se... hořký lék, užívej..." Což teprv, když řekne: „Operace..." Chápeme, že se nemocný zachvěje. „K tomu se neodhodlám..." „Dělej, jak chceš, já vykonal svou povinnost, za tři hodiny může být pozdě..."

I v exerciciích přijde chvíle, kdy nutno vzít do rukou nožík... Teď se ukáže, zda jsi exercicie opravdu **konal** nebo jen promluvám **naslouchal,** ať lhostejně, ať se zájmem. Měl jsem na exerciciích nejednou i lidi jiného vyznání, svaté pravdy je velmi zajímaly, ale zůstali, jací byli — — Hic labor est ut sese animus avellat ab eis, quibus pestifera dulcedine innexus est... quia non relinquitur sine dolore, quod cum delectatione retinetur. (Aug.)

„Teď nezbývá leč jít k sv. zpovědi nebo utéci", řekl jednou student k druhovi, a přeskočil zahradní zeď. „Teď nezbývá než najít nějakou výmluvu", řekl poslanec, a odjel „narychlo za úřední záležitostí." Proč? Protože před jejich zrakem stálo neúprosné „buď anebo... buď nechat hříchu nebo nechat exercicií." Hříchu nechat nechtěli, nezbývalo tedy leč... Ale odpovědnost! Milost Boží ho dovedla až sem, volala, zvala... v takové chvíli ji odmítnout a říci „Ne", obrátit se k Pánu zády jak onen mládenec v evangeliu... Takoví bývají někdy ztraceni; nabídne jim Pán takovou milost ještě jednou?

Již v rozjímání o užívání tvorů jsme slyšeli: „Jest nezbytně nutno, aby se člověk zřekl všeho, co ho od cíle odvrací, co dosažení cíle ztěžuje, zamezuje, znemožňuje..." Nahlédli jsme správnost této první věty a uznali ji ochotně. Pak ale druhá věta: „Tedy i já se musím zříci toho a odtrhnout od toho, co jest mi překážkou k dosažení cíle..." Řekli jsme si to či jsme raději honem zavřeli oči? Snad jsme si to řekli, ale trochu váhavě, netušíce nic dobrého. A měli jsme pravdu — v zápětí přišla třetí věta: „Avšak **tato věc,** tato osoba je ti překážkou... staví se mezi tebe a Boha... připraví tě o něho..." Tu mnohý dělá, jakoby nerozuměl. Exercicie ho tehdy nechaly, dělaly, jak by neviděly, nenutily, aby provedl očist-

ný řez, k jeho nemalé radosti. Tedy šťastně unikl z pasti! Jak úhoř! Ale přijde čas... Mezitím rozjímání o hříchu a jeho následcích, o věčném zavržení, o trpícím Spasiteli a jeho lásce... A nyní, když exercitant „zpracován" a lépe disponován, ona třetí věta znova předložena — tentokrát otevřeně, a otevřeně čeká od tebe Pán odpověď. Žádné vytáčky, žádné obojetné odpovědi, nýbrž odpověď jasná a určitá: „Vzdáš se? Řekneš rozhodně: ‚Odříkám se'?" Teď konečně nutno provést operaci, jíž jsme se již na počátku zhrozili, kterou jsme odkládali. Kojili jsme se již myšlenkou, že jsme unikli, že bolestné místo v duši zůstalo nepovšimnuté. Nezůstalo! Exercicie nemilují hru na schovávanou, nenávidí neupřímnost a polovičatost, správnou diagnosu provedou jistojistě, beze vší pochyby, jenže ne jako někdy lékař, jenž nemocnému pravý stav zatají a řekne pouze domácím, na čem je. Tobě to exercicie povědí otevřeně, a ty vidíš, že jsi se nadarmo chlácholil: „Unikl jsem jak úhoř." „Teď na čase, abys prohlásil: s tím z duše pryč, to zlomit, tomu se vyhýbat, to vykonat..." Operace. ... Řekl mi jednou kdosi: „Lehčeji se umírá než podstupuje taková operace." Věřím, nepochybuji, mohu a chci ti ji usnadnit co nejvíce, ale — jest nezbytná! Záchrana života na ní závisí... Cíl exercicií jest vymýtit z duše nezřízené náklonnosti. Nechceš? Pak nemá smyslu pokračovat. Chceš? Doopravdy? Uvidíme, zda doopravdy; poví to tobě i nám rozjímání o **třech dvojicích.**

K vůli stručnosti upravíme si je tak, že pouze uvedeme tři příklady. Na nich patrno, co sv. Ignác touto úvahou zamýšlí a zároveň, jak pevná a odhodlaná jest naše vůle. **První dvojice,** lidé, kteří opravdové vůle zhola nemají a ani se nepokoušejí, aby jí nabyli.

Rozhovor duchovního správce s děvčetem, jež se vrátilo z exercicií. Věděl, že má známost s nekatolíkem a že zamýšlejí uzavřít sňatek v protestantské modlitebně.

„Jak se ti vedlo na exercicíích?" „Dobře, líbilo se mi všechno." „Co tvá známost?" „Mám ho ráda." „Neslyšela jsi tam, že to není dovoleno, že to

jest hřích?" „Slyšela." „Jak jsi se tedy rozhodla?" „Nemohu si pomoci." „Udělej tomu konec." „Já bych to bez něho nevydržela." „Nezáleží ti na spáse tvé duše?" „Záleží, vždyť já bych byla ráda, kdyby byl katolík, kdyby chtěl mít svatbu v našem kostele, ale když on nechce." „To je tvá věc, abys pamatovala na duši a nezaprodávala ani duši svou ani svých dítek." „Když on nechce." „Což se v tobě nehne ani trochu svědomí? Děti vychovány v jiném náboženství, ty vyloučena z církve, a nakonec k tobě nepřipustí kněze ani na smrtelném loži..." „Pán Bůh je milosrdný..." „Ale zakazuje opovážlivé spoléhání na jeho milosrdenství. Což ti na tom nezáleží, že se připravíš o věčnou blaženost?" „Záleží, ale když já bez něho nemohu být živa..."

Co činí tato a jí podobní pro záchranu vlastní duše? Nic; lpí na člověku, na věci stvořené, a nehne ani prstem, aby vášeň ze srdce vytrhla. Vášeň jest mocnější než láska k Bohu a k vlastní duši. Chtěla by sice do nebe, ale zároveň podržet předmět své vášně. Chce Bohu sloužit, ale s jednou podmínkou: že jí nechá jejího.... Kdyby to tak šlo samo! Bez oběti! Jak mi jedna nepokrytě řekla: „Kdyby to tak Pán Bůh zařídil, aby ta láska (t. j. vášeň) ze srdce zmizela sama", t. j. bez bolesti, bez oběti... Lidé, kteří jsou jako říční orel: zaryje se spáry do těžké ryby, kořist nepustí, ale není s to se s ní povznést vzhůru, k nebi, a proto od ní stažen do hlubin.

Druhá dvojice... Zase dívka; zapletla se s člověkem, jenž jest již vázán... ví tedy, že nesmí, ale vášeň je silnější. Byla by ze srdce ráda, kdyby to šlo bez hříchu, nechce Pána urazit ani duši poskvrnit, ale odhodlat se k jedinému účinnému prostředku, vyhýbat se příležitosti, přerušit hříšnou známost, k tomu se nevzchopí. Zve ji na nedělní odpoledne do lesa; ona má již smutnou zkušenost, svědomí jí volá: „Rci: nikoli —" Ale co ona? Dopoledne jest přítomna dvěma mším sv., modlí se pak ještě dlouho k andělu strážnému, k nejsv. Panně, aby ji chránili vší úhony, aby se vrátila čistá... Než jde na umluvenou schůzku, zavěsí si kolem šíje medalii sv. Panny, vezme s sebou křížek a růženec, ještě se zastaví

na požehnání, vroucně se modlí, a jde... Po čase slyší při kázání: „Nebylo od věků slýcháno, aby sv. Panna koho opustila, kdo se k ní s důvěrou utíkal." „Není to pravda; já se k ní s důvěrou tenkráte modlila, a Maria Panna mne nevyslyšela..." Moje drahá, to je tak, jako kdybych se já k ní modlil, aby mne chránila, a pak skočil s okna dolů. Není to pokoušení Pána Boha? Co odpověděl Pán satanu, když ho podobně pokoušel? Sv. Panna se nepropůjčí nikdy za nástroj nebo pomocnici hříchu, úcta mariánská není k tomu, aby nám pomáhala obcházet přikázání božského Syna. Tys nebyla tak docela netečná a lhostejná jako ona první, jež nehnula ani prstem, chápala ses některých prostředků, ale ne těch, jež jedině by ti pomohly; byla jsi polovičatá, ba ještě méně než polovičatá, nechtěla jsi jít k Pánu Bohu a za jeho hlasem, nýbrž chtěla jsi, aby on přišel k tobě a řídil se podle tvých přání. Něco jsi vykonala, něco mu dala — co tě nebolelo! Co tě nestálo oběť! První řekla: „Nemohu." Tys řekla: „Chtěla bych." Pán chce, abys řekla: „Chci." Polovičatost — Viz II. 484 n.

Třetí dvojice... Kassiepe vypravuje ze svých misií instruktivní událost. Bezdětný vdovec, asi 69letý, a jeho služebná dívka... Jako nejeden nesvědomitý hospodář zneužil i on situace dívky tím spíše, že měla nemocného otce a dvě tuberkulosní sestry, o něž se musila starat. Vysokou mzdou a hojnými dárky dívku u sebe držel, její sestry vydržoval v sanatoriu. Již 15 let žije dívka ve hříchu. Tu přišla misie, sv. zpověď... slíbí, že všemu udělá konec a že v blízké příležitosti již nezůstane. Přijde domů a oznamuje pánu své rozhodnutí. Zuří, láteří na misii i na misionáře, hory doly slibuje, lichotí a zase hrozí. „Dám ti tisíc (předválečných) marek, zůstaneš-li u mne aspoň rok." „Nezůstanu ani hodinu." „Co si lidé pomyslí, když tak náhle odejdeš?" „Ať si o mně lidé myslí a mluví, co chtějí, jen když Pán Bůh bude se mnou spokojen." „Co tvůj starý otec? Co tvé sestry? Jak budou naříkat, co si počnou?..." „Raději jíst suchý chléb a dřít se do úpadu než zůstat ve hříchu." „Počkej alespoň, až bude o ně po-

staráno..." „Ani hodinu." Počínal si, jakoby se byl smysly pominul; kdyby se mu podařilo ji udržet aspoň několik měsíců nebo týdnů! Pak mocný dojem misie zmizí a má vyhráno. Slibuje jí konečně deset tisíc předválečných marek, 100.000 korun... „Svou duši já neprodám", a šla. Tato neříkala „Nemohu", neříkala „Chtěla bych", nýbrž „Chci — učiním, jak Bůh velí... vzdám se... přetrhnu... ihned..."

Když exercicie přijdou až k tomuto bodu, odejdi před svatostánek, kde budeš samoten, kde tě nebude rušit přítomnost ostatních. Představ si Krista Pána, jak stojí před tebou, se Srdcem probodeným, trním věnčeným — pro tebe! On neodměřoval skoupě, když šlo o to, aby přinesl obět pro tvou duši, a jakou oběť! A že ta oběť byla jeho lidské přirozenosti přetěžká, svědčí scéna v zahradě. Děsil se kalicha.. modlil se, prosil, ale nakonec: „Nelze-li jinak, vymáhá-li to spása a záchrana nesmrtelných duší, buď vůle tvá..." Teď hledí na tebe, a ty hledíš na jeho Srdce, na jeho svaté rány, na jeho svatou krev, na svatý kříž... Rozumíš tomu pohledu? Nyní rci otevřeně a určitě: „Chci nebo nechci?"

Mluvím s kýmsi. „Tato věc není v pořádku, tys vázána.... nech toho....." „Vždyť to není hřích, vždyť to jest nevinné, vždyť to jest maličkost, moje jediná radost..." „Když je to tedy maličkost, nežádá od tebe Pán velkou oběť, chce-li, abys toho nechala." Dlouhé domlouvání, a pak místo odpovědi se dala do pláče. Přestal jsem s ní mluvit, a božský Spasitel, zahrnoval-li ji dotud svou milostí, jednal jistě nejinak. Taková není hodna... Pilát praví židům: „Zde tedy máte Barabáše, kterého jste chtěli..." Pán: „Nech si tedy tvora, kterému jsi dala přednost před láskou mou..." Zavýskne si snad? Může být — vášeň jásá, že tak „dobře" dopadla. Ale až budeš umírat? Až budeš klepat na bránu nebeského Siona a prosit, aby tě Pán na své Srdce přivinul?

———

XIV. Ve škole Kristově.

A) Dětství Kristovo.

Kristus, ohnisko a centrum exercicií, základ a obsah křesťanství, Kristus, alfa a omega... Prameny křesťanství, jež s osobou Kristovou stojí a padá, jsou tudíž totožné se zdrojem života Kristova. Kde vyvěrá tento zdroj? Evangelium Lukášovo („nejlíbeznější a nejroztomilejší knížka, jež kdy byla na této planetě napsána") vede nás hned v prvních verších ke zřídlům života Spasitelova. První dvě kapitoly můžeme nazvat uverturou velkého díla, zjevení a sebezjevení Kristova, uverturou záležející z několika obrazů.[1])

První scéna navazuje co nejtěsněji na Starý Zákon. Vede nás do svatého města, do chrámu, nám z knih královských a z proroků tak dobře známého. Tam při oběti — jedné z těch nesčetných nepřetržitých obětí, jež všechny ukazovaly na Mesiáše — zjevuje se anděl Aronovu potomku — docela jinému než jací tehdy byli mnozí zvrhlí synové Leviovi — a zvěstuje mu narození syna. „Půjde před tváří Páně v duchu a moci Eliášově..." Veliká hodina je tu! Plnost času... chvíle od proroků předpovídaná, od spravedlivých S. Z. tak toužebně žádaná...

Scéna se rázem mění, děj spěje rychle vpřed, následuje druhý obraz uvertury, za necelého půl roku po prvním. Mžikem nás přenáší mariánský evangelista do rozkošného městečka galilejského, jež

---

[1]) Ve velkých exercicíích věnuje sv. Ignác tři dny dětství Kristově, osm dní jeho veřejnému životu. Vybírá jen některá tajemství podle určité směrnice (viz I. díl). Podáváme zde přehled celého veřejného života Páně, aby čtenář měl ucelený obraz o působení Spasitelově, jež zná mnohý jen kuse z nedělních evangelních perikop. Pro chronologii, jíž se držíme, nečiníme nároku jistoty. Pokusy o chronologii života Páně jsou nesčetné, a každý nový jen rozmnožuje počet stávajících. Následujeme hlavně Grimna (Leben Jesu) a Leroy, Jésus-Christ.

v čarovném údolíčku pahorky lemovaném vypadá jako růže umístěná na pokraji mušle. Tentokráte nás vede svatopisec do tiché světničky maličkého domku k nohám dívky andělsky krásné. Vidíme zase téhož anděla přicházet s poselstvím, ale s jakým poselstvím! „Počneš v životě, porodíš syna, nazveš jeho jméno Spasitel... Duch sv. sestoupí na tebe, moc Nejvyššího zastíní tebe, a co svatého z tebe se narodí, slouti bude Syn Boží..." Tedy Osvoboditel, Mesiáš, chystá se přijít k nám! Co se na tuto chvíli lidstvo načekalo! Od okamžiku, kdy na cestu do vyhnanství dostalo od Hospodina zaslíbení Vykupitele a jeho vítězné Matky! Prostě líčí první kniha Mojžíšova událost, jež byla katastrofou světovou, katastrofa par excellence... ještě prostěji, možno-li, líčí evangelium scénu, jež jest centrum světových dějin. Do rukou křehkého tvora vloženo rozhodnutí o osudu padlého lidstva, o jeho zkáze nebo návratu, o věčném osudu tvém stejně jako mém.

„Aj služebnice Páně, staň se, fiat, amen...." Svým slovem služebnice Páně napravuje vinu své i naší pramateře, a svým fiat závodí s oním staň se, jež byl Tvůrce promluvil na počátku. Na jeho staň se povstal viditelný svět, na Mariino amen Bůh stává se člověkem, Tvůrce vstupuje do řady svých tvorů. Bez hluku tekou vody Božích úradků... nic nepatrnějšího na pohled než zdroj našeho veletoku.

Scéna se opět mění. Třetí obraz uvertury, odraz obou prvních, jakoby se první dvě události do této scény vlévaly (Navštívení — epifanie Zvěstování!). Jsme zase v Judsku, tentokráte v městečku na horách. Matka předchůdcova se setkává s Matkou Mesiášovou. Dvě matky, dvě dítky, obě ovoce dlouhých modliteb, obě od anděla zvěstované, král a jeho herold...

„Aj, od nynějška blahoslaviti mne budou všechna pokolení..." Proroctví, jež vrhá netušené světlo v dalekou budoucnost. (Maria, II. kap. 5.) Neposkvrněná Panna jako s nebetyčné výšiny přehlíží všecka staletí, a ve světle, jímž Duch sv. její duši naplnil, prohlašuje věčné trvání království svého Zrozence a věčnou slávu svou. Jaké to proroctví na samém

prahu křesťanstva, ve chvíli, kdy zaseté símě nevydalo ještě ani první lístky!

V druhé kapitole zase dva obrazy, k nimž dva další připojuje Matouš. Tedy uvertura o sedmi obrazech. Evangelista se přehoupne přes šest měsíců. Opět provázíme panenskou Matku z Nazareta do Judska, nyní však do města Davidova, do temné sluje, do opuštěné jeskyně za městem.

Tichá noc, svatá noc,
ve které všecka moc
lásky Boží se zjevila,
když Maria porodila...

Tutéž chvíli, kdy panenská Matka kladla nemluvňátko do jeslí, žasnou pastýři nad nebeským zjevem na betlemských nivách a spěchají do jeskyně, posláni od anděla. Církev čte ve vánoční noci epištolu: „Objevila se laskavost a lidumilnost Spasitele našeho Boha." (Tit 3. 4.) Krásněji nemohl apoštol vyjádřit, co pohnulo Syna Božího, aby se stal člověkem. Lidumilnost, pravá nefalšovaná láska k člověčenstvu. Andělé mluvili podobně: „Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem, kterým Bůh zjevuje (projevuje) svou blahovůli." Pak další obraz: provázíme svaté snoubence do chrámu. „Postaven jest tento ku pádu a ku povstání mnohým a za znamení, kterému bude odpíráno." Co jsme řekli o rozdělení lidstva na dva tábory, o lásce jedněch a nenávisti druhých vůči Kristu, o ustavičném boji proti němu a jeho království a o vítězství Mesiášově, to předpovídá nad kolébkou božského dítka stařec, jejž držela na živu jedině touha po zaslíbeném Světle k osvícení všech národů.

Lidumilnost Tvůrce a Spasitele, jež povolala k sobě ve vánoční noci malé a věřící zblízka, volá po čase i velké — pohanské krále z dalekého východu; tím naznačuje povolání pohanů k pravé víře. Židovský národ jakoby pobouřen tímto projevem lásky a milosti anebo jakoby tušil, že království Boží bude od nich odňato a dáno pohanům, usiluje v osobě svého vládce o bezživotí Mesiáše a nutí ho k útě-

ku do pohanské země na březích Nilu. To jsou dva poslední obrazy uvertury, jež připojuje k Lukášovi evangelista království Kristova, apologet mezi evangelisty proti nevěře a zatvrzelosti vyvoleného národa, sv. Matouš.

Slunce spravedlnosti, jež zazářilo v betlemské noci, skrylo se za oblaky, na celých třicet let. Jen jediný zákmit v jeho dvanáctém roce ukázal, že Mesiáš jest si vědom svého poslání. Konečně jeho hodina přišla. Hlas volajícího na poušti se šíří po veškeré zemi, celé Judsko spěchá k Jordánu, drama pozvednutí lidstva začíná, přicházíme k centru historie člověčenstva. Až do Nazareta vnikl tento hlas, a pro Božského Spasitele byl signálem k nastoupení úřadu. Dává sbohem Neposkvrněné Matičce a vystupuje z úkrytu.

B) První rok veřejného působení Páně.

Křtitel se zpěčuje vykonat na něm obřad, kterým kající vyznávali svou hříšnost a prosili za odpuštění, ale Pán trvá na svém. Přijetím křtu dává na jevo, že bere na sebe hříchy světa, a tím se nabízí hned na začátku své dráhy za oběť smíru za nepravosti lidstva. Otec přijímá jeho nabídnutí a uvádí ho v jeho úřad. „Ty jsi Syn můj milý, v tobě se mi dobře zalíbilo.“ (Lk 3 22). Již při křtu jest temně naznačena smrt Kristova na kříži. Slovo Janovo: „Ejhle Beránek Boží...“ (obětní beránek!), vzdorovitá nevěra a zatvrzelost fariseů, s níž volají předchůdce Mesiášova k zodpovídání, jakoby jim měl skládat počet ze svého působení, on, prorok poslaný samým Hospodinem, to vše dává tušit, kterými cestami se bude ubírat k svému cíli a vyplnění svého poslání Vykupitel Israele.

Po čtyřicetidenních exerciciích na Quarantanské poušti a po prvním vítězném utkání s pokušitelem, nepřítelem lidského pokolení, jehož vládu a moc podvrátit bylo posláním Mesiášovým, ubírá se Pán zase k Jordánu. „Ejhle Beránek Boží...“ Na tato slova se odloučilo několik učedníků od svého mistra a jdou za Ježíšem. Škola Janova byla přípravkou

víry, předchůdce zasadil první símě do jejich srdce a pak odevzdal ovoce své školy Ježíšovi. Působení syna Zachariášova nebylo sice docela nadarmo, ale kolik jich poslechlo jeho hlasu! Nesčetné zástupy se tísní kolem něho, slyší jeho slovo, hledí asi s překvapením na prostého, nenápadného, chudého poutníka, a zůstávají až na oněch několik u Jana. Tento že by měl být král Israele? Svědectví Janovo vyznělo v poušti na prázdno. Tak si Mesiáše nepředstavovali!

Setkání prvních učedníků s Kristem má v sobě cosi zvláštního a dojímavého. Neviděli nikdy tohoto neznámého, jen na svědectví svého dosavadního mistra jdou za ním; tedy jen víra je vede k Ježíšovi. Jsou to praví učedníci Janovi, plní jeho ducha hledali u Jana Mesiáše, a bez váhání jdou za ním, když jim ho ukázal. „Co hledáte?" „Pane, kde bydlíš?" Nesměle zní touto otázkou tužba být jeho učedníky. „Pojďte a vizte!" Tato slova jsou nepřímým pozváním k následování a přijetí jejich nevyslovené prosby. Toho dne zůstali u Ježíše — byla to první nezapomenutelná škola u božského Mistra. Synu Zebedeovu, pozdějšímu evangelistovi, utkvěla tak živě v paměti, že si pamatoval i hodinu: dvě hodiny před západem slunce. Seděli tudíž s Pánem za stolem (Jan 1, 40). Druhý z nich, Ondřej, přivádí k Pánu bratra Šimona, jemuž Pán již teď mění jméno. Druhý den zve Božský Spasitel Filipa: „Pojď za mnou!" a ten k němu přivádí Nathanaela (Bartoloměje). „Pane, ty jsi Syn Boží, tys Král Israelský", praví tento učeddík, jenž váhavě následuje pozvání Filipova a slyší od Pána: „Prve nežli tě Filip zavolal, když jsi byl pod fíkem, viděl jsem tebe." (ib 49 n.) Pán přijímá tento první hold víry a podotýká: „Zažiješ ještě podivuhodnější věci než dnes." Tak stojí již první den Kristus v očích svých učedníků jako velebná, svatá, tajemná osobnost. Jsme na jaře roku 27 naší éry (780 A. U. C.).

V posvátném očekávání věcí budoucích, blaženi u vědomí, že mají svého Mesiáše, ubírají se s ním do Galileje. Tam je stihlo neočekávané pozvání k svatbě — poslední Ježíšovo sbohem milované Matce před veřejným působením. Ještě nepřišla jeho hodina

(Jan 2, 4), v Jerusalemě, v městě Božím, ve chrámě chce začít svou oficielní činnost, ale prosba Neposkvrněné Panny uspíší tuto hodinu od věčnosti určenou. S jakým klidem, velebností a jistotou přistupuje Pán k vykonání prvního zázraku, a při tom tak prostě — Ježíš, pán viditelné přírody, pán hmoty a jejích zákonů... nadzemská moc zazářila z jeho bytosti očima překvapených učedníků. „Ten učinil Ježíš začátek divů v Káně Galilejské a zjevil slávu svou, a uvěřili v něho učedníci jeho" (ib 11). Toto slovo Janovo má větší hloubku a význam než jak se obyčejně pojímá. Tušila Neposkvrněná Panna, jaký dosah bude mít tento zázrak, který na Božském Synu vyprosila a jímž uspíšila, nevědouc, hodinu zjevení Kristova? Že ten zázrak bude ochranou a snad záchranou apoštolů před pohoršením o velikonocích, které jsou přede dveřmi a na které půjdou s Mistrem do Jerusalema? Uvěřili v něho a nic nebude již s to tuto víru vyvrátit.

Velikonoce, svátky mesiášské... všecko při nich ukazovalo na Vykupitele. Památka osvobození z Egypta, obětní beránek, modlitby („pošli, jehož poslati chceš"). Dalo by se tedy soudit, že lid bude očekávat svého Mesiáše ve chrámě na modlitbách s tichou vroucí prosbou na rtech, touhou a důvěrou v srdci, vírou a čistotou v duši. Pán vstupuje po prvé jako Mesiáš do chrámového nádvoří, a co tam spatří? Dobytek jako na trhu, stoly jako ve směnárně, křik, hádky, smlouvání, při tom podvodů a hříchů bez počtu. Tak přijal lid svého Mesiáše!

Tomu přijetí bylo přiměřeno i první vystoupení Mesiášovo. Hrstka učedníků sleduje se zatajeným dechem, jak splétá řeménky, jak převrací stoly, jak mamon skřípe pod jeho nohama. „Nečiňte dům Otce mého veřejnou prodejnou a peleší lotrovskou." Dům Otce mého... tím se prohlašuje Ježíš za Syna Božího a Mesiáše. Nevěřící kněžstvo ho volá okamžitě k zodpovídání. Místo co by uznali vlastní vinu, že oni, strážcové chrámoví, nedbali, aby chrám vypadal jako dům Boží, dají se ovládnout vzdorem a pýchou. Žádají znamení, a znatel lidského srdce jim dává znamení přiměřené jejich nevěře, t. j. nesrozumitel-

né. „Zrušte chrám tento a ve třech dnech jej zase vystavím."

Což neměli strážcové Zákona právo žádat, aby se jim legitimoval neznámý, jenž se vydával za vyslance nebes? Ovšem že měli to právo, ale evangelista výslovně podotýká, že Pán znal dobře jejich srdce a věděl, co v nich vězí (ib 24 n). Věděl, že vůči nim by každý zázrak byl zbytečný. — Jsme v polovině dubna r. 27.

Velikost osobnosti Kristovy stoupla v očích učedníků do závratné výše. Jediný pohled, jediné slovo, a všecko ho poslouchá, nikdo neprotestuje, ani penězoměnci, jimž rozházel peníze... „Kdo snese den příchodu jeho a kdo obstojí před pohledem jeho? Neboť on jest jako tavící oheň", praví Malachiáš (3.2), když mluví o příchodu Spasitelově. A což ostatní? Nenajde se ani jediné srdce věřící v celém hlavním městě židovstva? Noční scéna s Nikodemem nás poučuje, že uprostřed farisejské nevěry se našlo několik mužů dobré vůle. „Rabbi (Mistře), víme, že jsi od Boha jako učitel přišel, neboť nikdo nemůže těch divů činit, které činíš ty, leč by Bůh byl s ním" (Jan 3. 2). Jaké divy myslí? Jan krátce před tím podotkl: „Mnozí uvěřili ve jméno jeho vidouce divy, které činil" (2. 23). Pán tedy přece svou první návštěvu v Jerusalemě oslavil několika zázraky, ovšem ne, jak mu velerada rozkazovala.

Hrdinským činem tato noční návštěva nebyla. Pán sice nedolomil nalomené třtiny, ale odpovídá zákoníkovi tajemně. Co může čekat od méně poctivých, když nejpoctivější z těch, kteří uvěřili, se dá takto ovládat lidskými ohledy? Nikodem odchází od Pána, nezříká se své (bohužel nedostatečné) víry v Krista. Tato noční debata nebyla pro něho ztracena. Právě za tři roky o týchž svátcích přijde jeho hodina. Za situace daleko hrozivější odloží tento stařec všecku lidskou bázeň.

Po bolestném dojmu, jejž na božského Spasitele učinila jeho první návštěva v Jerusalemě, opouští Pán město a působí asi půl roku na judském venkově. Ani slova nám nesdělují evangelisté o této činnosti. Tu se stala věc, která pohnula Pána, že ode-

šel i z Judska. Fariseové, nemilosrdně káráni od Křtitele, se usnesli, že se ho zbaví. Jan tušil úklady, proto opustil území Herodovo a křtil v Aenonu na území Pilátově. Fariseům se však podařilo ho zradit a vydat do rukou tetrarchy, jemuž Jan neohroženě hřímal do duše: „Nesluší se tobě mít manželku bratra svého!" Fariseové ukázali, že věřit nechtějí, a osud předchůdce (prvního mučedníka svatosti stavu manželského) jest předzvěstí osudu Mesiášova.

Tehdy se zdálo, že nevěra jest omezena na vůdčí kruhy jerusalemské. Bylo však přece již patrno, že i lid se jí dá od svých vůdců nakazit. Zdá se alespoň, že svým působením na judském venkově se Pán velkých výsledků nedodělal. Opouští tudíž Judsko a cestou do Galileje se zastaví v Samařsku. Napřed scéna se Samaritánkou u studnice Jakubovy, pak dvoudenní pobyt v Sichemu a poznámka evangelistova: „I řekli té ženě: ‚Věříme již ne pro tvé vypravování, neboť sami jsme ho slyšeli a víme, že tento jest v pravdě Mesiáš, Spasitel světa' (Jan 4. 42)." Tato scéna spadá do prosince r. 27.

Kroky Božského učitele zaměřily „do jeho vlasti" (Mar 6. 1.), k městečku, jež bylo dotud jeho domovem. Cestou učinil druhý zázrak v Galileji, uzdraviv syna královského úředníka z Kafarnaum. První zjevení Mesiáše v Nazaretě ukazuje podobu s jeho prvním vystoupením v Jerusalemě, ba nevěra nazaretských překonala nevěru fariseů hlavního města. Pohoršovali se nad synem tesařovým, žádali vzdorovitě zázrak — a dostali, jaký zasloužili. Byla to pohnutá divá scéna, když všechen zástup se vyřítil ze synagogy, kde nebeský učitel mluvil, a vlekl ho za město... svrhnout ho se skály... Božský Spasitel se ubírá jejich středem a odchází. Nikdo z rozzuřenců se neodvážil na něho vložit ruce. Jako v Jerusalemě, tak i v Nazaretě vykonal několik zázraků, uzdraviv něco málo nemocných. (Mar. 6. 5) Ale evangelista podotýká: „Neučinil tam mnoho divů pro jejich nevěru" (Mt 13. 58). Pán opouští Nazaret, nevstoupí už nikdy do jeho zdí (Mar 6.1 nn jest paralela k Mt 13, 54 nn) a volí Kafarnaum za východisko své galilejské činnosti. Poslední pouto pozemské tím-

to krokem přeťato, teď nemá žádného otcovského města, žádné „vlasti", od nynějška bude náležet všem. Zase jedno z důležitých rozhodnutí a významných obratů ve veřejném působení Mesiášově.

Kafarnaum (kefer Nahum, městečko Nahumovo, městečko útěchy), v odlehlém koutě na nejzazších hranicích Palestiny, od duchovních vůdců národa israelského v Jerusalemě ještě více zanedbávané než ostatní Israel, jest omilostněno výsadou, že Mesiáš je volí za „městečko své." Genezaretské jezero, na jehož pobřeží městečko stálo, a genezaretská rovina na západě jezera jest ovinuta čarovným kouzlem v mysli každého věřícího křesťana: tam každá pěšinka, každý kámen posvěcen kroky nebeského Učitele. Asi dva roky bylo Kafarnaum východisko jeho činnosti. Odtamtud vychází a zase se vrací, odtamtud vnáší světlo do „stínu smrti" (Is 9. 2). První den jeho působnosti tam možno nazvat velkým dnem milosti pro městečko. Jsme asi v lednu r. 28. V synagoze jediným slovem vymýtá démona a ten musí poslechnout, a pak jediným dotekem uzdravuje tchyni Petrovu. Zpráva o tom okamžitě se rozhlásí po kraji, po západě slunce přinesou nesčetné nemocné a položí je v řadě do uličky před domem, a Pán kráčí mezi tou lidskou bídou, vzkládá na ně ruce a uzdravuje všecky. Mezi vlastnostmi Mesiáše předpovídají proroci vymýtání démonů a uzdravování nemocných. Poznaly zástupy v Ježíšovi svého Mesiáše? Proč uzdravoval vzkládáním rukou? Nebylo toto viditelné znamení, jímž se projevovala jeho neviditelná moc — předobraz svatých svátostí, kde viditelný úkon jest účinným znamením (signum efficax) neviditelné milosti?

Jak dlouho do noci asi Pán byl zaměstnán? V jaké náladě uzdravení odcházeli? Petr a ostatní, unaveni dojmy celého dne, usínají v blahém vědomí, že mají svého Mesiáše. Probouzejí se, když už slunko stálo hezky vysoko, hledají Pána, ale ten jest pryč. Dříve než se slunko ukázalo, vstal nikoho neruše a odešel na osamělé místo v blízkých horách, snad do nějaké jeskyně, kde nerušen se mohl věnovat modlitbě. Jak vypadala asi tato mesiášská modlitba? Za

koho? Velekněžská modlitba na konci poslední večeře nám dává tušit: za jeho věrné, za ty, které mu Otec svěřil, v jejichž srdcích začíná klíčit símě svaté víry. Konečně našli Pána v jeho samotě, a Petr ho oslovuje: „Všichni tě hledají." „I jiným městečkům musím kázat evangelium", odpovídá Spasitel. Nebylo božskému Srdci Kristovu trapné, že všichni sice za ním běží, ale jen z časných ohledů?

Po několika týdnech nebo měsících galilejského působení — zdá se, že Pán obcházel s á m městečka, kázal a uzdravoval, protože evangelisté nám nepověděli ani slova o této jeho činnosti — vrací se zase do svého městečka, a tam po zázračném rybolovu zve učedníky k trvalému následování „Od nynějška budeš lidi loviti", praví jednomu (Lk 5. 10). „Pojďte za mnou", praví dvěma bratřím, a oni opustivše lodě a sítě i otce šli za ním (Mar 1. 20). Vždy nové a nové rysy se vsunují do obrazu Mesiášova, vždy úplnější ten obraz, jejž si učedníci, věřící Israelité, utvořili na základě prorockých předpovědí, a který ponenáhlu doplňují z toho, co vidí.

Jsme v jarních měsících roku 28. Ve scéně s ochrnulým (Lk 5. 18 nn) dosahují evangelia netušené výšky. Pán přichází zase do svého městečka, káže v jednom domě (synagoze?) — tentokráte vidíme mezi posluchači po prvé fariseje z Jerusalema, beze vší pochyby, aby pozorovali z blízka Ježíšovo působení a podali zprávu veleradě. Božský Učitel prohlíží jejich úmysly a právě proto staví nevěru před rozhodnou zkoušku. „Odpouštějí se tobě hříchové tvoji", praví ochrnulému, jejž střechou spustili před Divotvorce. Tu se ozývá po prvé za jeho galilejské činnosti nesouzvuk, a ten vychází právě ze srdcí těchto učitelů Zákona. „Kdo může odpouštět hříchy kromě Boha samého?" Odpověď Božského Spasitele se dá analysovat takto: „Uznávám, máte pravdu; avšak já jsem vpravdě Bůh. Tuto druhou proposici dokáži zázrakem, který můžete kontrolovat a z něhož možno učinit závěr na věc, která se lidské kontrole vymyká, totiž na mou božskou důstojnost." Jaký byl účinek zázraku? „Užasli všichni a velebili Boha" (Lk 5. 26), jen fariseové trvají v nevěře.

Učedníci vidí nadzemskou slitovnost a milosrdenství Ježíšovo. Zázraky konal kdysi i Mojžíš před faraonem i na poušti; hříchy odpouštět však se neosmělil žádný vyslanec Hospodinův, ani největší z nich. To může činit jedině Bůh. Osobuje-li si jejich Mistr tuto moc, prohlašuje se za Boha, a zázrakem, jenž následoval, potvrdil a dokázal své prohlášení. Ten, jenž svou mocí odpouští hříchy, může učinit vše, jemu se na odpor nemůže postavit nic.

C) Druhý rok.

Tím končí první éra mesiášského působení v Galilei. Povolav ještě publikána Matouše k následování a ukázav přátelům i nepřátelům smilovávající se a odpouštějící lásku svého Božského Srdce („Proč s publikány a hříšníky stoluje váš Mistr?" „Nepotřebují zdraví lékaře, nýbrž nemocní; milosrdenství chci a ne oběti — nepřišel jsem volat spravedlivých, nýbrž hříšníků k pokání" — Mt 9. 11 nn) ubírá se na velikonoce do hlavního města. K svědectví, jež mu vydávají jeho skutky, připojuje též svědectví svého vlastního slova. Uzdravuje v Bethesdě (podloubí kolem rybníka) nemocného a to zúmyslně v sobotu (3. dubna 28). Vůči očividnému zázraku stává se nevěra ještě zarytější, a fariseové již obmýšlejí násilnost, chtějí ho zabít pod záminkou, že uzdravil trpícího v den sobotní. Při tom dochází k druhé potyčce mezi Pánem a nevěřícími vůdci lidu. Ježíš se prohlašuje za rovna Otci, t. j. za Boha, a tím hněv a nenávist židů se stupňuje na nejvyšší míru. Nejen že „rušil sobotu, nýbrž činil se rovným Bohu" (Jan 5. 18). Pán však pokračuje klidně dál, nic neodvolává, osobuje si božské vlastnosti. Jako Otec křísí, mrtvé oživuje, tak i Syn... Kdo mé slovo slyší, má život věčný... Přijde hodina, kdy mrtví uslyší hlas Syna Božího... Jako Otec má život sám od sebe, tak dal i Synu, aby měl život sám od sebe, a dal mu i moc konati soud. Zpytujte Písma, ta vydávají svědectví o mně!... (Jan 5.) Fariseové tedy velmi dobře porozuměli. Ježíš se prohlašuje za původce všeho života, křísí a oživuje, ale svůj život má sám od sebe. Na jeho hlas

vstanou mrtví z hrobu — k věčnému životu ti, kteří jeho slovo přijali. Ježíš se prohlašuje za dokonatele spásy a všehomíra, jest pánem času i věčnosti, tohoto života i budoucího, přirozeného i nadpřirozeného.

Pán dává slunci svého božství zářit plným jasem, aby tím černější se ukázala nevěra. Tak mluvit svého Mistra učedníci dosud neslyšeli. „Já jsem Syn Boží, já jsem Bůh." Chápali plně dosah těchto slov? Ať chápali nebo nechápali, bezděky opakují: „Vím, komu jsem uvěřil" a vinouce se těsně k milovanému Mistru, vracejí se s ním do Galileje. Cestou maluje Lukáš dvě scény, které jakoby byly ohlas jerusalemského zázraku, tak zvané sobotní zázraky. Scéna v obilním poli a uzdravení nemocného v sobotu (Lk 6). Tím dotvrzuje Kristus, že jest pán soboty, pán zákona a tedy zákonodárce sám. Při druhé scéně dí evang.: „Oni pak (vidouce zázrak) naplněni jsou hněvem a nechutí (nemoudrostí) a radili se s herodiány, kterak by ho zahubili" (Lk 6. 11, Mar 3. 6). Po prvé se spolčují úhlavní nepřátelé proti Kristu.

Není již pochyby. Vůdcové lidu jsou pro Ježíše a jeho svatou věc najisto ztraceni. Marná jakákoli námaha je získat. Ani láska a milosrdenství, ani rozumové důvody, ani zázraky nepřesvědčí zarytou nevěru a pýchu, jež už přešla ve zjevnou nenávist a nepřátelství. Mesiáš byl poslán především k ztraceným ovcím národa israelského. Aronskému kněžstvu byl přidělen prozřetelností čestný úkol vésti lid k Mesiášovi, ale oni jej od něho odvraceli. Tím se připravili o své velké povolání být vůdci lidstva, apoštoly Mesiáše, první hlasatelé jeho nauky a pilíři jeho království. Proto se milost od nevěřících odvrací. Mesiáš si vyhlédne jiné, aby nastoupili na místo těch, kterým ono poslání na základě zaslíbení S. Z. právem patřilo. Jako před každým důležitým krokem tráví Pán celou noc na modlitbách, a druhý den volí ze svých učedníků dvanácte, jež nazývá apoštoly (= vyslanci). Ti budou místo nehodných pilíři Nového Zákona. Volba apoštolů jest rozhodný krok a obrat v působení Mesiášově. Musil jej učinit, aby chránil vlastní dílo a zajistil mu trvání. V pozadí tohoto kroku stojí temný přízrak. „Království Boží bu-

de nevěřícímu národu odňato a dáno lidu, jenž by přinášel žádoucí ovoce."

Bezprostředně po volbě apoštolů následuje řeč horská. Jest to skutečný tábor lidu. Posluchači v zástupech sedí na svazích horstva — obraz církve a její organisace: kolem Pána apoštolé, a mezi posluchači lid z Judska, Galileje, Samařska, pohanské Dekapole a Fenicie — po prvé vidíme mezi posluchači Kristovými pohany. Tato událost se stala asi po žních, tedy kolem letnic, jež roku 28 padly mezi 18. a 25. květen.

Nebeský Zákonodárce rozvíjí před zástupy program svého království, autenticky vykládá Zákon a doplňuje jej, promulguje třetí desku svého zákoníka. Jeho řeč jest zjevení životního a světového názoru N. Z., cesta k nejvyššímu vrcholu křesťanské dokonalosti. Řeč horská obsahuje základy křesťanské mravovědy (II. kap. 22.), vysvětluje podstatu křesťanské etiky a vnitřní askese. Nikde nám neodhalil Pán ducha své morálky závazné pro všecky, kteří ho chtějí následovat, jako zde. Každý výrok nutí k přemýšlení, tne do živého, dotkne se nejvnitřnějších záhybů našeho srdce. Každý posluchač jest bezděky nutkán k zpytování svědomí, každý cítí, že vševědoucí znatel lidského srdce se dotkl i jeho nitra a jeho vášní. Každý pozná sám sebe, vidí jako v zrcadle vše, co jeho srdcem hýbá a zmítá. Božské světlo vniká až do nejtajnějších skrýší duše a osvěcuje i nejskrytější úmysly.

Některé partie se týkají výhradně apoštolů. Ode dneška s nimi Pán nejedná jako s pouhými žáky, nýbrž vychovává budoucí učitele a hlasatele své nauky. „Vy jste sůl země, světlo světa"... Zdalipak chápou, že to, co dnes slyšeli, dostačí úplně k dosažení nejvyšší svatosti, jaká jest tvoru možná? Dojem, který řeč na všecky učinila, vyjadřuje evangelista slovem: „Převelmi se divili zástupové jeho učení, neboť učil je jako moc maje a ne jako zákoníci" (Mt 7, 28 n). Mluvil k nim s autoritou vpravdě božskou. „Slyšeli jste, že řečeno bylo starým... já však pravím vám" — tak může mluvit jen Bůh, jen on může doplnit a zdokonalit Zákon od Boha daný.

Teď začíná pro apoštoly „vysoká škola víry." Pán se zjevně odvrací od fariseů, a postaven mezi lid a své vyvolené apoštoly věnuje se jejich výchově, vede jejich víru výš a výš. Setník prosící za uzdravení služebníka svým vzkazem (Pane, nejsem hoden...) a svou vpravdě vojenskou řečí a logikou, při níž se neubráníme trochu úsměvu, osvědčuje velikost své víry, a Pán navázav na tuto událost prohlašuje, že víra v něho otevře dveře jeho církve pohanům, zatím co synové Abrahamovi budou pro nedostatek víry zavrženi.

Pak následuje několik událostí rychle za sebou. V Naimu zažili apoštolé, co dosud neviděli. Poselství Janovo ze žaláře dává Pánu podnět prohlásit se za toho, jejž proroci předpovídají, a scéna s nejmenovanou ženou hříšnicí v domě farisea Šimona naplnila Srdce Páně útěchou a radostí. Jako by jen ona jediná pochopila, proč Mesiáš přišel. Dosud jen slyšel: „Pane, ať vidím, Pane, ať slyším, můžeš mne uzdravit..." Tato první hledá u něho uzdravení duše.

Při této scéně jakoby se začalo vyplňovat slovo Křtitelovo: „Bůh může i z kamení učinit sobě syny Abrahamovy" (Lk 3. 8). Vůdcové lidu se od Mesiáše odvracejí, žena hříšnice ho vyhledává, a hned v další kapitole čteme, že Pán dovoluje, aby některé ženy, jež uzdravil od neduhů nebo osvobodil od démonů, ho směly provázet a jemu posluhovat. Ježíš pak pokračuje v tom, co začal v řeči horské, totiž staví zástupům před oči ideál svého mesiášského království, uvádí je do ducha svého království, tentokráte však docela jiným způsobem, totiž v podobenstvích. Důvod udává sám: „Vám (a všem dobré vůle) jest dáno znáti tajemství království Božího, ale jiným mluvím v podobenstvích, aby hledíce neviděli a slyšíce nerozuměli" (Lk 8. 10 paral). Těm, kteří odmítli ideál jeho království předložený jasně v řeči horské, jsou podobenství záhadou. Naopak ti, kteří vírou k němu lnou, byť sebe prostší, chápou, co chce Pán obrazem říci. Za dob Kristových byli zvláště orientálci na podobenství zvyklí. Mnozí rabíni jinak nemluvili. Ale srovnejme podobenství Kristova s podobenstvím profánních spisovatelů, na př. s liščími bajkami Esopo-

vými — i u rabínů takové najdeme! Jindy zase rabíni vyhledávají obrazy neobvyklé, záhadné — nic takového nenajdeme u Krista. V jeho podobenstvích nic, co by bylo posluchačům neznámé. Jeho paraboly jsou napínající, nikdy však vzrušující, nikdy o bouři, zemětřesení a živelních pohromách. Božská velebnost jest v nich patrna. Slova Kristova se nikdy neženou jedno přes druhé, jak divé vlny, žádný bombast, žádný efekt. Při tom však jeho podobenství, vzatá z denního života posluchačů (rozsévač, rybář, vinice, fík...) nás upoutají, byť bychom je četli tisíckráte. Začnu v exerciciích vypravovat podobenství o fariseovi a publikánovi nebo o marnotratném synu, a všichni mne sledují, jakoby je po prvé v životě slyšeli. Začal jsem potom znělku: „Pracuj každý s chutí usilovnou..." Jak na povel mi vpadli do řeči a pokračovali. Proč asi? „To my známe..."

Několik dnů Pán takto kázal, jsa obklopen zástupy chtivými jeho svatých slov. Do těch spadá setkání s panenskou Matkou a příbuznými (Lk 8. 19nn). Pán, jenž sotva našel chvíli k odpočinku, na večer jednoho z těch dnů nevýslovně unaven vyzval apoštoly: „Přeplavme se na druhý břeh jezera." Bouře na moři a výtka Spasitelova: „Co se bojíte, malověrní", osvobození dvou mužů v Gergese od legie démonů a návrat na západní břeh, vzkříšení dcery Jairovy, to vše spadá do podzimních měsíců r. 28. Jak trávil Pán zimu, nevíme. Na jaře, před velikonocemi r. 29, rozesílá apoštoly na první misijní cestu. Scéna jest božsky krásná. Spasitel světa uprostřed svého štábu rozesílá své vojíny, aby mu dobývali srdce. Vymezuje pole jejich činnosti, udává jim téma jejich řečí, naznačuje způsob, o němž můžeme užít slov cyrilometodějské písně: „Získejte l á s k o u Bohu lidstvo celé." Po několika dnech, nanejvýše po dvou týdnech, jsou zase u Spasitele plni radosti. Kdo ví, co znamenají první úspěchy žáka ve škole, chápe psychologický moment a pedagogický výchovný takt, jenž vězí v této události. Nebeský Učitel chce navnadit své žáky pro jejich příští povolání, aby s tím větší chutí začali poslední dva semestry, které jim zbývají ve škole Kristově.

Zatím dochází božského Spasitele zpráva o stětí Jana Křtitele. Šel před Mesiášem v životě, musí ho tedy předejíti i ve smrti, aby i v předpekli konal úřad předchůdce. Jak asi působila na Petra, Ondřeje a Jana zpráva o skonu jejich prvního mistra, který je poslal do školy Ježíšovy? To stihlo předchůdce Mesiášova, co mohou čekat jeho apoštolé? Pán nedopouští prozatím, aby se obírali těmito chmurnými myšlenkami, vede je na východní břeh jezera Genezaretského, aby si tam oddechli spolu s ním a zotavili i potěšili se o samotě s milovaným Mistrem.

Když se totiž vrátili z misijní cesty, našli jej plně zaměstnaného mesiášskou činností, a sami hned zapřaženi do práce, třebaže byli po cestě unaveni, takže neměli ani kdy pojíst. To však netrvalo dlouho, snad den, dva dny, a Pán se rozhodl, že se s nimi na nějaký den odebere v ústraní. Dojemný rys v povaze nebeského Mistra, svědčící o něžné lásce jeho srdce (Mar 6. 31). Ale ještě jeden důvod nutkal Pána, aby na nějaký čas opustil Galileu. Z evangelia Matoušova (14. 13) jest patrno, že se chtěl vyhnout úkladům vraha svého předchůdce. Herodiáni spolu s fariseji obmýšleli smrt Kristovu, snad tím způsobem, že ho chtěli vydat do rukou Herodových jako Jana. Z toho, že vidíme Pána brzo opět v Galilei, dá se soudit, že Herodes po prvním nezdařeném pokusu dostat Ježíše do rukou z jakési pověrečné bázně od dalších pokusů ustal.

Pán vyzval tedy apoštoly (podle všeho časně z rána, aby zůstali nepozorováni): „Pojďte v ústraní a odpočiňte si trochu“ (Mar l. c.) Na východním břehu v Gaulanitis, jež patřila Herodovu bratru Filipovi, muži daleko mírnějšímu, byl Pán bezpečen před úklady. Loďka po klidné plavbě přirazila ke břehu, vystoupili a ubírali se volně po západních svazích horstva a posadili se na stinné čerstvé planině. Zase jednou samotni s drahým Mistrem. Ale netrval dlouho tento blahý pocit. V dáli se ukazuje několik jednotlivců (přicházejí od ústí Jordánu, kde byl brod), ohlížejí se pátravě vpravo vlevo, jakoby někoho hledali, a konečně zaměří přímo k nim. Za nimi se ukazují noví a noví příchozí, konečně celé tlupy — obe-

šli tedy jezero, a za čtyři až pět hodin mohli dosíci od Kafarnaum k pláni, jež jich byla brzo plná.

Jan poznamenává: „Byly na blízku velikonoce" (6. 4). V Kafarnaum tudíž hlučno. Se všech stran se scházejí židé, tam se seskupovali v karavany (nemohli jít Samařskem ojediněle), a za zpěvu stupňových žalmů (119 až 134) vyrazili k Jerusalemu. Tím si vysvětlíme, že se tak rychle shromáždilo kolem Pána několik tisíc posluchačů na osamělém místě. Ti totiž, kteří zakusili v minulých dnech tolik milostí, postřehli jeho odchod, vydali se za ním a vyzvali i poutníky, aby šli s nimi. Nemohou se vymanit tajemné moci jeho zjevu a přitažlivosti, kterou na ně působil.

Pán vidí, že na klidné hodiny odpočinku nemůže být pomyšlení. Jeho srdce pohnuto tělesnou i duševní bídou, kterou vidí v těch zástupech („Zželelo se mu jich, že byli jako ovce nemající pastýře", Mar. 6. 34), i přijal je a mluvil jim o království Božím a uzdravil ty, kteří uzdravení potřebovali (Lk 9 11). Večer pak rozmnožení chlebů a rozpuštění zástupů.

Tento zázrak má vážnější pozadí než se na první pohled zdá. Byly blízko velikonoce, podotýká výslovně evangelista, třetí velikonoce veřejného života Kristova. O prvních se setkal v Jerusalemě s nevěrou, při druhých ho chtěli usmrtit, a teď jest pravý Beránek Boží daleko od Jerusalema a chrámu, vyhýbaje se úkladům. Z okolností lze soudit, že tato scéna se stala ve čtvrtek. Přichází v úvahu buďto 14. nebo 7. duben r. 29. Pravděpodobnější jest tento druhý termín, tedy přesně rok před vykupitelskou smrtí Kristovou. Rozmnožení chlebů jest předobraz Eucharistie, nebeského chleba našich duší, jejž zaslíbí za dva dny v Kafarnaum v synagoze při sobotním shromáždění. Zázračné nasycení jest zatěžkávací zkouška víry jeho galilejských posluchačů. Ukáže se právě při této příležitosti (při zaslíbení Eucharistie), že ve zkoušce jejich slabá víra neobstojí, vlastně vybarví se jejich nevěra, ano i ve sboru apoštolském najde nevěra půdu v srdci jednoho z nich, a tak připraveno vše k příštím velkonocím: oběť, nevěra, zrádce. O minulých velikonocích přinutil Pán nevěru judských, aby

se vyjevila, o těchto přinutí k témuž nevěru galilejských.

Dojem zázraku (rozmnožení chlebů) byl nepopsatelný. „To je jistě ten prorok, který má přijít" (Jan 6. 14), totiž Mesiáš. Vznětliví orientálci měli hned hotový plán: velikonoce blízko, v Jerusalemě statisíce poutníků, oni jim přivedou Ježíše, ve svatém městě ho provolají králem (rozumí se, že politickým); svou armádu uživí zázračně jako teď je, raněné uzdraví pouhým dotekem ruky, nepřátele zkrotí jediným slovem jako nedávno bouři na jezeře. Co může zmařit jejich plán? Kdo se může takovému vůdci postavit na odpor? Mají teď nového a ještě většího Judu Makabejského! A apoštolé? Kdo by jim zazlíval, že i jejich srdce chytila! Očekávaný okamžik konečně tu, založení království israelského v dohledu. Ale jejich překvapení! Pán je vyzve, aby šli ku břehu. „P ř i n u t i l je, aby vstoupili na loď" (Mar 6. 45). Pán dovedl být také rázný, když to musilo být. Z toho patrno, že neradi se podrobili. Proč opouštět zástupy, když situace tak příznivá? Jak to ale, že desettisícihlavý zástup se podrobil, když je vyzval k rozchodu? Tajemná moc jeho božské osoby! Zdá se, že mnozí přenocovali tam na planině. Pán se odebral na horu k noční modlitbě; stojí tedy zase před rozhodným krokem, a teprv kolem třetí hodiny sestoupí a ubírá se po vlnách k apoštolům. Odpoledne viděli, že může dát zázračný chléb, teď vidí, že jeho tělo není podrobeno zákonům přírodním, že může být podivuhodně přítomno, kde a jak on chce.

Druhého dne se zástupy vracejí, hledajíce marně Ježíše. „Kam se mohl podít? Nebylo přec ani jediné loďky na břehu?" Obcházejí tedy zase severní břeh jezera; třetího dne, v sobotu, jdou podle zvyku do synagogy, a tam Pána najdou. „Mistře, kdy jsi sem přišel?" (Jan 6. 25.) Za touto na pohled nevinnou otázkou vězí jiná. „Jsi ochoten přistoupit na náš plán a dát se provolat za krále?" Pán však bez okolků rozptýlil jejich iluse a sáhl přímo na bolavé místo. „Vás nevede ke mně víra, nýbrž naděje v dosažení vašich pozemských tužeb a cílů", a pak ve věčně památné katechesi eucharistické jim předkládá toto ta-

jemství víry. „Mohu dát podivuhodný chléb, jak jste viděli předevčírem — mohu být podivuhodně přítomen, jak dokázala cesta po vlnách — mohu vám dát podivuhodnější chléb než předevčírem — podivuhodnější, než byla sama manna, dávaná vám nikoli od Mojžíše, jehož se dovoláváte, nýbrž od Otce skrze Mojžíše — já jsem ten chléb, chléb života, jehož požívajíce, neumřete, jak umřeli vaši otcové, kteří jedli mannu — já, Syn člověka a zároveň Syn Boží, jsem tento živoucí chléb, bez něhož propadnete smrti — mé obětní tělo, má obětní krev jest tento pokrm a nápoj, tělo a krev, které dám za život světa — mé oslavené tělo, které vstoupí na nebesa." Pojem Eucharistie je tu plně rozvinut a následuje ještě aplikace. „V ten chléb musíte věřit a musíte jej přijímat, nechcete-li propadnout věčné smrti."

Co zástupové? Před chvilkou ještě plni nadšení pro něho, když si od něho mohli slibovat časné výhody, a teď se od něho odvracejí v zarputilé nevěře, když od nich na základě svého divu žádá bezpodmínečnou víru. I jeden apoštol nakažen nevěrou právě při eucharistické řeči, jakoby chtěl ukázat, že odpad každého kněze začíná u oltáře.

D) Třetí rok.

Tím činnost Ježíšova v Galileji téměř skončena. Víru, kterou tam hledal, nenašel; odvrací se tedy i od nich a odchází na čas na území pohanské, do Fenicie. Tam pohanská matka, prosící za uzdravení dcery, dosahuje svou neochvějnou vírou splnění své prosby — doklad, že milosti mesiášské přejdou od nevěřícího židovstva k pohanům, jen když se jich svou vírou osvědčí hodnými. Odtamtud velkou oklikou do Dekapole, pohanského území na severu Palestiny, kde uzdravil hluchoněmého, a odtamtud za Genezaretské jezero, na tiché místo, kde asi před sedmi týdny zázračně nasytil davy. A zase se k němu sbíhají zástupy, tentokráte ne tak rychle, ale za tři dny čtyři tisíce mužů znamená přece mnoho. Zase jen nouze je vede k Ježíšovi, a jeho svaté Srdce se ujímá i jich, třebaže už ukázali svou slabou víru.

„Líto mi zástupu, neboť již tři dny trvají se mnou a nemají, co by jedli. A rozpustím-li je lačné do domů jejich, zhynou na cestě, neboť někteří z nich přišli z daleka.“ (Mar 8. 2 n.) Tento sběh lidu v letních měsících sotva jinak vysvětlíme leč karavanami, jež se chystaly do Jerusalema na letnice, jež toho roku trvaly od 6. do 13. června. Pán však zase spěchá na území pohanské v severovýchodním cípu Palestiny, a tam u Filipovy Cesaree došlo ke scéně, ve které jako v ohnisku se sbíhá trojí škola nebeského Mistra: škola jeho víry, jeho království, jeho utrpení. „Za koho pokládají lidé Syna člověka? Za koho mne pokládáte vy?“ (Lk 9. 18 nn paral.) Jménem apoštolů odpovídá Petr a opakuje skoro doslova vyznání učiněné v Kafarnaum po zaslíbení Eucharistie, a Pán mu slibuje primát, činí ho skalou, na níž vzdělá svou církev. Neomylný úřad učitelský bude chránit v církvi nauku Kristovu přede vším bludem a brány pekelné marně se budou namáhat zvrátit jeho království.

Tato scéna jest vyvrcholením toho, co jsme řekli o volbě apoštolů. Kristus zakládá svou církev mimo starozákonní kněžstvo a učitelstvo. Důstojnost kněžská bude v jeho království přenesena s tělesných synů Aronových za trest pro jejich nevěru na jiné, roztržka mezi Kristem a vůdci lidu vystupuje vždy jasněji před oči a stává se úplnou, naprostou a neodvolatelnou.

Začíná nová perioda činnosti Kristovy. Slavné vyznání Petrovo ukázalo, že apoštolé jsou zralí pro poslední a zároveň nejtěžší oddělení školy Kristovy. Víra jeho věrných jest s dostatek utvrzena, jest tedy na čase, aby je ponenáhlu uváděl do tajemství svého utrpení. „Zapři sám sebe, vezmi kříž svůj, následuj mne!“ To jest obsah poslední školy nebeského Mistra, toto si ponechal až na konec. Utrpení, oběť, to jest věc pro lidskou přirozenost nejtěžší — jak bolest vnější, tak zvláště vnitřní. Mnohý násilně přerve nitku svého života, aby unikl utrpení. Co učiní Pán? Snad to, co praví naše píseň: „V růže obrať bolné trny“? Jaký lék přinese? Takový, jakého se zhýčkaná přirozenost lidská nejméně nadála: posvětil utrpení, vzal kříž na sebe napřed sám, a pak jej

podává nám: „Vezmi, neboli to“ (slova manželky Paetovy k bojácnému manželu), není to tak těžké. „Příklad dal jsem vám, nebude učedník nad mistra.“ Chceme-li být přidruženi jemu ve slávě, musíme se k němu přidružit i v utrpení. Skrze kříž v nebeskou říš, ve šlépějích Kristových... následovat Krista trpícího v chudobě, odříkání i bolestech, následovat ho až na Golgotu a na kříž.

Asi za týden po vyznání Petrově a po první předpovědi utrpení se stala scéna proměnění Páně. U Jordánu vydal Kristu svědectví Jan, a Otec jeho svědectví potvrdil: „Toto jest Syn můj milý.“ Teď vyznává Ježíše za Mesiáše a Syna Božího Petr, a jeho vyznání zase potvrzuje Otec, a při tom zároveň prohlašuje Ježíše za zákonodárce nového království. „Toto jest Syn můj milý, toho poslouchejte!“ (Lk 9. 35.) S Kristem se však zároveň zjevili zástupci Starého Zákona, a Pán s nimi mluví o svém utrpení. Ke Kalvarii směřuje teď všecko, co Pán s apoštoly soukromně hovoří.

Scény jdou pak rychle za sebou, od léta do podzimu r. 29. Uzdravení posedlého pod horou a výtka apoštolům pro jejich slabou víru, daň chrámová (dvojdrachma v ústech ryby), další výtka apoštolům: „O čem jste hovořili na cestě?“ Když nechtějí s barvou ven, postaví dítko mezi ně: „Nebudete-li jako maličcí, nevejdete do království nebeského.“ Vyvolení sedmdesáti (řecký text) učedníků a rozeslání jich na misijní cestu („Žeň mnohá, ale dělníků málo“, Lk 10. 2.) Kletba nad omilostněnými místy Korozain, Betsaidou, Kafarnaum, jež námi zachvěje až do útrob duše — poslední sbohem Genezaretskému jezeru, poslední pohled do jeho modrých vln, a Pán se ubírá k Jerusalemu. Lukáš, evangelista Božího milosrdenství, nám zaznamenal samojediný ze všech řadu událostí a podobenství, v nichž se jeví zvlášť neskonalá slitovnost Srdce Kristova (žena hříšnice, Zacheus, pláč Ježíšův nad Jerusalemem, jeho modlitba za nepřátele, kající lotr — podobenství o velké hostině, ztraceném penízi, zbloudilé ovci, marnotratném synu, fariseovi a publikánovi). V této souvislosti nám tento evangelista vypravuje Ježíšovo podobenství o milosrdném sama-

ritánu. Ostatní evangelisté nazývají božského Spasitele výhradně jeho jménem (Ježíš), u Lukáše často čteme „Pán“ — výraz plynoucí z vroucí lásky, jež proniknuta hlubokou úctou. Dominus — —

Jsme v měsíci říjnu. Do týdne od 12. do 19. padala toho roku slavnost stánků („pod zelenou“). Pán tentokráte jde na tyto svátky do Jerusalema, cestou se zastaví v Bethanii, kde od té doby našel vždy pohostinství a oddanou lásku tří milujících srdcí (svatí sourozenci Marta, paní domu, mladičká nezkažená Marie a nejmladší, ještě nedospělý Lazar). Při slavnosti stánků a bezprostředně po nich jsou apoštolé svědky urputného zápasu farisejské nevěry s Kristem. Jan věnuje těmto událostem skoro čtyři kapitoly. Sváteční nálada byla tentokráte stísněná, mysli i hovory všech se obíraly jím, celý národ se dělil na dva tábory. „Jest dobrý.“ — „Nikoli, je to svůdce.“ Ale taková byla otrocká bázeň, aby na sebe neuvalili nelibost vůdců, že si sotva šeptem troufají jeho jméno vyslovit (Jan 7. 12 n). Asi čtvrtý den slavnosti se objeví Pán nenadále ve chrámě a učí. Potyčka s fariseji začala poznámkou: „Kterak zná tento Písma, kdyžtě nechodil do žádné (naší) školy?“ Jan podotýká, že ze zástupu mnozí v něho uvěřili, řkouce: „Až přijde Mesiáš, bude-li pak činit více divů než tento?“ Fariseové ty řeči zaslechli a poslali pochopy, by Ježíše zajali, ale nikdo si netroufal vložit na něho ruku. „Ještě nepřišla hodina jeho.“ Pak scéna se ženou cizoložnou. „Vy ve hříchu svém zemřete.“ „Jsme símě Abrahamovo.“ „Vy jste z otce ďábla a žádosti otce svého chcete činit; on byl vražedník od počátku a v pravdě nestál. Kdo z vás mě může viniti z hříchu? Kdo z Boha jest, slovo Boží slyší; proto vy neslyšíte, že z Boha nejste.“ „Zdaž nepravíme dobře, že jsi Samaritán (nadávka, asi jako naše neznaboh) a že jsi posedlý? Jsi větší než otec náš Abraham?“ „Prve než byl Abraham učiněn, já jsem.“ I chápali se kamení...

Potom uzdravení slepce od narození, protokol s ním, a když šťastný žebrák se zastává svého dobrodince a přivedl fariseje do úzkých, odpověděli mu tím, že ho vyhodili. Na tuto scénu navazuje podoben-

ství o dobrém pastýři. Nenaplnily všecky tyto scény apoštoly skoro hrůzou, když viděli, jaké zloby jest nevěra schopna? Pán opouští Jerusalem a působí prozatím na judském venkově. Tato veškerá působnost, trvající až do posvěcení chrámu, tedy dva měsíce, by se dala vyjádřit dvěma slovy: škola apoštolů, zápas s fariseji. Najdou se sice scény, kde se Pán věnuje zástupům — vždyť sám Jan svědčí, že mnozí v něho uvěřili — ale máme spíš dojem, že tyto lidi dobré vůle chce Pán ponechat výchově apoštolů po svém zmrtvýchvstání. Poučení o modlitbě (Pane, nauč nás, jak se máme modlit!) platí apoštolům (Lk 11), přísná řeč Páně v téže kapitole označuje hřích fariseů jako hřích proti Duchu svatému, a pak stolování v domě fariseově, kterážto hostina skončila divou scénou. Kap. 12. obsahuje řeči Páně plné něžnosti, především „evangelium prozřetelnosti", k zástupům, jež ho obklopovaly tak, že by se byly bezmála umačkaly (ib v. 1). V další kapitole opět řeč o pokání s významným podobenstvím o fíku neúrodném: „Už tři léta hledám na něm plodů...", tři léta se Pán věnuje lidu, a výsledek?

Při slavnosti svěcení chrámu (toho roku 20. prosince) se opakovaly scény svátků pod zelenou, a Pán odešel pak za Jordán, do Peree. Z Galileje ho vypudila nevěra, z Judska úklady nepřátel, a Mesiáš jest přinucen trávit poslední dva měsíce svého pozemského života v „cizí zemi." Nevyvstal Pánu na mysli obraz Mojžíšův, jenž na onom území dokonal svou životní dráhu? „Jiného proroka vzbudí tobě Hospodin, toho poslouchejte..." (Dt 18. 15) Jak splnili poslední vůli a odkaz Mojžíšův ti, kteří se slavně za jeho žáky prohlašovali! Jejich otcové by ho byli ukamenovali, kdyby se nebyl sám Hospodin do věci vložil, a jejich synové? „Naplňte míru otců svých!" (Mt 23. 32.) Mesiáš se ubírá k poslednímu stadiu svého díla, k své vykupitelské smrti, a myšlenka, kterou v nejrozmanitějších obměnách jeho řeči vyslovují, jest zavržení Israele a povolání pohanů. „Budou první posledními a poslední prvními."

Herodes Antipas nebyl valně potěšen uslyšev, že Ježíš, jenž opustil před časem jeho území (Galileu),

odešel z Judska opět na jeho území (Perea patřila jemu). Byl by ho rád dostal za hranice. „Jan, jehož jsem zabil, vstal z mrtvých a koná zázraky." Pověrečná bázeň, nadto jakoby ho strašil duch toho, jehož si jinak vážil a jehož krev nevinně prolil... Pomocí fariseů navlekl chytře plán. Pokrytci starostlivě se blíží k Pánu. „Odejdi odtud, Herodes tě chce zabít." S trpkou ironií odpovídá Pán: „Buďte bez starosti! Má hodina přijde již brzo, já přijdu sám do Jerusalema k vám, ale až ve chvíli, kterou určil Otec." Jak bolestně zní na rtech Páně slovo: „Nelze, aby prorok (t. j. Mesiáš) zemřel mimo Jerusalem... Jerusalem vražedník proroků... toto smutné privilegium mu bude uchováno..."

Scény jdou rychle za sebou. Po třetí s fariseji za stolem, a potom podobenství o stavbě věže — o ztracené ovci, o ztraceném penízi a o marnotratném synu... úchvatná trilogie, trojdílný zpěv o slitovné lásce a milosrdenství Božím — nepoctivém vladaři, o bohatci a Lazarovi: jediný hlas, jediné volání nám z nich zní: pokání — — —

Podobenství o bohatci a Lazarovi končí slovy: „Kdyby někdo z mrtvých vstal, neuvěří." Abraham neposlal na žádost bohatcovu jeho pěti nevěřícím bratřím[2]) Lazara s nebe, Pán však brzo potom poslal nevěřící veleradě stejnojmenného bratra Marty a Marie, jako posla vzkříšeného z mrtvých — asi měsíc nebo šest týdnů před svou vykupitelskou smrtí; podle Belsera se tak stalo ve svátek Purim, přesně měsíc před velkým pátkem. Co velerada? Zázrak v Bethanii před samými branami Jerusalema působil jako blesk s jasného nebe. O jeho skutečnosti nebylo lze pochybovat, svědků bylo až příliš mnoho ze samého hlavního města, přívrženců Kristových přibývalo jako lavina. Chrám, kde o těch svátcích se četla kniha Esther, byl prázdný, všecko spěchalo k Lazarovi, nechali Mardochea i Amana. Velerada se sešla: „Co děláme (na obhájení své autority), zatím co ten-

---

[2]) Narážka na velekněžskou rodinu. Kaifáš, oddaný epikurejské požívačnosti, měl „pět bratrů", pět svaků, synů Annášových, svého tchána.

to člověk činí tak mnoho divů (aby jimi získával přívržence; quid facimus, taktéž řecký text; Jan 11. 47)?" Velerada se neradí, má-li vystoupit proti Ježíšovi (na tom se usnesla už dávno), nýbrž jakých prostředků se má chopit. „Pořád jen čekáme na nějakou vhodnou příležitost a nic neděláme." Debata byla asi pohnutá a skončila tím, že vydán zatykač na Ježíše. „Kdyby kdo z mrtvých vstal, neuvěří..!" Tři roky tomu, co při prvním vystoupení oslovili Pána: „Legitimuj se, dej nám znamení." A teď?... Zajímavo jest, že duší tohoto shromáždění nejsou fariseové, nýbrž saduceové, nevěřící ve vzkříšení (velekněžská rodina patřila k této racionalistické nevěřící sektě).

Po této události odchází Pán do městečka Efrem, asi třicet kilometrů severně od Jerusalema, na kraji pouště, a tam vyčkává hodinu určenou od Otce. Rozhodnutí se blíží, krise spěje kvapně k rozřešení. Kdo zvítězí a kdo padne? Pán připravuje apoštoly na „pohoršení", které je co nevidět čeká v Jerusalemě. Na oné poušti asi se stalo, co vypravuje Lukáš v 17. kapitole. Jak dlouho se tam Pán zdržel? Podle všeho jen krátce, jeden dva týdny, a pak se ubírá oklikou na sever přes Samařsko a po hranicích galilejských na východ, překročí řeku, a v Zajordání se ubírá pomalu k jihu. „Aj vstupujeme do Jerusalema a naplní se o Synu člověka všecko, co psáno jest skrze proroky" (Lk 18, 31).

Nemysleme však, že Pán konal tuto cestu s apoštoly osaměle. Jakmile se objevil, jest obklopován zástupy, hned většími, hned zase menšími. Ale jen bída a nouze je k němu vede, tu a tam i obdiv, nikoli pevná víra. Jeho srdce však jest otevřeno všem a neodpírá nikomu ani pomoci ani slova božské nauky, jak jsme si již všimli při druhém rozmnožení chlebů. Uzdravení deseti malomocných, odpověď na farisejskou otázku o nerozlučitelnosti manželství, podobenství o nemilosrdném služebníku, nespravedlivém soudci, fariseovi a publikánu, dělnících na vinici, pak scéna, jež dala Pánu milý a hluboký název přítele dítek, událost s bohatým mládencem: to vše se stalo za tuto krátkou dobu dvou nebo tří týdnů (Lk 18).

V Zajordání se obrací Pán k jihu. To je cesta k svatému městu! Zase do té lví jámy, z níž bezmála zázrakem nedávno unikl! Učedníci mimoděk zvolňují krok, ale Pán jich nedbá a nechává je vzadu (Mar 10. 32), hledí k městu, v němž co nevidět dokoná poslání jemu od Otce dané. Veškeren jeho zjev ozářen velebností a vznešeností vpravdě božskou u vědomí toho, k čemu se chystá. Pohřížen v rozjímání, v rozmluvu s nebeským Otcem, jde zrychleným krokem vstříc velké a svaté chvíli.

U Jericha překročí božský Spasitel opět Jordán — k Jerusalemu! Události jdou nyní za sebou ráz na ráz. Nisan, měsíc posvátný, už je tu, ohně na návrších hlásají: Za čtrnáct dní budou velikonoce, svátky beránka — — Nyní můžeme sledovat vývin událostí den za dnem. Ve čtvrtek 7. Nisanu (30. března r. 30) jest Pán hostem bohatého nájemce daní v Jerichu, a svým příchodem přináší spasení domu Zacheovu. V pátek časně z rána se vydá s učedníky na cestu, a po sedmihodinovém únavném stoupání kamenitou pouští Quarantanii se rozevře unaveným chodcům překrásný rozhled: milé městečko rozložené na východním svahu Olivetské hory — — — Svatá společnost zaměří do jedné vily, nám již dobře známé. Nazítří, v sobotu 9. Nisanu, připraví Marta ke cti božského přítele své rodiny hostinu. Její dům nestačil, požádala jakéhosi Šimona, aby jí dal pro ten den k disposici dům svůj. Pomazání Páně od Marie, při čemž asi nešťastný apoštol přišel po prvé na myšlenku zradit Mistra... „Nechte ji, ke dnu pohřbu mého to učinila" (Jan 12. 7). Evangelisté již počítají dny. „Šestého dne před velikonocí..."

E) Svatý týden.

V neděli desátého Nisanu (2. duben) opouští Pán Bethanii a ubírá se do Jerusalema přes Olivetskou horu, jež dělila městečko Marty a Marie od města nevěřících fariseů. Po páté za svého veřejného působení, naposled... tentokrát jako král. Tisícihlavý zástup poutníků, kteří se zastavili v Bethanii, chtějíce vidět vzkříšeného Lazara, provází Božského Spasite-

le. Jeho triumfální vjezd ukázal nepřátelům, že má v moci srdce všech těch davů, a kdyby se dobrovolně nevydal v jejich ruce, co by zmohli? Co pořídili teď svým dekretem, že bude každý vyloučen ze synagogy, kdo by se hlásil k Ježíšovi? Co svým zatykačem? Mají ho tu — a nikdo se na něho neodváží vložit ruku! „Pohnulo se celé město..."

Pondělí svatého týdne 11. Nisan (3. duben). Pán vyhání po druhé prodavače z chrámu, rázněji než po prvé.

Úterý 12. Nisan (4. duben), poslední den mesiášského působení. Ježíš přichází naposled do chrámu. Včera pozdě večer odešel do Bethanie, malou hodinku vzdálené, časně z rána jej vidíme zase v domě Božím. Jakoby musil využít každé minuty. Matouš věnuje tomu dnu plných pět kapitol. Ve chrámě jest živo už od rána. Poutníků tisíce, levité nestačí na všecku práci, kněží však mají málo smyslu pro nastávající svátky. Mezi veleradou (kněžími a farisey) a Božským Spasitelem dochází zase k potyčce, nejdivější ze všech. Napřed jej volají k zodpovídání za včerejší vyčištění chrámu. Pán svou otázkou je přivede do úzkých, načež přechází z defensivy k ofensivě. Chtěli blamovat Ježíše před zástupy, a zatím Ježíš blamoval je. Ve třech podobenstvích (o dvou synech, o vinici, o královské svatbě) jim dal na srozuměnou: „Pravím vám, že hříšníci vás předejdou do království Božího... zlé zle zatratí a vinici pronajme jiným, kteří budou vydávat užitek..."

Po veřejné porážce plni hanby a zuřivosti odcházejí a radí se v některém sále chrámovém, co dělat. Zaslepená nenávist se ještě jednou chápe prostředku, který už několikráte zkusili a jehož hrot se obrátil vždycky proti nim k jejich hanbě. „Sluší-li daň dávati císaři?" Fariseové s herodiány odbyti odcházejí, saduceové nastupují — nedávají nikterak najevo radost z pokoření nepřátel, nýbrž vystřídali je jako své spojence v boji proti společnému nepříteli. I oni musí s hanbou odejít, a ještě jeden zákoník se obrací na Pána s otázkou o největším přikázání v zákoně. Všichni nepřátelé opouštějí kolbiště . . . . „Na stolici Mojžíšově zasedli zákoníci a fariseové;

protož všecko, cokoli by vám řekli, zachovávejte a čiňte, ale podle skutků jejich se neřiďte, neboť praví a nečiní. Běda vám, fariseové, zákoníci, pokrytci..." Osmeronásobné běda metá věčný Soudce na hlavy vůdců lidu. Jak asi hřměl nádvořím a sloupořadím hlas rozhorleného Spasitele, jemuž pokrytci odcizují srdce ubohého svedeného lidu! „Běda vám, vůdcové slepí, hrobové obílení, hadové, plémě ještěrčí, kterakž uniknete soudu pekelného ohně? Aj, já posílám k vám proroky a moudré a učitele, a z těch některé zabijete a ukřižujete, některé budete bičovat a budete je honit z města do města, aby přišla na vás všeliká krev spravedlivá, vylitá na zemi od krve Abele spravedlivého až do krve Zachariáše, syna Barachiášova, jehož jste zabili mezi chrámem a oltářem. Jerusaleme, Jerusaleme, kterýž zabíjíš proroky a kamenuješ ty, kteří k tobě posláni jsou, kolikráte jsem chtěl shromáždit dítky tvé jako slepice shromažďuje kuřátka pod křídla svá, a nechtěl jsi! Pravím vám, že již mne neuzříte od této chvíle, až řeknete: ‚Požehnaný, jenž přichází ve jménu Páně' (Mt 23)."

To jsou poslední slova Kristova, řečená nepřátelům. „A vyšed Ježíš bral se z chrámu." Tak s nevýslovným nádechem truchlivosti praví Matouš (24. 1); zdaž tu chvíli, kdy tato slova psal, nepronikl jeho duši jako osten soucit s vlastním národem? Bůh odchází ze své svatyně, odnášeje s sebou požehnání, jež tolikráte svému lidu nabízel. „Aj, zanechá se vám dům váš pustý" (Mt 23. 28)... Jan rekapituluje veškeré působení Mesiášovo slovy, jež nelze číst bez hlubokého dojmu a při nichž bezděky vzpomeneme na současné lidstvo: „Ačkoli tak mnohá znamení činil před nimi, přece neuvěřili v něho, aby se naplnila řeč Isaiáše proroka: ‚Hospodine, kdo uvěřil kázání našemu?' To pověděl Isaiáš, když viděl slávu jeho a mluvil o něm (Is 53. 1). A ačkoli i mnozí z knížat uvěřili v něho, z ohledu na fariseje ho nevyznávali, aby nebyli vyobcováni ze synagogy, neboť milovali slávu lidskou více než slávu Boží" (Jan 12. 37 nn). Jaká truchlivost vane z těchto slov miláčka Páně! To jest summa summarum všeho působení jeho nebeského Mistra!

Pán odchází s apoštoly na Olivetskou horu, a tam dlouho hledí na nevěřící město, rozložené před ním a ozářené posledními paprsky zapadajícího slunce. Tázán od učedníků na den svého příchodu mluví o konci Jerusalema a o konci světa. „Nebe a země pominou, ale slova má nepominou." Tento výrok božského učitele jakoby byl pečetí všeho, co po celá léta svého mesiášského působení mluvil. Pak připojuje podobenství o deseti pannách a o hřivnách, načež krátká zmínka o posledním soudu. „I půjdou tito do věčných muk, ale spravedliví do věčného života." To jsou poslední slova Páně, jimi končí božský misionář svou tříletou misii.

Samota Olivetské hory, tichý večer, hluboký dojem, který dnešní řeči Kristovy učinily na jeho učedníky, to vše oblévá tuto scénu zvláštním, nevýslovným, zpola svatým, zpola truchlivým dojmem. Ježíš se odmlčel, mlčeli učedníci. Když dočteme úterní řeči Páně, jest nám jasno: události půjdou nezadržitelně vpřed, a lze snadno předvídat, k jakému cíli. V úterý večer nebo spíš ve středu ráno sešla se velerada na mimořádnou poradu v domě Kaifášově (Mt. 26. 3 nn). Jak to navléci, aby se lstivě zmocnili osoby Kristovy a jej zabili? Jenom bezprostřední blízkost velkonočních svátků stojí provedení záměru v cestě. „Ne v den sváteční, aby snad nebyl rozbroj v lidu." Ale odklizen musí být stůj co stůj. Jenže Pán usoudil jinak, a možná, že jeho apoštol sám to byl, jenž pohnul nepřátele Spasitelovy k změně původního plánu. „Poutníci se rozejdou, a on odejde s nimi... zase se vám vymkne z ruky vhodná příležitost, a kdož ví, zda se opět kdy vrátí! Máte ho tu, chopte se ho, já vám pomohu..." Nemyslila snad velerada na to, aby ho dostala nyní do rukou, zatkla ho, a odpravila až nával poutníků poleví? Buď jak buď — slovo Páně se musí vyplnit. „Nelze, aby prorok byl zabit mimo Jerusalem..."

(Podle Grimma, Leroy, Meyenberga.)

XV. U hrobu Kristova.

Když Josef Arimatejský přivalil v pátek večer kámen k dveřím hrobky, kterou daroval k pohřbu milovaného Mistra, netušil, že to místo v jeho zahradě bude dostaveníčkem všech, že víra i nevěra, zvědavost i zbožnost se tam budou scházet, aby se buďto modlily nebo kritisovaly, poklekly nebo se rouhaly. Již nazítří a v neděli... Strážní a velerada, jež měla zájem na tom, aby kámen přivalený k hrobu navždy pochoval všechnu vzpomínku na usmrceného a odklizeného nenáviděného „Nazaretského“,a ještě větší zájem, aby se nikdo nedověděl nic o tom, co jim polekaní strážci v neděli ráno přišli povědět, aby zmrtvýchvstání Kristovo bylo odkázáno do říše bájí. Ženy, jež vedla k hrobu láska, omilostněné zjevením andělským, spěchají s pevnou vírou k učedníkům a radostně jim zvěstují, co v zahradě viděly a slyšely. Nenávist a nevěra, láska a víra, obé jest pospolu, tam jako všude, tehdy jako vždycky: nevěra zatvrzelá až do krajnosti, láska ochotná k největším obětem.

Smrt Kristova... ať si mluví nevěra co chce, smrt jeho nebyla smrtí za volnou myšlenkou, Ježíš nebyl mučedník demokracie anebo zač ho prohlašují. Dostačí číst jeho výroky, projít soudní proces před veleradou a před vladařem. Smrt božského Spasitele byla smrt smírná, obětní, vykupitelská. Pán vydal své tělo „na vykoupení za mnohé“, z jeho smrti měl vzejít život všem, nadpřirozený život duše i těla, naše ospravedlnění i naše budoucí vzkříšení. Je-li tomu skutečně tak, pak jest samozřejmo: první, jemuž se tohoto života musilo dostat, musil být zesnulý Spasitel sám, naše hlava, prvorozený všech vzkříšených. Nikoli života milosti pro duši — toho života nikdy nepozbyl, nemohl ho tudíž ani nabýt — nýbrž života tělesného, jejž obětoval Otci za viny — nikoli své, nýbrž jiných. Ten, jenž osvědčoval, že vzkřísí v den poslední každého, kdož věří v něho, nemohl sám ve spárech smrti zůstat až do posledního dne. „Já jsem vzkříšení a život“, a sice

v každém ohledu; musil tedy sám v plnosti mít to, co jiným sdílel.

Nevstal-li Kristus z mrtvých, prázdná jest víra vaše, plané kázání naše. (1 Kor 15. 14.) Svým vzkříšením utvrdil Pán naši víru — víru ve své božství. Třebaže byl ukřižován podle své slabosti (člověčenství), avšak žije z moci Boží (2 Kor 13. 4).Sv.Tomáš Aq. uvádí slova Ž. 29: „Jaký užitek bude z vycezení mé krve, jestliže zůstanu v porušení?" Nevstal-li Pán, má nevěra pravdu: žil kdysi muž, jenž pro své „přesvědčení" podstoupil smrt — ale je tím řečeno, že jeho „přesvědčení" bylo správné? Nemůže někdo i pro blud zemřít? Dějiny jdou kolem jeho práchnivějících kostí lhostejně svou cestou dál, a nemají-li na něm jistí lidé ze zvláštních („osobních") důvodů zájmu, na př. aby ho užívali jako berana proti Bohu, zapomenou na něho a nevšímají si ho. Smrt Kristova byla však podle proroků i podle jeho předpovědí východiskem nového života, pramenem vyššího života, a to bylo možné jen když sám k novému životu vstal. Jen tak mohl se jeho hrob stát posilou naší naděje — naděje, že i my jednou vstaneme, naděje, jež jest nám útěchou nad hrobem vlastním i našich drahých a s níž bereme, případně jiným klademe kříž do rukou ve chvíli loučení s údolím slzavým.

Dvě plné noci a jeden plný den pobyl Pán v objetí smrti. Tolik stačilo, aby byla jeho smrt nade vši pochybnost zjištěna. Kdyby byla jeho oslava nastala hned na Golgotě, bylo by možno pochybovat, zda jeho smrt byla skutečná a zda tedy i jeho vzkříšení bylo skutečné. Když pak vstal, bylo nutno, aby učedníci se přesvědčili o pravdě vzkříšení a o slávě vzkříšeného. O faktu, skutečnosti a pravdě vzkříšení... proto se jim Pán zjevoval, s nimi hovořil, dovolil, aby se ho i dotkli a s nimi i pojedl. Měl tělo skutečné, nikoli zdánlivé, totéž tělo, které měl před smrtí (jizvy v rukou a nohou!), a aby nic nescházelo, učinil na břehu jezera Genezaretského i zázrak, připomínající někdejší zázračný rybolov a přesvědčující apoštoly, že mají před sebou téhož Syna Božího, člověka a Boha pravého jako kdysi. Sláva vzkříšeného... ta vymáhala, aby s nimi neobcoval jako

dříve, aby jim bylo zřejmo, že se nevrátil k dřívějšímu životu, který vedl v smrtelném těle. Proto k nim přichází zavřenými dveřmi, objeví se hned tu a hned zase tam, a jak přišel, tak mizí jim s očí. Svědectví andělů a Písem dotvrzuje, o čem se vlastními smysly přesvědčují.

Zmrtvýchvstání Páně, základ a opora naší víry, obsah apoštolského kázání, veřeje, v nichž se otáčí veškeré křesťanství. Pochopitelno tedy, že nevěra věnuje tomuto článku víry mimořádnou pozornost — nikoli, aby zjistila pravdu, nýbrž aby dokázala svou aprioristickou thesi: nemožnost, báje, mythus... Vezme do práce evangelia, historické svědky vzkříšení Kristova, pitvá každé slovo, hledá rozpory mezi jednotlivými zprávami, aby pak mohla vítězoslavně prohlásit: „Zprávy si vzájemně odporují, nemají tedy historické ceny." Ale již Lessing, deista, křesťanství tak odcizený, odpovídá: „Zacházíme-li s takovou pietou s Liviem, Tacitem, Dionysiem, Polybiem, a třebaže si místy druh druhu odporují, nepochybujeme proto o pravdivosti vypravovaných událostí: proč nezacházíme stejně s Matoušem Markem, Lukášem a Janem? Proti zmrtvýchvstání Kristovu se nedá uvést žádná vážná historická námitka." Týž mluví o velkém procesu víry s nevěrou, v němž svědky byli apoštolé dovolávající se vzkříšení Kristova. „Tento proces víra vyhrála, křesťanství zvítězilo nad pohanstvím i židovstvím." Má pravdu, třebaže ji vyjadřuje nepřiměřenými termíny.

Nebudeme probírat všechny námitky proti evangelním zprávám. Krátce připomínám: žádný evangelista nechtěl podat úplný soupis všech zjevení Krista vzkříšeného; jeden se zmiňuje o těch, druhý o oněch, každý podle toho, jak se hodily do rámce jeho vypravování a byly přiměřeny cíli jeho vypravování. Protože se docela jistě o všech nezmiňují — sv. Pavel na př. mluví o zjevení učiněném apoštolu Jakubovi (1 Kor 15), o němž nemluví žádný evangelista — jsou tu mezery; proto není tak snadno učinit si úplný obraz o oné velkonoční neděli. Ale kdo bere evangelia do rukou bez předsudků, sestaví ze zpráv jednotlivých evangelií jako mosaiku celkový obraz

dosti spolehlivý, byť některé podrobnosti scházely.[1])

Moderní odpůrci křesťanství sotva vědí, že jejich námitky proti tomuto tajemství sv. víry znal již Celsus (Kelsos), pohanský filosof a zarputilý nepřítel Kristův, jemuž odpověděl přiměřeně již Origenes ve 3. stol. Kratochvíli působí, jak odpůrci sami vyvracejí jeden tvrzení druhého. Reimarus, deista (†1768), nemoha si pomoci jinak, souhlasil s podplacenou stráží, že učedníci ukradli tělo Páně a rozšířili „báchorku" o vzkříšení mezi lidem. Strauss mu odpovídá: „Směšné — vymyšlená lež by nebyla mohla učinit z učedníků tak pevné hlasatele zmrtvýchvstání a nadchnout je k podstoupení tak velkých nebezpečí, smrti i muk." Správně — ale ať aplikuje totéž na svou teorii a vyvrátil dokonale sám sebe. („Zjevení Kristova byly halucinace.") Nervově choří lidé by nebyli schopni tak titánského díla, jaké vykonali Petr, Pavel... Halucinace neučiní z bázlivce hrdiny pohrdající mukami a smrtí, a k apoštolským cestám bylo třeba jiných nervů než jaké mají visionáři!

Tato otázka byla již nesčetněkráte probírána. Volím hledisko poněkud odchylné od obvyklého zpracování. Krom evangelií máme ještě knihy, jež nepřá-

---

[1]) Tyto „rozpory" mezi jednotlivými evangelisty i v jiných vypravováních jest ode dávna zbraň, jíž nepřátelé chtějí vyvrátit jejich věrohodnost. Upozorňuji jen na maličkost: dejme tomu, že by Matouš byl pominul kratičkou poznámku 2.23 o tom, že po návratu z Egypta se odebral Josef do Nazareta. Kritikové by samozřejmě viděli „nepřeklenutelnou propast" mezi ním a Lukášem, podle něhož sv. Rodina bydlila v Nazaretě, zatím co podle Matouše v Betlemě (příchod králů, kap. 2). Anebo kdyby byl Lukáš jako Marek a Jan vynechal zprávu o cestě sv. Panny do Betlema a o narození Páně — zase rozpor: podle něho žila sv. Panna v Nazaretě (Zvěstování, celá kap. 1.), podle Matouše se narodil Pán v Betlemě... věřící exeté by se snažili tento zdánlivý rozpor vysvětlit, nevěra by se ho chápala jako důkazu proti pravdivosti evangelií. Žádný evangelista nepodává úplný životopis Páně!

telé neprohlašují za podvržené. Nepokládají je totiž za tak „nebezpečné", a proto celkem jejich pravost uznávají. K nim patří Skutky apoštolské, pokračování evangelia sv. Lukáše. Psané od očitého svědka, průvodce sv. Pavla, složené asi r. 63., v době převratů a zmatků, a přec autorovi nikdo nedokázal jediného omylu v zeměpisných údajích — věc nemožná, kdyby je byl někdo skládal později. Nuže, co nám sděluje mariánský evangelista v této své druhé knize? Slyšme kázání Petrova, Pavlova; vše se otáčí kolem faktu zmrtvýchvstání Kristova; tento fakt jest začátek, obsah i konec jejich kázání, stále a stále. Za padesát dní po tom, co se to stalo... a židé neodporovali, když Petr mluvil: „Ježíše Nazaretského, jehož jste vy zabili, vzkřísil Bůh z mrtvých, a my jsme svědkové toho..." Třikráte v onom kázání toto tajemství zdůrazňuje, a lid? Tři tisíce uvěřilo a utvořilo první křesťanskou obec. Druhá řeč Petrova v chrámě — zase vzkříšení Kristovo! Počet věřících vzrostl na pět tisíc. Ale teď se vložila do věci velerada, vyslýchá je, a Petr Annášovi a Kaifášovi praví do očí: „Budiž známo vám i všemu lidu, že ve jménu Ježíše Nazaretského, jehož jste vy ukřižovali, jehož Bůh vzkřísil z mrtvých, stojí tento (chromý) před vámi zdráv." (Kap. 4.) Druhý výslech před veleradou nejinak (k. 5.), a když začali apoštolé hlásat slovo spásy i pohanům, byl obsah jejich kázání týž: „Ježíš Nazaretský, jejž zabili pověsivše na dřevo; toho Bůh vzkřísil třetího dne, a zjevil nikoli všemu lidu, nýbrž svědkům předzřízeným od Boha, totiž nám, kteří jsme s ním jedli a pili po jeho zmrtvýchvstání." (10, 39 nn.)

Ať odpůrci o zázracích Petrových smýšlejí jak chtějí, ale jedna věc jest hodna úvahy: za málo týdnů po smrti Kristově učedníci vystoupí ze skrytosti, směle káží, a obsah jejich kázání jest jediný: hlásáme vám Ježíše, jehož Bůh vzkřísil. Jak vysvětlit tento fakt, totiž kázání apoštolů o zmrtvýchvstání Ježíšově? Jak vysvětlit, že lid po stovkách a tisícovkách se k nim přidružil, t. j. že uvěřil? Velerada neuvěřila, ale jak vysvětlit její počínání? Proč neřekla Petrovi: „Vždyť vy jste jeho tělo ukradli?" Lež do-

vede být drzá až do krajnosti, ale jsou fakta, před nimiž umlkne i nejdrzejší lež. Proč aspoň se nesnažila velerada působit na „svedený" lid? Zavést je k hrobu? Byl prázdný, a oni věděli dobře, jak! „Těžce nesli, že učili lid a zvěstovali ve jménu Ježíšově vzkříšení z mrtvých" (4. 2). Lid má někdy svou logiku, proti níž se nedá nic dělat. Lež o ukradeném těle byla sice rozšířena, ale zázrak, jejž Petr učinil (kap. 4), měl na ně větší vliv než sofismata fariseů. A tito? „Co máme dělat? Všem jerusalemským jest známo, že učinili zjevný div, a nemůžeme to nikterak zapřít. Ale přikážeme jim s pohrůžkou, aby v tom jménu již nemluvili." (4, 16 n.) Po druhé Gamaliel jim dal radu: „Dobře si rozvažte při těchto lidech, co máte činit. Vždyť před časem povstal Theudas, pravě, že jest něčím velikým, a přidrželo se ho na 400 mužů: a zahynul, a všichni, kteří se ho přidrželi, se rozptýlili. Po něm za dnů sčítání lidu povstal Judas Galilejský a mnoho lidí na sebe strhl, a zahynul i on a rozptýleni byli ti, kdož šli za ním. Proto pravím vám: nechte tyto lidi na pokoji; neboť je-li z lidí dílo toto, rozpadne se, je-li však od Boha, nezničíte ho." (5. 35 nn.) „I povolili mu" — na jak dlouho? Brzo potom tekla krev prvního svědka („martyr"), mučedníka Kristova, a za nedlouho vzniklo velké pronásledování vyznavačů Kristových. (8. 1, viz 11. 19.) Byli z Jerusalema rozptýleni na všechny strany, ale slovo Kristovo hlásáno přec a vzmáhalo se víc a víc.[2])

---

[2]) Teorie visionářská jest doklad, jak nevěra znásilňuje očividná fakta. „Učedníci a nábožné ženy, učednice Kristovy, očekávaly s napětím třetí den, kdy podle vlastní předpovědi prý Kristus vstane. Napětí nervů se stupňovalo do té míry, že konečně očekávané zjevení se dostavilo..." Očekávaly s napětím nedočkavě vzkříšení! Ženy, jež šly ke hrobu balsamovat tělo zesnulého! Magdalena, jež plakala, že jeho tělo jest odneseno! Petr a Jan, kteří stojí u prázdného hrobu a nedovedou si záhadu vysvětlit! Učedníci, kteří nevěřili ani ženám ani vlastním očím, když sami večer Pána spatřili! „Nevěřící" Tomáš! Slova Páně, jenž jim přísně vytýkal jejich nevěru!...

Sv. Pavel... o tom zbytečně mluvit. Není kázání, kde by nemluvil o vzkříšeném Kristu, není listu, kde by o něm nepsal skoro v každé kapitole. První list ke Korintským, napsaný r. 57., věnuje tomuto tajemství celou kapitolu 15. Opakuji: jak vysvětlit tento fakt? Zde málo platné mluvit o „vývoji", kdyžtě řeči a listy apoštolů dělilo od smrti Páně nikoli několik staletí, ba ani několik desítiletí, nýbrž několik týdnů, měsíců, let — K jak zoufalým pokusům sahá nevěra! Víra ve vzkříšení prý se vyvinula z pohanských mysterií, jež tehdy byla v Římské říši velmi rozšířená. Tehdy... až ve druhém a zvláště třetím století po smrti Páně! Víra v naše tajemství vznikla na půdě palestinské, v národě, jenž se úzkostlivě střehl všeho pohanského, a tato víra neměla a n i v n á b o ž e n s t v í ž i d o v s k é m kořenů... Židé věřili sice ve vzkříšení, ale až na konci světa, a o těle oslaveném, jaké popisují evangelisté při vzkříšeném Kristu, neměli ani zdání.

Nezbývá leč doznat, že na věky zůstanou pravdivá slova Tertulliánova, opakovaná od Jana Zlatoústého, slova, jež se týkají zázraků vůbec, ale jež lze především aplikovat na zázrak všech zázraků, na vzkříšení Kristovo, jak činí Tomáš Aq. nebo Dante: „Křesťanství bez zmrtvýchvstání Kristova jest větším zázrakem než ono. Křesťanství tu je, to jest fakt, a tento fakt musí mít příčinu... bez zmrtvýchvstání Páně jest účinkem bez příčiny." Praví-li Renan, že historie bez Krista jest nemyslitelná, dodávám: bez z m r t v ý c h v s t a l é h o Krista.

XVI. Oblohy a země krása zhyne, slovo Syna tvého nepomine.

(Z mariánské písně.)

Jakým dojmem působí na turistu návštěva starého hradu? Prochází sály... kde jsou rytíři, kteří tu sedávali se slečnami u číší vína? Kam se poděl laškovný smích? Vejdeš do zbrojírny... kde jsou ti, kteří nosili kdysi tato napolo zrezavělá brnění a přilby... kteří zacházeli těmito mušketami anebo měli v ruce tyto meče a šavle? Vejdeš na galerii... kam se poděly paní, které odtud hledívaly do dvora na rytířské zápasy? Vystoupíš i na věž... kolik staletí je tomu, co tu stál poslední strážce, hledě do kraje, zda se neblíží nebezpečí? Jistě neviděl auto, které právě pádí silnicí, lemovanou kaštany. Jaký asi pohled skýtala jemu tato krajina? Sestupuješ a s melancholickým pocitem opouštíš hrad. Ze všech koutů zeje smrt, všecko k tobě volá: „Pomineš, jako pominuli ti, kteří tu byli." Pominuli — tato stavba strmící na skále vysoko nad rýnskou hladinou přečkala všecky. Stojíš-li pak dole a pohlédneš-li zpět, naplňuje tě ten pohled bezmála úctou k tomu památníku starých dob. Pamatuje doby, kdy celá Evropa vyznávala jednu víru, kdy se denně rozezvučely chrámové zvony ke cti panenské Matky Spasitelovy i v této protestantské zemi, kde už dávno její chvála umlkla, hleděl snad na božítělové procesí vycházející z chrámu pod hradem, dnes už docela od eucharistického Krále opuštěného. Nebo v naší vlasti — snad pamatuje ten hrad Otce vlasti, snad i Přemyslovce. Jak dlouho bude ještě stát? Snad přečká ještě mnoho věků; ale jednou pomine — pomine i země, po níž chodíme, pomine hvězdné nebe, na něž hledíme, jen jedno nepomine — — slovo Kristovo — — —

Pán se loučí s veřejným působením. Naposled mluvil v chrámě — v úterý po Květné neděli to bylo — věčná Pravda opouští chrám i lid, nevěřící kněžstvo i ubohý národ, jenž jest ve vleku svých vůdců, odchází na horu Olivetskou, hledí zamyšlen na Jerusalem, „vražedníka proroků" — dlouho do noci tam

sedí s apoštoly, tázán od nich mluví o konci světa a o svém příchodu k soudu, a své vývody končí slovy: „Nebe a země pominou, ale slova má nepominou.“ Kolikrát vyšlo a zapadlo slunko od onoho večera, kdy Pán tato slova promluvil, kolikrát vystřídal měsíc své fáse, kolikrát nastoupila země znova svou dráhu kolem slunce, kolik zmatků se přehnalo přes Evropu, kolik dynastií se vystřídalo — slovo Kristovo přetrvalo vše. „Nebe pomine, a země pomine, slova má nepominou.“

Zahleď se na hvězdné nebe, na souhvězdí naší oblohy. Hleděli na ně před tisíciletími babylonští hvězdáři, bedlivě je pozorovali egyptští kněží, když sestavovali Siriův cyklus, zkoumali je čínští učenci, zíral na ně svatopisec, když psal svůj sluneční žalm („Nebesa vypravují slávu Boží a dílo rukou jeho zvěstuje obloha“, 18. 1). Ještě dlouhá tisíciletí budou zářit na obloze, ale konečně pominou: kola Velkého vozu se rozběhnou, pás Orionův se přetrhne, mariánské souhvězdí (Kassiopeja) bude zkřiveno a milý monogram Matky Boží zmizí s oblohy (obrácené M), polárka bude zatlačena se světového pólu a přestane být polárkou, hvězdné nebe nabude docela jiné tvářnosti... Uplynou miliony let, a hvězdy budou hasnout jako bludičky v tmách, zhasne slunce, zhasne měsíc, vychladne země, nebe pomine, země pomine, slova Kristova nepominou, slovo Páně potrvá na věky.

Pocit nevýslovné hrdosti, spojený s neskonalou radostí a vroucí vděčností plní naši duši při této úvaze... u blahém vědomí, že nezaslouženou milostí Boží se nám dostalo poznání pravdy — pravdy, kterou nebeský Učitel přinesl s nebe. Povolání k pravé víře — největší milost, které se komu může na zemi dostat, odezíráme-li od milosti vytrvání až do konce. My pak v této úvaze si zodpovíme tři otázky: Jest víra člověka důstojná? Jest víra slepá? Jest víra rozumná?

A) Jest víra rozumná?

O kněžně Anně Gonzagové se vypravuje, že zmítána pochybnostmi u víře si zašla jednou na procházku do lesa a tam potkala slepce. Dá se s ním do

hovoru a lituje ho: „Ty tedy nevíš nic o krásných květech, o nádherném nebi, o milé Boží přírodě..." On jí na všecko odpovídá: „To já znám, o tom já vím..." „Jak to můžeš vědět, když nevidíš?" „Pověděli mi to jiní, kteří to vidí." Tato slova ji přiměla, že začala uvažovat. Nechtěj všecko vidět a hmatat! Existují věci, které sama nevidíš a o kterých se můžeš jinak dovědět než svými smysly.

Co jest vlastně víra v nejširším slova smysle? Co znamená někomu věřit? Filosofie mluví o různých pramenech poznání (fontes cognitionis). Majíce na zřeteli jedině poznávání lidské a chtějíce věc učinit stručnou a každému pochopitelnou, můžeme tuto filosofickou nauku vyjádřit asi takto:

První pramen a zároveň počátek všeho lidského poznání jest poznání smyslové. Poznáváme to, co vidíme, slyšíme, hmatáme... a toto poznání se nám zdá být tak jistým a neklamným, že dalo původ pořekadlu: „Viděl jsem to na vlastní oči." Že nás však zrak a sluch již mnohokrát oklamal, víme předobře sami.

Druhý způsob poznávání jest poznání rozumové: z konkrétních zjevů, jež vnímají smysly, vytvoří rozum abstraktní pojem: zrak vidí toto jablko, tuto hrušku, tuto broskev... rozum vybere společné znaky („abstrahuje") a sloučí je v pojem: ovoce. Pojmy pak spojuje v úsudky, úsudky v sylogismy.[1]) Smysly vnímají, rozum přemýšlí, uvažuje,

---

[1]) Matematika nebo filosofie čerpá jen z tohoto pramene. Z premis (vět... v matematice z pouček), jež jsou jisté a jež **zná**, postupuje logickým závěrem k dalším poznatkům, jichž dosud nezná, jež jsou však neméně jisté, ačli logický pochod jest správný. Což vědy empirické? Zde platí zásada: omnis cognitio incipit a sensu — všechno **(lidské!)** poznání **začíná** smyslovým, ale **nezastavuje** se u něho, nýbrž jde dál a přechází taktéž na druhé pole (poznání diskursivní). Matematik pracuje **dedukcí** (odvozuje ze známých vět neznámé — u stolu, pérem); přírodovědec **indukcí:** z celé řady fakt, jež zjistil pokusem (botanik v zahradě, chemik v laboratoři), vyvodí (taktéž

usuzuje... Smysly poznávají jen věci hmotné — jiné jim přístupny nejsou. Rozum poznává i věci nehmotné, nadsmyslné. Nejjednodušší matematická pravda, nejjednodušší poučka předpokládá nezbytně tento způsob poznání. Můžeš si pomoci počitadlem s barevnými kuličkami, ale k tomu, abys vyslovil větu „1 + 1 = 2, 2 × 2 = 4", jest zapotřebí abstraktních pojmů a úsudku; nestačí pouhé poznání smyslové! Jindy zase si můžeš pomoci názorným vyučováním nebo pokusy; ale abys vyslovil větu: „Každá vrána jest černá, každý pták má dvě nohy, palma je strom", jest opět zapotřebí abstraktních pojmů a úsudku; ani tu nedostačí pouhé poznání smyslové.

Konečně třetí pramen poznání: víra. Co znamená někomu věřit? Přijmout něco za pravdu na základě cizího svědectví.[2]) Odkud vím, že existoval Ramses II., že byla bitva u Abukiru, že Galileo vynalezl dalekohled? Toto všecko jsou historická fakta a o nich platí zásada: „O faktech se dovídám jen skrze svědky." O čem mám vědomost, t. j. co jsem poznal z prvních dvou pramenů poznání, o tom nemohu říci, že tomu věřím. Jest směšné říci: „Věřím, že přede mnou stojíš a se mnou mluvíš" (to poznávám smysly, zrakem a sluchem!). Co se týče diskursivního poznání, zde nutno někdy rozlišovat. Pochopíli student jasně matem. pochod, kterým mu profesor dokazoval, že obsah úhlů v trojúhelníku je roven 2 R nebo že obsah kruhu = πr^2, má o tom vědomost. Nepochopil-li celou proceduru a naučil-li se nazpaměť jenom formuli, nemá o tom vědomost, nýbrž víru. Věří totiž profesorovi nebo učebnici, že tomu tak jest.

Ve všedním životě má víra velký úkol. Výchova i studium začíná vírou, jak Theodoret mistrně rozvá-

---

u stolu!) zákon. Žádný obor vědecký se nemůže adekvátně omezit na první pramen poznání, t. j. smyslové; toto má i zvíře, a přec jest neschopno vědy. Viz str. 17 pozn.

[2]) Víry jest schopna pouze bytost obdařená rozumem, nikoli nadaná pouze smyslovým poznáním (zvíře). Čtvrtý způsob poznání, „nazírání" (intuitio), patření na tvář Boží, pomíjíme.

dí v řeči o víře. Dítě věří na slovo, co mu otec nebo matka řekne, žáček musí věřit učiteli, že toto písmeno jest A a toto B, že tento vyobrazený živočich skutečně v Africe žije a jmenuje se žirafa a tento krokodil, studentík věří učebnici, že pater znamená v latině otec, mater matka, že tato nota se jmenuje C a tato D atd. Ti, kteří se prohlašují za povzneseny nade všechnu víru, věřívají „svým" novinám jako evangeliu, na slovo — obvyklý zjev, že ti, kteří víru v Boha zamítají, věří v jiném ohledu až příliš mnoho, někdy přímo fanaticky. Nejen lidé beze všeho vzdělání, nýbrž i inteligenti. Opírala se snad teorie Darwinova o tak nezvratné důkazy, že byla rázem od tolika mužů přijata jako evangelium? Jak o ní soudili badatelé na slovo vzatí? Z mnoha výroků uvádím jeden: „Hegelova filosofie a Darwinova teorie jsou dvě kuriosity, jež dokazují, jak jest možno vodit celou generaci za nos." (Driesch, r. 1896.) Zamítají nadpřirozenou víru, a pak čtou, že slunce váží dva kvintiliony kg, že nejvyšší hora na měsíci jest vysoká 7.000 m, a okamžitě vzbudí akt skálopevné víry, jenž zahanbí Turka, třebaže nemají ani zdání, co kvintilion jest, a tím méně si dovedou toto číslo představit. Víry jest schopen jen pokorný, nikoli pyšný. (Aug.) Pravda se vyhýbá nepokorné mysli. (Řeh.Vel.)

Kdybychom zkoumali své poznatky, přišli bychom na to, že velmi málo jich máme z vlastního nazírání a ještě méně že jsme jich objevili vlastním přemýšlením. Většina jich pochází z víry — tím, že se spoléháme či vlastně musíme spolehnout na cizí svědectví. Není ani možno, abychom se o všem přesvědčili na vlastní oči nebo vše zkontrolovali. Kulturní život by byl nemožný, kdybychom se nemohli spolehnout na dané slovo, na podpis, případně na to, co píše vědecká kniha. Celé obory věd se opírají o víru: historik věří pramenům objeveným někde v archivu nebo vyhrabaným v zasypané Sargonově bibliotéce v Ninive, soudce musí věřit svědkům, a na základě jejich výpovědí vynese rozsudek, a chceš-li příklad hodně markantní, odpověz Augustinovi na tyto otázky: „Odkud víš, že toto jsou tvoji rodiče, toto tvé jméno, toto tvé rodiště, a že jsi se toho dne a

toho roku narodil?" Ve všech těchto otázkách se musíš spolehnout na svědectví jiných, a co to znamená jiného, leč že o tom všem máš pouze víru?

Ctu v astronomickém díle, jež mám právě při ruce (Bürgel, Aus fernen Welten):. „Čte-li laik, že země jest od slunce vzdálena tolik a tolik km, nezbývá mu, leč uvěřit. Může tak beze vší obavy učinit..." Nejen bez obavy, nýbrž s vděčností přijímáme objevy badatelů — nemluvím o dryáčnících à la Haeckel, jenž k dokázání své opičí hypothesy se neštítil podvodů, a byv usvědčen omlouval se, že prý měl při tom dobrý úmysl (t. j. dokázat, že není Bůh, tedy pracovat ve službách osvěcování lidstva — komu tedy účel posvěcuje prostředky?) a že prý to jiní učenci také tak dělají(??). Takovou vědu právem kdosi nazval prostitutkou.[3])

Ale jest jenom „laik" odkázán na víru? Každý vědec, a to ve vlastním oboru! Matematik musí mnoho „věřit", t. j. přijmout za pravdu na základě zaručeného svědectví. Logaritmické tabulky — kdyby je chtěl sám přepočítat, nestačil by mu celý život, a kdypak by se dostal k další práci? Byl by možný vůbec jaký pokrok v této vědě? Jsem jist, že většina matematiků „věří", že číslo Ludolfské = 3·14159265. Sotva všichni sami zjistili správnost tohoto údaje! Bude ho někdo pokládat za nerozumného, že tento údaj přijal, věda, že jeho správnost jest s dostatek zaručena? Jsou jeho výpočty snad proto méně spolehlivé, protože při nich „věřil" trigonometrickým tabulkám?[4])

---

[3]) Dr. Kammerer, profesor biologie ve Vídni, se před lety zastřelil, poněvadž mu byly dokázány vědecké podvody, jimiž chtěl podepřít darvinismus — byl volán od bolševiků na moskevskou universitu! Tamtéž se zajímali o „objevy" vídeňského profesora Finklera, jenž uřezával broukům hlavy a nasazoval je na trupy jiných, tvrdě potom, že obě části srostly a „zvíře" prý žilo dál.

[4]) Nutno se spolehnout na jiné — mají též rozum a schopnosti, aby dovedli posoudit, jsou-li údaje v tabulkách správné. Na jejich díle pak stavíme dále my,

Lessing míní, že jest krásnější pravdu hledat, i kdybych předem věděl, že jí nenajdu, než objevenou pravdu přijmout od jiného. Činí dojem člověka, jenž nechce být nikomu zavázán díky za to, že mu ukázal cestu z lesa; on chce raději napřed sám zabloudit a pak mít božskou útěchu v tom, že může cestu hledat a případně najít sám. A což když nenajde? Podle Lessinga by to tak bylo lépe než si ji dát od jiného ukázat. Nevím, co by tomu řekl Edison... že jest úchvatnější a krásnější stále hledat a nikdy žárovku nevynalézt, a zda by žebrák souhlasil, že je krásnější stále žebrat a nic nedostat. Řekl jim to jeden z nich (Hegel): „To jest ovoce jejich „hledání" (Selbstdenkens): jeden přednáší nechutnější věci než druhý, a o každém platí slova Petrova k Safíře: nohy těch, kteří pochovali tvého muže, stojí přede dveřmi, aby vynesly i tebe." (Sk 6. 9.) Vincenc Lirinský mluví o zálibě v bloudění (errandi libido)... „Jakoby pravdy sv. víry nebyly nebeským zjevením, jež jednou učiněno dostačí provždy, nýbrž pozemské zřízení, jež se zdokonalit nemůže leč neustálým opravováním či spíše vytýkáním..."

Tu vidíme, zda rozum lidský sám sobě ponechaný může být učitelem lidstva... bez Boha, bez jeho osvícení, zjevení, pomoci! Staří o pravdě nevěděli a nenašli jí, třebaže hledali. Nyní o ní vědí, ale obracejí se k ní zády a chtějí ji najít na svou pěst, t. j. chtějí pravdu Kristem zjevenou nahradit svou, lepší. V moci člověka stojí jen, aby se snažil ji objevit, najít, a není-li s to, svěřit se zkušenému vůdci, jenž by ho k ní dovedl, a být rád, že ho k ní dovede. „Vznešenost věcí božských je tak veliká a tvůj rozum tak omezený a omylům podrobený, že Bůh k zajištění naší spásy to zařídil tak, abychom znalost věcí božských dosáhli (bezpečně a bez omylu) v í r o u, nikoli vlastním badáním (jež jest často tak nejisté; Avila.).

Lacordaire užívá přirovnání: „Eolská harfa se rozezvučí sama, vánkem — jónská harfa rukou umělce. Ona ponechána náhodě a nejistotě vánku (lidský rozum!), tato má jistotu, protože rozezvučena neomylnou rukou Boží" (zjevení!). Pravda není sfinga, jež předkládá lidem hádanky a požírá nešťastníky, kteří

jí nedovedou rozluštit. Bůh neučinil spásu člověčenstva závislou na hieroglyfech, s nimiž učení zápolí šest tisíc let... Bůh rozhodil štědře po celé zemi, co třeba k hmotné výživě těla, a duše nechá hladovět? Ponechá je osudu? Anebo zakope pravdu hluboko do země, aby člověk celý život kopal...?

„Co ti bylo svěřeno, opatruj (střez, 1 Tim 6.20)... Co ti bylo svěřeno, ne co jsi vymyslil; věc, jež jest nikoli privátní majetek, nýbrž společná tradice (dědictví); věc tobě odevzdanou, ne od tebe vyrobenou; věc, jejímž jsi nikoli pánem, nýbrž strážcem; věc, kterou jsi přijal, ne kterou jsi vyrobil; jíž máš následovat, nikoli kde bys byl vůdcem. Zlato jsi obdržel, zlato vrať. Nechci, abys místo zlata buď nestoudně olovo nebo podvodně falešné zlato podkládal" (věřícím místo pravd sv. víry bludy předkládal). (Vincenc Lirinský.)

Jde-li o pravdy mravní a ne o násobilku nebo abecedu, pak mějme na zřeteli, že jejich první a hlavní účel jest řídit se podle nich, uspořádat život podle nich. Nazvi si je mravním řádem nebo náboženstvím nebo jakkoli — jisto je, že nejsou určeny k tomu, aby ležely v knihách, nýbrž aby se prováděly v praxi, a to se značnými obětmi vlastní nezřízené sebelásky. Teorii, jak jsme viděli, nenašli. Ale dejme tomu, že by ji byli našli; ale až by došlo k praktickému provádění, myslíš, že by lidstvo beze všeho za nimi běželo? Jejich požadavky přijalo? „Ty zákony, které nám ukládáte, jsou to zákony vaše nebo Boží? Jestliže vaše, jakým právem nás jimi zavazujete? Jakou autoritou? Od koho ji máte? Jsou-li to však zákony Boží, jak to dokážete? Je váš rozum neomylný? Můžete nám za vše ručit?"

Bůh sice v ráji člověku zjevení dal, ale jak bylo lidstvo s to si je uchovat, víme z dějin. Zatím co u některých národů kultura stoupala výš a výš, že žasneme, šlo to v ohledu náboženském a mravním u všech národů hloub a hloub. V jaké nesmysly věřil nejkulturnější Egypt a Babylon! Pravdu v ráji danou tedy si člověk nepodržel, a sám ztracenou najít nedovedl. Vše bylo plné bezbožnosti a neřesti, jedině Bůh byl lidem neznámý. (Atan.)

Bylo tedy nezbytné, aby Bůh člověku sám sdělil pravdu, jíž on neměl a najít nemohl. Nezbytné, totiž pro člověka, ačli neměl zůstat věčně v nevědomosti a stále bez cíle bloudit. Ne však v tom smysle, že by Bůh byl povinen člověku zjevení (nadpřirozené) dát. Mohl člověka ponechat slabému světlu jeho rozumu, aby z „knihy přírody" vyčetl jejího autora. Dalli mu nadto ještě jinou knihu, knihu svatou (bibli), t. j. nadpřirozené zjevení, a to svobodně, je to milost, na niž člověk neměl nižádného práva.

Fakt zjevení vyjadřuje pregnantně sv. Pavel těmito slovy: „Mnohonásobně a mnohými způsoby mluvil kdysi Bůh k otcům našim skrze proroky, v těchto posledních dnech pak mluvil k nám skrze svého Syna" (Žd 1. 1). Jak si má člověk počínat vůči tomuto zjevení? Že má svatou a přísnou povinnost je přijmout, bylo již řečeno. Nemusím věřit, co čtu v novinách, nemusím přísahat na to, co slyším v universitním sále, ale musím na slovo uvěřit tomu, co mi zjevuje věčná Pravda. Člověk jest nadto povinen přijmout slovo Boží s vděčností. Povolání k pravé víře jest největší milost (kromě milosti vytrvání až dokonce), protože mne přivádí s cesty bludu na cestu spásy. Jak mohu dosíci cíle, pro nějž jsem stvořen, t. blaženosti věčné, když o něm nevím a neznám ani cesty k němu? Božský Spasitel na konci svého působení připomíná apoštolům dvojí věc: za prvé, že ne oni jeho, nýbrž on vyvolil je, tedy jejich povolání bylo nezaslouženou milostí. Za druhé, že nyní, když jim byl vše pověděl, co mu bylo od Otce svěřeno, nebude je nadále nazývat služebníky, nýbrž přáteli. Zjevení a povolání k pravé víře od Nejvyššího je tedy projev přátelství. Jedině proto, že nás chtěl Bůh učinit svými dítkami a dát nám účast na dědictví Kristově, zjevil nám velké tajemství nejsv. Trojice spolu s jinými, a jen proto, že nás povolal k účasti na věčné blaženosti, zjevil nám tajemství života záhrobního. Nikoli jedině proto, abychom něco více věděli, to by byl planý květ bez vůně a plodu. Ne, aby obohacoval naše vědomosti nebo ukojil naši zvědavost. O vědeckém badání platí slovo Písma: „Svět odevzdal (pone-

chal) jejich zkoumání." K tomu dostačí přirozené světlo našeho rozumu.

Co tedy ti, kteří se vzpírají přijmout slovo věčné Pravdy, je odmítají a v ně nevěří? Dopouštějí se těžkého hříchu, jenž patří k nejtěžším a stává se hříchem proti Duchu sv. („poznané křesťanské pravdě odpírati"), a trest je mnohdy stíhá už zde — týž, o němž mluví Pavel v listě k Římanům: „Z trestu za jejich pýchu je ponechává Bůh jejich temnotám, a nadto i jejich nezřízeným náruživostem." Svévolně zaviněná nevěra jde ruku v ruce se zvrácenostmi mravními. Tak před 19 stal., tak dnes, tak zítra, tak bude vždycky.

* *

Pěkným dokladem k této kapitole jsou některá místa ve Vyznáních sv. Augustina. Uvádíme je — tentokrát s malými změnami, snažíce se vystihnout spíše smysl než podat doslovný překlad.

„Poznal jsem mnohé, kteří by rádi klamali, žádného však, jenž by se rád dal oklamat. Pravdu milují i ti, kteří klamou jiné. Proč se však pro pravdu lidé tak často hněvají, a proč pokládají za nepřítele kazatele tvého, jenž jim pravdu zvěstuje? Zdaž ne proto, že ti, kteří milují blud (poněvadž přeje jejich náruživostem), byli by rádi, aby byl pravdou a ne bludem? Zdaž ti, kteří klamou, nechtějí být nikterak usvědčeni ze lsti, aby se neukázala jejich faleš? Nenávidí pravdu k vůli věci, kterou si místo pravdy oblíbili a již místo ní milují. Milují pravdu, když jim svítí, nenávidí ji, když je viní. Nechtějí být sami oklamáni, ale chtějí klamat. Milují pravdu, když jim ukáže tvář svou (sama sebe), nenávidí ji, když jim ukáže tvář jejich (je samy).

Proto je stihne spravedlivý trest. Protože zavírají oči, aby jim neukázala v pravém světle je samy, ukáže jim jednou (při soudě) jejich tvář proti jejich vůli, ale neukáže jim sebe. Tak duše ohavná, nečistná, neřestná chce být skryta, ale nechce, aby co bylo skryto jí. V odplatu se jí dostane, že nebude skryta pravdě, ale pravda bude skryta jí...

Byl jsem od jiných klamán a sám (nevěda) jsem jiné klamal... Byl jsem podveden a podvodník...

Na jedné straně ovládán pýchou, na druhé pověrou (superbi — superstitiosi). Miloval jsem prchavou svobodu, a od pravdy se vzdaluje domníval jsem se, že se k ní ubírám... Kolik lidí svádí bližního tak zvanou filosofií, hledíce okrášlit a vyšňořit velkým, krásným a čistým jménem své bludy... Nikdo však nechce tak klamat a lhát, aby sám (pro svou osobu) nevěděl, co pravda jest — —

Ty, Pane, jasně a srozumitelně mluvíš, ale ne všichni tě jasně slyší. Hledají rady, kde chtějí. Blaze tomu, jemuž nejde o to, aby od sebe slyšel, co sám chce, nýbrž jenž chce (konat...), co od tebe slyší...

Daleko více musí mluvit ten, jenž hledá, než ten, jenž nalézá; sedřenější je ruka, jež klepe, než ruka, jež přijímá. Ať štěkají, jak se jim líbí, nechať přehluší sami sebe: nechám je, ať foukají do prachu a tak sami sobě oči zkalí (nevěrci, hledající okázale bludy, rozvíří tím prach, jímž sami sobě zakalí oči, že nejsou schopny přijmout světlo pravdy). Jak to dopadá, opustíme-li tebe, zdroj života, a poháněni pýchou milujeme faleš! Ty však osvobozuješ nás od okovů, jež jsme si sami ukovali, ačli nevystrkujeme proti tobě rohy falešné svobody, chtíce být něčím lepším než jsi ty, a vydávajíce se v nebezpečí, že spolu s tebou ztratíme vše.

Běda, běda, po jakých stupních jsem sestoupil do hlubokosti pekla! Strádal a stenal jsem nedostatkem pravdy, protože jsem tebe, Bože, nehledal rozumem mysli své, jenž podle vůle tvé převyšuji němou tvář, nýbrž smyslem těla svého („věřím jen to, co vidím!"), a tak jsem se setkal s onou ženou, kterou nám Šalomoun předvádí v Písmě, ona sedí na stolci venku a praví: „Chléb cizí rádi pojídejte (protože lépe chutná), a vodu kradenou pijte, protože jest sladší." (Blud místo pravdy!) Ta mne svedla, protože mne našla venku (vzdáleného tebe), kdyžtě jsem soustředil všechno své poznání v tělesných očích svých a jen o tom přemítal, co skrze oči jsem pohltil..." (Aug.)

„Od mládí jsem hořel velkou láskou k pravdě. Ta jest však velmi daleká marné mysli lidí, kteří zabořeni příliš do tělesné hmoty se domnívají, že neexistuje nic jiného leč co jim těchto pět všem zná-

mých poslů těla našeho oznámí; co se od nich dovědí, o tom přemítají a myslí, že co nejsprávněji proniknou nezbadatelné hlubiny pravdy, když na ni přiloží toto docela pochybené a smrtonosné měřítko (t. poznání smyslové — positivisté!). Nic snadnějšího nad to, než aby lidé nejen o sobě prohlašovali, nýbrž i u sebe přesvědčeni byli, že našli pravdu. Že však pravdu najít jest věc přenesnadná, poznáš z těchto mých řádků. Co jiného mne přimělo, abych se přidal k manichejským bludům, ne-li jich tvrzení, že nám, křesťanům, pověrečnou bázní (před hledáním pravdy) zastrašeným se víra prostě přikazuje, zatím co rozum jest umlčen; oni však že nikoho k víře nutí leč když napřed pravdu všestranně prozkoumali a zjistili? Kdo by nebyl takovými sliby lákán, obzvláště duch jinocha pravdy žádostivý, nadto i ve školách zpyšnělý? Ale (poznal jsem, že) jsou výmluvnější, jde-li o vyvrácení názorů cizích, než pevni a jisti, jde-li o dokázání názorů vlastních... Pozdě jsem poznal, že každému průměrnému vzdělanci jest přesnadno mít dlouhé a široké, mnohé a prudké výklady o bludech lidí nezkušených..." (Ale dát něco lepšího! Objevit pravdu! Aug., De util. cred.)

Dva druhy lidí jsou chvalitebné: ti, kteří (v náboženství) už pravdu našli, a ty nutno zvát přeblaženými; ti, kteří svědomitě a poctivě hledají, a ti jsou na cestě, že pravdu najdou. Trojí jest jiný druh lidí, jež nutno všemožně zavrhnout: ti, kteří se domnívají, že vědí (pravdu znají), a nevědí nic; ti, kteří cítí, že nevědí, ale nehledají tak, aby najít mohli; ti kteří jsou jisti, že nevědí, a přec hledat nechtějí. (Ib.) Nesmyslné jest věřit proto, abychom důvody (důkazy) nemusili přijmout nebo hledat; nemohli bychom věřit, kdybychom neměli duši rozumem obdařenou... Lépe jest na tom, jenž touží pochopit to, věč uvěřil, nežli ten, jenž prostě uvěřil... (Aug.)

Víra není násilím vynucena (sic není víra, nýbrž přetvářka... násilím „obrácení" k protestanství ... slovem se hlásí k Lutherovi, srdcem katolíci...), nýbrž důkazy rozumovými a příklady jsme k ní pohnuti... (Isidor Sevilský.) Náboženství po celém světě rozšířené jsme my, ubozí chlapci, vlastním sou-

dem zavrhli. (Aug.) Protože jim (nevěrcům a bludařům) nevzdělaní (a polovzdělaní) tleskají, myslí, že mají úspěch (a pravdu; týž.).

Nepřátelé tvrdí, že víra jest nerozvážné přijetí článků vratkých a nikterak nedokázaných. Což je možno, abych bez úsudku uvěřil? Zdaž nebudu napřed zkoumat, zda věc se stát mohla, zda jest užitečná, důstojná, Bohu milá, přirozenosti člověka přiměřená, zda zaručené pravdě neodporuje...? Jakýpak z víry užitek člověku, jenž jenom ušima vyslechl, ale řečenému zhola nic neporozuměl? (Ath. supp.)

„Tobě tedy připadá trestem, když se ti chce Bůh ukázat! Jsi jako Adam: když jeho oko (duševní) bylo hříchem zraněno, začal se děsit božského světla a prchal do temnoty — před pravdou utíkaje, do tmy se skrývaje. Postarej se, aby tvé oči byly zdravé (čistota života!), a bude ti světlo rozkoší; nejsou-li oči zdravé (zakalené vášní!), bude ti světlo mučidlem. Okem být mohu, ale světlem já nejsem. Ty světlo, já svítilna od tebe rozžatá, a ta nemůže být zhasnuta leč větrem nadutosti (pýchy). Víra s láskou, víra křesťana. Víra bez lásky, víra démona. Kdo však Bohu nevěří, horší jest než démoni." (Aug.) — S nenávistí se potkala pravda, sotvaže se objevila. (Cum odio sui coepit veritas... tot hostes ei, quot extranei; Tert.)

Z toho, že víra jest úkon rozumu a o rozumové důvody se opírá, plynou závažné důsledky. Především **pevnost.** — O čem jest přesvědčen rozum, to tkví v duši pevně, to nevyvrátí ani zmatky a bouře života, ani pronásledování a muky, ba ani smrt. Co se opírá o cit, není pevné ani trvalé a nemá hluboké kořeny (Str. 327[9].)

Odměnou víry jest poznání. Nesnaž se porozumět, abys uvěřil, nýbrž věř, abys porozuměl (crede, ut intelligas). Jestliže totiž neuvěříte, neporozumíte. (Aug.) Tento poněkud těžký výrok znamená: „Tomu, co Bůh zjevil, chceš uvěřit — ale s podmínkou, že tomu napřed porozumíš (pochopíš). Naprostá nemožnost! Bláhové jednání! Je třeba, abys bez výhrady Bohu uvěřil — a tato pokorná víra ti osvětlí mnohou záhadu, takže jí potom porozumíš..." Tertulián praví

slovně opak, věcně totéž: „Kdo se bude snažit, aby porozuměl (rozuměl správně Písmu, řeči zázraků, proroctví, trvání církve...), bude nucen uvěřit." Jinde však mluví stejně jako Aug. K místu Mt 21. 24 nn, kde fariseové na otázku Páně, byl-li křest Janův s nebe či od lidí, odpovídají: „Nevíme", podotýká: „Nerozuměli, protože nevěřili." Odpověď Páně 21. 32 zní stejně: „Nevíte, byl-li Jan vyslanec Hospodinův — nechcete vědět, protože nechcete věřit. Kdybyste zřejmé pravdě (mluva zázraků Ježíšových!) zatvrzele neodpírali, t. j. kdybyste uvěřili, jak nezaslepený rozum káže, pochopili byste... rozuměli byste (jak je na př. mně, „synu člověka", možno vymýtat démony, odpouštět hříchy atd.)." Boha obviňuješ (Marcione!), jakobys ho znal. Kdybys ho znal, neobviňoval bys ho! (Týž Tert.)

Pravda přesvědčuje tím, že učí, neučí tím, že přemlouvá... ničeho se nebojí leč jen aby nebyla skryta. (Tert.; viz str. 117; za to však had „skrývá veškerou moudrost svou v temných koutech svých skrýší... lucifuga bestia...") Když jest usvědčena lež, ozřejmí pravda. (Týž.)

Velmi instruktivní jest četba starokřesťanských apologetů 2. a 3. stol. Nynější odpůrci by žasli, kdyby je četli — zvěděli by, že mnohé jejich moderní námitky mají úctyhodné stáří a že byly vyvráceny už dávno. Vezměme třebas Origenův spis „Proti Kelsovi". Uvádí jeho vývody slovo za slovem, takže lze jeho ztracenou knihu skoro úplně sestavit z Origenovy apologie. Dvě vlastnosti vyznačují tohoto odpůrce učení Kristova: za prvé, píše o věcech (o křesťanství), jimž zhola nerozumí, podkládá nám nauky falešné, t. j. znetvoří a překroutí učení víry a proti tak zfalšovanému spustí stavidla své výmluvnosti a svého důvtipu; jindy jim podkládá to, co učili bludaři, na př. ofité, a pak rázně tyto „křesťanské" bludy vyvrací; za druhé, kritisuje je s drzostí a posměchem, obvyklou zbraní našich nepřátel — tedy vlastnosti společné s nejedním moderním „vědeckým" rytířem nevěry.

Ukázky (z páté knihy Or.): Nerozlišuje křesťany od židů. „Ptám se jich (křesťanů), koho pokládají za

ther a jeho nástupci." Tu vystoupí nějaký samozvaný reformátor a založí novou sektu a vymáhá ode mne víru a poslušnost — jakým právem?[10]) Ti lidé na mne dělají dojem jako Don Quijote, jenž od každého chtěl, aby přisahal, že jeho dáma jest na světě nejkrásnější. „Nevidouce ji musíte tomu věřit, to vyznávat a na to přisahat, sic boj proti vám." Taková víra jest vpravdě slepá, nikoli však víra naše.[11])

„Věřím jen to, co vidím..." Známá fráze, dvojnásob nesmyslná. Za prvé mají říci: „Poznávám to, co vidím", protože to, co vidím, nemusím nikomu věřit. Za druhé, tato „zásada" sluší zvířátku, nikoli člověku. Co vlastně znamená? „Já mám jen smyslové poznání", a to má každé zvíře. Podotkněme však ihned: Jiného poznání zvíře nemá a proto není schopno ani diskursivního ani víry, protože k obojímu jest třeba rozumu, jenž mu chybí. Vtip, že podle Linnéa skot požírá 276 druhů rostlin a zdržuje se 218 druhů, že tedy „zná" na 500 druhů, tedy více než mnohý profesor botaniky, není tak duchaplný, jak se na první pohled zdá. Ono zvíře nezná žádný druh, nýbrž pomáhá si na pastvě čichem. Co na tento smysl působí příjemně, to požírá, co nepříjemně, toho se netkne. Tak to zařídila „příroda" u němé tváře, že to, co jest zvířeti prospěšné, jest jeho smyslům i příjemné, a co jest mu na škodu, to jest mu odporné.

---

[10]) Sedne-li celý vědecký svět na lep podvodníku, jako se stalo r. 1909, když „objevitel" severní točny Cook se rázem stal hrdinou dne, je to světová ostuda. Takovými světovými podvodníky byli všichni zakladatelé „nových" náboženství, od pradávna dodnes. „Řekne-li vám kdo: tam nebo onde jest Kristus, nevěřte" (Mt 24. 23); právě tak těm, kteří vám řeknou: „Mne posílá Kristus." Já jsem založil jednou jednu církev, a jen tu jsem zmocnil. Odkud mají ověření ostatní „církve"?

[11]) Na prvním sněmu nově založené sekty praví řečník: „Naše církev dosud nemá Kreda." Kdo jí to kredo dá? Komu budou nebo mají věřit? Sobě a svým výmyslům? Tomu, co jim patriarcha k věření beze všech důkazů předloží?

U člověka obdařeného rozumem je tomu jinak, jak jsme zvěděli v úvaze o užívání tvorů (II. kap. 6.—8).

„Poznávám a uznávám jen to, co vidím...“[12]) Nuže, kterým smyslem poznáváš ultrafialové nebo infračervené a vůbec „neviditelné“ paprsky? Viděl někdo již Roentgenovy paprsky? A přece existují. Co by si dnes bez nich hygiena počala! Mravenci „vidí“ ultrafialové paprsky — zda zrakem či nějakým smyslem nám neznámým, jest pro naše pojednání lhostejno. Člověk stojí tudíž dokonalostí smyslů daleko za nimi, ale nemá jim co závidět — rozum, kterým ho Tvůrce obdařil, vyváží tento nedostatek tisícerонásobně. Kterým smyslem poznáváš magnetismus? Kterým elektřinu? Nesčetněkráte jsem dostal odpověď: „Citem... hmatem...“ ba dokonce prý zrakem. Těmi smysly poznáváme jen účinky elektřiny (ránu, když vstoupí proud do těla, nebo rozžhavenou žárovku, když jí proud prochází), ne však elektřinu samu, tak jako žádnou sílu nepoznávám bezprostředně smysly, nýbrž jen v jejích účincích.

Objevení Neptuna („špicí péra, nikoli dalekohledem“) se prohlašuje za titánský výkon lidského ducha, a do jisté míry právem. V Bürgelově astronomii čtu cosi o temných tělesech ve vesmíru, a autor mluví podobně. „K největším vítězstvím lidského ducha patří, že byla objevena temná tělesa ve vesmíru, kterých nikdy nemožno uzřít dalekohledem ani zachytit na fotografické desce.“ Na př. temný společník Algola; nejen, že byl objeven, nýbrž zjištěna i jeho velikost a třítýdenní doba oběhu kolem svítícího společníka. Vypočte-li astronom zatmění slunce tisíce let dopředu nebo dozadu, poví-li nám geologie, jakou tvářnost měla naše vlast a celá země za první doby ledové nebo v třetihorách nebo v kambriu, stačí jejich svědectví, aby ukázali s dostatek nesmyslnost fráze: „Poznávám jenom to, co vidím.“ Vzpomínám Araba, s nímž Angličan na cestě pouští začal duchaplný rozhovor: „Ke komu ses modlil?“ „K Allahovi.“ „Viděl jsi ho někdy?“ „Neviděl.“ „Jaké bláznovství tedy,

---

[12]) U člověka tělesného jediným měřítkem všeho vědění jest povrchní běžné vidění. (Aug.)

modlit se k tomu, jehož jsi neviděl!" Arab neodpovídá nic, za chvíli však začne Angličan: „Tady už šel někdo před námi." „Viděl jsi ho?" „Neviděl." „Jaké bláznovství tedy tvrdit, že tu někdo šel, když jsi ho neviděl?" „Ale vidím jeho stopu." „A já vidím stopy Allahovy v celém vesmíru!"

Mnoho dokladů bych mohl snést, jimiž bych ukázal, že by ve společenském životě nebylo zhola nic jistého, kdyby se všichni rozhodli, že neuvěří, o čem se sami nepřesvědčí. Syn by odpíral lásku rodičům, boje se, že snad nesprávně miluje, byv podvržen. (Aug.) Smějete se nám, že věříme, vtipkujete a posměchem nás stíháte, a sami ve všedním životě věříte tolik! (Arnobius, kol r. 300.) „Zdá se mi, že věřit jest jakási slabost, sic by se toho slova neužívalo za nadávku." „Slabost je být lehkověrný... anebo pochybovač. Tento má vždy alespoň nějakou pochybnost o věcech nepoznaných, věřící nemá pražádnou." (Podle Aug.)

C) Jest víra člověka důstojná?

Na tuto otázku jest již vlastně odpověděno. Není-li víra nerozumná, není-li slepá, není nedůstojná. Je-li víra pramenem nových poznatků a sice takových, jichž bychom jinak leč vírou nedosáhli, pak jest tento pramen poznání člověka stejně důstojný, jako poznání smyslové nebo rozumové.[13])

„Co nechápu, to neuznávám, tomu nevěřím..." Fráze stejně duchaplná jako předešlá a stejně jako ona namířena proti sv. víře. Věřím (správně: „uznávám") jen to, co chápu.[14]) Sv. víra obsahuje tajem-

---

[13]) Podotýkáme, že toto trojí poznání nelze pojímat jako tři isolované krabice, z nichž otevru vždy tu, kterou potřebuji . . . . Poznání rozumové se opírá u člověka v těle smrtelném o poznání smyslové a jím začíná (omnis cognitio incipit a sensu. str. 318), víra pak jest provázena diskursivním přemýšlením.

[14]) Velkokrál Hindostanský Akbar (vládl od 1556) byl nadšen pro nauku o stěhování duší. Misionářům T. J. se podařilo zjednat si přístup ke dvoru, král

ství, jichž lidský rozum nechápe... Co jest vlastně tajemství? Vše, co jest nad můj rozum, co přesahuje mé pochopení. Pro děcko je „tajemstvím" čokoládový dort, na němž si pochutnává. Pro kuchařku ovšem tajemstvím není, ale pro ni jest „tajemství" na př. telefon, do kterého padesátkráte denně mluví. Studentovi tento užitečný vynález tajemstvím není, za to však rotačka atd. Známá jest událost ze života kteréhosi misionáře; připravil se o všechnu důvěru pohlavára, když mu řekl, že pochází ze země, kde se může po vodě chodit. Pohlavár neviděl nikdy zamrzlou řeku, nechápal, jak možno po vodě chodit, proto tomu nevěřili. Když asi v polovině min. stol. přišli Lazaristé Huc a Gabet v přestrojení do Lhasy, mluvili s tamějšími budhistickými lamy, zvláště často se zástupcem talelamy. Vypravovali mu o Evropě, o létacích lodích atd., věci, nad kterými on také žasl. Když však činili pokusy s drobnohledem, odpověděl jim: „Teď uznávám všechno, co jste mi říkali; lidé, kteří vynalezli tento přístroj, dovedou jistě vynalézt i létací lodi a podobné věci." Kdo poctivě (pravdu) hledá, netupí to, čemu ještě nerozumí, a proto tomu neodporuje. (Aug.)

Co nechápeš, je tudíž pro tebe tajemstvím. Řekneš-li však: „Co nechápu, tomu nevěřím, to neuznávám", znamená to jinými slovy: „Co se nevejde do mého omezeného rozumu, tomu nedám já pečeť pravdy." Možná, že zítra pochopíš, co nechápeš dnes. Tedy až zítra to začne být pravda? Až když ty to budeš chápat? Je tvůj rozum a tvé pochopení měřítkem vší pravdy? Kdyby nevzdělaný divoch na tvé výklady, jež jeho rozum přesahují, odpověděl podobně, nevím, zda bys to pokládal za projev velké inteligence. Pravda se málo stará o tvé pochopení a o tvoje placetum. Kdo má jen trochu rozhledu, přijde sám k úsudku: „Lidský rozum je tak omezený, obor

---

sympatisoval s křesťanstvím a byl by je rád přijal, jen kdyby mu byli podali evidentní důkaz pro tajemství nejsv. Trojice a Vtělení Syna Božího.... důkaz jasný jako $2 \times 2 = 4$. Zdali pak měl tak evidentní důkaz pro své dogma o stěhování duší?

vědění tak rozsáhlý, kolik je asi věcí, jež můj rozum nepojme?" Andílek, přelévající moře do malé jamky, připomněl podle legendy velikému učiteli hipponskému tuto pravdu.

Při tom mám na zřeteli řád přirozený, t. j. chci říci, že příroda, kterou vidím a hmatám, jest plná tajemství, jež nepochopí a nevysvětlí žádná věda a žádný badatel. Sedm záhad světových, na něž Du Bois Reymond odpovídá svým známým slovem „Ignoramus et ignorabimus, nevíme a nikdy nezvíme", jest jen maličká ukázka (odkud hmota? odkud síla? atd.) Ale jak pravím, jeho sedm záhad jest jen nepatrný zlomek. Ať mi odpoví některý badatel na tyto otázky: Co jest čas? Co jest prostor? Co jest pohyb? Co jest síla? Co jest hmota? Co jest světlo? Co jest život? Proč uhlík v krystalech soustavy krychlové jest tvrdým průhledným diamantem, v soustavě šesterečné měkkou tuhou s vlastnostmi docela rozdílnými, a beztvárný uhlím? Proč sodík, měkký kov (jenž taje při 96½°, jest lehčí než voda a snadno se okysličuje), sloučený s chlorem, jedovatým plynem, žíravým a dusícím, tvoří kuchyňskou sůl (NaCl), látku pevnou s vlastnostmi docela odlišnými? Bez konce bychom mohli klást vědě podobné otázky, a na všecky by musila odpovědět: ignoramus — nevíme. Ze tří čtvrtin jest věda tajemstvím! Elektřina — svítí, topí nám, vozí nás, pracuje za nás, nese naše depeše za oceán — ví věda, co elektřina jest? Nejjednodušší zjev: hvězdy jsou tělesa kulatá, jak ví každý školák; hledím-li na ně dalekohledem, jeví se jako světlé body, což jest pochopitelné, ale odkud hvězdicová podoba, hledím-li na ně prostým okem? V kterémsi astronomickém díle jsem četl tuto odpověď: „To musí být něco v oku, na sítnici." Vysvětlení stejně duchaplné, jako když se zastaví z nenadání elektrická tramvaj a průvodčí vysvětluje cestujícím, že se „musilo něco stát v elektrárně." R. 1790 přišla do Paříže zpráva, že blízko osady Juillac se snesl déšť kamení s nebe. Starosta a řada očitých svědků rolníků byla ochotna svou výpověď stvrdit přísahou, ale učení páni s Bertholdem v čele vyhlásili jejich tvrzení za bláznovství a vzdychali, že jest možná ještě tak

zabedněná pověra v jejich osvíceném století. Dnes nauka o meteorech tvoří celé odvětví vědy a nikoli nejzbytečnější.

A tito lidé, kteří nedovedou vysvětlit záhady v přírodě, kterou vidí a hmatají, chtějí nekonečného Boha pochopit jako násobilku. Mělký člověk nemá ani tušení, že vězíme v moři záhad (Schopenhauer), jediná kapka vody jest knihou nezbadatelných tajemství, a svatá víra má být průhledná jako boží vodička? Jak v přírodě, tak i ve svaté víře jsou tajemství, nikoli proti rozumu, nýbrž nad náš omezený rozum. Proti rozumu by na př. bylo tvrdit $2 \times 2 = 5$. Lidé, kteří stojí před přírodou jako před záhadou, třebaže ji celý život studují, chtějí předpisovat Bohu, co uvěří a co nikoli, co uznají a co nikoli. Jestliže víra neuvěří, lidské slovo nevysvětlí. (Lev Vel.) Neuvěříte-li, neporozumíte. (Is 7[9] LXX). Jak mnoho podivuhodných věcí tvoří Bůh ve všem tvorstvu! Jenže nám vše každodenním zvykem zevšednělo. Jak mnoho věcí, po nichž zrovna šlapeme, a jež při bedlivém pozorování nás naplní úžasem. Na př. životní síla semen... kdo ji vystihne myslí? Kdo vyjádří slovem? (Aug., Ep 137. Viz též Civ. Dei X. 12.) Hlupáci jsou přesvědčeni, že všemohoucí Bůh nemůže učinit nic, co buď nedovedou učinit sami nebo co v životě nikdy neviděli. (Týž.) Tito lidé jsou jako slepec, jenž se dotýká žhavého uhlí: jeho zář mu nikterak neprospívá, ale jeho žár mu ublíží. (Efrém.) Všechna zaslepenost bludařů a nevěrců pochází odtud, že slova Kristova neměří podle toho, kdo je vyslovil, nýbrž podle sebe samých. (Tom. Vil.)

Ten světa vašeho zrak pátrající
jen tak se v božskou nezbadanost noří,
jak lidské oko v moři tůň se tmící:
dno u břehu sic stihne, ne však v moři!
Tam hloubka nad dnem zraku závoj tvoří,
a závoj ten se tobě zcela neodhalí...

(Dante, Par. 19.)

XVII. Svědectví dějin.

Jest víra moderní? Hodí se do moderní doby či jest zastaralá a patří do starého železa? Kdo by tato slova nebyl ještě nikdy slyšel! Ti, kteří se tváří, že s církví jaksi sympatisují, hlásají: „Křesťanství vykonalo svou úlohu, jsme mu za to vděčni, vyslovujeme mu za to své uznání, ale teď pomalu už musí s jeviště ustoupit jiným mladým směrům plným života a bujaré síly."

Víra jest starobylá, ano, ale zastaralá? Nikdy ne! Filosofické systémy se mění a stárnou rychleji než odkvétající krása mládí; za několik desítiletí jsou překonané, zastaralé, ačli vůbec se nenarodily mrtvé. Proč? Protože jsou dílo lidské, tedy nedokonalé. Ale pravda je táž a nemění se. V církvi samotné najdeme zřízení, o nichž platí: „Vykonala svou úlohu a odešla." Na př. rytířské řády, řády k vysvobozování zajatých... nastaly jiné poměry, situace světová se změnila, co by dělaly dnes rytířské řády? Co ty druhé? Některé změnily pole své působnosti a staly se řády apoštolskými, kazatelskými, věnují se duchovní správě... jiné zmizely samy sebou nebo byly zrušeny. Víra však trvá tak jako násobilka se nemění a nebude nikdy zastaralá.

Začněme s Písmem sv. Napoleon praví před bitvou svým bojovníkům u pyramid 21. července 1798: „Vojáci, na vás teď hledí hrdinové čtyř tisíciletí, ukažte nyní též, že jste hrdinové." Z Písma sv. ke mně mluví více než 4000 let! Z těch stránek ke mně mluví dlouhá tisíciletí, ta kniha přetrvala víc než ony pyramidy. I jiné knihy přečkaly celá staletí, Ilias, Mahabharata, i ony jsou čteny, ale kdo jim věří? Ovládají duchovní život národů? Čte je ten, jemuž jde o estetický požitek, ale více v nich nikdo nehledá, nanejvýš ještě kulturní historik.... Sedm divů světa: labyrint, halikarnaské mausoleum, zahrady Semiramidy... zmizelo vše, čas vše pochoval. To jest osud všeho lidského; slovo Boží však trvá na věky.

„Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi..." Mojžíš psal tato slova, když se ještě Egypťané klaněli api-

sovi, když Indové si vypravovali nesmyslné báchorky o bozích a vzniku světa, když se Babyloňané klaněli hvězdám... Ve třetí kapitole své první knihy sděluje, odkud pochází zlo na světě, zatím co jiní národové o tom vypravovali nejnesmyslnější dohady a kdy o Řecku a Římu nebylo ještě ani stopy. David skládá žalmy, lid Hospodinův jimi oslavuje pravého Boha, zatím co Homér píše své báje o bozích... vše dávno před tím, než bylo založeno Karthago, než Solón šel do Egypta, aby tam nabyl zkušeností státnických, než Lykurg dával zákony Spartě, kdy Peršané se klaněli ohni. Isaiáš mluvil o Panně, jež porodí syna, když na místě, kde nyní stojí Řím, byly bažiny. Již sedm staletí měl národ vyvolený svou svatou knihu, když Řekové začali počítat podle olympiad a když založen Řím. Tisíc let už ji měli, když Konfutse a Buddha vystoupili se svými naukami; přes tisíc let už z ní četli, když se začala řecká mládež tísnit kolem stolců svých filosofů a když se začala stavět čínská zeď. Svatá kniha viděla slávu, rozkvět, úpadek i pád velmoci egyptské, assyrské, babylonské, perské, macedonské, římské.

Přišel Kristus... ne Zákon zrušit, nýbrž zdokonalit. Od jeho příchodu uplynulo již bezmála 2000 let. Co lidských výtvorů vzniklo a zmizelo za tu dobu! Kolik nauk se vystřídalo! Jen v Orientě zůstalo při starém, ale jakmile tam začne vanout čerstvý vítr evropské kultury, zmizí ta plíseň.

Dvě tisíciletí... Apoštolé vinou se těsně k milovanému Mistru na Olivetské hoře dva dny před jeho skonáním a hledí teskně na Boží město, jež před nimi v záři zapadajícího slunce. „Nezůstane kámen na kameni..." I oni s ostatním Israelem sdíleli víru, že chrám potrvá věčně... „Pravím vám, že nepomine pokolení toto, až se všechny ty věci stanou..." Vy se toho nedočkáte (krom Jana), ale ti, kteří jsou mladší než vy, uvidí na vlastní oči... Uplynulo 40 let, a hromada trosek, nad níž stál Titus, byla němý svědek, že slova Kristova nepominou, a Titův oblouk na římském foru, jediná zachovalá památka uprostřed trosek, hlásá totéž dodnes všem, kteří mají oči k vidění...

Římské forum, kde se sbíhaly nitky všeho politického a kulturního života světové říše, odkud byl ovládán duševní i materielní život zemí... co zbylo? Trosky... Horác prorokuje, že jeho básně budou čteny, dokud Vestálka bude stoupat na Kapitól... Jeho básně se sice čtou, ale kolik staletí tomu, kdy poslední Vestálka na Kapitól stoupala! Kolik staletí, co zhasl věčný oheň na oltáři Vesty, a z jejího chrámu také jen trosky... kde ten věčný oheň hořival, roste dnes několik divokých jiřin, před oltáři Kristovými však hoří věčné světlo stále, slovo Kristovo nepomíjí...

Jako začátek nové doby bylo oslavováno založení svaté říše římskoněmecké. Našli se učenci, kteří soudili a dokazovali, že nemůže zajít. V misálu jest zvěčněna v několika modlitbách; ty modlitby tam jsou, aby připomínaly, když listujeme, že tisíc let ta říše trvala, a pominula. Hledej mi kosti posledního kněze, jenž se je u oltáře modlil!

Papežský stát trval ještě déle, a ještě více bylo těch, kteří dokazovali: je vyloučeno, aby pominul. A přece pominul! I on vzal za své, aby tím větším leskem bylo ozářeno slovo Kristovo, že pomine nebe, pomine země, ale nepomine jeho slovo. O anglické bance v Lndýně říkají: „Jak dlouho bude stát banka, tak dlouho bude Anglie. Padne-li banka, padne Anglie, a až padne Anglie, zřítí se celý svět.“ Opravdu?

Všecko na světě se mění, slovo Kristovo se nemění. Na kterési universitě začal mladý profesor své přednášky, a sál nestačil množství posluchačů. Slyšet jeho geniální přednášky... Uplynulo čtvrt století, profesor přednášel ještě, ale sál prázdný. Jeho paní kdesi ve společnosti vykládala: „Nemohu pochopit, čím to je, a přece vám mohu zaručit, že jeho přednášky jsou navlas takové jako před 25 lety...“ To byla právě ta chyba! „Ani písmene na nich nezměnil...“ Co bylo geniální před lety, bylo nyní zastaralé, překonané... co tehdy uchvacovalo, patřilo teď do starého železa.

Kristus, věčná a nekonečná Pravda, Moudrost, světlo... co on řekl, nemusil měnit ani opravovat, protože bylo naprosto dokonalé, správné, pravdivé,

bez nedostatku nebo omylu; to nemůže ani jiný měnit nebo zdokonalit, jakoby se učení Kristovo přežilo docela nebo částečně, jakoby bylo méně vhodné pro naši dobu, jakoby bylo třeba je přizpůsobit moderním poměrům. Amerikanismus, směr, jenž vznikl v církvi samé, tvrdil: „Některé ctnosti, jež Kristus hlásal a konal („passivní" ctnosti: pokora, poslušnost atd.) se nehodí do dnešní doby. Dnes jen „aktivní" ctnosti — co bylo ctnost před 19 staletími, je dnes slabost." Církev odsoudila toto učení jako blud, stejně jako bludné jest tvrzení: „Křesťanství znamenalo pokrok pro doby, kdy povstalo; když lidstvo učinilo další pokroky, jest již přežilé." Všechna tato tvrzení plynou nebo se aspoň opírají o předpoklad, že Kristus jest učitel jako jiní filosofové. Kristus jest však Bůh, a jako jest nepomíjející on, tak i jeho slovo. Stat crux dum volvitur orbis — stojí kříž uprostřed všeho kolotání tohoto světa. Ani jediné slovo, ani jediné písmeno, ani jediná čárka nebude změněna a nepomine ze slova Kristova, nikdo nikdy nic „nepřičiní" k evangeliu, tak jako nikdo nikdy neopraví násobilku.

„Slova má jsou duch a život" (Jan 6. 64). S nesmírnou námahou a důvtipem se podařilo rozluštit klínové písmo, hieroglyfy, pilně se studují ony památky z dob minulých, jež podávají tolik cenného materiálu k poznání tehdejšího života politického i kulturního, ale kdo bude číst egyptskou Knihu mrtvých proto, aby jí věřil a snad dokonce podle ní se řídil? Rabíni pilně studují talmud, ale pilně se chrání příliš o něm mluvit. Sami cítí, že to jest zkamenělina z dob dávno minulých, mrtvá litera, ba ještě hůř — ani židům nemožno dnes z něho předčítat, o doporučování jeho zásad ani nemluvě. Nevím, kdy byl naposled vydán a vytištěn, ale vím, že to nebylo k tomu, aby se kdo podle něho řídil, nýbrž z téhož důvodu, jako se vydávají a tisknou staročínské knihy Laotseovy... jako otiskujeme a hledíme uchovat staré krámy, stará literární díla, jako doklad zmizelé kultury. Jen jedna kniha prastará se otiskuje znova a znova, a nejen otiskuje, nýbrž i čte, a nejen to — to platí o Vergilově Aeneidě také — ale aby se lid-

stvo podle ní řídilo. Jiné památky z dob minulých na nás dělají dojem jako vyhaslé sopky. Dostaneš se až nahoru, do krateru. „Tudy kdysi stékaly proudy žhavé lávy, odtud metán žhavý popel a kamení do širého kraje. Dnes není nebezpečná, nikdo se jí nestrachuje.“ V krateru snad vidíš i jezírko, v němž si hrají rybky... životní síla vulkánu ta tam... Chápeš nyní poněkud slovo jistých lidí: „Proti jiným náboženstvím nebojujeme, protože nejsou nebezpečná.“ Podle toho, jak se to vezme! Pokládáte-li za nebezpečné jedině to náboženství, jež má dosud dostatek životní síly, aby podstoupilo boj proti nevěře, pak s vámi souhlasím. Životní sílu má jedině naše svatá víra. Zdálo se někdy při vzniku sekt, že vlijí nový život do žil, že obnoví národ. Zdálo se... Čeští bratří, jak slibně začali, a jak brzo a jak neslavně skončili! Přičítej si to, čemu chceš, ale církev Kristova prodělala všecko mírou mnohonásobnou: vnější pronásledování, vnitřní krise atd., a je tu přece, plná životní síly.

Svatá hrdost nás naplňuje při té úvaze. Slova má nepominou... Hrdost, nikoli pýcha. Tisíciletí trvá boj proti slovu Božímu jak psanému tak kázanému, a nevyvrátil dosud ani jediné slovo, ani jediný verš Písma. „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.“ V potu tváře s horečným úsilím se snaží falešná věda všemi prostředky, jež jsou jí k disposici, dokázat, že tento verš jest báje, a co dokázala? Nic! Leibnitz měl jednou v jakési „lepší“ společnosti přednášku a pravil mimo jiné: „Na světě nenajdete ani dvě věci docela stejné.“ Po přednášce si zašly dvě dámy do parku. „Dnes učeného pána zkoupeme. My mu dokážeme, že se dají najít dvě věci docela stejné. K tomu netřeba víc než najít dva docela stejné lístky v zahradě, to dostačí.“ Bylo by to dostačilo — jen kdyby je byly našly! Nepřátelé Kristovi... dokázat mu jediný blud, to dostačí. Dostačilo by, jen kdybyste ho našli! Dvacet staletí jej hledáte, celé peklo vám při tom pomáhá, satan bystří váš rozum, a co jste doposud pořídili? Víra svědectví nehledá, nýbrž má. (Tom. z Vill.) Se svatou hrdostí a vroucí vděčností recitujeme nakonec apoštolské vyznání víry. —

XVIII. Pane, nauč mne cestám zákona tvého!

(Viz celý žalm 118.)

Úvaha o zjevení.

K nejmladším vědám patří speleologie, nauka o jeskyních. Celá staletí chodilo lidstvo kolem, netečně, slepě, a najednou se tu objevilo pole, jež přivábilo celé řady interesentů: geology, archaeology, palaeontology, geografy, biology, kulturní historiky, o turistech ani nemluvě.

Vstup do takové jeskyně. Úplná tma tě obklopuje. Rozsvěť magnesiové světlo, a užasneš nad rozmanitostí, krásou a množstvím tvarů. Fantasie jim dá hned jména: strážce, čaroděj, holubice, děti v koupeli, ruka, záclona, varhany, vodopád, vosí hnízdo... Kdo to vše vyrobil? Voda pod zemí, v nitru hory. Jak dlouho k tomu potřebovala? Celá tisíciletí. Začala dříve než byl člověk na zemi, a když Bůh dával vinníku v ráji zaslíbení Mesiáše a jeho vítězné Matky, byla už dávno při práci. Nikdo však neměl tušení, jaké divy, jaká krása pod zemí v temnotách, ani rolník, jenž už nevím v kolikáté generaci osíval políčko na vrcholu hory. Nebylo vůdce, nebylo světla.

Nebo užijme jiné ilustrace. Jak netušené hlubiny vědění rozevřel lidskému duchu dalekohled! Jaký úžas, když jej obrátili k nebeské báni a po prvé se jím zahleděli na noční oblohu! Měsíc se jim objevil jako koule, velebně se vznášející v prostoru, s horami a údolími podobnými pozemským, s kratery takřka geometricky kružítkem vysoustruhovanými. Jupiter se jevil ne jako bod, nýbrž jako terč, a kolem něho kroužící čtyři (tehdy) měsíce. Hvězdy, jež pokládány za etherické bytosti, jsou ohromné světy v nedostižné dáli! Stálice sice zůstaly nadále světlými body na nebi, ale objeveny zástupy nových drobných hvězd, objeveny sluneční skvrny, a z toho poznána rotace slunce. Mléčná dráha, kterou pokládali staří za místo, kde jsou obě poloviny nebeské báně spojeny... pohleděli na ni dalekohledem, a

uzřeli roje hvězd, jako by se zadívali do sněhových vloček vířících nad zasněženou krajinou.

Nejinak se vede člověku na poli mravním: pravdy, o nichž neměl ani zdání, protože neměl vůdce ani světla, poznal, když vůdce přišel a světlo mu rozsvítil. „Stěží poznáváme to, co jest na zemi, a co máme před očima, s námahou nalézáme: kdož tedy vystihne to, co jest na nebesích?“ (Md 9. 16.) Když ve viditelném světě je tolik záhad (str. 333), což teprve v mravním řádu? Odpověď, kterou dal Sokrates Alcibiadovi na jeho jednu otázku, že totiž jisté věci nám může vysvětlit jen božstvo samo, jest příšliš známá. Když se northumberlandský král Edvin radil se svými, mají-li přijmout křesťanství, jež jim sv. Pavlín přinášel, odpověděl mu kdosi: „Může-li nám tento muž s určitostí povědět, odkud člověk na svět přišel a kam ze světa jde, s radostí jeho náboženství přijmeme, protože sami si v tom rady nevíme.“

Srovnej s tím známou frázi, že se nemá dítě v určitém nábozenství vychovávat, nýbrž nechat je, až doroste, a pak ať si vybere nebo vynalezne samo takové, jaké se mu bude zamlouvat. Bude ještě řeč o tom, zda náboženství jest objektivní pravda či pouhá autosugesce, takže si každý může vyrobit, jaké se mu líbí. Náboženství správně pojaté jako vědomost o Bohu je tedy o b j e k t i v n í pravda. A na ni má dítě přijít samo! Řekne někdo, aby si dítě samo vynalezlo abecedu? Co tak jednoduchého a samozřejmého na pohled, než rozložit řeč v několik hlásek, z nichž sestává, pro každou určit znaménko, a tak sestavovat slova, věty, knihy? Tak jednoduchá věc, a jak dlouho to trvalo, než na to lidé přišli! Nutnost ztělesnit své myšlenky tak, aby je mohli poslat nepřítomným, pociťovali už dávno. Ale jak ty myšlenky ztělesnit! Skythové posílají Dariovi myš, žábu a pět šípů... to byl jejich diplomatický dopis! Pak obrázkové písmo, jehož užívají ještě negři: klubko, v něm jehla s nití, a vedle sešité sukno. Přečti tuto „větu!“ Znamená: „Malé věci mohou mít velké účinky.“ Vysoce kulturní národové, Egypťané a Babyloňané, měli pro každé slovo znak. Jaký to pokrok! Ale... největší učenec v Číně zná znaků 9.000, všech jest však

na 30.000, podle jiných znalců ještě víc! Babyloňané brzo přešli k slabikovému písmu, a teprv asi v 15. stol. před Kr. byla vynalezena první abeceda. Tak dlouho to trvalo! Tolik pokusů a přemýšlení! Věc na pohled tak prostá...[1])

Bez písma není možný kulturní život. Prchavé slovo jest jím ztělesněno, překročí hranice prostoru a času a „žije" dál celá staletí. Ztělesňuje duchovní život národů; kde písmo mizí, tam zdivočí, jak patrno na Indiánech v Mexiku a Peru.

Nyní řekni: „Ať si dítě samo vynalezne abecedu." Kdyby celé lidstvo pozbylo zdravého rozumu a tuto zásadu přijalo, jest všechna kultura zabita.[2]) Jako si dítě nebude řeč teprve tvořit, nýbrž přijme hotovou, jako ho nenecháme, aby samo objevilo násobilku, vynalezlo tužku, péro atd., tak jest nerozum říci: „Ať samo na náboženské pravdy přijde." Rousseau navrhoval sice (v Emilu): „Nevarujte je před ohněm, jen ať k němu jde; když se spálí, poučí ho zkušenost, že se mu má vyhýbat." Mohl ještě dodat, aby je nevarovali před oknem; spadne-li s něho, po druhé už to neudělá.

Prostudovat napřed všecka náboženství... „Pak by musil být člověk živ dlouho jako fénix, než by všechny systémy prostudoval." (Lucián.) Theofrast naříká, že musí ze života odejít v okamžiku, kdy našel bránu k pravdě. Sv. víra sice učí, že člověk může z věcí stvořených poznat jejich Tvůrce, ale kolik bylo lidí, kteří se k tomu poznání vyšinuli? Aristoteles,

---

[1]) Totéž platí o arabských číslicích. Teprve ve stol. 11. byly v křesťanské Evropě poznány a přijaty (papež Sylvestr II.), a teprve od té doby jest možný pokrok v matematice — s římskými číslicemi nelze matematikovi „pracovat." A zase otázka: Dá se myslit jednodušší věc než arabské číslice pro desítkovou soustavu?

[2]) N. B. Písmo není pro privátní potěšení nebo privátní potřebu jednotlivce, nýbrž určeno, aby umožněn vzájemný styk s ostatními! Tomu by nebylo vyhověno libovolnou abecedou, nýbrž jen přijatým a užívaným písmem!

jeden z těch řídkých (snad žádný se nepřiblížil pravdě jako on), poznal existenci jediného Boha, první příčiny všeho, ale i v jeho systému jsou nedokonalosti. Bůh první hybatel všeho, sám věčný atd., ale k idei Tvůrce, jenž stvořil hmotu z ničeho, se přece nevyšinul.

Člověk však potřebuje pravdu pro celý život, vždy a všude, pravdu, jež ho vede k tomu, jak má žít. Potřebuje určitou pravdu, zaručenou, a tu mu nezaručí jeho krátký rozum, byť ji hledal sebe déle. Jak má vlastně v mravním řádě určitě poznat, co má konat? Vždyť jde mnohdy o požadavky, jimž se jeho porušená přirozenost brání a jimž se hledí vyhnout! Bez osvícení s nebe že by tu pravdu našel? Sokrates byl svou odpovědí až příliš v právu! Jde-li však o řád mravní, bylo toto osvícení s nebe (zjevení) tím nutnější, čím důležitější, potřebnější a nezbytnější jest věc, o niž jde, totiž o pravidla mravního života. Netřeba vědět, kolik hvězd je na nebi, netřeba ti vědět o žhavém nitru země, ba nemusíš umět číst ani psát; ale znát, co máš dělat a jak máš být živ, to musíš bezpodmínečně znát.

Jestliže Bůh tedy lidstvu pravdu zjevil, má člověk povinnost tuto pravdu od Boha danou, poznanou a přijatou pečlivě chránit. Ten, komu ji Bůh zvláště k ochraně svěřil (církev), má ji chránit jak zřítelnici oka přede vším porušením (bludem). Zdaž stát nebdí, aby učitel dětem přednášel správně mluvnická pravidla? Proč? Poněvadž dítě samo není s to, aby učitele kontrolovalo, zda jeho výklady jsou správné či nic. Nemůžeš analysovat každý pokrm a přesvědčit se, není-li snad otráven, nýbrž musíš se spolehnout na to, že jest zdraví neškodný, a péči o to musí převzít stát a jeho paragrafy. Tak jest povinností církve bdít, aby pokrm lidských duší, slovo Boží, nebyl otráven. Maličcí pak se musí a mohou daleko větším právem a s daleko větší bezpečností spolehnout na církev než my na stát se všemi jeho paragrafy — prostě proto, že Bůh sám ji chrání a nad ní bdí. Mezi léčkami bludu máme ochranu pravdy. (Lev Vel.)

Nyní jest promluvit o tom, zda Bůh skutečně k člověku promluvil čili zda zjevení se stalo —

že k němu promluvit mohl, o tom není pochyby. V minulém století odkázala kterási dáma francouzské akademii 100.000 franků — aby se umožnilo dorozumění s „obyvateli Marsu"! Lépe by byla udělala, kdyby byla dala učeným pánům pokyn, aby se dorozuměli s Tvůrcem! Ten mluví zřetelněji! Kde a jak? V „knize přírody", — to jest tak zvané zjevení přirozené, Bůh ve výtvorech svých rukou zjevuje člověku svou moc. Ale nám jde nyní o zjevení nadpřirozené[3]), totiž pravd týkajících se mravního života a Boha samého. Zjevil nám je Bůh, ať docela nebo z části?

Lidé tyto pravdy neobjevili, byvše ponecháni sami sobě, t. j. přirozenému světlu svého rozumu. Cicero prostudoval vše, co filosofové odpověděli na otázku: „Co jest Bůh", a pak praví: „Vyložil jsem vám ne tak úsudky filosofů jako nápady bláznů." Pak druhá otázka, zda jest duše, zda nesmrtelná, a pak praví: „Která z uvedených sentencí jest pravdivá, ví Bůh sám." Konečně třetí otázka, zda je něco za hrobem a co tam jest; tu byl lidský rozum teprve hotov. Xenofanes už před ním zpola malomyslně zpola skepticky praví: „Nikdo pravdu nepoznal a nepozná, ani o bozích ani o vesmíru." Demokrit právě tak: „Buď neexistuje pravda, nebo jest nám skryta", a my nejsme s to ji najít. Plato jde do Egypta, aby tam hledal a našel pravé náboženství... tam asi pochodil — u ctitelů apise, koček a ibisů! Platí o něm, co o Aristotelovi: patří k těm, kteří se nejvíce přiblížili poznání pravdy, a přece co bludů v jeho systému! Schvaluje otroctví a pohazování dítek, nemluvě o ohavnostech jako byl řecký hřích a společenství žen (ve „vzorné republice"!).

---

[3]) Zjevení může být nadpřirozené v dvojím smyslu: buď z ohledu na obsah — protože nám sděluje tajemství, na něž rozum lidský sám absolutně přijít nemůže (nejsv. Trojice, vtělení, hřích dědičný, očistec atd.); nebo z ohledu na způsob — pravdu rozumovou (na př. existenci Boží) mi sděluje Bůh sám nebo skrze svého zástupce. Kam nepronikne anděl rozumem, tam pronikne prostý muž vírou. (Tom. Vill.)

Totéž platí o každé vědě. Kdyby někdo chtěl zkontrolovat jediné dějepisné dílo, potřeboval by na to léta, a zjištění jediného astronomického údaje by bylo nad jeho schopnosti. Což tedy teprve „laik", jenž jest v dotyčné vědě cizincem?

Suď tedy sám, je-li víra rozumná. Nejen rozumná, nýbrž nezbytně nutná ve všedním životě, ve studiu, ve vědě (v mezích a smysle právě naznačeném).

A nyní se chápe slova apoštol lásky, jehož můžeme nemenším právem nazvat apoštolem víry, a praví: „Přijímáme-li svědectví lidí, vězme, že svědectví Boží jest větší." (1 Jan 5. 9.) Věřím-li lidem, sluší se daleko více věřit Bohu, a když on ke mně promluví, pak mám svatosvatou povinnost říci: „Ano, věřím, credo —"[5]) Proč? Protože Bůh jest absolutní pravda, nemůže se klamat, nechce a nemůže nás podvést. Jest tedy nejen slušno, nýbrž i rozumno,

---

kteří jsme po nich přišli. Připomínám hned: nutno mít za to, že jiní dovedli také posoudit, zda křesťanství jest pravé, a jest nutno, aby se dítě na jejich úsudek spolehlo. Jako od matematika žádný rozumný člověk nebude žádat, aby si logaritmy přepočítal, tak jest nerozumno žádat, aby každý napřed sám všechna náboženství prostudoval, než se pro Krista rozhodne — k tomu by nestačil celý život, a mnohému schází jak čas, tak schopnosti k takovému studiu! — Abychom předešli nedorozumění, podotýkáme: **objektivní** věda, jejíž definice podána na str. 11., se o víru neopírá. Že log 2 = 0·301029995..., že kyslík je prvek dvojmocný atomové váhy 16, že osa zemská měří 12.712 km atd.: to vše jsou údaje vědecky zjištěné a objektivně jisté! Něco jiného jest mé **subjektivní** vědění, jenž tato data prostě **přijmu** jako zjištěná („věřím...").

[5]) Argumentace a minori ad majus: od víry přirozené, bez níž se člověk neobejde a v níž jeho všední život se pohybuje jako v živlu, třebaže při ní omyl vyloučen nikterak není, přechází k víře nadpřirozené, kde veškerá možnost omylu naprosto vyloučena.

abych na slovo uvěřil tomu, co praví nejvyšší zosobněná Pravda.

Jen o jednu věc běží, totiž zjistit, zda Bůh skutečně mluvil nebo mluví. Když byla svrchu řeč o historikovi, jenž „věří" objeveným pramenům a podle nich (na základě jich svědectví) dělá svou historii, jistě by některý dějepisec z povolání zvedl hlas k protestu. „Můj úkol není tak lehký a pohodlný, jak by se z těch slov zdálo. Já musím uvažovat o věrohodnosti pramenů a ne všem slepě na slovo věřit. Musím studovat, kdo jest původce oné zprávy, zda pravdu říci mohl a chtěl, musím jeho svědectví nebo záznam srovnávat s jinými současnými, jsou-li jaké, s tehdejší situací, a teprve po dlouhém, pečlivém a zevrubném badání a zkoumání jeho výrok přijmu jako jistý nebo jako pravděpodobný nebo jako pochybný nebo jej případně zamítnu jako nepravdivý — sice bych jednal nerozumně a má víra by byla slepá (moderně: nekritická)." Rádi věříme a uznáváme, a zároveň podotýkáme: ani naše víra v Boha není slepá, i my napřed musíme zkoumat, zda skutečně Bůh mluvil, a tím přecházíme k druhému odstavci.

Jest však tvor (člověk) s to poznat, zda Bůh mluví? Jdeš pouští, vidíš stopy a řekneš: „Tudy šel lev." Přijdeš na osamělý ostrov, a jsi-li odborník, poznáš: „Zde se před dávnými lety udál strašný výbuch vulkánu." Ubíráš se středoamerickým prajesem, a zvoláš: „Zde žil kdysi kulturní národ." Dostaneš dopis, a než ho otevřeš, poznáváš pisatele — čteš článek v revui, a podle stylu uhodneš neklamně, kdo se pod pseudonymem tají, znalec pohlédne na obraz a pozná, čí štětec jej vykouzlil — Když mluví můj spolutvor, poznám ho, i když je vzdálen nebo skryt, a Tvůrce „mluvícího" že bych poznat nedovedl?

B) Jest každá víra a zvláště víra v Boha slepá?

Slepá jest víra „nevěřícího" člověka z lidu, jenž neschopen samostatného úsudku přijímá jako článek víry všecko, co mu jeho noviny tvrdí, neméně než víra „nevěřícího" inteligenta, jenž nejen nekriticky,

nýbrž oběma rukama s radostí se chápe každé „nové“ hypothesy a věří všemu, co se mu v ní k věření předkládá. Nejlepším doporučením bývá mnohému okolnost, že hypothesa činí zbytečnou víru v Boha.

O víře katolického křesťana však platí slovo Pavlovo: „Vím, komu jsem uvěřil.“ (2 Tim 1. 12)[6]) Kristus Pán přichází po prvé jako Mesiáš do Jerusalema, a hned při prvním vystoupení si osobuje práva vyslance Nejvyššího a vyhání prodavače z chrámového nádvoří, ba prohlašuje se za Syna Božího, mluvě o „domě Otce svého“ (Jan 2. 16). Velerada pochopitelně se obrací na mladého neznámého rabbi s otázkou: „Jaké znamení nám ukážeš, abys nás přesvědčil, že tyto věci činíš oprávněně, jsa vyslanec nebes? Že jsi oprávněn takto jednat?“ V moderní češtině by jejich výzva zněla: „Legitimuj se!“ Zazlíval jim Pán jejich žádost? Nikterak. Ale „protože věděl, co jest v člověku“ (ib 25), t. j. znaje jejich nevěru, dává jim odpověď temnou. Nikdo však nepopře, že měli právo žádat, aby se jako vyslanec nebes legitimoval ten, jenž se za něho prohlašoval. Pán se legitimoval —

---

[6]) Zde by bylo vhodno promluvit o tom, čemu theologie říká „motiva credibilitatis.“ Krátce možno vyjádřit slovy Augustinovými a Tomášovými: „Nevěřil bych, kdybych neviděl, že věřit mám.“ Tvrdit, že víra je věc citu, jest nesmysl. Víra jest akt **rozumu** (a ratione elicitus) svobodnou **vůlí** přikázaný (a voluntate imperatus) — jako psaní jest akt ruky, ale vůle jej přikazuje, t. j. kdyby vůle nechtěla, nebude ruka psát. Víra musí mít **důvody**, ačli má být rozumná, a sice pevné a určité. Víra bez důvodů (důkazů) je slepá a nerozumná. Viz II. 44 (výrok Aug. a Tert.)

Touhu po falešné moudrosti líčí Ez (17, 7 nn): „Objevil se orel veliký, mohutných perutí a mnohého peří, a hle, réva vztahovala k němu kořeny své a vzpínala k němu ratolesti své, aby ji napájel více než záhon, v němž byla štípena. A přec byla zasazena v půdě předobré (duše v církvi!), hojně svlažované, kde mohla ratolesti vypustit, nést ovoce a stát se překrásnou révou! Zdaž pochodí dobře? Zdaž orel nevytrhá jejích kořenů a neoškube jejího ovoce?“

nesčetné zázraky, jež vykonal (některé hned při svém prvním vystoupení, ib 23), byly nebeským ověřením jeho poslání. Radí-li se pak po letech fariseové: „Co máme dělat? Neboť tento člověk činí mnoho divů!" (Jan 11. 47), jest odpověď na snadě: „Uvěřit!"

Pán nežádal slepou víru; napřed se „legitimoval", a sice tak určitě a jistě, tak jasně a nezvratně, že nebylo nejmenší pochyby o jeho božském poslání. Pak ale měl právo žádat víru, a sice bezvýhradnou, naprostou, úplnou. „Kdybych nebyl činil divů, jichž nikdo jiný nečinil, hříchu by neměli; takto však nemají výmluvy ze svého hříchu." (Jan 15. 24. 22.)

„Zkoumejte" (Jan 5. 39), volá Pán k nepřátelům. Nechci slepou víru, ale také nechci, abyste před pravdou zavírali oči. Zkoumejte a přesvědčte se, že jsem skutečně ten, za něhož se vydávám.

Zkoumejte a) Písma, vaše svaté knihy, ta vydávají o mně svědectví. Nemyslete, že já budu na vás žalovat před Otcem — vaším žalobcem bude Mojžíš, v něhož skládáte všechnu svou naději; neboť kdybyste věřili jemu, věřili byste i mně, neboť on o mně psal. Tak čteme u Jana 5. 39 nn.

b) Zkoumejte má slova (Jan 7. 17; 8. 18), že jsou duch a život (6. 63)... pochopové vyslaní od velerady sami osvědčují: „Nikdy nikdo tak nemluvil jako on" (7. 46), omlouvajíce se, proč na něho nevztáhli rukou, a Samaritáni, nespatřivše žádného divu od něho, praví (4. 42) ženě, které se Pán osvědčil jako vševědoucí znatel hlubin lidského srdce: „Již nikoli pro tvé vypravování věříme, neboť sami jsme ho slyšeli a jsme přesvědčeni, že tento jest vpravdě Mesiáš, Spasitel světa."

c) Zkoumejte skutky.... „Nechcete-li věřit mým slovům, skutkům věřte" (10. 38), a ze zástupu mnozí správně usuzovali: „Až přijde Mesiáš, zdaž bude více divů činit než tento činí?" (7. 31.)[7])

---

[7]) O zázracích jen malou poznámku. Co jest zázrak? „Zjev smyslům přístupný, vykonaný proti zákonům přírodním." Co není smyslům přístupno, nenazýváme zázrakem (obrácení Pavlovo, jež bylo „zázrakem milosti", větší div než uzdravení nemoc-

Po příkladě Kristově jednali i apologeté, obhájci jeho učení. Tertullián na příklad píše: „Jen jedinou věc od vás žádáme, abyste nás neodsuzovali, dokud jste naše učení neprozkoumali.“ Který bludař kdy řekl: „Zkoumejte“? Věděli dobře, že by byli ztraceni, kdyby tuto zásadu vyslovili. Mohamed přesvědčoval o pravdivosti svého náboženství mečem, husité palcáty, Luther a Kalvín pomocí světského ramene, ariáni se vyhýbali velmi obezřele každé veřejné disputaci s katolíky, angličtí protestanté zavedli na všechny knihy přísnou biskupskou censuru. Za Jindřicha

---

ných — nebo vlité vědění Šalomounovo, to vše nejmenujeme zázrakem; ale možno tak nazvat dar jazyků spojený s vlitým věděním apoštolů, protože tento dar byl přístupný smyslovému poznání). Bezbožecká filosofie možnost zázraků popírá — to patří k jejím základním dogmatům. „Zákony přírodní jsou nezměnitelné.“ To víme, že žádná stvořená moc není s to je měnit. Pouze Zákonodárce, jenž stojí nad zákonem, může jej zrušit (což však Bůh nikdy nečiní, nemaje k tomu důvodu) nebo změnit (taktéž toho nečiní, protože ve své moudrosti vyvolil takové, jichž netřeba opravovat) nebo suspendovat, a to činí jen tehdy, aby se nám „ohlásil.“ Protože jest pouhý duch, nemůže viditelně jinak se nám ohlásit leč takovým zasažením do přírodních zjevů. Takové zasažení (suspendování zákona, smyslům přístupné) jest nám důkazem: zde působí Tvůrce — ať tím potvrzuje slovo svého vyslance nebo vnitřní vnuknutí, jímž k nám mluví. Jde-li o to, aby se legitimoval ten, jehož se vzkazem k jinému posílá, nelze jinak, leč když ho vyzbrojí božskou mocí — buď darem zázraků, projevem božské všemohoucnosti, nebo darem proroctví (po případě kardiognosií), projevem božské vševědoucnosti (panna Orleánská!). Zázrak jest tak očividný důkaz božské moci, že to chápou i divoši. Paravasové řekli protestantským misionářům: „Vykonejte více zázraků než otec František (Xav.); on vzkřísil šest mrtvých, vy jich přiveďte k životu deset.“ Vzkazuje-li Pán Achazovi (Is 7): „Požádej sobě znamení od Hospodina Boha svého“, dává sám na

VIII. nesměla se dát lidu do rukou jiná náboženská kniha kromě jeho „katechismu", a běda, kdo by za něho, nebo za Alžběty jen si troufal vyslovit maličkou pochybnost o správnosti toho, co se jim k věření předkládalo! Luther tázán jednou od kteréhosi predikanta, jak dokáže své tvrzení, odpověděl svým sprostým způsobem: „Řekneš, že doktor Martin Luther to tak povídá, a nevěřícímu papeženci povíš, že papeženec a osel jedno jsou." A což moderní „věda" jistého druhu? Voltairovi dokázal abbé Nonotte za

---

jevo, že se legitimuje především zázraky. (Věřící mají ještě jiné důkazy pravosti své víry: proroctví, podivuhodné trvání církve atd.)

O možnosti zázraků nemůže pochybovat nikdo, kdo věří v osobního Boha. Přírodní zákony přec nejsou nepřeklenutelná hradba, kterou Tvůrce postavil mezi sebe a nás. Naopak, příroda jest poddajným nástrojem v jeho rukou a stojí mu poslušně k službám. Když dal Bůh přírodě zákony, nesvázal si tím ruce, jako médští králové (Dn 6. 15), kteří nemohli změnit ani písmene na zákoně, jejž vydali. Na námitku, že neznáme všechny zákony a tajné síly přírodní, abychom dovedli s určitostí rozhodnout, co zázrakem skutečně jest, stačí odpovědět: abychom poznali správnost některého výpočtu, netřeba znát všechna matematická pravidla. V politice se rádi vymlouvají: „Kdo zná zákulisí, ten se nediví..." Ale jisté věci nazve nebetyčnou hloupostí i ten, kdo nestudoval universitu, a netřeba mu při tom vidět za kulisy. Utišení bouře na moři — ať objeví zákony jakékoli a síly sebe tajemnější, jisto je, že rozkacené živly, rozbouřené vlny a divý vichr nezastaví nikdo dvěma slovy, jimiž způsobil Pán nepatrnou vzduchovou vlnku, zde málo pomůže odvolávat se na sugesci, hypnosu atd. Vzkříšení Lazara... organismus v rozkladě přivést k životu třemi slovy! Zde nepomůže ani homoeopatie ani sugesce... Slepec od narození... Šedý zákal se odstraní operací, jde-li však o nerv, je vše marné; umytí obyčejnou vodou neuzdraví ani to ani ono. Při těchto a podobných divech jest očividno: Žádná moc lidská není s to je vykonat.

jeho života přes tisíc bludů a lží v jeho spisech, a apoštol tolerance se hájil tím, že ho častoval nejsprostšími nadávkami. (Viz i pozn. str. 15.)

Kristus se tedy dostatečně legitimoval a dokázal své božské poslání. Když bylo všem lidem dobré vůle nade vše jasné, že skrze něho mluví Bůh, svěřil svou nauku církvi.[8]) „Jdouce do celého světa učte všecky národy..." (Mt 28. 19.) Církev ustanovena za hlasatelku jeho učení, a jako Pán řekl o sobě: „Slova moje nejsou má, nýbrž toho, který mne poslal, Otce" (Jan 14. 24), tak může i církev osvědčovat: „Moje učení není mé, nýbrž toho, jenž mne zmocnil za hlasatelku své nauky." Ten smysl má dětsky naivní a při tom hluboce krásný výrok tříletého mučedníka Barula, jenž tázán od soudce, kdo mu vše pověděl (víru, kterou před ním vyznával), odvětil: „Mně maminka, a mamince Pán Bůh." Hošík věděl, kde hledat poslední pramen věroučných pravd. Věřil slovům, jež mu matka vštěpovala, nikoli pro autoritu její, nýbrž pro autoritu Boha, jenž ty pravdy církvi zjevil a jejímž prostřednictvím jsme je zvěděli my.[9])

---

[8]) Pohana Kornelia odkazuje Bůh na církev: „Pošli do Joppe k Šimonu Petrovi, jenž bydlí v té a té ulici, ten ti poví, co je ti třeba činit" (Sk 10. 6); tak anděi, třeba že ho mohl poučit sám. Ba i Šavla, jemuž se Kristus zjevil sám, posílá k svému zástupci.

[9]) „Propter auctoritatem Dei revelantis" jest obvyklé theologické rčení; přijímám učení víry za pravé jedině z ohledu **na Boha**, jenž ty pravdy zjevil — ne k vůli Augustinovi, jenž je vysvětloval, ani k vůli evangelistovi, jenž je první napsal, mnohem méně k vůli katechetovi, od něhož jsem o nich zvěděl. Opírá-li se víra o stvořenou osobu! O oblíbeného kazatele, o snoubence... Pak není divu, že obrácení jde rychle, a odpad ještě rychleji. Konvertité, kteří se k pravdě těžce propracovali, zůstávají jí věrni i za cenu největších obětí. Tam cit, zde rozum; tam osobní dojem, zde věcné důvody; tam autorita tvora, zde autorita Tvůrce.

Psychologie nevěry... jak mistrně ji Pán podává na několika místech u sv. Jana! „Vy jste poslali k

Kristus zmocnil církev, aby hlásala jeho nauku. Kdopak zmocnil Mohameda? Kdo Husa, Luthera, Kalvína? Kdo novou sektu? Jakým právem tito lidé ode mne žádají a vymáhají víru? Církev mluví jménem Kristovým — či jménem mluví oni? Trefně odsekl Lessing pastorovi Goezemu: „Kdybych chtěl někoho poslouchat, poslouchal bych papeže.“ Chtěl mu tím říci: „Je-li někdo na světě od nebe zmocněn vymáhat podrobenost (ve věcech víry i kázně), je to jedině katolická církev representovaná papežem, nikoli Lu-

---

Janovi, a on svědectví vydal pravdě. Já sice nepotřebuji svědectví člověka; mluvím o tom jen proto, abyste byli spaseni. On byl svíce hořící a svítící, ale vám se chtělo **jen na čas těšit se v jejím světle.** Ale já mám vyšší svědectví než Janovo: skutky, které já činím, ty svědčí o mně, že Otec mne poslal. Zkoumejte Písma, neboť se domníváte, že v nich máte věčný život. Nuže, ona jsou to, jež vydávají o mně svědectví. Vy však nechcete přijíti ke mně, abyste život věčný měli... Vímť o vás, že **lásky Boží v sobě nemáte.** Přišel jsem ve jménu Otce, a nepřijímáte mne. **Kdyby někdo jiný přišel ve jménu svém, toho přijmete.** Kterak můžete věřit, kdyžtě chválu jedni od druhých hledáte, ne však chválu, jež pochází od Boha samého?“ (Jan 5.) Tak mluví Pán k zákoníkům v Jerusalemě po roce veřejného působení. A na konci jeho působení praví apoštol: „Ačkoli tak mnoho zázraků učinil před nimi, přec v něho neuvěřili, aby se naplnilo slovo proroka Isaiáše.... To pověděl Isaiáš, vida slávu jeho. Uvěřili sice v něho i mnozí z knížat kněžských, ale k vůli fariseům ho nevyznávali, aby nebyli vyloučeni ze synagogy, neboť **milovali slávu lidí více než slávu Boží.**“ (Jan 12.)

Překážky víry... příčina nevěry: lidské ohledy, neřestný život. Jako nemocným očím milé jsou tmy, tak duch, jenž stůně, si zalibuje život v temnotách. (Řeh. Nys.) Máš srdce zamčené, a na klíč žaluješ? (Aug.) Skutky spravedlnosti hnětou původce bezbožnosti. (Theodoret). Abys mohl uvěřit, k tomu je třeba pokory (a čistého srdce!), a před tou přenesnadno vaše tvrdé šíje se skloní. (Aug.)

svého zakladatele. Nemohou označit žádného... nemohou udat žádného jiného učitele a mistra (než židé), a přece od židů odpadli..." Pokládají nebe za Boha... O konci světa židé (místo „křesťané"!) učí, že bude zničen ohněm, a tak činí Boha kuchařem, jenž zatopí v kamnech... všichni lidé pak budou upečeni, jen křesťané zůstanou...

„Jaký nerozum šetřit dravců, kteří nešetří nás, a uctívat šelmy, jež člověka napadají! Ale Kelsos je srozuměn s tím, že jistí lidé uctívají krokodily a o ně pečlivě se starají... křesťané jsou však podle něho hodni výtky, protože se chrání neřestí a ctnost pěstují..."

„Aby se nezdálo, že jsme některou část Kelsova spisu pominuli, protože jsme nebyli s to na ni odpovědět..."

„My nestavíme pouhá tvrzení, nýbrž opíráme je **důkazy**..."

Už Kelsos tvrdí, že křesťanství si mnoho „vypůjčilo" z hellenismu (viz II. díl str. 18 pod čarou).

Docela jinak křesťanská polemika. Tertullián proti Valentiánům: „Rány (bludy) budu ukazovat, nikoli zasazovat; a dá-li se tu a tam někdo do smíchu, je tím vinna jejich nesmyslná nauka" (nikoli můj posměch, jehož se budu vždy zdržovat). „Sluší se pravdě, aby se usmívala, protože je plná radosti; aby s odpůrci žertovala, protože jest bezpečná." Suaviter in modo, fortiter in re — ve slovech vlídní, jak vymáhá blíženská láska, ve věci neohrožení, jak vymáhá pravda.

Nikdy nebudou scházet lidé, kteří se budou troufat pravdě se posmívat a povídavosti světské moudrosti důvěřovat. (Lev Vel.) Často ožije v žácích, co zchřadlo v učiteli. (Týž.)

Aspoň jedno nebo dvě rozhodnutí o tom, co církev učí o víře.

Rozumová úvaha víru **předchází** a vede člověka k ní pomocí zjevení a milosti. (Pius IX.)

Nemáme žádat od nevěřícího, aby uznal zmrtvýchvstání božského Spasitele našeho, dokud mu nepředložíme jisté důkazy (z Písma a tradice; Řehoř XVI.)

XIX. Vím, komu jsem uvěřil.

(2 Tim 1. 12.)

Čím lépe ho kdo zná, tím více ho miluje... Jako červená nit se vinula tato myšlenka našimi úvahami o Kristu. Což sv. víra, kterou nám on přinesl s nebe? Tím méně si jí vážíme, čím méně ji známe... neznáme ji, netušíme, jaký drahokam máme. Že katolický inteligent málokdy svou víru dokonale zná, mnohdy ba sotva dostatečně, nač si to zapírat? Věnujme teď několik stran úvaze o tom, jak krásná jest sv. víra... tak krásná, že sympatií jí mnohdy neupře ani protivník.

Krásná jest především n a u k a sv. víry. Na jedné naší universitě vykládal kdysi profesor, honosící se před posluchači svou nevěrou: „Tolik musí doznat každý nepředpojatý pozorovatel, že ze všech vyznání jest učení katolické církve jediné veskrze logické. Jeden článek víry souvisí s druhým, nic zbytečného, nic bezvýznamného, žádná nedůslednost, ani jediný doklad, že by si učení v něčem odporovalo. Jako řetěz, jenž není nikde přerušen, jako stroj, kde kolečko zapadá do kolečka, jako koncert, kde naprostý soulad. Vše má svůj význam, a celek jest ladný a úchvatně krásný."

Co k tomu podotknout? Nic — leda to, že tento muž církvi docela cizí vyslovil dokázanou pravdu, zjištěný fakt. Či myslíme, kdyby v nauce sv. víry byla nějaká nedůslednost, kdyby si články víry odporovaly, že by na to nebyli protivníci za 2.000 let ještě přišli? Od dob, kdy sv. Justin (†167) vyvracel námitky žida Tryfona a Origen (†254) útoky pohana Kelsa až do encyklopedistů stol. 18., do pamfletu Draperova ve stol. 19.? Bible... každé slovo a každé písmenko bylo již na tisíckráte zkoumáno, vyšetřováno, pitváno, od mužů, jejichž bystrozrak byl hoden vznešenějších služeb než služeb temna a bludu, a co doposud vyzkoumali? Ostří jejich důvtipu se otupilo na žulové pevnosti svaté knihy.

Marný boj proti víře — protože pravdu nemožno zničit, nemožno umlčet, nemožno obvinit ze lži. Meč jí nezničí, vášeň ani teror jí neumlčí, žádné pero ne-

obviní ze lži. Nikdo slunce nezhasne, nikdo ho nezastře, leda sám sobě — zdaž tím dosáhne, aby i jiným nesvítilo? Nikdo jeho požehnání nezadrží, leč zase jenom sobě.

Nelogičnost... zjev, přes který klopýtáme v jiných systémech náboženských každým krokem. Kolikráte musí na př. profesor upozorňovat posluchače, že důslednost nebyla nikdy silnou stránkou wittenberského reformátora! Nejen ve smyslu známého pořekadla „aliud in theoria, aliud in praxi"... v teorii samé, t. j. v systému jeho nauk, kolik nedůsledností! Kolikrát jedna věta odporuje druhé! Je to jako v komplikované účetní knize: zfalšuješ jednu položku, ale pak musíš zfalšovat druhou a třetí, abys svůj podvod utajil. Jenže pak to neklape na čtvrtém místě, objeví se mezera v páté položce, a sotva ji zalepíš, neharmonuje s šestou a sedmou... Vyhoď ze stroje jediné kolečko, a sype se za ním druhé, třetí... Tak každý, kdo „opravil" nauku sv. víry, kdo z pevné souvislosti vytrhl jediný článek.[1])

Slabiny kteréhokoli systému, jak filosofického, tak náboženského, se objeví, jakmile jej začneme

---

[1]) Jen několik ukázek: a) Základní článek protestantismu: „Písmo jest jediný pramen víry" — tato věta v Písmě není! Rozumem jí též nelze dokázat, jak tedy dokáží článek, s nímž jejich nauka stojí a padá? b) „Každý si může vykládat Písmo, jak chce, každého osvěcuje Duch sv." V Písmě čteme, že komorník královny Kandace nerozuměl Isaiášovi a prosil Filipa, aby mu ho vysvětlil (Sk 8), Petr praví o epištolách sv. Pavla, že jsou těžké a že mnozí nerozumní je převracejí, jakož i jiná Písma k vlastnímu zavržení (2 Pt 3. 16.) — poslední napomenutí prvního papeže v jeho pastýřském listě! c) Luther sám nedovolil, aby si jiní vykládali Písmo jinak než on předpisoval — doklady viz v Janssenových Dějinách. Slova Lutherova: „Jsou to osli, kteří svatému Pavlu nerozumějí ani za mák." d) Co bylo dříve, církev a sv. víra nebo psaná evangelia? e) „Netřeba dobrých skutků, stačí samotná víra"... epištolu Jakubovu, jež mluví až příliš zřetelně, vyhodil z bible s obvyklou

aplikovat na skutečnost, anebo když z něho vyvodíme krajní důsledky. Původce takové soustavy sám netuší dosah užitých principů ani tíhu pohromy, jež za nimi spěje v zápětí, ačli lidstvo jejich nauku přijme. Přivodilo by naprostý rozvrat všeho mravního i společenského řádu, jak se skutečně stalo, kdekoli důsledky byly provedeny. „Nemyslící" středověk dovedl v tomto ohledu domyslit důsledněji než novověk, pracující jen teoriemi na papíře. Jednak vycítil, jednak nabyl zkušenosti s Kathary, Albigenskými, Valdenskými, že theologické bludy ohrožují mnohdy stát i společnost; proto tak přísné tresty pro kacíře! Kam by na př. v praxi vedlo učení Husovo[2]), že poddaní nejsou povinni poslouchat vrchnosti světské ani duchovní, je-li v těžkém hříchu... že vše, co činí ctnostný, je ctnostné, a cokoli činí hříšník, je zlé... kam by vedla Kalvínova nauka o naprosté predestinaci a reprobaci („jsem-li předurčen pro nebe, pak mne nebe nemine, ať vraždím nebo loupím, a jsem-li předurčen pro peklo, pak chci alespoň na zemi užívat...")

Naše svatá víra, nauka katolické církve... Ať mi kdo ukáže, že církev musila ze svého učení něco o d-

---

neomaleností („slaměná epištola"). Ale nemluví apoštol víry nejednou o nutnosti dobrých skutků (v ep. k Řím., Kor. i jinde)? A což výroky Páně? „Ne ten, jenž mne nazývá Pánem, t. j. jenž ve mne věří, ale ten, kdo plní vůli Otce mého..." atd. atd. Luthera vyvrátíme jednak z Písma, jež prohlašuje za jedinou normu víry, jednak ho porazíme samým Lutherem. Další doklady se na papír jen hrnou!

[2]) Jak byl Jan Hus na Janu Wikleffovi závislý, pozná, kdo Wikleffa studoval. Některé bludy anglického bludaře hraničí s nepříčetností. Odsouzená věta 6.: „Bůh musí ďábla poslouchat." 40. 45.: „Volba papeže a všechny kláštery jsou zavedeny od ďábla." 44.: „Augustin, Benedikt, Bernard jsou v pekle, jestliže nelitovali, že založili řehole a do nich vstoupili, a tak od papeže k poslednímu řeholníku všichni jsou kacíři." Tedy jen W. a jeho stoupenci jsou neomylní! A při tom tvrdí věta 27. s tureckým fatalismem: „Vše ve světě se děje s naprostou nutností!"

volat, opravit, změnit, jak to vidíme na jiných konfesích! Ve věcech disciplinárních jest ovšem jinak, tam nejen že změna jest možná, nýbrž za změněných poměrů a odlišné situace i nutná. Církev není zkostnatělá, nýbrž živoucí organismus, jenž se dovede lehce přizpůsobit charakteru národnímu, duchu doby, státní formě atd. Ale články víry, jež znamenají pro víru totéž, co násobilka pro matematiku — je snad nedokonalost, že násobilka jest nezměnitelná, či je to přednost, jež činí tuto vědu tím, co je, a tak neskonale ji povznáší nad nejistotu jiných věd? Zde nepomohou fráze: „Nutno jít s duchem doby, všude je pokrok, ani naše náboženství se mu nesmí uzavírat..." Co je dokonalé, to nemusí a vlastně nemůže být opravováno a zdokonalováno. Změna by znamenala zhoršení. Dílo věčné Pravdy jest však veskrze dokonalé; Bůh nemusí opravovat a měnit ani zákony fysické, tím méně nadpřirozené zjevení. Rouškou pokroku nelze zastírat špatně tajený omyl a blud. Buďto jsi měl včera pravdu nebo jsi ji neměl. Jestliže jsi ji měl, pak jsi dnes v bludu, když ji opouštíš. Pakli jsi ji neměl, kdo mi zaručí, že ji máš dnes? Za deset let přijdou jiní po tobě a budou se stejně jako ty dovolávat pokroku a odchýlí se od toho, co ty nám dnes jako jisté předkládáš. Budou v právu stejně jako ty! Dílo božské, dílo lidské... tam stabilnost beze změn, protože pravda, zde změna ustavičná, protože výrobek mýlícího se rozumu. Kdyby dnes Luther vstal, nepoznal by své lidi a nehlásil by se k nim. Co jim zbylo ze všeho jeho učení? Jen jméno luteránů a nenávist vůči Římu. Kolik nedůsledností tehdy, kolik dnes! Jednu odstraní, a druhá se objeví, jako drak v pohádce: jednu hlavu mu hrdina usekl, a dvě nové mu narostly. V některých věcech došli s duchem doby a pokroku tak daleko, že učí pravý opak než on. „Netřeba dobrých skutků, víra sama dostačí." Dnes hoví protestantismus zásadě docela opačné: „Nezáleží na tom, co věříš, jen když jsi pořádně a počestně živ." Každá sekta, každý filosofický systém má na čele vypáleno: memento mori.

Konvertita Dr. Anger praví: „Nepřátelství k církvi katolické se zakládá ponejvíce na nevědomosti."

Mnohdy ovšem plyne z neřestného života; ale nevědomost, o níž Anger mluví, jest mnohdy neuvěřitelná. Fridrich II. na př. praví: „Přísné soudící oko reformátorů zdrželo otce tridentského sněmu od zamýšleného kroku, prohlásit totiž Marii za čtvrtou osobu nejsv. Trojice; proto se odškodnili tím, že jí dali titul Matky Boží a Královny nebes.“ Již Tertullián žádá tyto lidi, aby si napřed zjednali jakés takés poznání sv. víry, než ji začnou kritisovat a odsuzovat. Julián Odpadlík nadutě prohlásil: „*Ἀνέγνων, ἔγνων, κατέγνων*“ (studoval jsem, poznal jsem, zavrhl jsem, t. křesťanství). Sv. Řehoř Naz. mu odpověděl: „*Ἀνέγνως, ἀλλ' οὐκ ἔγνως, εἰ γὰρ ἔγνως, οὐκ ἂν κατέγνως*“ (studoval jsi, ale nepoznal jsi — kdybys byl poznal, nebyl bys zavrhl). Jeho učitelé byli totiž smýšlením pohané a vylíčili mu náboženství Kristovo jako židovskou pověru[3]).

K výroku dr. Angera by se dalo připojit dokladů! Aug. Nicolas vypravuje, že otec nevěrec čte dceři na smrt nemocné jeho dílo o křesťanství, a stává se věřícím, v Paříži socialista dělník, zuřivý nepřítel církve,

---

[3]) Robert Brod, profesor historie na universitě v Cambridge, autorita na slovo vzatá, útočil jednou na katolickou církev. Po přednášce mu řekla katolická akademička: „Co jste dnes o katolické víře řekl, je veskrze pochybené; pravý opak je pravda! Já jsem katolička a znám svou věc...“ Výstup byl trapný, profesor jí slíbil, že bude spornou otázku zevrubně studovat. Studoval — a stal se členem církve, již dříve nenáviděl. U nás? Profesor, profesorka, učitel, učitelka, tupí sv. víru, a ozve-li se katolický student nebo studentka (případně žák nebo žačka), osopí se na ně: „Buď zticha, nemám kdy tě poslouchat“ nebo hrozí špatnou známkou z mravů nebo nutí žáka, aby jeho výklad opakoval (na gymnasiu ve V., že učení o nejsv. Trojici „bylo vynalezeno teprve na cařihradském sněmu“ — neřekl, na kterém...), a když se žák vzpírá mluvit proti svému svědomí, dostane nedostatečnou známku. Se mnou mluví akademik... profesor prý každou chvíli extemporuje a

pomáhá těžce nemocnému hošíkovi učit se katechismu, a stává se věřící, Maurer chce napsat proticírkevní historickou povídku, to však vymáhá předběžná dějepisná studia, a on — zvyklý vše důkladně dělat — studuje důkladně, a změní docela své názory, jiný praví: „S předsudky vůči církvi jsem začal své dílo (o revoluci) psát, s úctou k ní jsem je dokončil."

Krása sv. víry — jenom v tom, že se může prokázat logičností, již uzná i nepřítel, a pravdou, proti níž marně bojuje samo peklo? Což harmonie dogmat? Jediný doklad: postavení Matky Boží v plánu stvoření a vykoupení. Kde moudrost, kde umělec, tam krása. Věčná Moudrost, nebeský umělec... Pokusil jsem se vylíčit poněkud krásu sv. Panny a místo, které jí tvůrčí slitovná moudrost a láska určila v díle vykoupení (Maria, zvláště I. díl). Ještě větší hlubiny Boží moudrosti odhaluje lidskému rozumu tajemství vtělení, osoba Kristova — viz Scheebenova Tajemství (Mysterien des Christentums). Kráse sv. svátostí věnujeme zvláštní kapitolu.

Další pramen krásy: sv. víra a život. Jen když se podle víry svědomitě v praxi řídíme! Který článek

---

trousí rozumy o náboženství. „Řekněte mu přec, že to je nesprávné — ukažte mu to v katechismu —" „To bych dopadl! Říci slovo, a mohu být jist, že při státnici propadnu —" Vědecká tolerance 20. stol.!

Opírá-li se však naše víra o důkazy tak nezvratné, proč se prohlašuje za hřích hloubání o věcech víry? Hříchem jest všetečné hloubání, a sice ze zřejmých důvodů. Znal jsem kohosi — měl nezdravé srdce, a stále v knihovně v naučných slovnících vyhledával pojednání o své nemoci. Následek? Brzo se tam dočetl, že má i plíce nemocné, pak i žaludek, ledviny, míchu... Lékař mu řekl: „To ponechte doktorovi — sice z vás bude hypochondr." Kdo theologii zevrubně nestudoval, ten nedovede různé pochybnosti zodpovědět — ať vznikly četbou nebo vlastním „hloubáním" — a dříve nebo později o milost sv. víry přijde. „To ponech doktorovi" — máš-li dotaz nebo pochybnost, otaž se na to odborníka theologicky školeného, a nehloubej sám.

víry nepovznáší člověka vzhůru? Který podlamuje chuť k práci, ať o vlastní dokonalosti a spáse nebo pro blaho bližního, jak nezbytně by činilo Kalvínovo učení, kdyby je do důsledků prováděli? Který článek víry ohrožuje štěstí jednotlivců nebo národů jako učení katharů a nesčetných jiných bludařů starověkých i středověkých? Který ohrožuje trvání a blahobyt lidské společnosti? Tam, kde víra zkvétala, kde národové opravdu vírou a z víry žili, tam nebylo takových pohrom jako koncem 18. stol. v odkřesťaněné Francii nebo za války třicetileté v zemi Lutherově nebo v beznáboženské někdejší říši carů.

Sv. víra ukazuje člověku jediný důstojný předmět jeho snažení v nadzemském cíli, pro nějž je stvořen a k němuž je povolán, ideál mravní dokonalosti v Ježíši a Marii, zdroj požehnání v lásce blíženské. Deprimující Kalvínovo náboženství.... svou predestinací působí tupou resignaci, ničí chuť k práci, ubíjí všechen vzlet a snahu po ctnosti, pustý život a mohamedánský fatalismus je jeho nezbytným následkem. Lutherův protestantismus je náboženství pro služebníky vášní, utlouká taktéž všechnu snahu po jakékoli dokonalosti, jednak zavrhováním dobrých skutků, jednak popíráním svobody vůle, svaluje všechnu odpovědnost na ďábla nebo i na Boha, dává do rukou omluvu a výmluvu pro každou nepravost a každý hřích. Jeho revoluce proti autoritě církevní měla za následek vzpouru i proti autoritě státu, jak selské bouře v Německu a anglická revoluce ukázala — protestantismus od obojího utíkal, nechtěl uznat své otcovství, ani tu ani tam! Nač probírat jiná náboženství! Kvietismus, budhismus, systémy nečinnosti oba dva atd.

Láska blíženská.... Kdo ji hlásal před Kristem? Jak pojímali pohané toto učení Kristovo, vyjadřuje pěkně onen Říman v Quo vadis...

„Vím, komu jsem uvěřil.“ (2 Tim 1. 12.) Velcí konvertité všech dob — co je vedlo zpět do církve? Studium, touha po ctnosti. Co vede katolíka k protestantismu? Touha po „lehčím chlebě.“ Řekl to sám atheista Fridrich II.: „Reformace byla v Německu dílo

hamižnosti, v Anglii dílo tělesné náruživosti, ve Francii dílo novotářství." Dodejme: Někde dílo politiky.

Krása Písma svatého... „Každé náboženství má své písmo svaté", možno leckde číst, a hned srovnávají vznik, stáří, úctu, s jakou národové své „písmo svaté" čtou.... proč ne také obsah? Jak směšné, titěrné, odporné, co čteme v koránu, budhistických knihách, ba i ve védách! Jak vznešená věrouka i mravouka bible! Jak krásná i forma! Lafontaina vzal jednou přítel s sebou do kostela. Tam měl náš poloviční pohan dlouhou chvíli a obtěžoval ho nechutnými vtipy; aby měl klid, dal mu do rukou „čtení", knihu Baruchovu. Lafontaine čte, a najednou zvolá: „Jaký genius byl Baruch!" Jeden z nejmenších proroků! Což kdyby byl četl Isaiáše, knihu Moudrosti, Joba! Homér a Dante stojí daleko za poesií těchto knih! Jaká rozmanitost v obrazech, jaká plastičnost, názornost, životnost, jedním slovem poesie! Žel, že jest nám tato studnice vod živých namnoze knihou zapečetěnou. Čtou se klasičtí autoři... kdyby nešlo o nic leč o formu, stojí Job vysoce nad nimi!

Jak velebně začíná Genese! „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi. Země pak byla pustá a prázdná, a tma byla nad propastí, a Duch Boží vznášel se nad vodami. I řekl Bůh: ‚Budiž světlo!' A bylo světlo." Dílo šesti dnů... poeticky máš totéž vylíčeno v žalmu 103. Nebo srovnej hlubokou vážnost Kazatele s jeho „Marnost nad marnost", vážnost, jež nutí k přemýšlení, s poesií druhé kapitoly knihy Moudrosti, kde se podobná myšlenka rozvádí docela jinak.

Velebnost a poesie Písma sv. jest však dalece vzdálena bombastu; naopak, právě prostý styl Písma jest přiměřen vznešenosti nauk a pravd — čtěme na př. zprávu o zvěstování andělském (Lk 1, 26—38) — perikopu, referující o události, na niž čekaly věky, jež obnovila a obrodila lidstvo! Anebo podobenství Páně, Matoušova zpráva o jeho vzkříšení — „Lehká ženština, jež nemá pražádné sličnosti, musí se učinit sličnou šatem, barvením, pudrováním a jinými podobnými tretami. Sličná dívka nepotřebuje podobných pomůcek, poněvadž by spíše přirozenou krásu zastřely. Cosi stejného lze pozorovat u církve a filosofů.

Tito musí svou nauku vyzdobit výmluvností, uhlazenými slovy, lahodným stylem... My však ne tak." (Chrys.) Evangelium, zrcadlo pravdy, nikomu nelichotí, nikoho nesvádí; takovým se v něm každý nalezne, jaký ve skutečnosti jest. (Bern.)

Církev sama a její zřízení — viz kap. 25. Jen několik slov nyní o jednotě církve... Stará definice krásna: Krása záleží v tom, že rozmanité části celku jsou ovládány harmonickou jednotou (unitas in varietate). Je-li tomu tak, pak jest církev nade vše pomyšlení krásná. Rozšířená po celém světě, chovajíc ve svém lůně všechny národy, přizpůsobena nejrozmanitějším poměrům a okolnostem, stavu, vzdělání a zvykům krajů, a při tom jednotná — jednotná v učení, jednotná v řízení. Zajdi si někdy do Vatikánu; kdo tam čeká na audienci u hlavy církve? Nějaký misionář z misií na korálových ostrovech Oceanie, kardinál z evropského velkoměsta, poutníci z říše středu, pohlavár obráceného afrického kmene, kněží i laikové, většinou se dorozumějí — nikoli esperantem, nýbrž církevní úřední řečí, a třeba že se nikdy neviděli, rozumějí si výtečně: společné zájmy spojují všechny. Schiller, muž církvi docela cizí, praví: „Ačkoli žádný trůn ve světě neměnil tak často pána, jest přece papežský trůn jediný, o němž se zdá, že pána nikdy nemění, protože jen papežové umírají, ale duch, který je ovládá, jest nesmrtelný."

Liturgie... Konvertita Evers, bývalý pastor, líčí chudobu a prázdnotu protestantské liturgie. Pastoři vycítili už dávno, že zde jest jedno z největších „nebezpečí" přestupu ke katolické církvi, proto varují... Marně! Sám znám protestanty, kteří chodí do našich chrámů — zúčastnit se našich bohoslužeb, jež ducha povznášejí nad prach všednosti do nadzemských krajů. „Protože přirozenost lidská jest taková, že bez podpory zevnějších úkonů sotva se povznese k rozjímání o věcech božských, ustanovila církev obřady..." (Trid. 22. cap. 5.)

Jak prázdná a chladná bohoslužba protestantská! Jako jejich chrámy s holými stěnami... Se srdcem chladným vcházíš, s chladným chrám opouštíš — Výstřední husité nejinak. „Pryč s obřady... jsou vý-

mysl satanův..." Tak mluvili táborité, protestanté... Stačí mít trochu psychologie, aby každý nahlédl zvrácenost toho bludu. Mrštíkův Rok na vsi... Nevyčteme z něho, jak katolická liturgie obohacuje život i nejchudších, okrašluje naši pustou zemi, vlévá radost do srdcí, jež jiné radosti nezakusí za celý boží rok? Svátky, oasy na poušti našeho putování. — Právem odsouzen blud Molinův (prop. 33): „Zle jedná duše... snaží-li se na svátky roznítit v sobě mimořádnou zbožnost, protože dokonalému jsou všechny dny stejné, všechny sváteční; a totéž platí i o posvátných místech, protože dokonalým jsou všechna místa rovná."

Nejsv. oběť, zpřítomnění oběti kalvarské... Proto věnuje církev od nejstarších dob péči co největší, aby tento přesvatý úkon se konal co nejdůstojněji. Proto staví chrámy, paláce Eucharistického krále, a mimo ně dovoluje slavit nejsv. tajemství jen výjimečně. K nejsvět. oběti bere pieta věřícího lidu nejdražší, co příroda ve svých pokladech chová. O obřadech mše sv. pravil Ig. Klug, že jsou nejestetičtější dílo, jež vůbec existuje, a liturgie sama jest nedostižná poesie, vynikající nad poesií profánní (na př. dramatickou) tím, že zde jest skutečně přítomen ten, jehož oslavujeme, není zastoupen jako hrdinové na divadle herci. Poesie tak krásná, že ze zájmu čistě estetického se jí obírají mnozí, kteří nepatří k církvi a nevěří v přítomnost Páně v Eucharistii. Modlitby při mši sv. a s nimi v nejtěsnějším vztahu kněžské hodinky (brevíř) — jak hluboká poesie tu i tam! Jediný mešní formulář! Středověké sekvence a hymny (liturgické zpěvy), co v nich krásy jak formální, tak obsahové! Věřící inteligent jich zná sotva několik, ale středověká poesie vytvořila na sta, zvláště Adam a S. Victore, jenž spolu s Abaelardem platí za největšího skladatele náboženských zpěvů. Církevní rok sám, dramatické znázornění, vlastně každoroční obnovování díla spásy — co v něm úchvatné krásy a poesie! Církev a my s ní rok co rok znova prožíváme celé dílo vykoupení. Prožíváme — nejsme pouzí diváci jako při Antigoně nebo Vilému Tellovi, nýbrž účastníci, sami s knězem spolu činní, a náš Král a Vykupitel skutečně mezi námi — —

XX. Věda či víra?

Věda i víra — ale větší jest víra.

Nevychloubej se moudrý moudrostí svou, nýbrž v tom ať se honosí, že je tak rozumný, aby poznal mne, že já jsem Hospodin. (Jer. 9. 23 n.) — Nedej se planým jménem moudrosti podvést! (Aug.)

A) Rozpor.

Bez konce bylo a jest toto téma přetřásáno. Tyto řádky nejsou první ani poslední, jež se jím obírají. Ale každé proč má svoje proto... není bezdůvodný zájem, jenž se tomuto předmětu věnuje, od přítele i nepřítele. Dva tábory: jeden dokazuje — hravě vůči těm, jimž fráze platí za důkaz, v potu tváře vůči těm, kteří žádají důkazy a fakta — že věda a víra se mají k sobě jako oheň a voda, pravda a blud[1]). Druhý prohlašuje obě za sestry, a sesterskou snášelivost za jejich povinnost. Nezavrhuji sice tento způsob vyjadřování; ale nesmíme nikdy vzbudit u protivníků dojem, jakoby se víra o toto sesterství s vědou příliš ucházela, by nemyslili, že se vtírá dotěrně tam, kam nepatří. Nezapomeňme nikdy na to, že víra stojí výše než věda, a že pro náš předmět dostačí ukáz-

---

[1]) Page prohlašuje: „Nikdo, jenž podepsal nějaké kredo, ať theologické ať filosofické, nemůže nestranně zkoumat pravdu nebo být nepředpojatým soudcem mínění jiných." (Volta, Cauchy, Pasteur, Marconi...?) „Příslušenství k vlastní sektě plodí nesnášelivost k rozšafnému přesvědčení jiných badatelů" (ovšem, Brehm, jenž věřil, že zvířata myslí jako člověk, hrubě napadl Altuma, ornithologa na slovo vzatého, protože se osmělil jinak smýšlet)... „Víru můžeme a musíme mít, ale víru měnící se podle nových pokroků vědeckých" (tedy víru v nedokázané hypothesy?)... Odtud ta častá nevole u učených mužů, mají-li veřejně vystoupit s vyznáním své víry." (?? Newton, Euler, Barrande, Pasteur?) Tato „zlatá

zat a dokázat, že rozporu mezi oběma není a být nemůže.

Jak dokazují nepřátelé tento rozpor? Jednak n á m i t k a m i p r o t i p r a v d á m s v. v í r y čerpanými ze všech oborů vědy, jednak poukazováním na to, že u č e n c i jsou namnoze lidé b e z v í r y a tedy živoucí doklad nemožnosti spřátelení víry s vědou. Odpovězme napřed na poslední. Především upozorňuji, že uvádění věřících badatelů n e n í samo sebou nikterak d ů k a z e m p r a v o s t i sv. víry. Pokládám za nerozumné a v jistém smysle i za nedůstojné psát knihy s titulem „Pravost katolického náboženství dokázána výroky nepřátel", jakoby se o ně slovo Kristovo opíralo. Mluví-li přírodovědec o Bohu neb o náboženství, přestává tu chvíli být přírodovědcem a stává se filosofem — přechází na pole docela jiné, podobně jako ve chvíli, kdy začne mluvit o polské republice a samostatnosti, ať pro nebo proti, přestává být matematikem a jest politikem. Je tudíž nejen možno, nýbrž stává se skutečně, že někdo jest výtečným zoologem, jako na př. Virchow, a při tom nevalným filosofem, nebo na slovo vzatým fysikem jako Edison, a při tom špatným sociologem. Virchowovi řekl Bismarck v berlínském parlamentě docela právem: „Ve vědách přírodních se vyznáte lépe vy, to milerád uznávám. Politice však rozumím lépe já." Totéž by se mohlo říci nejednomu universitnímu

---

slova" jsou prý hodna, aby byla „vryta v kov a přibita na dveře všech kostelů, škol a knihkupectví..." Odpověď viz na př. Dennert, Die Religion der Naturforscher.

„V mnohých populárních učebnicích, jež jsou teď v módě, jest skryta vášnivá nenávist vůči náboženství, třebaže lstivě a opatrně zahalena. Přesvědčení, že jest nutný rozpor mezi vědou a náboženstvím, se stále rozšiřuje spisy a přednáškami, v nichž bývá více zastřeno než pověděno. Stále a stále se činí pokusy ubodat theologii vědou přírodní nebo očernit náboženství uhelným prachem nebo je zamazat křídou nebo zardousit v atlantském bahně nebo utopit v protoplasmatickém moři." (Mivart.)

profesorovi, pytlačí-li v cizím revíru, t. v náboženství. Jak velkou neznalost základních pravd katechismu projevil na př. Drtina ve svém tak vysoce velebném spise Myšlenkový vývoj evropského lidstva! Ve spise, o němž psala kritika, že má ležet na stole každého inteligenta! Drtina však není jediný — Apellovo sutor ne ultra crepidam („Ševče, drž se svého kopyta") platí i dnes, jenže ne lidem tohoto řemesla, nýbrž především „učencům", jimž věnoval ruský fysik Chvolson svého času knihu: Hegel, Häckel, Košut a dvanácté přikázání („Nepiš o tom, čemu nerozumíš").

Kneller v knize Christentum u. die Vertreter der modernen Wissenschaft píše: „Kdyby všichni přírodozpytci (má na zřeteli badatele světového jména) povstali proti Kristu jako jeden muž, neplynulo by z toho proti křesťanství zhola nic — každý jest autoritou jen ve svém oboru přírodních fakt; materialismus, atheismus, positivismus atd. nejsou fakta, nýbrž filosofické systémy — sféra metafysiky, nikoli fysiky, a v tom ohledu není přírodozpytec kompetentním soudcem." Kdyby místo „proti Kristu" řekl „proti Bohu", nemohl bych s ním doslova souhlasit. Je-li totiž pravdivé dogma sv. víry, že existenci Tvůrce lze poznat z věcí stvořených (Md 13, Vatic de revel. can. 1.), pak by opravdu zaráželo, kdyby ti, kterým dopřáno zahledět se hlouběji do dílny přírody než komukoli jinému a kteří snad celý život četli v knize přírody, jednohlasně se prohlašovali za bezvěrce. Nevyčtou-li z té knihy existenci Tvůrce oni, nepoznají-li jejího autora a nepochopí-li jejího písma oni, kdo je potom s to vše to z ní vyčíst? Kdo je vůbec schopen, aby z pozorování věcí stvořených se vyšinul k poznání Stvořitele, když ne odborníci vědy? Chápeme tedy předobře úsilí nepřátel přetáhnout všechny muže vědy do svého tábora a dovolávat se jejich autority, třebaže jinak všechnu autoritu popírají a zamítají. Jsme si též vědomi, že není docela bezvýznamný pro sv. víru fakt, že většina učenců (nikoli tuctových, nýbrž světových) se hlásila k víře v osobního Boha. Tento zjev, jak už řečeno, nesmí být přeceňován, ale taktéž ne podceňován.

Leč netřeba se obávat. Monografie Dennertova, Knellerova, Zahmova, Ottova a jiné jsou dokladem, že vědecké badání neodcizuje nikoho Bohu ani církvi, že studium přírody plní u většiny učenců poslání, jež mu Tvůrcem dáno. A těch 8% nevěřících přírodovědců — to jsou z velké části protestanté, jimž jejich náboženství nemohlo dát, po čem jich velký duch toužil, a neuspokojeni jím odvrhli nejen náboženství, v němž byli vychováni, nýbrž spolu s ním i víru v Boha. Náboženské názory, v nichž byli vychováni, počaly se povážlivě viklat, když se srazily s vědeckými výzkumy. Věda, lapis infernalis — pekelný kámen — ne že by byla výplodem pekla, jak Luther hlásal — sám nevím, proč onomu důležitému lékařskému předmětu dali tak ohavné jméno — lapis, dobrodiní lidstva — vyleptá a zruší chorobnou tkáň, na niž jest přiložen.

Nelze popřít, že věda jest skutečně lučavka... v tom smysle, že jen pravé náboženství obstojí, dostane-li se ve styk s vědou, zatím co u falešného nastává rozklad.[2]) Zkušenost staletá učí, že jen kato-

---

[2]) Byzanc... jak pravoslavná, tak islamská. Snad někomu vyvstane v mysli maurská kultura ve Španělsku? Nezavírám očí před pravdou, ale na tři věci upozorňuji: Mauři se spíše věnovali umění než vědám (ač Kordova byla proslavená svým učeništěm). Za druhé, že filosofové, kteří začali vpravdě bádat a přemýšlet, se od islamu odvraceli, na př. Averroes. Za třetí, že maurská kultura neměla trvání. Několik staletí, a potom? Mimoto byla tato kultura omezena na malý úsek — ostatní ohromné kraje ovládané půlměsícem trvaly v barbarství! Nebyla tedy maurská kultura spontánním výkvětem islamu. V katolické církvi byly vědy vždy a všude usilovně pěstěny, a nadto všichni mužové vědy byli i ve službách církve. Chci tím říci, že ti, kdož pravou vědu pěstovali a jen pravdu hledali, nikdy svými výzkumy víru nepoškodili, ba mnohdy jí i proti své vůli prospěli, osobně jí stojíce opodál nebo dokonce na ni nevražíce (Du Bois Reymond, Virchow, Driesch, Francé... i někteří mužové vědy u nás).

lické náboženství v této zkoušce vždy obstálo; žádné jiné nevyšlo bez pohromy. Vyznavači pravé víry Kristovy vždy milovali vědu, pěstovali vědu — ve středověku, kdy se stát zhola nic nestaral o školství, ani laikové o vědu, byly kláštery útulky oběma.

Církev odsoudila jako blud 29. větu Wikleffovu: „University, studia, kollegia, doktoráty jsou zavedeny pohanskou marnivostí a prospívají církvi zrovna tolik co ďábel." Luther mluvil ještě hůř. „University jsou brlohy vrahů a lupičů, chrámy Molochovy, synagogy zkázy, všechny by měly být rozdrceny na padrť. Nic pekelnějšího ani ďábelštějšího nad ně nepřišlo na zemi od počátku světa aniž kdy přijde. Tak rozestřel ďábel za papežské vlády sítě, aby chytal lidské duše zřízením škol a klášterů." V nových vydáních Lutherových spisů tato místa nenajdeš — z pochopitelných důvodů! Nevěrec Draper cituje jeho výrok: „Učenci jsou kobylky, housenky, žáby..." Užívá ještě ohavnějších přezdívek! Aristotela nazývá vtěleným ďáblem, zhovadilcem, největším podvodníkem lidstva, veřejným lhářem, dvojnásobně zatraceným... Jeho sprostý výrok o rozumu, jenž jest přec největší přirozený dar člověku od Tvůrce daný, nebudu otiskovat.

Úpadek universit v Německu šel ruku v ruce s novým evangeliem. Doklady viz v Janssenových Dějinách II. Erasmus, tedy svědek nepředpojatý, praví: „Nevládne láska k vědám tam, kde vládne luterství. Knihkupci tvrdí, že před hlásáním nového náboženství prodali snáze 3.000 knih než 600 potom." Humanista Eoban Hessus píše r. 1523: „Reformace potlačila docela svobodná umění; naše školy jsou opuštěné, my v opovržení." Camerarius: „Zůstala jen vzpomínka na bývalé doby." Angličané Hallam a Lecky, lidé církvi cizí: „Netolerance a persekuce byla specifickou vlastností protestantismu, nejen persekuce katolíků, nýbrž i vědy. Protestantům pravda nebyla pravdou, byla-li prohlášena od papeže." Katolické školy přijaly a přijímají pravdu od každého, buďsi on pohan, mohamedán, protestant, Aristoteles, Plato, Keppler... Silvestr II. nebyl jediný, jenž v mládí šel do maurské Kordovy zdokonalit své vzdělání!

Kdyby byly Anglie a Německo šly cestou ukázanou od reformátorů, byly by propadly původnímu barbarství, z něhož je církev pozvedla na úroveň kulturních národů. Hettinger má jistě pravdu, tvrdí-li, že protestantismus zadržel pokrok vědy na celá staletí. U nás hospodařili husité stejně! O úpadku pražské university viz Ráčkovy Dějiny. Anglie? Oxford, jenž kdysi závodil se Sorbonnou a Bologní, kde před reformací bylo na 300 škol veřejných i soukromých? R. 1650 jich bylo asi 8 (podle Cobbetta). Katolická víra poznala ve vědě svou přítelku; ostatní náboženství v ní vycítila ihned nepřítele, s nímž bude musit měřit síly a kde v nerovném boji podlehne.[3])

Proč jest věda lučavkou falešných náboženství? Proč se s nimi nesnese? Důvod je zřejmý. Věda hledá a nalézá pravdu. Pravé náboženství hlásá[4]) prav-

---

[3]) Katolický markýz z Worcesteru dostal od parlamentu patent na vynález parního stroje, sto let před Wattem. Katolický velkovévoda toskánský Cosmo di Medici přišel se na jeho „polovšemohoucí" stroj podívat, katoličtí učenci francouzští a italští navštívili jeho dílnu, jen protestantská Anglie si z něho tropila posměch. Když byl r. 1772 Cookově výpravě přidělen Priestly, opřeli se proti tomu anglikánští duchovní, jelikož prý bloudí v učení o nejsv. Trojici, což by prý bylo na újmu jeho astronomickým pozorováním. Ještě před sto lety prohlašovali ve Skotsku větrné mlýny za kacířství, poněvadž v Písmě stojí, že Duch vane, kde chce. Geologové prohlašováni za bojovníky proti Písmu a zákonu Božímu. A jejich věda za „černé umění". „Kardinál Wiseman se v tom ohledu vznešeně liší od zbabělých protestantů, kteří plnili Anglii skřeky." Harvey uveřejnil objev o oběhu krve, luza mu zničila knihy a rukopisy, bořila mu dům; uchýlil se tedy do papežského státu, a tam pomocí papeže pokračoval ve svých výzkumech. Proti anesthesii a očkování chrlili predikanti se všech kazatelen kletby. Jenner a Simpson prý jednají proti zákonu Božímu a provádějí dílo ďábelské.

[4]) Ve vědě nemůže být odporu mezi jednotlivými obory, naopak musí se harmonicky doplňovat, na př.

du! Obě mají sice docela různou sféru působnosti, a pracují metodami odlišnými. Nicméně jsou tu styčné body, a jestliže v nich si odporují, pak jest očividno: někdo z obou se mýlí — kdopak? Je-li si věda svou věcí jista (nemluvím o nedokázaných hypothesách), pak musí doznat náboženství: „Na nepravé cestě jsem já." Došlo však někdy k rozporu mezi vědou a vírou katolickou? Za to však tím více konfliktů vědy s jinými naukami náboženskými. Korán jest zbudován na systému ptolomejském, budhismus a bramanismus jest nerozlučně smíšen s nepravými systémy astronomickými, geografickými, anatomickými... řítí-li se tyto, řítí se náboženství s nimi. Církev katolická nikdy neopřela ani jediný článek víry o nějakou teorii vědeckou, byť se zdála sebe zaručenější, nikdy jí nedala oficielní pečeť svého schválení, i když prorokovali, že se tím dopouští sebevraždy. Dnes? Sami intonují De profundis a kladou věnce na rakev teorie, jež nedávno za potlesku všech nastoupila vítězný pochod světem a dobyla všechny posice při prvním útoku. A církev? Přihlíží klidně k pohřební slavnosti, jako klidně přihlížela k triumfům. „Viděla jsem již mnoho takových hrobů." Věda své hypothesy pochovává, a víra žije... přežila a přežije všechny, a ni-

---

matematika, mechanika, fysika a chemie. Špatné vysvědčení by si dal fysik, kdyby řekl: „Co je pravda v matematice, nemusí být pravda ve fysice . . ." Pravda pravdě odporovat nemůže, proto nemůže odporovat věda vědě, ale také ne věda víře a naopak. Je tedy nerozum a blud (od církve právem odsouzený), že to, co jest pravda v theologii, nemusí být pravda ve filosofii a naopak — to by znamenalo, že slovo Boží může být v odporu s rozumem... světlo sv. víry se světlem přirozeného poznání... a přece obojí světlo pochází od Boha, obojí on rozsvítil! Jedním z obou nás tedy uvádí na bludné cesty? Tomáš Aq. dokazuje (Gent. 1. 7), že theologie a filosofie si odporovat nemohou, Luther tvrdil opak! Taktéž Frohschammer; týž jinde zase pravil: „Církev má trpět filosofické bludy a nechat filosofii, aby opravila sama sebe."

kdy se nesplní horoucí a netajené přání jejích nepřátel, jít totiž jednou na pohřeb i jí.[5])

Není bez zajímavosti, že po dlouhá léta a staletí byl všeobecně od theologů přijat a zastáván určitý výklad Písma vzhledem k jistým zjevům fysickým nebo astronomickým. Najednou se ukáže, že dosavadní názory vědecké jsou nesprávné, a s vědeckým systémem padá i obvyklý takřka vžitý výklad. Při první zprávě byli theologové ohromeni, a z nerozumné obavy o víru se i opřeli novému objevu. Když pak rozvážnější přihlédli blíže, ukázalo se: vždyť žádné dogma se neopírá o ptolomejský systém, a jako jsme se ho drželi, tak ho můžeme opustit! Nikdy církev nepřijala jistý výklad fysických zjevů v bibli za svůj, nechala volnost badatelům v Písmě jako ji ponechává badatelům v přírodě. Zastávej si systém ten neb onen, věř si v ether, atomy, elektrony, vysvětluj hexahemeron (stvoření světa v šesti dnech) jak chceš![6])

B) Společný zájem.

Že na otázce věda a víra mají zájem jak nepřátelé víry tak její vyznavači, ba i učitelský úřad církve sám, jest vysvětlitelno. Blud ve věcech přirozených (ve vědě) vede často k bludu ve věcech nadpřirozených (náboženskému). Kdo jest důsledný a dovede „domyslit", rozejde se nezbytně s vírou, drží-li se ve věcech vědy názoru církví odsouzeného. Cír-

---

[5]) Čechovo proroctví v Písních otroka: My se nedočkáme, ale dočkají se ti, kteří přijdou po nás, že zmizí „bramíni v bílých řízách". Splnila se sice již touha Diderotova, že byly podvráceny trůny; ale druhá část, že budou podvráceny i oltáře...? Na čas... A bylo to jeho vlasti a národu k blahu?....

[6]) Zajímavý jest výrok sv. Tomáše Aq. v jeho spise O nebi — Drží se pochopitelně ptolomejského systému, ale praví, že není vyloučeno, že jednou věda přijde na jiné, dokonalejší a **správnější** vysvětlení pohybu nebeských těles. Připomínáme těm, kteří ze „scholastické zkostnatělosti" si tropí posměch.

kev odsuzuje ovšem jen takové (nedokázané a rozhodně bludné) hypothesy, jež ohrožují víru. Jiných domněnek si nevšímá. Ptolomejský systém, flogistická teorie (světlo jest fluidum) a podobné vědecké teorémy víru neohrožují, a proto, byť sebe falešnější, nemají s učitelským úřadem církve co dělat. Ale na př. nauka, že člověk se vyvinul ze vzířete a že lidstvo nepochází od jediného páru — jak obstojí v tomto předpokladu učení o dědičném hříchu? Je-li kdo přesvědčen, že není nic kromě hmoty, jak může věřit v existenci Boha a nesmrtelné duše a v život záhrobní?

V čem vlastně mohou vědy přírodní přijít v rozpor s křesťanstvím? Jinými slovy: které jsou styčné body obou sfér, náboženství a přírodovědy? Není jich příliš mnoho. Hlavní jsou tyto: původ světa (hmoty), původ života na zemi, princip života, t. j. otázka existence duše. První dvě otázky spadají v jedno s existencí inteligentního věčného všemohoucího a nejvýš moudrého Tvůrce. Je-li jisto, že vědy přírodní nemohou nic namítat proti existenci Tvůrce a duše (jakožto podstatného duchového principu života), pak jest i jisto, že mezi vědami přírodními a křesťanskou (katolickou) vírou sotva jaký rozpor bude. Jsou sice ještě některé styčné body, ale ty jsou buď obsaženy v oněch — původ člověka a s ním souvisící problém dědičného hříchu[7]), nebo jsou významu podřadného. V jiných věcech, jichž se nepřátelé rádi dovolávají, sporu není. Co se na př. zázraků týče, ty nemají s fysikou co dělat; jejich možnost (quaestio juris) dokážeme nikoli ze zákonů přírodních, nýbrž z přirozenosti Boha Tvůrce, a jejich skutečnost (quaestio facti, zda se skutečně ten neb onen zázrak stal) dokážeme metodou historickou, nikoli chemicky nebo matematicky (podle zásady: facta probantur per testes, contra facta vero nulla argumentatio — fakta se dokáží svědectvím očitých svědků, a proti dokázaným faktům nelze nic namítat). Taktéž otázka vtělení Syna Božího nebo zjevení — zda jest možné a zda se

---

[7]) Krom toho i nesmrtelnost duše, svoboda vůle, Prozřetelnost spravující svět atd.

skutečně stalo, t. j. zda Bůh může člověkem se stát a k člověku mluvit, a zdali se skutečně člověkem stal a lidstvu nadpřirozené pravdy zjevil — to vše nemá s fysikou co dělat. Jest nejen nesprávné, nýbrž na výsost směšné a dokladem bezmezného fanatismu, píše-li zoolog Haeckel v zoologickém díle proti Neposkvrněnému Početí. Zda měla sv. Panna dědičný hřích či nic, o tom může zoologie stejně rozhodovat jako o tom, zda Karel IV. založil pražskou universitu nebo zdali si ministr zasloužil řád.

Nepohrdáme vědou, nepřeceňujeme vědu. Souhlasíme s tím, co Ringseis svého času pravil akademikům v Mnichově: „Co Stvořitel ráčil v přírodě vytvořit, pokládejte za hodno úvahy a neposmívejte se jako Hegel badatelům, kteří počítají vlásky na nohou broučka a pod drobnohledem je zkoumají... Neodpírejte uznání tomu, jemuž se snad podaří rozštěpit atom... Ano, pokládejte věrné a skutečnosti odpovídající pojetí nejmenší buňky za cennější než všechny pafilosofické sny, postrádající vší objektivní skutečnosti, jejichž prázdnota přivedla v nezasloužené pohrdání i pravou filosofii, jak u mnohých přírodozpytců tak i u mužů státu a církve.“ Mnohý vědec a badatel jest jako oni pohanští inženýři a dělníci, kteří spolu s mezky stavěli chrám Šalomounův — dům Hospodinu, v něhož nevěřili a jehož neznali. Přivlekli a zpracovali drahocenný materiál, vytvořili stavbu, která byla osmým divem světa, a sami?... Tak badatelé nevěřící... jsme jim vděčni za jejich objevy i práce, ale jejich duše sama vyjde s prázdnou. Nádeníci na poli vědy...

„Boj, jenž tvoří nejhlubší thema světových dějin, jest vždy týž, jen způsob jest různý podle různých situací a časových zájmů. Byla doba, že filosofie byla praporečníkem (v boji proti křesťanství). Když se však zprotivily eskamotérské kousky, jež velcí ‚králové myšlení‘ prováděli ignorujíce empirickou skutečnost, byla hegemonie (v boji) přenesena na přírodní vědy: empirie postavena na oltář, rozum se zahrabal jen do toho, co lze vidět a ochutnat, pohrdaje při tom naprosto vší filosofií.“ (Pesch, Welträtsel.) Görres v úvodě k své Mystice mluví o věci velmi

břitce, ale nikoli nespravedlivě. Nedivme se, že nazývá „žebráckou pýchou“ domýšlivost lidí, kteří jako Büchner nazývají pomateností ducha, uznává-li kdo ještě jiný „transcendentní“ svět mimo hmotu. „Až sem jsem došel, sem mne dovedly mé smysly a násobilka, dále už nemohu... To jsem našel ve své zkumavce, a více pro mne neexistuje...“ Odpověď už známe (str. 17.). Z tvých slov neplyne nikterak, že jiní nejsou schopni hledat a nalézti více než ty, ovšem jinými metodami než zkumavkou (str. 104.). Mělká duše zůstane na povrchu, vznešený duch se však nezastaví u toho, co se dá hmatat, zvážit, měřit. Získané poznatky viditelného světa jsou mu základem, na němž staví budovu svého světového názoru; jsou mu žebřem, po němž se vyšine k výšině, vznese se nad tento nízký sublunární svět a přehlédne velký proud všeho, co se ve světě děje.

C) Mys Finisterrae.

Co jest věda? „Cognitio certa ex causis“, zní definice středověké filosofie (převzatá z klasického starověku). „Jisté a pravdivé poznání nabyté logickým soudem, indukcí, dedukcí...“ Podle předmětu, jímž se badatel obírá, lze veškeren obor věd roztřídit na několik skupin, a každá má svou metodu. Vědy exaktní („přesné“), kde matematika má vůdcovství (k ní se řadí mechanika, do jisté míry fysika a chemie), pracují číslicemi (počítáním) a jsou právem na to hrdy, že odtud plyne jejich přesnost a do jisté míry i neomylnost. Vědy empirické, přírodní, pracují pokusem: tam se vše shlédne, ohledá, změří, zváží. Dokud nezačne přírodovědec filosofovat, dokud se drží ve vykázaných mezích, má právo na důvěru, a jeho vývody lze nazvat vědeckými, jsou jisté a pravdivé. Jenže právě tito badatelé si rádi zafilosofují: zpronevěří se vlastní (nesprávné!) zásadě, že jen zkušenost a pokus jest pramen jistého poznání. Začne-li mluvit o původu světa, o původu života na zemi, o vývoji člověka ze zvířete — zjistil tyto věci empiricky?

Věda jest modernímu člověku modlou. Žel, co všechno se skrývá pod ochranný plášť „vědy" a k čemu musí propůjčit své vznešené jméno![8]) Kdo ovšem každou nedokázanou hypothesu, jež jest dítkem dneška a jíž zítra nebude, přijme za vědu, ten ovšem jest v hloubi srdce jist, že po náboženství jest veta. Kolikráte už vyřčen nad katolickou vírou rozsudek smrti! Kolikrát už dána církvi lhůta k poslednímu pořízení! (Kap. 26 E.)

Ale i ti, kteří jeví jakési sympatie s vírou, nepředpovídají jí nic dobrého. Jejich smýšlení vyjádřil Schleiermacher: „Co tušíte pro budoucnost od vědy? Nejen pro naši (protestantskou) theologii, nýbrž pro veškeré evangelické křesťanství? Myslím, že se budeme musit zříci mnohého, co dnes přemnozí pokládají za nerozlučně spjaté s podstatou křesťanství. Co potom? Já se mohu klidně položit k spánku, ale vy (mladý) a vaši vrstevníci... chcete se ještě ukrýt

---

[8]) „Moderní věda jest veličina proměnlivá, a sice velmi proměnlivá... jest denní mínění učenců. Od teorie dneška se upustí pro teorii, jež vyplave zítra." (Zahm.) „Když jest badatel nucen nazvat bludem, co nazýváno dlouho šťastným objevem; když potřebuje tolik postulátů, aby získal basi pro nicotný závěr; když myslí, že tisíci pokusy vyvrátil nauku předchůdce, a přece musí volky nevolky ponechat nástupci čest usvědčit ho z nedopatření, přehlédnutí, chybných závěrů a omylů: co znamenají tato suverénní demagogická hesla falešné suverénní vědy: ‚Nade mne není nic — ni učitel ni Bůh'...?" (Löffler T. J.). Vědy exaktní — tam jednota a nezměnitelnost. Vědy empirické — tam jednota a nezměnitelnost zjištěných zákonů, proměnlivost teorie, jež badá: „Proč? Jak? K čemu?" Vědy historické — ve faktech zaručeně konstatovaných jsou jednotné a nezměnitelné, ale krom toho jest mnoho faktů nesprávně zjištěných, a tam jest změna možná, jakož i v pragmatice dějin. Filosofie — chaos, zmatek... tam, kde myšlení začíná! Viz str. 379 a 385. Theologie — pevná jako maják v bouři, a tuto pevnost nám závidí!

za tyto zevnější hradby a dát se od vědy oblehnout a vyhladovět? Bombardování posměchem málo by vám uškodilo, ale blokáda! Naprosté vyhladovění!"[9]) Uplynulo již mnoho vody od chvíle, kdy tento protestantský theolog uvedená slova napsal. Protestantismus jistě neodvratně propadá osudu, jejž mu předpověděl Schleiermacher, ale katolická víra? Tyndall vysvětluje: „Čím nepoddajnější materiál, tím hůře to stojí s jeho jistotou." Pak kárá Řím, že tak „ztrnule" lpí na své víře, kdežto anglikánští theologové činí „železo křesťanství poddajnější pro budoucí pokroky." Čím by asi vysvětlil, že v Anglii jak mezi laiky tak zvláště v řadách duchovenstva se jeví mocný směr zpět ke katolické církvi? Proč sami duchovní opouštějí „poddajnou půdu" své církve, jež se snadno spřátelí s „budoucími vymoženostmi vědy" a uchylují se do pevných hradeb církve katolické? Což protestantismus v zemi, jež jest jeho kolébkou? Nejsou potomci starých vyznavačů Lutherových dnes v prvních řadách těch, kteří ženou útokem nikoli na katolickou církev, nýbrž na budovu křesťanství, tedy proti Kristu?

Ale jisto jest, že nejednomu věřícímu jest věda strašidlem — bojí se jí neméně než uvedený protestantský theolog. Nerozumné počínání — falešná věda nám neuškodí, leda že „nejednu křehkou duši nebi odejme", a pravá věda nebyla a nebude nikdy víře

---

[9]) Förster vypravuje o nevěřícím učiteli, jenž na procházce disputuje s věřícím akademicky vzdělaným mužem. Přijdou k soše sv. Panny, učitel na ni pohlédne... zasněžená, jen milá tvář volná, hledíc s nadzemským výrazem na něho. „Vizte tuto sochu! Nebude dlouho trvat, a ani z obličeje nebude už nic vidět. Tak to jde dnes se všemi těmito věcmi (t. j. s náboženstvím). Dnes je nikdo hřmotně nerozbíjí, jsou docela nenápadně a potichu zasypávány jak tato socha, a jednoho dne jich nebude." „Jenže po zimě přijde fön a odvane všechen tento bílý povlak — pak bude sv. Pannu zase vidět, u jejích nohou budou ležet čerstvé květiny a věnce, a na sníh nikdo ani nevzpomene..."

nepřítelkou. Neklaníme se vědě, protože víra stojí výše, neskonale výše; ale také ji nepodceňujeme ani jí nepohrdáme. Vážíme si pravé vědy, protože jest pravda, a pravda jest krásná, ať se mi jí dostane zjevením od Boha samého přímo nebo ať ji pracně naleznu vlastním přičiněním, ať má za předmět Tvůrce nebo dílo jeho rukou. Každá pravda vede k Bohu, od něhož pochází (viz důkazy existence Boží!). „Polovičatá věda (tedy pavěda) od Boha odvádí, pravé a hluboké studium k němu přivádí." (Baco Verulamský.)[10])

Věda ví mnoho, ale neví všechno. Orel se může vznésti hodně vysoko, ale až k slunci nedoletí. Překrásnou poesií to vyjádřil Dante. Na jeho symbolické pouti ho vede a poučuje Vergil, pohan, symbol rozumu neosvíceného světlem sv. víry (lumen naturale intellectus). Konečně přijde na práh nebe, a tam ho vůdce propouští ze svého vedení „Dále nemohu, zde přestávám být tvým učitelem." Blíží se triumfální průvod (Purg. 29), Dante mimoděk pohlédne k svému dosavadnímu mistru, doufaje od něho poučení, ale vidí, že i on, jenž mu doposud dal odpověď na všecko, sám hledí na průvod pln úžasu... Věda tě dovede ke hranicím božství, a tam její svíčka uhasíná. Teď se musíš svěřit jinému vůdci — víře (lu-

---

[10]) Nejen k Bohu, nýbrž i k církvi a pravé víře. Onno Klopp, Hurter a celá armáda učených konvertitů jim podobných je toho dokladem. Méně známý historik Maurer doznává o sobě totéž. Tito mužové přišli k přesvědčení o pravosti katolického náboženství dlouholetým důkladným studiem. Slavný lipský fysiolog Karel Ludwig (†1895) se domníval, že život se dá vysvětlit „beze zbytku" silami fysikálními a chemickými — tedy že se obejde bez vnitřního principu (bez duše) a že pro moderní vědu přestal být tajemstvím. Čím více však badal, tím více svůj náhled opouštěl, nakonec nechtěl, aby kniha byla znovu vydána, a mluvil s pohrdáním o hrubém materialismu Vogtově a Moleschottově. To znamená jinými slovy: důkladnější studium ho přivedlo k poznání a uznání existence duše.

men fidei), která jest zosobněna v Beatrici. Leč ani ona nedovede básníka až na konec. Když má poutník pohlédnout na Boha tváří v tvář, opouští ho i ona, a odevzdává ho světci Bernardovi (symbol nadpřirozeného světla slávy, lumen gloriae) — víra jednou přejde v nazírání.

Víra, vůdkyně křesťana na jeho pouti k nebi. Věda, vůdkyně člověka na jeho cestách po oblastech země. Víra praví: „Boha dokonale nepochopím nikdy, ale povím ti o něm mnoho." Věda musí říci: „Hmotu nezbadám dokonale nikdy, nikdy nevniknu do její podstaty, ale leccos ti mohu o ní povědět." Může nám leccos povědět i o jejím Tvůrci, ale když nám řekne: „Na tuto otázku odpovědět nemohu", přijde víra a převezme vedení... vede nikoli na slepo, nazdařbůh, nýbrž jistě a bezpečně k pramenům věčné pravdy.

Ano, v království vědy existuje dodnes a bude vždy existovat mys Finisterrae — — věda má své hranice a meze, za něž „nepronikne žádný lidský duch", a to již ve hmotném světě! Dalekohled ve vesmíru a drobnohled v krůpěji mají své meze, za něž nemohou... za nimiž nezbadané kraje... území, jehož věda nezbadala a nezbadá. Kdyby dnes Job žil, mohl by a musil by říci totéž, co řekl před třemi tisíciletími svým přátelům: „Ovládli jste moře, zemi, vzduch, ale rcete: kdo rozkázal jitřence..."

Načrtněme krátce poměr mezi vědou a vírou. Obor věd přírodních jest vše, co se dá smysly vnímat, co lze vidět, hmatat, zvážit, změřit atd. Nicméně na tom nepřestává. Ze zjištěných jednotlivých fakt odvozuje zákony, jež mají platnost všeobecnou, a odtud pokračuje k zjištění fakt neznámých.[11]) Při tom si musí od filosofie vypůjčit princip příčinnosti, každému zdravému rozumu zřejmý (kap. 1.). Tento me-

---

[11]) Stačí vzpomenout Leverriera... vezme péro a u stolu své pracovny činí další objevy. Kdyby chtěla věda čekat, až empiricky zjistí oběh Neptuna, čekala by dodnes, protože od svého objevení ještě slunce neoběhl! Každá nová metoda jest pramenem nových poznatků a objevů.

tafysický zákon jest duší vší vědy. Každá věda směřuje k tomu, aby vše, co jí se týká, pojala podle poměru příčiny a účinku. Nejen sbírat materiál, nejen měřit, nýbrž o pozorovaném přemýšlet, aby vysvětlila zjevy v jejich příčinné souvislosti, a možno-li, má právo, ba i povinnost uvažovat o účelu (biologie!). Kdyby se byl Cuvier omezil jen na to, co vidí, a nechtěl přemýšlet, nebyl by z oné kosti sestrojil celého neznámého předpotopního živočicha.

Zde přichází empirická věda k hranicím — dál ona už jít nemůže. Ona nemůže, ale může jít jiná: filosofie. Ta se chopí všeho materiálu vědou nahromaděného a vydá se na cestu za poznáním první příčiny všeho, nikoli příčiny bezprostřední toho neb onoho zjevu, nýbrž prapříčiny zjevů všech (kap. 1. a 2.).

Kde konečně přestává i filosofie, tam začíná theologie (sv. víra). Nikoli v tom smysle, jak se to namnoze pojímá: „Kde přestává věda, tam začíná víra — kde přestává jistota, tam začínají dohady, fantasie citu, poesie, báje, báchorky, podle osobní potřeby jednotlivce.“ „Básník musí oplodnit ony břehy, jež theologický odliv nechal na suchu.“ (Tyndall.) Nic nesprávnějšího nad to!

D) Ale větší jest víra...

Víra vyniká nad vědu mnohonásobně — — —

a) Předmětem. Krásné a ušlechtilé jest badat ve hvězdných světech, blaží a těší objevy v laboratoři, záslužná jest práce v archivech, není nikterak malicherné počínání jazykozpytce, jenž pracuje slovníkem a gramatikou, ale suď sám: co jest vznešenější, obírat se věcmi stvořenými nebo jejich Tvůrcem? Víra mne poučuje o věcech, jež mi musí daleko více na srdci ležet a o něž musím mít daleko větší zájem než o květiny, složení hmoty, vzdálená slunce... Co platno znát paralaxy hvězd a způsob opelení rostlin, zákony, podle nichž se prvky slučují, seskupení protonů v atomech, praktické užití přírodních sil a neviditelných paprsků: co mi to vše platno, nevím-li, co jest můj životní úkol a cíl, co Tvůrce ode mne žádá, čeká-li mne co za hrobem?

Kdo mi na tyto otázky odpoví? Kdo mne poučil o Bohu trojjediném, o vtěleném Synu Božím a jeho panenské Matce, o cestě, jež vede jistě k cíli? Historik objeví v dějinách nejedno šlechetné srdce, nejednu velkou vznešenou postavu, ale co to vše vůči nebeskému vzoru všech ctností a vší dokonalosti ztělesněné v Kristu a Marii? Což sv. svátosti, zvláště nejsv. Svátost? Jak vysoce to vše stojí nad tím, co tento sublunární svět může lidskému badání poskytnout!

b) Jistotou. Obyčejně se soudí: „Kde víra, tam tma (t. j. nejistota), kde věda, tam světlo." Jak mylný náhled! Nejlépe si toho jsou vědomi, kdož nejhlouběji vnikli do tajů věd. Vezmi kteroukoli vědeckou knihu, jež nezůstává na povrchu. Jakmile se pustí do hloubky, mizí jí půda pod nohama a ztrácí se v labyrintě záhad. Svým způsobem to vyjádřil Faust. Co tu dohadů, domněnek, teorií... ve věcech, s nimiž se denně stýkáme a jež hmatáme! Co jest ve vědě jistého krom konstatovaných fakt? Kolik hypothes přežije svého tvůrce? Kolik se jich dočká zítřka? A co přinese zítřek — kdož to ví? Starý profesor si povzdechne: „Já se již do moderního světa nehodím..." Astronomie, věda exaktní, jež pracuje číslicemi... jak se výpočty různí! Geologie... Jak snadno vyslovit „vědeckou" hypothesu, jež na pohled se opírá o fakta docela jistá a nezvratná, a po čase se ukáže, že se opírala o nesprávné předpoklady! V minulém století byl na dně Dunaje objeven kůl a zjištěno, že byl součástka mostu, postaveného přes řeku od Trajána kol r. 100. Kůl byl do 15 mm zkamenělý, a badatelé počítali: když na 15 mm bylo zapotřebí 17 staletí, pak ke zkamenění kmenu průměru 2 m bylo třeba 240.000 let. Věc na pohled bezvýznamná, ale není tak nevinná, jak by se na první pohled zdálo: podává totiž klíč k vypočtení stáří lidského pokolení. Najde se na př. zkamenělý kůl — nikdo neřekne, že vznikl náhodou, třeba že mnozí věří, že náhodou vznikl celý vesmír nebo život na zemi, nýbrž každý jest přesvědčen, jak káže zdravý rozum, že ten kůl jest důkazem existence inteligentní bytosti, t. j. člověka, ba ani neřeknou, že si ho opice pořídily, třebaže se dnes konají různé pokusy, mající

za účel dokázat, že i opice tvoří úsudek, poznává vztah prostředku k cíli atd. Nuže, podle udaného klíče a průměru zkamenělého kolu se vypočte stáří lidstva, a to do statisíců let. Tu znenadání byly v Americe objeveny docela zkamenělé kmeny a stromy, na nichž jsou stopy evropských seker; stromy tudíž stály živé v lese ještě v 16. stol.! Patrno tedy, že za různých okolností pokračuje proces zkamenění pomaleji nebo rychleji, a že onen klíč k vypočtení stáří lidstva spočíval na docela falešném předpokladě.

Právě tak i jiné „klíče." Kolik let bylo zapotřebí, aby se vytvořil vodopád Niagarský? Kdysi padal přímo do jezera Ontario, dnes je od něho vzdálen asi 10 km. Vápencová stěna se neustále drolí ohromnou silou vodních mas, jež se přes ni ženou, vodopád ustupuje bez ustání k jezeru Erie, za rok asi 30—35 cm. Dá se tedy vypočíst, kolik let uplynulo od doby, kdy byl u samého Ontaria. Ale jak se různí výpočty různých badatelů! Od 3600 let až do statisíců let! Taylor 10.000 let, později zvýšil na 20—30 tisíc let, Lyell 36.000 let, Wright jen 10.000 let, Gilbert a Woodward dokonce jen 7.000 let, jiní zase 50—100 tisíc, Hopkins 1.250,000.000 let. Když r. 1935 se náhle zřítil velký kus stěny a vodopád toho roku na kanadské straně rázem ustoupil o mnoho víc než o 30 cm, ukázalo se, že všechny výpočty jsou nespolehlivé. Kdož ví, zda erose nepokračovala kdysi daleko rychleji? Znalci tvrdí, že vodopád vznikl teprve po době ledové, a protože za doby ledové již existoval člověk, dá se podle toho vypočíst stáří lidstva. (Podobná otázka: mnoho-li času bylo třeba k vytvoření delty mississippské? Inženýr Humphre, jenž ji zkoumal deset let, 1851—1861, tvrdí, že asi 4.000 let, Dowler 50.000 let, Lyell 100.000 let.)

Trvání doby ledové... přerozmanité metody k vypočtení této periody, a přerozmanité výsledky. Karel Baer: „Stáří lidstva několik tisíciletí" — tedy jak udává bible. Penck: „Celá doba ledová trvala půl milionu let." Pilgrim: „Přes dva miliony let." Holst: „Jen 17.000 let." Prestwich: „Asi 20.000 let." Doba poledová? Opět se rozcházejí. Holst: „Konec doby ledové asi 4000—5000 let před K." Nüesch: „Asi 24

až 28 tisíc let před K." — Draper: „Poslední doba ledová, před níž člověk již na zemi byl, skončila před 2,250.000 lety." Haeckel: „K vývoji člověka z opice bylo třeba mnoho miliard staletí." A najednou dokáže lord Kelvin na základě nepopiratelných zákonů fysických, že život prvních organismů nemohl vzniknout na zemi dříve než před 10—15 miliony roků. Než došlo od rostlin k tribolitům — tito ovládali moře podle odhadu znalců asi třetinu celé doby, tedy 5 milionů let — od trilobitů k ssavcům — A pak, z toho, že život před 15 miliony lety vzniknout m o h l, neplyne, že jistě v z n i k l.

Před geologií stojíme jako před sfingou. Dějiny naší země (předhistorické období) jsou vepsány v kameny a vrstvy zemské, ale klame se, kdo se domnívá, že určí na vlas dobu, kdy země ztuhla, kdy se na ní ukázaly první známky života, kdy naši vlast pokrývalo moře, v němž se proháněli trilobiti, kdy saurové ovládali souši, vodu i povětří, kdy se po lesích potuloval mastodon a mamut.

Vždyť i v určení historických dat se badatelé velice rozcházejí. Egypt, Babylon... tu mají písemné památky a doklady, zde na pohled snadno určit tu neb onu dobu. Nuže, kdy vládl Menes, první historický král a organisátor říše Nilu? Dvanácte egyptologů na slovo vzatých podává 12 různých dat, od r. 6467 do r. 2182. Kdy začíná historická doba říše Babylonské? Bunsen: r. 3784. Oppert: r. 3540. Brandis: r. 2458. Gutschmid: r. 2447. Tam se rozcházejí egyptologové o 4300 let, t. j. o 260% při trvání říše do r. 525; zde asyrologové jen o 1300 let, t. j. jen o 66% (při trvání říše do r. 538.).

Na Yucatanu ve Střední Americe objeveny trosky celých měst, pokryté a lidskému oku zakryté bujnou tropickou vegetací. Náhodou byla v minulém století objevena, a čilé badání ukázalo, že takových měst tam jest celá řada! V pralese dřímají pozůstatky nám neznámé kultury, a to vysoké kultury zmizelého národa. Jak staré ty trosky jsou? Porostlé obrovskými stromy... dobře, vypočteme stáří kmenů, a podle toho stáří trosek. Larainzer napočítal na průměru jednoho kmene acaju 1700 prstenců, tedy strom sám

stár 1700 let, jak stará ruina? Při nejmenším asi 3000 let! Ale Charnay dokázal pokusy, že stromy ve vlhkém teplém klimatě tropickém dostávají někdy každý měsíc nový prstenec, strom 20 let starý jich měl 230. Pak by stáří z 1700 let kleslo na pouhých 140 let, a stáří ruin snad na 300 let! Stephens svými pokusy potvrdil vývody Charnayovy. — V Esně a Dendeře objeveny koncem stol. 18. zvěrokruhy, a hned odhadovali jejich stáří na 12—15 tisíc let, až najednou Champollion rozluštil hieroglyfy a dokázal, že ony kruhy pocházejí z 1. až 2. stol. před K. Jaká nejistota ve vědeckých dohadech!

Což matematika? Euklid prohlásil axiom: „Jedním bodem lze k přímce vést jedinou rovnoběžku." Tento axiom popřel Lobačevský: „Lze vésti dvě rovnoběžky, součet úhlů v trojúhelníku jest menší než 180°", a založil hyperbolickou geometrii. Přišel Riemann a řekl: „Nelze vést žádnou skutečnou rovnoběžku, součet úhlů v trojúhelníku jest větší než 2 R", a založil geometrii eliptickou. Tedy zase teorie a jen teorie, jakmile se popře nedokazatelný rovnoběžkový postulát, na němž Euklidova (parabolická) geometrie zbudována!

A jiné vědy? Vede se jim lépe? Linguistika, srovnávací věda náboženská, etnografie... Jak mnoho nutno studovat, abychom poznali, jak málo víme! Jak málo věda ví!...

Víra, světlo a vůdkyně... „Věda nám nahradí náboženství", slyšet i dnes. Koncem 15. stol. provozovali sebezbožňování ve velkém stylu. Neslýchané pokroky na poli vnější kultury, netušené objevy vědecké, a to ve všech oborech věd, „na nebi i na zemi" (Koperník a Kolumbus), zmrtvýchvstalý klasicismus a s ním spojený pohanský humanismus — tento ohromný rozmach lidského vědění a tvoření naplnil tehdejší Evropu pochopitelným sebevědomím. Zlikvidovali dosavadní názory ve vědách přírodních, zeměpise, astronomii... Člověk by nebyl člověkem, kdyby mu tato metamorfosa nepopletla hlavu a on se udržel ve skromnosti a pokoře. „Zlikvidujme nyní i své názory náboženské!" Emancipujme se z poddanství dosavadních „bohů", jak se drze vyjadřují

lidé, zařaďující křesťanského Boha do sboru pohanských bohyň a bůžků. Autonomie vlastního ducha a srdce byla aplikována i na pole etiky. Málokdy ukazovala nevěra tak směle růžky jako tehdy, za dnů humanismu. S ní šla ovšem ruku v ruce zkáza mravní. Bocaccio, jaký to charakter! Hotový pohan, a jeho život podle toho. Že ani církevní kruhy se neubránily docela této epidemii, bylo by zbytečné zapírat; je to jedna z temných skvrn v annálech církve.

Není dnes situace podobná? Stejný rozmach ve všech oborech věd, jak přírodních tak technických, stejné sebevědomí, stejný křik. Mluví docela jinak než starý filosof athenský. „Nepotřebujeme učitele s nebe, sami si dovedeme zodpovědět všechny otázky; víme též, co máme dělat a jak žít, netřeba, aby nám kdo dával zákony." Věda... co vše se dnes ukrývá za tento vývěsní štít! Namáhají se, aby tu svou „vědu" co nejlépe vyšňořili, a pak ji prohlásí za lék proti všem nemocím. (T. Pesch.) Věda i pavěda jest modlou dne, a běda inteligentovi, jenž nepadne při zvuku pozounů na tvář a neklaní se jí jako zlaté soše v Babyloně (Dn 3) — soše, jež jest od včerejška! Jistý druh vědy má i svá dogmata, a běda, uchováš-li si tolik samostatného úsudku a nechceš na ně přisahat, dokud nejsou zaručeně dokázána![12])

---

[12]) Z Andersenových pohádek — Dva „umělci" se nabídli králi, že mu zhotoví šat, jaký nikdo na světě neměl a nemá. Ale — jenom „moudří lidé" ho budou vidět! Král posílá po čase ministra, aby se na šat podíval — ministr nevidí nic, ale již slyšel, že... Jak by dopadl, kdyby řekl, že nic nevidí!... Známe tu pohádku, víme, že ani král ani dvořané nic neviděli, ale žádný se k tomu nepřiznal — a král v ustanovený den kráčí ve slavném průvodu pod nebesy, na hlavě korunu, v ruce žezlo — a na těle pouze viditelnou košili — — a kdekdo chválí jeho nevyrovnatelný háv — Nejlépe ovšem pochodili oba „umělci". „Evoluční teorie je tak samozřejmá, že důkazů vůbec nepotřebuje — každý vzdělanec ji uzná..." „Na Marsu jsou lidé; dokaž, že ne!" Příteli, ty musíš dokázat, že ano. Před lety bylo v módě prohlašovat bož-

Akademicky vzdělaný exerciant vážně prohlašoval: „Jak mohu přijmout to, co exercitátor tvrdil o Bohu, když on je tak zaostalý a nechce uznat, že rukopisy jsou padělky?“ Ubohý exercitátor! Prohodil jen při stole, že podle jeho soudu není otázka rukopisů ještě docela vyjasněna!

Kde je tedy více jistoty a kde více dohadů, ve víře či ve vědě? Víra není domněnka, není „hypothesa“, není subjektivismus, není báje. I ve všedním životě někdy víra (přirozená) poskytne více jistoty než jiný pramen poznání. Kdo by tomu nebyl rád, zví-li od spolehlivého svědka několik zaručených dat, jež by musil jinak pracně shledávat a to na „vlastní nebezpečí“, nejsa omylu chráněn!

Nejpevněji jsme přesvědčeni o věcech, jež vnímáme smysly. „Vždyť jsem to viděl na vlastní oči.“ A kolikráte se i tu vloudí omyl, nejen v noci, kdy je každá kráva černá, nýbrž i za bílého dne! Všechno lidské badání, vědění a poznání jest zbudováno na poznání smyslovém, jak už pověděno na str. 318 pozn., a ty smysly nejsou vždy svědci naprosto spolehliví. Což teprve, když opustíme pole smyslového poznání a vydáme se do krajů, kde jest rozum odkázán sám na sebe![13]) Není mu jako pocestnému, jenž jde tem-

---

ského Spasitele za pouhý mythus. Kdosi týmiž důkazy dokázal, že i Napoleon jest pouhý mythus: důkazem etymologickým, geografickým, numismatickým, astronomickým — jen jeden druh důkazů chyběl — ten, jehož by si historik nejvíce přál — —

[13]) Není slovo metafysika příslovečné pro vše, co jest temné a nejasné? — Filosofie rozeznává trojí jistotu. Metafysická plyne z pojmů samých: $2 \times 2 = 4$, celek jest větší než jeho část, příčina jest dříve než účinek... Tuto jistotu mají především pravdy evidentní (samozřejmé), jako na př. uvedené, o nichž zdravý rozum pochybovat nemůže. **Fysickou** jistotu mi zjednávají smysly, ačli jsem náležitě opatrný, abych se uvaroval klamu. Fakta zjištěná pozorováním, empirií, jakož i přírodní zákony **nade vší pochybnost zjištěné...** Třetí jest jistota **morální.** Tu máme na př. o faktech historických. Alexander Ve-

ným lesem bez svíčky, bez průvodce?... Bůh se ho ujal a podal mu ruku, dal mu průvodce, svatou víru... ne sice na všechny cesty — v řádě přirozeném ať si pěkně badá sám, ale jde-li o pravdy nadpřirozené, týkající se duše a jejího osudu, kde člověk potřeboval nejvíce osvícení a měl nejméně jistoty.

Autorita lidského rozumu!... Netvrdíme jako skeptikové, že jest nespolehlivá. Nicméně náš rozum jest omezený — popři to, můžeš-li! — pročež nemůže poznat najednou všechnu pravdu, nýbrž postupuje od poznatků k poznatkům, dál a dál. Nemůže poznat pravdu dokonale, vniká do ní hloub a hloub, poznává ji vždy jasněji a dokonaleji. Nemůže poznat pravdu bez omylu, opravuje své názory a pravdě se blíží víc a víc. Proto neustálá změna („pokrok") v poznávání, vědě, badání. Víra se však opírá o autoritu Boha, věčné Pravdy, nejvyšší Pravdy, o pramen vší pravdy. Zaručuje-li mi tedy Bůh sám osobně pravdivost svého výroku, jest nejen nutno, nýbrž i rozumno říci: „Credo, věřím" a jsem jist nade vši pochybnost, že

---

liký a jeho výboje, Sokrates, jeho žáci, jeho nauka... Tyto věci nelze zjistit fysicky (smysly, pokusem...)! Cokoli jest předmětem víry, o tom máme jistotu morální. Avšak morální jistota není domněnka, není pravděpodobnost, není vratká — jest pevná, a může být za jistých okolností i pevnější než jiná! Kdyby toto poznání nebylo jisté, nebylo by možno o jistotě mluvit — nejistá jistota!

Suverénní jistota víry, jistota nade všecko pevná, vynikající neskonale nad každou jinou jistotu vědění a povýšena nad jakoukoli pochybnost — Co se týče rozhodnosti, s jakou za pravdu pokládáme to, co Bůh zjevil, jest jistota víry podstatně vyšší a dokonalejší než jistota přirozeného vědění. Opírá se totiž o autoritu Boha, věčné, nestvořené a neomylné Pravdy, nikoli o slabé světélko stvořeného lidského rozumu, jenž se tak snadno mýlí. Máme tudíž větší a pevnější jistotu o věcech „neviděných" (článcích sv. víry!) a božských tajemstvích než o běžných věcech vezdejšího života (čímž ovšem není řečeno, že to, co rozum poznává sám, jest nejisté

je tomu tak, jak on praví. Autorita Boží stojí nad autoritou lidského, andělského a vůbec každého stvořeného rozumu. Když on mi co sdělí (zjeví), mám jistotu naprostou, absolutní.

Poněvadž se víra opírá o autoritu Boha vševědoucího, zůstává bez proměny, tak jako neproměnný jest Bůh sám. Co Bůh jednou řekl (zjevil), byla pravda tehdy, jest pravda dnes a zůstane jí na věky. Vyloučeno, aby Vševědoucí po čase řekl: „Uvažoval jsem o tom, a přišel jsem k jinému poznání... Rozmyslil jsem si to a zařídím to jinak..." Tak mluví, smýšlí a jedná člověk, nedokonalý, proměnlivý... Jdeme-li spat, nevíme, jaké nové ministerské nařízení zítřejší noviny přinesou, ale co do násobilky jsme bez obavy.

Bůh, věčná pravda — co kdy řekne, jest neomylné. Bůh, věčná moudrost — na čem se od věčnosti rozhodl, to nemění. Sv. víra má na čele známku svého božského původu: stálost, neproměnnost, jistotu. Věda má na sobě známku svého lidského původu,

---

nebo nezaručené). U Boha jest omyl metafysicky vyloučen; proto jest ve víře (je-li taková, jaká být má) jakákoli pochybnost nebo nejistota vyloučena daleko víc než u kteréhokoli poznání jiného. Jistota absolutní, neomylná, s níž se nemůže měřit žádné poznání čistě lidské... Jest tedy možno, hodno, spravedlivo, nutno, aby rozum osvícený světlem božské Pravdy s větší rozhodností se držel toho, co mu zjevil Bůh, než toho, co mu sděluje vlastní poznání. Viz Tom. Aq. I. 1. 5. ad 1. Summa phil. I. 7. et 8. Scheeben I. § 46. — Srovnej skálopevnou víru Petrovu a jeho odůvodnění: „Ke komu bychom šli? Ty máš slova života věčného; my věříme a víme (přesvědčeni tvými zázraky), že tys Syn Boží" (vyslanec Nejvyššího... mluvící jeho jménem; Jan 6. 68 n). —

Víra nezhasíná světlo (rozumu, poznání...), nýbrž chrání je. Cokoli jest ono, co vidí anděl, to mi chrání stín víry. Zdaž není velkým dobrem mít alespoň zastřené, co nemůžeš dosud pochopit odhalené? (Tajemství nejsv. Trojice atd.) Vždyť i Matka Boží žila ve stínu víry... (Bern.)

a jako vše na světě, známku proměnlivosti. Tato věc je s člověkem tak srostlá a člověk na ni tak zvykl, že ji pokládá za přednost a dokonalost. Co jest neustálé velebení pokroku a volání po pokroku? Co jest pokrok[14]), ne-li výmluvný svědek proměnlivosti a nedokonalosti všeho lidského poznání a konání? Pokrok je cesta od nedokonalého k dokonalejšímu — tedy: kde pokrok, tam nedokonalost. Sleduj „pokrok" od louče a svíčky k obloukové lampě, od koně k aeroplánu, od člunu k parolodi, od tužky k psacímu stroji ... je tím lidské snažení vyčerpáno? Víme všichni, že nikoli, že nejnovější vymoženosti věd nejsou beze vší nedokonalosti, že budou jistě časem zdokonaleny, a i ty budoucí vynálezy že jednou ustoupí dalším.[15]) Naprosté dokonalosti nedosáhne žádný „pokrok"! I církevní zákony týkající se kázně jsou podrobeny proměnám. (Viz kap. 25 B na konci a str. 205).

Theologie jakožto v ě d a však pokroku schopna j e s t — v jakém smysle? Asi jako matematika. Její věty (poučky) jsou neproměnné, ale lze stále badat a ze známých odvozovat nové ještě nepoznané. Tak theologie: způsob, jak pojímá tu neb onu zjevenou pravdu, jak vysvětluje to neb ono, jest různý a může se zdokonalovat. Že Matka Boží byla veskrze čistá a svatá, věřilo celé křesťanství od prvopočátku. Aby však tato pravda byla všestranně vědecky proniknuta a zdůvodněna, bylo třeba dlouhých staletí. (Vědecky rozčleněna: 1. Maria Panna byla prosta všeho hříchu osobního, 2. i dědičného, 3. i všeho pokušení, jež by pocházelo z tělesné žádostivosti.)[16])

---

[14]) Znamená toto slovo, že dnes jsou lidé chytřejší než byli před sto lety? Rádi bychom si to namluvili. Znamená jen tolik, že předchůdcové postavili základ, a my na něm budujeme dále. Ale co vyžaduje více moudrosti, základ pracně postavit či pokračovat v začatém díle?

[15]) Osud všeho pozemského. Výtvory lidské mohou se změnit, musí se změnit, jistě se změní — —

[16]) Od prvopočátku byly v církvi sv. svátosti udělovány a přijímány. Ale trvalo dlouhá staletí, než zevrubnou reflexí (uvažováním) se přišlo k poznání:

„Tedy žádný pokrok v církvi Kristově?“ Ba ano, a to veliký, ale v tom smysle, že jde o pokrok, nikoli o změnu ve víře, nýbrž skutečně o pokrok. Nechť pokračuje poznání, pochopení, znalost, proniknutí pravd sv. víry, jak u jednotlivců, tak u všech. Je docela v pořádku, když pravdy sv. víry časem se přesněji vymezují, vysvětlují, lépe chápou, ne však, aby byly změněny, oklešťovány, ořezávány. Nechť se jim dostane více světla, zřejmosti, porozumění, při tom však nechť jest zachována jich plnost, celistvost, neproměnnost. Jejich krása (v našich očích) může růst, ale ať se nestane, aby v tomto ráji duchovním ze záhonů skořice a balsámu vyrůstal koukol a jiný plevel. (Vinc. Lir.)

Tu jest odpověď na další námitku: „Věda myslí, víra nesmí myslit.“ Za mých dětských a studijních let připravil kterýsi profesor naší jedné university sta jinochů o víru. Jednu z jeho frází si pamatuji: „Ve středověku směl jenom jeden myslit (papež), teď smí každý myslit...“[17]) Právě dnes se málo myslí! Jednak se zakazuje myslit, jednak jsou příliš pohodlní a nesamostatní, aby myslili, a nechají za sebe myslit jiné (noviny atd.). Kdo se vyzná jen poněkud v kulturních dějinách středověku, užasne nad svobodou myšlení, které tehdy každý požíval, zvláště profesoři a autoři knih jak filosofických a bohoslovných tak i jiných věd. Že právě víra, ačli má být uvědomělá, vyžaduje myšlení, rozbírá každá větší dogmatika: než uvěřím, musím vědět (t. j. mít důkazy a

---

1. Jisté obřady v církvi udělují neomylně milost, 2. neklade-li přijímající překážek, 3. tato milost jest vázána na určitá viditelná znamení 4. od Krista samého ustanovená, 5. církev na jejich podstatě nemůže nic měnit, 6. jejich účinek nezávisí na svatosti udělující osoby, 7. těchto obřadů jest sedm — a pro ně nutno zavést společné jméno.

[17]) Jednou kdosi cosi namítal proti jeho vývodům — profesor se v pravém smysle rozzuřil, a posluchač učinil zkušenost, že ani ve 20. století nesmí každý svobodně myslit — ani při přednášce svobodomyslného a svobodymilovného profesora!

prozkoumat je), zda věřit mohu, smím, mám, musím (motiva credibilitatis, viz str. 323).

Víra neklame. Zázraky[18]), vidění, proroctví mohou klamat a mnohé zklamaly. Víra má nejvyšší jistotu, jaká jest možná — záruku samého Boha, věčné Pravdy. O zázracích praví na př. Řehoř Veliký, že občas od Boha skrze jeho služebníky konané jsou znamením nevěřícím, nikoli věřícím, a sv. Ludvík na zprávu o jakémsi zázraku odpovídá, že on ho nepotřebuje k utvrzení ve víře, ať se prý na něj jdou podívat ti, kteří jsou ve víře slabí. Zázraky, o nichž se dočítáme v životech světců, nemají ani zdaleka podobné záruky jako články víry, nezavazují k věření, a církev je velmi opatrně a pečlivě vyšetřuje — víť dobře, že není na ně odkázána a že víře pevnosti nepřidají. První kriterium při jejich zkoumání jest, zda se divotvorce neodchyluje od víry, a ukáže-li se, že ano, jest nad slunce jasnější, že zázrak jest falešný.

c) Cílem a ovocem — poslední věc, kterou víra nad vědu vyniká. „Věda poučuje, jak a kudy nebe (hvězdné) jde, víra poučuje, kudy se do nebe jde."

Londýnský Times kdysi napsal: „Věda jest strom poznání, víra strom života." Věda strom poznání — tím ovšem není řečeno, že všecko ví. Revue chtěla říci tolik: „Věda jest krásná, ale víra jest potřebnější, bez ní není život v lidské společnosti možný." I věda vede k poznání Boha — poučuje mne o jeho moci a moudrosti, víra však nadto o jeho dobrotivosti, lásce, milosrdenství.[19]) Věda vede k poznání Boha, víra nadto

---

[18]) Máme na mysli zázraky konané od lidí, nikoli Kristovy. Že přijdou falešní proroci a že budou konat falešné (t. j. zdánlivé) zázraky, na to nás připravil sám božský Spasitel.

[19]) Ve stvoření světa se jeví Boží moc, v řízení světa Boží moudrost, ve vtělení Syna Božího Boží láska. O stvoření světa věděli i židé, a všemohoucího Boha se báli. Řízení světa viděli i pohané, a moudrosti Nejvyššího se divili. O vtělení jsme poučeni jenom my, křesťané, a z Boží lásky můžeme těžit pro svou duši a lásku spláceti láskou. (Podle sv. Bernarda.)

k dosažení Boha jakožto našeho cíle, pro který jsme stvořeni, t. j. k věčnému životu a blahu, což jest nejvyšší cíl, jaký se dá myslit. Měří-li se vznešenost podle předmětu a podle cíle, pak není pochyby, že kromě úkonů naděje a lásky není vznešenějšího zaměstnání a úkonu nad víru. Její předmět nejvznešenější — Bůh, a její cíl nejvyšší — dosažení Boha. Cestu k pravému, t. j. věčnému životu, zví člověk jedině od víry — víra ho o ní poučuje, ji ukazuje, po ní ho vede. Víra není mrtvé poznání, nýbrž vpravdě život — — — Poslední slova Aristotelova charakterisují vědu vzdálenou Boha: „V pochybnostech jsem žil, v pochybnostech umírám, příčino všech příčin, smiluj se nade mnou."

Víra však dává ještě víc než věčný život — nepravím, že dává cennější dar, nýbrž že se neomezuje na to, zjednat nám věčné blaho. Už na zemi nám dává mnoho, přemnoho, co věda dát nemůže a nač nestačí. Tři jsou věci, v nichž věda selže docela: utrpení, vina, smrt. To jsou sice faktoři, s nimiž nepočítá badatel sedící za stolem u matematického problému nebo v laboratoři u zkumavek, ale pocítí-li je na vlastním těle, pak pozná, že se s nimi v sociálním životě počítat musí a že je se světa neoddisputuje žádná početní formule. Kdo člověku pomáhá nést mužně a odevzdaně kříž, před nímž ho žádná věda nezachrání?[20]) Prý pěstování umění, koncerty, obrazárny, musea... Zapomněl ještě na kořalku!

Kdo mu pomůže odložit vinu a zbaví ho výčitek svědomí? Kdo jej vyzbrojí silou, aby mužně a klidně hleděl smrti vstříc? Kdo mu to zjedná, toho nutno prohlásit za nejsilnějšího na světě, a to jest víra, naše vítězství, víra, jež přemáhá svět (I Jn 5. 4.), nikoli slabá věda.

---

[20]) Kterýsi pastor konvertita vysvětluje svůj krok tím, že odmítá svou dřívější konfesi — z jakého důvodu? „Náboženství, jež nedá útěchy." Což teprv říci o vědě? Kodaňský profesor a vědec Hergaard není jediný, jejž utrpení přivedlo na Srdce Kristovo! Člověk není z kamene, dělej co dělej, člověk má srdce a to má své potřeby, své tužby, svá práva.

Jedním slovem: věda člověka šťastným učinit nemůže, víra může. Nepopírám, že pěstování vědy jest zdrojem nejušlechtilejších radostí. Tvrdím jen, že sama sebou věda lidí neobšťastní, a vymoženosti vědy a kultury teprve ne. V nemoci, v bolestech, nad hrobem... Je-li muž vědy zároveň mužem víry, zůstane i v utrpení neochvějný jako dub v bouři. Není-li mužem víry, sáhne si obyčejně na život a vydává takto sám své vědě svědectví, jak je slabá a nedostatečná, nechavši na holičkách ve chvíli nejtěžší.

Nadto víra tvoří světce, jest školou ctností, a na to zase věda nestačí. Víra nemůže existovat pouze v teorii na papíře, sic není hodna jména víry — jest mrtvá a má cenu asi jako papírová růže vedle živé. Víra žádá a vymáhá čin, skutek, život, bohulibý život, jenž by byl požehnáním pro bližního, pro vlast, pro celou společnost.

Věda a středověk, věda a církev.
(Vložka ke kap. XX.)

A) Několik poznámek.

Odkud ona skoro instinktivní antipatie vůči středověku? Prý doba temna, úpadku, bídy... Řekněme si upřímně: hlavní důvod je ten, že byl dobou víry, a proto nutno tu dobu vylíčit co nejčerněji. Spisovatelé opisují jeden od druhého, nikdo si nedá práci, aby sám původní prameny studoval...[1]) Vedle toho pak blouznivé vychvalování antického starověku. K tomu poznamenáváme:

a) Chce-li kdo středověk spravedlivě posoudit, nesmí jednostranně srovnávat stav přírodních věd a technických vymožeností dneška s tehdejší dobou. Středověk nutno srovnávat především se **starověkem,** jenž předcházel, nikoli s novověkem, jenž na něm budoval. Není známkou vyspělosti ducha, posmívá-li se student žáčkovi obecné školy, jenž se učí abecedě a vniká do tajů násobilky... za prvé proto, že sám totéž stadium kdysi prodělal, a za druhé, že nebýt násobilky, nemohl by se tak hrdě ohánět logaritmy. Flammarion, Draper a jiní, kteří si tropí posměch z naivního a hloupého středověku, nechť nezapomínají, že dalekohled oni dva nevynalezli, a že středo-

---

[1]) Hegel, člověk platící za velkého filosofa, jenž jako přemnozí jeho kolegové psal de omni scibili et quibusdam aliis, praví: „Žádat od nás, abychom studovali scholastickou (t. j. katolickou středověkou) filosofii **z pramenů,** to jest příliš vysoký požadavek(!!; ale kritisovat ji, to ano!) Stačí držet se prací jiných(!), hlavní pramen jest Launoy, Kramer..." Pamatovat na jedenácté přikázání! „Nepiš o tom, čemu nerozumíš..." Tuto radu jim dal Chvolson, jak už pověděno. Jest neuvěřitelno, jaké báchorky se o scholastice vypravují. Mně na př. jeden inteligent vážně vypravoval, že tito katoličtí učenci neměli o světě kolem sebe ani zdání, říkali prý: „Osel, jak praví Aristoteles, má 4 nohy" a nenapadlo jim prý na osla se podívat. Kde tuto perlu můj „inteligent" sebral, nepověděl.

věcí badatelé by s dnešními přístroji možná vykonali objevy větší než oni. Jak směšné názory měli o vesmíru Babyloňané, Egypťané a jiní vysoce kulturní národové starověku! Jaké pošetilosti má Plinius, největší přírodovědec starověku! Středověk předal novověku dokonalejší a rozumnější názory než jaké přijal od starověku!

b) Srovnání s novověkem v jiných oborech lidského snažení nevypadne vždy v neprospěch středověku. Nebyly takové krise hospodářské, nebylo takové nezaměstnanosti, nebylo tolik mravní bídy, tolik rafinovanosti.

c) Mravy středověku byly v jistých staletích surové, uznávám. Zmizela „jemnost" a vzdělanost antiky... Ta jemnost byla pouze pozlátko! Vzpomeňme jen otroctví! Což pohlavní život? A co se vzdělanosti týče: stěhování národů byl příval, jenž všechno smetl, a surové pohanské kmeny germánské a slovanské, jež přijaly křesťanství, musily být „zpracovány", a pochopitelně trvalo dlouho, než je nauka Kristova zušlechtila. Co učinil středověk z těchto nekulturních národů! Může se novověk vykázat něčím podobným? Jediný milý zjev, redukce Indiánů v Uruquay a Paraquay, zcivilisování těchto divochů, není dílo osvícenské doby ani mužů bez víry, nýbrž jesuitských misionářů; zničeno však bylo „osvíceným" Pombalem.[2])

d) Může se novověk honosit básníky jako byl Dante, Tasso, Petrarca? Dokáže moderní architek-

---

[2]) Tortura, inkvisice... Tortura byla zrušena v Aragonii vlivem církve r. 1325, nikoli teprve působením osvícenských bezbožců ve stol. 18. Neschvalujeme mučení obžalovaných, ale a) protestantská Alžběta ve stol. 16., tedy v novověku, dala krutě mučit nikoli zločince, nýbrž vyznavače jména Kristova, protože nechtěli zaprodat svobodu svědomí, b) ve stol. 18. mučil Pombal (nepřítel církve) rafinovaně politické provinilce — za „osvícenské" doby (v Portugalsku)! Tortura nevymizela v novověku, nepominula se středověkem — stala se leda jen rafinovanější. (Alja Rachmanová, Deník.)

tura dílo jako jest kolínský, remešský nebo svatovítský dóm? Sklomalbu starých katedrál se marně snaží napodobit, nerci-li předstihnout.

Ze středověkého umění dýše život, moderní nás nechává chladnými.

e) Rozmach věd na počátku novověku... Patřili mužové jako Kolumbus, Koperník atd. novověku či středověku? Smýšlením byli středověcí mužové stejně jako Galilei, t. j. docela oddáni církvi a proniknuti týmž duchem jako středověcí věřící, ať žili ve stol. 15. nebo 16. nebo snad 17.

Stol. desáté, tak pomlouvané, patří k nejšťastnějším staletím církve. Jeho neřesti jsou společné všem věkům, ne však jeho přednosti, ne to, co dobrého vykonalo. Odborníci poznají podle nevyrovnatelné krásy a pečlivosti, že kodex nebo iniciálka pochází z 10.—12. stol.[3])

Ani v podstatě ani v původu křesťanského náboženství (zjevení) nelze najít důvodu, proč by jeho vyznavači nemohli pěstovat vědy profánní. Ať jest pravda podstatou a původem přirozená nebo nadpřirozená, odporovat si nemůže; obojí se může a musí přátelsky snášet, nevylučují se vzájemně. Na počátku křesťanství byla sice všechna duševní činnost sou-

---

[3]) Kenelm Digby praví ve svém díle Ages of faith (Doby víry): „Kdo nenávidí středověk veškerým záštím svého srdce? Lidé bez vzdělání, kteří poslouchají každého dryáčnického sofistu. Fanatik, jenž opakuje jeden po druhém, co slyšeli od sektáře, od nevěrce, jenž chce okrášlit svůj odpad poukazem na nepřístojnosti v tehdejší církvi. Lidé, kteří se spikli proti všemu, co jest božské a svaté. Konečně pyšní, kterým se protiví pokora středověku. Těm všem jest víra pověrou, rozjímání zahálkou, pokora zahazováním sebe, podle nich dlel svět v temnotách, dokavadž nepřišla nová filosofie je rozptýlit. ... Lidé, kteří upadli zpět do pohanské filosofie, nejsou s to posoudit správně zřízení a mravy věřících dob, opírající se o pokoru a čistotu srdce. Středověk měl hrdinství, ale byl dalek revoluce. Měl filosofii, byl však vzdálen moderní sofistiky."

středěna jen na pravdy sv. víry, což jest docela pochopitelno: úžas nad nekonečnou láskou Boží, jež neušetřila jednorozeného Syna Otcova, netušené poklady pravdy, jež nám vtělený Syn Boží přinesl, čistota křesťanská, zastiňující nejvrcholnější body, jichž dosáhli největší filosofové antičtí, a konečně velký úkol obrodit učením Kristovým veškerý v nepravosti pohřížený svět, jakož i povinnost hájit sv. víru proti všemožným útokům násilí i falešné moudrosti světa: to vše způsobilo, že všechna vzpomínka na věci časné a pomíjející z paměti vymizela a že se mysli věřících zaměstnávaly jen pravdami věčnými, a všechna jejich snaha směřovala k tomu, aby byli nalezeni připraveni k hodině příchodu Kristova. Dovede-li i dnes nějaká idea náhle vržená do světa zaměstnat mysli všech, že vše ostatní jak by s očí i paměti zmizelo a pozbývalo všeho půvabu a vší ceny (objevy zámořské ve Španělsku a Portugalsku ve stol. 15. a 16., idea svobody, ať pravé jako za osvobozovacích bojů u balkánských Slovanů nebo falešné jako za francouzské revoluce... malý doklad viz u Atheňanů, Maria II. str. 71), čím více nutno podobný zjev nejen vysvětlit, nýbrž přímo čekat, uvážíme-li, jaké netušené světlo zazářilo v temnotách příchodem Kristovým! Sv. Pavel! Jeho výroky, na př. I Kor 2. 2! Ponenáhlu, když první extase, smím-li tak říci, pominula, vrací se a mohutní zájem o světské vědy, a to tím více, protože podle učení sv. víry (Md 13) věci stvořené vedou člověka k poznání Tvůrce, a vědeckých poznatků, zvláště z věd přírodních, se dalo překrásně použít na osvětlení nebo i potvrzení pravd sv. víry. Jak rádi Otcové sahali k obrazům z přírody, aby osvětlili poněkud nevystihlá tajemství sv. víry, viz na př. Maria II. str. 215[2]. Kliment Alexandrijský byl první, jenž dovedl využít i znalosti antických filosofů, porážel odpůrce křesťanství jejich vlastními zbraněmi. Po něm jeho žák, velký Origenes. Augustin praví: „Věřící se chopili a osvojili si dobro, kdekoli je nalezli. Pravda jest majetek Páně, ať jest kdekoli.“ (De doctr. christ.) Má na mysli pravdy, jichž se dopídili filosofové. Jak docela jinak smýšlejí a jednají filosofové novověcí, kteří myslí, že na-

před musí zavrhnout a zbořit vše, co všichni ostatní před nimi zbudovali, a že jen na troskách mohou budovat sami, každý od základu znova, objevit a dát lidstvu zbrusu novou pravdu. Podle toho to ovšem dopadá. Ale týž sv. Augustin kárá křesťanské filosofy, kteří se styděli za jméno Kristovo (křesťana), nechtějíce mít totéž jméno jako prostý lid, a nazývali se platoniky. „Věda jest nástroj, kterým má být pozvednuta budova křesťanské lásky; jinak nemá významu." (De civ. Dei 13. 16.)

Jindřich z Gentu: „Všechny vědy slouží (t. j. jsou nápomocny) theologii, protože činí cestu k ní lehčí. Poznání Boha jest posledním cílem filosofie; ostatní vědy učí, jak tohoto poznání lze dosíci: skrze tvory, které jsou nám známější (než Bůh, jsouce nám bližší a viditelní), v nichž poznáváme příčinu (Tvůrce) jako v účincích."

B) Několik námitek.

Zde zároveň odpověď na výtku, že theologie považovala filosofii za svou otrokyni (ancilla theologiae). Nikoli za otrokyni, nýbrž za pomocnici, dbajíc při tom „hierarchie věd": vědy přírodní a historické, jich předmět jsou věci stvořené — filosofie; přechod k nejvyšší — theologii, jejímž předmětem jest Bůh.

Jindy se tvrdívá, že středověk neměl filosofie, nýbrž jen theologii, obojí prý bylo tehdy jedno a totéž. Obojí bylo přátelsky spojeno, ano — ale ne totéž! Jan Pico de Mirandola praví: „Filosofie pravdu hledá, theologie ji nalézá, a náboženství ji má (prakticky uskutečňuje)." Jeho synovec téhož jména praví: „Přenecháme-li nevědomcům mluvit o náboženství, pošlapou je jako svině perly. (Mt 7. 6.) Osvoboďme filosofii, tento svatý dar Boží, z rukou bezbožných! Prosím všechny kněze, aby se věnovali studiu filosofie."

O starověké řeckořímské filosofii pohanské praví Marsilius Ficinus, že byla vědecky zpracované náboženství. Neměl docela nepravdu. Slyšme na př. Sokrata: „Věda jest planá, neusnadňuje-li hledání toho, co je šlechetné a dobré... jediná filosofie, kterou

hledám, jest odpoutání duše od věcí pomíjejících a časných, aby dosáhla nesmrtelnosti... filosofie hledá (t. j. má hledat) poučení nikoli o věcech pomíjejících, nýbrž o bytosti nesmrtelné." (Plato, De rep. 7.) Pythagorovi učedníci říkávali, že člověk je narozen, aby rozjímal o božských věcech.

Poměr mezi vědou a vírou vyjadřuje Augustin slovy: „Poznání vědecké se opírá o rozumové badání, víra o autoritu." „Věříme, co nevidíme, a odměnou bude vidění toho, co jsme věřili." (S. 43.)

Ve středověku ani nepřeháněli ani nepodceňovali význam a důležitost rozumu, rozumového badání a rozumových důkazů. Jindřich z Gentu praví: „Netřeba se chránit ani **bát** rozumového poznání, nýbrž **falešného** rozumového poznání."[4])

Protestant Dr. Neuburger naříká, že prý alchymie, kterou v klášteřích pěstovali, byla „netolerancí církve" potlačena a ve 14. stol. od papežů zakázána. V témže díle praví, že alchymie byla podvod, pověra ... tedy papežové byli netolerantní k pověrám a k podvádění lidu! Zatím co všichni věřili v kámen

---

[4]) Johnson řekl o Goldsmithovi: „Ten člověk rozumí přírodopisu právě tolik, že rozezná krávu od kobyly, ale přece napsal přírodopis zajímavý jako pohádku z Tisíc a jedné noci." — S podivnými pocity hledíme na obraz Dürerův: Melancholie... Postava se zasmušilou tváří, obklopena vědeckými přístroji, zaměstnána vědeckými problémy... Věda bez Boha! Jiří Buffon, deista, přírodovědec 18. století († 1788), neviděl v přírodě Tvůrce jako Newton a jiní velcí badatelé, a výsledek? Jeho spisy vane ledový chlad; účelnost popírá nebo aspoň odmítá nebo neuznává, a tím si znemožňuje vyčíst všechnu moudrost, jež věřícímu badateli bije v oči na každé stránce knihy přírody; a zatím co tento objeví krásu i v infusoriích, mluví Buffon o některých živočiších s odporem („lyska a jiní ohyzdní ptáci...") „Vůně života, jež vanula k životu, stala se většině lidstva zápachem smrti ke smrti, aby se naučili i ze svědectví viditelných věcí, že litera zabíjí, ale duch oživuje..." (falešná věda! — De voc. gentium, ignoti auct.)

moudrosti a v elixir života, měl jediný papež rozum! Týž praví: „Ze strachu před inkvisicí a před hranicí nastala velká mezera ve vývoji chemie.“ V témže díle žasne nad tím, že Albert Vel. († 1280) nezakoušel žádné pronásledování od představených, naopak že byl ctěn jako světec — důvod jest samozřejmý! Právě proto, že se neobíral pověrou! Týž vypočítává jeho objevy, vynálezy a zásluhy o přírodní vědy: rozeznával správně u kovů změnu (barvy a pod.) a proměny podstatné (přeměny jednoho kovu v druhý), jako prostředek k oddělení kovů vzácných od obecných doporučuje oheň, k oddělení zlata od stříbra navrhuje žíravé kyseliny (stříbro se v nich rozpustí) — metody, jíž se ještě dnes užívá „jak v chemických laboratořích, tak v řemeslnických dílnách a jež jest první projev vlivu alchymie na chemii analytickou.“ Poznal, že všechny kovy krom zlata se slučují se sírou, kompas buďto samostatně vynalezl nebo byl s ním seznámen studiem arabské literatury... Jinde se dovídáme o jeho botanických objevech (Jessen, Botanik): „Albert svým pozorováním předčil Aristotela; dokonalým provedením a dobře promyšleným logickým uspořádáním látky předčí všechny předchůdce a mnohé následovníky. První poukázal na to, jak listem probíhají nervy, všiml si geometrické pravidelnosti listů, při popisu jednotlivých stromů se snaží objevit zákon pro jejich vzrůst, odevšad snesl materiál k morfologii rostlin. Správně poznal, jak se rostlina živí a jaký jest rozdíl mezi výživou rostliny a živočicha. Jeho principy zemědělství tvoří podklad odborné literatury. Vytvořil fysiologickou popisnou botaniku s velkou jasností a bystrozrakem, a tak se stal vzorem a důstojným předchůdcem pro celou pozdější literaturu tohoto druhu.“ Neúplné vydání jeho spisů obsahuje 21 foliových svazků, jež jsou ještě dnes pramenem studia (Neuburger). Žasneme nad takovým výkonem — vždyť byl provinciál a proto stále na cestách, pěšky! Později biskupem Řezenským! Polyhistor, „div své doby“, nebylo mu rovného, pokládán za čaroděje. Své spisy nechal tam, kde je napsal, aby se neprovinil proti stanovám řádovým o chudobě. Napsal 26 knih

o živočiších, podle Cuviera velmi interesantní; popisuje mnohé dotud neznámé, má první zmínku o rybách severu, o tažení sleďů, o velrybě... O nerostech 5 knih, mnoho věcí docela nových... co by byl tento muž dokázal, kdyby byl měl drobnohled a jiné přístroje, jimiž pracuje moderní věda! (Albert, „Doctor universalis", učitel sv. Tomáše Aq.)

Raymundus Lullus († 1315) se učil latině teprve ve 40. roce, procestoval půl světa, byl stále na cestách, dvakráte v Orientě, třikráte v Africe, kde 79letý od mohamedánů ztýrán, že brzo potom skonal. Doctor illuminatissimus napsal 20 foliových svazků. „Jeho objevy přispěly mnoho k pokroku a výsledkům chemie, jeho metod se užívalo po celá staletí, jedné doposud." (Neuburger.)

Roger Baco, františkán, Doctor mirabilis, polyhistor († 1294), vynalezl brejle, objevil lom světla, upozorňuje na chybu v juliánském kalendáři a na nesprávnost křesťanského letopočtu (Kristus Pán se narodil pravděpodobně r. 6. před naší érou). Stroje nesestavil, ale dal myšlenku — žel, že jí nevyužito: železnice, paroloď, drobnohled, dalekohled. Zabýval se magnetismem... Když mu úzkoprsí představení zamezili styk s jinými badateli, odvolávajíce se na klášterní kázeň, ujal se ho papež Kliment IV. Učil experimentální fysice; darů svých dobrodinců užil k vědeckým výzkumům (2000 liber sterlingů, tehdy!) Astrologii zavrhuje jakožto pověru.

V tom s ním byl zajedno Jan Salisbury († 1180). „Astronomie jest vznešená a ušlechtilá věda; kdo však pěstuje astrologii, není učedník filosofie, nýbrž bezbožnosti." Augustin mluví o tom, že jeden astrolog vyloučen z církve (In Ps 61.), za Konstantina byli astrologové a kouzelníci trestáni smrtí. Sv. Basil ustanovil pro ty, kteří se obracejí k věštcům a jim podobným o radu, stejné veřejné pokání jako za vraždu. Germánští národové přinesli do církve mnoho pověr — co to stálo práce, než se podařilo je vymýtit! Některé nejsou vymýtěny dodnes (rozhodnout soubojem o tom, kdo jest v právu). Synoda Oranžská r. 452. ustanovila přísný trest pro biskupy, kteří budou nedbalí v odstranění pověr; podobně jiné

synody. Gerbert svědčí, co práce a námahy stálo benediktiny, než odnaučili lid ve Schwarzwaldu pověrám. Při dobytí Cařihradu r. 1204 našli křižáci zbytky pohanských pověr a magických zařízení — za to, že je zničili, vytýká se jim fanatismus! (Zvyky, jež nebyly pověrečné, ponechávala církev lidu bez námitek.) Mnoho nevinných, jež luza chtěla rozsápat pro podezření z čarodějství, vyrvali biskupové jejím spárům, na př. Agobert v Lyoně r. 833 tři muže a jednu ženu najednou.

Čarodějnice... V Římě nebyla upálena po dlouhá staletí ani jediná! V černém Římě, kde vládli papežové! Teprve za zmatků schimatu r. 1420 upálena tam jedna a po r. 1500 odsouzeno jich několik od světských soudců. V Německu se počítá obětí na statisíce! V Anglii byl vydán první zákon proti čarodějnicím teprve za protestantské Alžběty 1562. Poslední čarodějnice, dívka 15letá, popravena na pevnině v protestantském Glaru ve Švýcarsku r. 1782. Indiáni sami se divili, když viděli v koloniích (v Nové Anglii) zuření Angličanů proti čarodějnicím, a říkali: „Mezi (katolické) Francouze Velký Duch čarodějnice neposílá..."

U nepřátel církve... Fridrich II. Hohenstauf nepodnikl nic bez rady arabských astrologů, Ezzelin, kacíř a ukrutník, z církve vyloučený, pronásledovatel mnichů, měl u sebe neustále astrologa, Melanchton byl přesvědčen, že nastal konec Říma, když se narodilo tele se dvěma hlavami, Napoleon si dal jednou vážně „hádat z ruky" od Mereaua. Julián Apostata věřil ve stěhování duší, pokládal se za Alexand. V.

Středověk vynikal v jistém směru svobodou daleko nad nás. Tato svoboda se jevila někdy i humorem, jímž stíhali komické náhledy jistých filosofů — „komické" zdravému rozumu, „originelní" historiografu filosofie. Jan Buridán, nominalista, popíral svobodu vůle; člověk jest prý ve svém jednání determinován (st. 40, 107), „chutí, jež ho neodolatelně vábí, a nechutí, jež ho neodolatelně odpuzuje" — jméno učeného filosofa zvěčněno po všechny časy. († po 1350.)

Historik Lardner praví: „Marně bychom prošli celý obor filosofie, abychom našli zevrubné pojed-

nání o podstatě a vzájemném poměru věcí." Našel by, kdyby studoval scholastiku!

Scholastické filosofii se vytýká, že si hrála s pojmy, pracovala sofismaty atd. Leda když byla v úpadku! Když se dala příliš ovlivnit arabskou filosofií (averroismem)! Výkvětem scholastiky nejsou tito mužové, nýbrž Anselm, Albert, Petr Lombardus, Alexander Hales, Tomáš Aq., Duns Scotus, Bonaventura, jejichž spisy jistí lidé ani neviděli, nerci-li, aby je studovali.

Jiní jí vytýkají, že jest příliš temná. Ovšem, pro empiristy, kteří navykli na svou metodu experimentální, jest temným vše, co jest poněkud abstraktní. Nezavrhujeme tuto metodu, ale nechť uznají, že filosofie pracuje metodou jinou! Jako netopýr nesnese denního světla, protože jest zvyklý na noc a tmu, tak jednostranné experimentování neporozumí abstraktním pojmům.

Badání středověku se prý obíralo jen věcmi neužitečnými. Tak soudí pochopitelně ti, kteří vidí cíl lidského života jen zde na zemi a užitečnost všeho měří jen podle toho, zda se dá věci vykořistit pro pozemské cíle (pohodlí, rozkoš...), nemajíce ponětí, že existují vyšší hodnoty než materielní dobra.

Filosofie, kterou jedině (prý) ve středověku studovali (t. j. křesťanská), činila prý nemožným studium věd... Celý tehdejší život byl takový, že o vědách přírodních nejen nevěděli, nýbrž ani nebyli s to pochopiti podstatu takových pravd... Lidé, kteří takto mluví, nemají ani zdání o tom, kdo byl Albert Vel. nebo Roger Baco! Naopak zase anglický přírodovědec Whewell († 1866) se diví a nemůže pochopit, jak mohli a že mohli v oné „době tmy" (t. j. ve věřícím katol. středověku) existovat mužové jako Roger Baco; německý historik Arnošt Heeren († 1842) zase nemůže pochopit, jak mohl tehdy existovat Salisbury; jiní žasnou, že ona doba mohla zrodit Alberta Velikého a dovolit mu, aby nerušeně pěstoval vědy přírodní, badal, studoval... Věc není tak nepochopitelná! Vysvětlení je v tom, že ona doba prostě nebyla dobou temna a ujařmení věd, jak lze do omrzení slyšet — od těch, kteří sami ji nestudovali

a nenamáhali se ji z blízka poznat, papouškujíce protestantské písničky. Jedni vytýkají scholastice, že příliš mnoho badala, jiní, že málo neb zhola nic nebadala.

Empirie (experimentální metoda, indukční důkaz) jest podle zevšeobecnělého názoru zavedena do vědy od protestanta Bacona Verulamského (muže bezcharakterního). Málo kdo ví, že již **Augustin,** Anselm, Richard a S. Victore, Albert Vel., Tomáš Aq. a zvláště **Roger Baco** tvrdili jednomyslně: „Bez zkušenosti nelze ve vědách přírodních nabýt jistých poznatků." Rogerovo dílo Opus maius vzbuzuje údiv moderních přírodovědců, kteří si dají práci je prostudovat.

Staudenmaier ve svém díle o Scotovi Eriugenovi vzdává středověké vědě chválu co nejvyšší: vynikala, cílem, pohnutkami, svobodou badání atd., a při tom i skromností. Protestant Cuvier: „Jest úžasné, co napsal Albert Vel., Vincenc Bauvais, autor ohromné encyklopedie, Tomáš Aq., Roger Baco..." Čtyři jména z celého moře učenců!

Po reformaci bylo jinak. Scaliger († 1614) na př. píše Casaubonovi (oba protestanté), že učenci jsou čím dále tím arogantnější a v každém ohledu horší než dříve. „Kdyby dnes hledal Prometheus obludu, jež by předčila chiméru, našel by ji v mozku pedagoga. Dnes platí za učeného jen ten, kdo je nestoudný (t. j. drzý), protože tato doba jest mús vzdálena." (C. působil na anglickém dvoře; jeho úkolem bylo vyvracet spisy katolíků, především církevní dějiny Baronia, žáka sv. Filipa Nerského... v potu tváře se zmohl na odpověď prvnímu svazku, sahajícímu do r. 34! Syn C. se stal katolíkem a vstoupil do kapucínského řádu.)

Jmenovaný Heeren dostává skoro záchvaty nad každou zničenou sochou starých bohů, užívá výrazů „fanatismus, ničitelská zuřivost vojáka" (sv. Martina, biskupa tourského), a zapomíná, co tropili jeho souvěrci — puritáni a kalvínci, kteří řádili ve Skotsku, Nizozemsku, Čechách (zimní král byl kalvínec), co luteráni v Německu, zvláště za selského povstání, jež popisuje Janssen... co osvícenská doba za Josefa II., v revoluci francouzské, Švýcarsku... Kolik tu zničeno vzácných uměleckých děl, obrazů, staveb,

soch, rukopisů... Což škody, vzniklé vandalským ničením nesčetných klášterních knihoven! Strassburská (r. 1870) obsahovala převzácné rukopisy, mnohé unikáty... Když se dostala v Paříži r. 1870 k vládě komuna, první jejich starostí bylo bořit a ničit vzácné kulturní památky — jakoby se žádný převrat bez toho neobešel! Což rok 1789? Přinesl prý svobodu, rovnost, bratrství, osvětu, nový věk... Netřeba příliš žasnout nad barbarstvím mohamedánského kalifa, jenž zničil knihovnu alexandrijskou — on byl vpravdě barbar, kdežto v Evropě řádili „kulturní" a „civilisovaní" lidé! Což zničené katedrály — ve světové válce... r. 1936 sevillská, jedinečné krásy, atd....? Díla vpravdě cenná, literární a umělecká, církev chránila. Knihy vzaty do klášterních knihoven (i za protireformace! Koniáš!), třebaže nebyly přístupné, sochy do museí (vatikánské!), chrámy proměněny v křesťanské (Pantheon v Římě, mešita v Kordobě), ale nesrovnány se zemí. Zavrhovány nesprávné idee, neničena umělecká díla!

„Netolerantní" středověk vynikal nad „tolerantní" novověk daleko větší vědeckou tolerancí. Studujme prvotřídní theology — Najdeme u nich doklady fanatické polemiky, neštítící se nadávek, urážek, lží, překrucování, na jaké jsme my zvyklí skoro všude? Spíš najdeme ostré výtky, kde jde o pokleslé mravy (Bernard!), a pak ovšem, kde jde o zřejmý blud, ne však, kde jde o svobodné theologické názory. Jan Pico de Mirandola, jenž na smrtelném loži přijal roucho sv. Dominika, muž, o němž svědčí Bellarmin T. J., že byl nejnadanější genius své doby a že by se byl vyšinul na největšího učence, kdyby nebyl předčasně zemřel (1494, 31letý), píše ve své Apologii: „Odchýlit se od mínění sv. Tomáše ještě neznamená odchýlit se od víry (jak tehdy někteří byli přesvědčeni a tvrdili). Mezi tomisty samými jsou rozdílné náhledy o tom, jak rozumět tomu neb onomu učení sv. Tomáše. Nesmíš říci: ‚To odporuje Augustinovi nebo Jeronýmovi nebo Řehořovi, tudíž je to kacířské.' Třebaže nutno číst jejich spisy s náležitou úctou, nejsou jejich výroky tak neochvějné autority, že by nebylo dovoleno jim odporovat."

Spor o Neposkvrněné Početí, jenž se táhl několik staletí... Jak umírněně si počínali zastánci obou názorů za doby rozkvětu scholastiky! U sv. Tomáše (odpůrce tohoto učení) ani stopy po nějaké polemice, ani jediná nelaskavá poznámka, nýbrž jen obšírně rozvádí důvody pro své mínění (v Summě, v komentáři Lib. Sent., v Quaest. Quodlib.). Za doklad zde stůj výňatek z listu Petra Cellského, taktéž odpůrce výsady Mariiny, zaslaného Mikuláši, mnichu v St. Alban v Anglii: „Jsme moudřejší nebo učenější než Augustin nebo Jeroným? Tito mužové, třebaže byli zajedno ve víře, téhož náboženství, plni lásky, výteční znalci Písma sv., přece v některých bodech jsou docela rozdílného mínění. Viz tyto cedry libánské, tyto palmy, jež v drobnostech se kloní sem a tam, ale při tom jsou nepohnutě zakořeněni v lásce, ač každý přesvědčen, že jeho názor je správný. Ty oslavuješ sv. Pannu, já též; ty ji zveš svatou, já též."

Dokud církev nic nerozhodla, měl každý právo držet se náhledu, kterého chtěl a který pokládal za správný. Muž tak čistého života jako kard. Kajetán, ctitel sv. Panny a muž charity jako Turrekremata, drželi se podle tradice svého řádu učení sv. Tomáše. Naproti tomu františkán Duns Scotus, doctor Marianus, hájí Neposkvrněné Početí, ale beze vší jizlivosti nebo zarputilosti vůči těm, kteří jsou opačného mínění. Teprve později nabýval boj fanatického vzhledu. Zatím co Bernard, nadšený ctitel sv. Panny, též odpůrce výsady Mariiny, prohlašuje, že jest ochoten se podrobit rozhodnutí církve, počíná si Jan di Montesono jako Hus. Jsa profesorem na pařížské universitě prohlašuje učení o Neposkvrněném Početí na vlastní pěst za kacířské, tedy svůj nápad za dogma, odvolává se od university k arcibiskupovi, od toho k papeži, od papeže „špatně zpraveného k papeži lépe zpravenu býti majícímu", a konečně opustil „svého" papeže a přešel k druhému (tehdy dvojice papežská). Bandelli a Spina taktéž prohlašují svůj náhled za dogma a papežské konstituce za kacířské, Wigandovu knihu dal mohučský arcibiskup spálit — ale ke cti tohoto muže budiž řečeno, že se podrobil rozhodnutí papeže, k němuž se odvolal.

Tam, kde sv. Tomáš nemůže souhlasit s některými vývody sv. Otců, na př. se sv. Janem Zlatoústým o „nedokonalosti“ sv. Panny, jak uctivě mluví! „Nutno doznat, že v této věci Zlatoústec se přenáhlil...“

Scotus Erigena (Eriugena, † 877), o jehož rodiště se přely Anglie, Skotsko, Irsko, muž požívající neobyčejné vážnosti u svých žáků — ti však byli daleci toho, aby na slova svého učitele bez rozmyslu přisahali nebo aby vykrucováním a překrucováním jeho slov dokazovali světu jeho neomylnost, když některé jeho náhledy byly později církví odsouzeny. „Errare potuit, haereticus esse noluit“ — mýlit se mohl, bludařem být nechtěl — psali o něm. Nelitoval cesty z Irska až do Řecka, aby se vzdělal zevrubně ve filosofii. Za tisíc let po něm Chateaubriand na svých cestách po Helladě přichází do Sparty, vrchní soudce, pravoslavný, se ptá katolického učence, proč do Řecka přišel. „Abych shlédl trosky bývalé slávy.“ Hlasitý smích mu byl odpovědí. Opravil se tedy a řekl: „Já jdu Řeckem na své pouti do Jerusalema, jen mimochodem jsem se tu zastavil.“ „A to je něco jiného...“

„Všechno vědět jest vlastnost Boha, nic nevědět jest vlastnost zvířete.“ (Laktancius.) Petr Lombardus rozeznává trojí nevědomost: těch, kteří pravdu znát nechtějí — nemohou — prostě neznají. O Lanfrankovi praví Orderich Vitalis, že Athény ve své slávě by ho byly ctily a toužily být poučeny jeho moudrými předpisy.

Alanus de Insulis („doktor všeobecný“, † 1203) je dokladem, že touha po vědění byla za jeho dob mocnější a všeobecnější než v sofistických Athenách. „Studuj, jakobys měl věčně žít, žij, jakobys měl zítra umřít.“

Obvyklé tvrzení, že teprve reformace se ujala řeči lidové, není správné. U nás před Husem psal česky Tomáš ze Štítného, a vyniká nad Husa čistotou řeči i slohem, psal výhradně česky z lásky k mateřštině, zatím co Hus psal s počátku latinsky a teprve ke konci své dráhy česky z agitačních důvodů. Totéž platí i o Lutherovi v neztenčené míře. Užítal němčiny jen k šíření svých bludů. Francouzští králové

dali přeložit do lidové řeči řadu klasiků (Livia, Caesara, Sallustia atd.), Karel V. věnoval velké sumy na překlad nejpěknějších traktátů Augustinových, celé bible, velké části Cicerona a Aristotela. Jeho bratří i synové následovali jeho příkladu.

Od dob Karla Vel. byly rukopisy rozmnožovány v míře daleko větší než v nejstkvělejší periodě starověku, takže se knihy dostaly i do nejzapadlejších krajů. Latina, esperanto středověku, byla řeč, které až do dob sv. Bernarda lid v románských zemích (Španělsko, Italie, Francie) celkem rozuměl. Tato okolnost přispěla jak k šíření evangelia, tak k šíření vědy. (Národní písně byly skládány v latině, vítězství Lotara II. opěvovali vojáci latinskou písní; Guntram při vjezdu do Orleansu byl přivítán řečí latinskou a syrskou.)

Za pohnutých dob 5. a 6. století bylo Irsko ušetřeno stěhování národů. Irské kláštery staly se útulkem věd, a když se bouře převalila, nesli mnichové z Irska pochodeň vědy do zpustošeného Německa a Francie.

Za pohanského starověku učenci o sobě nevěděli. Plinius ani jednou necituje Strabona — tohoto cestovatele ostatně neuvádí žádný pohanský autor — Galienus se nezmiňuje o Aretinovi... V církvi bylo jinak: styk s Římem, střediskem a ohniskem duchovního života všeho křesťanstva, stejně jako vzájemný styk klášterů, byl příčinou, že křesťanští učenci se znali jako příslušníci jediné rodiny. Mezi starověkým klasicismem a dnešní civilisací se klene jako most svět vynikajících postav, mravní i duchovní velikosti, na jednom konci Augustin, na druhém Skotus a Bonaventura.

C) Několik dokladů — pêle mêle.

Papež Alexander III. praví: „Jsem povinen opatřit učeným mužům vše, čeho potřebují, protože veliké jest ovoce a užitek, jenž z jejich prací pro církev plyne.“ Mikuláš V. slíbil 5.000 dukátů tomu, kdo by nalezl hebrejský rukopis evangelia sv. Matouše. V Římě byl asyl pro učence z orientu, kteří prchali

před Turky a přinášeli literární poklady. Jako všichni papežové, byl i Řehoř Veliký ochráncem učenců. Tvrzení, že spálil knihovnu na Palatině, je pomluva — vzala za své dávno před ním.

Petr Lombardský († 1164) praví: „Nevědomec je ten, kdo neví, co vědět má." O **Abaelardovi** († 1142) říkali: „Zná všechno na nebi i na zemi, jen sebe nezná." Poslední slova sice nejsou pro něho lichotivá — jako každý, měl i on své chyby, a sice nemalé, než svou ctižádost ve zdech clugnyackého kláštera dokonale přemohl, ale nevzdělanost mu nebude vytýkat nikdo. Petr Ctihodný, opat kláštera, mu napsal na hrob: „Ille sciens quicquid fuit ulli scibile." Když se uchýlil do samoty (Melun, pak Corbeille), šly za ním takové zástupy studentů, že Paříž byla jako vylidněna — Postavili si dřevěné chaty, vzniklo takřka nové město na březích řeky. Když se na Sorbonnu vrátil, přišlo do Paříže na 3000 studentů ze všech zemí — kraj nestačil, aby je uživil. Mezi jeho žáky byl Petrus Lombardus, slavný Magister sententiarum, 20 kardinálů, přes 50 biskupů, papež Celestin II. Která universita neviděla podobný zjev, byla ve špatné pověsti. Vyučovací řeč (latina) umožnila každému návštěvu kterékoli university. Jako dnes jsou města plná aut, vystupuje-li „světová" zpěvačka nebo očekává-li se zajímavá kopaná, tak se tehdy hemžila města, posadil-li se za katedru slavný profesor. Tehdy chodili skutečně žáci za profesorem a profesor si musil učeností sám kolonii žáků vytvořit — nemyslitelno, aby stát ustanovil profesora, k němuž musí posluchači volky nevolky na fádní přednášky a jenž pak „zkouší" — posluchač musí „odříkat" učivo a dostane státní vysvědčení. Tehdy dosahovali akademických hodností disputacemi. Rytířské souboje, pozůstatek starogermánských pověr (ordalií), se udržely do novověku — tyto ušlechtilé souboje duchů pominuly.

Sv. Basil má pojednání o tom, jaký užitek přináší pěstění antiky (filosofie i poesie). Když Julián Odpadlík odňal křesťanům klasické autory, vyloučiv křesťanskou mládež ze škol, přeložil biskup Apolinář Laodicejský po příkladě sv. Řehoře Nazianského

evangelia do formy Platonových dialogů, aby křesťanům učinil přístupným Platonův styl.

Sv. Augustin (De doctr. Christiana, úv.) kárá ty, kteří všecko očekávají od osvícení Ducha sv., jsouce líní sami se učit. Sv. Jeroným praví: „Někteří lidé myslí, že jsou tím světější, čím méně vědí." (Ep. 25.) Řehoř Tourský a všechen klerus s ním lkal nad úpadkem věd, jejž zavinilo stěhování národů, jako nad velkým neštěstím.

Svatohavelský opat Oldřich VIII. měl vrátného a kuchaře, kteří uměli latinsky, řecky, hebrejsky, a vyznali se i v jiných vědách. Tehdy nebyla hlava překotně přecpána poznatky, jež student zapomíná rychleji, než si je vštípil. — Gerbet (papež Silvestr II., viz stranu 342), píše příteli: „Jsem hotov s globem, stál mne mnoho práce. Chceš-li ho ode mne dostat, pošli mi ten a ten rukopis..." První zemský i nebeský globus!

Opat Lupus se obrací k papeži s prosbou o jisté klasické autory. Jednou k opatovi poslal přítel mnicha, aby mu půjčil jakousi knihu, ale Lupus nechtěl mnichovi knihu svěřit, protože přišel pěšky a bylo nebezpečí, že bude oloupen.

Richard Bury, biskup Durhamský (13. stol.) měl ve svém pokoji knihy i na podlaze...

Nevědomost jsou duševní úbytě. (Kliment Alex.)

Duch bludu tě snadno podvede, budeš-li zanedbávat vědu. (Bonav.) Podle sv. Augustina, jejž následuje Tomáš Aq., záleží pravá blaženost v radosti z pravdy a věčná blaženost spočívá v poznání nestvořené věčné pravdy. „Moudrost (věda, badání) jest nejblíže věčné blaženosti svatých v nebi... ze všech zaměstnání nejvznešenější jest studium moudrosti (odezíráme-li od modlitby a vůbec od úkonů, jejichž předmětem jest Bůh; Tom. Aq.)." Jediné, co mají lidé hledat, jest pravda a dobrota. (Hugo a S. Vict.) Z touhy po moudrosti pohrdne každý rád statky osudu, zapomíná i vlastního těla. (Jan Pico de Mirandola.) Ve středověku byla armáda milovníků a pěstitelů moudrosti, badatelů na poli věd, a to proto, že idea ovládala srdce, víra vládla a povznášela člověka nad pozemský prach. Proto pohrdali pozemskými statky a

žili vědě. Neměli vždy na zřeteli jen „praktickou stránku“, t. j. jak vykořistit kterého vynálezu nebo objevu, ačkoli si Hugo a S. V. též stěžuje: „Někteří ze samé lásky ke studiu nenávidí náboženství.“ Snad chtěl říci „zanedbávají, opovrhují“, zapomínají, že i věda má vést duši k Bohu a že není svým vlastním cílem.

Berthier praví, že se církev bála vždy následků nevědomosti nebo povrchního studia. Hugo a S. V. svědčí o své horlivosti v mladých letech, aby si osvojil co nejvíce vědomostí. „Omezené vědění nestojí za nic. Studuj vše, nic není zbytečné.“

Ve školních lavicích Sorbonny bylo vidět nejen jinochy, nýbrž i muže ženaté, kteří měli existenci zajištěnou, nestudovali tedy pro chléb, nýbrž z lásky k vědě. Universitní studenti požívali takové ochrany zákona a takových výsad, že toho někteří zneužívali a že vlády musily zakročit. Opat Filip píše: „Není velikou ctí, že jsi byl v Paříži, nýbrž že jsi si v Paříži osvojil důstojné vzdělání.“

V některých rodech bylo pěstění věd dědičné. Aquavivové, jeden ze sedmi předních rodů neapolských (z nich vzešel bl. Rodulf Aq., T. J., mučedník), patřili k nim; tam zbožnost i láska k vědě se dědila od generace ke generaci.

Arabští filosofové (Averroes, Avicenna, Algazelis atd.) byli do latiny velmi pilně překládáni. Roger Baco patřil k překladatelům. Alexander Halensis „Doctor irrefragabilis“, jenž vstoupil do řádu sv. Františka, když byl za to žádán „pro lásku k Neposkvrněné Panně“, užíval mnoho arabské filosofie. Ano, tato záliba šla tak daleko, že Hugo a S. V. i papež Innocenc III. si stěžují na to, že arabská literatura jest až příliš mnoho pěstována... pro duchy ne tak hluboké jako jmenovaní učenci bylo na snadě nebezpečí, že se studiem přijmou i bludy uvedených saracenských filosofů.

Digby vypravuje o Napoleonovi (Mores cath., III. 5), že za blokády k vůli politické a obchodní lsti dal rozkaz, aby na loď bylo naloženo ohromné množství vzácných knih, které za revoluce ze zrušených klášterů byly nacpány do kostelů — obsah nejbohat-

ších knihoven světa, nejnádhernější benediktinská vydání. S tímto nákladem odrazila loď od břehu, nahází vše do moře, a za to nabrala od anglických lodí cukru a kávy. Věc se mně zdá poněkud pravdě nepodobná, ačkoliv Napoleon neznal ohledů, šlo-li o ukojení jeho ctižádosti.

Týž autor na témže místě píše: „Kdo pěstuje dnes vědu pro ni samu?" Kdysi byli básníci v žoldu knížat, dnes jsou v žoldu publika, a badatelé z nemalé části v žoldu výnosných patentů. Ve středověku nebylo badatelů, kteří by byli otroky lidské slávy nebo zisku.

Kroniky, jak praví Mabillon, psali skoro výlučně benediktini. V každém anglickém klášteře byl ustanoven mnich, jenž psal jakýsi deník: všechny události veřejného života, činy vládcovy atd.... Když král zemřel, předložil své dílo generální kapitule a po schválení přišlo vše do kroniky. Protože nebyla určena pro veřejnost, mohl autor psát otevřeně, a že nešetřil výtek, kde jednání královo bylo hodno odsouzení, je ze zachovalých kronik patrno. I ve Francii a v Německu psali kroniky mnichové. Krom těchto klášterních kronikářů může se středověk vykázat historiky, na něž by každé století bylo hrdo: Lev Ostijský, Pavel z Akvileje, Vilém Tyrský, Jakub di Vitri.

Věda... „vyrostla v rukou našich (církve), dcera nevděčná... sotvaže přešla do rukou vašich (profánních), povstala proti nám a dala nás v klatbu... nás, v jejichž zahradách a síních 15 staletí zkvétala. Když unikla zkrvavělá meči Mohameda II., utekla se jak obvykle pod plášť papežů; a potom?... Proč nás dala v klatbu? Zradili jsme ji? Vystoupili jsme proti ní? Nikoli, jen proti jejímu poblouzení jsme vystoupili..." (Lacordaire.) Týž praví, že věda v sektách jest jako meč v pochvě plátěné... prořeže ji svým ostřím...

Kláštery — stačí vyslovit jména: Monte Cassino, Clugny, Clairveaux, Sv. Havel, Reichenau, Fulda, Hirschau, Einsiedeln, Corbie, St. Denis, St. Victor, St. Albán...

Zapadla jedna hvězda, vyšla druhá. Tomáš Aq. † 1274, téhož roku se narodil Duns Skotus, muž, jenž

svou učeností naplnil celou Evropu a zemřel neočekávaně ve věku 34 let.

Vědy a uměny byly pěstovány skoro výhradně v klášteřích. Mimo ně máme i učené biskupy, avšak neschází ani laiků, kteří se vědami zabývali. Rytíř Gaston Phebus založil na svém hradě dosti velkou knihovnu, taktéž Ant. de Carnazet. Byly to sice bílé vrány mezi rytíři, ale byly. Gaufrid Bellus, hrabě Angerský, Fulco Dobrý z Anjou, otec druhého opata clugnyackého Odilona, i jiní vynikali neobyčejnou na tehdejší dobu učeností. V Italii i v Anglii bylo mnoho vzdělaných laiků, zvláště na zámcích. Jméno Medici jest známo každému. Ve Florencii v paláci Pitti jest obraz Jana Mannozzi: múzy vyhnané z Řecka nacházejí pohostinství v domě Medici. Vévodové Ferrarští byli známi jako mecenáši věd. Knížata shromažďovali na svých dvorech učence a vzdělávali se nikoli studiem knih, nýbrž stykem s nimi. Tak již Karel Vel., a naposled snad Kristina Švédská. Alonso Neapolský po stole se odebral vždy mezi ně a trávil rozhovorem s nimi delší dobu. Nebyla vzácností kněžna, jež ovládala několik řečí. Císař Ferdinad III. mohl každému vyslanci odpovědět v jeho mateřštině. — R. 1304 byla velká aula Sorbonny (pařížské university) plná. Množství kněží, mnichů, laiků se tísnilo, aby jednak se zúčastnili, jednak přihlíželi k veřejné disputaci. Thema nebylo určeno, byla to disputace „de quolibet", t. j. o kterémkoli předmětě Čtrnáct oponentů (těch, kteří přednášeli námitky proti filosofickým nebo theologickým thesím —) bylo připraveno. Do sálu vejde mladý cizinec hrdého inteligentního pohledu a posadí se za stůl, připraven na útok — Dante, laik, z vlasti vyhnaný!

Ženské kláštery závodily s mužskými v pěstění věd a umění — Abatyše Herrada u sv. Otilie ve Strassburgu píše nádherné dílo pro sestry „Hortus deliciarum" (zahrada rozkoše), o Charitě Pirkheimerové (klášter sv. Kláry v Norimberce) viz Weissovy Světové dějiny. „Zdravá smyslnost" se tehdy ovšem málo pěstovala — kromě Románu o růži sotva najdeme díla, jež by stálo za zmínku ať vzhledem k rozšířenosti a popularitě ať co do velikosti a formy.

Tento román byl proskribován — čistota mravů jim byla cennějším dobrem než zajímavá bezvadná forma.

Guibert de Nogent († kolem r. 1122) jest dokladem, že učenost středověku byla nejen obsáhlá, nýbrž i kritická. Píše knihu, kde tepe přísně zlořády v uctívání ostatků (De pignoribus Sanctorum).

Jan Salisbury, žák Abaelardův, vystoupil rázně proti malichernostem, jež ponenáhlu vnikaly do scholastické filosofie (plané otázky, spory o slova atd.).

Bludy reformátorů o Eucharistii, primátu, odpustcích, slibech atd. byly už dávno před nimi projednány a vyvráceny od scholastiků... již u Petra Lombarda lze o věci se dočíst. Anselm vyvrací námitky, s nimiž se vytasili encyklopedisté jako s novou zbraní proti víře. (Cur Deus homo.)

Karel Vel. chtěje zušlechtit (zcivilisovat) všechny národy své říše, byl si vědom, že neklesne tak snadno zpět do starého barbarství, kdo se nadchne pro krásu pravdy. Protože věděl, že křesťanství jest matkou (nikoli sestrou) věd a umění, jelikož krásné se vždy bratří s pravdou a dobrem, pečoval tolik o upevnění víry a o rozkvět vědy. Sám se neostýchal být žákem a poslouchat přednášky profesorů na své dvorní škole — muž, jenž vládl téměř půl Evropě! S ním se zúčastnili vyučování jeho synové a dcery, jeho sestra, ba i synové podrobených knížat dlící na dvoře jako rukojmí (byli vyhlédnuti, aby později zastávali přední úřady v říši). Jaký rozdíl mezi pohanskou vědou nebo mezi gramatiky toulouskými, kteří vynalezli tajné písmo, aby žádný nezasvěcenec nerozuměl jejich spisům, a mezi Karlem, jenž po příkladě Kristově činil vědu přístupnou všem! Věda byla, jak správně soudil, nejen ozdoba, nýbrž životní otázka pro církev i stát. Aby ve škole nebylo rozdílu mezi žáky (aby nemusili být titulováni šlechtici), měli všichni ve škole pseudonymy: císař se nazýval David, Alkuin Flakkus atd., Karel se stal žákem, aby mohl být učitelem svého lidu.[5])

---

[5]) Církev v novověku... v kolejích jesuitských se dostalo vynikajícím studentům zvláštního vyznamenání. Kdo ve veřejné disputaci se nejlépe pro-

Týž císař rozhodl: „Kněz nevzdělaný pozbývá svého beneficia.“ Navštěvoval školy, chválil chudé žáky, kteří se pilně učili a sliboval jim, že se jim dostane úřadů, byl přísný ke knížecím synkům, kteří byli lenoši myslíce, že nepotřebují se učit. Visitoval nebo dal visitovat znenadání kostely, aby se přesvědčil nebo dověděl, zda kazatelé plní svou povinnost a jak vzdělávají svěřené stádce. (Lutherovo hnutí mělo v Německu takový úspěch též z toho důvodu, že ve stol. 15. a 16. byl klerus namnoze nevzdělaný a zanedbával jak kazatelnu, tak školy.) Alkuin, největší učenec na dvoře Karlově, varoval však žáky, aby nepěstovali vědu jen z ješitnosti nebo z vyhlídky na zajištěné postavení. Věda musí zůstat pokorná a být pěstěna proto, že zušlechťuje duši. Podobně mluví sv. Bonaventura.

Filosof Tiedemann († 1803) praví: „Historie filosofie poskytuje radostný a potěšující pohled, lidský rozum jednou probuzen šel stále vpřed, nikdy zpět.“ A několik stran před tím praví: „Filosofie poskytuje smutný a žalostný pohled...“

Francouzský filosof Degérando († 1842) praví, že ve filosofii jest nutno učinit pronikavý řez... když před tím 300 let (od reformace) ji stále reformovali! Co by řekl dnes, kdyby přečetl, co od jeho smrti napsáno!

Jan Pico de Mirandola: „Při penízi nehledím na to, jaké má ražení, nýbrž na to, jakou má cenu.“ (Chce říci: nehledím na vybroušenou řeč, nýbrž na obsah.) „Jeden filosof řekl, že atomy jsou základ všeho, druhý pravil, že vše vzniklo náhodou, oba dva to pravili vybroušenou formou. Scotus Erigena nám pověděl prostě, ale pravdivě, jak to je...“ Středověk hleděl více na pravdu než na zevnější formu,

---

slavil, byl v Římě od samého papeže promován na doktora, v Praze od místodržitele jménem krále povýšen do šlechtického stavu. Bývali to obyčejně hoši z chudých rodin. Jak pěstovali vědu husité? Jak vysoce ji cenili tito boží bojovníci, jimž bylo největším potěšením pálit knihovny? V jakém úpadku byla za jejich režimu pražská universita?

ale naopak jednostranně by soudil, kdo by řekl, že středověk vůbec formy nedbal. Řeči Bernardovy, sekvence Adama a S. Victore, Dantovo veledílo... Byl však vzdálen toho, co vidíme na př. u Schillera, jemuž lesklá lež se líbila více než prostá pravda.

Fr. Guizot, francouzský státník († 1874), málo nakloněn katolické církvi, vytýká středověku nedokonalou formu, nicméně uznává, že středověká literatura jest bohatá na originelní a velkolepé myšlenky, že problémy chopila a rozřešila v jejich nejhlubších kořenech, že každým řádkem proniká světlo filosofické pravdy a literární krásy, „žíla jest skryta hluboko v dolu, ale bohatá na kov a hodná, aby byla zpracována."

Zakončíme své pojednání několika oficielními výroky církve o poměru víry k rozumu a k vědě.

Třebaže víra rozum převyšuje, není přec pražádného skutečného rozporu mezi oběma, protože obojí (rozum i víra) pocházejí z jednoho a téhož zdroje nezměnitelné a věčné pravdy, a navzájem se podporují tak, že rozum, ačli ho správně užíváme, pravdivost víry (nikoli tajemství!) dokazuje, chrání a hájí, víra pak rozum všech bludů zbavuje, jej podivuhodně osvěcuje, utvrzuje, zdokonaluje... Aby však lidský rozum v tak důležité záležitosti se neoklamal a nezbloudil, musí bedlivě zkoumat **fakt** božského zjevení, aby měl jistotu naprostou, že Bůh skutečně mluvil... Když pak rozum lidský, nad pomyšlení stkvělými a pevnými důkazy jasně a zjevně pozná, že Bůh jest původce víry (učení sv. víry), nemůže jít dále, nýbrž musí se dát vést vírou... (Pius IX.)

Bůh sám sobě nemůže odporovat, aniž pravda může kdy odporovat pravdě. Plané zdání, že jest rozpor mezi vírou a rozumem, pochází obyčejně odtud, že buďto články víry nebyly pojaty a vysvětleny podle učení církve, nebo že vratké domněnky byly prohlašovány za výrok rozumu (pravé vědy; Vatic. III. cap. 4.).

Víra není nikterak slepý souhlas... (Vatic. III. cap. 3.)

I církev je naprosto vzdálena toho, aby se stavěla na odpor pěstování věd a umění, nýbrž naopak

mnohonásobně je podporuje a šíří. Není neznalá aniž pohrdá prospěchem, jejž lidskému životu přinášejí, ba dokonce uznává, že s pomocí Boží k Bohu vedou, jen když jsou řádně pěstěny, tak jako od Boha, Pána všech věd, vzaly počátek. Nezakazuje (církev), aby vědy, každá ve své sféře, neužívaly vlastních principů (zásad) a vlastní metody; nýbrž uznávajíc **spravedlivou** tuto **svobodu** dbá jen toho, aby nepřekročily svých mezí a nerozhodovaly o tom, co patří do kompetence víry... (ib cap. 4.; tamtéž citován výrok Vincence Lirinského, † před r. 450: „Ať jenom se vzmáhá a prospívá věda a moudrost, jak jednotlivce tak všech: ale každá pouze ve svém oboru...")

„Kdyby tito pěstitelé filosofie hájili pouze oprávněné principy a práva rozumu i filosofie a jich se drželi, byli by jistě hodni vší chvály. Vždyť pravá a zdravá filosofie má místo co nejvznešenější, jelikož jejím úkolem jest bedlivě hledat pravdu, jakož i řádně a bedlivě vzdělávat rozum, vinou prvního člověka sice zatemněný, ale nikterak nevyhaslý... a tak připravit cestu k poznání oněch článků víry, jež lze pouze vírou poznat. To jest úkol a to zároveň pole (sféra) překrásné vědy pravé filosofie." Frohschammer tvrdil, že filosofie nemá dbát toho, co učí víra. „S tím by bylo lze do jisté míry souhlasit, kdyby se totiž tento výrok týkal práva, jež má filosofie, **jakož i všechny ostatní vědy,** užívat totiž svých principů, metody a závěrů (bez ohledu na vědy jiné — tedy norma negativní!)... a že její svoboda záleží v tom, aby užívala tohoto svého práva, tak aby nepřipustila nic (aby vymýtila ze svého oboru jakožto nekompetentní), co by se neopíralo o její principy nebo jí bylo cizí. Ale tato **oprávněná svoboda** filosofie má své meze: nikdy jí není dovoleno vyslovit pochybnosti o tom, co Boží zjevení a církev učí (protože v tom není filosofie kompetentní!), a to z důvodu, že tomu nerozumí." (Pius IX. — Onen nešťastný kněz se nepodrobil rozhodnutí apoštolské stolice; proto exkomunikován — šířil své bludy dál, a při tom bojoval proti nepřátelům křesťanství, Straussovi a materialismu; † 1893.)

XXI. Zbraně pravdy.

„Vím, komu jsem uvěřil", řekl před dávnými lety muž, jenž byl důkladně vzdělán a obeznámen s učeností své doby. Může tato slova po něm dnes opakovat každý katolický inteligent? Co se vytýká naší věřící inteligenci? Velmi často nedostatečná znalost svaté víry. Čteme-li hluboká filosofická a theologická díla Aug. Nikoly, žasneme — autor byl laik! Kterémukoli bohoslovci by jeho díla o sv. Panně, o božství Kristově, o křesťanství dělala čest. Na kongresech německých katolíků jsme slýchávali od laiků řeči, jež prozrazovaly zevrubnou znalost sv. víry. Především od katolického inteligenta očekává každý, že bude aspoň tak dalece s theologií obeznámen, aby dovedl vůči jiným své přesvědčení obhájit. K tomu však, aby je obhájit dovedl, je třeba dobře vědět a znát, co sv. víra učí a hlásá. Sv. Justin, Augustin a nesčetní jiní z dob starých, Kristina Švédská, Onno Klopp, Stolberg, Manning a armáda jiných z dob nových přišli k poznání pravosti sv. víry nikoli zázrakem jako sv. Pavel, nýbrž studiem, a sice studiem, jež trvalo mnohdy dlouhá léta. „Vím, komu jsem uvěřil, má víra není slepá..." To musím ukázat každému, kdo by se pokoušel mou víru zlehčovat nebo na ni v mé přítomnosti útočit. Ne že bychom apologií bezvěrce pro víru získali; ale přinutit je k doznání, že dovedeme odpovědět, a to na kteroukoli námitku.. že máme pro své přesvědčení důvody, a to nikoli plané a jalové. Není-li však nikoho, jenž by se dovedl s nepřáteli utkat, pak nedivno, že ti lidé si počínají jako Goliáš; vysmívají se bojovníkům Hospodinovým, vyzývají je k zápasu, a pak se honosí: „Dnes jsem zase hanou a posměchem zasypal tábor vojsk Hospodinových." A nám nezbývá leč se řídit radou sv. Basila: „Nepokoušej se zaříkáváním uzdravit uštknuté od hadů, nevyznáš-li se v umění zaříkávacím, abys snad hada nepřilákal a žalostně nezahynul, jsa sám od něho smrtelně uštknut."

Katolický inteligent má pokládat za věc hrdosti a cti, aby svou víru dobře znal. Učme se od nepřá-

tel! Každou volnou chvíli věnují, aby se seznámili s námitkami proti sv. víře, aby poznali zbraně a naučili se jimi zacházeti v boji proti pravdě — od socialistického dělníka, jenž se „vzdělává“ četbou svých novin a nelituje haléře na nějakou brožuru, až po studenta, jenž v universitní knihovně studuje pilně Harnacka[1]), od tuctového táborového řečníka, jenž se vzdělal kdesi na nějakém řečnickém kursu, až po profesora, jenž studuje v archivech... a my, bojovníci pravdy, se dáme v horlivosti předstihnout jimi? Již sv. Jan Zlatoústý vytýká věřícím, že by měli věnovat alespoň tolik zájmu a píle věci dobré, co jiní věci špatné.

Především jest ovšem nutno podle víry žít. Garcia Moreno, velký president ecuadorský, dostal toto poučení za svých akademických studií v Paříži od nevěřících akademiků. Při náboženské disputaci je přivedl do úzkých, a ve své nouzi sáhli k osobnímu útoku: zda prý také plní povinnosti ukládané vírou, kterou dovede tak mužně a nadšeně hájit?[2]) Mladý studios se zarazil — nebyl totiž už hezky dlouho u sv. zpovědi! Teď pochopil, že nestačí víru hájit a za ni bojovat[3]) — co mi platen poklad, jehož neužívám, pole, jež nechávám ležet ladem?[3]) (Viz násled. kap.)

---

[1]) Když tato úvaha psána, byl tento muž autorita světového jména. Dnes? Akademikové mne ujišťovali,že toto jméno jim neznámé — profesor filosofie ani profesor srovnávací vědy náboženské se ho prý nedovolává. Viz závěr Quo vadis... Nero, jako bouřka neb vichřice, jako požár neb povodeň — natropí škod, a pomine — a slovo Kristovo zůstane. „Co se bojíte, malověrní?“ Ať bojují proti Kristu mečem, ať pérem, všechny zbraně zrezavějí, a slovo Kristovo potrvá, zůstane. A byť se měli věrní Kristovi znova do katakomb ukrýt, přijde chvíle, kdy z nich zase vyjdou.

[2]) Markétka se ptá Fausta: „Vážíš si sv. svátostí?“ „Ovšem že si jich vážím.“ „Ale aniž bys po nich toužil!“

[3]) „Tos **učinit** měl, a ne mluvit o tom...“ Slova Sexta Pompeja k Menovi (u Shakesperara) lze aplikovat i zde!

Podle víry žít — a víru dobře znát. Obojí jest katolickému inteligentovi svatá povinnost. Někdy se sice setkáváme s lidmi, o nichž platí slovo Jeronýmovo: „Nadarmo oslu na lyru hraješ“ — s jistými lidmi není rozumná řeč možná. S takovými není řeči — sám vidíš, jak marné a zbytečné, chtít tolikrát jejich vývody vyvracet, kolikrát se rozhodli tvrdošíjně papouškovat své nápady a ničeho nedbat... Tak praví velký biskup hipponský. Tyto lidi nelze odbýt jinak leč vezmeme-li argumentum ad hominem („hodit jim trumf“). Co tím chci říci? Kde jest marné dovolávat se důvodů rozumových, poukážeme na to, jak to vypadá v táboře jejich. Při námitce z dějin — tu jest jisto, že v táboře nepřátel najdu padesát ohavností na jedinou, kterou oni vyloví v našich vodách. Pak nejlépe se zeptat, co tomu říkají? Hříchy katolického kněžstva... Jak tedy vypadalo kněžstvo husitské? A hned uvést několik dokladů. (Viz na př. Winter, Život církevní v Čechách v 15. a 16. stol.)

Vůči odpůrcům rozumným nutno mít na zřeteli toto: Všechny námitky, jež se uvádějí proti víře Kristově, lze roztřídit na filosofickotheologické a na nefilosofické. Do první skupiny nutno zahrnout i námitky z věd přírodních, protože mají ráz filosofický. Do druhé skupiny patří především námitky čerpané z dějin. Mohli bychom stručněji (ač ne docela přesně) námitky rozdělit takto: filosofické a historické.

Především — a to jest první podmínka úspěšné disputace — musím velmi dobře vědět, co svatá víra učí a co naukou sv. víry není, co jsem zavázán věřit a co nikoli. Privátní zjevení, zázraky, o nichž se dočítáme v životech svatých, nepatří k obsahu sv. víry. Jsou to fakta čistě historická, a přísluší jim věrohodnost jako každému jinému faktu. Nevěří-li kdo na př. zázrakům lurdským, jedná nerozumně, protože jsou (ne-li všechny, aspoň většina z nich) od nesčetných svědků stvrzené, a to i od lékařských autorit. Jedná nerozumně, ale nehřeší proti sv. víře, a na každou námitku proti nim stačí odpověď: „Církev nikoho nezavazuje, aby v ně věřil.“ V naší až příliš skeptické době jest lépe o těchto věcech vůči bezvěrcům mlčet.

Někteří jdou ve své prostoduchosti tak daleko, že s vírou katolickou ztotožňují dokonce jisté politické strany a obviňují se, že zapřeli víru nebo že se styděli za víru, když s dotyčnou stranou nešli. Zde není na místě, abych se o správnosti nebo nesprávnosti jejich počínání šířil — pravím jen, že tato věc nemá se sv. vírou zhola co dělat. Totéž platí o tom, jenž se nezúčastní té neb oné pobožnosti, procesí, nevstoupí do toho neb onoho katolického spolku.... Jest směšné vinit z vlažnosti u víře toho, kdo zůstane těchto věcí vzdálen.

Přejděme nyní k vážným námitkám. Začněme s historickými. Většina běžných námitek proti víře a církvi jest čerpána z tohoto pramene. Kolik je těch, kteří se dali takto ošálit a sobě namluvit, že „katolicismus" (katolický názor životní) jest falešný, protože minulost církve vykazuje nejednu stinnou stránku! Kolik jich proto odpadlo od víry Kristovy! Tyto námitky se opírají o sylogismus: „Dobrý strom nese dobré ovoce. Avšak strom katolické víry přinesl tolik ovoce špatného. Tudíž jest strom sám špatný." I když si tento logický pochod neuvědomí, bezděky jej každý vycítí, a není divu, že zvláště prostý lid nejvíce podléhá tíži tohoto zdánlivě správného vývodu.

V čem vězí sofisma? Ve dvou věcech. Za prvé: Dovolávají se nehodných papežů, biskupů, kněží, vládců... Napřed by musili dokázat, že víra byla příčinou jejich zkázy! Že se stali špatní proto, že se podle víry řídili! Ale vždyť každý ví, že pravý opak je pravda! Stali se špatní ne proto, že se podle víry řídili, nýbrž proto, že se podle ní neřídili. Sami nepřátelé na to poukazují! Tedy nikoli víra, nýbrž odvrat od víry (ať smýšlením ať životem) byl příčinou jejich špatných mravů. — Tato námitka dobře uvážená se dá obrátit ve prospěch sv. víry. Mohu klidně říci: „Kdyby se byl papež Alexander VI. v celém životě řídil podle víry, kterou vyznával, nebyl by ničemný, nýbrž světec..." Víra rodí světce, ale jen když podle ní žijí; nevěra (a jí na roveň postavená mrtvá víra, jen slovem vyznávaná) rodí ničemníky. Víra nezkazila doposud nikoho!

Druhý úskok, jenž jest v uvedeném sofismatě skryt: „Dobrý strom nese dobré ovoce“ — ale je tím vyloučeno, že ani na nejlepším stromě nebude nějaká padanka? Týž Spasitel, od něhož vyslovená zásada pochází, nás připravil, že bude vždy koukol mezi pšenicí — „až do žně“, do dne soudu! (Hned ovšem připojil: „Běda tomu, skrze něhož pohoršení pochází...“) Z porušené lidské přirozenosti plyne, že pohoršení a špatný příklad věřících křesťanů a snad i biskupů a kněží bude vždy, ale běda tomu... Nepodceňujeme tedy nikterak zhoubu a zkázu tohoto „pohoršení“ v církvi, víme dobře, co zlého natropil v duších a srdcích oveček špatný příklad pastýřů, ale tvrdíme zároveň pravdu očividnou: církev ani sv. víra nestojí na nějakém špatném papeži nebo na špatných biskupech, kněžích, vládcích, kteří se vydávali za ochránce víry atd.... vůbec na žádné stvořené osobě církev nestojí, o žádnou se víra neopírá — měla by velmi slabou a nejistou oporu, velmi vratký fundament! Ale pravda nauky Kristovy jest svěřena slabým křehkým tvorům, a ti často i zneužívají svého úřadu, ať k nenasytnému hromadění pozemských statků po příkladě prvního zavrženého kněze Nového Zákona, ať k hovění jiným nezřízenostem... Každý své břemeno ponese (Gal 6. 5), ale zdaž je mi omluvou špatnost jiných? Zneužívalo se náboženství... člověk k zlému nakloněný může zneužít všeho! Bude snad někdo proto pohrdat vlastí a bude prázden lásky k ní, zřekne se vlasti a mateřského jazyka, protože někteří této svaté věci zneužili, v minulosti i v přítomnosti?

Tak nutno pojímat námitky proti víře čerpané z historie. Ale tím nepravím, že jest vše pravda, co se církvi z dějin vytýká. Jistě 90% těch námitek jest vylháno nebo aspoň přehnáno, a když nějakou takovou námitku slyším, netřeba jí hned věřit. Netvrdím, že bych dovedl na každou dát hned určitou odpověď — kdo může nosit v hlavě všechny biskupy a krále, co jich kdy bylo, a vědět, co který provedl! Běžné námitky má ovšem každý inteligent znát — Hus, Luther, Komenský, Giordano Bruno, Valdenští, Jindřich IV. a Kanossa atd. — ale přijde-li kdo, že kdesi ve

Švédsku v 11. stol. se stalo to neb ono — jak to mohu vše vědět? Klidně věc vyslechnu a pak odvětím: „Nejsem do věci zasvěcen, podívám se napřed do odborného díla, a máš-li pravdu, pak odsoudím věc stejně jako ty a jako každý soudný muž.“ Obyčejně vyjde na jevo, že věc jest nepravdivá nebo přehnaná. Ale přes to přese všecko zbývá ještě oněch 10% — věci, jež jsou v dějiny církve zapsány velmi černým písmem. Inkvisice na př. — jak mnoho o ní vylháno! Nicméně jsou i věci, jež nemožno popřít, nemožno omluvit, nemožno a nerozumno hájit. Tu nezbývá než odpověď svrchu uvedená. Bylo by dobře, kdyby o těchto „temných“ stránkách dějin církve byla u nás vydána kniha z péra katolického spisovatele, aby inteligent a zvláště mládež byla o věci poučena nestranně a nemusila čerpat z otrávených pramenů.

Z otrávených... nechce-li být jinoch nevěřícím druhům svou nevědomostí na posměch a nenajde-li poučení v katolické knize, musí sáhnout k spisům psaným stranicky od nepřátel víry, kde pravda smíšena s nepravdou jak plevel s obilím, kde pravda plave na lži jak několik kapek oleje na sudu vody... Není valné naděje, že taková kniha u nás brzo vyjde. Co ale má tato pštrosí politika na svědomí, co zkázy způsobila, ví ten, jemuž dopřáno s mládeží (katolickou) se stýkat a do jinošských duší nahlédnout. Přenecháváme odpůrcům, aby poučovali o jistých zjevech naši mládež a naši inteligenci. Pamatujme: neřekneme-li mládeži o jistých věcech pravdu my, řeknou jim ji naši nepřátelé, ovšem svým způsobem. Zdaž by nebylo lépe na př. o inkvisici říci upřímně vše, jak to bylo, než jenom vyvracet lži, a zbytek pravdy zamlčovat? Následek je ten, že student takové obhajobě nevěří — obhajobě, jež mluví tak, jako by za celá staletí se nikdy inkvisitoři nedopustili přehmatu! Pak by musili být anděly a ne lidmi.

Dějiny jsou věda, kterou i při dobré vůli jest velmi těžko pěstovat s naprostou nestranností a objektivností. Což teprv, když dobrá vůle chybí! Světová válka 1914—18... tedy událost, jíž jsme byli svědky... Jak docela jinak ji pojímá Němec (příčiny, vina atd.), jak docela jinak Francouz, a opět jinak

Američan. Čtěme nejdůkladnější díla: fakta (ne všecka!) jakž takž vylíčena objektivně, ale pragmatika? Ten svaluje vinu na toho, onen na onoho. Jak bude možno, aby si o ní učinily nestranný úsudek generace pozdější? Anebo: jak mluví o Fridrichu Barbarossovi, o válkách mezi Karlem V. a Františkem I., o Bismarckovi, o Richelieuovi Němec, jak Francouz, bez ohledu na to, zda jest katolík nebo nekatolík!

Líčím-li někoho jednostranně, pak mohu tutéž osobu vylíčit jako světce nebo jako vtěleného ďábla. Kardinál Petr Luna (protipapež Benedikt XIII.) měl mnoho dobrých vlastností, jako každý velký muž, jenž na sebe obrátí pozornost vrstevníků; ale měl též chyby, a to nemalé. Líčím-li jen jeho dobré stránky — čistý a přísný život uprostřed tehdejších smutných poměrů v církvi, zvláště v Italii, vzdělanost v theologii a v právech, pevnost charakteru, pak to, jak on, stařec 94letý, přežil všechny své protivníky, a jsa opuštěn ode všech, i od bývalých přátel, trávil poslední léta v osamocení, kde se pokusili i o jeho bezživotí — pak jsem dojat touto tragikou a vyvstane před očima všech postava světce. Líčím-li jen jeho tvrdošíjnost, s níž trval na svém domnělém papežství, mám před sebou komedianta nebo ubohou figuru, jež si na Peňiskole hraje s několika sloužícími na hlavu církve... hlavu bez těla!

Středověk... Vezmi Gruppovo dílo o kultuře středověku, vynech vše, co jest tehdejší době příznivé, a řekneš: „To byla stoka všech neřestí!“ Čti velké dílo Angličana Henry Digby Ages of faith (autor praví sám, že úmyslně líčí jen pěkné stránky středověku na obhájení této doby od nepřátel tak pomlouvané a tupené), a řekneš si: „To byl hotový ráj na zemi!“

Před časem se mi dostalo náhodou do rukou dílo, kde očitý svědek líčí, jak se v Hannoveru před r. 1866 ve společnosti mluvilo, jak se smýšlelo... Jaké světlo vrhají jeho zprávy na osudný rok 1866! Historik, jenž bude po letech psát dějiny a jenž bude odkázán jen na to, co najde v archivech a v novinách z tehdejších let, se ovšem nedoví nic o tom, co se tajně mluvilo a připravovalo, a bude hledět na vý-

voj událostí nesprávně. A to jest přece celkem vzato maličkost!

Někdy však historik může líčit minulost falešně i tehdy, když mluví pravdu — ne proto, že ji sděluje, nýbrž proto, že ji sděluje n e c e l o u, že zamlčuje... Jak velice právě tato okolnost přispívá k falešnému pojetí dějin! Líčit, jak byli emigranti nemilosrdně vyhnáni z naší vlasti, a mlčet o tom, jak nelidsky byli katolíci touže dobou pronásledováni a mučeni v protestantských zemích (v Anglii), vinit z krutosti vítěze na Bílé Hoře a nepovědět, jak si počínali stavové luterští před r. 1620. atd. atd.: kdybych tyto a podobné otázky chtěl probírat, nestačila by celá kniha. Co řečeno, stůj na poučení, jak nutno opatrně si počínat vůči „zaručeným" historickým faktům. Není tedy pouhý vtip slovo, že historik lže, když mlčí... tím, že mlčí...

Církev má bohužel u všech národů vroubek — prostě proto, že skoro všude se našli buďto bludaři, které si jistí lidé připevnili na národní štít, nebo králové, proti nimž musila církev hájit svá práva, svobodu svou, svobodu svědomí, svobodu věřících. Poddaní byli v takové kollisi vždy na straně svého vládce a jsou na ní dodnes. Němci pamatují na Kanossu a sympatisují se Štaufovci, Francouzi nemohou zapomenout gallikánských svobod, Angličané chrání svého Jana Bezzemka, jakož i Jindřicha II. a VIII., naši lidé nemohou ani slyšet slovo „Kostnický sněm". Španělsko a Portugalsko nezapomnělo na indiánskou otázku, sjednocená Italie sympatisuje s Garibaldim a zazlívá Piu IX., že odepřel světit jeho „vražedné zbraně" a vyloučit z církve rakouského císaře, jenž se snahám po sjednocení opřel — pravoslavní.... „papežové východu" (patriarchové cařihradští) vočkovali jed nenávisti vůči Římu všem tamějším generacím... Jak těžko zbavit se vžitých předsudků a uznat, že církev tak jednat musila, jelikož šlo o čistotu víry nebo mravů, a že raději se musila vzdát sympatie celého národa než pravdy, kterou podle odkazu a rozkazu svého zakladatele musí hájit, děj se co děj. Přemrštěný nacionalismus (Francie!), jedna z nejzákeřnějších zbraní satanových v boji proti církvi.

To vše jsou věci, kde papežové plnili svědomitě svou povinnost a byli nejen v právu, nýbrž i ve svědomí zavázáni vystoupit proti bludům nebo zlořádům. Ale kromě těchto konfliktů se světskou mocí nebo s nekřesťanským nacionalismem se najdou události a zjevy, jež lze prý sestavit v katalog nadepsaný „Hříchy Říma". Ženská vláda v Římě, v 10. stol., obě Theodory a Marozia, 17letý Jan XII. („totam vitam in vanitate et adulterio duxit"), nejsmutnější období papežských dějin (Formosus, od r. 891, Štěpán VI., Kryštof, Sergius III., Jan XII., Bonifác VII., Jan XIX., Benedikt IX., Silvestr III. 1044...); a přece i v této přesmutné periodě nosili tiaru mužové velcí jako Silvestr II., nebo aspoň bezúhonní jako Jan IX., XIII., Benedikt VIII. Pak babylonské zajetí (Avignon), schisma západní... Pak papežové renaissance, nepotismus, smutně proslulý Innocenc VIII. a Alexander VI., poslední nehodný papež na stolci Petrově (†1503). Připomínáme proto, aby nepřátelé věděli, že my také známe velmi dobře ony „hříchy Říma." Ale kdybychom nyní sestavili katalog „zásluh Říma", rád bych věděl, který by byl delší...

Přecházíme ke druhé skupině námitek, jež jsme nazvali filosofickými. Tyto útočí přímo na věci víry a mravů. O těchto námitkách platí: na každou lze odpovědět — nedovedu-li já, je to důkaz mé neznalosti; otevřeně tedy svou nevědomost doznám (vševědoucí není žádný člověk!), nikdy však nedám odpůrci za pravdu. Mnohdy se nám podkládají věci, jimž víra vůbec neučí. Ti lidé si počínají jako bláznivý Don Quijote: vyrobil si obry, kteří existovali jen v jeho fantasii, a pak se proti nim pustil srdnatě do boje. Nepřátelé sv. víry... buď z nevědomosti nebo zúmyslně vyhlašují nějaký nesmysl za učení Kristovo, a pak proti němu namíří těžkou dělostřelbu, metajíce na něj granáty svých baterií. Hřeší někdy na naši nevědomost a řídíce se zásadou „Drzé čelo lepší než poplužní dvůr" tvrdí směle, jak jsem sám slyšel: „V bibli stojí, že žena nemá duši." Ale požádej ho, aby ti ukázal, kde to stojí... Prý si to přesně nepamatuje! Takový zřejmý nesmysl může každý odmítnout předem, i když

nezná celou bibli zpaměti — přece jest jisto, že Písmo sv. nic takového tvrdit nemůže! Nebo námitky dávno odbyté, věci dávno vysvětlené (hexahemeron, ptolomejský systém a bible, stáří lidského pokolení atd.) ještě dnes stále a stále vyrukují, zvláště v populární literatuře.

Jindy zase chybovali věřící sami. Nevím, je-li mnoho inteligentů, kteří slyšeli nebo četli o zásadách a pokynech, podávaných a předepsaných od sv. Augustina čtenářům Písma sv. Jde totiž o to, jak srovnat slova knihy Boží s vědeckými výzkumy. Již tehdy byli lidé, kteří v této věci chybovali a klopýtali, a svými nesprávnými vývody uváděli věřící ve zmatek a slovo Boží v posměch nepřátelům.

Velký učitel církevní podotýká napřed k slovům „Budiž světlo": „Nemysleme, že Bůh tělesně mluvil jako my..." Odvrzme takové dětinské pojímání a názory! „Přestaňme smýšlením být děti!" Pak pokračuje: „Mluví-li někdy Písmo o věcech temných a našemu zraku skrytých takovým způsobem, že (bez porušení víry, kterou jsme proniknuti) mohou být o nich různé náhledy, nedržme se žádného z těch výkladů a názorů tak tvrdošíjně (netvrďme nerozvážně něco s takovou určitostí), že bychom spolu se svým výkladem se zhroutili i my (naše víra), kdyby snad po bedlivějším studiu objevená pravda náš výklad vyvrátila. Nepočínejme si tak, že bychom místo za Písmo svaté bojovali za svůj náhled, chtějíce vnutit násilím Písmu názor svůj, zatím co se máme přizpůsobit my názoru Písma..." (De Genesi ad lit. I. 18.)

„Dejme tomu, že slovo Písma „Řekl Bůh: Budiž světlo" by někdo vykládal o světle tělesném, jiný o světle duchovním. Že existuje duchovní světlo v bytostech duchových, o tom víra nepochybuje; že však existuje i světlo tělesné (hmotné), nebeské nebo nadnebeské nebo před nebem učiněné, jež se střídá s nocí, není tak dlouho proti víře, dokud jistojistou pravdou nebude vyvráceno. Kdyby k tomu došlo (t. j. kdyby věda dokázala, že hmotné světlo neexistuje), pak by bylo nutno říci: Písmo nemluvilo o hmotném světle, ale lidská nevědomost se toho domnívala. Dokáže-li se však pevnými důvody, že tělesné světlo

existuje, ještě není jisto, zda autor svatých knih oněmi slovy mínil světlo hmotné či něco jiného neméně pravdivého.

Přečasto se totiž stává, že o zemi, nebi (= vesmíru), pohybu, velikosti a vzdálenosti hvězd, o jistých defektech (= zatmění) slunce a měsíce, o přirozenosti živočichů, rostlin, nerostů atd. má vědomosti pevné a jisté i nekřesťan, ať zkušeností (= empiricky) ať logicky nabyté. Jest však velmi potupné (zahanbující) a nebezpečné a nutno převelice se vystříhat, aby lecjaký nevěřící neslyšel křesťana o těchto věcech s dovoláváním se Písma sv. tak bláznivě mluvit, že by se nemohl zdržet smíchu vida, jak nehorázně bloudí. Při tom není osudné, že bloudící člověk klidí výsměch, nýbrž že lidé nepatřící do našeho tábora (= církve) se domnívají, že těmto nesmyslům učí Písmo sv. (rceme: sv. víra), a proto je jakožto bludné zamítají s velikou škodou své duše ti, o jejichž spásu nám jde. Když totiž vidí, že někdo z nás křesťanů bloudí ve věci, kterou oni předobře znají, a svůj nerozumný náhled dokazuje z našich sv. knih (= připisuje na vrub Písmu sv.), jak mohou věřit tomu, co tyto knihy píší o vzkříšení z mrtvých, o naději věčného života a o království Božím, kdyžtě se domnívají, že nesprávně píší o věcech, jež sami už poznali anebo nezvratnými důkazy se o nich přesvědčili? Co mrzutostí a zármutku prozíravým bratřím působí tito nerozvážní potrhlíci, nelze s dostatek říci. — Když někdy nevěřící jim vyvracejí jejich zvrácené a falešné názory, dovolávají se tito našich svatých knih, aby obhájili, co tak lehkomyslně a tak zřejmě falešně tvrdili... nerozumějíce ani tomu, co mluví a o čem to tvrdí..." (Ib 19.)

„Proto jsem první knihu Mojžíšovu mnohonásobně (pokud mi bylo možno) vysvětlil a uvedl jsem vždy více sentencí (výkladů), nechtěje se nerozvážně držet jediného a zavrhovat výklady jiné, snad i lepší — aby každý podle svých schopností a sklonů si vybral, co může pochopit... Nechť se konečně poněkud ovládají ti, kteří nadutí světským vzděláním tyto věci tak vysvětlené zavrhují jako cosi nerozumného, bez křídel po zemi lezouce a „jako žáby léta-

jíce" hnízdům ptáků se vysmívají. Příliš nebezpečně bloudí někteří slabí bratří; slyšíce totiž tyto bezbožníky o pohybu nebeských těles neb o jiných přírodovědeckých otázkách učeně a široce vykládat, začínají o víře pochybovat; pokládajíce s utajeným vzdechem tyto lidi za učenější sebe a za cosi velikého, s nechutí sahají po knihách zbožnosti a spásy (po Písmu sv.) ... majíce odpor k nevzhledným klasům a dychtíce po květech na trní..." (Ib. 20.)

„Cokoli nepřátelé v kterýchkoli svých knihách napsali protivného našim sv. knihám, t. j. sv. víře katolické, o tom buďme určitě přesvědčeni, že to jest prabludné. Tak se držme Prostředníka našeho, v němž jsou všechny poklady moudrosti a vědomosti, abychom se nedali svést ani tlachavostí falešné filosofie ani pověrou falešného náboženství... Něco jiného jest nepoznat smysl Písma sv., něco jiného zbloudit od regule zbožnosti..." (Ib. 21.)

„Vody nad oblohou..." Jak jest možné, že vody jsou nad hvězdným nebem? Někteří se utíkají k božské všemohoucnosti, které je všecko možné, a vysvětlují věc zázrakem. To však není správný výklad! Sluší se hledat, jak Bůh přirozenost věcí zařídil, nikoli co v nich dovede zázrakem vytvořit (t. j. nesmíme se hned dovolávat zázraku, nedovedeme-li některý přírodní zjev vysvětlit).

„Položil nad vody základy země..." Tato slova neznamenají, že země může plavat na vodě, sic učiníme sv. knihy nepřátelům směšné. Ono slovo nutno vyložit obrazně, nebo (chce-li kdo doslovně) o ostrovech... (l. 2. c. 1.)[4])

Kdyby se bylo dbalo vždy těchto slov velkého učitele hipponského — jistě že sám učinil v tom ohledu velmi smutné zkušenosti! — nebylo by došlo k výjevům, jichž nepřátelé zneužívají už celá staletí proti sv. víře. Pomněme jen otázky Galileovy nebo kopernikánského systému! Třeba že nejde o neomylné rozhodnutí papežské ve věcech víry, přece jen učinil církevní soud ukvapené rozhodnutí (v soudní radě

---

[4]) V kap. 2. dokazuje z pokusů některé své these, na př. že vzduch jest lehčí než voda atd.

zasedalo několik profesorů na Galilea žárlivých), a okolnost, že jisté knihy byly dány na index zakázaných knih (vypuštěny z něho na rozkaz Pia VII. r. 1814.), zavdává podnět k úsměškům, že se církev teprve před sto lety „smířila" s otáčením země kolem slunce.

Dnes se nechybuje s naší strany proti normám vytčeným od sv. Augustina. Chybují však proti nim nepřátelé, podkládajíce slovům Písma nepravý smysl, a chybuje se proti nim s obou stran, když se vyhlašuje za učení víry, co jim není. Zde platí zásada: theologie a vědy světské mají jít každá svou cestou a pracovat svou metodou; pak nedojde nikdy ke skutečnému rozporu.[5])

* *

„Zlodějovi jde především o to, aby zhasl kdekterou lucernu, svítí-li jaká"... Tito nepřátelé naši (nevěrci, bludaři) se domnívají, že se děje proti nim, cokoli konáme pro svou spásu my, a za provokaci pokládají, když se po dobru pachtíme. Tento rozpor mezi nimi a námi od pradávna rozdmýchala závist satanova, že totiž naše ctnost je mučí, když s milostí Boží k oněm dobrům spějeme, jichž oni pozbyli. Naše léky jsou jim rány, a našich ran zhojení jest jejich zranění... (Lev Vel., In Qdg. I.) Ale synové světla nechať se nestrachují tak příliš synů temna! Chtějí-li však tito sami raději zahynout nežli se obrátit, je třeba dbát, aby nezůstali bez trestu a tím neškodili jiným. (Každý nepolepšitelný bludař) budiž proto z církve vyloučen, aby jsa zhoubcem vlastní duše ne-

---

[5]) Cuvier se dal ke své „hypothese katastrofy" svést tím, že při geologických badáních příliš hleděl do bible. Fosilní objevy dokazovaly nad slunce jasněji, že svět nemohl být stvořen za 6×24 hodin. Nevěda (protestant!), jak sv. Otcové už dávno před ním slovo „den" vykládají, a boje se, že by jeho výzkumy ohrozily autoritu Písma, tvrdil: svět potřeboval k vývoji mnoho tisíc a milionů staletí, pak všeobecná katastrofa vše zničila, a Bůh jej v šesti dnech obnovil — „druhé stvoření"!

strojil úklady spáse jiných; blud budiž vyhlazen dříve než zatvrzelá nepravost se vzmůže, docházejíc souhlasu neopatrných (věřících; týž.) Je-li některý úd od těla uťat, duše za ním nejde! (Aug.) Priscilliáni a Manichejští pouze jménem se liší, neřestnými svatokrádežemi jsou zajedno. V jejich ohavných mysteriích, tím nečistějších čím bedlivě tajenějších, jest táž špinavost, stejná ohavnost... (Tert.) Jakmile začne kdo nečistotě hovět, od pravé víry odpadá. (Aug.) Byť měl strom tisíce plodů, z jednoho můžeš strom poznat. (Afraates.) Podvedení podvádějí... Nevědí, co vychvalují, chválí, co si netroufají následovat (ctnost — ovšem ne všichni; Aug.) „Hle, všecko za ním (Kristem) běží", praví fariseové (Jn 12. 19.); nuže, běží-li všichni za světlem, proč i vy, odsunouce tmu nevědomosti, ke světlu spěti nechcete? (Ondřej Krétský.) Moudrost jest hloupému skryta. (Aug.) Čekám, až budou uveřejněny „Skutky Donatistů", abych je předčítal v kostele, aby věřící poznali vyznavače nepravosti. (Týž.)

Církev krvácet může, vykrvácet nemůže. (Aug.) Běda vám, kteří říkáte zlému dobré a dobrému zlé, vyhlašujíce tmu za světlo a světlo za temnotu! (Is 5. 20.) Za dob Neronových byli hlasatelé slova Kristova v úctě u věřících, v opovržení u pohanů; dnes jsou v opovržení u věřících, v úctě u afrických divochů — Evropa se Kristu protiví, Afrika ho přijímá. Již sv. Aug. si stěžuje, že někteří věřící, nedbalí v poznání pravé víry, velmi rádi a pozorně bludařským rozpravám naslouchají. Jiní však mají prospěch i z toho: „To, že bludaři proti pravdě bojují, jest příčina, že věřící hlouběji vniknou do pochopení tajemství sv. víry." Jest privilegium satanovo pravdu nikoli nevidět, nýbrž jí pohrdat. (Ambr.) Lidem zvířecím připadají slova pravdy jako těžké kamení. (Řeh. Naz.) Jest velký rozdíl mezi pravdou a mezi dohadem pravdy. (Aug.) Theodoret uvádí množství citátů řeckých filosofů a pak praví: „Vidíte, jak nejistě a bázlivě pronášejí tvrzení (domnělé) pravdy?"

Každý z nás nechať na čele napsáno má, kterak o vlasti smýšlí. (Cicero; — o víře a o církvi!) Ó podivuhodná moc víry! Kam nedosáhne anděl rozumem,

tam venkovan dosáhne vírou. (Tomáš Vill.) Žádný filosof před příchodem Kristovým s vynaložením všech sil a vší učenosti nemohl o Bohu vědět tolik, kolik ví každá stařena skrze víru. (Tom. Aq.; „celá země jest naplněna znalostí Hospodina“. Is 11. 9.) — Týž andělský učitel mluví o čtyřnásobném ovoci sv. víry: vírou se duše spojuje s Bohem, vírou začíná život věčný (záleží v poznávání Boha, a to začíná na zemi vírou a bude dokonáno v patření), víra řídí pozemský (mravní) život, vírou přemáháme pokušení. Námitku „hloupé jest věřit, co nevidíme“ vyvrací krátce takto: „Kdybys dokonale znal všechno viditelné i neviditelné, pak by ovšem bylo hloupé věřit v něco, co nevidíš...“

Sluší se, aby pravda užívala veškerých svých sil, nikoli jen napolo (Tert.), aby bludař nemyslil, že jest v právu, protože žádný věřící jeho tvrzení nevyvrátil. (Lev Vel.) Předstírajíce vědění (falsi nominis scientia) kazí srdce lidská; vlastními nápady sami sebe podvádějí (suis decipiuntur inventis)... chtějíce rádi bloudit, nikoli trvale se opřít o apoštolský základ. Svou nepravostí sami se odsuzují. (Týž.) Tak zatvrzele lpí na svých šalbách, že tolik milují klam, kolik má být pravda milována. (Anon.) Lhář mluví z vlastního. (Jn 2. 11.) Objevila se milost Spasitele našeho (Tit 2. 11.), a přec služebníci milosti byli vždy u lidí v nenávisti (Anon.), tak jako proroci byli pronásledováni od židů, k nimž byli posíláni. (Athan.) Nevěřící... smějí se věcem, jichž neznají. (Týž.) Vezmi do rukou knihu Jeremiáše, hlasatele pokání, muže, jenž svou vlast i svůj národ vpravdě miloval a chtěl jej zachránit — proto jim hřměl do duše: „Konejte pokání, držte se Hospodina, obraťte se k Hospodinu Bohu svému.“ Jeho zápolení s lehkomyslným, nevěřícím, požívačnosti oddaným lidem, s jeho úplatnými soudci a falešnými vůdci (samozvanými lživými proroky) jest pěkný typus boje církve s nevěrou a bludem. S krvácejícím srdcem praví: „Proroci mluví lživě, kněží jim k tomu tleskají, a lid můj má takové věci rád. K jakým koncům to povede?“ (5. 31.) K jakým koncům? O tom mluví v poslední kapitole svého proroctví.

Řečtí filosofové krásně mluvili — koho uzdravili? Dávno před křesťanským apologetou (Origenem) si na to stěžuje pohanský filosof: „Nemocný nehledá lék výmluvný, nýbrž hojící.“ (Seneka.) Slepí hledají vůdce, my bez vůdce bloudíme. (Týž.) Bludaři stejně jako bezbožecká filosofie. „Slepý slepého vede“ a jest v hloubi duše přesvědčen, že vidí! Namnoze však „vzpouzeli se proti světlu (pravdy), nechtěli vědět o cestách jeho aniž se navrátili po stezkách jeho.“ (Job 24. 13.) Oči navyklé tmě nemohou snést paprsků nekonečné Pravdy, aniž dovedou o světle nějak soudit ti, jichž přebývání jest v temnotách. Temnoty vidí, temnoty milují, temnoty schvalují; jdou ze tmy do tmy a nevědí, kde padnou. Bídní, kteří nevědí, co ztrácejí, a ještě bídnější ovšem ti, kteří vědí, co ztrácejí, kteří padají s otevřenýma očima a za živa do pekel sestupují! (Aug. supp. Soliloq. 34.)

Běda jim! Neboť cestou Kainovou se berou, pro svou lakotu (nebo ctižádost a pýchu!) poblouzení Balaamovu propadají, a ve své vzpurnosti hynou jako Kore... Jsou to mračna bez vody, vichrem sem a tam zmítaná (honěná), stromové podzimní, bez plodů, dvojnásob odumřelí a vykořenění, divé vlny mořské, usazeniny svoje vylučující, bludné hvězdy, kterým nejtemnější mrákota jest na věky uchována. (Jd 11 nn.) Podobně Petr (II. 2. 14 nn): „Synové zlořečení, kteří opustivše cestu přímou zbloudili, následujíce cesty Balaamovy, kterýž mzdu nepravosti sobě zamiloval. Jsou jako studnice bezvodé, mračna větrem zmítaná... loudí k sobě ty, kteří unikli bludu... slibují jim svobodu, kdyžtě sami záhubě propadli... Lépe by jim zajisté bylo cesty spravedlnosti nepoznat, než po poznání odvrátit se (od ní)...“ Plně zasloužili, aby byli zbaveni světla a v temnotách drženi; neboť věznili syny tvé (proroky), skrze něž nepomíjející světlo zákona (tvého) mělo být sděleno světu. (Md 18. 4.)

XXII. Ukaž mi víru ze skutků svých!

(Jak 2. 18.)

A) Léčka.

Na samém konci exerciční knížky čteme slova: „Nutno dát pozor, abychom mluvíce mnoho a nadšeně o víře nezavdali lidu podnět k tomu, že by zvlažněli a zleniveli ve skutcích" (t. j. v životě podle víry: reg. 16 ad sent. c. ecl.). Tato regule se týká nejen luterského bludného pojímání víry bez skutků; má nemalý význam i pro věřící katolické křesťany a jest důkazem, jakým znalcem lidského srdce světec byl. Není nesnadno v duši opravdu věřící a Krista do jisté míry milující vzbudit pravou hrdost na víru, v níž poznává drahocennou perlu nebo poklad z podobenství, jíž si váží, pro niž jest hotova obětovat i život ... a při tom až příliš snadno přehlédne ono jedině potřebné: podle víry být živ. „Blahoslavení, kteří slovo Boží slyší a zachovávají", odpověděl božský Učitel ženě ze zástupu blahoslavící jeho panenskou Matku. (Lk 11. 27.) „Kdo slovo mé slyší a neplní, podoben jest bláznu, jenž staví dům na písku." (Mt 7. 26.) Nejsou nám dokladem křižáci, kteří dovedli pro víru bojovat, cedit krev, umírat, a nedovedli (t. j. nechtěli) podle ní žít — aspoň z velké části, takže Turci sami své vítězství přičítali jejich hříchům? Což konkvistadoři? Cortez a daleko horší Pizarro, Almagro, ostatní... Kdekterý ostrov, záliv, mys pojmenovali po některém tajemství sv. víry nebo po světci, zvláště po Neposkvrněné Panně, chtěli přivést ke křesťanství všechny indiánské kmeny, a jejich život?... „Katolíka nečiní víra, kterou mají lidé společnou s démony (mrtvá), nýbrž víra, která jest lidem společná s anděly: ta totiž, která se osvědčuje láskou... (živá víra!) Mnozí nechtějí být křesťany leč jen proto, aby požívali štěstí tohoto života, a když chabne ono, chabnou spolu s ním." (Aug.)

Je tedy v duchu sv. Ignáce, když k předešlým úvahám o kráse a vznešenosti sv. víry připojíme několik slov o životu z víry, k němuž ony úvahy vedou a jenž má být i ovocem exercicií. Začneme

známým výrokem apoštola národů: „Nevstal-li Kristus z mrtvých, marná (planá) jest víra vaše.“ (1 Kor 15. 14) S malou obměnou můžeme říci: „Nevstal-li Kristus z mrtvých, nemáme-li skálopevnou víru v něho a neochvějnou naději v jeho zaslíbení, jsme nejubožejší všech lidí“ (viz ib 19). Vzdáváme se všeho, co lahodí smyslnosti a ctižádosti, odpíráme si rozkoše světa, a to z ohledu na dobra, v něž sami nevěříme nebo jen napolo věříme. Svět, sám bez víry, nás pokládá za ubohé — samozřejmě! Řídíme se příkazem Páně „Zapři sám sebe“, doufajíce v dosažení statků budoucích, neviděných, jež podle nich jsou prázdnou ilusí. Jaká bláhovost v očích materialistického světa, jehož veškeré toužení a snažení se omezuje výhradně na tento pozemský život! Pouze ten, jenž má perlu v ruce, je si vědom, že jest bohat, byť to nikdo jiný ani netušil. (Chrys.) Nejsme-li však veskrze proniknuti duchem víry, jsme-li polovičatí — a takových „na obě strany kulhajících“ jsou v našich řadách celé voje — pak má svět pravdu. K čemu sebezápor? K čemu odříkání? K čemu boj s vášněmi? K čemu to vše, není-li náš život nesen vírou a nadějí ve věčné statky?

Zvláště polovičatý vyznavač Kristův jest ubožák. Netroufá si pít plným douškem z poháru rozkoše, ale nemá též síly jej důsledně odmítnout... čeká dychtivě a vrhne se hltavě na nějakou tu krůpěj, kterou se mu podaří zachytit... sbírá odpadky, spokojí se žebrácky nějakým tím zbytkem, a těší se vědomím, že „to nebyl těžký hřích“... Vzdychaje jde za svým nebeským vůdcem, jakoby litoval, že jest nebe, že jest pro ně stvořen a do něho povolán, že nutno pro ně něco vykonat... a aby nepřišel „docela zkrátka“ zde na zemi, ochutnává z kuchyně satanovy, kdykoli se může chlácholit útěchou (ceny velmi pochybné), že to je tentokráte „zadarmo“ nebo „lacino“, t. j. bez věčného zavržení, „jenom“ lehký hřích.

Duch světa vniká do našich řad... my ho živíme, pěstujeme, hájíme. Všimněme si na př. divadel. Katolický spolek... Někdy nedá na jevo jediné známky života, ale jde-li o divadlo, jest hned živo. „Hu-

mánní účel"... pro chudé, pro pohořelé... Není moderní doba horší než fariseové? Těm vytýkal nebeský Učitel, že troubí na rozích ulic, když dávají almužnu, aby klidili chválu; moderní člověk? Ten za almužnu chce mít pobavení... zadarmo ji nedá. Zábavu... jakou zábavu! Smyslnost musí být do krajnosti uspokojena při takových „humánních" bálech nebo podobných zábavách, a katolická dívka, jež by nikdy nedovolila ani sobě takový kostým ani jinému tak „nenucené" chování, myslí, že na divadelních prknech jest obojí nezávadné — před očima lidí... jakých lidí kolikrát! Ozvi se proti tomu, a jsi vykřičen za omezence — — Anebo: katolický spolek, zřídí koupaliště, odděleně, jak vymáhá křesťanská cudnost. Příštího roku proměněno ve společné. „My jsme měli loni skoro deficit, všechno to šlo do **ého koupaliště. Zvláště letos potřebujeme peníze, abychom mohli na říšský sjezd katolické mládeže... abychom mohli provést přístavbu spolkového domu..." Což účel posvěcuje...?

Eufemisticky se tomu říká „přimhouřit oko" nebo „přizpůsobit se nezbytnosti, požadavkům moderní doby" atd. Kde naše důslednost? Kde naše zásady? Přec víme z exercicií, že jsme povinni snést jakoukoli ztrátu nebo pohromu než se dopustit těžkého hříchu, než dopustit těžký hřích...

Doznejme si upřímně — nač strkat po pštrosím způsobu hlavu do písku? — že i dnes má Bourdaloue pravdu: „Jsou lidé, kteří zájmy církve (Kristovy) činí zájmy svými (a těch jest nemnoho); a jsou lidé, kteří zájmy své (osobní) prohlašují za zájmy církve." Kdesi... „Bylo by dobře obnovit oltář." — Ale kde vzít peníze? Byl tu spolek s bohatou pokladnou; bude-li rozpuštěn, pak — — A přec tolik dívek zachránil před zkázou velkoměsta! Kdo se jich teď ujme? Ale pozlacování rozhodlo — Kristus Pán „dostal" pěkný pozlacený oltář, a ďábel drahocenné duše, krví Kristovou vykoupené. — Mnozí rádi „apoštolují" a nejsou si vědomi, že nehledají Krista, nýbrž jen svoje soukromé potěšení. Apoštolské působení — dokud a protože je to těší, ale stojí-li je to osobní oběť? Pracuje horlivě pro zámořské misie, vydává brožury,

koná sbírky, poukazuje na to, kolik duší tam hyne — a vlastní služebné nejen že neposílá na mši sv., ale nedovoluje jim, ani když prosí... „Máte svou práci..." Hynou duše v jeho vlastním domě! „Ani ten ani onen si toho nejsou vědomi..." Rád věřím, ale právě to důkaz pro mé tvrzení. Uvědomili by si to, kdyby byli proniknuti duchem víry, duchem Kristovým — —

Jak málo nadpřirozeného v nás! Zazlívali jsme svého času Slovákům, když za 10 zlatých dali dítě do maďarské školy. Chudý Slovák, neuvědomělý, s četnou rodinou. — A my? Jde-li o duše? Vytkne-li nám něco, kdo jest důsledně nadpřirozeného smýšlení, řekneme, že nemá „praktického ducha", že je „muž teorie" atd. Život z víry... vždyť nám chybí mnohdy i život podle víry! Tak málo charakternosti v důsledném plnění zákona Božího. Zde muž, horlivý katolický pracovník, „průkopník" křesťanských idei — vezme si ženu bez vyznání, a tím dokáže, že jest snadnější být „průkopníkem" než plnitelem... „Račte mne, prosím, vyslechnout, a uznáte, že můj případ jest výjimečný... mně v mém případě jest absolutně nutno dovolit odchylku, jež by u ostatních ovšem byla nepřípustná a neomluvitelná." Jiný „průkopník" dovolí dceři civilní sňatek s rozvedeným bohatým nevěrcem. „Dovolte, já vám to vysvětlím..." I jeho případ jest výjimečný, i jemu nutno dovolit, co on sám u ostatních „právem odsuzuje", slovem na schůzích i pérem ve svých novinách. Třetí... ale nechme toho. Chceš-li komu ukázat, že jeho víra jest jen „na povrchu", že není ani charakter ani syn mučedníků, jenž by byl hotov pro víru cedit krev, uveď ho do konfliktu mezi zásadami a egoismem, mezi hlasem víry a časnou výhodou nebo ziskem.

Léčka satanova... Tak hledí vpašovat ducha tohoto světa a s ním i hřích do našeho tábora. Žel, hamižnost jest interkonfesijní, a tělesnost neméně. Jde jen o to, aby vyznavač Kristův obojí pěkně zastřel, aby výkladní skříň byla bezvadná...

Kdykoli byl nebezpečný blud objeven, a buď hravě nebo po těžkých bojích učiněn neškodným, snažil se vniknout do království Kristova nenápadně,

přestrojen, v podobě jemnější, sympatičtější, pravé víře o krok bližší. Po ariánech přišli semiariáni (poloariáni), po pelagiánech semipelagiáni, po monofysitech monotheleti, kalvinismus se skryl v jansenismu, a osvícenská nevěra? Ta vnikla do církve okny ... modernismus a liberalismus! Liberalismus byl vždy liberální (štědrý), ale pouze s cizím! Ze svého nedával nikdy! Plýtval statky, jež nebyly jeho; zákony hospodářské a majetkové, kde promrhal rázem, co několik pokolení našetřilo pro vnuky... zákony dělnické (nedělní klid)... plýtvá i mravností, vírou. ... Nemysli, že jsou hodiny Boží, kdy musíš konat dobré, a hodiny ďáblovy, kdy je ti dovoleno tropit ohavnosti; nemysli, že je čas zbožnosti a čas bezbožnosti... nepočínej si, jakobys řekl: „Dá-li Pán Bůh, budu znova hřešit." (Efr.) Čítáš se k těm, kteří jsou jednou nohou v hrobě? (Bar 3. 10 n.) Myslíme, že nejen dostačí, nýbrž že konáme mnoho, když ponecháme Tvůrci „vedlejší kapli", zatím co hlavní oltář vyhražen jinému... Asi jako když mezi turisty lhostejně zevlujícími po kostele platí za svatou dívka, jež se pokřižuje nebo dokonce poklekne. Málo na honu chytit je stejné jako nechytit nic. (Basil.)

Sv. Mechtilda mluví o kněžích, kteří „měli strach před milostí vnitřní zbožnosti." Jejich zásada a výmluva byla: „Musíme se učinit světu užitečnými." Pochybuji, že se kdo učiní „světu užitečnějším" než mužové opravdu nadpřirození, jako byl Don Bosko, Vincenc Paulánský, František Serafínský i Xaverský, Karel Boromejský, Norbert, Benedikt... Učinit se užitečnými světu... pod záminkou nepravé apoštolské horlivosti, zneužívajíce výroku apoštolova „Omnibus omnia factus" věnují se celou duší pracím, jež rozptylují, a proto jsou porušené přirozenosti synů Adamových milejší než modlitba, jež vymáhá soustředěnost mysli. Celý den práce ve spolku nestojí tolik, co jedna hodina rozjímání, a osm dní svědomitě vykonaných exercicií unaví více než celý rok ve škole.

Učinit se užitečným světu... lépe řečeno „bližním", ano, ale ne si vzít tuto zásadu za záminku, abychom brali Bohu a dávali bližnímu — abychom

se mohli „dovoleně“(?) vyhnout modlitbě a práci o vlastní dokonalosti. Dejme tomu politika... Soudím, že mohu klidně opakovat to, co o věci napsal P. Weiss před více než půl stoletím: „Místo co bychom se jí věnovali neradi jako nutnému zlu, pokládáme ji za své povolání, dáme se jí docela absorbovat, nemohli bychom bez ní být živi. Nepřijdou-li v pondělí v obvyklou hodinu noviny, cosi nám schází. Při snídaní vedle šálku musí ležet náš žurnál, a my zapomínáme na vše... k vůli věci, jež jest ze všech nejnejistější, nejproměnlivější, nejlabilnější. Kol ní se otáčí veškerý náš rozhovor u stolu, ve vlaku, při návštěvě, ve společnosti...“ Dnes ovšem jsme na tom „lépe“, netřeba v pondělí čekat na úterní noviny; máme rozhlas — —

Učinit se užitečnými světu, a proto zanedbávat Boha a sebe.[1]) „Pokrytci, slušelo se toto činit a ono neopomíjet.“ (Lk 11. 42.) Josefínský duch, výplod osvícenské nevěry — Kláštery rozjímavé jakožto „neužitečné světu“ rušeny, jejich movitosti i nemovitosti ukradeny („zabaveny“), umělecké předměty a vzácné knihovny s drahocennými rukopisy, dílo to mnoha staletí, barbarsky po husitsku rozsápány (viz Cinkovo dílo o Velehradě!), a jaký užitek z toho „svět“ měl? Ustaly modlitby mnichů, brzo jak voda v písku se ztratily nakradené statky, a za málo let po smrti osvícenského císaře ohlásil stát krach.

---

[1]) Být zakotven v napřirozeném neznamená být nečinný, apatický, oddávat se planému neužitečnému kvietismu, ať budhistickému ať bludařskému — Molinos, jeho proposice zavržené od Innocence XI.: 1. Vnitřní život záleží v tom, aby člověk své duševní mohutnosti docela zničil. 2. Chtít sám pracovat (o své dokonalosti) znamená urážet Boha, jenž chce v nás pracovat sám, pročež je třeba být jako mrtvola. 3. Činnost člověka jest nepřítelkou milosti, protože Bůh chce působit v nás sám **bez nás.** 13. Když jsme odevzdali Bohu svobodu své vůle, máme Bohu taktéž odevzdat přemýšlení a starost o všech svých věcech, a ponechat mu, aby konal vše v nás bez nás podle své božské vůle.“

B) Život z víry.

Spravedlivý žije z víry. (Ř. 1. 17.) Žít z víry jest více než žít podle víry! Život podle víry znamená zachovávat přikázání. Žít z víry však znamená, že duch víry proniká veškeré naše smýšlení i jednání, žijeme v ní a z ní jako ve svém živlu. Ježíš jest centrum našich myšlenek a motiv všeho našeho konání.

Je na nás vidět, že žijeme pro Krista? Že jeho duch nás docela ovládá? Jest těžiště všeho našeho jednání posunuto do vyšší sféry, do onoho světa? Jest v nás život Kristův vpravdě ztělesněn? Vyzařuje z našeho života, z našeho mluvení a jednání neustále duch víry jako paprsky z radia? Ve světle i v temnotách, t. j. v radostech i ve chvílích zkoušky? Jak málo věřících docela nadpřirozených najde Pán ve své církvi! Maličká ztráta, maličký nezdar, nemilost šéfova, lidská kleveta, a jsme rozmrzelí, zdrceni, nešťastni... důkaz, jak málo jsme odpoutáni od tvorů, jak mnoho lneme k věcem tohoto světa, důkaz, že naše srdce jest rozděleno a nepatří výhradně tomu, jemuž jsme je ve svaté chvíli zasvětili. Což, přistihneme-li se při závisti, žárlivosti... Jak docela jinak sv. Pavel! Někteří využili jeho zajetí, aby kázali Krista, nikoli z čisté lásky k Pánu a k duším, nýbrž aby Pavla zastínili a klidili vavříny; on však praví: „Jen když jest Kristus hlásán..." Pomlouvají ho, a on odpovídá: „To je poslední, abych si co dělal z vašich řečí... soudit mne bude Bůh..."

První ovoce života z víry, vlastnost a zároveň známka života z víry jest nadpřirozené pojímání všeho, co se děje s námi a mimo nás — věc, jež světce činila nadzemskými bytostmi na zemi. Na nikom jako na těchto hrdinech víry není ztělesněno slovo Páně: „Ve světě, nikoli ze světa." Svět dobře vyciťuje, jak mu jsou cizí! Čtěme jen jejich životopisy! Jak hleděli na všechno očima docela jinýma než obyčejně hledíváme my! Aloisovo heslo: „Co mi to prospěje pro věčnost", Xaverova prosba: „Jen duše mi dej, Pane, ostatní ponech sobě" (Gn 14.21)... Jak docela jiná „logika" než ta, kterou se řídí svět! Pojímat vše ve vztahu k Bohu, k vlastní spáse, k du-

ším, vše odvažovat na vážkách věčnosti, vše pojímat pod zorným úhlem věčnosti (II. 141. 142, kap. VIII.). F. W. Faber pěkně rozvádí toto smýšlení v rozmilé knížce All for Jesus (Vše pro Ježíše). Ať se stane cokoli, duše žijící z víry si dává jen otázku: „Prospěje to nesmrtelným duším, vykoupeným drahocennou krví Kristovou? Neutrpí tím čest a sláva Boží? Co by se dalo zde vykonat pro duše? Jak by se dalo toho neb onoho využít ve prospěch církve?" Svatí vírou přemohli svět. (Viz Žd 11. 33 nn.)

Nadpřirozené pojetí... Věc světu tak cizí, nesrozumitelná, a přece i svět vycítí její nedostatek u kněze jako defekt. Cosi mu schází, a nedovede říci, co. Kardinál Richelieu, muž, o němž platí jako o většině jeho krajanů: „Napřed byl Francouz, a pak teprve katolický křesťan." Jeho politika, tak odcizená duchu Kristovu! Jeho cíl: „Zlomit moc Habsburků, a tím dopomoci Francii k hegemonii v Evropě." Proto se spojil s protestanty v Německu, an doma je pronásledoval. Že při tom tisíce duší zahyne, mu bylo lhostejno. Prestiž Francie a rozšíření její moci v jeho očích větší dobro než rozšíření království Kristova a než záchrana duší, pro něž Kristus cedil drahocennou krev a pro něž jest povinen katolický kněz i život položit, byť šlo o jedinou! Ano, byl hotov i ke schismatu, když se papež opřel jeho plánům — viz jednání o sňatek princezny Henrietty s anglickým králem Karlem I.! Papež nechtěl dát povolení k smíšenému sňatku, a to s vládcem země, kde katolíci krutě pronásledováni. Richelieu hřešil ve velkém, my v malém. Dojde-li ke konfliktu mezi osobní výhodou a zájmy Kristovými, mezi časným ziskem naším a věčným dobrem duší, mezi našimi egoistickými tužbami neb plány a mezi vyššími statky, jež nám ukládají oběť...

Nejednomu bylo záhadou, proč čtení Písma sv. Starého Zákona tak mile na duši působí. Již o tom byla řeč (II. 97), a k řečenému připojuji: protože svatopisec pojímá s vyššího hlediska, ve vztahu k Bohu, vše, cokoli se stalo, ať se to týkalo jeho nebo jiných, přátel nebo nepřátel. Job... zpráva za zprávou, jedna truchlivější než druhá, a velký trpitel odpovídá:

„Hospodin dal, Hospodin vzal, buď jméno Hospodinovo pochváleno.“ Nepravil: „Pán Bůh dal, ďábel vzal...“ I muž tak nedokonalý jako Heli při ohlášení trestu praví: „Hospodin jest — nechať činí, jak jemu se líbí.“

Což Nový Zákon? Evangelia? „Ježíš si povzdechl“, čteme u příležitosti vzkříšení Lazarova. — Tento výraz není docela přesný. Slovo, jehož evangelista užívá, znamená afekt hněvu a rozhořčení. Bezmála by odpovídal slovu „zaskřípal“... Proč? Z různých výkladů nejpřiměřenější jest asi tento: Vidí slzy sklíčených sester a pozoruje zármutek přítomných, snad si uvědomí i bolest, která kdy rozrývala a rozrývat bude lidská srdce nad hrobem, kryjícím to, co jim na zemi nejdražší... Jak by Pán při tom nepomyslil na toho, jenž jest původcem vší bolesti, všeho zla a vší bídy, mravní i hmotné? Všecek hřích, všecko zlo, všecko utrpení jest j e h o dílem, a božské Srdce Kristovo s pocitem nevýslovné soustrasti nad ubohými obětmi tohoto „vraha lidského pokolení od počátku“ vzplanulo nenávistí a rozhořčením proti němu. (Srov. Lk 13. 16, kde nemoc uzdravené ženy prohlašuje za dílo ďáblovo, nebo Sk 10. 38, výrok Petrův: „Uzdravoval všechny, kteří byli v moci ďáblově.“) Božskému Spasiteli splývala sféra přirozená s nadpřirozenou v jedno — nebyly mu oblastmi rozdělenými jako většině nás. Přirozené věci a události viděl nejen v jejich přirozené souvislosti, nýbrž i v souvislosti nadpřirozené s jejich nadpřirozenými posledními příčinami, důvody a následky. Onen čin satanův v ráji spáchaný zavinil všecko mravní a fysické zlo v lidském pokolení, a to má Pán jasně před svým zrakem vše pronikajícím. Jaký div, že při pohledu na tu bídu vzplálo jeho srdce vůči nepříteli lidského pokolení nenávistí, jíž jeho srdce s božstvím spojené bylo schopno? Hněvem a nenávistí vůči tomu, jehož dílo přišel zničit? S ní ovšem spojen nevýslovný soucit s ubohými obětmi.

Podobný rys pozorujeme v životě světců. Nejmenší události všedního života stejně jako události světového významu pozorují a přijímají vždy v nadpřirozené souvislosti; rceme: hledí na ně o č i m a v í-

ry. Sv. Alfons Lig., vracející výhru prohravšímu spoluhráči, jenž nad prohrou zaklel: „Raději si to nech než abys Boha urážel..." Sv. Ludvík vrací dobrovolně kus země, o níž se dověděl, že mu nepatří... Což misionáři, kteří opouštějí všecko, aby se pokusili zachránit věčný život těm, o nichž věděli předem, že jejich lásku splatí nevděkem, nenávistí, pronásledováním, mukami, smrtí? „Pán bude mi odměnou..." Maturanti se loučí s ústavem, primus se věnuje bohosloví... Profesor žasne... s takovým nadáním prý by mohl udělat kariéru, kdežto tak... Kolegové se ho ptají, proč se tedy tak pilně učil, když chtěl do semináře... Dívka, jíž se otvírá život se všemi vnadami, volí stav řeholní... „Tys mohla užívat, mohlas být šťastná..." Svět aby chápal štěstí v Bohu!

Evangelické rady... Dát Kristu Pánu více, než jsme povinni... Myslit na něho a ne na sebe... Otrocká duše zná jen nutnost, a takové mluv o dobrovolném obětování sebe z vyšších pohnutek! Ta aby dokázala připodobnit se tomu, jenž nás miloval a z lásky se obětoval za nás! (Gal 2. 20.)

Vírou jsme spojeni s Kristem jako ratolest s vinnou révou; máme tudíž i žít jeho životem, být naplněni jeho duchem, hledět na vše jeho očima, možno-li tak říci. Vždycky hledat především království Boží u vědomí, že vše ostatní nám bude přidáno — myšlenka překrásně rozvedená v „evangeliu prozřetelnosti" (Lk 12), kde Pán s něžností vlastní jen jeho božskému Srdci nás vede k pravému nadpřirozenému nazírání a pojímání všeho. Možné jest však jen tam, kde jest skálopevná víra. Řekni si v pokušení: „Kdož ví, zda je to tak..." zaviklej se před velkou obětí, kterou od tvé sebelásky Pán žádá... „Není to vše přece jen pouhá iluse?" a jsi hotov. Kdo by pro nejisté se vzdával jistého! Světci, jež jsme nazvali hrdiny víry, byli ochotni k největším obětem pro ony neviditelné statky, o nichž mluví apoštol — proč jim nejsme my v tom ohledu podobni? Ze slabosti, z bázně před velkým úkolem, jenž se zdá být nad naše síly, či z duchovní lenosti? Soudím, že viníka třeba hledat jinde: nejsme tak veskrze proniknuti

duchem víry; proto naše víra není tak živá a neplane tak mocným plamenem, aby nás roznítil k hrdinským obětem. „Co musí nezbytně být, to plním, ale co nad to jest... což kdyby přece...?“ Chápu tuto logiku, a je to psychologické tam, kde světlo víry jen slabě plápolá. Proč se vzdát všech radostí země, není-li stoprocentně jisté zaslíbení Páně: „Cokoli na zemi opustíš, za to se ti dostane odměny stonásobné.“

C) Květy.

Odevzdanost do vůle Boží jest nejkrásnější výkvět tohoto nadpřirozeného života z víry. Nikoli kvietismus, nikoli fatalismus, nikoli nerozumné spoléhání na Boha. Papež Sixtus V. byl velmi přísný na ty, kteří sami nekonali, co na nich bylo, a pak nábožně vzdychali: „Pánu Bohu poručeno“... „Lenochu, přičinit ses měl...“ Martyrologium 31. července uvádí dva muže: na prvním místě Ignáce z Loyoly, zakladatele řádu jesuitů. Na posledním místě bl. Jan Colombini, zakladatel řádu jesuatů. Tomuto šla věc celkem hravě, papež mu byl nápomocen (kol r. 1360), a řád se neudržel. Ignác Loy. — byl někdo nadpřirozenějšího smýšlení a do vůle Boží odevzdanější než on? A přece, muž žulové energie, musil vynaložit a vynaložil veškerou sílu svého velkého ducha, aby dosáhl cíle, založení řádu. Co překážek se hromadilo v cestu! První pokus se zhatil nadobro, a druhý pokus? Mocní i nepatrní tohoto světa, duchovní i laikové, se stavěli proti jeho záměru. Kdyby byl při prvním nezdaru řekl: „Pánu Bohu poručeno...“! Ale viděl jasně vůli Boží, a Bůh, jenž vnukl myšlenku, neslíbil, že odstraní všechny překážky! Což Alfons Lig. a začátky jeho řádu? Jako sv. Rodina a Herodes: anděl jménem Páně oznámil snoubenci sv. Panny jen cíl cesty — jak ho dojít, o tom uvažovat a to provést musil on sám, lidskými prostředky —

Vidět ve všem prst Boží, řízení nebo dopuštění otcovské prozřetelnosti toho, jenž všechno řídí (Md 14. 3) a bez jehož vůle nespadne ani ptáče se střechy (Mt 10. 29), jest vznešené a krásné, ne však docela snadné! „Hospodin dal, Hospodin vzal...“ slova,

jež jsou projevem nadlidské mravní síly, nikoli fatalismu, jak by nám rádi namluvili ti, kteří takové mravní síly jsou neschopni a hledí svou slabost zastřít snižováním mravních velikánů (Nietzsche). Jen pevná víra může nás uschopnit, abychom v těžké chvíli opakovali slova Páně: „Ne má, nýbrž tvá vůle se staň." Velcí trpitelé, Alfons Lig., Alžběta Durynská a jiní miláčkové Boží, byli charakterové oceloví, nikoli representanti zlomené vůle, jak tvrdí Nietzsche. Kdo skřípe bezmocně proti odporu zuby, kdo jest téměř bez sebe vůči paličským řečem, kdo všechno, co ho potká, pojímá jen tělesnýma očima, ten padá z jednoho vzrušení do druhého, zmítán neklidem bez ustání, nedovede jít pokojně svou cestou a plnit klidně svou povinnost. Těm, kteří milují Boha, všechno napomáhá k dobrému (Ř 8.28) — vše, co je potká, i zlé — nikoli ve smyslu, že by bylo dovoleno konat zlé, aby z toho pošlo dobré, tedy že by účel posvěcoval prostředky (Ř 3.8 — tedy už tehdy byla tato pomluva od pohanů proti věřícím šířena a od apoštola co nejrozhodněji odmítána), nýbrž že ze všeho dovede těžit pro duši a pro spásu, i když klopýtne — vlastní pád ho přivede k opravdovějšímu pokání, k větší lítosti, utvrdí ho v pokoře. Co se pak pohrom týče, zdaž nemůže být zklamání našich tužeb nebo nevěrnost lidského srdce podnětem k tomu, že se tím více přivineme na Srdce Páně?

Jak pěkně nás uvádí liturgie svými překrásnými modlitbami do tohoto nadpřirozeného pojímání a do života z víry, jenž jest jeho předpoklad! Život z víry, oduševněné láskou... Sv. Ignác nemluví v exerciciích mnoho o lásce, odezíráme-li od posledního rozjímání (II. kap. 29., viz i str. 526), ale kdo vnikne do plánu exercicií, pozná, že láska jest nezbytný předpoklad celé cesty osvětné. Již v cestě očistné prokmitala při reflexích na konci některých rozjímání („co pro mne vykonal trpící Spasitel... nechať mne zdrží bázeň, kdybych zapomněl lásky Boží"). Ale cesta osvětná se nedá bez lásky myslit. Osvícení bez lásky jest mrtvé studium, nikoli modlitba, nikoli rozjímání, určené k tomu, aby mne docela „proměnilo v Krista", abych následoval jeho šlepějí a snažil se

dosíci plnosti jeho ctností. Tajemství lásky mezi duší, očištěnou v exerciční sv. zpovědi, a jejím Spasitelem připomíná liturgie doby velikonoční, jež uvádí omilostněnou duši novokřtěnce do života z víry. „Aby uprostřed tohoto světského kolotání tam srdce naše kotvilo, kde pravá blaženost bytuje... Zapřisáhám vás jako poutníky a cizince na zemi, abyste se zdržovali tělesných žádostí, jež bojují proti duchu..." Těchto slov knížete apoštolského (1 Pt 2, 11) užívali ve svých listech otcové apoštolští. „Ecclesiae, quae peregrinatur Corinthi..." píše na př. sv. Kliment papež. („Církvi, jež putuje v Korintě", putuje k nebeské otčině —)

Z nadpřirozeného pojímání plynou nadpřirozené pohnutky. Dítko, jež se zdrží cizího jablka nebo vrátí nalezený peníz, protože „Pán Bůh to vidí", jinoch, jehož ruku od zapověděného ovoce zdrží vzpomínka na Boha a na zodpovědnost, dospělý, jenž v těžké chvíli si řekne: „Nepokradeš, nepromluvíš křivého svědectví, nepožádáš..." ti všichni vykonali dílo světu neznámé, ale v očích věčného Soudce snad hrdinské, a nevyšinuli by se k němu, kdyby je nedržela, nesílila a nevedla nadpřirozená víra. Odmítá-li Karel V. návrh dvořana k nespravedlivé válce otázkou: „A co moje duše?" — otázkou, na niž dvořan neměl odpovědi leč pokrčení ramen, jest i on dokladem, jaké požehnání přináší světu víra, jen když ji každý prakticky uplatňuje v životě. Jen nadpřirozené pohnutky jsou s to, aby zdržely člověka od zlého, aby mu byly mocnou a účinnou vzpruhou ke konání dobra, k bliženské lásce. Pohnutky čistě přirozené nechají nás v těžké chvíli na holičkách. Pěkné řeči o lidumilnosti, lékařské poučování o zhoubě jisté neřesti, ohled na rodinu, národ, to vše se ukáže v těžké chvíli nedostatečným. Život jednotlivce, rodiny, celé společnosti... Zde platí slovo: „Buď náboženství nebo bodáky." Předposlední bavorský král se ptá svého rádce, co prý dělat, aby se povznesl mravní stav armády? Snad zavolat lékaře, aby měl přednášky...? „Nikoli lékaře, nýbrž kapucína." Chtěl říci: „Povznést náboženský život a vodit je k sv. zpovědi, to jest jediný účinný lék." Jaký

statek jest víra chudým a ubohým — a těch jest a bude vždy více než bohatých — je vidno na př. v románech Klostermannových, ba i nevěřící Světlá ve svých povídkách z Podještědí je toho dokladem.

Přistupovat ke každé práci s nadpřirozeným úmyslem... „Vše pro Boha... vše ke cti a slávě Boží..." Nezní nám v tomto slově reminiscence na první exerciční pravdu? Chápu-li se každého podniku s tímto úmyslem, vypověděl jsem válku nezřízené sebelásce, největší nepřítelce dokonalosti a charakteru. Nehledám nikdy sebe, nýbrž Boha, jak jsem povinen a jak mne první exerciční rozjímání poučilo. Neodpovídá výsledek práce mému očekávání? Nedostalo se mi vděku a uznání? Nejsem proto rozmrzelý. Klidím snad pochvalu? Nezakládám si na ní a řeknu si jako Massillon: „Pro lidi jsem práci nezačal, k vůli nim se nevzdám zásluhy." Nedbám úsudků lidí a neznám lidských ohledů nebo bázně — věc, jež činí člověka opravdu malým a malicherným. Jsem povznesen nad závist a žárlivost, vykoná-li kdo pro dobrou věc více než já.

Není pravda, že většinu lidských činů řídí a spravuje lidské oko? „Aby to lidé viděli" ...nebo i neviděli! „Co by tomu řekli..." V Andalusii jsou domy navenek bez ozdob, chudé, zdi bílé a holé — všecku nádheru rozvíjejí uvnitř! El patio, dvůr, kde se shromažďuje rodina... tam se soustředí všecko bohatství a krása (myrtový a lví dvůr v Alhambře!).. Ve dvoře vodotrysk neb alespoň kašna, lemována palmami, vavříny, oranžovníky, oleandry, zdi pěkně kachlované a jako záclonami pokryty popínavými rostlinami... My pravý opak: Fasáda domu, postavená na odiv lidským očím, co nejnádhernější, a dvůr?... Není to podobně u nás v duchovním životě? Tak málo dbáme, aby se u nás „líbilo" tomu, jenž svou milostí u nás přebývá...

Jak působí pravdy sv. víry na obrácené! Žasneme mnohdy, čtouce vypravování misionářů. Poloviční divoši, do nedávna krvežízniví kanibalové... jak je víra zušlechtila! Jaké svědectví o tom vydávají zprávy věrozvěstů našeho řádu působivších u Indiánů z dob před zrušením Tovaryšstva! Horlivost, jež nás

povzbuzuje, ale zdaž jsme se pokusili o psychologické vysvětlení tohoto zjevu? Odkud to horlivost? Odkud ten čistý život u těch, kteří do nedávna hověli mnohoženství a všemožným neřestem? Vysvětlení netřeba daleko hledat: poddávali se vlivu svatých pravd, a to docela celou svou bytostí a celým životem. U nich víra neznamenala pouze Boha rozumem poznat, pravdy od něho zjevené vírou přijmout, snad i slovy ho vyznávat. Nikoli. Odevzdali se mu celým srdcem a veškerou vůlí, věřícím srdcem ho milovali, milujícím srdcem po něm toužili, účinně se snažili po spojení s ním. To bylo tajemství rychlého vzestupu k výšinám křesťanské dokonalosti u těch, kteří nedávno o Bohu a o nebi nic nevěděli. Jen z lidí proniknutých takovým duchem víry bylo lze založit ony redukce v Paraguay a Uruguay, nad nimiž žasl Chateaubriand, jedinečné republiky šťastných lidí, vírou založené a nevěrou zničené. Malá víra, malá síla; velká víra, velký vzlet... Proč se nemůžeme my měřit s tímto orlím vzletem obrácených ctitelů bůžků? Proč nejsme s to poznést se výš, proč ležíme na zemi, jako ptáče se zlomenými křídly? Protože pravdy sv. víry, jež jsme vssáli na klíně mateřském, nerozeznáváme od pravd přirozeného řádu; jsme na ně příliš zvyklí, a proto nemají pronikavý vliv na naše smýšlení a konání, neoduševňují je, víra není hybnou silou našeho duchovního života. A přec by mohla docela přetvořit i nás; jenom se poddat jejímu blahodárnému vlivu!

Víra jest první ze všech nadpřirozených ctností, ale bez pokory není pravé víry. Můžeš vidět zázraky a při tom zůstat bez víry jako pyšní fariseové. Můžeš se celý život zabývat studiem věcí božských a při tom zůstat ve víře vlažný, jako nejeden theolog, ba i odpadnout od víry nebo se s církví rozejít, jako Döllinger. V pyšném srdci zůstane víra neúrodná, bez užitku, jako símě padnuvší mimo pole na tvrdou ušlapanou cestu.

„Bez víry se nelze líbit Pánu,
vírou do srdce Bůh zavítá,
víra otevírá nebes bránu,
růže ctnosti z víry vykvétá..."

Sotva lze vyjádřit stručněji a pregnantněji, čím nám víra jest a co nám přináší, než tato strofa cyrilometodějské písně. Podmínka a základ svatosti, cíl a ovoce víry... Jakobych slyšel slova tridentského sněmu! „Proto se praví, že vírou jsme ospravedlněni, protože víra jest začátek lidské spásy, základ a kořen všeho ospravedlnění, a bez ní nelze se líbit Bohu (Žd. 11. 6) ani dojíti společenství jeho synů" (sess. 6, cap. 8). „V ospravedlnění se vlévá člověku spolu s odpuštěním .. víra, naděje a láska. Neboť nepřistoupí-li k víře naděje a láska, nespojuje (víra věřícího) dokonale s Kristem a nečiní ho živým údem jeho těla. Tuto víru, jež skrze lásku jest činná, žádají... katechumeni od církve, žádajíce víru, jež dává život věčný, jehož však bez naděje a lásky víra dát nemůže" (cap. 7).

Víra jest tedy začátek, základ a nezbytná podmínka našeho ospravedlnění, základ budovy křesťanské dokonalosti. Ale jen živá víra (nikoli víra bez skutků) má tu moc a sílu. Nestačí jen odsouzení sebe, byť bylo sebe pokornější a upřímnější, nestačí zůstat při zpytování svědomí a spasitelném zahanbení; nutno jít dál a snažit se o život podle víry a z víry. Zdalipak Luther věděl, že nutnost dobrých skutků popírali už Valentiniáni ve 2. stol.? (Viz Tert. adv. Val.)

„Zlé svědomí přivede ponenáhlu rozum k zaslepenosti, takže hledá nějaké učení, jež není v rozporu s jeho zločiny... Hledají útěchu pro svou vlažnost nebo neřestný život přesvědčením, že netřeba dobrých skutků a že stačí samotná víra, chtějí si zabezpečit oprávněnost k nevázanosti a bezuzdnosti ještě větší, chtějí nebe dosíci bez námahy a práce." (Jan Avila.) Není pochyby: zásada, že ke spáse stačí víra bez skutků, vede k lenosti v mravním životě. Netřeba dobrých skutků, netřeba života podle víry... Pak jest samozřejmě všechna práce o sebeposvěcení zbytečná, z jejich náboženského systému vymýtěná. Zamítání úcty svatých a boj proti ní jest jen důsledek této zásady. K čemu svatí? Nám na zemi jich netřeba. Nietzche vyvodil z této zásady nejkrajnější konsekvence. „Přemáhání sebe jest bláznovské" (do slova: nemravné). Nač krotit vášně, nač se ovládat, do-

jdeme-li věčné blaženosti i bez toho! Proč na svaté vzpomínat? Každá myšlenka na ně by nám byla jen výčitkou!

Tak zbude jen mrtvá víra. O ní však čteme v Písmě (Jak. 2. 19), že takovou víru má i satan. Nám však platí slovo Hospodinovo: „Svatí buďte jako já svatý jsem" (Lev 19. 2), a napomenutí Pavlovo: „To jest vůle Boží, posvěcení vaše." (1 Sol 4. 3.) Je-li víra ž i v á a tedy schopna vydat plody, vzbuzuje v člověku touhu a snahu po ctnosti, ukládá mu ji, vede a dopomáhá mu k ní. Cílem víry jest přiblížit, připodobnit, spojit člověka s Bohem. Jak se v člověku toto připodobnění a spojení s Tvůrcem projeví? Jak jinak než svatostí! „Pán nepravil: ‚Učte se ode mne světy tvořit' nýbrž: ‚Učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem' (Aug.)." Pravé náboženství vede k Bohu, pramenu vší svatosti, činí jemu podobným a rodí světce. To jest jeho praktická cena a význam.

V kap. 24. jest řeč o tom, že záchrana společnosti jest možná jen tehdy, uplatní-li se neomezeně na všechny složky veřejného života vliv víry Kristovy, budou-li všechny „otázky dne", t. j. nerozřešené a bez Krista nerozřešitelné problémy a krise, řešeny ve světle nauky křesťanské. Ale totéž platí o soukromém životě každého z nás. „Pravá víra v Krista žije jen tam, kde se slovo ‚omnia instaurare in Christo' (všechno obnovit v Kristu, Ef 1. 10, heslo Pia X.) bere opravdu vážně; nikoli jen při slavných příležitostech je mít v ústech a jindy volat po Barabášovi, ba po Beelzebubovi, jakmile přijde na to, abychom je v životě prováděli." (Förster.)

Povolání k pravé víře jest největší milost, neznalost pravé víry převeliké zlo, ztráta víry hrozný trest. Víra odhaluje „klamnou řeč světa, ďábla, těla a pýchy a skýtá nejmocnější lék proti nim" (Espronceda) — proto od nich tak nenáviděna. Boj pekla proti ní by měl otevřít oči i vlažným věřícím: jaký poklad sv. víra asi jest, když kníže temna a nepřítel lidské přirozenosti tak zběsile proti ní brojí, ať sám, ať skrze své nástroje! A co znamená o víru přijít nebo ji dokonce odhodit! „Abys nás neštěstí odpadu od

pravé víry uchovati ráčil..." modlí se studentky v jednom internátě denně po mši sv. My pak zakončíme úchvatnými slovy bl. Jana Avily z jeho Audifilie:

„Největší trest Boží, jehož nutno se bát, nejsou zla, jež mohou postihnout naše jmění, čest, život... Nikoli; dopustí-li však Bůh, že vůle člověka se hříchem zatvrdí, že rozum člověka jest bludem zaslepen, zvláště ve věcech víry, to jsou rány, jimiž mrská člověka nikoli laskavá ruka Otce, nýbrž ruka přísného a spravedlivého Soudce. Jsou lidé, kteří Boha znají a přec mu neslouží. Jejich rozum pravdu sv. víry má, a jejich vůle se oddává páchání neřestí. Boží pravda jest v nich jako v žaláři, protože nekonají to, co předpisuje, nýbrž co zlá vůle žádá. Člověk vykazuje pravdě sv. víry obydlí uprostřed špíny ve vlastní duši. Protože pravda Boží (sv. víra) jest něco tak vznešeného, jest povolání k ní projevem velké přízně Nejvyššího. Proto volá pravda tak zneuctěná (hříšným životem) jako krev Abelova o pomstu. Třebaže jí člověk nemůže vzít život, t. j. zbavit ji její podstaty jakožto pravdy, odnímá jí přece vliv, který by měla na jeho konání, kdyby jí nepřekážel. Židé by byli chtěli, aby neexistovalo světlo učení Kristova, ježto odhalilo jejich předstíranou svatost. Chtěli, aby nebylo vzoru dokonalého života v Kristu, ježto označoval jejich vlastní život jako zlý. Z tohoto kořene vyrostl přiměřený plod: odmítli nebeského lékaře a zůstali takoví, jací byli. „Jejich oči nechať se zatmějí, aby neviděli, jejich záda rač zkřivit' (Ž. 68); to znamená: protože chtěli toto vznešené světlo zhasnout, nechať zůstane jejich rozum navždy v temnotách, a jejich zvrácená a zatvrzelá vůle nechť zůstane vždy skloněná k pozemskému. Bůh dopouští, aby na mnohé byl účinný blud, takže uvěří lži; z trestu za to, že neužívali víry k dobrému (t. j. nežili podle ní), poslal bludaře. To jest přísný trest Boží, a protože jest spravedlivý, lze z něho posoudit, jak veliký asi jest hřích, jenž jest tím trestán... ‚Protože neměli lásky k pravdě (sv. víry), aby spaseni byli, ale oblíbili sobě nepravost' (viz 2 Sol 2. 10nn — sv. Pavel mluví pěkně o milosti povolání k pravé víře). Za

trest, že neměli lásky k pravdě, jež by je byla přivedla k spáse, kdyby ji byli skutkem prováděli, byla jim tato pravda odňata spravedlivým soudem toho, jenž jest strašný ve svých soudech nad syny lidskými (Ž. 65. 5) a jenž dopustil, aby uvěřili bludu. Když Bůh opustí duši, propadáme první smrti, hříchu, a ocitáme se v předsíni druhé smrti, věčného zavržení. Kdo jsa rozumný by však chtěl okusit věci, jež požitá přináší smrt? Na moři tohoto života jest jen vítr s nebes vanoucí s to přivést loďku do přístavu spásy. Mnozí však dají svou loďku pohánět duchem této země, a proto na moři utonou. ‚Člověk, jenž věří sám sobě, nepotřebuje ďábla, aby ho pokoušel, protože je sám sobě pokušitelem.' (Jan Klimakus.)"

Jakou vinu na sebe uvalují křesťané, z toho jediného lze nahlédnout, že znesvěcují jméno Boží. Pán pravil: „Tak sviť světlo vaše před lidmi, aby velebili Otce vašeho." My naopak žijeme tak, že synové lidští vidí skutky naše zlé a rouhají se Otci našemu, jenž jest v nebesích. Tím, že jsme nazýváni lidem Kristovým, stáváme se Kristu k hanbě. Skrze nás jest Kristus zahrnován potupou, skrze nás jest jeho zákon zasypáván pohanou; o nás se říká: „Hle, jací jsou ti, kteří Krista ctí!" (Salvián; pravý opak křesťanů z katakomb, o nichž říkali pohané: „Hle, jak se milují! Jaké ženy mají křesťané!" Viz Tert.) — „Obrátí-li se kdo ze vznešených k Bohu, okamžitě pozbývá u nás (věřících!) úcty. Jak vysoce ctí lid křesťanský Krista, kdyžtě u něho zbožnost činí bezectným? Jakmile se kdo snaží být lepší, propadá opovržení, a tak jsou všichni takřka nuceni být zlí, aby nebyli v nevážnosti..." (Salvián; viz Oliva: „V takové nevážnosti jest Nejvyšší, tak se pohrdá věcmi, jež Boha se týkají...")

* *

Krátká úvaha o Boží prozřetelnosti.

Jak věřící, tak lidé bez víry mívají docela pochybené a nesprávné názory o tom, co sv. víra o prozřetelnosti Boží učí. Vysvětlíme si věc co možná

populárně. Prozřetelnost jest logický důsledek známé zásady: „Qui vult finem, vult et media“ — chce-li kdo dosíci nějakého cíle, musí volit i prostředky přiměřené a vhodné k jeho dosažení... věc někdy docela jednoduchá, jindy velice komplikovaná. Oráč, jenž chce orat, musí se chopit pluhu — nic jednodušího nad to. Hráč, jenž chce vyhrát šachovou partii, musí vést vhodně figurky na šachovnici, předvídat možné kombinace, seskupení figur a tahy protivníka — zde už jest věc složitější. Státník, jenž chce svůj národ uchránit pohromy ve zmatené situaci mezinárodní... zde teprve nutno mnoho předvídat, mnoho přemítat, přemnoho brát v úvahu... Jediná přehlédnutá maličkost může být fatální... A ještě osudnější, nedovede-li „vidět dál“...

Bůh... Co se týče člověčenstva, má dvojí cíl: aby se lidské pokolení uchovalo, a aby došlo věčného cíle, pro nějž jest stvořeno. Dvojí cíl, přirozený a nadpřirozený, a k obojímu musí Tvůrce lidstvo vést. Jeho moudrost vymáhá, aby tak činil nenápadně (suaviter), ale jistě (fortiter, Md 8. 1.), tak, aby zamýšleného cíle neomylně dosáhl. Kdyby dopustil nebo nezamezil nějakou planetární katastrofu, při níž by zeměkoule nebo život na ní vzal za své dříve, než přijde hodina od něho určená (Mar 13. 32), kdyby dopustil jinou světovou pohromu, jíž by člověčenstvo vyhynulo (světovou epidemii a pod.), kdyby nezařídil nutné podmínky k udržení života lidstva (poměrně stejné rozdělení obou pohlaví a pod.), byl by zmařen **přirozený cíl,** jejž člověku, svému dílu, vytkl. A tento zmar by bylo nutno připsat na vrub nedostatečnosti jeho vše ovládající a řídící prozřetelnosti. (Md 14. 3.) Druhý cíl, **nadpřirozený...** Aby lidstvo došlo spásy, t. j. spojení s Bohem, musí ho znát, musí znát cestu, jež k němu vede, musí mít prostředky, jichž svědomitým užíváním by Boha dosáhlo. To vše musil dostat člověk **od Boha;** proto založil Pán církev a vyzbrojil ji trojím úřadem jakož i všemi ostatními prostředky spásy. Kdyby nezamezil, aby církev vzala za své, kdyby dopustil, aby bludy otrávily její nauku, ať navždy, ať na několik

století, jak učili bludaři, ať třeba jen na jediný rok, kdyby jí nedal dostatek těch, kteří jsou pověřeni zprostředkovat věřícím potřebné milosti atd., bylo by nutno říci totéž, co jsme řekli o nedosažení prvního cíle. Tvrzení Marcionovo, Lutherovo a jiných bludařů jest obviněním božské prozřetelnosti!*)

Aplikujme nyní to, co o prozřetelnosti řečeno, na život **jednotlivce.** Bůh chce, aby každý byl spasen (1 Tim 2. 4.), a toho cíle každý dosáhne, **ač-li chce**... ačli se chopí a užije přiměřených prostředků. Odmítne-li někdo spásu (tím, že od víry odpadne nebo ji nepřijme nebo zúmyslně neplní její příkazy) nebo vydává-li se v nebezpečí, že jí nedosáhne (na př. tím, že trvá lhostejně ve hříchu, uzavírá smíšený sňatek a pod.), nemůže ze svého neštěstí vinit prozřetelnost. Bůh dal člověku svobodnou vůli a žádá, aby jí jakož i rozumu, jímž jest obdařen, **moudře** užíval. Prostředků spásy, jež podle moudrého zařízení Nejvyššího jsou každému snadno k disposici (modlitby, sv. svátosti), se musí chopit, a toho, co spásu ohrožuje, se musí vystříhat (špatná četba, špatná společnost atd.)... Co se týče přirozených a tedy časných statků, není proti prozřetelnosti, když o ně přijdeme — právě proto, že jsou dočasné a že na nich naše věčné blaho nezávisí. Zchudne-li řádná věřící rodina, vezme-li nám smrt drahou bytost... to vše jsou věci, jež jednak přirozeně plynou z nedokonalosti lidské bytosti (též následkem dědičné viny!), jednak jsou Boží dopuštění... zkoušky, jimiž Pán tříbí naši ctnost! (Tob 2. 12; 12. 13.)

---

*) Tak i Donatisté tvrdili, že celá církev zahynula, pouze v jejich sektě že byly zachráněny zbytky. Ale ani sami nebyli jednotni a neměli pokoje. „Nelíbí se ti, že jsi vlečen ke spáse, an jsi tolik našich zavlekl do zkázy. Pravíš, že Bůh dal člověku svobodnou vůli, a protože nemá být nucen ani k dobrému (ke zlému ano?). Kdyby zlá vůle byla vždy ponechána své svobodě, proč napomíná Písmo otce, aby trestal syna? Ale stojíš na svém: ‚Tak chci bloudit, tak chci zhynout'..." (Aug., Ep. 173.)

A teď ještě aplikujme učení sv. víry na život **veřejný,** na státy a národy. Pochybovat o Boží prozřetelnosti proto, že Poláci, „národ katolický", se ve stol. 18. stali kořistí nekatolických sousedů, jest více než naivní. Boží prozřetelnost není k tomu, aby spravovala kdejakou lidskou lehkomyslnost nebo hloupost. Když tehdy rozhodovali o osudu národa na sněmu nesvědomití šlechtici, když si zavedli nesmyslné veto atd.: pak nelze od Boha očekávat zázraky, jimiž by lidský nerozum napravil. Lid do neštěstí zavedli ti, kteří měli v rukou jeho osud, a jako lidstvo pyká za vinu praotce, tak pykají často národové za vinu svých vůdců — těch, kteří se v jeho čelo postavili a za nimiž lid šel. Tak náš národ r. 1618, tak i jiní. Nebo pošlou-li katoličtí voliči do parlamentu neznabohy, pak ať se nediví, že jim odhlasují zákony církvi a náboženství nepřátelské, jako ve Francii r. 1903 i jinde. Zeus v Odyssei (I. 33) praví: „Smrtelníci vždycky obviňují bohy, jakoby oni byli vinni vším zlem, a zatím si je svou hloupostí zaviňují sami." Lidstvo není loutkové divadlo, kde pohyb každé figury veden cizí rukou — člověk jest tvor svobodný, a Bůh jeho důstojenství respektuje.

Tím není řečeno, že by člověk mohl vykonat vše, co by chtěl. Jest svobodný, ne však neomezeně mocný. Kdyby se pokoušel zkřížit plány Nejvyššího (na př. kdyby chtěl zničit církev a pod.), nebo **proti vůli** Boží bližnímu ukřivdit, má Bůh prostředků dost učinit ho neškodným. Právě tak osvědčí Pán mnohdy svou prozřetelnost všecko mile pořádající tím, že přinutí zlo, aby sloužilo dobru — jeho nejsvětějším záměrům. Vládcové století 16. měli na zřeteli svůj prospěch, když zkonfiskovali ohromné církevní statky, a za napoleonských válek taktéž neměl nikdo při sekularisaci biskupských panství na mysli blaho církve — a přece církvi prospělo jak to tak ono. „Nemůžeme je principielně schvalovat, ale dobré má to, že se teď na biskupské stolce nederou nehodní... z touhy po penězích..." (Kardinál Pacca, státní sekretář Pia VII.) Pamatovat tedy, že jsme v rukou Božích, věřit, důvěřovat a milovat — —

Několik věcí nutno mít na zřeteli:

a) Člověk může své svobodné vůle i zneužít, a to i ke škodě bližního. To jest smutný následek Adamovy viny — vůle nakloněná ke zlému! Bůh to dopouští — je to jeden z trestů, jimiž stíhá kleslé lidstvo. Své viny nějak odpykat musíme, a Bůh může za metly užít kteréhokoli tvora! Ale, již řečeno... „Satan, jehož Bůh někdy za kata užívá, nemůže škodit víc, nežli Bůh dovolí." (Chrys.)

b) Víra v božskou prozřetelnost nevylučuje přirozené prostředky. Sixtus V.! Viz o něm str. 443! Jestliže bl. Edmund Kampion padl do rukou anglické vládě neprozíravostí svého průvodce, bratra laika, a neopatrností paní Yates, v jejímž zámku právě dlel, a to sotvaže jeden rok působil, a tím angličtí katolíci utrpěli těžkou ránu a neocenitelnou ztrátu: je to poučením pro nás, abychom se na prozřetelnost opovážlivě nespoléhali.

c) Zaviní-li otec nebo matka neštěstí dítek (chudobu, nemoc...), nesou vinu oni, nikoli Bůh! Proto však nutno pěstovat v srdci mládeže vědomí **odpovědnosti.** „Probiješ-li hříšně za svobodna pohlavní síly, odpykají to jednou děti... Varuj se tedy hříchu z ohledu na dítky, jež ti jednou Pán Bůh dá! Varuj se vášnivosti, sic odkážeš dětem smutné dědictví... „vedlejší" dědičný hřích!" Tak mluví církev, a svědomití lékaři spolu s ní. Sobecká bezohledná vášeň toho nedbá — hledá jen potěšení své, byť i „na cizí útraty", třebas i vlastních dítek; náhončí satanovi mluví a pracují dokonce **proti** mateřské péči církve. (Viz str. 255.)

Samozřejmo, že vědomí odpovědnosti nutno budit a zdůrazňovat tím více, čím větší statky jsou komu svěřeny a čím větší zkáza může jeho vinou vzejít, začínaje výhybkářem a konče státníkem, od řidiče auta k vládcům národů, od nedbalého studenta mediciny nebo práv až k profesorovi při operaci nebo generálovi na frontě. Ale — jako jinde, tak i zde platí a jest tisíciletou zkušeností osvědčeno slovo Písma: „Začátek moudrosti jest bázeň Boží —" Neznaboh si nebude dělat svědomí z ničeho!

Dobrořečte Pánu pro díla jeho... Skutkové Páně jsou veskrze dobří, a cokoli káže, stane se všecko svým časem. Netaž se: „Copak je toto? A k čemu jest ono?“ Neboť svým časem se osvědčí všecko. Na jeho pokyn děje se všecko, co jemu se líbí, a nikdo mu nemůže bránit, když on chce dát někomu pomoc. Konání všech synů lidských jesti mu známo, před jeho očima nic není skryto. Od jedné věčnosti ke druhé hledí, není nic, co by ho překvapit mohlo. Netaž se: „Copak je toto? A k čemu je ono?“ Neboť svůj účel má každičká věc. Jeho cesty jsou pobožným správné, hříšníkům ale úrazů plné. Zbožným vše prospívá k dobru, hříšníci odevšad čerpají škodu. (Posílá metly...) Čekají na jeho pokyn,nevzpírají se rozkazům jeho, když jejich čas přijde. Skutkové Páně jsou veskrze dobří, a v hodinu svoji dostačí každému cíli. Nesluší říkat: „Toto jest horší než ono“, neboť svým časem se osvědčí všecko...“ (Sir 39, podle P. Henne z řeckého textu.)

Nepopírám, že víra v prozřetelnost Boží není tak snadná — leda když Pán vyhoví našim prosbám, když učiní mimořádný zásah... Ale Pán nejčastěji řídí naše osudy nenápadně, takže se zdá: „ Toto přinesl vývoj událostí... toto jsem si sám vydobyl...“ Jakobychom nebyli prozřetelnosti ničím povinni! Zvláště když nás přivede k cíli cestou trnitou nebo oklikami! Jerem. Drexel T. J.(†1638) vypravuje o žebráku, jenž maje plnou mošnu říkával: „Teď už v Boha doufám...“ Písmo sv. mluví jinak. „Zlořečen každý, kdo v člověka doufá. (Jer 17. 15.) Střezte se každý před svým přítelem! Nevěř nikdo ani bratru! Neboť i bratr jest podvodník, a přítel tvůj zamýšlí šalbu. Jeden klame druhého a nikdo nemluví pravdu.“ (9. 3 n.)

Chceš-li zvědavě badat o Boží prozřetelnosti, své zvědavosti za družku a pomocnici přiděl hlubokou uctivost vůči Bohu. (Thedoret.) Je-li zjevno, co se děje, nebývá vždy patrno, **proč** se tak děje. (Anon.)

Proč se vede daleko lépe nevěřícím než nám? Nevím; Tajné úradky Boží jsou mi skryty. Proč to Bůh tak činí, na to se mne neptej; člověk jsem, ta-

jemství Boží neznám, a zkoumat si je netroufám. A proč to neb ono trpíme? Protože zasloužíme! Stěžujeme si, že nás Bůh neslyší, kdyžtě sami Boha neposloucháme! Reptáme, že nehledí na zemi, kdyžtě sami k nebi nikdy nepohlédneme. Jest nám těžké, že Bůh našich proseb nedbá, kdyžtě my nedbáme jeho přikázání. Žalostné a (vám) nemilé jest, co povím: sami věřící (Dei ecclesia), kteří by měli Boha smiřovat, co jiného činí leč že ho k hněvu popouzejí? Co se divíme, že nás hříšníky Bůh trestá, kdyžtě my sami provinilé služebníky trestáme? Nespravedliví soudci jsme: od Boha my, ubozí smrtelníci, mrskáni být nechceme, kdyžtě sami lidi nám přirozeností rovné mrskáme." (Salvián, De provid.) Achaz v době úzkosti (2 Par 28 [22]) se vzmáhal ještě víc v bezbožnosti a pohrdání Bohem. Sv. Atanáš posílán od Juliána do vyhnanství praví plačícímu stádci: „Buďte dobré mysli, je to jen přeháňka, jež v krátce pomine." Tak rozdílně snáší rány osudu bezbožník a věřící! Co se ti zdá být dlouhé, jest kratičké. (Aug.) Luther si prý jednou povzdechl: „Martine, zde se ti daří vše podle přání; zdali pak můžeš totéž i po smrti očekávat?" Někdy (z trestu!) povolí Bůh uzdám lidských vášní pro jejich hroznou bezbožnost a nechá je, aby si dělali, co chtějí (a pak války atd.; Theodoret). Poddaní se sami svými nehodnými mravy o božskou péči připravili... Podvede-li někdy nevděčně půda oráče, napodobuje nevděčnost lidí vůči Tvůrci. (Týž.) Lidé se diví (a kéž by se jen divili a nerouhali), trestá-li Bůh celé lidstvo. (Augustin.) Hříšník se hněvá na Boha, když málo prší, ale nechce, aby se Bůh hněval na něho, když sám hodně hýří. Lidé denně nedělají skoro nic jiného leč že kritisují Boha: „Toto nedobře udělal — toto měl takto udělat." (Aug.) Není nám dosti na tom, že ve všem se proviňujeme proti Bohu; musíme být nadto i jeho žalobci. (Salv.) Avšak mnohdy, co se zdá být proti nám, pro nás se děje (Chrys.), a co pokládáme za trest, lékem jest. (Jeron.)

Mění se věk (mění se situace...), to vše se mění, ale nemění se řád Boží prozřetelnosti. Rozkazuje-li rolník něco jiného v zimě a něco jiného v létě, ne-

mění se tím způsob zemědělství. Nauka stálá, nemění se, když za změněných okolností mění rozkaz nebo poučení. K slavnému lékaři Vindiciánovi přišel nemocný, dostal lék, užil ho podle předpisu, a byl uzdraven. Po letech se dostavila táž nemoc, užil bez porady lékařovy tentýž lék, a nastalo zhoršení. S podivem spěchá k Vindiciánovi. „Proto jest zle, poněvadž já jsem nepředepsal..." Chtěl říci: „Pokročilejšímu věku se ten lék nehodí..." (Aug. Ep. 138.)

Boží prozřetelnost občas zkažené mravy lidstva trestá a drtí válkami; ti pak rouhajíce se přičítají Kristu zla, jež za své zvrácené mravy po zásluze trpí... (Týž.) Kazatelé se nelíbí Bohu, když mlčí, lidem, když mluví... Každý bezbožník chce raději proklínat zákon Boží neč očistit duši, nenávidí raději přikázání než nepravosti. (Salvián.) „Jakoby hříchy a zlé vášně jistých lidí měly privilegium, že proti nim nikdo nesmí ani hlesnout!"

Kdyby Bůh každý hřích stíhal zjevným trestem zde, zdálo by se, že nic nevyhradil poslednímu soudu. Naopak kdyby zde pražádný hřích zjevně netrestal, domnívali by se lidé, že Boží prozřetelnost vůbec neexistuje. Podobně je tomu ve štěstí... kdyby každému, kdo za časné statky prosí, jich štědře udílel, myslili bychom, že jen za tuto odměnu jest nutno mu sloužit, a služba Boží by nás neučinila nábožnými, nýbrž chtivými a lakotnými... Ve všeobecných pohromách dobří spolu se zlými jsou postiženi; není rozdílné utrpení, jest však rozdíl mezi osobami, a třeba že útrapa táž, není tatáž ctnost a tentýž hřích. Jako v témže ohni zlato září a pleva doutná, tak jedna a táž pohroma dobré zkouší a očišťuje, zlé drtí a odsuzuje. Velice záleží na tom, ne **co** kdo trpí, nýbrž **kdo** je ten, jenž trpí. (Aug. Civ. D. 1. 8.)

Jak temné záhady se lidskému rozumu naskýtají, když se zamyslí nad rozmanitostí lidských osudů! Ale poněvadž obyčejně lépe se vede bezbožnému než spravedlivému, jest na snadě, že i velkodušní se dají zviklat a k nedovolenému reptání strhnout. (Lev Vel.)

Nezbadatelné jest tajemství, proč osudy lidské jsou tak nerovné a tak různé. Protože však ještě

nevyzpytatelnější jsou důvody darů, jež udílí milost, než příčina trestů, jež zasloužila naše hříšná přirozenost, tato nesnáz sama nás odkazuje k našemu Původci (t. j. tato nevystihlost má pro nás odpověď jedinou: „Bůh ví, proč...") Důvody tohoto rozdílného nakládání s lidmi jsou nám tajny, není nám však tajno nakládání samo; nechápeme, proč tak Bůh soudí, ale vidíme, že tak jedná... Někteří lidé nechtějí doznat, že něco nechápou, a pod záminkou nepochopitelnosti strojí (prostým věřícím) podvodné nástrahy (occasione obscuritatis tentum laqueos deceptionis; platí o tajemstvích sv. víry vůbec! Anon. De voc. Gent.) Ale to, že mnohé věci tajemné proniknout nemůžeme, nebudiž nám důvodem, abychom se nepokoušeli zbadat to, co jest přístupné... (Týž.)

Vznikne-li na moři bouře, neshrnou se všichni na kapitána a nenaléhají: „Jeď tamto, jeď takto", nýbrž každý trvá na svém místě a svěří se jeho vedení. Tak svěřme i my Bohu loďku a běh svého života, i v bouři... (Chrys.)

Mnoho zlého trpí ničemní, přemnoho trpí lupiči a vrahové, velice trpí všichni zločinci, mnoho trpí i mučedníci. Mučedníky nečiní trest, nýbrž **důvod** (pro který trpí; non facit martyres poena, sed causa). Vyvol si důvod, a nedbej trestu. Nezvolíš-li si důvod (pohnutku, pro niž chceš trpět), najdeš trest jak zde, tak v budoucnosti. Nepřátelé pravdy (bludaři!) umírají proto, aby pravda nebyla hlásána, aby nebyla věřena, aby jednota nebyla milována, aby láska nebyla zachována, aby věčnost nebyla získána. Ó prašpatné příčiny (pohnutky)! Proto i utrpení neplodné. (O causa pessima! Ideo poena infructuosa!) Nepozoruješ ty, jenž se trestem honosíš (mučený bludaři), že stály tři kříže, když Pán trpěl? Nelišily se trestem, nýbrž příčinou. Ty se honosíš trestem, já se ptám po příčině; neboť hledíš-li **pouze** na utrpení, pak jsou i lotři korunováni; jestliže pouhým utrpením jest se honosit, může se i ďábel honosit. (Aug.)

Zakončíme tuto úvahu evangeliem a žalmy prozřetelnosti. (Lk 12, Ž. 72, 48, 36; viz Jer 12, 1 nn; Mal 3. 14; Kaz 7. 15.) —

XXIII. Náboženství.

A) „Explicantur termini."

Vyrobí-li si eskymák fetiše, pálí-li před ním světlo a prosí ho za šťastný lov, dá se to nazvat náboženstvím. „Sedí-li papuán před stanem, klade si ruku na čelo a ptá se, zda to, co zamýšlí, jest dobré či zlé, koná náboženský úkon. Když mladý bramín klade při východu slunce na oltář poleno a modlí se: ‚Osvěť mne', je to pro něho náboženstvím. V tom dáváme Max Müllerovi za pravdu. Ale tvrdí-li týž: ‚Když filosof padá před drahou památkou a zasvěcuje všechny své síly službě lidstva, je to pro něho náboženstvím', pak odpovídáme: to znamená převracet pojmy. Náboženství není Hartmannův šibeniční humor, není Schopenhauerův kvietismus... Dnes jest v módě do pojmu náboženství nacpat všecko možné jako do pytle. Náboženství jest poměr člověka k Bohu a zevnější vyjádření tohoto poměru. Kde není víry v Boha, tam není náboženství." (T. Pesch.) Prohlašuje-li dokonce kterýsi poet, že on „vidí" „své" náboženství v milostném poměru, že jeho projevy mu jsou „bohoslužbou" a že v něm vzbuzují daleko „nábožnější" city než „cokoli jiného", je to doklad k slovům právě uvedeným: nedůstojné převracení a překrucování pojmů. Neprozíraví věřící pak vážně soudí, že zde lze navázat... Dnes prý na všech stranách upřímná touha po náboženství, volání po něm! Renata Selingová vypravuje, že nemajíc modlitební knihy a chtějíc se připravit na velký den prvního sv. přijímání, hledala v otcově bibliotéce vhodnou knihu. Našla — v titulu samém četla jméno Ježíšovo... četla, nerozuměla mnoho, ale stále se opakující jméno božského Spasitele maličkou blažilo. Po letech chce zase vybavit milé vzpomínky na onen šťastný den; jde do knihovny, vyhledá knihu, k níž se pojily tak blahé reminiscence, a co objeví? Renanův život Kristův! Věřící... Slyší profesora mluvit nebo čtou jeho výroky, že „potřebujeme náboženství nutně jako vzduchu, náboženství jest centrální a vůdčí duchovní životní silou, dnes se pociťují znova nábožen-

ské potřeby... náboženství jest podstatným prvkem života a kultury..." a soudí, že mluvčímu platí daleko více než onomu zákonníkovi slovo Páně: „Nejsi dalek království Božího" — a on jest církve Kristovy smýšlením vzdálenější než kdokoli jiný![1])

Vzpomínám na událost před mnoha desítiletími. Na Atlantském oceáně stihlo za červencového vedra úplné bezvětří plachetní loď. Nemůže s místa, voda na lodi došla, cestující hynou žízní. Pátrají po pomoci... konečně se v dáli objeví parník. Vysílají nouzové signály, jsou postřehnuty, a loď spěje na pomoc. „Co jest?" „Pro milosrdenství Boží, dejte nám vody!" „Vody dost, jen naberte a pijte... plavete na samé sladké vodě!" Nevěděli, že jsou při ústí Amazonky, jež na mnoho mil vylévá do moře masy svých vod. Moderní člověk prý volá po náboženství. „Netřeba ho hledat, vždyť je máme. Kristus nám je přinesl, stačí nabírat oběma rukama." A tu se ukáže, jak cizí jsou tito lidé pravému náboženství. Profesor, „průkopník" náboženství, navštíven od kněze, a když týž o věc zavadil, ukázal mu svou filosofickou knihovnu: „Toto jest mé náboženství."

Jak definovat náboženství? „Z poznání vyšší moci (božstva) plynoucí smýšlení, jímž se člověk uznává za bytost na oné závislou a jako takový si i počíná. Proto své božství srdcem ctí — kteroužto úctu projevuje zevnějšími úkony — a vůlí mu slouží."

Podle toho má fetišista náboženství, měl je Inka, uctívající slunce, měl je Feničan, ctící Bála, Molocha a Astartu, měl je Egypťan, Assyřan, Řek, má je Číňan, Japonec, ať šintoista nebo budhista nebo vyznavač Konfuciův, mají je Parsové atd. atd. Deista? Zde už jest háček... Pokládá se sice za závislého na

---

[1]) Z vlastní pastorace vím, že lze přivésti k víře spíše jinověrce nebo člověka náboženství docela odcizeného než lidi smýšlející jak onen profesor. Ostatně slyšme protestanta Förstera: „Jest docela pochybené navazovat na moderní názory, chceme-li moderního člověka přivést ke Kristu. Naopak, musíme ho od nich odvést a vrátit se k zasypaným tradicím a zkušenostem duše (lidstva)."

Bohu, ale ještě více na přírodních zákonech, a modlitba v jeho systému nemá místa, leda modlitba chvály; modlitba prosby jest však v jeho „náboženství" nemyslitelná. Bůh si jednou pro vždy svázal ruce! Mluvit dokonce o náboženství pantheismu, idealismu, materialismu jest hraní s pojmy, t. j. kontradikce a nesmysl, a nejinak mluvit o náboženství estetiky, humanity atd. Nakonec by ještě mohl kdo vyslovit slovo „náboženství atheismu".

P. Alb. Weiss píše asi takto: „Všechny naše vývody jsou mlácení slámy a šlapání vody, neřekneme-li si napřed jeden druhému, co rozumíme slovem náboženství. Protestanté jsou virtuosové v zastírání smyslu, když píší o Bohu,[2]) takže každý může být spokojen, nevěrec i věřící: nevěrec má věc, věřící slova. Žádná neurčitost! Žádná dvojsmyslnost! Hned na počátku si jasně povězme, co a jak. Hrajeme si na schovávanou, když oboustranně užíváme týchž výrazů, a namlouváme si, že jsme „v té věci zajedno". Sejmeme-li pak oba dva masku, nastane u nás (v katolickém táboře) rozčarování. Scholastika začala každý traktát stereotypním: „Explicantur termini" („především vymezíme přesně pojmy... precisně smysl výrazů"), aby bylo oboustranně jasno. Výraz není pytel, do něhož každý může nacpat, co chce, a pak ovšem mluvení bez konce a dorozumění nikdy. Mravnost a náboženství jsou výrazy, jichž užívá i tábor odpůrců, a my se jich chápeme plni dětinské radosti a plni vědomého neb nevědomého sebeklamu, jakoby už všichni byli na cestě do sítí Kristových. Myslíme, že pod zástěrou těchto výrazů vpašujeme odpůrcům svoje názory a idee, máme dětinskou radost z domnělých proselytů, a přec víme, že svět pojímá tyto výrazy docela jinak než sv. víra."[3])

---

[2]) I nová sekta! Když vydali po r. 1920 svůj katechismus, jásali, že jej může přijmout i Turek a nevěrec. „Zde máš slova — smysl můžeš jim podložit, jaký se ti líbí."

[3]) Citát podán jen podle smyslu. P. Weiss († 15. VIII. 1925), jeden z nejlepších a mně nejsympatičtějších apologetů nové doby. Tento muž, věren veskrze

Přenesme výměr náboženství nahoře podaný na náboženství uctívající pravého Boha, na náboženství nadpřirozené, t. j. křesťanství. Jako lze víru pojímat dvojím způsobem, jakožto ctnost víry nebo jako souhrn zjevených pravd („svatá víra"), tak i náboženství: objektivně — soubor všeho, čemu sv. víra učí („To jest mé kredo"); subjektivně — aplikace těchto pravd na praktický život. Křesťan uznává a vyznává Boha za svého Tvůrce a suverénního pána, jakož i za svůj poslední cíl, uznává a vyznává i svou naprostou závislost na něm, a toto své smýšlení projevuje na venek zachováváním jeho zákonů, láskou, a především bohopoctou. Toto poslední míváme nejčastěji na mysli, když o náboženství mluvíme.

Člověk by byl měl náboženství i tehdy, kdyby ho byl Bůh ponechal ve stavu přirozeném — i pak by byl vázán povinností Boha rozumem poznaného ctít a jemu sloužit. Od tohoto nejvyššího zákona není nižádné dispense. Co se týče způsobu bohopocty,

---

nauce své školy, byl dalek toho, aby napadal katolického bohoslovce, jenž se držel jiné školy; obracel zbraně své neobyčejné erudice proti nepřátelům víry, upozorňoval však otevřeně na skutečné nedostatky v katolickém táboře, začež divě napadán. Nebyl však mravokárce... sám podle své víry a nauky žil. Líbí se nám na něm jeho důslednost, jeho nebojácnost vůči nepřátelům sv. víry, vůči „pokrokovým" katolíkům (modernismus!) i vůči planým frázím, neústupnost ve věcech sv. víry, nekompromisnost s „duchem doby", ... věc, která schází mnohému, jenž se pachtí za lacinou popularitou. Praví na př.: „Katolíci užívají mnohdy prostředků, jež velice odstupují od ducha a praxe církve. Katolické spolky na př. ... společné výlety, společná divadla, společné koupele, tance a bály i v adventě a v postě. Jen co možná největší koncese smyslnosti, aby mládež řekla: ‚Tento velebný pán moderní mládeži rozumí!' Omlouvají se, že by jinak nedosáhl materielních prostředků pro náboženské a humánní účely, že by nezískali a neudrželi „lid", t. j. že by se nedomohli tak lacino obli-

byla by dvojí možnost: buď by mu byl Bůh ponechal volnost, aby ho ctil způsobem, jakým by chtěl, nebo by mu byl určitý způsob předepsal.[4])

V řádě nadpřirozeném, do něhož Tvůrce fakticky člověka povýšil, jest způsob bohopocty stanoven Bohem samým — ne že by to tak musilo být, nýbrž protože tak chtěl. Oběť (mše sv.), prostředky a způsob posvěcení člověka (sv. svátosti), okolnost, že člověk nemůže Boha náležitě uctívat a cíle dosíci leč jen ve společenství všech věřících (církev) atd.: to vše svobodně ustanoveno od Boha, ovšem ne bez zřetele k lidské přirozenosti a v nejlepším souladu s ní. Tím méně může být řeč o tom, že by si člověk sám vyrobil obsah náboženství — vytvořit si své vlastní kredo jest několikanásobná kontradikce, tak jako bys řekl, že má každý mít „svou" násobilku.

Ale právě zde se střetneme s náhledy „moderního člověka". Hlásajíce autonomii rozumu a vůle (str. 147) dojdou důsledně i k tomu, že si člověk má vytvořit sám náboženství své, případně si vybrat ze

---

by! Kdo s nimi nesouhlasí, je zpátečník, přemrštěnec, omezenec, nemá vhledu do změněných poměrů moderní doby, neví, co jest omlazení křesťanství." (Podáno ve volném překladě.) On sám zakusil na sobě, co praví — byl prohlašován za omezence... Co by psal dnes, kdyby viděl a slyšel, **jaké** koncese někteří dělají a co prohlašují za nezávadné ve věcech VI. přikázání! Kdo jest důsledný charakter jako on, platí při nejmenším za rigoristu. Slyšme ještě jeden jeho výrok: „Katolický apologeta si někdy počíná jako vyzvědač v cizí zemi, a proto se neosměluje dát najevo, v čí službách jest ... netroufá si ani vyslovit jméno Bůh."

[4]) Mluví se mnoho o „přirozeném" náboženství. Kryje-li se tento pojem s pojmem přirozené etiky, pak tvoří obor filosofie stejně jako theodicea, nauka o Bohu, pokud jest poznatelný pouhým rozumem bez zjevení. Rozum je s to poznat nejen Boha, nýbrž i základní požadavky mravnosti („věčného zákona"), odůvodnit je atd. Tvrdí-li však kdo, že toto přirozené náboženství může a má nahradit „konfessionelní křes-

stávajících to, jež se mu nejvíce zamlouvá — jako když si v krámě vybíráš letní neb zimní klobouk. Anebo hlásají řečenou autonomii, aby pak právě proto mohli prohlásit právo člověka na vyrobení vlastního náboženství?

V knihkupecké reklamě Euckenova díla DerWahrheitsgehalt der Religion čtu slova: „Tato kniha jedná o podstatě náboženství a chce dokázat jeho nezbytnost. Obrací se především k těm, kteří po náboženství touží, nejsou však uspokojeni žádnou z jeho přítomných forem..." Tato slova vyjadřují smýšlení velké části moderní inteligence. Pojímají náboženství jako vědeckou hypothesu, větší nebo menší pravděpodobnosti, při čemž jest každému pozůstaveno na vůli, pro kterou se rozhodne. Protože není vyloučeno, že ho neuspokojí žádná, může prozatím počkat na nějakou, jež se snad v budoucnosti objeví, případně si může vytvořit nějakou sám, má-li k tomu dost schopnosti. „Podle své fazóny..." Z takových ná-

---

ťanství," t. j. katolické nadpřirozené náboženství, je to blud. Bůh neponechal člověku na vůli, aby buď zůstal v nadpřirozeném řádě, do kterého jej povýšil, nebo aby se spokojil s řádem přirozeným (str. 131). Podle vůle Boží jest člověk povinen sloužit Bohu a duši spasit v řádě, jejž Tvůrce sám zvolil, tedy nadpřirozeném, jenž jest uskutečněn v křesťanství. Vypadnout z něho může člověk jen těžkým hříchem, a hříchu může býti zbaven jedině vlitím posvěcující milosti, tedy návratem do nadpřirozeného řádu. Buďto je tedy člověk ve stavu nadpřirozené milosti neb ve stavu hříchu, odpadu a odvrácení od Boha. Třetí možnost neexistuje. Proto nemůže být přirozené náboženství náhražkou za křesťanství, jsouc pro dosažení věčného cíle bezcenné jako propadlý kupon nebo peníz vzatý z oběhu. Výrok, že „každý může dojít spásy podle své fazóny" jest výrok nevěrce (II. 79.), jemuž jsou lhostejná náboženství všecka, jelikož nevěří v žádné, ba ani v Boha a ve věčnost. Nejvýmluvnějším odsouzením „laické" morálky jest odpověď na otázku: „Co dobrého již pro lidstvo nebo pro jednotlivce vykonala?" Viz dějiny a ovoce deismu!

zorů plyne logicky, že tito lidé všechna náboženství sestaví v systém, do něhož zařadí i křesťanství, t. j. katolickou víru: fetišismus, totemismus, uctívání stromů, zvířat, hvězd, slunce, duchů, polytheismus, henotheismus, monotheismus, deismus, pantheismus, ba i atheismus... Co stojí v pozadí těchto a jiných názorů sobě namnoze odporujících? Zbavit křesťanství všeobecné závaznosti, degradovat je s důstojnosti jediného pravého, oprávněného a světového náboženství, a vřadit je do čety ostatních, jakoby nemělo větších nároků a práv na existenci a závaznost, než kterékoli jiné.

Mají-li nám povědět, co vlastně náboženství jest, rozcházejí se nadobro. K. Schwarz praví, že jest „životem ve středu a ze středu," Biedermann po dlouhých úvahách míní, že jest „osobní pozdvih lidského já k nepochopitelnému zbytku myšlení," Leumann, profesor sanskrtu, má horentní definici na celou stranu (viz ji v Holl, Wahn u. Wahrheit, 184 n) atd. atd. „Moderní definice náboženství ukazují svět v jeho pravé chudobě a ubohosti, jako marnotratného syna v cizině; ze všeho bohatství mu zbylo několik cárů, kterými se liší jakž takž od živočichů svěřených jeho péči... Zbylo jméno, pod nímž se skrývá vzpoura proti Bohu." (T. Pesch.)

Ale i když pomineme tyto kuriosní definice, setkáváme se dosti často s jednostranným pojetím náboženství. Někteří (Hegel, Hartmann) je ztotožňují s poznáním, čímž je staví na roveň vědě. Jiní (Kant, Tolstoj) je zaměňují s mravností, pomíjejíce poznání a zdůrazňujíce jen vůli. A nejrozšířenější názor, vyslovený Schleiermacherem, soudí, že náboženství záleží v citu a o něj se výlučně opírá. Nic nesprávnějšího nad to.

Z výměru, jejž jsme podali, jest především patrno, že náboženství (mluvíme o pravém, Kristově!) plyne z jistého neklamného poznání rozumového. Poznání mu dává obsah a zároveň předmět úcty. Jisto je tolik: buďto jest Bůh něco skutečného, existujícího, objektivního, nebo jest jen subjektivní mátoha. Existuje-li skutečně, pak nelze říci: „Já si Boha představuji tak neb onak," jako žák nesmí říci,

že si představuje orla nebo tygra tak neb onak. „Pověz mi, jak orel ve skutečnosti vypadá...“ Či jest Bůh nějaký Proteus, jenž vezme na sebe vždy podobu, jak se komu právě zamlouvá, nebo jak kdo káže? Dává on zákony nám anebo mu my oktrojujeme desatero své, a to každý svoje, případně, zalíbí-li se nám, každý den jiné? Musím se snažit, abych poznal Boha tak, jaký ve skutečnosti jest, a pak moje povinnost, abych na tomto poznání založil a podle něho upravil svůj náboženský život. Jinými slovy: Vyplývá náboženství z poznání pravdy či nikoli? Opírá se o skutečnost nebo jest výtvorem fantasie? V prvním případě mu přísluší objektivní platnost; jest pravé, majíc za obsah pravdu, a pak musí být přijato od všech, bez výjimky, jako násobilka a každá jiná objektivní pravda. Pak ale jest myslitelné jen jediné pravé náboženství. V druhém případě propadáme naprostému subjektivismu, a to ve věci nejdůležitější; každý má náboženství „své“, rozumí se, že každý jiné, žádný pravé. Že by každý z nich byl v hloubi duše o pravosti svého přesvědčen? Nároky na pravost obyčejně dělají... s tím větším hlukem, čím více si jsou své nicotnosti vědomi a čím více materielních prostředků k disposici mají.

Tedy nikoli cit, nýbrž rozumová jistota jest základem náboženství, t. j. přesvědčení zrale uvážené, o nezvratné důkazy se opírající, přesvědčení, jež ovládá život našich činů i našich myšlenek, a to tak, že jsme hotovi raději podstoupit smrt než ustoupit od svého přesvědčení. Cit nechrání před bludem! Není spolehlivým vůdcem, snadno klame a svede v scestí — zamilovaní jsou toho dokladem. (Ba ani nesílí člověka v utrpení! Naopak, nadmíra citu situaci ještě zhoršuje. Jen ať se kdo v bolesti uchází o nadlidskou sílu u citu!) Jistotu skýtá jen rozumové poznání, jen ono může být fundamentem, na němž náboženství pevně stojí, a jen takové náboženství Písmo sv. žádá. Čti jen v knize Moudrosti (Kap. 13, viz Ve šlép. N. str. 23.) Čti zvláště v Novém Zákoně, především v listech apoštola národů (Tit 1. 9nn; 2. 1, 8; 3. 9nn — ještě hojnější doklady v obou pastorálních epišto-

lách k Timoteovi), viz překrásné místo Ř 10. 13nn: „Každý zajisté, kdožkoli by vzýval jméno Páně (= kdožkoli ctí Hospodina), spasen bude (praví Joel 2). Ale kterak budou vzývat (ctít) toho, v něhož neuvěřili? A kterak uvěří v toho, o němž neslyšeli (jehož nepoznali)?“ Pán vůči fariseům zdůrazňuje nutnost praktického náboženství, a za první jeho podmínku prohlašuje učení — nikoli učení jakékoli, nýbrž učení své. Proto přišel na svět, aby svědectví vydal pravdě; zve všechny, kdož pravdu milují, aby slyšeli jeho slova; nazývá se učitelem lidstva, jediným učitelem všech, světlem světa... jaký smysl by tyto výroky měly, kdyby náboženství záleželo v citu? V P. se theosofové účastní různých pobožností — o vánocích poslouchají koledy v našich chrámech, o velikonocích jdou do synagogy a za týden zase k nám na temné hodinky, jiné dny lze je vidět na kázání v modlitebně protestantské, občas jdou i k sv. přijímání, rozumí se, že bez sv. zpovědi, proč? Chápou se všeho, co vzbuzuje city a náladu! Ejhle, náboženství citu... t. j. náboženství quasi žádné.

Pravé a rozumné, člověka důstojné náboženství se opírá o poznanou pravdu, nadpřirozené náboženství plyne z nadpřirozené víry. Pravda jest nepohnutá, skálopevná, železná, nedá s sebou dělat, co by kdo chtěl, nedá sebou kroutit, člověk se musí poddat jí, tak jako musí respektovat zákony matematické a fysické, staví-li dům, kope-li šachtu. Z poznání své závislosti na Tvůrci poznává člověk i své povinnosti vůči němu, nahlédne, že vůči pravdám o nesmrtelnosti duše, záhrobním životě, odměně a trestu za hřích, nemůže zůstat lhostejným, jest mu zřejmo, že jest zavázán vyhovět nárokům, jež má Tvůrce vůči němu.[5]) Tím od rozumu přecházíme k vůli, od poznání ke konání, k mravnímu zákonu, jejž nám zjevuje a k němuž nás zavazuje jednak svědomí, jednak Bůh (pokud jde o řád nadpřirozený). Víra jest

---

[5]) Suum cuique — komu čest, tomu čest (Ř 13. 7), komu poddanost, tomu poddanost. Náboženství vymáhá, aby člověk vzdával Bohu čest jemu příslušnou a prokazoval mu poslušnost jemu povinnou. Proto

základ náboženství, a náboženství jest aplikace víry (jejích pravd) na praktický život; zbožnost pak jest vzbuzena živou vírou, jest duší všeho náboženství, jest jeho srdcem a zároveň spolehlivým měřítkem, jak silná jest víra „uvnitř", tak jako náboženství jest projev naší víry na venek. Víra jest kořen, náboženství strom, zbožnost míza, vnější projevy jsou výraz, opora a symbol náboženství. Kde zbožnost schází, kde pouze vnější úkony, tam jest strom uschlý, bez mízy, bez listí, bez plodů.

Nevede-li poznání pravdy člověka k tomu, aby poznané uplatňoval v životě, jest jeho poznání plané a nicotné. Jde-li dokonce o věci božské, není řídký zjev, že není odpadu dalek ten, u něhož vědomostí o božských věcech přibývá a zbožnosti ubývá. Bez pravé zbožnosti a náboženství každé nadání, byť sebe větší a chvalitebnější, pýchou se nadýmá a upadá. (Aug.) Döllinger! — Kant provedl v člověku dichotomii, rozdělil jej na dva, sobě více méně cizí: ve „filosofa" a v „člověka". Nad knihou, na katedře, za studijním stolem jest „filosof" a užívá „čistého rozumu" — v praktickém životě, ve styku s bližním, v jednání jest „člověkem" — zavře pouzdro s „čistým" rozumem a chopí se „praktického" rozumu. Toho jest křesťanství daleko. „Člověk" a „křesťan" nejsou dvě různé bytosti (duše) v prsou téhož syna Adamova, řád přirozený a nadpřirozený nestojí vedle sebe v tvém nitru jako dva služebníci, každý s jinou uniformou, ve službách jiného pána, vůči sobě lhostejní, bez styčných bodů...

„Boží dobrota žádá, abychom ho milovali, jeho štědrost žádá, abychom co nejvíce od něho doufali, jeho pravdivost žádá, abychom v něho věřili. Poslušnost, jížto osvědčujeme svou lásku, předpokládá, že se odpoutáme od vlastní vůle, naděje předpokládá, že se přestaneme opírat o tvory nebo být svou vlastní oporou, víra předpokládá, že se vzdáme svého

---

prohlašují bohoslovci ctnost nábožnosti za příbuznou spravedlnosti — neníť dobrovolnou daní nebo dokonce almužnou, nýbrž naprostou povinností rozumných tvorů.

vlastního mínění... Vůle jest posvěcena a Bohu zasvěcena tím, že zapírá sama sebe, rozum dostává své posvěcení tím, že věří ve slovo Boží pro autoritu toho, jenž nám je zjevil. Kdyby náš rozum docela Boha pochopil, jak ubohý a nepatrný bůh by to byl!" O víře a náboženství praví týž: „Nediv se, že na písku ubohého lidského poznání se zdvihá budova takové pevnosti: jesti to dílo božské." (Avila.)

Patrno tedy, že náboženství proniká celý náš život, ovládá a zároveň zušlechťuje všechny naše schopnosti, rozum, vůli i srdce, Bohu člověka podrobuje a zároveň ho k němu povznáší. Víra jest pokora rozumu, a zároveň jeho světlem. Mravnost jest pokora vůle, vůli Boží podrobené, a zároveň její čistotou, jest správný poměr člověka a jeho činů k věčnému zákonu. Není totožná s náboženstvím, ale nedá se od něho oddělit: bez něho není skutečné mravnosti, bez této zase nemáme praktického náboženství. „Víra bez skutků jest mrtvá, a takovou mají i démoni." (Jak 2. 19.) Jen o tom lze říci, že jest vpravdě nábožný, kdo respektuje životem vůli Boží v jeho zákoně projevenou. Zbožnost, jednak nabytá ctnost, jednak dar Ducha sv., činí naši službu Boží službou synovskou, nikoli služebností otrockou. Tu zřejmo, že náboženství takto pojaté přelévá svůj blahodárný vliv i na srdce, t. j. na cit. Vroucnost, pokoj svědomí a radost z něho plynoucí, úplné odevzdání sebe Bohu, to vše pravou zbožnost provází; nelze toho zavrhovat, nesmí být nazýváno fanatismem, ale též nesmí být zaměňováno s blouzněním, planým horováním, náladovostí. Sebekázeň, práce o vlastní dokonalosti, přemáhání vášní, nemůže být nahrazeno sladkými pocity, jež samy sebou nemají mravní ceny.

B) Protest!

V tom, co řečeno ke konci předešlé stati, jest udána příčina boje proti náboženství — rozumí se, že proti pravému Kristovu náboženství.[6]) Pokora rozumu — už to byl kámen úrazu jak židům tak poha-

---

[6]) Odkud to zoufalé úsilí dokázat, že křesťanství se vyvinulo z pohanské antiky? Proč srovnávací vě-

nům. Vůdcové Israele se mají posadit k nohám prostého rabbi, jenž „býval tesařem, jehož matku všichni znali, jenž neměl ani rabínských škol“ a nebyl obvyklým obřadem přijat do stavu učitelů Zákona (zákonníků). Pohanská filosofie má sestoupit s trůnu, na nějž ji pýcha posadila, a postoupit své místo příslušníku opovrženého národa. Pokora vůle — ještě větší překážka oběma, a zvláště modernímu pohanství. Kříž Kristův, nauka Kristova, křesťanství, mamonářům pohoršením, smyslnému bláznovstvím...

Víra... už ta jest lidské pýše dosti těžká... vědomí, že stojí vůči vyšší moci, jež požadavkem pevné, naprosté, všeobecné, nelíčené víry zasahuje až do hlubin srdce. Ale budiž; vím dobře, že by nejeden se tomuto požadavku podrobil, kdyby křesťanství nešlo dál... Se stejnou autoritativní mocí jako víru vymáhá i vnější čin — žádá a káže, aby život byl v souhlase s vírou, vnější skutek s vnitřním přesvědčením, káže zachovávat mravní řád.

Zde kámen úrazu... Kdyby alespoň co do skutků dalo křesťanství s sebou „jednat“! Jak docela jinak sekty! Luther, jenž dovoluje falckraběti hessenskému dvě ženy (ale žádá ho, aby o věci nemluvil veřejně), protestantismus, jenž dovoluje rozluku . . . Paulsen doznává, jak jest mu nesnesitelné ono železné „nikdy“ katolické morálky.

---

da náboženská hledá ve starověkých náboženstvích tak horlivě kde jakou stopu křesťanské nauky? Aby se dokázalo, že křesťanství jest složeno z různých prvků, již před příchodem Kristovým existujících, aby se popřel jeho nadpřirozený původ a ráz, jedním slovem, aby bylo zbaveno své nebeské glorioly a prohlášeno za dílo lidské — tedy za nezávazné... Je-li dílem a darem nebes, pak jest samozřejmě závazné pro všechny. I jiné konfese se prohlašují za výkvět nadzemských luhů, ale který inteligent bude na př. vážně brát Mohamedova zjevení? Křesťanství však — to má takové důkazy pravosti, že jich nelze prostě ignorovat! A právě ono, jsouc si vědomo svého původu a oprávnění, naléhá neúprosně, aby se mu poddal jak rozum tak vůle každého syna Adamova.

„Žádáš věci nad lidské síly..." Správně a upřímně: „Proti našim choutkám..." Které požadavky víry Kristovy jsou nad lidské síly? „Ó, tu by bylo těžko najít začátek a konec. Mohli bychom probrat skoro všechna přikázání po řadě. Na př. láska k nepřátelům, láska k Bohu, přemáhat se nikoli z bázně před trestem nebo z poslušnosti vůči zákonu, nýbrž z lásky k Bohu,[7]) s radostí... Nejen že žádá vnitřní smýšlení i vnější čin, nejen že celého člověka s tělem i duší chce uvést pod svou moc: tvrdost neslýchaná, že prohlašuje za hřích i t o u h u po hříchu a zálibu v něm..." (Jindř. Rückert.)

Málo kterému autorovi jsem byl kdy vděčen za jeho projev jako tomuto. Tomu se říká upřímnost! Nač si hrát na schovávanou! Ano, lidem, jimž zahrávání s fantasií jest naprostá nevinnost, připadají pochopitelně tvrdými slova nebeského Učitele: „Kdokoli žádostivě pohlédne na manželku bližního svého, již se s ní dopustil hříchu ve svém srdci... kdokoli se hněvá na bratra svého, hoden bude soudu..." Mýlí se, kdo myslí, že může pravdu poznat, když nešestně žije (světec má na mysli pravdu, věcí božských se týkající). Jako v poznání jest se vystříhat bludu, tak v jednání jest se vystříhat neřesti. (Aug.)

Není zřejmo, že všechen boj proti učení Kristovu se rodí v močálech nepravosti?[8]) Ale takové útoky

---

[7]) Zde odpověď na námitku, o níž na str. 156. Jak srovnat s doznáním tohoto muže výtky těch, kteří obviňují křesťanskou morálku ze zištnosti, nedokonalosti, protože prý vymáhá konání dobra jenom z pohnutek sobeckých, nízkých, jedině proto, aby si tak člověk zasloužil věčnou odměnu?

[8]) Boj proti náboženství, kulturní boj... Výstižně o tom praví Alb. Weiss, že toto slovo vynalezené v 19. stol. mluví otevřeně. Nejde o kněžskou osobivost a vládychtivost, jak prohlašovali v boji o investituru, nejde o velezradu, jak vytýkali protestanté a pod jejíž záminkou mučili věrné Kristovy, nejde o práva rozumu, jak tvrdili encyklopedisté, nejde o práva státu, jak hlásal josefinismus, neleží jim na srdci „ochrana církve", jak předstíral Viktor Em-

jsou pro křesťanství ctí a dokladem, jak vážně pojímá život: nespokojuje se s pouhými slovy, ba ani s pouhými skutky, nýbrž chce i nitro člověka, tedy celého člověka. Jak se doznání uvedeného autora liší od planých frází těch, kteří obviňují katolictví z povrchnosti, jelikož se prý omezuje jen na zevnějšek! Nikoli, citovaný výrok svědčí, že katolická víra vymáhá jisté věci s autoritou, již může mít jen nauka božského původu, nauka přesvědčená a jistá, že jí nebude nikdy scházet ani božská pomoc a ochrana, nauka toho, jenž zpytuje ledví a srdce. „Nepožádáš."

Chateaubriand se táže ve společnosti nevěřících osvícenců: „Bránili byste se tolik být křesťany, kdybyste měli sílu čistě žít?" Rozpačitý úsměv mu byl odpovědí. Slova, připisovaná hned Filipu Augustovi, hned Fridrichovi I. nebo II., blahoslavícímu sultána Saladina, že jest šťasten nemaje nad sebou papeže, nepocházejí nikterak z nenávisti papežství, nýbrž jsou projevem ducha, jenž chce hovět nevázanosti mravů a jemuž vyšší autorita připomíná jeho křestní slib. Jindřich II. (Angl.) vyškrabal oči poslu, jenž mu přinesl nemilý dopis; oni se vrhají na církev, hlasatelku nemilé pravdy. Kdyby křesťanství bylo pouhou teorií! Ale chtít jako kvas proniknout veškeren život veřejný i soukromý!.. „Zastávejte si nebe, my se soustředíme na zemi... Ponecháme vám nadpřirozené ve vaší církvi i ve vaší theologii, do toho vám nemluvíme, ale na našem poli si nedáme do našich věcí mluvit od vás." (Feuerbach.) Tedy uzavřít se do chrámových zdí, neuplatňovat svůj vliv na život celé společnosti, nezasahovat do světa, nečinit nárok na všeobecnou bezvýjimečnou závaznost... Proto se vymáhá rozluka... rozluka manželství, církve a státu, víry a vědy, náboženství a mravnosti. Fridrich II.,

---

manuel r. 1870 zabírající církevní stát, nehorší se na katolictví proto, že se „plete do politiky", jak se tvrdívá dnes. Církev hájí jen nauku svého božského učitele a plní úkol, jejž od něho dostala. Nepřátelům nejde o ten neb onen článek víry, nejde jim o bibli, o toleranci atd., jde jim jedině o zničení křesťanské kultury.

nejtolerantnější vládce svého století, dal jistým lidem radu: „Víte, co třeba udělat z katolické církve, abychom ji dorazili? Sovu z ní nutno udělat..." Chtěl tím říci: „Nutno ji isolovat ode všeho, od vědy, od morálky, od sociálního i politického života, zbavit ji živoucího vlivu na společnost, z její nauky učinit spekulativní teorém, a pak jest cíle dosaženo." Doufal, že bude možno ho dosáhnout? Nezdá se... tak dalece lidi znal... jeho výrok učiněný Voltairovi je toho dokladem.

Kdyby bylo křesťanství filosofií pěkných slov! Jenže ono jest náboženství skutku a činu; neprohlašuje za světce hrdinv slov (na př. Goetha, o jehož mrtvole mluví Hettner ve svých Dějinách literatury jako o bohu... způsobem, jenž předstihuje apothesy starých imperatorů), nýbrž heroy blíženské lásky. Proto pochopitelno, že nevázanost mravů jest největší, ne-li jediná nepřítelka nadpřirozeného božského pravého náboženství. Snese nanejvýš takové, jaké si sama přistřihne, bezbarvé. Nesnese proroky, kteří i králům dovedou bez bázně říci: „Není ti dovoleno" (Mar 6. 18), nýbrž jen falešné, a domlouvá prorokům Hospodinovým: „Slyš, jak mluví ostatní... buď řeč tvá jako každého z nich a mluv jen dobře (4 Král 22. 13), mluv, co nám lahodí, co se nám líbí." (Is 30. 10) Admittunt evangelium caritatis, non vero evangelium castitatis — líbí se jim přikázání: „Milujte se vespolek," nelíbí se však slova: „Zapři sám sebe... nepožádáš..." Snesli by jakž takž dogma, ale příčí se jim morálka. Jenže náboženství Kristovo se neomezuje na pouhé poučení rozumu, nýbrž chápe se i vůle.

Dogma jest život, jak jsem už jinde pověděl a dokázal (v Marii). Ti, kteří nejvíce láteří, že dogma jest ztrnulé, by si sami přáli, kdyby tomu tak bylo — kdyby bylo bezživotnou zkamenělinou, nikomu nebezpečnou — zvláště ne vášním. Rückert nám však prozradil, proč odpůrci na dogma láteří: protože n e n í ztrnulé, není zpuchřelé, není petrefakt, nýbrž plno živoucí síly, zasahuje do života, proniká život, ovládá život. — Duch sv. chce světlem učení Kristova a žárem své milosti proměnit starého (tělesného) člověka v nového, duchovního... Vše, co nám Syn Boží při-

nesl nebo zjednal, směřuje k tomu, abychom došli spojení s Bohem — dogmata sv. víry nejinak než jeho vykupitelská smrt, kříž, sv. svátosti, askese — a toho spojení nemůže člověk dosíci bez vlastního přičinění. Poznat — a jednat — —

Rozum a vůle... Rozum vidí, co jest, jak jest, dbá, aby viděl správně, dává pozor, aby se neošidil a aby se nedal ošidit od jiného. Jen v jednom případě klame sám sebe a dává se ochotně oklamat od jiných: když jest ve vleku vůle, a tato jeho drahá polovička bohužel má v rukou domácí vládu. Vůle miluje ne vždy to, co jest objektivně dobré, nýbrž co se jí líbí, a protože jest paní, dovede prosadit svou. Rozum někdy prosí, domlouvá, naléhá, přesvědčuje, vůle však může odmítnout. Pouze svědomí jí nedopřává naprosté suverenity a volá: „Není ti dovoleno" (str. 173). Lidstvo ve vleku vášně přijme vše, podporuje vše, popřává svobody všemu, vyjma jedině pravdu Kristovu. Proč? Protože každé nové lepší poznání jeho pravdy hrozí novou ctností, vymáhá novou oběť pýchy nebo smyslnosti. Nezřízené vášně přicházejí na pomoc bludu v boji proti světlu. „To se příčí mému náhledu, s tím nesouhlasím..." Příčí se to spíše tvé nevázanosti! A pak — přijde na to, bude-li tvá nevěra neštěstím pro pravdu náboženskou anebo neštěstím pro tebe! Ďábel má potěšení z lidských bludů (Aug.), protože ví, komu do sítí člověka vedou.

„Moderní" člověk si z toho pramálo dělá, je-li prohlašován za nevěrce, někdy se svou nevěrou i honosí. Ale za nemravného platit nechce nikdo, proto pojem mravnosti padělají, jako padělají pojem náboženství. „Mravné je to, co je ve shodě s mými zásadami... co mohu zodpovědět před svým vlastním tribunálem." Pak jsme ovšem s mravností hotovi, pak jest mravný i zločinec, vrah, hanobitel dívek. O tom viz kap. VII. Náboženství, jež se honosí předností, že pochází od Boha, jest zároveň nejhorlivějším zastáncem a ochráncem jeho mravního řádu. Náboženství, jež jest výrobkem lidským, si důsledně tvoří i svůj mravní řád, t. j. padělá věčný zákon. Jaký jest člověk, takové si vyrobí bohy, a jací bozi, taková bohoslužba, taková mravnost.

Podle které známky poznám neomylně a jistě, že mé náboženství jest dílo Boží a tudíž pravé? Vymáhá-li čin, práci, boj, a sice vážně, doopravdy, rozhodně, nepovolně. Nespokojí se s polovičatostí ani s pěknými slovy nebo planými city, nezná kompromisů ani ústupků vůči vášním, stojí vůči mně s určitými a pevnými požadavky, vymáhá neúprosně: „Pod tebou bude žádostivost tvá, a ty vládnouti budeš nad ní... konej dobré, varuj se zlého..." Jest bezpodmínečné, jeho zákony a příkazy neodvolatelné, nezměnitelné, nesleví ani jota, nepřipouští vyjednávání ani smlouvání, žádá, abych se Bohu oddal bezvýhradně. Takové náboženství nese pečeť božského původu, to si nevyrobil člověk, takové jest jen jedno, a my víme, které. Člověk si vyrobí takové náboženství, jež jeho vášni vyjde všemožně vstříc a v němž by se mu co nejpohodlněji žilo. Dokladem jest staré pohanstvo, dokladem staré i nové sekty, dokladem honba za novým „časovějším, pokrokovějším" náboženstvím. To věděl dobře každý bludař: „Chci-li hodně přívrženců získat, musím šroub povolit, nikoli přitáhnout..." Že náboženství židů nebylo jejich dílem, nýbrž darem nebes, patrno z toho, že tak často a tak rádi koketovali s náboženstvím sousedů nebo je i přijímali. Kdyby bylo jejich výrobkem, byli by se ho drželi jako jejich sousedi svého! „Zdali zaměnil který národ bohy své, ačkoli bohové nejsou?" (Jer 2. 11). Právě proto, že jejich bozi nebyli bohové!

Náboženství Kristovo, náboženství obnovy lidstva... proto o jeho záhubu usiluje ze všech sil lidstvo padlé, jsouc při tom ať vědomě ať nevědomě ve službách „nepřítele lidského pokolení", jak s hlubokou theologií nazývá padlého anděla sv. Ignác. V tomto boji nerozhoduje zhola nic, ke kterému náboženství se přiznává nebo v kterém byl vychován odpůrce. Kolik katolických křesťanů sedících na trůně nebo majících v rukou otěže vlády viděla historie kamenovat vlastní matku! Viděly někdy dějiny pohanského státníka potírat vlastní náboženství? Nebo snad mohamedánského, orthodoxního, protestantského vládce? Byli bezvěrci jako Fridrich II., byli bezbožníci jako Petr „Veliký", pohrdali náboženstvím, v němž byli vychováni,

ale nepronásledovali je. Výrok prvního obou jmenovaných známe (str. 465), ale méně jest známo, že tento arcitolerantní t. j. náboženskému nihilismu hovějící král, katolickou víru ve Slezsku i v celé říši potlačoval, ne sice násilím, ale tím, že podporoval a pomáhal proti ní protestantství, jak a kde mohl. Skoro instinktivně cítil antipatii proti nauce, jež hájila svobodu, právo.

Najdeme jedinou neuctivou poznámku proti „národním bohům" u klasických autorů, u Homéra, u žáků Sokratových, u osvícených Římanů? Zjevy jako byl Christemoque (Voltaire) nenajdeme kromě křesťanství nikde, byť šlo o náboženství sebe ubožejší, sebe dětinštější, sebe pověrečnější; žádné z nich nebylo pronásledováno v zemi, ve které se zrodilo nebo ve které vyrostlo... Čínští bonzové jsou ode dávna v opovržení u vyznavačů nauky, kterou representují, není však v opovržení nauka. Vymáhá-li situace, poštvou jistí lidé proti katolické víře masy, a ty se dají poštvat... od lidí, zrádců, kteří chtějí uniknout sami pohromě a hledají bleskosvod... katoličtí kněží se jim hodí pokaždé, aby byli „Sündenbock" a pykali za viny opravdových vlastizrádců.

Filosofie... s každým jiným náboženstvím jedná alespoň blahosklonně jako s dítětem, na něž nutno mít ohled, jehož nápadům se nikdo nesměje a proti nimž nikdo nebude filosofovat aniž je kdo bude vyvracet, protože je nikdo vážně nebere. Ale křesťanství? Slovo Boží? Filosofie vycítí okamžitě nebezpečí... rival, jenž činí sám nároky na nadvládu duchů, a jenž má oprávněné vyhlídky, že se jí zmocní! Boj proti němu není přestřelka, není šarvátka několika zbloudilých dětí; je to válka občanská, sociální, ustavičná, tvořící obsah dějin po 20 staletí.

Ve světě se objeví nová idea... Není-li mrtvě narozeným dítkem, má snahu zmocnit se vlády nad duchy, a rozšířit meze své vlády co možná nejdál. Podle čeho poznám, je-li idea (nauka) pravdivá či bludná? Touha po šíření pravdy jde ruku v ruce s touhou šířit lásku. Světlo jest zároveň teplo, a teplo se nemůže šířit a nehřát... Šíří-li kdo své učení a pomáhá-li mu k vládě nad duchy násilím, je to neo-

mylnou známkou, že máme co dělat s bludem. Vůči náboženství Kristovu nemohou mít bludy sebedůvěru pražádnou, jsou si vědomi své slabosti a nedostatečnosti; proto se ani nepokoušejí, aby přesvědčily, nýbrž sáhnou k prostředkům brutálním. Zbraň pravdy jest přesvědčení, její průvodkyně jest láska. Zbraň bludu jest násilí, jeho průvodcem beohledný egoismus. Rozumem spěje člověk k pravdě, tělem se kloní k bludu, poněvadž týž přeje jeho vášním; proto jedinou nadějí ve vítězství jest bludu tělesná síla. Jak jinak by se mohl držet, sílit a růst, ne-li pronásledováním pravdy, kdyžtě nemá na své straně ani rozum a logiku, ani Boha a řád? Výmluvnost dovede vyšňořit blud jakýmsi leskem, ale výmluvnost zmírá spolu se slovem. Za našich dnů si počíná vůči pravdě jako Kain. Vyzve ji: „Vyjděme na pole svobody" ... abych tě tam zabil! O věrozvěstech Kristových platí slova: „Získali láskou Kristu národ celý..." Který blud kdy byl, jenž se domohl většího rozšíření a jenž by byl získal přívržence láskou? Husité, protestanté, před nimi ariáni, donatisté, obrazoborci, po nich nová sekta před lety u nás... pracovali stejnými zbraněmi jako vyznavači proroka z Mekky. Carské Rusko... Sibiř, hůl, žalář... tak šířili své náboženství! Pravda má jen lež za nepřítelku (Aug.), a lež se ochotně spojí s bratrskými pomocníky, mezi nimiž ne poslední místo má násilí.

„Kdybychom přinášeli lež, klaněli by se nám (jako každému bludaři!), stavěli by nám oltáře... ‚Dejte víru prostému lidu (t. j. vhoďte mu ji na šíji jako chomout), a mějte ho k tomu, aby nám sloužil'... Ale my nečiníme rozdílu mezi velkým a malým, přinášíme a ukládáme všem stejné zákony, stejná přikázání a stejné zákazy! ‚Ať nám kněz postoupí svrchovanou vládu nad duchy lidskými, ať při každém našem požadavku a při každém konfliktu jedná jak jednali kněží pohanští (a jak jednají služebníci jiných vyznání. . pastoři!), a bude ovíván poctami, oddaností obecenstva, pověstí snášelivosti, přízní veřejného mínění. Chce-li být klidně živ a užívat světa, má cestu volnou, ví, kudy jít'...." (Lacordaire.) Netanuli velkému řečníku z Notre Dame na mysli vládní biskupové a kněží z r.

1789, „červení" kardinálové z r. 1804?... Jenže pastýř podle Srdce Kristova jest povinen dbát více zákona Božího než přízně velkých i malých tohoto světa, jest povinen i mocným tohoto světa říci: „Není ti dovoleno"; ale pak vyřkl ortel sám nad sebou, jako předchůdce Páně. Jak docela jinak než Křtitel jednal Luther! (Str. 471.) Hlasatel a služebník pravého náboženství musí svádět s mocnými světa boj o každičkou píď země... o každé písmeno zákona Božího. Nebude učedník nad Mistra... nenávist a pronásledování jest mu údělem.

„Život křesťana jest v každém ohledu a v pravém smyslu služba vojenská a válečná. Každá ctnost, byť na pohled sebe nepatrnější, má ráz válečné vlastnosti. Proto se křesťanských ctností svět bojí — nejen proto, že nemá mravní síly, aby si je osvojil, ale poněvadž má zkušenost: křesťana, jenž ve službách Kristových jest vyzbrojen těmito ctnostmi, neohne a nezlomí nikdo, byť mu i život vzal." (Alb. Weiss.)

C) Kult.

Poznání Boha (víra), mravní život, bohopocta — to jsou tři prvky, v nichž náboženství záleží. O prvních dvou bylo již pojednáno, zbývá třetí. Bohopocta, bohoslužba, kult... podstatná složka náboženství... zevnější projev našeho vnitřního smýšlení, naší víry, viditelný projev vědomí naší závislosti na Tvůrci, naší touhy po spojení s ním jako s naším cílem. „Člověk je stvořen, aby Boha ctil." Poněvadž není pouhý duch, poněvadž tělo patří k podstatě lidské přirozenosti, musí člověk Boha uctívat nejenom v duchu, také ne pouze tělem, pouze zevnějšími úkony, nýbrž duchem i tělem.[9]) Prvnímu hovějí moderní také-přá-

[9]) Slova Páně o klanění se Otci v duchu a pravdě nezavrhují zevnější projevy bohopocty, nýbrž zdůrazňují jejich duši, t. j. smýšlení, bez něhož by byly mrtvé a bezcenné, jak vidno na zkostnatělých formalistech, s nimiž měl Pán stálé potyčky a boje právě pro tuto věc (zvaní od lidu paruším, t. j. fariseové, „oddělení", tedy v moderní češtině sektáři, třebaže

telé náboženství, chtějíce tím zakrýti a maskovat smutnou pravdu, že totiž nemají náboženství žádné.[10]) Druhému hověli fariseové („Lid tento ctí mne ústy, ale srdce jeho daleko jest ode mne...") a pohanstvo. Ve všem, co člověk koná, neabstrahuje a nemůže abstrahovat od tělesné stránky své přirozenosti. Poznání začíná smysly (str. 317[1]), dorozumívá se řečí nebo viditelnými značkami atd., atd. — proč jen v bohopoctě se viditelný moment zavrhuje? Která věc se v oboru lidského snažení a žití nikterak neprojevuje na venek, t. j. nedává najevo známky existence („života"), jest mrtvá: mrtvá věda, mrtvý kapitál... „Kdybys byl andělem, byl by ti Bůh dal duchové neviditelné svátosti..." (Jan Chrys.) Pouhé vnitřní náboženství bez zevnějších projevů jest možné jen andělům, nikoli člověku, jenž jest animal sociale. Ti, kteří proti tomu horují, shledávají docela samozřejmým, jak ve všedním životě tak ve státním řádě, slavení národních a jiných slavností, průvody, pozdrav sejmutím klobouku, odznaky, prapory, různé symbolické úkony, a jsou tu i zákony, jež nad tím bdí. Proč tedy jen s náboženstvím do skrytosti? Proč se jen zde tajit se svým smýšlením?

Hlavní úkony bohopocty jsou oběť a modlitba. Oběť,[11]) specifický úkon klanění... nejvznešenější úkon pod sluncem... O tom viz Ve šlépějích N. 131—142. Rádi bychom vštípili věřícímu lidu a zvláště in-

---

v ústech Israelity nemělo toto slovo tehdy nádech příhany).

[10]) Už za Augustina byli takoví. „Setkáš se s lidmi, kteří praví: Mně dostačí, když Boha v srdci ctím. Nač mi třeba do chrámu jít nebo viditelně mezi křesťany se postavit?" O Viktorinovi viz II. 343 n.

[11]) Protože lidstvo neuchovalo rajskou spravedlnost a žije ve stavu přirozenosti porušené (status naturae lapsae), má oběť vždy charakter **smíru**, a tento prvek nelze od ní oddělit. Náboženství má tudíž cílem též smír kleslého člověka s Bohem. V tom další důvod, proč si nemůže člověk vyrobit náboženství sám: podmínky smíru (a následkem toho i bohoslužbu) předpisuje uražený sám, nikoli ten, jenž za smír prosí.

teligenci co největší pochopení toho, co znamená přesvatá oběť N. Z., mystické obnovování a denní zpřítomnění oběti kalvarské, svatosvaté tajemství eucharistické. Kdyby to pochopili, nebylo by třeba mnoho mluvit o tom, s jakou uctivostí máme být přítomni a s jakou horlivostí máme spěchat k slavení nejsv. oběti. Oltář, nejposvátnější místo na naší ubohé zemi, zdroj, odkud vyvěrá netušené bohatství a zavlažuje bez ustání jak naše duše tak naši dočasnou domovinu, obojí žel tak chudou příliš na pravé poklady.

O modlitbě viz kap. 5.

Nyní jen poznámka o kněžství, bez něhož podle vůle Boží jest náboženství a bohopocta v tomto řádě spásy nemyslitelná. Podle vůle Boží... Mohlo by být jinak... Proč volil Bůh tento způsob? V ráji obcoval člověk s Hospodinem bezprostředně. Svévolně se od něho odtrhl, chtěje být svým pánem, a jeho pýcha za to ztrestána. Když jsme o věci jednali (II. kap. 13. B), opomenuli jsme zmínku o tom, co nás zaměstnává teď. Jednak aby lidská pýcha byla zkrušena, jednak aby se jí dostalo léku, jednak též proto, že následkem zatemnění rozumu, hříchem dědičným způsobeného, člověk snadno přijde na scestí, nemá-li vůdce: Bůh neobnovil bezprostřední styk, jemuž se Adam v ráji těšil, nýbrž ustanovil, že člověk smí a musí s ním jednat a mluvit skrze prostředníka. Tato okolnost v něm udržuje vědomí, že odtrhnuv se od Boha nemohl a nemůže se k němu dostat vlastní silou a přičiněním, nýbrž že potřeboval Vykupitele, prostředníka par excellence; že jedině pro zásluhy jeho byl na milost přijat, a byv omilostněn, že jednotlivé milosti, nezasloužené dary nebes, nemůže ani svými silami sám sobě zjednat... dostává je prostřednictvím jiných. Kněžstvo (katolické), zástupce Krista na zemi, „jen skrze ně může člověk k Bohu.“ Kněz svým zjevem připomíná člověku: „Jsi hříšník, nemůžeš sám k Tvůrci, chceš-li být s ním usmířen, můžeš toho dosíci pomocí jiného, pomocí a prostřednictvím toho, jejž ustanovil on sám za svého zástupce a zároveň za delegáta věřících.“

Stát náboženství nevyrobil, nýbrž našel, jak praví již Aug.; existovalo dříve než on, a bude tu, až ho již nebude. Stát netvoří kněze, kněz není úředník stá-

tu, kněžstvo není policejní institucí státu, kněz není pouhý učitel státem aprobovaný, zjednaný a placený. Lacordaire praví: „Za revoluce vešel do chrámu úředník, hlava vlády, v bílém rouchu s modrým pasem, nesa v ruce kytici, kterou obětoval Nejvyšší bytosti, zakladatelce republiky, a zhroutil se pod tíhou směšnosti... Konal kněžský úkon, nemaje kněžského posvěcení..." Snad jest čtenářům známo, jak Robespierre při onom „náboženském" průvodě, jejž sám zorganisoval, zesměšnil navždy sám sebe před celou Paříží, když kráčel jako „biskup" v modrém fraku s „obětní" kyticí.

K této stručné poznámce Lacordaireově lze připojit úvahu o tom, co je katolický kněz. Člověk — křehký jako každý jiný, snad ještě hříšnější než ty, a vzděláním možná tobě neroven. Možná, že ho dobře znáš; má snad titul profesora, protože vyučuje, nebo ředitele, protože řídí nějaký spolek, stát mu dal úřední titul správce matrik ... Kdybys však chtěl poznat důkladně, co katolický kněz jest, musila by promluvit ona malá budka vzadu v kostele, s mřížkami po stranách, na niž nevěřící lidstvo hledí s pohrdáním, nejeden i s tajemnou hrůzou. Jsi-li celý člověk, nikoli duševní mrzák, jemuž schází srdce a jehož celý život se vyčerpává gramatickými nebo matematickými formulemi, bude ti teď ta budka vyprávět — ovšem jen ve všeobecných rysech, protože doslova povědět, co kdy slyšela, jest jí navždy zakázáno.

Přijde dívka, neznámá k neznámému; má „to" napsané a čte, na hlase i v tváři vidět, že s velkým sebezapřením. Mladičká, kdesi v závodě, odstrkovaná, mateřské lásky nikdy nepoznala, samotinká, opuštěná v chladné cizině. Tu se jakýsi „inteligent" s ní seznámí, jeví zájem o ni, o její žalosti, rozumí jejímu bolu... Nezkušená k němu přilne, drží se ho vší láskou svého lásky potřebného srdce — — Ostatní se domyslíš, a když ho pak prosí, aby nezahazoval květinku, kterou sám utrhl, on první a jediný, jemuž srdce dala, dostane od něho cynickou odpověď. „Tak mluví každá špatná holka, tolik zkušenosti už mám..." Dvojnásob nešťastná než dřív, co jí nyní zbývá? Buď

odhodit zbytek pokáleného života, anebo, když už se dala pošpinit, vrhnout se střemhlav do močálu neřesti. Dvojí možnost pro každou, která nemá víru. Sv. víra však skýtá ještě třetí východisko: „Důvěřuj..." a přivede ji k oné mřížce vzadu v kostele... Věřící dívka volí poslední, podrobí se těžké operaci, poví na sebe, co by nesvěřila ani milované matce, kdyby jakou měla, tím méně sestře nebo nejdůvěrnější přítelce. Napsala vše, ve smutných hodinách, kdy raněné srdce jí nejvíce krvácelo a kdy bolestí skoro o rozvahu přicházela, snad ve chvíli, kdy šťastnější než ona obklopovali vánoční stromek. Napsala a rozhodla se: „Tento lístek uložím a přečtu jej..." Komu? Neznámému, s nímž se po několika týdnech sejde někde v kostele vzadu... jenž možná stojí ještě níže než ona. A on? Vidí, že osud lidského života závisí na jeho několika slovech. Kristus, jenž třtiny nalomené nedolomil... Kněz jí řekne několik slov — slova, jež bys jí mohl říci i ty nebo kdokoli jiný, a snad ještě lépe, krásněji, učeněji, a přece nejde zlomená dívka k tobě, nýbrž... A těch několik slov dostačí. „Nepozbývej důvěry v Boha a v sebe; miluj mnoho a bude ti odpuštěno mnoho; když jsi udělala jednu chybu a jeden nerozum, nedělej druhý; pozdvihni oči i srdce k Matce milosrdenství a útočišti hříšníků, o níž praví modlitba, že nikoho neopouští a nikým nepohrdá..." A dívka, v jejíž tváři se zračila před chvílí zoufalost, pustota, rozervanost, stud před sebou samou, bázeň před pokořením, odchází s tváří tak vyjasněnou, že ten, jenž s ní právě mluvil, ji stěží poznává, když při loučení políbí křížek na štole... Kněz se dovídá, že neznámá jest horlivá čtenářka * * *... Nenašla by v jeho spisech totéž, co právě slyšela od něho? Mohla si vyhledat, co její duše zrovna potřebovala, a bylo by se to obešlo bez pokoření! Ano bez pokoření, ale zdaž by načerpala i povzbuzení, útěchu, posilu? Zdaž by ji učená kniha byla zachránila před nejhorším? A hned za ní muž, příslušník národa, s nímž jeho národ žije v nenávisti a boji... muž daleko starší než on, a jak se zdá, urozenějšího stavu... jest zmaten a bezradný, jak soudit a jak si počínat v politických třenicích a zmatcích... a jde si pro radu k němu!

Případ za případem by mohla ona zamřižovaná budka vypravovat... Ptám se nevěry: „Odkud to?..."

„To jest psychologické..." Proč tedy nejde pro útěchu k vám?"

„Nás zná, musí k neznámému, jenž jest vázán tajemstvím..." Nuže, proč stát, milovník charitativních institucí, nezavede instituci, kde neznámý, vázaný úředním tajemstvím, vzdělaný, učený, pln vlídnosti a laskavosti by zachraňoval duše před zoufalstvím?[12])

„K neznámému..." Vždycky? V exerciciích se naváže „známost" velmi rychle, a jaká! Důkladnější než mezi kolegy v úřadě za celý rok, a přece jdou skoro všichni zúmyslně k sv. zpovědi k exercitatorovi, třebaže mají možnost jít k neznámým, a konají životní sv. zpověď! A minulost mnohého vykazuje nejednu skvrnu temnou!

„To je zvyk, že vůči knězi jest každý docela otevřený..." Nuže, zavést zvyk máte v moci i vy! Deset let na to stačí, zvláště dnes, kdy lidstvo žije rychleji.

---

[12]) Nedávno se skutečně objevil podobný návrh — pro studující mládež. „Na každém ústavě buďtež vybráni dva nejoblíbenější profesoři..." (Jest na každé škole tak veliký zástup „oblíbených" profesorů, aby z nich mohli být vybráni „nejoblíbenější?") A kdo je má „vybrat"? Ředitelský dekret, volba profesorského sboru, hlasování žactva? „Jeden pro studentky" (u těch bude „nejoblíbenější" asi ten, jenž bude obdařen nejsličnější tváří a k tomu ještě svoboden), „druhý pro studenty" (ačli nedostane většinu hlasů spíše mladá sl. Dr. profesorka!), a těm nechať se svěřují..." Nemáme zhola nic proti tomu, proti této konkurenci našich zpovědnic. Difficile satiram non scribere! Jak se nesmát, když jejich vážně míněné nápady nutkají k smíchu! (Viz Tert. Adv. Val 6.)

Tedy zase náhražka. Zoufalé úsilí odpůrců — hledají a vyrábějí o překot kdejakou náhražku: náhražku za Boha, náhražku za náboženství, náhražku za křesťanství, teď i náhražku za sv. zpověď. Slovo náhražka zavání vždycky podezřele. Když se za světové války vyráběly a hledaly náhražky za mouku, za

„Sugesce, že jen kněz má moc odpouštět hříchy, že jest vyzbrojen tajemnou mocí..." Ale vždyť si nejdou vždy pro odpuštění, nýbrž velmi často pro radu, pro útěchu, pro povzbuzení! Vy asi nevíte, že se stává — ne příliš často, ale stává se — že někdy přijde i nevěrec. Nevěříte? Nevěřte, ale pravda to je. Krebs v Dogma u. Leben praví, že se mu to nejednou stalo, doma i na cestách, a uvádí jeden velmi zajímavý případ. „Kdybyste byl věřící a připojil lítost, mohl bych vám rozhřešení dát, takto se musíte spokojit jen s těmi několika slovy útěchy. Ale proč jste se nesvěřil příteli, když jste bez vyznání, nebo proč jste nehledal v Schopenhauerovi balsám na své rány?" „Důstojný pane, přece si rozumíme, nedělejte žerty, netažte se na věci, na něž znáte odpověď lépe než já..."

Vy, kteří se sdílíte s manželkou o všechna tajemství svého srdce, i vy, kteří manželky nemáte, dokažte první nemožnost, aby vám známí i neznámí přinášeli k nohám své viny a hledali odpuštění, své bolesti a hledali útěchu, své vnitřní boje, pokušení, tajemství svého srdce, a hledali povzbuzení. Dokažte druhou

---

máslo atd., bylo to pochopitelné, protože oněch potravin nebylo a žaludek se hlásil k svému právu. Ale zde? Máme Boha, máme pravé náboženství, máme slovo Kristovo, máme zpovědnici — proč náhražky? Napřed Boha sesadí, náboženství potlačí, slovo Kristovo zavrhnou, a když se duše i srdce hlásí k svému právu, hodí mu náhražku. Tou že by se dalo upokojit? Tam se nedal náhražkami ošidit žaludek, zde se nedá ošidit srdce. Viz následující kapitolu.

K onomu návrhu jen krátkou poznámku. Konvertita Maurer vypravuje, že jako dospívající student prodělával těžkou vnitřní krisi. Otci nemožno se svěřit, matce také ne. — Měl neobyčejnou úctu a důvěru k profesoru náboženství (protestant) — jemu se svěřím, jeho požádám za pomocnou ruku v bojích! Stál skoro na prahu jeho domu — ale myšlenka: „Má ženu, s ní si sdílí všechna tajemství — utají před ní, co toho studenta k návštěvě přimělo?" Tato myšlenka rozhodla — protestantský student se probíjel svou krisí sám a málem by byl bez pomocné ruky utonul.

nemožnost, abyste dovedli vlít klid a útěchu do ztrápených duší. Dokažte třetí nemožnost, aby jinoch nebo dívka, jež vám na sebe vše poví, známému či neznámému, na vás pohlíželi stejně jako dřív, ba s důvěrou ještě větší nežli dřív, aby neklopili oči, když se s vámi setkají, a abyste i vy na ně hleděli stejnýma očima jako dříve a nepohrdali jimi, když se dovíte věci, jichž jste se o nich nenadáli![13])

Kněz pracuje s učitelem ve škole, s hochy ve spolku, tam dojde i k živým debatám, sporům, snad i výměně názorů... tam jednají s ním jako s každým jiným člověkem. Jakmile si však položí štolu kolem šíje, vzadu v kostele, jako bychom měli před sebou docela jinou bytost. Proč právě v kostele, proč ne raději ve spolkové místnosti, kde více času a klidu, kde není takový nával?... Přijdou rodiče a dítky, přijdou snoubenci, přijdou manželé — ne vždycky ani ne obyčejně s věcmi, jež patří do jisté sorty románů, ale

---

[13]) Sem by se hodila stať o vznešenosti stavu, jenž zastupuje věřícím Krista Vykupitele, jakož i o povinnosti: „Svatí budou Bohu svému a neposkvrní jména jeho, neboť oběti přinášejí jemu, pročež svatí budou" (Lv 21. 6). Nelze popříti, že málokterá věc tak deprimuje věřícího, plného živé víry, jako pohled na služebníka svatostánku, jenž vede světácký nebo dokonce neřestný život. Jak tísnivé probírat se jistými epochami církevních dějin! Jak tísnivě působilo to, co jsme viděli, slyšeli a četli po r. 1918 u nás. Ale tyto smutné věci nemění nic na slově sv. Efréma: „Nikdo nepohrdá perlou, vidí-li ji v blátě." Důstojnost a vznešenost stavu, od Krista samého tak posvěceného, nemůže být snížena tím, že se do svatyně někdy dostanou a v ní službu svatou konají svatokrádci jako Ofni a Finees. Viz šestero knih sv. Jana Chrys. o kněžství, Řehoře Vel. knihu pastorální, řeč Efrémovu, Memoriale od Arviseneta. Jistě uzná i nevěrec slova Chrysostomova, že nad sluneční paprsek čistá má být ruka, jež se denně dotýká nejsvětějšího, v níž denně spočívá syn Matky panenské, jež se každou chvíli zvedá nad hříšníkem, aby ve znamení kříže mu dala rozhřešení, jež světí a žehná...

přijdou s bolestmi, o nichž nemá ani otec ani snoubenec ani manželka potuchy nebo zdání, a hledají balsám na tajné rány srdce od Krista, prostřednictvím kněze, jenž ve společnosti možná neznamená zhola nic, ale jenž má jednu věc, kterou nemá nikdo pod sluncem: vlévat do zraněných duší pokoj, jehož svět dáti nemůže.

* *

O zakladatelích náboženství, mluvíme-li přesně, nemůže být řeči. Konfutse, Zoroaster a jiní dali neb upravili jen zevnější formy náboženství již existujícímu, ale nezaložili a nezavedli náboženství.

Zevšeobecnělý náhled, že náboženství „vzniklo" z pověrečného strachu před přírodními zjevy nebo z „touhy" po spojení se zemřelými a pod., a že vývojem (à la Darwin) z forem nejnižších (fetišismus, uctívání zvířat a pod.) dosáhlo forem dokonalejších, jest nejen v odporu s Písmem, nýbrž vyvráceno metodou čistě historickou od Viléma Schmidta S. V. D., jemuž misionáři jeho řádu poskytli materiál ze všech úhlů světa, šestisvazkovým dílem Der Ursprung der Gottesidee. Nejstarší kmeny, pokud naše znalost sahá, si představovali Boha jako osobu, jako Stvořitele všech věcí, původce a normu veškerého mravního zákona, nazývali ho otcem, uctívali ho bez obrazů, sídlícího v nebi, bez ženy; byl jim pánem života, věčný, všemohoucí, vševědoucí, dobrotivý, dokonalý, hříchy trestal zde nebo za hrobem (tedy věřili v nesmrtelnost duše!); ženy měly podíl na bohoslužbě spolu s muži — tito obětovali prvotiny honby, ony prvotiny plodů. Pak se začala tato celkem čistá idea božstva zatemňovat, bohů přibývalo, pojímáni lidsky (ženili se atd.)... Zmatek se stupňuje tak, že v Japonsku měli 800 miliard bohů, v Egyptě jim rostli v zahradě (cibule) a běhali po ulicích (kočky), v Indii ze zástupů bohů vynikl Višnu, jenž se stále vtěloval, přistupují bohyně, zlí bohové nebo duchové atd., s tím souvisí lidské oběti... Jinde byli bozi personifikace lidských ctností i neřestí (Řecko!), existovali „národní" bohové (dnes „národní církve"), Syr uctívající Bála a Filišťan ctící Dagone nepopírali

existence Jehovy, Boha Israele, ale jejich bozi byli prý mocnější, proto jim mohli dát v boji vítězství. U zdivočelých kmenů? Tam upadlo spolu s kulturou i náboženství na nejnižší stupeň, jak vidíme dodnes v centrální Africe.

S těmito vědecky zjištěnými a zaručenými vývody srovnej na př. „učený", aprioristický, z vlastní hlavy vysoukaný a ničím nedoložený výklad Bastianův o tom, jak vzniklo náboženství a kněžství. Napřed sáhodlouhá rozprava o divochu, původci a vynálezci náboženství, jejž „zadávil lev, a on, obdivuje se jeho síle, začal v něm (?? v jeho žaludku?) vidět a uctívat bytost božskou..." Celý nesmyslný výklad nemožno zde otiskovat — hodil by se docela dobře do rubriky „Pro zasmání." Pak vysvětluje, jak jinde si udělali boha z krokodila; „tak vzniklo náboženství." A na konec: „Vždycky byli lidé, kteří těžili pro sebe z lidské hlouposti. Někteří začali krokodila s velkými obřady krmit, lidé tu stáli s otevřenými ústy, a tak vznikl kněžský stav." Jakoby byl Bastian toho zadáveného černocha i tyto lidi, těžící z lidské hlouposti, na vlastní oči viděl! Tak určitě a kategoricky to tvrdí! Jako Darwin, když mluví o „vyhynulých strakatých skřivanech" nebo jeho pomocník z Jeny o monérách a o Lemurii, dávno do moře propadlé. Vím, že dnes je Bastian odbytá veličina — ale jak málo let tomu, co byl ještě autoritou! A jakou!

Učených výkladů, jak vzniklo náboženství, je více než chroustů v teplém máji. Van Ende jest přesvědčen, že se vyvinulo ze zvířat — podle něho vznik náboženství má na svědomí kráva. Brinton myslí, že se vyvinulo z opice — ale abychom si rozuměli: z opilcovy „opice", kterou učený pán nazývá „zdvojením osobnosti".

Psychoanalysa, jak nazývá Freud svůj systém.. Vhodnější by bylo nazvat jej pansexualismem. Vycházeje z pozorování jistých zjištěných, a to abnormálních zjevů pohlavního života, vyvozuje z nich důsledky logicky nesprávné, fakty z dějin a všedního života nikterak nedoložené, a činí člověka bytostí veskrze pohlavní. Všecko jeho jednání a chtění prý jest výplod pohlavní sféry, jejím zjevem jest i nábožen-

ství a mravnost... z věci, jež jest **složkou tělesného** života člověka — jen složkou! — vyvozuje jeho **celý duševní život** se vším, co vznešeného má a co jej spojuje s Bohem. Svoboda vůle při tom ovšem bere za své, a člověk se stává zvířátkem, jež v sobě rafinovaně vypěstilo tělesnost. Náboženství tedy výplod pohlavní sféry, proti jejímž nezřízenostem se co nejrozhodněji staví!

Lépe by udělali, kdyby se pokoušeli objasnit původ **modloslužby!** Stačilo by otevřít knihu Moudrosti, a tam by se dověděli (14. 12 nn): „Počátek odpadu od Boha byl výmysl vyrábět modly, a vynález tento byl zkázou života. Neboť s počátku model nebylo... Jen plané blouznění lidské je uvedlo na svět... Otec, přílišným smutkem ztrápený, dal si vyrobit obraz syna, jejž mu předčasně smrt vyrvala. Ponenáhlu začal jako boha uctívat člověka, jenž byl zemřel, a předepsal svým podřízeným obřady a oběti. Časem se tento bezbožný obyčej vzmáhal víc a víc, a nakonec byl zachováván jako zákon. Z rozkazu vládců byla pak modlám prokázána božská pocta. Podobně vyrobili si lidé obraz krále, aby mohli nepřítomnému holdovat jakoby byl přítomen... Dav, uchvácen krásou díla, pokládal za předmět bohopocty toho, jenž donedávna jako člověk byl uctíván. To bylo tedy osídlem lidstvu, že zkrušeni neštěstím nebo poslušni vládců **nesdělitelné jméno** (= Boží) kamenům a dřevu dávali. Nebylo jim dosti na tom, že v poznání Boha zbloudili, nýbrž žijíce ve strašném zmatku nevědomosti, tak velká zla štěstím nazývali. Při své bohopoctě (t. j. modloslužbě) **nedbají čistoty života** ani **čistoty manželství...** Všichni vesměs jsou oddáni... podvodu, úplatnosti, týrání dobrých, smilstvu, cizoložství, rozvratu manželství, výstřednostem... Bohopocta nicotných model je totiž všeho zla počátek, příčina i konec. Protože pak důvěřují v neživé modly, nebojí se ani trestu, když křivě přisahají..." Tak Písmo sv., a srovnávací věda náboženská, pokud jest poctivá a věrohodná, jeho vývody potvrzuje.

(Tato kapitola z části podle Alb. Weisse, Lacordaira, T. Pesche.)

XXIV. Náhražka za křesťanství.

Proč čerpáme vodu bahnitou a kalnou,
a nehledáme pramen křišťálový, čistý?
(Theodoret.)

A) Proč náhražku?

„Křesťanství se přežilo, potřebuje reformy..." volají jedni. „Učení Kristovo není ztrnulé, jest schopno reformy," tvrdí druzí, blahovolnější. Od prvopočátku musila církev proti těmto bludům bojovat. Valdenští, husité, protestanté a jiní byli do duše přesvědčeni, že církev jest v nauce porušená a v mravech nadobro zkažená, oni pak že jsou povoláni (od koho?), aby ji přivedli k prvotní „apoštolské" neporušenosti, neboli moderně, aby ji reformovali. Reformátor Marcion (2. stol.) podle svědectví svých lidí „nepřinesl nové náboženství, nýbrž porušenou nauku Kristovu reformoval. Ó přetrpělivý Pane, jenž jsi tolik let snášel převrácení svého učení, až ti Marcion na pomoc přispěchal!" (Tert.) Jestliže Marciona prohlašujete za vyslance Božího, musíte ho co takového i dokázat! (Si poterit dici, debebit etiam probari.) Tímto klínem pravdy jest vyvrácen každý blud. (Týž.) Kdo něco tvrdí, ještě nedokázal. (Shakespeare.)

Reformovat, kouzelné slovo, mající nevysvětlitelnou přitažlivost na „malé a převrácené duchy, kteří by raději reformovali Boha než sebe" (Aug.; podobně Avila o těch, kteří chtějí reformovat církev, místo co by byli dbali vlastní nápravy). Jiní zase tvrdili, že církev Kristova jest nedokonalá, oni pak že přicházejí ji zdokonalit (Priscillianisté, Montanisté...) Byli bludaři, kteří prohlašovali Starý Zákon za epochu Boha Otce, stadium přípravy. Příchod vtěleného Syna Božího byl podle nich stadiem přechodným... Teď přišli oni, stadium poslední, vrcholné, vtělený Duch sv., za něhož se pokládali a vydávali. Před lety tvrdil tak o sobě ženatý zakladatel jakési blouznivé sekty na Moravě. Ale — nač mi třeba chleba, jejž nabízí ďábel, kdyžtě mám chléb, jejž podává Kristus? (Max. Tur.) Koříme se vlastním bludům svým. (Shak.)

O svém božském poslání byl přesvědčen každý bludař. K tomu se narodil, aby přinesl lidstvu čistší, opravené, zdokonalené křesťanství. Že nad jeho dílo už nebude dokonalejšího nikdy nic, bylo každému samozřejmé. Nikdo již nebude od nebe poslán, aby zdokonalil jeho. Jenže jak již Tertullián upozornil, žáci a nástupci bludařů nebyli téhož přesvědčení a kráčeli po dráze reformace (t. j. deformace) ve šlépějích svých mistrů dále. Luteráni tvrdí bez obalu: „U Luthera nemožno se zastavit, nutno jít dál... on nám ukázal jen cestu.“ Cestu... napřed pryč od Říma, pak pryč od Krista, a konečně pryč ode vší víry v Boha. Zdokonalené křesťanství či lépe náhražka za ně... Ze zdroje osvícení si učinili podnět zaslepení (Lev Vel.). Zdaž těm, kdož trpí závratí, se zdá země pod nohama pevnou a stabilní? (Řeh. Vel.) Koho by věc zajímala, tomu doporučuji dílo P. Alb. Weisse Die religiöse Gefahr. Tam se dočte, kolika novými náboženstvími se může honosit minulé století: náboženství Kantovo, Lessingovo, Bismarckovo... náboženství názoru dne, noční stránky, akosmické, vytříbené, estetiky, neznabohů(!), gentlemana, úcty, ducha, věčného světla, člověčenstva, urny, požitku, budoucnosti atd. atd. Otevře-li se brána bludu, jest bludů bez počtu. Do Říma vede jen jedna cesta, bludných je na tisíce. Převelmi mnoho víry najdou v lidu cesty nepravdy. (Theodoret.) Kdo sám pravdu nemá, nechce, aby jiný ji měl. (Afraates.) Ó nebeský dar, smrti protijed, jejž blázniví v jed proměnili! (Efr.) Nevěřte, že každá voda nás obmyje. (Dante; „že každý mastičkář vás svými medicinami vyléčí.“) Ale kdo se nechce poddat pravdě, propadá nezbytně bludu.

Jde-li o to, jak nahradit etiku křesťanskou, máme podobnou pestrou podívanou. Desatero jest samozřejmo modernímu člověku překonaným stanoviskem; tedy najít něco lepšího! Jeden přes druhého nabízí svou mravní formuli, jež prý lidstvu dostačí. Z P. Weisse vybírám z celé masy několik. Jeden praví: „Čiň, co ti dělá dobře, varuj se toho, co ti dělá nedobře... toto jediné přikázání nahradí veškeré křesťanství.“ Druhý: „Čiň, co souhlasí s příčinami a účelem činů.“ Fichte: „Každý tvůj čin ať leží v oné přibližné řadě,

jejíž cíl je tvá absolutní neodvislost." A tak to jde bez konce. Jak docela jinak zní slovo Kristovo: „Milovati budeš Pána Boha svého z celého srdce svého a bližního jako sebe samého...," slova, jimž porozumí dítě ve školní lavici, prostý indián ve svém wigwamu, nekulturní divoch v rákosové boudě, o němž může učenec rozjímat celý život, jehož provedení dokáže dítko, ale v nejvyšší dokonalosti ho nedosáhne ani světec. (Viz str. 157 pozn.)

„Lepší" náboženství... Co řekl sv. Pavel o novotářích? „Kdyby anděl s nebe přišel a jinak kázal než my, pryč s ním." (Gal 1. 8.) Slovo Kristovo jest slovo Boží a proto neschopno opravy neb zlepšení; slovo věčné Pravdy, a proto beze změny — každá odchylka od něho znamená blud jako odchylka od násobilky znamená chybu; slovo nejvyšší autority, a proto pro všechny závazné, vždy a všude. Vášně protestují, ty jsou příčinou, proč chce člověk smést se šíje jho zákona Kristova; jenom smyslnost hledá náhražku, „pokrokovější" náboženství.[1]) Slyš hlas pohana ze 14. století, autora Decamerone, jenž se vlivem mnicha Cianiho sic napravil, ale zkázu způsobenou tím nenapravil. „Člověk jest stvořen pro radost, nejkrásnější radost však jest láska (co si představuje tento nečistý novelář tímto slovem!), naše tělo jest jí poddáno, Venuše zatlačí Marii..." Mimoděk si nečistý vzpomněl na to, kdo jest lidstvu ideálem nejkrásnější nepokálené čistoty. V jeho novelách zaujala Venuše fakticky místo Matky Boží; i jiní tehdejší autoři, milovníci oživlé pohanské kultury (renaissance, humanismus!) odvracejí zrak od sv. Panny, a snížení dívky i

---

[1]) Všechny sekty se dostaly na cestu mravní nevázanosti, buď hned nebo po letech. Husité stejně jako Čeští bratří, luterští i kalvínci, lolardi... Amalrikáni, vzniklí ve 12. stol., prohlašovali o sobě, že jsou vtělený Duch svatý, proto prý nepotřebovali svátostí, a ve svých schůzkách hověli volné lásce. T. zv. tolerance jest lhostejnost vůči pravdě a bludu, vůči **dobru** a **zlu.** Zde patrna propast mezi křesťanstvím a moderní dobou. Náboženství prohlašováno za věc soukromou, aby jako taková propadlo ponenáhlému odumření.

ženy začíná! Eneáš Sylvius mluví bezmála jako Boccaccio: „Lidé mají rádi koně a psy, proč by nemohli mít zalíbení i v ženách?“ Protestanté šli ještě dál, v jejich školách byly vážné pochybnosti a spory o tom, má-li žena duši. Jenom zachránit mravní nevázanost stůj co stůj! To náboženství dostane naše placetum, jež k tomu našemu požadavku řekne amen. Vzpomínám na Florenta, rytíře z báje, jenž slíbil ohyzdné čarodějnici, že si ji vezme, když mu poví rozluštění hádanky, na němž závisel jeho život.

Modly (II. 13, 510)... Čteme-li, že Kaligula stavěl sám sobě chrámy, uvědomíme si, že byl blázen... vždyť svého koně jmenoval konsulem. Dovídáme-li se, že Schopenhauerovi kterýsi jeho ctitel zřídil kapli, a že frankfurtský filosof byl radostí takřka bez sebe, když o tom zvěděl („To jest první kaple mně postavená, už to začíná...“ bohužel tou kaplí to i skončilo!), jest nám trochu divno, že jeho životopisci o věci nemluví... Proč asi?.. Bůh věčný, nestvořený, stvořil člověka k obrazu a podobenství svému. Modly, fetiše, si vyrábí člověk podle chuti a gusta svého, a klaní se jim, jak dlouho se mu chce. Eskymák svým bůžkům nařeže nebo je rozdrtí a udělá si nové, když ho nevyslyší. Jinde jim zůstanou „věrni“, dokud nepřijdou do módy noví. Typickým dokladem jest „osvícená“ Francie. Napřed byl modlou Voltaire — jeho apotheosa, když byl naposled v divadle, tři měsíce před smrtí... Dávala se jeho Irena, přítomné královny si nikdo ani nevšiml, jeho poprsí na jevišti uctíváno jako od věřících ostatky sv. kříže — defilé herců... Pak nová modla: Marat. Když padl dýkou Charlotty Cordayové, prokazovali mu Jakobíni božské pocty; jeho poprsí bylo vidět všude, u cest, na náměstích, jako v katolických krajích kříž nebo Madonnu. Jeho mrtvolu chtěli vozit v triumfu po celé Francii, ale musili od toho upustit (červenec! syfilitik!). „Ježíš byl prorok, Marat byl bůh...“ Na náměstí Caroussel zřízena pyramida, kde uschovávány jeho relikvie: vana, kalamář, lampa... dnem i nocí tam stála čestná stráž; jeho srdce bylo ve schráně, před níž hořelo věčné světlo. Pojmenovali po něm nikoli pařížské ulice, nýbrž narozené děti. To bylo r. 1793. Nedlouho potom

se objevil v novinách obratně sestavený článek — výsledek byl, že tělo nového boha vyhozeno z Pantheonu a vhozeno do stoky, pyramida rozbita a stateční republikáni své děti „přejmenovali“ na Charlottu Cordayovou. Pak další dočasné modly: Robespierre a „Republika“ — obě modly popravili sami — první r. 1794, druhou r. 1804; na jejich místo nastoupil Napoleon... při korunovaci mu napsali nad trůn: „Já jsem, kterýž jsem...“ Za osm let při jeho deportaci na Elbu ho chtěli v Avignoně utopit, v Orgonu oběsit. Napoleon III. byl do jisté míry modlou — dokud měl při svých dobrodružstvích štěstí. Při prvním nezdaru sesazen (1870)...

Tato novověká modloslužba se šíří víc a víc... Náhražka za náboženství! „Něco lidu dát musíte...“ I tam, kde není Bůh „sesazen“, patrný vliv této modloslužby. Kult osob... nikdy nebyl osobní kult ve věřícím středověku pěstován tak, jako v „demokratickém“ 20. věku. Jen se rozhlédni!...

B) Obejde se lidstvo bez náboženství?

Kolik učených i neučených se této ilusi oddávalo! Nejen že se obejde... lépe mu bude bez něho! Aby se země stala rájem, netřeba prý nic víc leč odstranit náboženství. Výrok Diderotův o posledním králi a posledním knězi jest známý... pak prý bude na světě blaze. Voltaire: „Křesťanství zaplavilo svět krví; vyžeňte theology a bude pokoj.“ Škoda, že se nedočkali, jak blaze Francii bylo, když jejich přání aspoň do jisté míry se uskutečnila! A po r. 1795 byla nejzbožnější třídou francouzského obyvatelstva šlechta, tedy stav, jenž před r. 1789 hověl nevěře nejvíce. Odkud asi ta změna?...

Obsah svého pojednání můžeme vyjádřit třemi slovy:

mravnost bez Boha...
společnost bez Boha...
utrpení bez Boha...

Obejdou-li se ti tři bez Boha, pak se jistojistě i lidstvo obejde bez náboženství.

Mravnost bez Boha... mravní zdokonalení jednotlivce bez víry v Boha... Bayle byl, pokud vím, první, jenž prohlásil: „Bez náboženství může být člověk též mravný a pořádný." Po něm opakují jiní: „My také učíme lidstvo konat dobré a varovat se zlého, a sice bez Boha, bez víry, bez desatera, jež vy prohlašujete za zákon daný člověčenstvu od Boha." Učíme — zdalipak i naučili? O to jde! (Viz str. 156 n.) „Já též učím hudbě, ale bez not, bez hudebního nástroje... já také učím cizím řečem, ale bez gramatiky, bez konversace..."

V 16. stol. zanítila půl Evropy jak elektrická jiskra fráze: „Netřeba dobrých skutků, stačí jen věřit." Nové náboženství, vítané vášním, duším nečistým a líným k práci o vlastní dokonalosti. Moderní racionalismus, do jehož vod z velké části vpluli vyznavači wittenberského popěrače nutnosti dobrých skutků, učí pravý opak: „Nezáleží na tom, co kdo věří, ba netřeba vůbec co věřit, jen když člověk počestně žije." Ohlas slov Baylových nahoře uvedených! Čelakovský má v odpověď na tuto řeč vhodný epigram: „Nač třeba pramene v horách, jen když jsou roury plné vody..." Zle žije, kdo nedobře v Boha věří. (Aug.: male vivitur, si de Deo non bene creditur.) Pokušení přibývá, kde víry ubývá. (Týž.) Mravnost jest výkvět víry. Kde víra otrávená bludem, tam jedovaté květy a plody; kde žádná víra, tam žádné plody. Jak brzo začal „muž Boží" lomit rukama nad ovocem svého učení! Janssen podává ve II. a III. díle svých Dějin německého národa doslovné výroky Lutherovy, ronícího podezřelé slzy nad úpadkem mravnosti v řadách těch, kterým se dostalo požehnání jeho evangelia.[2])

---

[2]) Lev Vel.: „Ti, kteří ze svých statků udělují bližním, napodobují štědrost Nejvyššího, jenž ze svého bohatství obdaruje veškeré tvorstvo. Pravý opak jsou zvířata (pecudes), která se starají jen o sebe a o své mladé, cizí bídě však přispět a pomoci nedovedou..." O tom jinde. „Moderní" člověk souhlasí, ba jde ještě dál: i „mladé" požírá, aby se o ně nemusil starat. Nietzsche: „Otrocká morálka křesťanská, škola nízkosti, snižuje lidský charakter, takže ani necítí,

Mořic Wagner byl přesvědčen (není sám!), že jednou vyspěje lidstvo tak dalece, že se obejde bez náboženství; vědomí povinnosti se prý vivine v takovém stupni, že všechna dogmata budou zbytečná. Co odpovědět? Po 28. říjnu 1918 přišli ke mně studenti: „My jsme se ‚usnesli', že profesoři nebudou zkoušet, nýbrž jen přednášet... v republice každý student bude pokládat za povinnost cti, aby studoval, i když se známky dávat nebudou... A pak jsme se ‚usnesli', že profesoři nebudou dozírat na mravné chování... v republice bude vymáhat čest, aby každý student se vzorně choval, i když se nebude dávat vysvědčení ani psát známka z mravného chování, i když bude zrušen karcer a jiné tresty..." Poznámky tuším netřeba tam, kde mluví věc sama.[3])

Společnost bez Boha... Leibnitz píše r. 1705: „Tím, že se (bezbožci) cítí prosti vší bázně před bdící prozřetelností a před hrozivou budoucností, povolují uzdám svých zvířecích náruživostí a snaží se jen o to, aby zkazili i jiné... Takové názory se pak v literatuře rozvíjejí a připravují systematicky půdu všeobecné revoluci, jež ohrožuje Evropu. Ničí poslední zbytek ušlechtilých citů, jež na zemi ještě existují, na př. lásku k vlasti a k veřejnému blahu, starost o potomstvo, ochotu obětovat život ve službách lidstva. Tyto ušlechtilé city zmizí, jakmile nebudou mít opory v morálce a v pravém náboženství...

---

jak se zahazuje, když slouží jiným." Charron, Spinoza a jiní: „Soucit je hanebnost; naše pokolení se musí vymanit z ponižujícího vlivu křesťanství a místo něho zavést pravou humanitu" (asi jako v SSSR). „Jediný rozumný prostředek pomoci chudému jest ponechat ho jeho osudu." Co z toho pojde, viz str. 114.

[3]) Duplessy vypravuje o atentátu, jenž se udál před lety v rychlíku Paříž—Marseille. Tři bandité v neděli v noci ve vlaku přepadli jedno oddělení, několik cestujících zranili, došlo i k vraždě, oloupili všechny a zmizeli. Kterýsi duchovní správce hovoří o věci s dělníkem, socialistou, a táže se ho: „Co myslíte, zdalipak byli ti tři darebáci tu neděli na mši svaté?" „Nedělejte nemastné vtipy a nemluvte mi nesmysly."

A bude-li kdo prolévat potoky krve buď ze ctižádosti nebo z pouhé choutky, převrátí-li vše, nebude se nad tím nikdo pozastavovat. Takový Herostrat bude v očích všech hrdinou... Jenže se může stát, že všechno zlé, jež chystají jiným, postihne je samé. Bude-li se pro tuto duchovní nemoc, jejíž zlé účinky již lze cítit, hledat včas lék, může být těmto zlům včas zabráněno. Bude-li však nemoc pokračovat, přivede Prozřetelnost lidstvo na pravou cestu revolucí, jež z ní (nemoci) nezbytně vznikne." Tak velký filosof r. 1705. Revoluce sice nepřišla hned, jak tyto řádky napsal, ale přišla.

O něco později (r. 1789) napsal švýcarský historik Jan Müller: „Evropa ještě pocítí, jaké následky bude pro ni mít pád víry." Jen domluvil a vypukla červencová revoluce. Nespadla s nebe; nevěra dlouhých desetiletí, ovoce to pusté nemravnosti ve zdech Versaillí, jí připravila půdu. Spíš bychom se divili, že nevypukla dříve. Léta 1789—95 v Paříži, ve Vendée... Informuj se o tomto úseku francouzských dějin z kteréhokoli díla, ať vyšlo z péra katolického historika či nevěřícího, ať z něho mluví patriotický francouzský republikán, nadšený pro 14. červenec 1789, nebo Angličan, hrdý na Nelsona, ať odsuzují nebo omlouvají a „vysvětlují" — v jednom souhlasí všichni: že tehdy „Velký národ" se jako v ráji nikterak neměl. Ale proč se ani tehdy neomezili na pouhou negaci, t. j. nevěru? Proč i tehdy hledali náhražku za víru v Boha? Hledali a našli: bohyni rozumu... Jaký lid, takové náboženství! Když po letech došlo ke konkordátu s apoštolskou stolicí, osvědčoval první konsul, že zavádí zase katolické náboženství, protože se k němu „hlásí většina obyvatelstva" — tedy nikoli proto, že jest pravé! Ale tento muž ve víře tak lhostejný prohodil jindy: „Člověk bez náboženství? Však jsme ho viděli, jak vypadá, po r. 1793..." (Viz str. 231 nn.)

Francie bez Boha... Jak vypadala kultura hospodářská? Továrny mrtvé, bez dělníků a bez práce, pole neobdělaná, v zemi hlad. Což kultura ducha? Všechny školy zavřeny, gymnasia, akademie, university... jen polytechnika otevřená (pracovala pro účely materielní!). Hébert, Chaumette a jiní mínili:

„Buď se na školách učí tomu, co jest obsaženo v deklaraci „práv lidství", a pak jsou zbytečné; nebo se tam učí něčemu jinému, a o tom nechceme vědět." Kdo by při tom nevzpomněl výroku kalifa Omara při spálení alexandrijské knihovny! Jenže Omar byl barbar... Vyznavači náboženství rozumu spálili velkou knihovnu pařížskou, zničili archivy, nesčetné sbírky vzácných dokumentů a rukopisů... k tomu došlo po vybití klášterů! Luza má vždycky zvláštní potěšení, může-li ničit duchovní poklady, o jichž shromáždění pracovala celá staletí. V novinách a na divadle vybízen „lid" k vraždění a loupení, censurován i Voltaire (věty: „Kdo na pouhé podezření uvězní Římana, je tyran... Bozi, vyplenťte ze země každého, kdo se zálibou prolévá krev..."). Při slovech: „Zákony, nikoli krev", ozval se v hledišti hlas: „Krev, nikoli zákony" — byl to poslanec — „zástupce lidu"!

Desmoulins prohlásil: „Srazte ctnost k zemi! Nepřinášejte na oltář svobody jiného zápalu leč zápal zločinu! Vládnout musí právě to, co omezenci nazývají zločinem. Smíříme vše v krvi papežů, králů, biskupů, kněží a všech ostatních, kteří v Evropě milují ctnost. Nebudou-li aspoň dva miliony zpátečníků pobity, nelze zbudovat nový šťastný věk..." Pod guillotinou ovšem smýšlel jinak. Jeho slova byla opakována r. 1848 v italské revoluci. A jaké ovoce přinesla nevěra tam? Stejné jako v Paříži!

Asi před sto lety pravil Donoso Cortez: „Náboženský teploměr klesal, musil proto stoupat politický, a to již plná tři staletí. Feudální království se proměnila v absolutní. ‚Musíme mít miliony ramen, jež by společnost hájila...' Vznikly armády, jež chránily pořádek miliony bodáků — i v míru... Ale teploměr náboženství klesal stále. ‚Už nám nestačí miliony ramen, musíme mít ještě miliony očí, abychom všude a všecko viděli...' Tak stvořili policii. Pak se ještě ukázalo, že potřebují miliony uší, provedli administrativní centralisaci. ‚Musíme být všudypřítomní...' Tajná policie atd...." Nakonec praví: „Nyní buď začne náboženský teploměr stoupat, a pak všechny tyto věci budou zbytečné; nebo bude klesat dál, a pak nezbývá leč bezuzdné tyranství — tak to skončí."

Od Robespierra uplynulo asi jedno a půl století. My sami jsme viděli a vidíme na vlastní oči, jak vypadá společnost bez Boha. Tentokráte na východě Evropy, s tím rozdílem, že Moskva provedla své zásady ještě důsledněji a trvaleji než kdysi Paříž. K nejlepším informacím o vzniku a ovoci bezbožeckého bolševismu patří bez odporu díla A. Rachmanové, zvláště její deník. Jest výmluvnou ilustrací a zároveň odpovědí na naši otázku, obejde-li se společnost bez Boha a bez náboženství.

Statistická data. Věznice, jisté oddělení nemocnic, ústavy pro choromyslné... procento sebevražd, rozdílné ve státech s obyvatelstvem celkem věřícím a zemích víře odcizených... Anarchie, nihilismus...

Bůh schází zámožným kruhům, a proto spějí požívavostí ke zkáze. Schází nižším vrstvám, a ty závist a nenávist žene k demokracii dýky. Tak o své vlasti Lacordaire. A jinde, v „lepších" státech? Vlády se stále mění, protože nemohou odpomoci nespokojenosti národů... jak když neseš břímě a unaven je přehodíš na druhé rameno — na jak dlouho? „Monarchie nebo republika — obojí jest celkem totéž, jen etiketa jest různá, a lépe bude, navrátí-li se národové k Bohu a náboženství." Bez Boha? Stát se spokojí, že dá lidu policajty, a ti mají úkolem hledět, aby zlo nebylo tak příliš navenek patrno; ale pomýšlet na uzdravení?.. A pak, neviděli jsme, že lhostejností k víře to začíná a lhostejností k vlasti to končí? Co mu na tom záleží, že vlast zahyne, jen když jeho kasa dobře pochodí; bude si moci udělat život ještě pohodlnější, ještě více rozkoší...

Utrpení bez Boha... Chce-li Bůh koho odvrátit od cesty zkázy nebo od nevěry a přivést k sobě, pošle na něho utrpení. V životech světců se o tom lze dočíst na každé stránce, a jinde? Věc není tak řídká! Lafontaine, Laharpe, Green, Konstantin Volney, Heergard... Zde selžou všechny prostředky moderní knižní filosofie. Za stolem se dá tento problém řešit hravě. Ale suď sám, co říci o lécích, jež docela vážně jistí lidé proti bolesti podávají: koncerty, obrazárny, musea, divadla, obdivovat se krásám přírody... Jsme skoro na rozpacích: myslí to autor vážně či si

tropí posměch z věci tak vážné? Komedií připadá mým nepřátelům má tragedie. (Řeh. Naz.) Trpícím málo kdo rozumí (parum fidei miseris est, Sallust), ale Didona osvědčuje Aeneovi: „Protože vím, co znamená trpět, naučila jsem se trpícím pomáhat (dovedu jejich bolesti chápat).“ Trochu rozumněji než výroky nahoře uvedené zní fráze: „Dobro společné, jemuž prý musí ustoupit štěstí jednotlivce... vznešený vývoj vesmíru, jemuž musí jednotlivec své štěstí přinést v oběť...“ Kdyby takový filosof byl sám na místě toho, přes jehož zničené životní štěstí se tak lehce chce přenést! Jak nesympatické mi byly jisté postavy v dějinách, jež podle této zásady jednaly! Tato věc odvrátila Onno Kloppa od velebeného krále X. Y. a nakonec ho přivedla do lůna církve. Koriolán praví u Shakespeara matce:

„Tys vždycky říkávala, pro duši
že neštěstí jest kámen zkušebný,
že všední nehody nést dovedou
i všední lidé; na moři když klid,
pak hravě po něm pluje každý člun.
By rány osudu i nejtěžší
duch nesl klidně, k tomu nevšední
jest síly zapotřebí...“

Ale což musí každý sám na sobě zakusit veškeru ubohost a prázdnotu, obsaženou ve slově „duše bez Boha,“ než pozná a uzná, co člověk bez věčného světla a duše bez Boha jest? Musil na Konstantina Volneye (de Chasseboeuf) plavícího se po moři poslat Pán bouři jako na Jonáše, na Schopenhauera, Heinea a jiné nemoc jako na Antiocha, aby se naučili prosit a modlit se? Okolnost, že u prostých lidí se najde spíš víra než u inteligentů, přičítají mnozí nedostatku vzdělání. Jaký omyl! Za prvé by bylo lze uvésti celé legie velikánů ducha, kteří měli víru „jako bretoňský sedlák“ (výrok Pasteurův o sobě), a za druhé, zde by mohli mluvit duchovní správcové našich vesniček. Rány osudu... Inteligent sáhne k prostředku, jejž mu pro podobné chvíle nabízí Stoa. Věřící prostý muž nebo žena mluví jak onen v Jiráskově U nás: „A přece se to udělalo... Přece jsem to snesl a přečkal ..“

Ano, Kristus mluvil jinak! Jeho řeč horská, jeho evangelium prozřetelnosti (Lk 12.) ... Pán se sklání k trpícímu, s láskou a soucitem, jehož bylo schopno jen božské srdce, svým příkladem nás vede k tomu, abychom utrpením oslavovali Boha, zatím co antika prohlašuje za vrchol moudrosti apatii vůči bolesti, a konečně pln nadzemské velebnosti nám ukazuje zřídlo, odkud do duše zraněné pramení nebeská útěcha. „Pojďte ke mně všichni, kteří se lopotíte... Blahoslavení lkající..." Toto požehnání, z náboženství plynoucí, nepopře ani bezvěrec, je-li jen poněkud upřímný. (Viz kap. 6; Maria II., kap. 26.)

Devatenáct staletí z křesťanství žilo, i dvacáté z něho žije. Reální hodnoty, jimiž se může honosit, podrželo neb převzalo z křesťanství. Dnešní lidstvo spěje sice sedmimílovými botami k mravnímu úpadku; zkoušejí se všemožné prostředky, aby hynoucího zachránili, různé ty nové „způsoby života", jen lék osvědčený zkušeností tisíciletou zkusit nechtějí: návrat k náboženství Kristovu, k životu v Kristu a z Krista. Křesťanství přivedlo k novému životu shnilý starověk, a že i dnes jest s to konat nemenší divy, jsou důkazem zprávy misionářů... ještě dnes dovede kanibala proměnit v beránka. (Charlevoix, Histoire de Paraguay.) „Moderní" lidstvo se vrátí jednou ke Kristu, o tom nemá nejmenší pochyby, kdo se vyzná v dějinách a kdo pozoruje, kam se společnost řítí. Jsem jist, že nejeden čtenář, zvláště z protivného tábora, bude asi tento výrok pokládat za lesklou frázi. Ale zdaž by se nebyli usmáli podobnému „proroctví" učedníci Voltairovi před r. 1789? A přece se „Voltairova" Francie vrátila ke Kristu, jejž zavrhla — když prodělala velmi trpkou zkušenost! Víme my, jakou zkušenost bude musit prodělat moderní bezbožecká společnost, než otevře oči? Žel, že Bůh musí vést vzpurného člověka na pravou cestu metlami, pod nimiž krvácí! „Slyš, lide můj, a osvědčím se tobě, budeš-li mne poslušen a nebudeš-li se klanět bohu cizímu.. Ale lid můj neuposlechl hlasu mého, a Israel nedbal mých slov. Proto jsem je nechal, ať jdou po žádostech srdce svého a ať si chodí po cestách svých. Kéž by byl lid můj slyšel slova má a Israel kráčel

cestami mými! Byl bych je krmil tukem pšenice, a medem ze skály byl bych je sytil." (Ž. 82.)

Historik Onno Klopp doznává, co ho přivedlo do církve. Úcta k ní, jež tu stojí uprostřed světského kolotání a zmatků, barbarství a nelidskosti jako ctihodná postava Královny matky s trojnásobnou korunou, s trojí aureolou... Učitelka nevědomých, jež šíří světlo v temnotách — nikoli světlo vědy, to není jejím posláním, nýbrž nadpřirozené světlo sv. víry... Sesterská pomocnice a přítelka pravé vědy, zakladatelka pravé kultury a pomocnice všech ušlechtilých snah lidstva... Ochránkyně všech utlačovaných a matka všech vykoupených drahocennou Krví Kristovou. Proto nenáviděna od nepřátel světla, od nepřátel pravé kultury, od nepřátel svobody.

O prvních dvou aureolách jednáno jinde. Nyní několik slov o poslední. Náboženství Kristovo přineslo a šířilo pravou s v o b o d u. První pohanský pronásledovatel křesťanství, Nero, despota... Dá zabít šest mužů, jimž patřily v Africe nádherné vily a ohromné velkostatky a parky, až 1600 qkm, a jejich jmění zkonfiskoval. Kaligula, přítomen hrám v cirku, nedostává se již zápasníků, káže, aby z řad diváků bylo namátkou vybráno, kolik třeba, a předhozeni dravcům, když jim byl napřed na jeho rozkaz vyříznut jazyk. V noci prohrává velké sumy, dá si předložit seznam nejbohatších občanů, ještě v noci popraveni, a jejich statky konfiskovány.

Církev se u j í m a l a s l a b ý c h. Tři slova nám vyjádří toto humánní působení církve: otroci (případně poddaní), žena, dítko. („Slabost stavu, pohlaví, věku...") O t r o c i, p o d d a n í... Smějí se církvi, že se na počátku obracela jen k otrokům a že z řad této nejnižší vrstvy získávala první přívržence. Co na to odpovědět? Za prvé, není to pravda. Sv. Pavel osvědčuje, že Kristus má vyznavače i v domě císařově, a Domicián odsoudil na smrt několik křesťanských příbuzných, tedy členů císařského rodu. Za druhé, je to potupa pro křesťanství, ujímá-li se pariů, vyděděnců společnosti, sklání-li se s láskou matky k těm, jimž svět nic nedá a dát nechce? Úděl otroků v pohanském Římě — jinde se o tom lze dočíst. Jejich

hrozný, nesnesitelný úděl je hnal ke vzpouře, a jak dopadli? (Spartakus...)

Otrok, jejž směl pán zavraždit, zmrzačit, zmrskat beze všeho důvodu... Titus, císař zvaný od národa „rozkoší a radostí pokolení lidského," pořádá lidu na vlastní útraty veřejné hry po sto dní, při nich teče krev tisícerých zápasníků, a když na konec her císař onemocní, praví před smrtí: „Zůstal jsem vždy věren zásadě, že ruce vládce musí být prosty vší krve!" Bulwer ve svých Posledních dnech Pompejí uvádí výrok kteréhosi pohana: „Náš císař je tak dobrý... když nebude zločinců, on dovolí, abychom směli šelmám předhazovat otroky..." Císař, jenž naříkal, že ztratil den, když neprokázal nic dobrého!

Křesťanství zakazovalo boháčům vystrojovat gladiatorské hry. Papežové zakazovali i býčí zápasy, tím více zápasy, kde se pobíjeli vzájemně lidé! „Máte-li peníze, vykupujte zajaté, pečujte o chudé..." Že se některý patricij stal křesťanem, poznali z toho, že propustil na svobodu všechny otroky, vybaviv je předem nutnými existenčními prostředky.

List Pavlův k Filemonovi jest věčným dokladem, jak pojímá křesťanství poměr služebníka k pánu. Filemonovi utekl otrok Onesimos, pravděpodobně, když F. byl ještě nepokřtěn a snad s ním i krutě nakládal. V Římě ho Prozřetelnost přivedla k apoštolovi, a ten v okovech ho „zrodil Kristu" a posílá zpět k jeho pánu s doporučujícím listem, kde prosí, aby ho přijal jako bratra. „Služebníci, poslušni buďte pánů tělesných... Páni, spravedlivě a slušně zacházejte se služebnými, majíce na paměti, že i vy máte pána na nebi a že u něho není přijímání osob..." (Ef 6, Kol 3 a 4.)

O t r o k y n ě... Křesťanství pozvedlo tyto nejubožejší ze všech jak v očích jejich, tak v postavení právním. Chránilo jejich čistotu a čest... ubohé nástroje choutek pánů! Kalixt I. prohlásil manželství otrokyně s pánem za dovolené — a nerozlučitelné! Přijetím této svátosti stala se svobodnou, majíc podíl na právech manžela. Serapie, od otrokyně vyučená sv. víře, pochovává ji po její mučednické smrti ve vlastním hrobě, otrokyně Blandina, slabounká dívka osm-

nácti let, uvězněna v Lyoně s jinými křesťany, a její paní má o ni starost mateřskou, aby slabá dívka nepodlehla v mukách...

Nepodařilo se otroctví zcela odstranit. Sotva by kdo věřil, že papeži Lvu XIII. poslali brasilští biskupové k zlatému kněžskému jubileu r. 1888 jako dar opis zákona, jímž zrušeno v Brasilii otroctví — jejich vlivem na přání papežovo! Kde nemohla církev otroctví odstranit, činila všemožné, aby úděl ubohých zmírnila. Petr Klaver! Las Casas! Řády k vykupování zajatců z moci Maurů! Trinitáři vykoupili 900.000, Mercedáři (řád Marie Panny, Matky milosrdenství) 300.000; za každého musili zapravit sumu 40—50 tisíc korun, a ty musili mnichové vyžebrat! Někdy sami se dali v otroctví, aby dopomohli k svobodě a k návratu do vlasti těm, kteří ze slabosti zoufali a nebyli daleci odpadu.

Poddaní... Ludvík XIV. prohlásil: „Všechna země patří králi." Socialismus tvrdí: „Všechna půda patří lidu." Obojí jest nesprávné, a církev vystupovala proti despotismu vládců nejednou, na př. proti králům francouzským bulou In caena Domini, vykřičenou za nástroj papežské zvůle proti vládcům od lidí, kteří jí nečetli — kde byl král vpravdě otcem vlasti, nebylo podobných bul zapotřebí! „Kníže, jenž náboženství ctí, jest otcem svých poddaných. Takový, jenž je nenávidí, ale aspoň se ho bojí, jest uvázaná bestie — neškodí, protože škodit nemůže. Vládce bez náboženství jest netvor krvežíznivý." (Montesquieu.) Když začali vládci pohrdat autoritou církve, začalo být zle. První ve velkém stylu Bourboni... papežská bula spálena v Paříži pod šibenicí — a Bourboni byli první, jejichž trůn se zhroutil.

Protestantismus, „zlepšené" křesťanství ve velkém stylu, přineslo prý osvobození od římského jha, svobodu svědomí, svobodu přesvědčení atd., atd., samou svobodu. — Jaká iluse! O něm platí slovo knížete apoštolského: „Svobodu si vzali za roušku zloby." (1 Pt 2. 16.) Protestantismus popřel autoritu církve, odepřel povinnou poslušnost a podrobenost, lid však dovedl lépe než reformátoři logicky myslit a domyslit, a vyvodil z nového učení důsledky... a pak bylo

nezbytí: protestantismus musil dát vládcům absolutní moc, aby drželi na uzdě lid a při životě novou víru. Kdy vyslovil který katolický theolog větu jako Martin Bucer (nejvlivnější průkopník protestantismu v Německu, † 1551): „I když vrchnost poroučí něco proti zákonu Božímu, jsou poddaní povinni poslechnout!" Novou víru prohlásil protestant Hagen za „dvorní náboženství, jež před mocnými se plazí v prachu a na poddané cení zuby." Thomasius, taktéž nekatolík, praví, že lutherství proměnilo dřevěné jho papežství v železné jho vládců, a anglikán Macaulay dadává: „Anglikánská církev byla přes 150 let otrokyní králů a nepřítelkou svobody lidstva." O Jindřichu VIII. a ještě horší Alžbětě viz jinde, a „mírný" Jakub I. prohlásil: „Já dělám, co se mi líbí, dělám zákony i evangelium." Za katolických králů byl v Anglii parlament („magna charta libertatum"), Jindřichem VIII. začíná despotismus; král byl neomezeným pánem života i statků všech poddaných jako římští imperatorové à la Nero nebo Kaligula, a protestantům nezbývalo, leč ztracené svobody si vybojovat revolucí a popravou Karla I., jenž pykal za hříchy svých předchůdců. Jak vypadala svoboda v protestantském Švédsku, Norsku, Holandsku, Skotsku?

Že absolutismus se v Evropě zvrhl v tyranii, bylo smutnou zásluhou „čistého evangelia" Lutherova. Císař Theodosius Veliký v prchlivosti dá porubat přemožené vzbouřence v Soluni, a sv. Ambrož ho nevpustí do chrámu, ukládá mu za veřejné pokání vydat zákon, jenž by v budoucnosti znemožnil podobné krutosti. V Brunšviku stojí protestantský zeměpán s metresou před palácem, na střeše pracuje kominík... „To by byla legrace, kdyby ten černý se kutálel dolů —" Aby jí tu legraci udělal, namířil tento otec poddaných na ubožáka a sestřelil ho. Když vdova prosila za podporu pro nezaopatřené dítky, hodil jí pět zlatých. — Není mi známo, že by některý pastor se byl ozval a pánovi domluvil — — — Nebylo biskupa, nebylo papeže, jenž by napomínal, hrozil, trestal vyloučením z církve — — —

Proto knížata s otevřenou náručí vítali novou víru... věděli: „To bude teď pro nás živobytí —

to ve staré církvi nešlo." Církev tehdy označována za nepřítelku vlád a knížat, za revolucionářku, protože se nechtěla klanět idólu všemohoucnosti státu, protože chránila proti libovůli vládců práva poddaných, práva osobnosti, chránila chatrč proti paláci, slabost proti násilí... jak by ji nebyli mocní tohoto světa pokládali za svou nepřítelku! I později, za osvícenských dob, za josefinismu... Vláda káže kněžím „pod trestem pokuty a nejvyšší nemilosti," aby zalepili jistá místa v brevíři. „Jak se mi protiví slyšet při nešporách verš: Sesadil mocné s trůnu..." praví jeden — slova chvalozpěvu Neposkvrněné Snoubenky Nejvyššího! Druhý nenávidí bibli, poněvadž se v ní dočítáme, že mocnější nad Nabuchodonosora a faraona jest Vládce Hospodin, třetí nemůže ani cítit Řehoře VII., jenž se postavil proti zvůli vládců na ochranu čistoty a svobody církve... Jak mnoho se píše proti inkvisici! Ale že papežové (Pavel IV., Sixtus V.) proti ní vystupovali, že neznabozi jako Pombal užívali tohoto „soudu na ochranu víry" za nástroj vlastní zvůle, o tom se nepíše.

Po absolutismu, jenž vše sešněroval, přišla reakce: revoluce — vyháněli ďábla belzebubem. Místo despotismu jednoho, despotismus několika nevzdělanců, ochlokracie, poměry horší než dříve. „Rozum je to, na čem se usnese konvent" (Robespierre) — konvent, sbor nahodilých veličin, jež se náhodou dostaly k veslu. Církev nyní hájila autoritu proti zvůli luzy, jako dříve práva poddaných proti zvůli vládců, a proto teď vykřičena za nepřítelku demokracie a svobody. Pěkná svoboda, jež zotročila celý národ!

Dnes jest stále přetřásána dělnická otázka. Liberalismus vykořistil dělníka do krajnosti. Děti mladší šestnácti let pracovaly denně až 16 hodin, dospělí ještě déle (ve Francii), a kdo se ozval? Hlas církve byl tehdy umlčen, ani nedělního klidu se ubohým nedostalo. Dělnické encykliky Lva XIII. ukazují jasně, že otázka dělnická není otázka žaludeční, jak soudil Lasalle, nýbrž především otázka mravní a náboženská. Moderní termín „pracovní síla" mluví sám — dělník není osoba, nýbrž stroj, více nebo méně nákladný. Kdyby byla Evropa hlasu papežova po-

slechla, nebylo by došlo k zjevům, na něž jest moderní zákonodárství slabé. „Kdo bere lidu nebe, musí mu dát zemi. Kněží slibovali nebe, vy jste mu víru vzali, dejte mu za to zemi!“ (Vyňato z jistých socialistických novin z r. 1865.)

Pohané pohrdali prací jako věcí nečestnou (Řím v době úpadku, Gallové, Peršané, Indiáni...); u nich byla údělem otroků. Křesťanství? Po příkladě božského tesaře v Nazaretě tkaly královny šat pro chudé, mnichové s opaty (Bernardem) a biskupy (Tomášem Becketem) pracovali na poli — k útěše těch, jichž údělem jest práce rukou. Uznává konečně moderní doba, že práce není nečestná a že otroctví jest skvrnou a nelidskostí? Uznává, ale nechce uznat, že tyto humánní zásady převzala od křesťanství. Za to však se střetla s naukou Kristovou jinde.

D í t k y... nenarozené dítky... Kdysi volala: „Není dovoleno zabít otroka — tento čin jest vražda“ — a tomu nechtěli rozumět páni. Nyní volá: „Není dovoleno sprovodit se světa nenarozené dítko — je to vražda jako každá jiná“ — a kdo tomu nechce rozumět? Žel, že musím říci... Nikoli pohanští otcové, nýbrž — — — Kdysi na rozkaz otce pohozeno narozené dítko na pospas dravcům, přes prosby a slzy matky. Dnes žádá sama, křesťanská... „Krkavčí matka“.... Nikoli! Krkavec neničí vlastní plod ani vejce. Člověk není ze zvířete... Pán řekl za jisté příležitosti: „Vy pocházíte z otce ďábla...“

Otroci, dítko, žena. — O pozvednutí ženy viz Maria, I. i II. díl.

Nemožno probírat zevrubně vliv, jejž mělo křesťanství na kulturu evropských národů, na život ducha, na sociální poměry. Ab uno disce omnes — z jednoho dokladu lze n ě k d y učinit úsudek všeobecný. Srovnejme dva dobyvatele, na př. Césara a Karla Vel. Vím, že jmenovaný císař do kalendáře nepatří, neobstál by před požadavky, jež klade církev na světce. Ale na tom nyní nezáleží. César, typus muže bez Boha, ať už jeho privátní smýšlení o bozích vypadalo jakkoli. Jeho nesporně velký duch, titánská energie, státnická obratnost, vojevůdcovské a spisovatelské nadání, dovednost získávat vlídností kdekoho, i ne-

přátele... ale všechny tyto vlastnosti, nezušlechtěné duchem nadpřirozené víry, stály ve službách jeho egoismu. Jemu podobný onen, který nakonec donesl trosky své ctižádosti na ostrov sv. Heleny. Jak docela jinak křesťanský vládce, u něhož přese všechna pochybení ve veřejném i rodinném životě stálo náboženství na prvním místě a ovládalo jeho smýšlení a jednání docela! Jeho velké podniky i drobnosti jeho privátního života svědčí, že mu leželo na srdci blaho poddaných, tedy blaho bližního, a to v první řadě jejich nadpřirozené blaho, ač nezapomínal, že vládce jest především k tomu, aby pečoval o blaho časné. Jaký rozdíl mezi tímto nábožensky založeným mocnářem a mezi pozdějšími, ve víře vlažnými králi, kteří po staletích vládli jeho zemím!

Po ovoci poznáte strom... jsou ještě jiné vědecké metody ke zjištění pravdy než retorta, vážky, logaritmy, centimetr, drobnohled...

XXV. V loďce Petrově.

A) Kde Petr, tam církev...

Pravda a nauka, kterou božský Učitel světu přinesl, byla a jest ztělesněna v křesťanství. O tom z vyznavačů Kristových nepochyboval nikdo, a z odpůrců málokdo. Jiná jest však otázka, ve které formě křesťanství konkrétně existuje — a v tom se rozcházejí názory všech.[1]) Byli lidé, kteří v Boha věřili a o něm i překrásně psali, jako d'Alembert, a při tom z duše nenáviděli víru, od níž se jim prvního poučení o Bohu dostalo. Byli a jsou lidé, kteří o „Ježíšovi" nadšeně mluví a píší, a přece jsou docela cizí jak jemu tak jeho nauce. Byť přijali vše, čemu Pán učil, nejsou jeho, jestliže přijímají jeho slova jen proto, že jim dali dodatečně své královské placetum... ne proto věří, že tak učil on, Syn Boží, nýbrž že „Ježíš, jasná hlava a velký myslitel" leccos pověděl, s čím jsou srozuměni. Nemají nadpřirozené víry, nejsou Ježíšovi, patří táboru, o němž pravil Pán: „Kdo není se mnou, proti mně jest"... Nejsou křesťané, nýbrž pohané, byť sebe okázaleji prohlašovali, že pro ně platí Ježíš a nikoli César. Ale ti, kteří se rozhodně za křesťany prohlašují — mají skutečně pravou a neporušenou nauku Kristovu? Kde ji hledat?

„Křesťanství se časem ustálilo (dostalo konkrétního vyjádření) v řadě různých konfesí." Lépe by bylo říci: „Rozpadlo se v řadu konfesí," každá s místní a dočasnou platností... Avšak ani tento výraz není docela správný; nutno říci: „Od křesťanství

---

[1]) Řekněme hned předem, co dole dokážeme: křesťanství existuje konkrétně jen v **církvi**. Nepřipojím-li žádného bližšího označení, ví kdekdo, že mám na mysli **katolickou** církev. I jinověrci tak smýšlejí a mluví. Není to bezděčné vyznání pravdy právě řečené? Proč musí každá sekta slovo „církev" vždy determinovat, užívá-li ho (neprávem!) o sobě? Methodistická, reformovaná, starokatolická, „národní".... Řeknou-li jen „církev", nikdo nebude myslit na jejich sektu, nýbrž na církev naši, t. j. **Kristovu.**

se oddělily různé konfese." Ale jako Čechy nepřestaly být samostatným královstvím, i když od nich odříznuta Lužice a později Slezsko, tak nepřestala být církev jedině platnou a závaznou formou křesťanství, i když se od ní sekty odtrhly a s sebou strhly miliony věřících. Říci, že každá konfese[2]) jest „relativně oprávněná forma křesťanského náboženství," jak praví Jentsch, jest blud, jenž by byl vysvětlitelný v ústech mohamedána, ne však u toho, jenž se odvolává na bibli jakožto pramen víry. Slovo „sesterské církve", jež lze někdy slyšet... jakoby různá křesťanská vyznání byla stejně oprávněná, rovnocenné dítky téhož Otce, žijící ve svornosti a lásce vedle sebe... Co praví apoštol národů? „Jedna víra, jeden křest, jedno tělo (církev!) a jeden Duch (jenž toto tělo oživuje, Ef 4. 4n), jakož i jeden cíl, k němuž jste povoláni."

Ještě větší blud jest mluvit o „necírkevním" křesťanství, o „interkonfesijním křesťanství". Správ-

---

[2]) Co se slova samého týče, neužívala ho církev nikdy. Po prvé bylo vysloveno v Augsburku. Co znamená? Oficielní, mnohdy **kompromisní** předlohu, sestavenou pod dozorem státu nebo aspoň od něho schválenou, a přijatou nebo i **oktrojovanou** jako normu pro veřejné („úřední") vystupování. Neobsahuje veškeren obsah té které víry, nýbrž hlavně články, jimiž se ta která sekta od katolické nebo všech ostatních věr liší. Nic nového pod sluncem... o ariánech praví sv. Hilár: „Neustále novými formulemi to přivedli tak daleko, že každý rok, ba každý měsíc mají jinou víru." Co říci o konfesích protestantských? Česká, schválená **katolickým** vládcem, saská, augsburská... Církev užívala vždy slova professio fidei, vyznání víry, a rozuměla tím formuli víry, předloženou od církevní autority, obsahující články víry zjevené od Boha — proto o kompromisu nemůže být řeči... kompromis pravdy s bludem! — a zavazující ve svědomí, bez ohledu, co tomu stát řekne. Vyznání víry jest zevnější osvědčení víry, kterou v srdci chovám. Konfese jest nikoli vývoj nebo přídavek, nýbrž znetvoření křesťanství. (Alb. Weiss.)

nější by bylo říci: „Bezkonfesijní křesťanství". Fichte prohlásil: „Nejsem ani luterán ani kalvínec, jsem křesťan." O Tolstojovi psal jistý protestantský list: „Napřed se rozešel se svou církví, pak s křesťanstvím, a tak se teprve stal velkým křesťanem, jakým jest od světa uctíván." Tedy křesťan bez křesťanství! Vyznavač Kristův bez Kristovy nauky, bez víry ve Slovo Kristovo! Mnozí protestanští theologové mají podobné názory. Harnack, Frank, američan Royce... U nich lze číst fráze o „destilovaném, vytříbeném, nedogmatickém křesťanství", o „tresti a podstatě" křesťanství... a jsou dokonce i hrdi na to, že jejich křesťanství může přijmout i vyznavač Mojžíšův nebo islamu, ba i bezvěrec.

Někteří protestanté tak mluví, protože soudí: „Toto jest jediná cesta k sjednocení všech křesťanských vyznání." Nepopírám jejich dobrou vůli, ale může dobrá vůle nepravou cestu učinit pravou? Stačí dobrá vůle k tomu, aby byl tonoucí zachráněn? Jediná spása z rozdrobenosti sekt jest návrat k mateřské církvi, jediné prostřednici spásy od Krista ustanovené, nikoli v tom, že bez ohledu na ustanovení Kristovo se uvolíme ke kompromisu, že každá sekta odloží to, čím se od ostatních liší, a že se zůstane jen při tom, co mají všecky společného (je toho náramně málo!). V každé jsou jen nepatrné úlomky nauky Kristovy, a ty nedají celé křesťanství dohromady; z češtiny a polštiny nesestavíš staroslovanskou kdysi živou řeč tím, že rozdíly obou řečí vymýtíš a omezíš se na to, co mají společného. Nebo dokonce tvrdit, že ke křesťanství stačí „záliba pro Ježíše a k tomu všeobecné bratrství lidstva!" (P. Alb. Weiss.)

Co jsme pozorovali, když byla řeč o náboženství, pozorujeme, i když jest řeč o náboženství Kristově, t. j. o křesťanství. Tam o náboženství mnoho mluveno, ale jako loď skalisku nebo mělčině se úzkostlivě vyhýbají otázce, kterého konkrétního náboženství nutno se držet, a přijdou k závěru, že každý si má vyrobit náboženství své a svého „boha".*) Zde se mluví o

*) Také pokrok! Jako nekulturní národové minulosti! Každý kmen, ba každé město (Filišťané!) měl

křesťanství, a zase tak, že nakonec dojdou ke konklusi: „Každý si vytvoř křesťanství své." A jako tam z náboženství nezbylo nic, leč jméno, tak zde i z Kristova učení. „My chceme křesťanství, ale svobodné, ne ve svěrací kazajce katolické církve." Jako kdyby někdo chtěl strom, ale ne jabloň, palmu nebo jedli, nýbrž „strom jakožto takový", bez „přídavků" listí, květů, plodů, větví, kmene, kořene... Satan ví dobře: chce-li zničit dílo Kristovo, musí se vrhnout na církev, na katolickou církev.[3]) Proto se soustředí všechen jeho boj proti ní. Kdyby křesťanství bylo jen idea, „světový názor", nebo kdyby církev byla jen přídavkem ke křesťanství, pouze lidmi svobodně nebo náhodně zavedená forma jeho existence, bylo by možno obojí od sebe oddělit jako poklad od pokladnice, mohla by církev pominout, a dílo Kristovo žít dál, mohl by někdo být Kristův a nebýt členem církve.

„svého" boha nebo bohy. (Jonáš 1. 5 n: I volali plavci... každý k bohu svému... I přišel kapitán k Jonášovi a řekl mu: „Co děláš, ospalče? Vstaň, volej (i ty) k bohu svému, snad (aspoň) ten bůh se nad námi smiluje..." když naši nám nepomáhají!) Při tom nezazlíval sousedovi, že má bohy jiné, také „své", že je ctí, naopak, pokládali to všichni ze samozřejmé, tak jako měl každý kmen svého krále. Když hodili Jonáše do moře, prosili „jeho" boha (Jehovu, v. 14), aby je netrestal, že usmrtili „jeho" člověka (jeho vyznavače...). Neméně samozřejmé jim bylo, že má každý kmen i své náboženství. Zda jest možno, aby měli všichni zároveň pravdu, kdyžtě jedni učili o vzniku světa, bohů a lidí to a jiní ono — tak daleko nekulturní Moabité, Madianité nebo Amalekité nemyslili. Ale možná, že moderní „tolerance" by byla pro jejich „náboženskou snášenlivost" nadšená. Jejich „náboženským potřebám" bylo s dostatek vyhověno, a to dostačí.

[3]) Výrok Callesa, mexického Diokleciána: „Třikráte jsem bojoval proti Kristu." Pronásledoval katolickou církev! Jinému nepříteli své církve pravil Pán: „Šavle, proč mne pronásleduješ?" (Sk 9. 4.)

Božský zakladatel církve dal svému dílu, viditelnému království Božímu na zemi, sám určitou a pro všechny závaznou formu. Svou obětní smrtí člověka Bohu odcizeného přivedl zase tam, odkud vypadl, spojil ho opět v lásce s Bohem, jejž byl opustil, a zároveň sjednotil všechny, kteří byli rozdvojeni mezi sebou — nezbytný následek hříchu... nemůže být jednoty v lásce tam, kde není Bůh. Všecky učinil jedním tělem, jehož hlavou jest on sám, všechny spojil v nadpřirozené společnosti, kterou oživuje jeho Duch. Tato společnost,[4]) církev, jest království Kristovo na zemi, od proroků předpověděné, od předchůdce Páně ohlášené, od Mesiáše založené, a to ne jako volná jednota všech v něho věřících, nýbrž jako pevně organisovaná společnost. Kristus sám jest v ní činný jako pastýř, učitel, velekněz. Nám sice neviditelný, jest zastoupen těmi, jež vyzbrojil zvláštními plnomocemi (ve svátosti svěcení kněžstva; tuto moc, podíl na kněžství Kristově, nazývají Otcové nebeskou, nadlidskou mocí, jíž se andělům nedostalo a nad níž žasnou: lámat okovy hříchu, otvírat kajícníkům nebe, zjednávat účinně milost, proměňovat chléb v tělo Páně...). Neustanovil tedy

---

[4]) Vycházíme-li od definice společnosti („lidé spojení v jedno společným cílem a organisací"), jest zřejmo: církev jest skutečně společnost. Má **organisaci**, nejvyšší hlavu, hierarchii, zákony (úřad **královský!**), věřící jsou spojeni trojím poutem (téže víry, téhož kultu, poslušnosti vůči duchovní vrchnosti). Má společný **cíl**: vychovává lidstvo pro nebe, vede nás k cíli, pro nějž jsme stvořeni. Bez výchovy se člověk neobejde ani v řádě přirozeném. Dítě vyrostlé mimo společnost zůstane vpravdě zvířátkem... božská jiskra inteligence v jeho prsou zhasne nadobro, nepomůže všemohoucí „vývoj". Tím spíše jest člověk odkázán na výchovu v řádě nadpřirozeném, a to bezvýjimečně a bezpodmínečně; odkázán v dosažení cíle a spásy na pomoc bližních — tak to chtěl Bůh, jenž ve všech zřízeních nadpřirozeného řádu respektuje lidskou přirozenost a jí tato zřízení přizpůsobuje co nejvíce.

všechny členy církve za orgány své působnosti. Milostí, jeho smrtí zasloužených a nám potřebných, se nám dostává jedině prostřednictvím těch, jimž svěřil mystické poklady svého království: své učení a sv. svátosti. Těm je pak nesvěřil pro jejich soukromý prospěch, nýbrž aby z nich udíleli všem, kdož majíce na ně právo, budou za ně žádat.

Církev, společnost viditelná jako každá jednota složená z lidí, jest odlesk tajemství vtělení. Jako ve vtěleném Synu Božím se Bůh stal viditelným — doufám, že mi bude porozuměno a že nikdo neřekne: „Boha nespatří žádné oko" — tak v církvi se stává viditelným zařízení vykoupení a spásy. A jako v osobě Kristově jest spojeno neviditelné božství s viditelným člověčenstvím, tak jest v církvi spojen prvek lidský a božský. Lidský: pro lidi založena, z lidí sestává, lidmi spravována, lidským rukám svěřeny poklady milostí i slovo pravdy... Božský: pravda učení Kristova, milosti, svatost... Duch svatý, jenž církev oživuje jako duše tělo, jest její neviditelný učitel, chrání ji před bludem, v ní působí, ji udržuje, vlévá skrze svátosti milost do duše.

Protože tedy nadpřirozený jest cíl církve, jakož i prostředky, jimiž ho dosahuje, protože nadpřirozený jest její původ, nadpřirozené i její udržování (co přirozeným způsobem nevzniklo, nemůže přirozenými prostředky být udrženo, Ignác Loy.), jest zřejmo, že církev jest společnost veskrze nadpřirozená: zjednává člověku nadpřirozený život, podíl na božském životě, nadpřirozenou důstojnost (dítka Božího), a sama všechnu sílu i život čerpá ze Srdce Kristova, t. j. ze vtěleného Syna Božího.

Církev lze též nazvat velkou rodinou... „Matka církev" uděluje svým dítkám nadpřirozený život (na křtu svatém — „V Kristu Ježíši já jsem vás skrze evangelium zplodil," 1 Kor 4. 15), a udržuje jim ho, hlásajíc jim pravdu Kristovu a posvěcujíc je ve sv. svátostech. Nebude mít za otce Boha, kdo nechce mít za matku církev. (Aug., Cyprián.)

Racionalismus všech staletí bojuje zásadně proti katolickému pojetí církve jakožto instituce pro všechny závazné („samospasitelnost cír-

kve"). Všechny duchovní směry a proudy přítomnosti, jevící se v rozmanitých otázkách politických, hospodářských, sociálních, otáčejí se kolem našeho předmětu: oprávněnost církve a její všeobecná závaznost. Kdo věří v božství Kristovo, tomu jest věc samozřejmá. Vykonává-li totiž Kristus své dílo (spasení jednotlivých duší) v církvi a skrze ni, nikoli mimo ni a bez ní, pak jest zřejmý smysl zásady „mimo církev není spásy"; kdo chce spásy dojít, musí se stát členem církve. Na moři života nelze se dostat do přístavu spásy jinak leč v loďce Petrově — každý je sice svoboden, chce-li do ní vstoupit či nic, ale nevstoupí-li, pak nezbytně utone.[5]) Proto přirovnávají Otcové

---

[5]) Otázkou, jaký osud čeká ty, kteří bez své viny nejsou členy církve (ať proto, že o ní nevědí nebo z jiného důvodu), se obírat nebudeme; podotýkáme jen tolik: nikdo bez své viny není zavržen — viz Ř 2. 14n, o zákonu svědomí vepsaném každému do srdce... zákon, podle něhož budou souzeni pohané. Místo neužitečných disputací jest lépe ponechat tyto duše Božímu milosrdenství, jež nechce, aby kdo byl ztracen. Protestanté nauku o samospasitelnosti církve zavrhují; s počátku tak činili ojediněle, dnes všeobecně. Spásy lze prý dojít v kterékoli „konfesi", ba dokonce vlastními silami (pelagiánský blud!) i mimo kteroukoli církev, takže všechny církve jsou stejně oprávněny. Každý pak podle jejich zásady o svobodě svědomí může volit, kterou chce, a držet se nauky, jaké chce. Jenže tato „lidumilná" a „demokratická" zásada jako většina jejich „pěkných" zásad zůstala jen na papíře. Jakou svobodu svědomí ponechávali katolíkům protestantští vládcové a jak se vedlo katolíkům tam, kde se protestanté zmocnili vlády, byť byli i v menšině, o tom vydávají svědectví dějiny. Za Nerona se nevedlo vyznavačům Kristovým hůř než v protestantských zemích. Nadto ohyzdná zásada protestantská „cuius regio, eius religio" dokumentuje špatně jejich vlastní učení o svobodě svědomí — zásada nekřesťanská, vymyšlená proto, aby mohl jediný vládce všechny poddané násilím převést do protestantského tábora.

církev k arše Noemově — jen ti zachráněni před potopou, kdo v arše byli.

V učení o církvi se rozchází protestantismus a katolická nauka nadobro — sotva kde jinde jest kontrast obou tak veliký a zásadní. Lutherovo počínání jest v nejednom ohledu poučné. Napřed popřel autoritu církve, protože jen tak se mohly jeho názory (t. j. bludy) udržet. Pak popřel církev vůbec... musil tak učinit, nechtěl-li, aby jeho dílo bylo nadarmo. Vzal věřícím víru v božský původ církve, a tím bylo stádce Kristovo vydáno na milost i nemilost lupičům a zbaveno veškeré ochrany. Rozbil vnější viditelnou schránu, a vnitřní neviditelný obsah (milost, odpuštění, nadpřirozená víra) mu unikl sám sebou „mezi prsty". Prostředky, jež si člověk vyrobí sám, nejsou s to, aby mu daly křídla a povznesly k Bohu, naopak, stáhnou jej do hlubiny. Kristus znovu zřídil spojení člověka s nebem, ale podmínil je tím, že člověk bude přivtělen jeho církvi: mimo ni nelze dosíci cíle, spojení s Bohem. Když zničena podmínka naší jednoty s Kristem, mizí též idea prostředníka mezi námi a Kristem, t. j. idea samospasitelné církve. Teď musí každý hledět, a to na vlastní nebezpečí, jak se s Bohem vyrovná. Každý člověk je teď svým vůdcem a učitelem, docela samostatným v nejdůležitější a nejnebezpečnější záležitosti, v záležitosti věčné spásy! Poutník v neznámých horách nebo v pralese bez vůdce! V důsledku toho, že církvi upřen úřad prostřednice, prohlášena zásada „všeobecného kněžství" všech věřících, správně „všeobecného laictví".... Laik se nestal knězem, nýbrž kněz laikem, církev zbavena kněžství. Vizme jména! „Lidová církev" nebo raději „obec" místo církev...

B) Trojí úřad církve. — Autorita.

Zase dva voje... V čele prvního prapor s heslem: „Autonomie... pryč se vší autoritou..." Druhý má napsáno na svém praporu: „Autorita..."

Antinomismus Lutherův nebyl nikterak zbrusu nový blud (nebo chceš-li „názor"). Epikur, židovští epikurovci (Md 2), gnostická sekta Antitaktů ve 2. stol.

(„Mravní zákon jest výplod zlého božstva, proto jest nutno zúmyslně jej přestupovat, abychom tak projevili pohrdání zlým bohem") učili s malými obměnami totéž, co Luther. Podle něho evangelická svoboda vylučuje zákon, jehožto cílem jest postavit hráz nezřízeným vášním a být jim uzdou i krotitelem. Kristus „Osvoboditel" osvobodil prý lidstvo i od desatera (str. 147) ... již z toho důvodu, že hříšná žádostivost činí člověku zachovávání přikázání nemožným. — Luther mluví o věci s obvyklou nízkostí a surovostí. Když se od něho Melanchton proto odvracel, zmírnil své náhledy, ale tu vystoupil na obranu Lutherova učení proti Lutherovi Jan Agrikola (od Luthera posměšně nazýván Grickel) r. 1527, a prohlásil vůči zakladateli luterství, že jeho ústupky jsou odpadem od luterských zásad a přiblížení k papismu! Dějiny bludů skýtají nejednu ironii faktů!

Kam by bylo vedlo, kdyby tento blud „muže Božího" byl do krajnosti proveden v praxi, netřeba rozvádět. Ale druhý blud s ním souvisící, popření autority církve, přešel v praxi hravě, protože se nezdálo, že by mohl mít tak truchlivé následky. A přece... O tom jinde. Velkým apoštolem autonomie vůle byl Kant (proti utilitarismu Humeovu), jehož následovali Fichte, Hegel, Schelling, Hartmann. Proti nim píše církev na svůj prapor: „Autorita".

Autorita, jednotící síla... Viz říše, kde jsou miliony lidí, různících se zájmy, názory, povahou, místem, rozptýlených po velkém území, a přec lze říci, že jsou oživováni týmiž zájmy, týmiž ideami, že jsou jedno a zajedno... Co je pojí? Autorita... udržuje řád a tím vzájemné vztahy všech občanů, a to ne chvilku, nýbrž léta, desetiletí, věky... Autorita, nikoli bodáky, nikoli policie... Vizme klasický Řím. Vládl senát, a řád zajištěn na půl tisíciletí, zákony byly každému svaté. Jednou rozkázal senát vojevůdci, aby nepřekročil hranic svého vojenského okresu. Julius César je překročil a tímto prvním skutkem neposlušnosti bylo po republice veta (Lacordaire), kostky byly skutečně vrženy, a pak místo senátu v říze vládly legie s oštěpy... a výsledek? Řím dospěl pomalu, ale jistě k r. 476. Jde-li o zavedení trvalé jednoty a řádu,

nedostačí vojenská moc, byť vypadala sebe imposantněji. Společnost jest dcera svobody, nikoli násilí, její základ není fysická síla, nýbrž autorita. Vzpomeňme „syrakuského tyrana“ (Dionysia)!

Žádná vláda neměla v očích světa tak nízký původ jako papežská, neboť zbudována na přísné chudobě, stálém utrpení, zásadním martyriu, a přece žádná nedosáhla tak mimořádné výše — a to ne jako jiné monarchie pomocí zbraní, nýbrž tím, že se všeho vzdala, že vzdálena všech státních intrik... Nikdy žádná důstojnost nebyla tak napadána slovem i perem od lidí, kteří sami mezi sebou byli v rozporu, ale všichni spolu svorně pracovali o to, aby tuto moc podkopali. Stolec cařihradský, jenž marně se domáhal rovnosti s Římem, podporován přízní císařů, těšil se jen krátce ze života; veliký byl jeho pád a jeho trest — římský stolec stojí nepohnutě. (Pasquier, galikán!) Leibnitz, protestant, si přál, aby středověká politika vstala z hrobu aspoň ohledně působnosti Říma.

Čím se však žádná autorita světská nemůže honosit a co mocnáři závidí starci sedícímu na stolci Petrově, jest okolnost, že milionové ho dobrovolně poslouchají. Nemá k disposici policii, žaláře, bodáky, šibenice — a přec vydává zákony (kodex církevního práva) a ví, že jich bude dbáno od moře k moři, i tam, kam prakticky nesahá autorita žádného kulturního vládce. „V neděli bude každý věřící přítomen mši sv.... V pátek se zdrží masitých pokrmů... V čas zapověděný se nezúčastní zábav a radovánek...“ Uposlechne na slovo Pařížan, uposlechne Indián, uposlechne kočující divoch! Světák pokládá za hrdinství, když nedbá příkazů církevních, protože je může „beztrestně“ přestupovat, a otrocky poslouchá nicotných předpisů světa, kde mu hrozí posměch (etiketa!), pokuta, vězení... „Beztrestně“ že může přestoupit zákony církve? Ba nikoli! „Cokoli svážete na zemi...“ Ale věřící nemyslí na trest — poslouchá dobrovolně, ochotně, radostně, z lásky —

Podrobit vůli svou vůli druhého, z vyšších pohnutek... Jednota a řád se stanou nemožnými, nesměřuje-li jednání všech k témuž cíli, nejsou-li jedno srdce, jedna duše (Sk 4. 32), neovládá-li je jeden duch,

byť byli jen dva, jako v manželství, nebo miliony, jako ve státech. Toho lze dosíci jen tehdy, existuje-li autorita, jež je s to, aby spjala vůli všech ve vůli jedinou, jíž se ostatní podrobí... Jinak platí pořekadlo: „Kolik hlav, tolik smyslů."[6])

Autorita... právo někomu něco uložit... buďto ukládá jeho rozumu, aby tak nebo onak smýšlel, anebo vůli, aby tak neb onak jednala. Váže tedy buď rozum nebo vůli. Rozum... Ve vědě vládne zásada: „Tolik platí autorita, kolik dokazuje," a přece obvyklý zjev, že vědecké celebrity mají každá ve svém oboru autoritu a vážnost nemalou. Peritis in arte credendum est... Ale nestalo se právě toto slovo „vědecká autorita" dnes šlágrem, přese všec-

---

[6]) **Úcta** k autoritě... Poslušnost je těžká i tam, kde ctíme a milujeme — což teprve tam, kde obojí schází? Bičem lze vynutit poslušnost jen na čas — chopí se první příznivé příležitosti, aby odhodil tíživé jho. Známe sice slovo Pavlovo: „Poslušni buďte pánů nejen dobrých, nýbrž i zlých" (Ef 6. 5. Kol 3. 22, Tit 2. 9, I. Petr, 2. 18). Nejednal správně Savonarola, jenž vystoupil proti nehodnému nositeli autority (papeži Alexandru VI.) a odepřel mu poslušnost pro jeho neřestný život. Avšak neméně platí slovo P. Olivainta: „Představený nehodného života, vymáhající podrobenost a úctu podřízených, podobá se knězi, jenž věřícím předkládá k uctívání nekonsekrovanou hostii." Autorita, jež nedovede (trvale) vzbudit úctu, propadne zániku. Smutné doby církve zaviněny velmi často nehodnými papeži! Schisma západní, protestantství... Ale naopak — která autorita byla kdy tak ctěna a milována jako autorita církve? A jestliže papežové tu a tam zneužili úřadu královského (avignonští papežové, vylučující z církve odpůrce francouzských králů), nemohli a nemohou nikdy zneužít autority svého učitelského úřadu — charismem neomylnosti je chrání Duch sv., aby bludným učením nepřivedli věřící ve zkázu — ani autority úřadu kněžského, kde každý kněz zastupuje Krista a uděluje milost jeho, nikoli svou, a to neomylně, splní-li věřící předepsané podmínky.

ky fráze o kritice a subjektivním badání? Jak málo kritiky si troufá svět vůči „vědeckým autoritám", zvláště jde-li o boj proti autoritě církve! Ale některé obory věd mají úkol pouze zkoumat a dokázat oprávněnost té neb oné autority: historik autoritu pramenů, z nichž čerpá, theolog apologetikou a fundamentální theologií autoritu Písma sv. atd. Docela bez autority se tedy ani věda neobejde! Za druhé v ů l e... Autorita káže: „To čiň, to nečiň..." V tomto případě jest autorita fundament všeho společenského řádu (rodiny, státu...), jest zřízením božským, a všechny pokusy dokázat původ autority „zdola" zkrachovaly (Rousseau, Hobbes... „Člověk žil napřed jako zvíře; později se smluvili a zvolili hlavu...").

Porušená přirozenost lidská pokládá autoritu[7]) za

---

[7]) Že slovo autorita dostalo tak špatnou „příchuť", jest z části vysvětleno tím, že se jí zneužívalo. Ale za každým soustavným zneužíváním autority jde trest v zápětí; viz historii byzantské říše, kde se despoty obyčejně zbavili vraždou, a historii všech revolucí. Moc rozkazovat a vládnout není dána vládci k osobnímu prospěchu ani k tomu, aby bořil, nýbrž aby stavěl, jak praví sv. Tomáš, jednaje o poslušnosti; tedy jinými slovy pro dobro komunity a též pro dobro podřízeného. Jak dalece jest pojem autority vzdálen pojmu despotismu! Již pohanský filosof si toho byl vědom. „Ti (služebníci a otroci), kteří před pánem mluvit nesmějí, mluví o pánu; ti, kterým páni nezašili ústa, kteří nejen před pány, nýbrž i s pány mluviti směli, byli hotovi položit za pána hlavu na špalek. Při stole mluvili, v mukách mlčeli" (pány neprozradili)... „Ať mají raději úctu k tobě, než strach před tebou. Lásku nelze s otrockou bázní spojit... ‚Tolik je nepřátel, kolik otroků'... Nemáme v nich nepřátele, nýbrž sami si je z nich činíme! Užíváme jich ne jako lidí, nýbrž jako soumarů! Žij s podřízeným, jak by sis přál, aby s tebou žil tvůj představený. Kolikrátkoli ti na mysl přijde, jak mnoho je tobě vůči otroku dovoleno, pomni, že tolikéž je vůči tobě tvému pánu dovoleno. ‚Ale já nemám pána'.... Můžeš ho mít! Nevíš, v kterém věku začala sloužit He-

atentát na svou svobodu. O svobodě byla již několikráte řeč (str. 157, 179); netřeba tudíž zde tento blud vyvracet. Populární jest málokterá autorita, leda když zakusí lidstvo na vlastním těle, co znamená její pád... Po zmatcích a proskripcích revoluce nebo anarchie přijímají národové Augusty a Napoleony jako dar nebes... Co však říci o autoritě církevní? Jest po-

---

kuba, Kroesus, matka Dariova, Plato, Diogenes?..." (Seneka.) Docela jinak než ironický výrok Memmiův u Sallustia: „Beztrestně dělat, co se zachce, to znamená být králem!"

Didaktické knihy S. Z. mluví podobně, jenže vznešeněji, a to již několik staletí před Neronovým vychovatelem. „Kníže, jenž rád slyší lež, má všechny služebníky (ministros) bezbožné (prolhané; Př 29. 12). Jaký král, takoví ministři, jaký starosta, takoví občané... Vláda přechází s národa na národ pro nespravedlnosti a bezpráví, pro potupy a různé lsti... Stolce vládců zpupných Bůh podvrací a vlídné posazuje na místo jejich (Magnifikat!)... Mnoho tyranů sedělo na trůně, a lidé, na něž si nikdo nevzpomněl, nosili korunu... Učinili tě vládcem? Nevyvyšuj se, ale budiž jako jeden z nich." (Sir, kap. 10, kap. 11 a 32.) „Milujte spravedlnost, kteří soudíte zemi (vládnete... Md 1. 1). Slyšte tedy, králové, a poslechněte vy, kteří vládnete končinám země! Od Hospodina byla vám dána moc, a vláda od Nejvyššího. Protož on zkoumati bude skutky vaše a vyšetřovat úmysly vaše, poněvadž jsouce služebníci vlády jeho, nevládli jste spravedlivě a nezachovávali jste zákon jeho a nekráčeli jste podle vůle jeho. S hrůzou v brzku přijde na vás, jelikož představení velmi přísně souzeni budou. Neboť člověku nepatrnému se dostane milosrdenství, ale mocní mocně trestáni budou. Neboť Bůh nic si nedělá z velikosti žádného člověka, poněvadž velkého i malého on stvořil a stejně pečuje o všechny. Mocné však čeká přísnější soud. Protož máte-li zálibu v trůnech a žezlech, králové národů, milujte moudrost, abyste na věky kralovali." (Md 6.)

Ještě vznešenější jest pojetí křesťanské morálky, jak plyne z uvedených výroků sv. Pavla. K nim při-

pulární a oblíbená (dole str. 549)? Pak je to výjimka, jež nutí k přemýšlení. Není oblíbená a milovaná? Jak tedy vysvětlit div, že trvá nezlomně již 19 věků? A to v obou svých projevech, jako moc zavazující rozum i vůli, myšlení i jednání, vírou a přikázaními (zákony)?

Váže rozum... ukládá a vymáhá víru...

---

pojujeme ještě několik slov ze sv. Otců. „Představení, zvláště duchovní, mají podřízené nést, nikoli dát se nésti od nich... Dobrý představený nepokládá podřízené za své soumary nebo za koupené otroky. Hříchům má být metlou trestající, slabosti holí podpírající." (Bonav.) Nemá-li představený lásky, pak podřízení „vyčkávají čas, ne aby mohli svobodně pravdu povědět, nýbrž beztrestně zlořečit." (Aug.) Pěkně praví sv. Ignác v regulích, že v řádě jím založeném má být vláda „otcovská, dýšící vlídností a láskou Kristovou," a generál nechť pamatuje, že „řád bude namnoze takový, jaký on sám." Jistěže... Dočítáme se v životě Jana Boska, že by byl kdy láteřil na podřízené? V rodině... děti jsou obyčejně věrné zrcadlo těch, kteří je zrodili a vychovávají. Ale žel, že příliš pravdivý jest výrok: „Málokdy je něco dobrého, čeho by mnozí nezneužili." (Avila.)

„Poslušností ať osvědčí, že jsou naši. Nechať vědí, že nebude mít účasti na našem společenství (na jednotě s církví) ten, kdo nechce být s námi sjednocen kázní. Budiž z církve vyloučen, aby neohrozil spásu jiných, kdyžtě už chce zahubit duši vlastní. Avšak... nebudiž žádný věřící z nicotných důvodů z církve vyloučen... ať se tak nestane podle libovůle rozmrzelého kněze (biskupa). Ať žádný kněz (biskup) neučiní v rozhořčenosti věc, kterou má jen jako trestem za velké přečiny stíhat provinilce, a to nerad a s bolestí jako soudce. Slyšel jsem, že někteří byli z církve vyloučeni (od biskupa) pro malicherné slovo, a tak duše, pro kterou byla vylita drahocenná krev Kristova, tak těžkým trestem zraněná a téměř bezbranná, zbavená veškeré opory (svatých svátostí!), vydána byla na pospas ďábelským útokům, aby jim snadno podlehla." (Lev Vel.)

V řádě nadpřirozeném potřebuje člověk především někoho, jenž by mu ukázal cíl a cestu k němu. Nadpřirozený cíl jest podstatně takový, že vlastním badáním ho člověk neobjeví. Jedině od Boha může být o něm poučen, a Bůh ho o něm poučuje skrze církev. Učitelský úřad církve... K dosažení nadpřirozeného cíle nestačí přirozené síly člověka. Prostředky musí být úměrny cíli. Kde nadpřirozený cíl, tam nadpřirozené prostředky. Vyšší moc musí tedy člověka uschopnit, aby se mohl vznést k nebeským výšinám, tak jako nevzlétne ani na metr nad zemi bez pomoci přístroje k tomu účelu zvláště zhotoveného.

Nejvyšší mluvil mnohonásobně, skrze proroky a nakonec skrze Syna (Žd 1). Jeho slovo padlo do proudu, unášejícího spolu s časem i veškeré pokolení lidské. Bylo snad slovo Boží odkázáno na to, aby existovalo a se udrželo jenom v lidských ústech? Pak jest podrobeno všem proměnám a nestálostem lidské nedokonalosti, vydáno na milost a nemilost vrtochům lidského srdce a zmatkům lidského rozumu. Vizme, co nakonec zbylo v pověstech národů z prazjevení, jež si odnášelo člověčenstvo z ráje! S námahou objevíme tu a tam nějaké celé zrno v hromadě plev... zrno zlata v hromadě štěrku. Člověk ponechán sám sobě mohl si pamatovat, co od Boha slyšel, mohl však i zapomenout... Nebylo instituce, jež by byla zjevenou pravdu chránila před porušením. Učitelským úřadem církve postaráno o to, aby nauka Kristova zachována neporušena přísadami lidských bludů a aby věřící netápali ve tmách.

Člověk si musí dát cestu k spáse ukázat od Boha, a musí přijmout spásu, jak mu ji dobyl Kristus. Protestanté... každý jde k Bohu cestou svou, každý jinou, žádný správnou, každý odmítá ruku, kterou mu podává skrze církev Bůh. („Nespoléhej na moudrost svou!" Př 3. 5)... Bude kdo věřit, že „všechny cesty vedou do Korinta?" Všechna náboženství k Bohu? Lidské autoritě, o níž vím, že zastupuje Boha, se ochotně podrobím z ohledu na Boha, a vím, že jsem v bezpečí. Jsem-li odkázán na vlastní rozum, pak „prohnaná sebeláska" nesloží ruce v klín, vymaluje mi vůli Boží tak, aby moje porušená přirozenost s ní

mohla být spokojena, a mé skutky tak, že podle mého názoru s nimi může být spokojen Bůh. Kde však autorita, jež jménem Božím mi hlásá, co mám věřit a jak jednat, autorita, jež jménem Božím rozhoduje, zda má víra není bludná a zdali mé jednání jest správné, tam vyloučeno nebezpečí sebeklamu. Naše nauka pochází ze sloupořadí Šalomounova (Tert. — tam, kde učil Kristus, nikoli ze sloupořadí athenské akademie, kde učil řecký filosof... naše víra se opírá o slovo Kristovo a jest nám zaručena neomylnou autoritou božskou, nikoli autoritou lidskou, omylům podrobenou). Přijmout poučení od věčné Pravdy s výhradou, že si je mohu podle vlastního zdání upravit, znamená Bohu víru odepřít a tedy poučení spolu s vykoupením odmítnout.*)

V protestantském systému jest naprostá rozluka mezi theologií (spekulativní vědou) a náboženstvím (praktickým životem). Jejich nauka o samospasitelnosti víry (sola fides) — „Víra sama spasí člověka, dobrých skutků netřeba" nebo populárně: „Statečně hřeš, statečněji věř, nebi neujdeš" jest jejich „jediné a nejvyšší přikázání", v něm shrnut a vyjádřen celý jejich mravní zákon. Co jim do toho, jak jejich theologové vykládají nebo se hádají o ten neb onen verš

*) „Řeč, byť i pravdivá a přesvědčivá, nezaujme srdce a nevnikne do duše, schází-li slovům kouzlo a milost, jež pochází shůry... Spisovatelé, kteří tak krásně mluvili o Bohu jakožto nejvyšším dobru (Plato!), jdou pak do Peirajského přístavu, aby Artemidě prokazovali božskou poctu a přihlíželi slavnostem, jež nevzdělaný lid uspořádal." (Origenes; — modloslužba této bohyně byla spojena s krutostmi u Řeků neobvyklými! I děti bývaly obětovány.) „A ti, kteří vyslovili tak hluboké myšlenky o nesmrtelnosti duše a o jejím blahu po ctnostném životě, zapřeli nakonec sami sebe i své učení a obětují před smrtí Eskulapovi kohouta... dosáhli tak vznešeného poznání neviditelného Boha, a zůstali v nevědomosti o tom, jak nutno ho ctít." (Týž.) Nutnost zjevení! (Kap. XVIII.) Když ani Sokrates si nebyl svou naukou stoprocentně jist — — —

Písma? Jaký vliv vůbec mohou mít tyto theologické objevy, spory nebo badání na jejich život? A jiného jejich theologie dělat nemůže leč pitvat Písmo — neuznávajíť krom Písma žádný jiný pramen víry! Ale katolická theologie? Jaký vliv má na praktický život! Jak nerozlučně souvisí s praktickým náboženstvím! Jen dvě, tři ukázky. Traktát o milosti — prostuduješ jej, a činíš důsledky: „Tedy bez milosti člověk nic nezmůže — tedy být hezky pokorný, vyprošovat si ji ustavičnou modlitbou..." Traktát o svátostech... „Tedy užívat jich, přijímat je s největší uctivostí a čistotou srdce..." Očistec... „Tedy chránit se i nejlehčího hříchu... pomáhat duším v očistci..."

Zavrhli magisterium církve, a ovoce? Zmatek nad zmatek ve věcech víry, pochybování o každé pravdě a o každé povinnosti, a na konec zoufalá lhostejnost vůči všemu (zweifeln, verzweifeln), zavržení celého křesťanství.*) — „Za záminku, aby mohli ošálit prosté věřící, vzali si bludaři slovo Páně: „Hledejte a naleznete." Nám není po Kristu zapotřebí zvědavého zkoumání ani po evangeliu (po přijetí evangelia) hledání. Ostatně ...hledání nemůže být bez konce: je třeba hledat, až nalezneme, a pak není už co dělat, leč pevně si chránit (stříci), co jsme nalezli. Proto hledáme, abychom našli (Lessingu!). Všemu dalšímu hledání jsi učinil konec tím, žes přijal víru. Kdo by chtěl jejich všechny nauky prostudovat, bude hledat věčně a nenalezne nikdy. Se všech stran se na nás bludaři sypou a útočí slovy: ‚Hledejte a naleznete.'

---

*) Ferd. Baur tvrdil (1835), že křesťanství se „propracovalo" k pravé gnosi (poznání, nauce) teprve v Hegelovi — v muži, jenž byl positivního křesťanství vzdálen! Protestantství „ohrožovalo" katol. církev v Německu skrze filosofa Hegela a theologa Schleiermachera; 36 letý Möhler vydává na obranu víry Kristovy svou Symboliku (1832), jež vzpružila usínající život katol. Němců. Protest. propaganda ohrožuje Španělsko, 32 letý Balmes zachraňuje vlasti poklad sv. víry dílem El protestantismo... (1842). Kdo zachrání protestantům poslední stíny víry v Krista? Vždyť jejich koryfeové mají spory o základ. pravdách křesťanství!

Nemají nic jiného, čím by se mi doporučili a mne učinili svým přívržencem. Hledat může jenom ten, kdo nemá nebo kdo ztratil. Jestliže jsem uvěřil a dám se do hledání, je to známka, že jsem pravou víru nikdy neměl, opouštím víru, zapírám víru. — Ptáš se, smíš-li jít k bludaři pro poučení... Který služebník doufá pokrm od cizího nebo dokonce od nepřítele svého pána? Který vojín dar neb žold od cizích nebo od nepřátel svého krále? Jistě jen naprostý desertér nebo vzbouřenec... Hledejme pravdu u našich! Pokud regule víry (zjevené od Boha články víry) zůstane beze změny, může bádat každý, jak se mu líbí. Ale jaké porady s lidmi, kteří musí doznat, že ještě hledají? Jestliže skutečně ještě hledají, pak ještě nic určitého nenašli, a ty, jenž se k nim obrátíš, nejistý od nejistých, slepý od slepých jistě do jámy budeš uveden. Ale oni jen na oko předstírají, že ještě hledají. Jakmile se k nim přidáme, okamžitě zastávají jako určité ty věci, které prý teprv zkoumají." (Tert., De praescr.)

Celé uvedené dílo starověkého apologety by stálo za otištění... Jakoby měl s Lutherem a jeho společníky co dělat! Třináct staletí před jejich vystoupením vyvrací jejich bludy, záminky, sofismata. Slyšme jen: „Odpůrci se nejvíce dovolávají Písma sv., a touto svou drzostí mnohým imponují. Při boji však unaví ty, kteří jsou ve víře pevni, do pasti chytnou slabé, a ostatní propouštějí s pochybnostmi v srdci. Tuto posici jim zamezíme, když je vůbec k disputaci na základě Písma nepřipustíme. Jestliže v tom právě jejich síla, nutno napřed vyšetřit, kdo jest majetník Písma, aby nedostal k němu přístup ten, jenž na ně práva vůbec nemá. Pavel zakazuje disputovat s bludaři. (I Tim 6. 5, Tit 3. 9n.) Při sporu o Písmo nic z toho nevyjde leda že ze zlosti si pokazíme žaludek nebo dostaneme bolesti hlavy. Bludaři některé knihy Písma neuznávají, a ty, které uznávají, nepřijímají beze změny, nýbrž upraví si je dodatky nebo vypuštěním, podle toho, jak vymáhá jejich nauka (Luthere!), a nechají-li je do jisté míry beze změny, vymýšlejí rozmanité výklady (!). Ale překrucování smyslu škodí pravdě stejně jako péro falšovatele ruko-

pisů. Výmysl (blud) nechce uznat to, čím by byl vyvrácen." (O něco níže:) „Kdo pojal úmysl jinak učit, byl nucen i zdroje nauky jinak zařídit. Zfalšování nauky by se nezdařilo bez falšování Písma.*) Nám netřeba Písmo falšovat přídavky, škrtáním, změnami, nemusíme do něho nic vnášet z našich výmyslů, protože není rozporu mezi námi a Písmem. Marcion vzal bez okolků do ruky nůž a provedl na Písmě vraždu. Valentin šetřil svatých knih a vzal péro (falšoval... Luther činil obojí!)... Kdo ti dává právo, můj pramen jinam zavádět?"

„Místo disputací o Písmě budiž vymezeno thema: „Komu nutno věřit? Čí majetek jest Písmo? Od koho, skrze koho, kdy a komu bylo odevzdáno učení, jež nás činí křesťany?" Církev jest apoštolská, založena od apoštolů, a my jsme potomstvo apoštolských obcí. Církví (t. j. obcí církevních) jest mnoho, a přec

---

*) Podobně Aug.: „Jakým právem říkáte: ‚Jsme moudří — mámeť Zákon Hospodinův?' Ano, máte jej, ale v lež jej obrátilo lživé péro (vašich) vykladačů." Týž mluví o tom, že Manichejci tvrdili: „Starý Zákon a Skutky apoštolské jsou porušeny." Byly tam totiž věci, s nimiž se jejich nauky nesrovnávaly. Proč neprohlašovali za porušená evangelia? Poněvadž tam nebylo nic, co by jejich systému odporovalo!

Vincenc Lerinský si stěžuje podobně na zneužívání Písma. „Otážeš-li se bludaře: ‚Jak své tvrzení dokážeš?', hned ti odpoví: ‚Psáno jest zajisté...' A ihned na tisíce svědectví a příkladů uvádí ze Zákona, žalmů, apoštolských listů, proroků... Užívají Písma před svými, před cizími, soukromě, veřejně, v kázáních, ve spisech, při obědě, na náměstí... Čti díla Pavla Samosatského, Priscillianova a ostatních morových mužů: není stránky, aby se nedovolávali Písma... Nestorius (jako Luther) na efeském sněmu si troufal říci, že Písmu sv. on první a samojediný rozumí, a že mu nerozumí nikdo z těch, kteří před ním se bohoslovím zabývali, že vždycky bloudila a doposud bloudí veškerá církev, ježto podle jeho zdání jen nevědomé a bludné učitele následovala a následovat bude..." (Commonitorium.)

apoštolská, z které všechny pocházejí, jest jen jedna. Doklady jednoty..." (Vypočítává v kap. 20.)

Zásada svobodného úsudku a svobodného výkladu Písma vedla nejen k tomu, že každý měl „svou" víru („kolik hlav, tolik smyslů"), nýbrž ovládla i morálku. Každý si vykládal „svobodně" nejen, co má věřit, nýbrž i co má dělat. V Německu, Skotsku, Švýcarsku obhajovali někteří z Písma vraždu, krádež, volnou lásku. Mužové z jejich tábora, kteří nechtěli, aby z mravního řádu zbyly pouhé trosky, vrhli se na studium přirozeného zákona, ignorujíce Písmo. Nedbat náboženství a volat člověka před soudnou stolici rozumu! „F i l o s o f i e bude poučovat člověka o jeho povinnostech, nikoli náboženství!" Ale teď teprve přišli z deště pod okap: v jejich školách neustálé hádky o nejsvětějších povinnostech člověka... Schází-li objektivní norma! Už Luther si stěžoval: „Kolik hlav, tolik zjevení" — a všechno od Boha! A při tom jedno odporuje druhému! Co dělat? Luther si věděl radu —

Kdo výroky Páně překrucuje podle své vůle, ten jest prvorozenec satanův. (Polykarp.) Bludaři mluví o Kristu, s jeho jménem mísí své bludy... podobni těm, kteří smrtonosný jed podávají ve víně — a neznalý přijímá s radostí ve zrádné rozkoši utajenou smrt. (Ignác Ant.) Viz, jak dobře ďábel pro svůj účel Písmo cituje! (Shakesp.)

Zdaž jsi četl, satane, proroky a Písmo (že se ho dovoláváš, pokoušeje na poušti Krista Pána)? Četl jsi sice, ale ne abys sám lepším se stal, nýbrž abys jím prosté duše podvedl. Tak jako ďábel četl Písmo Marcion, tak Basilides, tak Valentin... (Origenes; tento starověký genius nepíše ve svých vědeckých dílech „Ježíš" nebo „Kristus", nýbrž „Pán můj Ježíš Kristus" anebo „božský Spasitel.")

Bludaři vždycky si počínají tak, že slova (Písma sv.) jasná a prostá svými výklady kroutí a překroutí, až z nich dostanou, co chtějí — anebo výroky podmíněné a těžké zbaví vší tajemnosti, doslovně je vykládajíce. (Tert.) O listu sv. Pavla k Filemonovi praví týž: „Tuto epištolu jedině její krátkost zachránila, že unikla falšujícím rukám Marcionovým."

učinil se samozvaným soudcem... ta zjevení jsou „pravá", jež on schválí a uzná... t. j. jež jsou v souhlase s jeho nápady...

Vyslal-li Kristus kázat apoštoly, nesmíme přijmout jiné kazatele leč jen ty, které Kristus ustanovil. Co se týče obsahu kázání, nesmí být jeho pravost dokázána jinou cestou leč skrze ty církve (obce církevní), které apoštolé založili osobně, protože jim sami kázali, jak živým slovem tak listy. Každé učení, jež souhlasí s oněmi církvemi apoštolskými, zdroji a východisky víry, nutno pokládat za pravé, protože obsahuje to, co obdržely ony církve od apoštolů, apoštolé od Krista, Kristus od Boha. Každé učení, jež mluví proti pravdám oněch církví, nutno již předem pokládat za výmysl. Bludaři sice namítají: „Apoštolé nevěděli všechno..." (teprve ty všechno víš!) Nebo: „Apoštolé sice věděli všechno, ale nesdělili všem..." (teprve tobě — kdy a kde?) Obojí tvrzení jest potupa pro Krista, jakoby byl vyslal apoštoly nedostatečně poučené nebo nedosti upřímné. Janovi že by byl něco zatajil, jenž na jeho prsou spočíval a jehož Marii za syna místo sebe odevzdal? Ale dejme tomu, že všecky církve zbloudily, že se Pavel mýlil, že Duch sv. se o žádnou nestaral, aby ji uvedl v pravdu, ač byl k tomu od Krista poslán, že zanedbával svůj úřad (učitele církve)... Jest pravděpodobno, že všechny církve zbloudily k téže víře (t. j. podle vás k témuž bludu)? Události mnohé a rozdílné, na sobě nezávislé, nevedou k výsledku témuž! Kdyby byly všechny církve zbloudily, byla by každá zbloudila jinak. Co však se vyskýtá u všech v téže podobě, není blud, nýbrž t r a d i c e. Ale ať zbloudily jakkoli: v každém případě tak dlouho vládl a udržel se ‚blud', dokud nebylo žádných bludařů. Pravda musila čekat na několik marcionitů a valentiniánů, aby byla osvobozena. Mezitím se falešné evangelium kázalo (Luthere!), tisíce lidí bylo falešně pokřtěno, tolik zázraků a charismat falešně působilo, tolik mučedníků bylo falešně korunováno. Jak jest možno, že blud (jímž je podle vás nauka církve) tu byl dříve než pravé učení? Všude jinde jest napřed originál než kopie, a nakonec teprve přijdou imitace... (Tert., ib.)

Tertullián oslovuje současné bludaře: „Nechať mi povědí, čí autoritou byli vysláni! Žádám důkaz jejich pravomoci! Největší důkaz jejich moci vidím jedině v tom, že napodobují apoštoly, jenže zvráceně: apoštolé činili z mrtvých živé, tito z živých mrtvé.“ (O něco výše: „Bludaři škodí zvrácenými naukami církvi právě tak jak jí bude jednou pronásledováním škodit Antikrist, s tím rozdílem, že pronásledování rodí mučedníky, bludaři pouze odpadlíky.“) „Dokažte mi apoštolský původ svých ‚církví‘! Jestliže přec některé sekty (herese) sahají do dob apoštolských (za Tertulliána!), můžeme jim dokázat, že byly od apoštolů zavrženy.“ (1 Kor . 12, Gal 5. 2, I Tim 4. 3, II Tim 2. 3, Kol 2. 8.) Následuje nadšená chvála římské církve, s níž jsou katolické obce církevní v Africe spojeny vírou i láskou. (Tert. byl Afričan jako Aug.) — „Vyšli z nás, ale nebyli z nás; kdyby byli z nás, byli by u nás zůstali.“

„U bludařů (v sektách) není kázně... Své perly, třebaže nepravé, házejí vepřům. Úpadek církevní kázně nazývají prostotou, a naši péči o kázeň afektovaností. Třebaže se v učení rozcházejí, snášejí se, protože se spikli k společnému tažení proti pravdě. Všichni jsou nadutí, všichni slibují vědění, katechumeni jsou dokonalí dříve, než se jim vyučení dostalo, a samy ženy u nich, jak jsou drzé! Opovažují se učit, disputovat, exorcismy vykonávat... Za duchovního ustanoví hned novokřtěnce, hned nějaké naše odpadlíky, aby k sobě poutali lidi poctou, když nemohou pravdou. Nikde lehčí postup (v „církevních“ hodnostech) než v táboře rebelů, kde platí za zásluhu už to, že se tam zdržuješ. Na srdci jim leží nikoli pohany na víru obracet, nýbrž naše od víry odvracet (hoc negotium illis, non ethnicos convertendi, sed nostros evertendi, z pravdy „vyvracet“); za touto slávou se především pachtí, aby totiž k pádu přivedli stojící, nikoli aby pozdvihli ležící (to za slávu pokládají, když...) U nich není stavitelské činnosti, nýbrž boření pravdy; podkopávají dílo naše, aby postavili svoje. Jejich jednota záleží v rozkolu. Nechť platím za lháře, neodchylují-li se sami mezi sebou od svého učení, an každý podle svého dobrozdání si upravuje

to, čemu byl vyučen, jak to dělal i jeho učitel. Žádná věc nezapře ve svém vývoji svou přirozenost a vlastnosti svého původu. Totéž právo, co Valentin, mají i valentiniáni, marcionité totéž, co Marcion, totiž aby si vyrobili novou víru, jak se jim zlíbí." Bludaři bez víry, bez domova, bez vůdce, bez kompasu — bloudí životem, ponecháni sami sobě jako vrak na pospas větrům. „Také nezůstal nepovšimnut styk bludařů s kouzelníky, kejklíři, astrology. Svého ‚Hledejte a naleznete' nezapomenou nikdy. Z toho, jak žijí, lze soudit na to, zač stojí jejich víra... církevní kázní se prozrazuje nauka." (Tert., ib.) „Lidé, kteří sami sobě křesťany nejsou, čím méně jsou jimi nám?" „Ať odletí kolik chce plev dobré víry, odvanuté kterýmkoli vánkem pokušení: tím čistší bude obilí, jež bude uloženo do stodol Páně..." (Podobně Aug., Chrys., Cyp.)

Kdysi byl pokládán za kacíře, kdo se odchýlil od evangelií nebo od článků víry. Nyní, cokoli se komu nelíbí, čemukoli nerozumí, platí mu za kacířství... cokoli sami nedělají, jest jim kacířstvím..." (Erasmus.)

Čím kdo hřeší, tím bývá trestán (Md 11. 17)... Protestant Karel Bry praví o svých souvěrcích: „Zavrhli autoritu církve, a ochotně se sklonili před autoritou vůdců stran (sekt); odmítli poslouchat kázání kněží a místo toho jali se poslouchat řeči demagogů; odvykli zpovídat se kněžím, a místo nich se zpovídají lékařům. Na jak dlouho vystačily tyto náhražky? Jakmile se svět octl ve slepé uličce, v t. zv. krisi, nepomohly žádné náhražky. Tu se poznává, k jak smutným koncům přivedla reformace velkou část lidstva." Konvertita Chesterson: „Pravdy, jež zašlapala reformace, ukázaly se tak oprávněnými, že nyní je chápou ti, kteří je odsuzovali, mají je však jen v karikující formě. Komunistický ideál jest jakýsi druh františkánského hnutí, jenž však vede k materialismu (k bolševismu!), protože mu chybí umírňující vliv církve. Americké sekty, jež se po tři sta let pohoršovaly nad ‚papeženskou theatrálností' (liturgií), osvěžují nyní své bohoslužby divadelními filmy a růžovými paprsky, jež padají na hlavu duchovního." Připojme: zavrhli obcování svatých a propadli pově-

rám spiritismu a okultismu, aby byli ve spojení se zemřelými... Melanchton lkal: „Celé Labe nemůže poskytnout dost vody, abychom oplakali bídu a roztříštěnost našich lidí... Řád církevní se rozpadává, naši stoupenci nebojují pro evangelium, nýbrž o vládu..." „Reformací začal degenerační vývoj evropského lidstva, jenž vyvrcholil v nevěře a bolševismu." (Kordač.)

Jakým darem nebes jest učitelský úřad (magisterium) církve, dovede posoudit každý, kdo studoval dějiny protestantismu anebo husitství. Každý si prý může vykládat Písmo jak chce, každého prý osvěcuje Duch svatý... a toto „osvěcování" se stalo semeništěm nesčíslných sekt. Proč by každý této „svobody dítek božích" pilně neužíval? Nakonec kollátor (velkostatkář nebo město) předpisoval církevní řády a dogmata, a ubozí věřící vzdychali: „Kolik mlynářů, tolik měr, kolik farářů, tolik věr." Vavák (viz str. 154) nám sděluje, že po vydání tolerančního patentu za půl roku se objevilo šest „věr", jedna za druhou, jedna „lepší" než druhá (výrok sektářů!). Konvertité dovedou si tohoto daru nebes (magisteria církve) vážit více než my. „Ó vy šťastné dítky katolické církve! Vy nemáte ani zdání, jak je člověku, jenž hledá pravdu, jemuž mizí půda pod nohama, jenž by se rád v pochybnostech obrátil k někomu o radu, a nikoho nemá." (Tak asi Helena Mostová, Kateřina Nichollová, Lev Hammerstein, Maurer...) Pastoři? Každý odpovídá jinak, ačli vůbec odpověď dá! Čeští bratří stále svolávali sněmy, kde se radili, co učit a čemu „věřit", a kde stále měnili. Nová sekta předstihla všechny. Za deset let deset sněmů, o čem se na jednom usnesli (ve věcech víry!!), to na druhém škrtli, a nakonec jako deus ex machina se objevil katechismus, kde jeden člověk nikoho se netázaje předepsal, co musí všichni „věřit," a na protesty z řad duchovních odpověděno pohrůžkou, že budou vyloučeni z církevní obce... „Svoboda", osvobození „ode jha církve a papeže"...

Proč nenávidí protestantismus katolickou církev? Protože tak pevná a neoblomná v potírání bludů. To jest důvod, proč sekty nenávidí církev — ty sekty,

jež s počátku neprosily o nic jiného, leč aby církev jich ušetřila anathematem (uznala učení za pravé a nevylučovala je jako bludaře ze svého společenství; Bossuet.).

Čas nemůže dát bludům sankci nebo „dodatečné" schválení. — Krádež může být promlčena, lež však nikdy ne! Apostati nemohou utvořit církev, bludaři se nemohou stát učiteli pravdy — ledažeby se bludu zřekli! „Svého" bludu — a právě to bývá tak těžké! „Lépe vědět málo než špatně... lépe bloudit než klamat... Nesmyslné nauky raději chci neznat než se jim učit..." (Tert.)

Ale člověk si musí dát nejen ukázat od Boha (od církve jím zřízené) cestu, jež k němu vede, nýbrž musí tutéž církev prosit, aby mu z pokladů vykupitelského díla Kristova udílela, mnoho-li potřebuje. Aplikace ovoce vykoupení a spásy... Kněžský úřad církve... Není-li autority, jež rozdělí mezi děti hrst oříšků... mezi vítěze kořist (válka prusko-rakouská r. 1866 po vítězství nad Dánskem r. 1864)... mezi uchazeče uprázdněná místa. ... Některé zásady zní velmi svobodomyslně, ale nejsou naprosto sociální, na př. volná konkurence, demokracie uplatněná zrušením celibátu učitelek... V některých rodinách se neslo na společnou hromádku, jinde nezaměstnaní... Co pomohly apely na „humanitu" a „ohledy blíženské", výzvy, aby se vzdaly dobrovolně míst dobře situované vdané ženy... Což teprv, když jde o povinnosti a břemena! Bez autority... Bos chodí, kterému se celá ves na boty skládá... Známe ty, kteří tvrdí, že si to s Pánem Bohem „vyjednají sami".... To jsou ti, kteří nevyhledávají vůbec nic.. Kdyby byl Pán ponechal každému na vůli, aby si osvojil ovoce jeho díla, kolik horlivců bychom našli! A krom toho... kde by byla jistota, že jsem skutečně vykonal, co bylo nutné, abych dosáhl odpuštění, opravedlnění..? Mohu já přirozenými silami a prostředky dosíci nadpřirozeného cíle, spojení s Bohem (nebo jeho obnovení, když ztraceno)? Nenahlédne každý, že zvláště v tomto případě, když jde o obnovu ztraceného přátelství s Bohem (odpuštění hříchů), předpíše on sám způsob, jímž toho možno dosíci?

Odpustit mi dluh, přijmout ode mne peníze, jimiž platím účet, zprostředkovat to neb ono mezi námi, dlužníkem a věřitelem, může jen legitimní a ověřený zástupce věřitelův. Ověřující listiny církve najdeš u Matouše 16. 19 a 18. 18, jakož i u Jana 20. 23. („Cokoli svážete na zemi... Komu odpustíte hříchy...") Ověřený zástupce Kristův je ten, jehož ti církev pošle.

Konečně úřad královský, pastýřský... Organisace církve, moc zákonodárná, soudní a administrativní... Jako každá dokonalá společnost má církev tuto trojí moc. Církev poslána od Pána lidstvu jako paní, ne jako služebná, obdařena svrchovanou mocí (ve věcech duchovních) od něho, nikoli aby si je vyžebrávala od poddaných a byla tak odkázána na jejich milost a nemilost. Svrchovaná autorita jest nezávislá na těch, jimž vládne, sice by nebyla autoritou, nýbrž porobou.

Církev jest společnost dokonalá, soběstačná, neodkázaná na pomoc jiných, na př. světské moci, státu...[8]) naprosto na nich nezávislá. Čím dokonalejší společnost, tím svobodnější, tím lépe si dostačí, nepotřebuje, aby ji kdo držel, neživoří z milosti jiných. Upírat církvi trojí moc právě uvedenou může jenom zaslepenost. Poslední spolek v nějaké vesničce si smí dát stanovy, vyloučit nehodné nebo neschopné členy, a církev by neměla práva prohlásit: „Odchýlil jsi se od mé nauky, nechceš se podrobit mým rozhodnutím

---

[8]) Zase pravý opak sekt! Hus pracoval pod ochranou neprozíravého Václava IV., husitství se opíralo o palcáty a bylo chráněno cepy, a když pominuly, pominulo s nimi. Luterství i pravoslaví se vrhlo v náruč světské moci, od ní si dalo zřídit a předepsat řád učení i správu, jen ze světské moci čerpalo svou houževnatost, jíž se při životě drželo. Sekty otročily vždy vládě, protože byly dítky země, dcery otrokyně — církev jest dcera nebes, svobodná. (Gal 4. 25nn.) Krise vnější i vnitřní, jež církev za dobu svého trvání prodělala, krise někdy na pohled smrtelné, nejsou projevem její slabosti, nýbrž dopuštěním Božím a důkazem: když rostla a se vzmáhala za takových okolnos-

a zákonům, proto tě nepokládám za svého člena, ať se jmenuješ Hus nebo jakkoli."

Božský zakladatel církve chtěl, aby byla ž i v o u c í o r g a n i s m u s. Neurčil všechno sám do nejjemnějších detailů; ve věcech kázně ponechal církvi volnost a dal jí právo, aby zařídila, kdy a čeho bude zapotřebí, jak za vhodné uzná. Doby se mění, způsob života se mění, lidé se různí časem i místem. Co bylo vhodné před staletími nebo co jest přiměřené tropickým misiím, není vhodné dnes aniž přiměřené kulturní Evropě. Církev tudíž kázeňská ustanovení mění, ruší, nová vydává (postní přikázání, řeholní právo, svěcení svátků, liturgické předpisy...). Kdyby musila beze změny se držet toho, co bylo před tisíci lety, nemohouc nic zrušit, nic nového zavést, byli by v právu ti, kdož jí vytýkají zkostnatělost. Církev však vyniká neobyčejnou pružností, přizpůsobí se snadno kterýmkoli poměrům. Než však co mění nebo zavádí, bedlivě uvažuje, nedá se strhnout bez rozmyslu k novotám, jež poblázní dnes půl světa a z nichž zítra všichni vystřízlivějí. Tato rozvaha, ušlechtilý a rozumný konservatismus, jí vzbudil název zpátečnická. —

Ve věcech kázně není církev — až na jisté výjimky — neomylná. Ale z toho neplyne nikterak, že nejsme povinni poslechnout a dbát jejích zákonů. Není neomylná, ale má rozhled široký, jakého nemá žádný vládce a žádný parlament, má zkušenost dvoutisíciletou, řídili ji mužové vynikající nebeskou mou-

---

tí, za situací, jimž by každé lidské dílo neomylně podlehlo, je nám to důkazem, že vyšší moc ji udržuje a chrání, když se proti ní spiklo vše. Z toho však, že církev není na státě závislá a že ho nepotřebuje, neplyne nikterak, že by neměla nebo nemohla s ním žít v přátelském svazku. Ne k vůli sobě, nýbrž k vůli svým dítkám, k vůli těm, kteří jsou členy té i oné společnosti a jimž jest nepřátelství mezi oběma vždy záhubné. Žel, že přátelský poměr obou mocí, duchovní i světské, nepatří k obvyklým zjevům historie, že i „svatá římská říše," jejímž úkolem bylo „chránit církev a šířit křesťanství," byla nepřítelkou církve, a že to, co církvi dala, byl danajský dar.

drostí a svatostí, v čele diecésí stáli mužové plni Ducha svatého, z jejího lůna vyšly vzory učenosti, nad nimiž žasne svět... Se stanoviska čistě lidského nutno uznat, že její kodex vyniká nad kterýkoli zákoník, jak prohlásil kterýsi protestantský právník, když papež Benedikt XV. o svátcích Ducha sv. 1918 promulgoval nový kodex církevního práva.

C) Neomylnost papežská.

(Doplněk k úvaze o učitelském úřadu církve.)

Čte-li tento nadpis příslušník cizího vyznání nebo bezvěrec, jistě se mu po tváři rozšíří úsměch nebo snad i knihu s nevolí odloží. Čemu nerozumějí, tomu se posmívají. (Jud 10.) Ale čím to, že i věřící o této věci neradi mluví, neradi slyší, ba že mají takřka jakousi antipatii proti tomuto článku víry? Proč mnozí biskupové byli proti jeho prohlášení r. 1870? Nikoli, že ho neuznávali, ale... „Není to oportunní, vhodné ...raději o věci mlčet, zvláště nyní, v nynější kritické a skeptické době..." Nezazlívám jim. Málokterý člověk, jenž by nebyl aspoň do jisté míry Nikodémem nebo Pilátem... tak příliš podléhá lidským ohledům, lidské bázni, veřejnému mínění, v našich žilách nekoluje vždy krev prvních mučedníků, jimž pohana kříže byla chloubou. Ale i dnes platí slovo Pavlovo: „Třeba že jest kříž Kristův pohanům bláznovstvím, máme povinnost jím se honosit..."

Řekneme hned krátce: neomylnost jest charisma, tedy dar nebes, udělený církvi, případně papeži, a to jedině z ohledu na věřící a pro jejich dobro — dar, za nějž jsou povinni Pánu děkovat, podobně jako děkují za povolání k pravé víře. Neznamená jenom to, že od rozhodnutí apoštolské stolice není odvolání — kdo bude tak naivní a myslit, že nejvyšší instance se nemůže ve svých rozhodnutích mýlit? Neznamená též etickou neomylnost, t. j. nemožnost hřešit, jak na př. docela vážně soudili někteří protestanté... jak snad i myslila rakouská vláda, ospravedlňující odvolání konkordátu tím, že „paciscent po roce 1870 jest docela jiný než byl před rokem 1870, byv prohlášen za neomylného" — jako by jím

před tím nebyl! Neznamená pouze, že se církev dosud nikdy ve věcech víry fakticky nezmýlila, nýbrž že se v nich mýlit nikterak nemůže. Ve věcech víry... Katechismus praví: „Když papež něco rozhoduje ve věcech víry a mravů." Není tedy neomylný v politice, není neomylný ve věcech víry se netýkajících, ba není neomylný ani ve svých privátních názorech o věcech víry. Spisy papeže Benedikta XIV. nebo Řehoře Vel., kázání a listy téhož nebo Lva Vel. nejsou obdařeny neomylností. Jen když veškerá církev po celém světě svorně to neb ono hlásá, nebo když papež jako nejvyšší učitel církve definitivně rozhoduje (definitio ex catedra), lze a jest nutno o neomylnosti mluvit.

Od přirozenosti jest neomylný jedině Bůh. Jak pojímat neomylnost církve? Duch sv. ji chrání, aby nezbloudila, asi jako učitel sledující písemnou práci svého žáka dbá, aby neučinil chybu. Nedostává se jí tedy nového zjevení, Duch sv. pouze „poučí vás a vysvětlí vám, cožkoli jsem já pověděl vám." (Viz Jan 14. 26.) Církev vykládá zjevené již slovo Kristovo a zachovává je neporušené — pomocí Ducha sv.! Neomylnost nevylučuje užití přirozených prostředků, aby byla zjednána jasnost ve sporných nebo temných otázkách. Jak dlouho apoštolská stolice uvažovala, jak mnoho se papež modlil a prosil za osvícení, když šlo o prohlášení dogmatu Neposkvrněného Početí! Opovážlivého spoléhání by se dopustil, kdyby nerozvážně co definoval. Sv. Bellarmin řekl otevřeně papeži Klimentu VIII., jenž se chystal prohlásit za článek víry soukromé theologické mínění o milosti pomáhající, že Bůh toho nedopustí a že ho spíše odvolá se světa. Papež skutečně neočekávaně rychle zemřel, než k rozhodnutí přikročil.

Neomylnost nezbytně souvisí s posláním církve. Není-li církev neomylná, pak nemá nikdo jistoty. Může-li se bludit v jednom článku víry, pak není žádné dogma pevné... Kdo mi zaručí, že se v ostatních nemýlí? Ochránkyně a hlasatelka pravdy... Pravda, jež nedává naprosté jistoty, není vůbec pravdou, nýbrž jen domněnkou a není hodna důvěry. Co na tom, bloudí-li rozum ve vědě, ve věcech přirozeného po-

znání! Takový blud není na závadu dosažení věčného cíle. Co na tom, byl-li člověk dlouhá staletí přesvědčen, že země stojí a celé hvězdné nebe kolem ní krouží! Bylo toto bludné mínění mravní zkázou? Ale ve věcech týkajících se spásy má omyl následky věčné, neblahé a nenapravitelné, a těch chce milosrdný Bůh uchránit povolané k věčné blaženosti. Ale jen v jeho církvi a skrze církev se nám této ochrany dostává!

Láska Boží tedy chrání nás, své omilostněné dítky, bratry a vyznavače Kristovy, všeho bludu v nejvyšších a nejvznešenějších pravdách, zajišťuje nám poznání jisté, nezkalené omyly a pochybnostmi, a tak nás vede k pravé svobodě, t. j. osvobozením od bludu k osvobození od hříchu. Učinit nás svobodnými skrze pravdu a v pravdě, ale jen k tomu, abychom této svobody užili k dosažení nadpřirozeného cíle, pro nějž jsme stvořeni, dosažení vlastní dokonalosti, jež záleží v připodobnění božské moudrosti a svatosti a k spojení s Bohem.

Slovo Kristovo bylo (podle Jana) světlo, osvěcující každého člověka dobré vůle. Když dokonal Pán dílo vykoupení a odešel ze světa, zanechal nám světlo svého učení, aby svítilo dál, až do konce věků, aby člověk neupadl zpět do tmy pohanství. Peklo ve spojení se světem a vášní se namáhá zhasnout toto světlo, chce zpět do temnoty, jež by jeho skutky zastřela diskretní clonou neviděnosti. Proto boj proti světlu i proti tomu, jemuž jest svěřeno a jenž zvláštní milostí Boží jest chráněn, že nemůže zneužít této nejvyšší a nejvznešenější moci. Může zneužít své autority k politickým cílům, svého postavení k podporování osobních zájmů, jak víme z dějin; nemůžeme snad vždy schvalovat, co koná, ale můžeme a musíme se vždy spolehnout na to, co učí.[9]) V neomylnosti papežské nenávidí peklo nepřemožitelnou moc, jež podle zaslíbení Spasitelova bude chránit církev proti

---

[9]) Neomylnost jest charisma — dostává se jí tedy i nehodnému papeži, tak jako i nehodný kněz nepozbývá moci odpouštět hříchy, udělovat sv. svátosti, sloužit mši svatou...

všem útokům bludu, nejmocnějšího, nejvítanějšího a nejvydatnějšího pomocníka podzemních mocností.

A co svět? Proč onen boj proti dogmatu, po němž (po lidsku řečeno) mu nic není? Svět jest prázden pravé lásky k pravdě, lehkomyslně laškuje s každým bludem, a v tom vidí svou slávu, že pod jménem tolerance a volnosti myšlení vymáhá pro blud tutéž svobodu a oprávněnost jako pro pravdu. Co jiného může takový svět vidět v neomylnosti leč protest a odsouzení této „svobody"? Proskribuje-li církev nějaký blud, vidí v tom svět nezbytně atentát na „kulturu" a „svobodu myšlení". Soběstačnost, suverenita a sebezbožňování lidského rozumu jest prohlášením tohoto článku víry sama odsouzena jako blud. Ukázáno mu, že neomylnost, po níž touží, anebo kterou si osobuje, byla hříchem Adamovým navždy ztracena, a že lidský rozum jest vydán na pospas všemožným bludům jako třtina větru. Může se však stát „neomylným," ale jen ve věcech víry, a to pod jednou podmínkou: podrobí-li se pokorně rozhodnutí církve, kterou Pán bludu chrání; pak má naprostou jistotu, že nevěří nic bludného. V jednotě víry má každý věřící jaksi podíl na božské neomylnosti a zakouší předzvěst věčného blaha, záležejícího v nezkaleném poznávání věčné pravdy. Jest neobyčejně vychytralá léčka satana, namlouvá-li člověku, že jest jeho pokořením a snížením to, co Bůh zařídil k jeho spáse a povýšení, a činí-li neomylnost, tento dar nebes, předmětem posměchu a potupy.

Druhý důvod odporu je pravý opak prvního. Všichni jsou si předobře vědomi nejen že se mýlit mohou, nýbrž že se skutečně denně mýlí, nevyjímaje ani nejprohnanějšího diplomata. A nyní moc, kterou beztak nenávidí, prohlašuje o sobě: „Já jsem neomylná..." Kdysi zuřil hříšný nečistý svět, když Pán prohlásil: „Kdo z vás mne bude viniti z hříchu?" Dnes zuří bloudící, ve tmách tápající svět, když církev prohlašuje: „Já jsem prosta bludu." Což jest ona jedinou, nepochopitelnou a nemožnou výjimkou? Jedinou — ano. Nemožnou a nepochopitelnou? Nikoli — jak plyne z toho, co řečeno. Právě proto, že lidský rozum se přesnadno mýlí, musil se Pán postarat ces-

tou mimořádnou, aby jeho slovo jednou lidstvu zjevené bylo před nákazou bludu chráněno a tak se dostalo dlouhou cestou nepřehledných věků neporušené až k poslednímu člověku před jeho druhým příchodem, k poslednímu, jenž bude v jeho církvi hledat spásu a slovo pravdy. Konvertitům, kteří zakusili sami na sobě, co znamená pravdu hledat a nemít nikoho, kdo by ji ukázal, být zmítán pochybnostmi a nemít východiska, nemít opory, nemít jistoty, těm imponovala jistota a určitost, s níž odpověděli na jejich dotazy a pochybnosti jednomyslně všichni katoličtí kněží, k nimž po marných a beznadějných pokusech a vlastních duchovních obrátili, a táž určitá odpověď i v každé katolické dogmatice. (Viz str. 532.)

Svět prohlašuje tyranství vlastních nálad a nápadů nad naším duchem za svobodu a vládu věčné pravdy za otroctví — snad proto, že ji Bůh vykonává skrze své náměstky. Luterství svou vzpouru proti neomylnému učitelskému úřadu církve odůvodňovalo a maskovalo naukou, že každý jednotlivec jest osobně veden a osvěcován Duchem sv.[10]) a nazvalo svou nauku osvobozením ducha z otroctví lidí... a svedený lid nepozoroval, že se dostal do otroctví skutečného. Žádný bludař o sobě neřekl výslovně, že jest neomylným, ale jednal tak, jako by jím byl a jako by každý byl povinen jeho nedokázanou nauku přijmout. Nezavrhoval nikterak do horoucích pekel každého, kdo s ním nesouhlasil? Nehlásal Hus, že světská moc má povinnost poddané k pravdě „puditi" — rozuměj, k tomu, co o n za pravdu vyhlašoval a dával? Kdo se vzpíral, byl od hlasatelů svobody svědomí mučen a zabíjen.

Zmínil jsem se, že neomylnost byla církvi dána jedině pro dobro věřích. Moc odpouštět hříchy nedostává kněz pro vlastní prospěch, a papež obdařen neomylností, aby se mohli věřící v pochybnostech

---

[10]) Ale pod jednou podmínkou, od Luthera zřejmě sice nevyslovenou, avšak předpokládanou a praktikovanou: že se zřekne papežství a bude se držet Luthera a jeho výkladu Písma.

ke komu obrátit, aby dostali odpověď jistou a určitou ve věcech, na nichž závisí věčná spása, aby uchráněni nástrah bludů, které již od prvopočátku vnikají do ovčince Kristova jako vlk v rouše beránčím. Pán byl povinen tak učinit. Nepřikázal nám pod trestem věčného zavržení, že musíme věřit, co církev hlásá? A při tom by dopustil, aby hlásala blud? Věčná Pravda nás tedy zavazuje pod věčným zavržením, abychom věřili v lež? Za to, že nepravdu nechceme uznat, propadneme peklu? Tomu si věř, kdo chceš! Já však ve slovech Páně: „Kdo neuvěří, bude zavržen" vidím (třeba že nepřímo) pevnou záruku ochrany učitelského úřadu církve.

Lacordaire praví svým typickým způsobem: „Století za stoletím přichází k bráně Vatikánu, buší na ni jízdeckou botou, a nauka Kristova vyjde v podobě sešlého kmeta. „Co chceš?" „Změnu." „Já se neměním..." „Ale vždyť se ve světě změnilo všechno: astronomie se změnila, chemie se změnila, filosofie se změnila, císařství se změnilo, proč jen ty sama zůstáváš beze změny?" „Protože jsem vyšla z Boha, a Bůh se nemění." „Věz tedy, že pány jsme my, my máme miliony ozbrojenců, my vytasíme meč... meč, který dovede kácet trůny, dovede roztrhat i listy jedné knihy." „Učiňte tedy, jak hrozíte..." „Nuže, nabízíme ti alespoň kompromis: zde polovina mého královského purpuru, učiň i ty nějaký ústupek z ohledu na mír a vládněme napolo." „Nech si svůj purpur, césare, zítra tě v něm pochovají, a my zapějeme nad tvým hrobem De profundis a alleluja, které se nikdy nemění..."

(Tato a následující kapitola z části podle Scheebena, Atzbergera, Alb. Weisse, Lacordaira.)

XXVI. Zkušební kámen.

Předešlou kapitolu jsme začali otázkou: „Ve které formě vlastně křesťanství konkretně existuje?" Jinými slovy: „Která ze všech společností, jež si přikládají název ‚církev Kristova', jest jedině pravá?" In medias res: buď jest dílo Kristovo ztělesněno, uskutečněno a zvěčněno v církvi katolické, nebo nikde jinde. Výrok onoho rabína vůči pastorovi není anekdota, nýbrž skrývá samozřejmou pravdu.[1]) Církev katolická jest dílo Kristovo, sekty jsou výrobky lidské. Luther prohlašoval, že dává svým lidem „pravé, čisté, nefalšované evangelium Kristovo." Co bylo tedy nasnadě, leč aby se jeho přívrženci nazývali Kristovými? Ale již za života Lutherova si říkali luteráni, a on to nerad viděl. „Nenazývejte se luterány, nazývejte se křesťany... vždyť to není učení moje, nýbrž Kristovo!" Marné úsilí; jeho vlastní lidé si říkali luteráni dále, a jménem, jež nosili, dávali na jevo, č í jsou vyznavači, kdo jest původce a zakladatel jejich víry. Tak i kalvínci, husité a j. svým jménem prozrazují lidský původ svého vyznání. My — katoličtí křesťané... křesťan — vyznavač Kristův... nosíme jméno Kristovo, božského zakladatele naší církve.

Ale jméno samo by konečně nerozhodovalo. Zde není spor o slovo, nýbrž o věc. Svůj problém musíme vyjádřit jinak: „Může skutečně jenom katolická církev o sobě tvrdit, že jest založena od Krista a

---

[1]) Sešel se náhodou s katolickým knězem a protestantským pastorem. Tento nadhodil otázku: „Tři jsme pohromadě, a každý jiné víry; kdo z nás tří má asi pravdu?" „Já", odpovídá rabín, „jestliže Mesiáš ještě nepřišel. Tento pán — ukazuje na kněze — jestliže Mesiáš již přišel. Vy však jste v omylu v obojím případě: ať Mesiáš přišel ať nepřišel, vy jste v bludu." Co tím chtěl říci? „Je-li Ježíš slíbený Mesiáš, Vykupitel a Syn Boží, jest jedině pravá církev katolická, protože jen ona jest jím založena, nikoli sekty, jež se od ní odtrhly."

tudíž jedině ona pravou církví Kristovou? Jak to dokáže?" Nic snadnější nad to. Pravá církev se musí prokázati jistými známkami. Vypočítává je již Cařihradský církevní sněm r. 381, a my je známe z Kreda: „Věřím v jednu, svatou, katolickou a apoštolskou církev." Aby nám odpůrci nemohli vytknout, že jsme si „napřed ušili kabát" a pak se chlubíme, že se hodí jen na nás, nutno napřed dokázat, že pravá církev tyto čtyři známky mít musí, a pak zjistíme, která je skutečně má.

A) Apoštolská.

Apoštolská... Pravá církev Kristova

a) musí svým začátkem sahat až k apoštolům, na nichž ji Pán založil a kteří první byli pověřeni úkolem, šířit ji po celém světě. Jinými slovy: musí se prokázat, že existuje již 19 staletí. Jak může o sobě tvrdit společnost, že byla od Krista založena, trvá-li od včerejška? Zakládal Pán církev ve 20. stol.? Kdypak na zemi dlel a působil? Tato první známka je tak samozřejmá, že k tomu, aby kdo její nezbytnost pochopil a ji konkrétně poznal, netřeba university. Nuže, která z t. zv. církví může dokázat, že trvá 1900 let? Sledujme vznik a trvání sekt... U každé přijdeme do slepé uličky. Kde byli protestanté před r. 1517? Kde husité před r. 1415? Kde řecká církev před r. 1054? Kde ariáni před r. 300? U každé sekty mohu prstem ukázat na místo, rok i den, kdy se oddělila od pravé církve Kristovy jako větev od stromu. Wittenberg, dveře zámecké kaple, sobota 31. října 1517... tam a tehdy se narodila tato sekta. Obecní dům na Smíchově, čtvrtek 8. ledna, tam a tehdy spatřila světlo světa ona sekta. Katolická církev tu byla a čítala tisíce vyznavačů, když se gnostické sekty teprve rodily, když Marcion, Montanus, Arius teprve začali sbírat přívržence, kdy o Nestoriovi a Eutychovi nikdo nevěděl, církev stála u kolébky všech starých i nových sekt, byla přítomna jejich vzniku a byla svědkem i jejich zániku.

b) Pravá církev musí dokázat, že se neodchýlila od prvotní apoštolské církve ani naukou ani

kultem ani zřízením. Proč se již nejeden protestant zřekl své víry v katakombách? Čte nápisy na hrobech mučedníků... „To jest katolické učení!" Tedy nikoli „římská" církev, nýbrž reformátoři se odchýlili od původní apoštolské čistoty evangelia! Čtěme apoštolské otce, apologety... Ignáce, Klimenta, Justina, Irenea... muže žijící na konci prvního a ve druhém století po Kristu... Katolík je čte, a jest doma: poznává slovo za slovem víru, kterou vyznává. Nekatolík? Dojde k témuž závěru jako oni konvertité v katakombách.

Nauka církve katolické je tedy „nezměněné vydání" nauky apoštolské. Nejinak kult (nekrvavá obět Nového Zákona...) a organisace (papež, episkopát, kněžství, jedním slovem hierarchie a laikové, církev učící a slyšící). Že je tomu tak, osvědčili luteránům pravoslavní, když začali vyznavači wittenberského reformátora chodit do Cařihradu na námluvy. Roku 1559 posílá Melanchton patriarchovi Josafatu II. překlad augsburské konfese a list, kde osvědčuje, že protestanté zůstali věrni Písmu, rozhodnutím svatých synod a učení Otců (!! — popírajíce veškerou tradici!), zamítají bludy starých sektářů a „pověry, jež vymyslili nevědomí latinští mnichové", a nabízí sjednocení. Patriarcha neodpověděl slova, poslali tedy druhý a třetí list; konečně netrpělivě čekaná odpověď došla, r. 1577 — jen aby prý protestanté zůstali „věrni víře Otců, nezaváděli žádné novoty a neodchylovali se od Písma a od tradice..." V Cařihradě věděli o protestantech více, než profesoři v Tübinkách tušili! Putovaly další listy, k nimž přibaleno i něco zlata — takovým důkazům byli Řekové přístupni odjakživa — ale tentokráte selhal i tento prostředek, a nakonec jim patriarcha odpověděl s nevolí: „Uznáváte jen bibli, a přece se dovoláváte nevědomky tradice; chcete být chytřejší než všechny církve starého i nového Říma (= Cařihrad) dohromady, moudřejší než Otcové, a přece jste sami mezi sebou rozštěpeni a nesvorni; neobtěžujte nás už svou theologickou korespondencí..." Na další listy už vůbec neodpovídáno. Kalvínci učinili další pokus po r. 1620, ale nepochodili ani oni, a synoda jerusalemská

prohlásila r. 1672: „Za padesát let po manii Lutherově poslal Martin Crusius z Tübink s jinými sofisty patriarchovi hlavní nauky své herese..." R. 1737 další pokus — hrabě Zinzendorf... Posledních námluv jsme byli sami svědky, r. 1920... tehdy to šlo nejrychleji...

c) Pravá církev se musí prokázat, že souvisí s apoštolskou prvotní církví nepřetržitou posloupností. Představení církve jsou ne pouze zástupci, nýbrž legitimní nástupci apoštolů. Dokáží, že skutečně se svými předchůdci tvoří nepřetržitou řadu sahající až k oněm prvním „vyslancům" Kristovým? Nestačí pouhá faktická posloupnost, jakou se mohou vykázat i rozkolničtí biskupi, nýbrž je třeba formální posloupnosti, t. j. kněz nebo biskup musí být ustanoven od legitimní církevní autority, musí moc apoštolům od Pána danou obdržet od jiného jejího zákonného držitele, jedním slovem: musí své poslání dostat a vykonávat uvnitř jednoty církve. Protože konkrétní centrum jednoty církevní jest papež, v němž tkví i všechna plnost apoštolské pravomoci, dostačí říci: kde jest jednota s hlavou církve, tam jest i apostolicita církve.

V předešlých odstavcích jsme vyslovili slovo tradice. Instinktivně proti ní protestantismus zuří .... nejen z ohledu na fakt, že tradice odsuzuje jeho nauku (jeho učení lze vyvrátiti z části i Písmem), nýbrž zásadně, protože duch jeho učení i „církve" jest mimotradiční... může existovat jen když ji zamítá. Jenom otázku: Co bylo dříve, evangelia a epištoly (listy apoštolské) nebo církev? Co bylo pramenem a normou víry věřícím, než byla evangelia a listy apoštolské napsány? Odkud a jak dokáže Luther, že Písmo sv. jest úplná dogmatika? (Že obsahuje všecko, co Pán učil a konal? Viz poslední slova Janova evangelia!)

Tradice... Jest něco více než pouhá rychle blednoucí vzpomínka na věci, které kdysi byly a už nejsou... Jest ideologické trvání minulosti, jest pouto, jež víže minulost s přítomností a obojí s budoucností, slučujíc lidi dob uplynulých s námi i s těmi, kteří po nás přijdou, v jedinou rodinu, v jedinou bytost mo-

rální. Bez tradice jest život jednotlivce i život lidstva řada okamžiků, isolovaných, bez vnitřní souvislosti, hromada písku... Co jest podrobeno posloupnosti, musí být jako řetězem vázáno tradicí. Zvíře jí nemá, poněvadž není animal sociale ani rationale. Anděl jí nemá, protože u něho není posloupnost ani družnost na způsob člověka. Který národ nežil a nežije z tradice? Který z ní nečerpá sílu? Leda že by byl už předem předurčen k zániku. Opovrhuje-li tradicí, podřezává větev, na níž stojí.

B) Jedna.

Věřím v jednu církev... Jen jednu církev Kristus založil, jednu pro všechny národy a pro všechny věky, jednu a jednotnou... s jedním učením, s jednotnou organisací, s jednotícím učením a organisací... Aby byla možná jednota duchů, musí tu být jednotící, t. j. všem společná a všechny členy spojující nauka, neproměnná, ode všech uznávaná a přijatá. Tyto vlastnosti má katolické dogma. Může se jimi honosit i nauka filosofů? Ani jediného! Filosofie zrodila idee nehybné, ano, ale nezměnitelné? Nikdy! Nehybnost je cosi mrtvého, nečinného, ztrnulého; nezměnitelnost jest cosi živého, věčně živého, nikterak nevylučuje svobodnou činnost, naopak ji předpokládá. Matematické axiomy jsou nezměnitelné, ne však nehybné, sice by s nimi věda nemohla nic počít, zatím co takto s nimi pracuje! Bramánské náboženství, budhismus, islam jsou nehybné „systémy". Bůh jest nezměnitelný, a přec neustále činný. Mrtvola jest nehybná, a zdá-li se po letech být neporušená, otevřeme-li náhodou rakev, zhroutí se při nejslabším otřesu v prach.

Nezměnitelnost a nehybnost, ztrnulost... Pravoslaví má skoro všechny idee katolické církve, a přec bylo mrtvolou, kterou držely pohromadě okovy carské krutovlády. Protestantismus má bibli, v níž jsou katolické idee, chybí mu však učitelská svrchovanost katolické církve (magisterium). Nehybnost orientální uchovala pravoslavným alespoň zdání jakési jednoty,

čilý život západu rozdrobil protestanty na tisíc sektiček a sekt.

Jednotící síla v říši hmoty, přitažlivost — odstraň ji, a vesmír se rozletí... chaos... Jednota, patrná všude v řádě přirozeném, jest onen velký zákon, na němž zbudována i církev, a jenž v jejím organismu všude vyniká. K této jednotě ve věcech podstatných (in necessariis unitas, Aug.) se druží největší rozmanitost ve věcech nepodstatných (in dubiis libertas), a je-li správná definice krásna jakožto jednoty v rozmanitosti, pak je církev Kristova neobyčejně krásná. Trojí jednota (učení, kultu, správy) jest dána a vymáhána podstatou a účelem církve. Není tudíž tato jednota náhodná („empirická"), nýbrž organická, t. j. nezbytná a podstatná jako jednota živoucího těla, kde rozdvojení znamená smrt. Jest důsledkem toho, že církev jest založena a udržována božskou prozřetelností, nikoli dočasně, nýbrž navždy a pro všechny... Bůh nemusí své dílo ani opravovat ani zdokonalovat.

Jedna jenom jest pravá církev.. Proti této známce pravé církve se nejvíce bojuje: ve jménu svobody, bratrství a zvláště tolerance. Stará námitka, na niž odpovídá již sv. Augustin: „Lásku jinověrcům dáváme, za pravdu jim dát nemůžeme" (do slova: spásu jim dát nemůžeme). Lásku jim dáváme.. Církev hlásá toleranci občanskou, politickou, vědeckou, jíž dnes tak málo ve světě; nabádá ke skutkům milosrdenství vůči všem bez rozdílu, a sama jest největší charitativní institucí světa (řády k ošetřování nemocných, k vykoupení zajatých, k výchově osiřelých a zanedbaných dítek atd. atd.). Za pravdu jim dát nemůžeme... nemůžeme opustit a zradit slovo Kristovo, slovo věčné pravdy, za niž jsme povinni cedit i krev. Ale co naši nepřátelé? Na papíře samá tolerance, a ve skutečnosti? Tam, kde se domohli moci? Studujme dějiny bludařstev! Jak se vedlo katolíkům pod jejich vládou! Švýcarsko, Skotsko, Anglie, carské Rusko — nemluvě o nevěře, jež jest tolerantní ke všem vyznáním — kromě katolického!

Církev jest jedna a zároveň jednotná ve všech podstatných věcech, týkajících se jejího života

jak vnitřního, tak vnějšího. Jednota víry, jednota hierarchického řádu (správy), jednota liturgie (sv. svátosti, mše sv....) „Zachovávejte pečlivě jednotu ducha ve svazku pokoje. Jedno tělo a jeden Duch... jeden Pán, jedna víra, jeden křest, jeden Bůh a Otec všech.“ (Ef. 4. 3 nn.)

Jednota víry... obsahuje

a) fakt, že v církvi bylo a jest vždy a všude totéž věřeno. Jak ubohé vůči tomu sekty! Saský vévoda Jiří (16. stol.) prohodil: „Co moji sousedé ve Wittenberce letos věří, to vím. Co budou za rok věřit, to nevím a oni teprv ne.“ Jak charakterisuje tento protestant rozháranost vlastního tábora! Jinde tomu nebylo o nic lépe. V kolik sekt rozdrobeni husité na tak malém území naší vlasti! Kolikrát měnili Čeští bratří své „kredo“! Kolikrát nová sekta! Co platno maskovat tuto nejistotu a proměnlivost frází o pokroku! Pokrok je tam, kde je nedokonalost — svědčíte tedy sami proti sobě, že vaše dílo jest nedokonalé, lidské, proměnlivé jako lidské vrtochy, a podrobené omylům jako lidské poznání! (Str. 154.)

b) Jednota víry zahrnuje v sobě i princip, z něhož uvedený fakt plyne, totiž že řízením Ducha svatého nemožno církvi se odchýlit od učení Kristova. Jinými slovy: církev obdařena neomylností, a podrobením se neomylnému učitelskému úřadu církve jest zaručeno, že všichni údové mají a budou vždy mít tutéž víru. Při tom není třeba, aby každý znal dopodrobna vše, čemu víra učí... není to ani možno. Dostačí, když jest věřící ochoten přijmout vše, cokoli by církev ve věcech víry rozhodla („k věření předložila“... „věřím, co katolická církev jménem Božím učí...“), a tím jest o jednotnost všech věřících ve věcech víry postaráno. Kdo nechce být podroben magisteriu církve, buďsi že její učitelský úřad zásadně zavrhuje nebo jen v určitém případě se vzpírá jeho rozhodnutí se podrobit, dopouští se herese (kacířství), a tím sám od jednoty odstupuje — pouto jednoty víry jest přetrženo.

Vizte ty, kteří se odlomili (praeciderunt) od jednoty s církví; na kolik kousků (frusta) jsou rozlomeni!... Ale je dosti i takových, kteří neodstoupili

od církve, a jsou stejní, jako kdyby byli venku. I oni jsou pleva, jenže není větru, jenž by je odvál s humna. Jakmile však církev vystoupí proti nim, jak snadno se od ní oddělí! Jak se snaží učinit svými ovečkami ty, jichž vlastní krví nevykoupili, a proto za bídné stádo je pokládají, poněvadž jich nekoupili. Vizte je, kteří za dané příležitosti odletěvše s humna chtějí s sebou odnést i zrna!... (Aug.) Kdokoli se od církve katolické (všeobecné) oddělil, byť se domníval sebe více, že chvalitebně žije, tímto samojediným zločinem, že se od jednoty s Kristem oddělil, připravil se o život věčný. (Týž.)

Vytýkají církvi: „Tvá nauka zrodila jednotu duchů, protože jdeš cestou autority, kdežto ostatní nauky volí cestu svobodného badání." Lépe byste řekli: „Svobodného bloudění —" Jaké badání, je-li pravda zajištěna nade vši pochybnosť? Pak se dá myslit jen jediný způsob svobodného badání, totiž snaha, pravdu lépe poznat, pochopit, vysvětlit... Jak možno hledat to, co už máme! Každá odchylka od jisté pravdy jest blud. Ale — jiné nauky že vymýtily slovo „autoritativní" ze svého slovníku? Který filosof, byť byl největší skeptik, nemluví s katedry autoritativně? Luther že nevystupoval s autoritou učitele? Jen čtěme jeho spisy! Tvořil nová „dogmata", závazná pro všechny jeho lidi, ale jiným toho nedovoloval! Jest sice pravda, že autorita jest ochrana jednoty, ale nikterak člověka neláká, aby se jí podrobil. Stát ho přinutí svými prostředky, ale kterými prostředky nás nutí církev? Přes čtvrt miliardy věřících... jsou sice sjednoceni duchem víry a jediného učení, jakož i jednotné autority, ale každý z nich jest naprosto svoboden a může každý okamžik přetrhnout pouto jednoty — a netrhá! Co je zdržuje? Jak vysvětlit tento zjev uprostřed všeobecné rozháranosti, nesjednocenosti, proměnlivosti!? Lacordaire praví o protestantech, že sbírali na zemi drobty společné víry, aby je postavili pod ochranu nějakého konkordátu nebo společně dojednané konfese... chtějíce vyrobit žulu z prachu a jednotu z velebené kdysi nesjednocenosti!

K jednotě víry se druží i jednota kultu a jednota správy. Jednota k u l t u... Táž oběť po vší zemi,

podle proroctví Malachiášova (1. 11 n), tytéž svátosti, úcta svatých atd. Společná liturgická řeč jest ne sice podstatnou částí, ba ani podmínkou jednoty kultu, ale pěkným jejím projevem a vyjádřením.

Jednota správy — znamená, že nesmějí existovat církve autokefalní, naprosto samostatné a svéprávní, nespojené s římským biskupem. Toto pouto trhá rozkol (schisma), a tak se vylučuje z jednoty církve. Sám pak jest nejlepším důkazem, jak nezbytné jest spojení s Římem. Každé schisma, jež trvalo delší dobu a nebylo v málo letech zhojeno, propadlo větším nebo menším bludům. Východní schisma... Že se rozcházejí s námi pouze v nauce o primátě? Mýlíš se! Jest více dogmat, v nichž bloudí, takže nutno mluvit nejen o rozkolu, nýbrž o heresi; jsou vpravdě bludaři, třeba že nepobloudili tolik, co jiní.

C) Svatá.

Věřím ve svatou církev... K svatosti vede, svatost svým členům zjednává, svatost musí mít sama. Čemu říkáme svatý? Tomu, kdo jest Bohu zasvěcen, s ním spojen... tudíž úctyhodný a v jistém smysle nedotknutelný. Theologie rozeznává svatost věcnou neboli ontologickou a mravní (etickou). Co znamená první? „Svaté či spíše posvátné je to, co jest službě Boží zasvěceno, na př. oltář, kalich, kněžský stav — v tom smysle mluvíme o svatém kříži, svatém lůně Marie Panny, svatém růženci, o posvátném Velehradě nebo Svatém Hostýně; potom vše, co jest principem mravní svatosti: svatá evangelia, svaté svátosti, svatý zákon Boží. Patrno, že nositelem této svatosti může být i věc neživá. Ne tak, když jde o svatost mravní, jež znamená připodobnění nebo spojení osoby s Bohem, a sice připodobnění dobrovolné, jehož můžeme dosíci plněním vůle Boží. Obsahuje prvek negativní, vzdálenost hříchu, a positivní: ctnosti, především lásku k Bohu. Nadpřirozená svatost záleží v milosti posvěcující, vlité Duchem svatým do duše, jež neklade jeho působení překážek."

Církev se stkví obojí svatostí. Ontologickou, protože jest principem svatosti svým členům.

Svatý a zdroj vší svatosti jest Kristus, jenž ji založil, svatost sama jest Duch svatý, jenž v ní dílo Kristovo dokonává a jednotlivcům zásluhy Spasitelovy aplikuje — tím, že je skrze církev (učí a) posvěcuje, hlavně ve sv. svátostech a skrze ně. Svatost těchto nástrojů milosti je taková, že nemohou být poskvrněny ani rukama nehodného služebníka, jenž je uděluje — neuděluje ť milost svou, nýbrž milost Ducha svatého zaslouženou vykupitelským utrpením Kristovým a vytrysklou z jeho nejsv. Srdce. Stejně nauka Kristova — evangelium zůstává svatým, i když jest hlásáno nehodným apoštolem.

Mravní svatost církve záleží v tom, že všichni její členové jsou k svatosti povoláni a zavázáni, a že se mohou všichni v církvi a za její pomoci svatými stát. Že se jimi všichni nestanou? Známe předobře slovo Páně o tom, že bude vždy koukol mezi pšenicí. Dovolávat se toho, že mezi 260 papeži bylo 15—20 nehodných, že se dají najít zástupy nehodných biskupů, kněží i věřících, mělo by proti víře důkaznou sílu jen tehdy, kdyby odpůrci dokázali, že všichni tito se stali špatnými proto, že se podle víry řídili. Ale vždyť svědčí i nepřátelé, že tito „jinak mluvili a jinak jednali", tedy že se podle víry neřídili! Nezkazila je tedy víra, nýbrž to, že jí nedbali! A druhá námitka, docela opačná, že učení víry jest sice svaté a vznešené, ale křehkému člověku nemožno je v plném rozsahu zachovávat, a tudíž utopií, vyvrací fakt, že v každém věku existovali a existují v církvi voje těch, kteří svatí skutečně jsou, varujíce se hříchu, stkvějíce se ctnostmi, zachovávajíce i evangelické rady... ano, najde se vždy i dosti těch, kteří se stkvějí ctnostmi heroickými, jimž se dostalo nejvyšší cti, které se může smrtelnému člověku dostat — cti oltáře.

„Škarohlídi vidí u křesťanských národů jen neřesti, protože ctnost jest obvyklý stav vyznavačů Kristových. U pohanů vidí enthusiasté jen ctnost, protože neřest byla obvyklý a zákony dovolený stav." (Bonald.) Který křesťan byl kdy veleben až do nebe pro chudobu jako Cincinnatus, pro poctivost jako Aristides, pro neúplatnost jako Fabricius, pro

věrnost danému slovu jako Regulus, pro manželskou věrnost jako Penelopa, pro nezištnou lásku jako Demosthenes? Která matka křesťanská vychvalovaná jako Kornelia? U vyznavačů Kristových se to vše předpokládá jako samozřejmé; o čistých kněžích se nepíše ani nemluví, jen nečistí a nečisté aféry se dostanou do novin! Bude-li někdo za dvě stě let studovat naše biskupské archivy, objeví, že po r. 1920 byla spousta procesů s odpadlými ženatými kněžími, nějaký Jirásek hned tento zjev zevšeobecní, a nenapadne ani jemu ani čtenářům, že o řádných čistých kněžích se v archivech nedočtli prostě proto, že s nimi nebylo třeba zavádět procesy! Decus latet, dedecus patet; quod male geritur, omnes convocat spectatores. (Aug.)

Pohanský starověk měl muže moudré, ne však svaté. Křesťanství vytvořilo světce z nejrůznějšího „materiálu": z nevinné dívky, z duše propadlé a dlouhá léta oddané neřestem (svatí kajícníci a kajícnice!), z učence i prosté ženy, v katalogu světců najdeme krále, vojíny, manželky, dítky, řemeslníky.... Od chvíle, kdy Panna nejsvětější ukázala světu, co dokáže v duši milost Ducha svatého, nevymřelo pokolení světců. Jedna ze známek božského původu církve jest, že její čistá morálka nejen zapustila kořeny uprostřed všeobecné mravní zkázy, nýbrž že vytvořila divy svatosti v národě tak hluboko kleslém jako byl Řím... že jejím vlivem vykvetly z močálu lilie. Patrno, že církev svatost nejen sama má, nýbrž že ji dovede sdělit i jiným, že dokáže posvěcovat hříšné lidstvo. Neuznat, co církev vykonala, jest známka svrchované bezbožnosti nebo nevyrovnatelné pýchy. (Aug.)

Že bez milosti Boží člověk ponenáhlu propadá nejohavnějším neřestem, svědčí historie kulturních národů starověkých i novověkých. Starověk je v tom ohledu příliš znám, novověk méně... Portalis vypravuje: „Málo let před velkou revolucí mi sdělil jeden dozorce národní knihovny pařížské, že již dlouhou dobu většina návštěvníků chodí se zálibou do velkého oddělení, kde jsou spisy o věštbě a kouzlech. Oratorián P. Roubiès v Lyoně (veřejný knihovník, †1793) mi ukázal krátce před smrtí proces, jenž obsahoval

podrobnosti a důkazy ohavných mysterií, jež provozována při pravidelných nočních schůzkách a jež byla daleko ohavnější než mysteria, jejichž paměť se uchovala v historii nejnestoudnějších pohanstev." Nevěra... jest bludařství lepší? Čistota jest vždy spolehlivý barometr kacířství: každému stupni bludu odpovídá pohrdání a ubývání ctnosti andělské. Již Tert. píše o Apellovi, marcionitovi (Marcion zakazoval manželství): „Chytil se jakési ženské, utekl do Afriky, vrátil se... o nic nejsa lepší, leda že už nebyl marcionitou, a chytil se druhé ženské..."

V církevní hierarchii neuctíváme ženiálnost nebo jiné osobní přednosti jejích nositelů, nýbrž božské poslání a božské pravomoci, jimiž jest vyzbrojena. Kristus Pán dal hierarchii svůj mesiášský úřad, nikoli svou osobní svatost, ustanovil apoštoly a jejich nástupce za představené věřících ne proto, že byli neb jsou svatí, nýbrž že organisace církve se bez nich neobejde. Posuzujeme víru podle osob či osoby podle víry? (Tert.) O svatosti církve nutno soudit z jejího učení a svátostí, nikoli z jejích vyznavačů. (Optatus Mil.) Rozpor zjevný tu a tam mezi vnější formou a vnitřním duchem, mezi životem a slovy hlasatelů nauky Kristovy, působí tísnivě na každého věřícího a dotýká se ho daleko bolestněji než nepřátel, jichž se vlastně bolestně nikterak nedotýká, nýbrž bývá velmi vítaný... Ale všechny nedokonalosti a slabosti i proviny těch, kteří jsou ustanoveni za prostředníky milosti, nemohou zeslabit vnitřní sílu a moc církve ani působivost nástrojů milosti, sv. svátostí, ani poskvrnit čistotu nauky Kristovy.

Působení božského Spasitele pokračuje v jeho církvi. Co by nám pomohla vzpomínka na učení Páně, na jeho život a vykupitelskou smrt, kdyby jeho duch nás neoživoval, kdyby jeho slovo netrvalo živé mezi námi, kdyby moc a síla jeho obětní smrti vykupitelské nepůsobila na duše a neposvěcovala jich! Bledá historická vzpomínka a živoucí spojení s naší hlavou jsou věci docela různé! Spojení s Kristem, hlavou lidského pokolení a vykoupeného lidstva, jediné je s to, aby v nás udrželo započaté dílo našeho vykoupení a posvěcení. Pán založil církev a vyzbrojil

ji tak, aby se jeho pravda zvěčnila a jevila v její víře, jeho moc a síla v jejích svátostech, jeho svatost v jejím životě.

D) Katolická.

Katolická universální, všeobecná, světová... internacionální v nejušlechtilejším slova smyslu. Bůh chce, aby všichni lidé byli spaseni (1 Tim 2. 4.); není-li však mimo církev spásy, pak jest zřejmo, že Vykupitel, jenž pro všechny lidi umřel, všechny vykoupil, všem otevřel nebe a všechny k věčnému životu povolal, založil svou církev pro všechny národy. „Národní" církev je tudíž kontradikce — společnost založená, aby všechno lidstvo vedla k spasení, nemůže být národní právě tak, jako jest nemyslitelná národní násobilka nebo národní elektřina. Národní církev — to jméno dostačí, aby každý na první pohled poznal, že má před sebou dílo lidské, napodobeninu božské církve Kristovy, imitaci v nejtruchlivějším smysle.

Jisté dary a poklady nebes jsou z vůle Boží majetkem všech, nikoli výsadou několika privilegovaných jedinců. Slunci velí Bůh vzcházeti na dobré i zlé, a déšť uděluje spravedlivým i nespravedlivým. (Mt 5. 45.) Všeobecnost jest známka každého díla Božího, partikularismus prozrazuje dílo lidské. Vyšlo něco z rukou člověka, co by mohlo vpravdě nést jméno universální, světové, mezinárodní? Nevím, najdeme-li mnoho... Věda, výkvět správného lidského myšlení, jímž však člověka vyzbrojil Tvůrce... umění, praktická aplikace a užití zákonů estetiky... Ale lépe bychom řekli, že věda a umění „nejsou nikomu nepřístupné" — zdaž jsou i majetkem všech? Kulturního Evropana stejně jako polodivocha v amerických preriích a pralesích u Orinoka? Které zřízení lidské jest mezinárodní? Telegrafické značky, meteorologické značky, automobilové značky... do jisté míry a po nějakou dobu... může být... Ale písmo už nikoli! A z toho, co mezinárodním skutečně jest — mnoho-li má význam pro praktický život? Mnoho-li jest prostému člověku známo?

Absolutně vládnoucí Kateřina II. chce zavést jednotné právo pro celou říši, svolá delegáty jednotlivých kmenů a národů, a výsledek porad se rovná nule. Dlouhá desítiletí se činí pokusy o zavedení mezinárodní řeči... Řeč sice vynalezena byla, vyhovuje všem požadavkům na ni kladeným (jednoduchá, snadná, ač zdokonalení nevyloučeno) — a učenci píší svá díla nadále v mateřštině, případně v cizí živé řeči, a hovor? Prozatím namnoze omezen na nevelké kroužky.

Co překážek se staví v cestu člověku, jenž chce zavést universálnost... umělou... ať diplomaticky nebo násilím. První překážkou jest vzdálenost. Vzdálená kolonie se časem osamostatní! Co zbylo jihoamerickým koloniím z bývalé španělské nadvlády? Jména, obcovací řeč, španělský duch, ale již hodně pozměněný, španělská krev, ale ne docela čistá... Přes hory, močály, pouště, moře těžko posílat rozkazy, těžko udržet jednotnou administrativu. Jenom věrozvěsty Kristovy nezastavily na jejich vítězném pochodu ani pouště ani nepřestupné hory, ani moře ani neproniknutelné pralesy... a církvi Kristově nejsou tyto překážky závadou administrace.

Se vzdáleností souvisí podnebí. Alexander překročí hřebeny hor a vnikne do Pendžabu, zkoumá zasněžené Himalaje, zda by jich orlím útokem nedobyl, má vůli pevnou a sílu titánskou, ale klesá kůň, klesá vojín, a dobyvateli nezbývá leč se vrátit, stejně jako jiný, jenž chtěje kráčet v jeho stopách dostal na zasněžených pláních carské říše za vyučenou, že sebe vycvičenější a mocnější armáda ani sebe obratnější generálové ani jeho ženiální duch není s to smésti ohrady, o něž se Tvůrce postaral, aby chránil národy před despotismem jednotlivce.

Třetí překážka: rozdíl rasový, kmenový... Německo tvoří jedinou říši na venek i uvnitř se společnou spisovnou řečí, a přec rozeznáš Bavora od Prusa, Vestfalana od Rakušana, Sasa od Sudetského Němce. Podobně ve Španělsku... Bask a obyvatel slunné Andalusie — jaký to rozdíl temperamentu! Spisovná řeč (kastilština) nevymýtila dialekty — Verdaguer psal hrdé své básně katalonským nářečím —

A i kdyby! Irové mluví dnes skoro do jednoho řečí svých utiskovatelů a přece Irovi zůstane Angličan cizí, a Angličan se nebude nikdy ztotožňovat s Irem.

Čtvrtá překážka: nacionalismus, ještě horší než rozdíl rasový. Od jakživa se prohlašuje, že katolík nemůže být dobrým vlastencem a „upotřebitelným" občanem — od doby, co Pilát podlehl, když mu hodili poslední trumf: „Propustíš-li tohoto, nejsi přítel císařův, nejsi pravý Říman, nejsi vlastenec." Vytýkají nám, že jako nejvyšší hlavě jsme podrobeni a uznáváme cizího suveréna, že jsme „ultramontáni", že naše oči hledí za hory, za hranice, ale mají-li nám dokázat, kdy katolíci systematicky provozovali na svém národě zradu, musí zmlknout. Všeobecná láska bliženská, jež objímá všechny bratry v Kristu, nebyla nikdy a není na závadu pravému vlastenectví. Sv. vírou bylo zušlechtěno, ale ne vymýtěno. Doby rytířské, doby víry! Zrada platila za největší zločin (odpad od víry byl tehdy věc nemyslitelná). Ale jen katolická církev tuto překážku nacionalismu přemohla. „U Boha není rozdílu mezi Řekem a židem, mezi Římanem a Skythou" praví apoštol a hlasatel světovosti církve Kristovy. Vypadlo mi z paměti jméno uvědomělého Číňana, o němž se psalo r. 1938, že přišel o život při obléhání Šanghaje (zavražděn od čínských komunistů), jenž byl oddán Kristu a církvi tělem i duší, ale prohlašoval, že od západu nemíní pro svou vlast převzít nic kromě učení Kristova — nikoli kulturu... máť Čína svou![2])

---

[2]) Rozšíření křesťanství samo jest důkaz jeho božského původu. Tertullián krátce a lapidárně, Jan Chrys. obšírněji a elegantně praví: „Buď se rozšířila církev pomocí zázraků nebo bez nich. V prvním případě nutno víru v Krista přijmout jakožto ověřenou zázraky, v druhém případě jest její rozšíření samo největším zázrakem." Aug. (De civ. Dei 22) se obírá týmž thematem; jeho vývody lze vyjádřit asi takto: „Věc může být od lidí přijata jen tehdy, když jest zřejmě pravdivá nebo aspoň pravděpodobná (ledaže by vášně a nezřízenosti přiměly člověka, aby znásilnil rozum a věřil ve věc nepodepřenou žádným

Blouznivá horečka budhistická trvá již několik decennií. Nuže, Lacordaire se ptá: „Proč nepošle talelama do Evropy své misionáře? Své idee? Komu i z nejnadšenějších našich „budhistů“ by napadlo poslouchat talelamu? Anglie jest rozšířena po celém světě, svou politikou, svým loďstvem, svými koloniemi... rcete jí, aby všude založila a rozšířila svou hierarchii (náboženství), své zákonodárství, své soudnictví! Ani násilím se jí to nepodaří, tím méně bez násilí (po způsobu církve Kristovy). Jaký zázrak jest světovost církve![3]) Ona jediná unikla tomuto zákonu

---

důkazem). Pravděpodobnost pak plyne buď z povahy věci samé (na př. atomová teorie) nebo z prostředků, jichž užívá k svému ověření. Nauka Kristova? Věc sama byla neuvěřitelná, protože pravý opak tehdejších názorů. Vášně? Těm nehověla, nýbrž vystoupila od počátku jako jejich zásadní nepřítelka. Nelze tedy jinak, leč uznat, že bez nadpřirozeného zásahu se všeobecnou stát nemohla, nebo jako v zázrak věřit v přirozené rozšíření křesťanství.“ „Evangelium bylo hlásáno od lidí, kteří neměli jména, neměli vzdělání, nevynikali výmluvností, byli prosti všech lidských prostředků, dokonce krutě mučeni, a přec se rozšířilo brzo po vší zemi. To jest fakt, jehož nemožno popřít a z něhož patrno, že evangelium jest dílo Boží.“ (Bayle, skeptik.) Jest obvyklý zjev, že po smrti brzo zapomeneme i na ty, které jsme nejvěrněji milovali; apoštolé však Ježíše opustili, dokud byl živ, a po jeho ukřižování jdou pro něho na smrt. (Jan Chrys.) Víra v Krista byla přijata v Judsku, kde byly svaté knihy, v Řecku, kde byla nejvyšší lidská moudrost, v Říme, kde byla svrchovaná světská moc. (Avila.)

[3]) Lacordaire má pěknou stať o **všeobecnosti práva.** Uvádíme zkrácenou. „Lidé vedou spory o právo nejinak než o pravdu. Otázka pravdy, otázka práva — jiných otázek není... tyto dvě dostačí, aby byly rozníceny války, a ty dvě budou trvat až do konce světa. Všeobecného práva před příchodem Kristovým nebylo. Lykurg volil raději nespatřit již vlast než dát svým návratem podnět k nestálosti. Učinil vše, co bylo v moci člověka, aby přemohl

konečných věcí. Papež jmenuje biskupy, a jsou přijímáni; dává zákony, a jsou v úctě; pronáší rozsudky, a jsou respektovány; upravuje obřady, a jsou prováděny... Kdyby protestantismus byl s to roznést po celém světě svou nauku, a kdyby jeho nauka byla jednotná a nezměnitelná, tak jako jest rozervaná a proměnlivá, ještě by nezaložil světovou církev. Rozsel by po světě bibli, ale nezaložil by světovou hierarchii, světové zákonodárství, světovou administrativní moc — už z toho důvodu, že těchto věcí nemá, a pokud je má, není v nich jednoty." Příroda (a člověčenstvo) se bouří proti panovačnosti a proti pýše jedince; ale proti pravdě, proti dobru,

---

čas a vtiskl svému dílu pečeť nezměnitelnosti. A přec jeho zákonodárství trvalo kratčeji než Sparta... Před příchodem Páně scházela právu zásadnost, nezměnitelnost, všeobecnost — a z toho plynula trojí nelidskost: slabí byli bez ochrany proti silným, malý počet byl bezbranný proti četnějšímu, člověk byl člověku vlkem. Přišel božský Spasitel... nepravil: „Jsem žid," nýbrž „Syn člověka." Tehdy se každý kryl jménem své obce nebo vlasti — Kristus patří všem!

Kdyby bylo evangelium pouhým slovem, bylo by nejkrásnějším slovem na světě, knihou jedinečnou svého druhu, nemající sobě rovné. Evangelium jest však více... jest živoucí právo, všeobecné právo lidstva, základ všeho řádu ve společnosti. Království evangelního práva jest rozsáhlejší než království evangelní nauky. I nevěrec přijímá (do jisté míry) zákon Kristův, třebaže jen proto, že jeho rozum mu dává své placetum, ale nauku božského Učitele zamítá.

Právo evangelia nezrušilo partikulární práva států neb obcí. Národové si uchovali svou moc, svůj svéráz, dávají si nadále zákony, ale prodchnuté duchem evangelia. Evangelium nesáhlo na bytí národů, neproletělo světem jako vichr, nýbrž proudilo do něho volně jako životodárná voda. Všeobecné právo pro všeobecné království... člověk o tom snil, Bůh to provedl: společné právo všem národům, třebaže

proti Bohu není ledových plání ani tropického slunka, není bouřlivých moří, není pevností ani zákopů...

Církev světová... neznamená, že musí být de facto po celém světě rozšířena, nýbrž že musí být vyzbrojena takovými vlastnostmi, aby se po celém světě rozšířit mohla, aby se hodila pro všechny národy, kulturní i nekulturní. Starozákonní církev, pouhá přípravka na církev Kristovu a tedy dočasná, byla národní, neschopná stát se světovou. Povrchní pohled na liturgické předpisy Synagogy přesvědčí každého, že takové náboženství se hodilo jen pro úzký okruh lidí, žijících na malém území. Jediný chrám, a do něho musil Israelita každou chvíli putovat, aby přinesl oběť Zákonem předepsanou...[4])

---

se různí původem, povahou, územím, zřízením, a při tom jim ponecháno právo sebeurčení. Tato velká svoboda, národům ponechaná, ztížila šíření evangelia, ale co záleží Bohu na čase a na obtížích?" Zde mohl velký řečník poukázat právě na svou vlast: velké svobody ponechané národům zneužito bylo právě tam: galikanismus atd. atd.... Sta let trvalo, než papežové zdolali tyto „galikánské svobody," jež ve skutečnosti byly poloviční schisma.

[4]) Islam... zdálo se, že se mu dostane alespoň stínu světovosti — dokud mu kalifové zbraní razili cestu světem! Východní církev nejinak — dokud byl Cařihrad centrum východu a dokud se patriarchové mohli opírat o císaře. R. 1589 zřízen patriarchát moskevský, a pouto přetrženo, od té doby jsou „církve" dvě, řecká a ruská. Petr I. r. 1700 přenesl bývalý cesaropapismus východořímské říše do své země. Protestanté? Kde naprostá „tolerance", na př. v USA, tam sekt na sta. Jen kde vláda zavedla a založila territoriální „církve" (Landeskirchen), byla a jest jakási jednota — proti nejvlastnějším zásadám protestantismu! Evers líčí rozmarně, jak „vysoké královské konsistorium" hannoverské před r. 1866 předpisovalo pastorům, co mají kázat a čemu **věřit(!)**, jaké písně a jaké obřady, udáván každý, kdo si troufal užít evangelické Lutherovy svobody, „novotáři" vyloučeni od superintendenta z náboženské obce,

Hodí se katolická církev pro všechny národy? Ať mluví fakta! Když vztyčila kříž pod palmami v tropech i na ledových pláních Aljašky a Grónska, když její kazatelny jsou obklopeny věřícími v evropských metropolích i ve vesničkách na Kongu, když se její vyznání víry modlí indiánský pohlavár i mongolské dítě, neznámý divoch na korálových ostrovech i učenec světového jména, pak netřeba jiného důkazu. „Jděte do celého světa..." Každý nás nazývá katolíky[5]), t. j. členy světové církve. Jak mizí ve světle této velikosti bludičky národních sekt! Jméno ti ukazuje, kde je musíš hledat. Anglikánská, řecká, československá... Nepřekročily území státu, kde se zrodily a kde bohdá jednou kosti složí. Církev jako

---

a pastoři otrocky poslušni, aby nepřišli o chléb! Jen katolická církev překonala žárlivost světské moci, různost jazyků, mravů, předsudků, nepřátelství národů, neodvislost duchů — překážky, jichž blud nikdy nepřekonal a nepřekoná. — Kdo první prohlásil všeobecné bratrství lidstva? Kdo strhl „zdi" (hradby), které před příchodem Páně dělily národ od národa? Viz o tom list sv. Pavla k Řím.! Dórové na př. zakazovali svým občanům cesty do ciziny a cizince nepřipustili na svoje území. Zaleukos ustanovil trest smrti pro občana, jenž by odešel z domova. —

[5]) Někdy však vyciťují, že tímto názvem vydávají bezděčně sami svědectví naší církvi; proto od dob reformace se ujímá název „římská církev," s kterýmžto slovem jest spojena v jejich očích příhana. Ale O'Connell trefně odpověděl v londýnském parlamentě: „Ty myslíš, že mne tím potupíš, a vydáváš mi svědectví, že skrze římského biskupa souvisí má církev s apoštolem Petrem. A co tvá církev? Sahá jen k Jindřichu VIII., ten jest jejím zakladatelem a ne Kristus!".

V církvi samé jest vší péčí dbát toho, abychom toho se drželi, co bylo **všude**, co **vždycky**, co **ode všech** věřeno. To jest vpravdě a skutečně katolické, co slovo samo („katolický") znamená (t. j. všeobecný). Toho dosáhneme, když se budeme držet všeobecnosti, starobylosti, souhlasu všech... Všeobecnosti, vy-

strom, jenž rozpíná větve po celé zemi; sekty jako ulomené větve — kde se ulomily, tam spadly, tam zůstaly ležet, tam i uschly. Při vší naprosté nezměnitelnosti ve věcech podstatných vyniká církev neobyčejnou schopností akomodační. Dovede se přizpůsobit svéráznosti, temperamentu, mentalitě a zvyklostem kteréhokoli národa, potřebám každé doby, změněným poměrům, jež pro každou jinou instituci by znamenaly smrt. Svatí bratří slovanští z dob starých, P. Nobili z dob nových jsou toho dokladem. Slovanská liturgie... naši věrozvěsti, přišedší ze vzdálené a nám cizí Soluně, pochopili její význam pro zabezpečení naší víry i naší národní samostatnosti daleko lépe než krátkozraký Svatopluk. Co souvisí s náboženstvím, má podíl na jeho nesmrtelnosti. Jistě by nebyl náš národ přišel až na pokraj hrobu, nebyly by se tisíce odcizily víře Kristově ani mateřské řeči, kdyby dílo svatých věrozvěstů nebylo vinou našich lidí zahynulo. Slovanská svéráznost, proniknutá a zušlechtěná vírou Kristovou... kultura čistě slovanská... cyrilometodějská, nikoli ovlivněná tak příliš vlivy západními, nikoli nábožen-

---

znáváme-li, že ta víra jest pravá, kterou vyznává celá církev, rozšířená po celém světě... (Vinc. Lirin.) Jméno „katolická" má již Ignác Antiošský. Křesťan jest mé jméno, katolík mé příjmení. (Pacián.)

Optatus Millevský v díle O rozkolu Donatistů, jímž vyvrací spis Parmeniánův, podává překrásnou apologii katolické církve — nazývá ji pouze „Catholica". Sotva kde najdeme polemický spis psaný s takovou láskou jako toto dílko, věnované „bratru Parmeniánovi". V druhé knize podává dlouhý katalog národů a zemí, kde jest „Catholica" rozšířena, a pak připojuje: „Myslíte, že tam bude církev, kde vy ji chcete mít, a tam že nebude, kde ji vy mít nechcete? Ta jest Catholica, jež jest po celém světě rozšířena." (Kn. 1.) Hájí primát: „Kdo jest ve společenství s Římem, ten jest v pravé církvi.... Nazval jsi církev rájem slovy sice svými, ale smyslem naším... (Kn. 2.) Chtěl jsi „Katolickou" potřít, a zatím jsi ji svými důvody obhájil." (Kn. 4.)

ská směs waldenskowiklefskohusitská, nikoli přijetí „cizí“ víry a ohrožení našeho národního bytí ve stol. 16. a 17. —

E) Aj, já jsem s vámi...

Připojme několik slov o nepomíjejícnosti církve. Plyne z její jednoty a všeobecnosti. Pán založil jednu církev pro všechny doby, opatřil ji všemi prostředky spásy, takže jest s to, aby vyhověla vždy všem potřebám, jež budou lidé v nadpřirozeném ohledu kdy mít. Netřeba, aby byla vystřídána dokonalejší církví, nebude nikdy zastaralá, nemožno, aby vzala za své, dokud bude na světě jediný člověk potřebný spásy. Brány pekelné jí nepřemohou... nezbytný důsledek určení a poslání církve! Jak by mohla být prostřednicí spásy všemu lidstvu, kdyby jí věčné trvání nebylo zaručeno? „Aj, já jsem s vámi až do skonání světa...“ (Poslední slova evangelia sv. Matouše.) Ani světská moc a brutální násilí, ani bludy, buďtež si filosofické nebo theologické, ani falešná věda církve nezničí... církev Kristova s povrchu země nezmizí. Odpadají jednotlivci, odpadali a snad odpadnou celí národové, ale nepomine církev. Zárukou nám jest slovo Páně. A nevěřící, jenž slovo Kristovo neuznává? Tomu nechť dají odpověď dějiny! Instituce, jež prodělala bez pohromy takové krise jako církev, jež dva tisíce let odolala všemu náporu materielní i duchovní moci, jest beze vší pochyby s to, kráčet další dva tisíce let dějinami, dvacet tisíc let, dvě stě tisíc let... tak dlouho, dokud bude na zemi jediný člověk žádostivý pravdy, toužící po spáse, prosící za útěchu a pomoc ve chvíli, kdy svět mu pomoci nedá.

Budoucnost je temná sluj, v níž si může stavět hnízdo každý politik prvního i třetího řádu. Minulost patří jen tomu, kdo ji skutečně má, a tu má beze sporu katolická církev. A minulost má také svou řeč! Mluví fakty, a fakta mají svou logiku! Napoleon obvyklým nadutým způsobem předpovídá, že jeho dynastie bude na věky spjata s Francií, že jeho potomci budou bojovat vždy v prvních řadách atd. atd.

Věřili mu ti, kteří ho tehdy uctivě poslouchali (gratulanti k narození prince)? Před lety kterýsi velký pán u příležitosti svých 70. narozenin řekl deputaci: „Pánové, za deset let na shledanou.“ ... Kdosi mi řekl: „Podívejme se, jak se ten d... cítí...“ Já na kazatelně však mohu říci po příkladě velkého kazatele minulého století: „Zvu vás sem na dostaveníčko po padesáti letech... Že mne tu již nebude? Bude tu jiný, jenž bude hlásat moje (t. j. Kristovy) idee a zásady (II. 359n) — ne-li již vám, tedy vašim dětem. A přečkají-li někteří z vás tu polovinu století, zapisujte si věrně v paměť všechny jemné i hrubé útoky proti církvi, sledujte pozorně všechny směry a všechna hnutí lidského ducha, a pak vizte, kolikátá hodina odbila nám a kolikátá vám...“

Věčné trvání církve... Věřícímu zaručeno slovem Kristovým, nevěřícímu dokázáno řečí fakt. Historie bludů jest důkaz, jehož nelze pominout ani vyvrátit. Církev se ještě skrývala v katakombách, a již jí ukládaly sekty o život — nebezpečnější než římští imperatoři. Což teprv později! Basilidiáni, Doketi, Patripassiáni, Macedoniáni, Adopciáni, Antidikomarianité, Kollyridiánky... už toho máš dost? Dobře, nebudu tě unavovat výpočtem několika set bludařů a sektiček; ale vidíš sám, že každá má na čele napsáno memento mori. Víš také, že každá katolíkům přezdívala? Ariáni je nazývali homousiány, Luther vynalezl název papeženci (krom jiných lichotivých titulů a názvů, na něž jest jeho slovník tak bohatý — jeho zapomenutému termínu „uhlířská víra,“ Köhlerglaube, dopomohl ke cti v minulém století Vogt), Voltairovo století mělo pro křesťanství terminus technicus pověra, minulé století nás obdařilo novými jmény ultramontáni, klerikáli atd. atd....

Boj proti církvi... Proč? Protože jde o drahocenné statky. O štěrk se nevedou války, ledaže by choval zlato nebo diamanty (burská válka). O poušť nestojí nikdo, ale o Ceylon se již ucházelo nápadníků dost. — Protože nedobytná. ... Zkoušejí vždy nové prostředky a vymýšlejí nové metody... Pevnost, která odolává sveřepým útokům již dvacet věků, podala snad dostatečný důkaz své nedobytnosti... či

se budu oddávat ilusi, že mně se podaří, co se dvěma tisíciletím nepodařilo? Nevěrec Fridrich II. pravil svým cynickým způsobem: „Wer vom Papste frisst, der krepiert daran..." Dnes jásá celý svět: „Konečně" ... a zítra hodí vlastní zbraně do starého železa. Přijde nějaký Renan nebo Draper, vydá „epochální" dílo, vyvolá záplavu apologií, a po letech? Kdo to čte? Na jeho knihu se ukládá pomalu prach někde v koutku knihovny, obsáhlé obrany víry proti němu vydané jsou dnes též zastaralé, protože bezpředmětné — i toto moje apologetické dílko se nedočká druhého vydání, bude zastaralé. ... jak mohu vědět dnes, k jakým zbraním sáhne nepřítel zítra, co vymyslí za týden a co přinese příští měsíc? Jen zbraně církve po dvou tisíciletích nezrezavěly, nepozbyly na moci a síle. — —

Nemohouce církev zničit, baví se a těší se alespoň prorokováním její smrti, již za Augustina i před ním![6])

---

[6]) Kelsos, pohanský filosof, nenávidící křesťanství z duše (Origen psal proti němu svou apologii), prohlašoval: „Křesťanské náboženství se nedá co do hloubky ideí ani porovnat s řeckými náboženstvími nebo dokonce s filosofií." Tedy 1700 let před Renanem, Heinem, Macharem! Popíral pravost bible; zprávu o zmrtvýchvstání Páně prý přidali apoštolé, pozdější pak připojili další báchorky. Zázraky jsou podle něho nemožné, buď vymyšleny nebo magické (kouzelné) kousky; zjevení (příchod Boha do světa) nemožné; stvoření světa, pád prarodičů, potopa atd. jsou mythy. Nejzuřivěji bojuje proti božství Kristovu a proti jeho nauce; co prý v ní dobrého, přejal od řeckých filosofů, jež si upravil podle svých ideí. Rozšíření křesťanství vykládá tím, že se ujímalo hříšníků a slabých (žen), jakož i vylučováním moudrých (?) a nadějí mas, že v revoluci, kterou křesťanství vyvolá, leccos získají... Jako bychom slyšeli Harnacka, Strausse a ostatní! Nic nového pod sluncem... Kelsos napsal knihu (*Ἀληθὴς λόγος*, pravdivý důkaz) asi r. 178, snad v Římě. Zajímavé jest, že též **předpovídal brzký zánik křesťanství;** prý se rozpadne samo sebou. Lze říci, podává starým i novým bo-

„Jest mnoho nepřátel církve, kteří tvrdí, že církev umírá a její jméno že zaniká, že není daleka doba, kdy nebude jediného křesťana na zemi. Ale zatím, co tak mluví, sami umírají, a církev žije dál a hlásá (svým zjevem) Boží moc (a sílu) každému následujícímu pokolení." (In Ps. 70.) Dva tisíce let jí kopou hrob, dva tisíce let se chystají jít jí na pohřeb... Diokleciáni dává razit pamětní peníz, že vyhubil křesťanství, Voltaire jí popřál ještě sto let života — věděl, že za sto let nebude ani jeho ani těch, kterým to řekl, takže nebude třeba, aby svůj výrok opravil. Kant, méně opatrný, jí předpověděl jen 25 let, Fichte 5 let. („Za pět let nebude křesťanství, protože naším náboženstvím jest rozum" ... tak prohlásil na katedře počátkem minulého století.) Proudhon myslil, že Renanova kniha zasadila církvi smrtelnou ránu, na niž nejpozději do deseti let jistě zahyne. Jiní byli ještě smělejší. Combes řekl r. 1904: „Dejte mi tři měsíce lhůty, nic víc, a udělám církevnímu zpátečnictví konec." Jeden jeho vrstevník: „R. 1905, nejpozději 1906 bude katolicismus pohřben." Nešlo to tak rychle, ale aspoň se těšili myšlenkou (Jaurès koncem r. 1906): „Církev nemá života." Briand 1908: „Církev se rozpadává v cáry..." Proč tedy s mrtvými válčíš? (Opt.) Samozvaní proroci... předstihovali druh druha a s větším potěšením předpovídali konec církve než jiní konec světa — —

Stále jest církev potlačována a stále vítězí, stále se jí úklady strojí a stále jim uniká. Vlnobití se rozptýlí, a skála nepohnutá stojí... (Chrys.)

Když se církev šířila, a vladaři římskému, jenž právě Judsko spravoval, bylo oznámeno vše, co Kristus vykonal, poslal do Říma dotaz, zda by se jim nezamlouvalo prohlásit Krista za boha. Ti však od-

---

jovníkům proti Kristu a jeho nauce celý arsenál zbraní, takže sotva už co nového najdou. Jeho kniha se ztratila, známe ji jen z odpovědi Origenovy († 254), což prof. Drtina nevěděl a citoval ji, jakoby ji byl měl v rukou — patrně odkudsi opsal. Jest úžasné, jaké nesmysly Kelsos o křesťanství tvrdil. Sybilu prý prohlásili za dceru Boží atd. Viz str. 352 n.

mítli, nelibě a těžce nesouce, že moc Ukřižovaného tak mocně zazářila a přitáhla k sobě veškeren svět dříve, než oni svým dekretem a rozhodnutím dali k tomu svolení... (Týž; Tert. praví, že Tiberius prohlásil Krista za boha, ale že senát se proti tomu opřel...)

Nic není mocnější nad církev, člověče. Nech boje proti ní, abys nepromrhal všechnu sílu svou. Neválči proti nebi. Nevěříš-li mým slovům, věř alespoň faktům! Kolik tyranů se snažilo církev zničit! Mučidla, oheň, zuby šelem, ostří meče... Co spravili? Kdepak jsou nepřátelé? Propadli mlčení a zapomenutí. Kdepak jest církev? Září jasněji než slunce. Kristus jest se mnou, čeho bych se bál? Nechať jest proti mně poštvána bouře, nechať moře, nechať zběsilost vládců: to vše jest mi nicotnější nad pavučinu. (Chrys., Řeč před odchodem do vyhnanství.)

Ti, kteří zabili učitele a mučili učedníky, přemoženi pravdou (milostí!) dali se sami zabíjet a mučit, a to s větší mužností a láskou než byla dřívější nenávist, s kterou pobíjeli učitele i vyznavače a zavrhovali jeho učení. A přece jim byl hlásán zákon, jenž byl v takovém rozporu s náklonnostmi jejich srdce, že se nedá myslit protivy větší než zákon evangelia a sklon lidského srdce k hříchu. (Avila.)

Nesmiřitelná vina rozdvojenosti ani mučednictvím se nedá smýt; ani krví se nedá tato skvrna (odpad!) očistit. Nemůže být mučedníkem, kdo není s církví... kdo se odloučil od bratrské lásky... Smrt podstoupit může, korunován být nemůže... Koho nemůže ďábel udržet na cestě staré nevědomosti, ty podvádí novou cestou bludu; vynalezl bludy, aby podvracel víru, porušil pravdu, roztrhl jednotu... Pod záminkou víry přináší věrolomnost, a Antikrista přivádí pod jménem Kristovým. (Cyprián, De unit. Ecl.) K čemu divocí vlci v ovčinci Kristově? Nutno si blahopřát, když se takoví od církve oddělí. Nikdo nemysli, že dobří odcházejí z církve. (Týž.) Třebaže rajské vody mohou téci i mimo ráj, blaženost být nemůže leč jenom v ráji. (Bonav.)

Hlas svědků.

(Čtení ke kap. 25. a 26.)

A) Hlas z nové doby — svědectví cizích.

Tři vynikající němečtí protestantští historikové 19. stol., Jan Voigt († 1863), Bedřich Hurter († 1865), Leop. Ranke († 1886) si obrali za předmět svých studií dějiny papežů: první Řehoře VII., druhý Innocence III., třetí historii papežství s ohledem na reformaci. Třebaže církvi cizí (Hurter později konvertoval), stali se tito pravdymilovní badatelé obhájci papežství i katolické církve.

Ranke svým dílem byl povzbuzením jinému protestantskému historikovi, lordu Macaulayovi, že si dodal odvahy a pověděl upřímně, bez obavy a bez obalu,pravdu o dějinách církve. Jeho výrok je tak zajímavý, že jej otiskujeme skoro celý — upozorňujeme jen, že jisté nepřesnosti v pojímání církve protestantovi nutno odpustit, zvláště, když pojímá za dílo lidské, co jest v církvi dílem božským.

„Na této zemi neexistovalo nikdo dílo lidské politiky, hodné takového badání a studia, jako církev římsko-katolická. Její dějiny obepínají obě velké epochy civilisace. Žádné jiné zřízení, jež dnes trvá, nenese naše myšlenky do dob, kdy ještě vystupoval z Pantheonu kouř obětí, kdy v amfiteatru Flaviově pobíhali tygři a leopardi. Nejvznešenější rody královské se datují teprve od včerejška, srovnáme-li je s nepřetržitou řadou římských velekněží... Republika benátská, sahající daleko do starověku, vznikla po papežství, a dnes jí už není, zatím co papežství jest ještě tu, nikoli v úpadku, jako ruina, nýbrž plné života a mladické síly. Katolická církev stále ještě posílá misionáře až na nejzazší konec světa, a ti jsou oduševňováni stejnou horlivostí jako oni, kteří s Augustinem vystoupili na břeh v hrabství Kentském; před nepřátelskými králi mluví stejně pevně a neohroženě jako Lev (Vel.) před Attilou... Její duchovní moc sahá přes roviny Missouri a přes Mys Horn... Viděla začátek všech evropských vlád a všech sekt, které dnes existují, a můžeme směle

tvrdit, že jest určena k tomu, aby viděla i jejich konec. Byla velká a u vážnosti, když Sasové vstoupili na půdu Velké Britanie, dříve, než Frankové překročili Rýn, dokud ještě v Antiochii kvetla řecká výmluvnost, když ještě v Mekce byly uctívány modly, a dost možná že bude velká i tehdy, až cestovatel z Nového Zélandu bude stát nad zlomeným obloukem ohromného londýnského mostu a uprostřed nepřehledné pustiny si bude obkreslovat ruiny chrámu sv. Pavla" (hlavní protestantský chrám v Londýně).

Potom uvažuje, co by mohlo přivodit zkázu církve. „Tvrdí se, že neustále stoupající osvícenství jest protestantismu příznivé, katolické církvi nepříznivé. Velmi rád bych tomu věřil, ale pochybuji o tom, vida, že dosud jí nikdy nikterak neuškodily obrovské pokroky lidského ducha ve vědách přírodních, nejinak než všecko zdokonalení v politice, zákonodárství atd. Spíše soudím, že každá změna, jež se tu stala, byla církvi katolické na prospěch."

Potom líčí boje proti církvi, krise, jež prodělala, pronásledování... Líčení těchto bojů jest úchvatné a skvělé. Pomíjí starověk jakožto věc příliš známou a každému celkem zřejmou, a mluví jen o středověku, kdy církev požívala úcty a měla moc nad duchy. Jde mu o to, aby ukázal, že středověk nebyl nikterak doba všeobecného pokoje a klidu, ba naopak, že i tehdy měla církev co dělat s mocnými, vychytralými nepřáteli, kteří si dovedli získat pomocné rámě vládců a sympatie lidu. Začíná stoletím XI.: Albigenští, velké schisma západní, jemuž připravili půdu Fridrich II. Hohenstaufský, Filip IV. francouzský, Avignon. Pak přechází k protestantismu: „Zdálo se, že má vyhlídky na věčné trvání. Okolnosti byly příznivé... Ale za půl století od chvíle, kdy Luther spálil před branami Wittenberka bullu Lva X., mizela protestantismu půda pod nohama a nenabyl jí už nikdy. Na jihu se probudila katolická horlivost, duch nápravy mravů a kázně ovládl římskou církev a obrodil ji dříve, než pominula jediná generace, od vatikánského paláce až k nejzapadlejší poustevně v Apeninách. Řády byly reformovány a očištěny, papežové svatého života. řád Tovaryšstva Ježíšova se objevuje na scéně, a jeho

členové v okamžiku byli všude, přese všechny překážky, jež jim do cesty stavělo moře i pouště a jimiž jejich působnost znemožnit hleděly trestné zákony, špehové, žaláře, mučidla, šibenice a hranice. Ve všech zemích a ve všech přestrojeních je bylo vidět učit, těšit, získávat srdce mládeže, bojácným vlévat sílu, umírajícím držet před očima kříž. Jen v jedné věci byli nepohnuti: ve věrnosti vůči církvi. Zatím, co se protestantismus v jedné části Evropy rychle šířil, stoupla stejně rychle katolická regenerace v druhé části. Mezi oběma bylo sporné území (Francie, Nizozemí, Jižní Německo, Uhry, Polsko, Čechy s Moravou, alpské země), jehož dobytí mělo rozhodnout vítězství. Historie obou dalších generací jest historie boje o toto smíšené kolísavé území. Štěstí se zdálo s počátku příznivé protestantismu, zvítězila však církev římská, a protestantství nebylo s to za dvě staletí získat zpět, co tehdy ztratilo.

Asi za sto let po definitivním upravení hranic mezi protestanty a katolíky se blíží římské církvi čtvrté velké nebezpečí: filosofie (rozuměj: bezbožecká). Dosud bývala napadena jediná část nauky církve; nová škola, která se teď vynořila, zavrhla její nauku všechnu, její kredo bylo veskrze negativní. Noví sektáři si vypůjčili jednu premisu od protestantů, druhou od katolíků. S katolíky tvrdili, že katolicismus jest jediné pravé křesťanství (jediná pravá a historická forma křesťanství), s protestanty tvrdili, že většina katolické nauky odpírá rozumu. Z toho důsledně došli k závěrům Voltairovým. Ostatně pouhá negace nerušila nikdy světového míru (??)... tajemství jeho síly (Voltairovy) jako všech ostatních filosofů spočívalo v pravdě, jež se tu a tam k jejich bludům přimísila, a ve zdánlivé šlechetnosti, do níž odívali své drzosti. Jedině účinná zbraň, kterou obrátili proti víře evangelia, byla vypůjčena od morálky evangelia, a tak se stalo na neštěstí, že dogma a morálka evangelia se ocitly vespolek v boji: na jedné straně církev, jež se honosila čistotou nauky jí od apoštolů odevzdané, ale přehmaty knížat s ní spřátelených zdánlivě zakalené. Na druhé straně sekta, jež z této nauky si tropila posměch, jež však pro spravedlnost,

účinnou lásku a toleranci evangelia (?) je hotova vzdorovat všem mocnostem země. Bezbožnost, jež **náhodou** byla spolčena s lidumilností, triumfovala nějaký čas nad náboženstvím, jež **náhodou** bylo spojeno s politickými a sociálními zlořády...

Neštěstí církve se neomezilo jenom na Francii. Revoluční duch strhl celou Evropu... trojbarevná vlajka vlála na andělském hradě, nástupce sv. Petra jako zajatec od bezbožných odvlečený zemřel v jejich rukou... Není divu, že r. 1799 i rozumní a bystří pozorovatelé mohli soudit, že římské církvi přišla její poslední hodina: papež zemřel v zajetí, nejvýtečnější preláti Francie žili v cizí zemi z almužen protestantů, nejnádhernější budovy, jež štědrost věků věnovala službě Boží, byly proměněny v chrámy bohyně rozumu nebo v sály pro pitky. Takové zjevy mohly být pokládány za jistá znamení konce tak dlouhé vlády. Ale konec ještě nepřišel... dříve, než skončeny pohřební slavnosti Pia VI., nastala velká reakce, a po dobu 40 let kráčí církev k novým výbojům. Anarchie měla svůj den, své dny, nový řád věcí vyšel z chaosu, povstaly nové dynastie, nová práva, nové tituly, ale uprostřed všech těch novot se opět pozvedlo staré náboženství. Arabská báje vypravuje o velké pyramidě, že byla zbudována od krále žijícího před potopou světa, a že ona jediná ze všech lidských děl potopu přečkala. Právě tak lze říci o papežství: pod velkými záplavami bylo pohřbeno, ale jeho hluboké základy nebyly otřeseny, a když vody opadávaly, objevilo se uprostřed trosek zřítivšího se světa. Republika Holandská, císařství Německé, velká rada Benátská, stará Liga švýcarská, dům Bourbonský, parlamenty, francouzská aristokracie zmizela, Evropa měla masu nových výtvorů: francouzské císařství, italské království, rýnský spolek, ... rozdělení majetku, duch a složení společností, to vše bylo v katolické Evropě docela změněno, ale církev stála bez pohnutí, pevně... Možná, že některý budoucí historik bude psát o zmohutnění katolicismu v 19. stol. (M. psal r. 1840.) ... Kdo klidně uvažuje o tom, co se v posledních letech stalo, nemůže pochybovat, že vláda církve nad duchy a srdci lidí jest

daleko větší než za dob, kdy vyšla Encyklopedie a Dictonnaire philosophique. Při tom jest opravdu nápadné, že ani morální revoluce století 18. ani morální protirevoluce stol. 19. moci protestantismu nic nepřidala. Co v 18. stol. katolická církev ztratila, bylo ztraceno pro křesťanství. Co v 19. stol. v katolických zemích křesťanství získalo, bylo získáno pro katolictví. Od 16. stol. přecházeli národové jen od katolictví k nevěře a od nevěry jen ke katolictví, žádný k protestantství."

Co by asi psal dnes! Žel, že konstatoval jen fakta a neučinil z nich logický závěr na božský původ katolické církve. Na něm stejně jako na mnohých jiných lze jasně vidět, že povolání k pravé víře jest milost, a tu dává Pán pouze těm, kteří za ni pokorně prosí. Či lépe říci, že lze na něm jako na celém táboře jemu podobných pozorovat, jak mocná jest síla vžitého zvyku? Ne a ne se odhodlat, aby opustil náboženství, v němž byl vychován, třebaže jest o pravosti katolického přesvědčen. Leibnitz, Grotius, Beza, Palacký, Maurer (otec konvertity Maurera).

Skoro touže dobou jako Macaulay píše Eugen Robin v Belgii (1838): „Idee a králové se mění, vše se opotřebuje a pomíjí dravou rychlostí; mezi kolébkou a hrobem jednoho smrtelníka změní společnost desetkrát tvář. Uprostřed této všeobecné proměnlivosti jest jen jedno město a jeden muž, kteří svou neproměnlivostí v oceánu dob podávají našemu duchu pravý obraz trvání, a to jest Řím a papež. Od doby, kdy Kristus ono slovo promluvil („Tys Petr, a na té skále vzdělám církev svou...") vrhly se druh za druhem barbarství, schisma, reformace, filosofie (bezbožecká), smolnou pochodeň a meč v ruce, na onen stolec, na němž dodnes týž apoštol sedí ve svých nástupcích. Kolikráte byl Řím přepaden, dobyt, vydrancován, zpustošen všemi metlami, jež přicházely z východu i západu! Před 300 lety (dnes: před 400 lety) vtáhli tam opilí vojáci ve jménu Lutherově, vedeni renegátem.*) Před 30 lety (dnes: před 130 lety) tam

*) Míní Sacco di Roma, vpád vojsk Karla V. do věčného města, 6. máje 1527. Suroví císařští lanc-

císař právem výbojce poslal prefekta, jak to dělávali za dob prvních papežů císařové cařihradští... Filosofie se oddávala snu, že smete papežství; pochopila totiž, že tam jest hlava a srdce katolicismu, že tam musí řídit své útoky. Papežství a křesťanství jest tak nerozlučitelné, že reformace jen proto ještě existuje, poněvadž stále udržuje památku své vzpoury proti papežství; její víra založená na nedůvěře jen tehdy najde něco oné životní síly, jež jí chybí, když se rozohní nenávistí proti tomu, co zve papeženstvím.. Přišla revoluce, znala svůj armádní rozkaz, mířila přímo na srdce... Dny filosofie pominuly, a zhoubci odpočívají v minulosti vedle Luthera, encyklopedie, republiky a císařství, Řím stojí dosud, a křesťanství má za střed papeže jako ho mělo za Nerona a Diokleciána... Kolem tohoto podivuhodného trvání Říma

---

knechti a ještě horší španělští bandité řádili strašně. Zničili archivy, knihovny, vzácné rukopisy a drahocenné sbírky. Filip Oranžský ze Sixtinské kaple udělal chlév, taktéž z chrámu sv. Petra. „Bohatí zchudli, darebáci zbohatli.“ Bochník chleba stál dukát. Mnozí obyvatelé, na nichž stále a stále vydíráno zlato, dali se raději usmrtit než aby byli stále mučeni, napřed od Němců, pak od Španělů — až šestkráte! Přes pětinu obyvatelstva pobili... Ale po pohromě pravil biskup Stafileo: „Řím byl Babylon... Kristus sám zasáhl...“ Sacco znamenalo konec pohanské renaissance, s kterou i papežové laškovali, konec rozmařilého Říma Julia II. a nemravného Říma Lva X., toho Říma, kde preláti i někteří papežové (Alexander VI.!) dávali tak ohavný příklad všemu křesťanstvu. Přestaly rozpustilé slavnosti zkaženého prohnilého Říma (Pasquino), karnevalské ohavnosti a pohanské sváteční průvody; místo nich se konala kající procesí, místo ohavných komedií súčastnil se lid kázání a konal pokání. Tak píše Pastor ve svých Dějinách papežů. Italové, Španělé i Němci viděli v této pohromě Boží trest za neřesti upadlého sídla hlavy všeho křesťanstva. Tedy i tím sledoval Nejvyšší své cíle! Očista — pohanský Řím, vzkříšený za humanismu, navždy pochován — po druhé už z hrobu nepovstal. — —

změnila Evropa třikráte tvářnost: starověk vyhasl, středověk jest mrtev, trojí císařství (Karla Velikého, Karla V., Napoleonovo) přišlo a zmizelo, ve slávě skvěli se národové, kterých už není, nový svět byl objeven, světská i duchovní moc se o něj rozdělila, ale jen druhá podržela svůj úděl, vše ostatní trvalo jen svou dobu: idee, národy, říše... A dnes? Nemůžeme-li popřít, že skála Petrova stále nepohnutě stojí a maják na ní stále své jasné světlo šíří, těšíme se aspoň namlouvajíce si, že skála se od nás vzdaluje (ale to proto, že jest nepohnutá, a **my** v pokroku kráčíme neustále dál!), a že jednou konečně unikneme pohledu oka, jež nad námi bylo po 18 staletí otevřeno. Ale ten pohled, jenž přehlíží naši přítomnost tak, jako přehlíží naši minulost, ten vás bude sledovat i v budoucnosti, až do konce věků. To světlo, jemuž zamýšlíte uniknout, jest jako slunce: kamkoli jdete, všude vás sleduje, byť jste měli rychlost větru a před sebou nekonečné pole..."

Táž nauka, táž disciplina, táž ústava, táž forma již dva tisíce let... Co třeba zdůraznit na tomto nepohnutém trvání církve, jest okolnost, že se tak neděje v klidném, konservativním či lépe zkostnatělém Orientě, nýbrž v pohyblivém Okcidentě, v zemi neustálých převratů, uprostřed dravého proudu ideí a událostí, jenž vše s sebou strhne a unáší, ve víru zmatků a revolucí politických, sociálních, náboženských. Církev nejen že trvá v této pohyblivosti vše pohlcující, nýbrž vždy je tam, kde příboj nejmocnější, vír nejdravější. Kolikerý útok na ni již učiněn! Jakými prostředky a zbraněmi! Násilí, moc, přetvářka, úlisnost, schisma, blud, kacířství, politika, filosofie, logika, věda, posměch, pomluvy, lež, bojkot, a to vše ve velkém i malém... V 18. stol. kníže temna sjednotil všechny své síly, aby společným útokem byly hradby města Božího ztečeny, a o novou zkušenost bohatší vyklidili nepřátelé nakonec bojiště... „To jsme viděli my, kteří jsme doprovodili ke hrobu Voltaira, Napoleona a ostatní." (Aug. Nikolas.) „Církev jest kovadlina, na níž se doposud rozbila všechna kladiva." (Beza, kalvínec.) „Církev utlačovaná — církev vítězící." (Výrok biskupa Martina za kult. boje.)

Stát by nutně zahynul, kdyby se jeho zákony neakomodovaly nutnosti; jen takovou ohebností se chrání před zahynutím, a přece státy hynou (Pascal). Církev se též dovede přizpůsobit okolnostem, ale nikdy tak, že by zradila své zásady, změnila své učení, opustila jediné jota zákona jí od božského zakladatele daného. Dokud může doufat, že si národové dají říci, šetří, prosí, činí ústupky do krajnosti. Narazí-li na tvrdošíjnost, chce-li kdo sáhnout na její nejsvětější, na poklad pravdy jí svěřený, přeruší vyjednávání a styky, a toto přerušení se přečasto ukáže zkázonosným jejím nepřátelům, nikoli jí. Ona zůstala a její hrobaři zahynuli. Nestačilo za Jindřicha VIII. jediné slovo? Jediný ústupek? „Diplomacie by byla k němu radila..." Církev prý nejednala diplomaticky, jak lze číst v kterémsi naučném slovníku; pravda, ne diplomaticky, ale jednala a jedná povždy zásadně. „Diplomaticky" jednal Luther, jenž v téže době v téže záležitosti falckraběti hessenskému řekl: „Ano."

B) Hlas ze starých dob — svědectví našich.

„...Nechať se pravda dostane k vašim uším alespoň tajnou cestou mlčících liter. Nedoprošuje se vaší milosti pro svou při, ani se nediví své situaci (t. že jest pronásledována). Víť, že jest na zemi cizinkou, a že mezi cizinci snadno najde nepřátele; ostatně pak že její rod, sídlo, naděje, milost a důstojenství jest v nebesích. Jen o jedno jí jde, aby nebyla neslyšená odsouzena (ne ignorata damnetur, nepoznaná). Co ubude tím zákonům ve vaší říši vládnoucím, bude-li pravda slyšena? Či vzroste snad tím sláva mocných, když pravdu neslyšenou odsoudí? Anebo spíš je nasnadě podezření, že se v nich ozývá svědomí, poněvadž nechtějí slyšet to, co by vyslechnuté odsoudit nemohli? To, co se zdá vás omlouvat, vaši nepravost naopak zvětšuje a usvědčuje, totiž nevědomost. Co ničemnějšího nad to, než aby lidé nenáviděli věc, jíž neznají, byť i nenávisti hodná byla? Nevíte-li, je-li nenávisti hodna, jak můžete obhájit své záští, že jest spravedlivé? Tak jedno z druhého usvědčíme: že neznají pravdu ti, kteří ji nenávidí, a že nespravedli-

vě ji nenávidí, protože jí neznají. Všichni ti, kteří v minulosti nenáviděli (víru Kristovu), protože nevěděli, jaká jest věc, kerou v nenávisti měli, jakmile odloží nevědomost, odkládají i nenávist a stávají se křesťany. Pak začnou nenávidět to, čím byli, a vyznávat to, co nenáviděli. Pouze ve věcech sv. víry lidská zvědavost jest líná; rádi trvají v nevědomosti, zatím co jinde (jiní) se těší, když k poznání přijdou... asi jako konkurent, jenž konkurenta posuzuje, chce zůstat v nevědomosti (o jeho výkonu), poněvadž už předem jest jeho srdce proti němu nenávistí zaujato (a rozhodnuto jej odsoudit)."

Tertullián se pak dovolává množství křesťanů jako prvního důkazu pro pravost jejich náboženství. Odpůrci však namítají: „Z toho, že se mnozí ke křesťanství obracejí, neplyne nikterak, že jest dobré. I k zlému se mnozí kloní... množství není naprosto důkazem pravdy!" „Kdo to popírá? Ale to, co jest zlé, působí bázeň nebo ostych. Zločinci se skrývají, vyhýbají se veřejnosti, chvějí se, když jsou chyceni, zapírají, když jsou obžalováni, ani v mukách se lehce nepřiznají, odsouzeni lkají. Ale co podobného křesťan? Nikdo se nestydí, nikdo nelituje, leda, že se jim nestal dříve. Je-li udán, honosí se, je-li obžalován, nezapírá, je-li tázán dobrovolně vyznává, odsouzen vzdává díky. Což tedy? To že jest zlé, kde (z čeho) se vinník raduje? Kde obžaloba jest jeho touhou a trest jeho štěstím? Je-li jisto, že jsme zločinci, proč s námi jednáte jinak než s jinými nám rovnými? Ti se hájí, opatří si za peníze advokáta, aby dokázal jich nevinu, je jim dovoleno odpovídat a přít se, jelikož není (podle vašich zákonů) přípustno odsoudit někoho bez obhájce nebo bez vyšetřování. Jen křesťanům není dovoleno promluvit ani slova, čím by se očistili a pravdu obhájili. Jen na jednu věc máte zřetel: na vyznání jména (Kristova), nikoli na vyšetření zločinu (illud solum spectatur, confessio nominis, non examinatio criminis). Jde-li o zločin, nespokojíte se pouhým doznáním vraždy, nýbrž vyšetřujete okolnosti, počet, místo, dobu, způsob, spoluvinníky... Při nás nic takového, kdyžtě přec by bylo nutno vyšetřit, kolik kdo už zabitých dětí pohltil, kdo při tom

byl kuchařem, kteří psi při tom byli[1]... Jaká sláva, pro soudce, jenž by vypátral někoho, jenž už sto dětí pozřel! Když odsuzuješ, proč nevyšetřuješ? Když nevyšetřuješ, proč neosvobodíš?

Když ostatní zapírají, nutíte je mukami, aby se přiznali, pouze křesťany nutíte, aby zapřeli. Kdybychom páchali zlé, zapírali bychom, a vy byste mučidly vynucovali doznání! Nutíte nás, abychom zaprouce jméno (křesťana) popřeli zároveň i zločiny, jež u nás předpokládáte z vyznání jména (Kristova). „Jsem křesťan'... Řekl, co jest, ty chceš slyšet, co není! Soudci mají úkol vynutit pravdu, jen od nás samotných chtějí stůj co stůj slyšeti lež. Když jiní zapírají, neuvěříte jim tak rychle; nám, jakmile zapřeme, věříte ihned. Nemýlím-li se, zákony káží odsuzovat ty, kteří se přiznají, nikoli je osvobozovat. Nikdo nechce vinníka osvobodit, nesmí ho osvobodit, proto nikdo není nucen, aby zapíral. Křesťana pokládáš za člověka vinného všemi zločiny, za nepřítele bohů, císařů, zákonů, mravů, celé přírody, a nutíš ho, aby zapřel, abys ho osvobodil, an ho nemůžeš osvobodit, leč že by zapřel. Hřešíte proti vlastním zákonům! Chceš, aby zapřel, že jest vinen, abys ho učinil nevinným, a to proti jeho vůli! Jaká zvrácenost, neuvážit, že je třeba spíše věřit tomu, jenž se dobrovolně přizná, než tomu, jenž přinucen zapírá! Že jen z přinucení zapírá proti pravdě, a že byv osvobozen se po soudě vaší námaze směje, jsa opět křesťanem!

První, jenž křesťany pronásledoval, byl Nero. Že však takový muž začal voj pronásledovatelů, tím se honosíme. Kdo ho totiž zná, může nahlédnout, že mohla být od Nerona odsouzena jen věc dobrá. Takoví byli vždy naši pronásledovatelé: nespravedliví, bezbožní, nečistí... takoví, které jste (později) obyčejně sami odsoudili, a od nichž odsouzené jste rehabilitovali. Najděte mi ze všech vládců, kteří křesťany pronásledovali, člověka moudrého! Buďto dokažte (naše zločiny), jestliže (v ně) věříte, nebo ne-

---

[1]) Tert. naráží na t. zv. thyestejské hody... Pohané, slyšíce cosi o Eucharistii, obviňovali křesťany, že zabíjejí a při bohoslužbách pojídají dítky.

věřte, protože jste dokázat nemohli... Pravda vždycky hned na počátku narazila na nenávist. (Cum odio sui coepit veritas.) Jakmile se objevila, byla nepřítelkou (stala se... byla prohlášena...); tolik měla nepřátel, kolik cizích.

Každému přístupná jest (křesťanská) svoboda... Kdo by si dal práci, aby Písmu porozuměl, bude přinucen mu i uvěřit... Mojžíš jest o 400 let starší než váš nejstarší Danaus, o tisíc let starší než Priamus, více než o 500 let starší než Homér; ostatní proroci, kteří přišli po Mojžíšovi... poslední z nich jsou současníci vašich filosofů, zákonodárců, historiků..."

Pak dokazuje pravost křesťanství z předpovědí prorockých (Idoneum testimonium divinitatis veritas divinationis). Mluví o zjevech, podobných dnešnímu spiritismu, o věštících stolcích, mediích, o vyvolávání duší zemřelých („Nic nového..."), načež praví: „Přiveďte před soudce posedlého: z rozkazu kteréhokoli křesťana vyzná vpravdě, že jest démon, tak jako jindy falešně se za boha prohlašuje. Jestliže tito a jim podobní se neprohlásí za démony, neopovažujíce se křesťanu lhát, prolijte okamžitě krev takového křesťana! Buďto jsou bohy nebo démony. Jsou-li bozi, proč lžou, říkajíce, že jsou démoni? Vaši bohové se podrobují křesťanům, svým nepřátelům! Jsou-li však démoni, proč se jinde prohlašují za bohy? Ať poprou démoni Krista, když dostanou od křesťana rozkaz, aby mluvili![2]) Ať řeknou, že Kristus jest báje, že nevstal z mrtvých, že není v nebi, že nepřijde k soudu, že není Syn Boží... ať se démoni posmívají tomu, čemu vy! Ať zaprou, že nejsou duchové nečistí! Věřte démonům, kdy o sobě mluví pravdu, tak jako jim věříte, když lžou (ve věštírnách...) Nikdo nelže k své vlastní necti... věrohodnější jest svědectví těch, kteří vyznávají proti sobě, než těch, kteří zapírají ve svůj prospěch...

Vy, kteří ctíte kteréhokoli boha chcete, mně za-

---

[2]) Toho důkazu užívají i jiní otcové, na př. Atanáš. Posedlost bývala tehdy zjev obvyklý, jak patrno z evangelií, a pohané měli s posedlými také často co dělat.

kazujete, abych si zvolil, koho bych chtěl ctít, nýbrž nutíte mne, abych uctíval, koho nechci. Nikdo nechce, aby ho kdo ctil proti své vůli, ani člověk ne... Egypťanům dovolujete, aby ptáky a živočichy za božstva prohlašovali a aby na smrt odsoudili toho, kdo by takového boha zabil. Každá provincie má svého boha, ba i po Italii jsou zákonem ustanoveni různí bozi pro různé okresy. Jen nám zakazujete ctít našeho Boha. Urážíme prý stát, když římského boha nectíme, třebaže v provinciích též není uctíván. U vás je dovoleno uctívat cokoli, vyjma pravého Boha. Dáváte nám radu, abychom vás podváděli, abychom totiž jen na oko vašim bohům obětovali.

Jsme od včerejška, a naplnili jsme vše, co vaše bylo: města, ostrovy, městečka... legie, palác, senát, forum... pouze chrámy jsme vám nechali. Na kterou válku bychom nestačili, i kdybychom byli méně četní, kdyby naše víra nám nekázala raději dát se zabíjet než sami vraždit! (Chce říci: „Kdybychom byli nepřáteli státu, zosnovali bychom vzpouru, a zvítězili bychom jak převahou, tak fanatismem.") Anebo, kdybychom nechtěli boj a vzpouru, dostačilo by opustit Řím a vystěhovat se; není pochyby, že byste se zděsili své prázdnoty a mlčení mrtvého města; hledali byste, komu byste vládli, zbylo by vám více nepřátel než občanů... Křesťany nazýváte nepřáteli lidského rodu spíše než lidského bludu.

Jaká v tom pro vás urážka, když vyhledáváme jiné radosti? T. j. když se neúčastníme vašich zábav, cirků, divadel atd., nýbrž když máme radosti své... Když se nechceme s vámi bavit, je to naše škoda, nikoli vaše. Ale prý zavrhujeme vaše zábavy... vás však naše radosti také netěší! Při shromážděních se odevzdávají almužny, nikdo není nucen, nýbrž každý dobrovolně přináší. Pohané sami to vědí. ‚Pohleďte, jak se milují' — oni sami se vzájemně nenávidí — ‚a jak jsou hotovi druh pro druha zemřít' — oni sami jsou daleko hotovější jeden druhého zabít. Říkáme si bratří, a vy se smějete; snad proto, že nejsme pokládáni za pravé bratry, poněvadž o našem bratrství žádná tragedie hlučně nemluví (poněvadž u nás nejsou vraždy, jichž jsou vaše tragedie plné), anebo poněvadž

jsme bratří majetkem, jenž u vás bratrství trhá. Všecko jest nám společné, kromě žen — zde u nás společenství přestává, kde ostatní je pěstují. Nejmoudřejší mužové, řecký Sokrates a římský Kato, své manželky přátelům půjčovali! Kuplířem byl filosof a censor... Quid mirum quod violetur coniugalis caritas, si violatur coniugalis castitas? (Citát upraven.) U stolu rozprávějí křesťané jako lidé, kteří jsou si vědomi, že Bůh je slyší. K čí zkáze se tedy scházíváme?...

Vystoupí-li Tiber ke hradbám, nevystoupí-li Nil na pole, stojí-li nebe, chvěje-li se země, přijde-li hlad anebo mor, hned slyšet volání: ‚Křesťany lvu' — Tolik jednomu? (Christianos ad leonem — tantos ad unum?) Prosím vás, kolik pohrom postihlo svět a města před příchodem Kristovým? Kdepak byli tehdy křesťané, pohrdači vašich bohů? A kde byli vaši bohové? Jestliže všechno zlo vás stihá k vůli nám od těch, které ctíte, proč je nepřestanete ctít, tak nevděčné, tak nespravedlivé, kteří by vás měli spíše podporovat na zlost křesťanům? ‚Neplatíte daně chrámům'... Nestačíme přec pomáhat lidem i vašim žebravým bohům!

Komu jsou křesťané neužiteční? Špatným domům, objednaným zákeřníkům, věštcům... Denně zasedají vaše soudy, tam soudíte vrahy, únosce, svatokrádce... Kolik z nich jest křesťanů? Boha se bojíme, nikoli prokonsula (vladaře)..."

Ironicky mluví o chvále, kterou vzdala delfská Pythie Sokratovi: „Ó nerozvážného Apollona!" Svědectví moudrosti vydal člověku, jenž popíral existenci bohů!.. Filosofové veřejně pohrdají vašimi bohy, pranýřují vaše pověry, a vy je za to chválíte. Štěkají proti vašim vládcům, a vy je necháte, nikdo jich nenutí k obětem. Když nás tedy někteří nazývají filosofickou sektou, proč také nás nenecháte na pokoji?

Pythagoras prý učil, že člověk pochází z mezka, zmije ze ženy, a vynaložil všechen um své výřečnosti, aby toto dokázal. Pohané ve stěhování duší věří, ve vzkříšení nevěří. Tyto věci my nazýváme bludy, filosofové projevem nejvyšší inteligence. Oni platí za moudré, my za nejapné, oni jsou hodni úcty, my po-

směchu, ba i trestu. A dejme tomu, že naše nauky jsou falešné — přec však jsou užitečné, protože ti, kteří v ně věří, jsou nuceni stát se lepšími. Není tedy rozumné, odsuzovat věci, jež prospívají: i kdyby byly falešné, nikomu nejsou škodlivé ... Stávám se křesťanem, jestliže chci: odsoudíš mne tedy jen tehdy, jestliže odsouzen být chci — na mé vůli to závisí, nikoli na tvé moci! Důkazem naší nevinnosti jest vaše nepravost (probatio innocentiae nostrae iniquitas vestra). Ženy se více děsí domů hanby než lvů (lenones — leones). Tím více nás přibývá, čím více nás stínáte: semenem jest krev křesťanů." (Plures efficimur, quoties metimur a vobis: semen est sanguis christianorum. — Tertullián, Apologeticum.)

Dílo Optáta z Mileve (O rozkolu donatistů) jest instruktivní v nejednom ohledu. Napřed jim vytýká, v jak kalných vodách se jejich sekta zrodila. „Cherchez la femme!" Uražená pýcha ženské (Lucilly), zklamaná ctižádost, nenasytná lakota, to jsou tři prameny, z nichž vznikl dravý proud rozkolu a bludu. Donát se odvolával od jedné církevní synody ke druhé (Řím 313, Arles 314), nakonec k soudu císařovu, a když nepochodil ani tam, zůstal v rozkolu; když však císař poslal vojevůdce, aby chránil katolíky proti krutostem donatistů, protestoval: „Co je císaři do církevních záležitostí?" Najednou! Donatistické bandy (circumcelliones) obcházely s důtkami a kyji, aby „obraceli" katolíky, a při svém řádění volali: „Bohu buď chvála." (Boží bojovníci!) Lid se děsil tohoto jejich pozdravu víc než řevu lva (Aug., In Ps 132); koho se zmocnili, tomu vypíchali oči, nalili vápna a octa, a pak ho vrhli do ohně nebo srazili se skály. „Vy jste zničili štěstí všech . . . Nikdo nebyl jist majetkem ani životem. Věřitelé (katoličtí) nesměli vymáhat dluhy, ba musili dlužníky (donatisty — proto se k bandám připojili!) sami prosit, a byli rádi, když unikli jejich krutostem..." Jaký div, že proti takovým vrahům, zběsilcům a lupičům se dovolávali katolíci světského ramene? Císař poslal Makaria, a když byli někteří vojáci od bludařů pobiti, zasáhl rázně — a pak à la Jirásek dělali ze sebe utiskované beránky! „Dejme tomu, že pak přišli

o život i nevinní: ale proč brojíte proti nám, kdyžtě přehmatů se dopustili vojíni (ne my), a kdyžtě vy jste toho příčinou?" (Bílá Hora!) „Jestliže Makarius příkře jednal, aby jednotu obnovil, je to maličkost vůči vám, kteří jste tolik zlého, tolik hořkého, tolik krveprolití natropili, abyste jednotu zrušili. Chybili vojáci, když ublížili, ale daleko více chybili vaši biskupové, když povrhli zákonem Božím! Nelíbí se ti správce (vojevůdce), jenž má úkol trhlinu (v církvi od vás) způsobenou zhojit a při tom chybuje; ale více by se ti měl nelíbit ten, jenž trhlinu (a přivolání vojska) zavinil!" (Hus a vojska Zikmundova!) „Pozdravujete: Pokoj vám. — Přeješ pokoj, jenžto nemiluješ pokoj! Jen sebe samotné za svaté pokládáte." (Páleč Husovi — o něm a jeho přívržencích!) „Pokoj od Pána doporučený (t. j. pokojné soužití s katolíky v téže církvi) jste přijmout nechtěli, za drahocennější pokládajíce vědectví rozkolu (bludu) než přikázání Spasitele. Své lidi (od vojáků pobité) nazýváte mučedníky. Chcete-li je za mučedníky mít, dokažte napřed, že milovali pokoj, jenž jest první základ mučednictví, že milovali j e d n o t u, kterou Bůh chce, že měli lásku k bratřím. Bez lásky nemůže být ani řeči o martyriu, bez ní nepomůže ani znalost všech jazyků, ba ani společenství andělů. Vizte, zda byste neměli jmenovat jinak než mučedníky ty, kteří opustili lásku (jednotu s církví) a proto leccos trpěli..." („Mučedník" kostnický!) „Své jazyky jste proměnili v meče (Ž 55. 6), jimiž zabíjíte nikoli těla, nýbrž dobré jméno (katolíků). Hladovíte po zničené cti nevinných kněží. Vaše hrdlo jest jako otevřený hrob (Ž 5. 11); hrobu stačí jediný pohřeb, a zavře se; vašemu hrdlu ubitá čest jediného nestačí." (Jirásek! Temno!) „Aby mlčením zahalili zločiny své, snažili se pomluvami potřísnit život cizí."

„Julián (Odpadlík) vám dal svobodu. Styďte se! Tentýž hlas (dekret) vám vrátil volnost, jenž rozkázal otevřít pohanské chrámy; tutéž chvíli se vaše zuřivost do Afriky vrací, kterou jest ďábel puštěn z vězení, a vy se nestydíte spolu s nepřítelem se radovat. Vaši biskupové štvali svůj lid proti nám, a tys řekl, že církev se nepase na krvavé kořisti." (Čeští

bratří zavrhovali válku, a jejich biskup Komenský štval cizí mocnosti proti těžce zkoušené vlasti!) „Biskupové vaši kázali, aby nejsvětější Svátost byla předhazována psům, ti však se zuřivě vrhli na své pány a rozsápali je. Panny byly zneuctívány... a ty, místo co by ses styděl za své lidi, obviňuješ nevinné katolíky.

„Vás odchovala pýcha." (Donát trpěl, aby lid přisahal na jeho jméno.)

„Abyste dostali ty, po nichž jste toužili, nemohli jste leč jen svádět... Odkud jste koupili duše, abyste je zaprodávali? Kristus neprodal ty, jež vykoupil! Zdaž se objevil nový Vykupitel? Zdaž Gabriel opět ke druhé Marii promluvil? Ten vám platí za (pravého) křesťana, jenž koná, co vy chcete, ne ten, jenž v Krista věří... Ten jest vpravdě hříšník, kterého vy za hříšného prohlásíte. Není ani jediného mezi vámi, jenž by do svých pojednání a kázání nevplétal nadávky na nás. (Luther!) Začnete s evangeliem, přejdete k nadávkám, duše posluchačů naplňujete nenávistí k nepřítomným bratřím, učíte je nepřátelství.."

„Hledej původ a příčinu všech těchto věcí, a poznáš, že nad svými musíš vyřknout ortel... Nevíš-li, hledej poučení; víš-li, styď se; vědomě bloudit jest hřích... To vše jste dělali, abyste zabili duše, jež neměly zahynout... Jakou škodu jste způsobili Bohu! Jaký zisk jste zjednali ďáblu!"

Sv. Ignác Antiošský na cestě k mučednické smrti napsal několik listů maloasijským obcím křesťanským; z nich několik citátů: „Rozkolu se varujte jako pramene zla. Kde jest Kristus, tam jest katolická církev. Nestačí nazývat se křesťany (Kristovými), nýbrž nutno jimi i být. Když se scházíte v jedno, jedna budiž vaše modlitba, jedna prosba, jedna mysl, jedna naděje v lásce a v radosti svaté, kteráž jest Kristus Ježíš... Nezavdávejte podnět pohanům, aby pro několik nehodných nebyla tupena celá církev věřících... Bludaři jsou dravci v lidském těle, jež nejen nemáte přijímat, nýbrž jim se i vyhýbat, pouze se za ně modlit, zdaž by nekonali pokání, což však přenesnadné jest..."

Bludaři nezůstali tam, kde začali; čím více času ve svých prvních bludech ztrávili, tím více nových

pověr vymyslili; neuspokojeni prvními, dalším propadali. (Luterství! — Atan.) Zavrhne-li kdo jediný článek víry, zavrhne brzo i druhý a třetí... A když tak část po části zavrhne, co nakonec z toho pojde, leč že celé křesťanství bude zavrženo? („Nedogmatické, necírkevní" křesťanství!) Nezbytně... vznikne hnízdiště (lupanar) bezbožných a mrzkých bludů, kde byla svatyně čisté a neporušené pravdy. (Vinc. Lir.) Týž rozvádí myšlenku Tertuliánovu (str. 525 n): „Pojďte k nám (volají bludaři) a učte se od nás pravé víře, kterou kromě nás nikdo nezná, která po mnoho staletí byla skryta, nedávno teprve nám zjevena (od nás objevena)... Na naši autoritu se spolehněte a zavrhněte, več jste věřili, věřte, co jste zavrhovali, odvrzte otcovskou víru..." Zatím, co Pavel píše: „I kdyby anděl s nebe kázal jinak, než jste přijali, budiž vyvržen!" (Gal 1. 8.) Někteří (svedení) zahynout se bojí, vrátit se ranění ostýchají, požili takové kvantum jedu, jež ani nezabíjí ani nemůže být stráveno, ani smrt nepřivodí ani na živu nenechá... (Vinc. Lir.)

Bludaři nehledají slávu Boží, nýbrž slávu svou, a lid je (dychtivě) poslouchá. Každý původce bludu slibuje ovečkám pastviny dobré, a někdy tam ovečky pastviny najdou, ale ty pocházejí z deště Páně (bludařům zbylo něco dobrého z církve, kterou opustili). Žádné bludařství není rozšířeno po celém světě. Někteří jsou tu, někteří tam, nikde však nescházejí. Sami se navzájem neznají, jenom táž matka pýcha je všechny zrodila. Církev jest jako vinná réva, roste a pokrývá celou zemi. Bludařstva jsou jako neužitečné výhonky, nožem vinaře odříznuté, protože neplodné. Výhonky jsou uťaty, nikoli réva podťata (vitis putatur, non amputatur). Ony výhonky zůstaly tam, kde byly odříznuty, a réva všudy rostoucí zná dobře ratolesti, jež na ní zůstaly, i výhonky, jež od ní byly uťaty... Ďábel nepraví: „Staň se ariánem, nikoli donatistou." Ať je tím nebo oním, jemu náleží. „Ať se klaní modlám, jest můj; ať hoví židovské pověře, jest můj; ať opustiv jednotu s církví běží do té neb oné sekty (bludu), jest můj..." (Aug., De Scr. sermo 46.) — O falešných reformátorech, kteří předstírají, že přišli „očistit církev": „Neuznávám tě za anděla,

jejž poslalo nebe, aby vymýtil koukol. Ten, jenž ustanovil žence, ustanovil i dobu (t. že se tak stane až v den soudu). Jméno anděla (= vyslance Hospodinova si přivlastnit můžeš, dobu žně přivolat nemůžeš." (S. 47.)

Stále nám našeptává had... Co učinil v ráji, to dělá v církvi; ale nedejme se svést, bychom opustili tento ráj — dostačí, že z onoho jsme se dali vypudit; napravme se aspoň vlastní škodou. (Aug.)

Ptáčníci svá vnadidla upravují tak, že zakryjí vůkol kdejakou vodu, aby žízniví ptáci se dali polapit vlastní bídou... Tak mne lapili bludaři — a když jsem se konečně od jejich temnot odvrátil, řekli: „Světlo ho opustilo." (Aug.)

Bludaři z těch, kteří byli v bezvědomí, činí zuřivce (de lethargis freneticos). Rozdíl je ten, že první umírají nikomu neubližujíce, těchto však pro jejich zuřivost se musí zdraví obávat — především ti, kteří by jim mohli pomoci. (Aug.)

Pravda církve byla vždy lépe poznávána a hodnocena, když byla napadána... její pravdy září v největším lesku, když jest viněna z bludu. Její protivníci sami, sotvaže se oddělí od cíkve, rozdvojují se mezi sebou, a když se navzájem potírají, podporují tím zájmy církve. Bludy jedné sekty vyvrátila druhá sekta, nepřátelé církve se navzájem vyhubili, a jejich spory končily potvrzením katolické víry (pravdy; Hilarius). Jak zuřivě se potírají a drásají vyznavači „čistého evangelia", nad tím naříkal už jich wittenberský patriarcha.

Konstans, ariánský císař, chtěl získat nebo aspoň umlčet sv. Hilaria, obránce pravé víry, důstojenstvím a pod. „Nabízí nám nikoli svobodu žaláře, nýbrž otroctví paláce; zabíjí nikoli železem, nýbrž zlatem. Vyznává Krista, aby ho zapřel; přeje si (s l o v y !) jednotu, aby nebyl pokoj, staví chrámy a boří víru." (Hil.)

Když zapudil Lothar II. manželku Theutbergu, aby mohl pojmout jinou, ozval se Hinkmar, arcibiskup remešský: „Někteří tvrdí, že král není podroben nižádným zákonům lidským (rozuměj: ani církevním), nýbrž jediné Bohu, jenž ho učinil králem, a že tedy

biskupové ho nemohou vyloučit z církve, ať dělá co dělá; to jest blasfemie..." Bludaři rádi tak tvrdívali, aby se mohli schovat pod ochranu královských plášťů. — Vévoda milánský byl tak rozlícen kázáním sv. Bernardina Sienského, že mu hrozil smrtí — pak ho chtěl učinit neškodným úplatky, vše marné. Jiný františkán, bl. Bernardin a Montefeltro, kázal se stejnou neohrožeností proti zlořádům a tyranii ve Florencii, Perugii u přítomnosti vládců.

Sekty vděčí za svou existenci pomocnému ramenu státu; je na nich vidět, že jsou spěšně postaveny — asi jako athenské zdi — aby s bídou dostačily potřebám okamžiku. Jak se šířila víra Kristova? Začala dole, u lidu, a šla povlovně vzhůru, až k trůnům. Protestantismus začal u šlechty a šel dolů — zvláště v Anglii. „Pečeť tohoto dvojího různého původu zůstala oběma vyznáním vtisknuta; protestantismus moc lidu hned zavrhoval, hned přeháněl." (Chateaubriand.) Podle přirozeného zákona může se věc jen tak dlouho udržet, dokud zůstává věrna základnímu principu své existence — tedy protestantismus jen dokud bude „protestovat", dokud bude moci pokračovat v negaci — ve svém díle rozluky, popírání, Lid vržen v moře pochybovačnosti, větrem každého nového učení zmítán sem a tam — jeho chrámy zbaveny všech ozdob a vší krásy, jeho dětství a mládí pravé radosti, jeho život vší poesie a stal se materielním, což byl nezbytný následek toho, že náboženství zkostnatělo v abstraktní spekulace a zbaveno blahodárného vlivu na život (netřeba dobrých skutků!); morálka oloupena o sankci, čímž v praxi otevřena brána všem zločinům, věrouka zbavena tajemství zjevených od Boha a naplněna kontradikcemi vymyšlenými od lidí, autoritě podkopána půda pod nohama a tím ohrožen všechen společenský řád.

Jak sv. Augustin praví, nebývá bludařství vždycky dílo mužů malých schopností; muž docela nevzdělaný a neschopný by nebyl s to působit na masy tak, aby ho s obdivem poslouchaly a místo na autoritu církve přisahali na autoritu jeho jména. Má-li dav fascinovat, ať jako demagog nebo jako učitel, dovede-li nedostatek důkazů nahradit sebevědomím a au-

toritativním vystoupením („drzostí svého tvrzení, obratným opakováním bludů dávno vyvrácených, sofistikou...“), sníží-li se k tomu, aby vášním buď lichotil (Luther) nebo je vyvolal jako zlé duchy, jež pak nemožno zažehnat (Hus), dovede-li zavádět své novoty pod maskou starobylosti („návrat k apoštolskému duchu staré církve“) a otřelým zastaralým frázím opatřit roucho novosti („moderní“), má vyhráno. „Sofistiku bludařů nejsnadněji vyvrátíš, když ji čteš, nejtíže, když ji slyšíš.“ (Anon.; vliv, jejž má na prostý lid osobnost a živé slovo!) Mnohému mne naučila církev katolická, čehož oni lidé tupé mysli postihnout nemohou. (Aug.) Quia non credit, non metuit (infernum!); si autem crederet, caveret; si caveret, evaderet. (Cypr.)

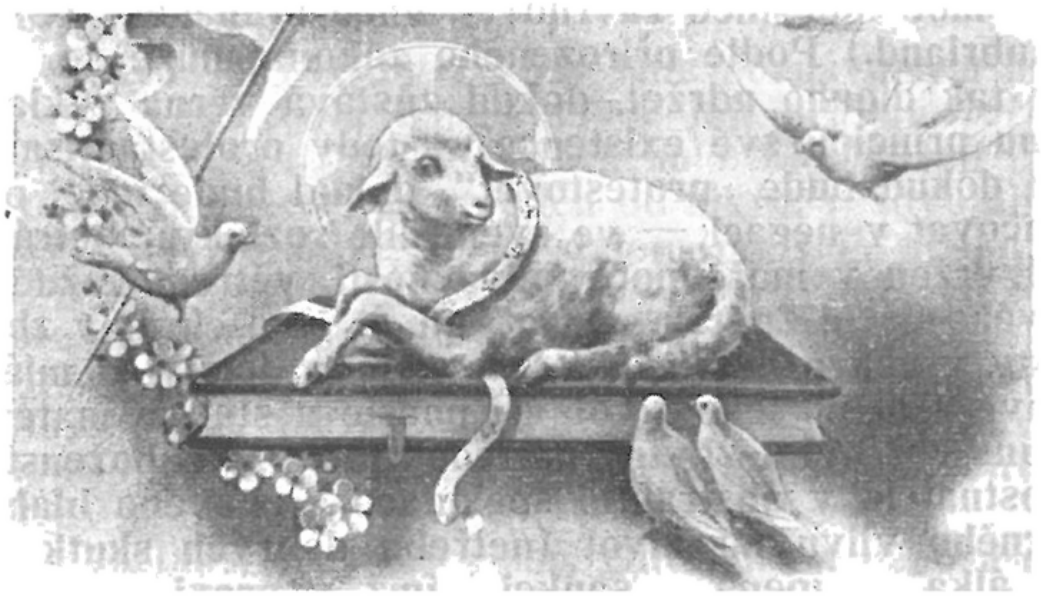

XXVII. Posvátná sedma.

Co říci o kráse sv. svátostí, těchto „zázraků“ nadpřirozeného řádu (F. W. Faber)? Když Balboa s vrcholu hory hleděl na utěšené savany a překrásné pralesy, když Hannibal s hřebenu Alp ukazoval svým vojům nádheru italských údolí, polí a vinic, když australští černoští jinoši v průvodu P. Salvado uzřeli po prvé divy civilisované Evropy, nežasli víc než konvertita, jenž po prvé s věřícím srdcem studuje církevní nauku o svátostech: nový svět se objeví jeho očím, svět s jinými zákony, jinými zjevy, jinou působivostí než jaký doposud znal. Tak alespoň tvrdí Faber, sám konvertita. Co o nich říci, když i Goethe, člověk prostý vší víry, byl okouzlen jejich krásou?[1])

Člověk stojí na rozhraní dvou říší, andělské a živočišné. Dva prvky jsou spojeny v jeho přirozenosti, anděl a zvíře, hned ten, hned onen se více nebo méně uplatňuje. Jsou jisté zjevy v lidském životě, jež dávají člověku hodně cítit, že není anděl, že v jeho přirozenosti jest cosi, co ho ponižuje a zač se stydí (str. 199.). Odchod ze slzavého údolí — agonie, zápas smrtelný, chrapot, mrtvola... všichni musíme na tu popravu, rozsudek smrti byl nad námi vynesen dříve, než jsme se narodili. Stejně ponižující jest náš příchod. Nikde se nižší stránka lidské přirozenosti neuplatňuje tak jako zde; skoro každý musí platit daň této slabosti všem společné, a mizivé jest procento těch, kteří mají tolik mravní síly, aby následovali rady Kristovy: „Kdo můžeš pochopit, pochop.“

Nicméně Tvůrce respektuje důstojnost vykoupeného člověka, třebaže svým zaviněným pádem tyto zjevy sám způsobil. Tělesná žádostivost — tato rána dědičným hříchem zasazená nebyla sice z duše nadobro vymýtěna — té milosti se dostalo jediné ze všech dcer Eviných — ale zušlechtěna. Bůh pečuje,

---

[1]) Celý jeho výrok o nich viz v Hettingově apologii, díl IV. Věc, s níž se denně stýkáme, jež nám snad právě tímto každodenním stykem zevšedněla, že jejich krásu a vznešenost řádně ani nevnímáme.

aby člověk ani po pádu nežil jako němá tvář, nýbrž jako občan nebeské říše.

„Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj." „Ale Mojžíš dovolil..." „Na počátku tomu nebylo tak", a Pán prohlašuje svazek manželský za nerozlučitelný. Kdykoli se prolomila tato hráz lidské důstojnosti, nastala mravní pokleslost a zvrhlost — dokladem jsou jak staří, tak moderní pohané. Tam úpadek mravů, zde se tomu dává jméno hyperkultura, ovoce však je stejné. Mezi shnilými jablky není valného výběru (Shakespeare). Božský Spasitel však šel ještě dál; nejen, že obnovil původní svatost a čistotu tohoto svazku, nýbrž dal mu největší posvěcení, jakého se mu mohlo dostat — povýšil jej na svátost.

„Mladá dvojice si podá ruce, nikoli k pokloně nebo k tanci, nýbrž před oltářem, před Bohem a jeho zástupcem, kněz nad spjatýma rukama učiní kříž, a pouto jest nerozvížitelné." (Goethe.) Jediné slovo před tím, jenž kdysi požehnal prvnímu svazku v ráji: „Chceme... oba...", a patří si navždy. Žádná moc lidská nesmí rozvázat ruce ve svaté chvíli štolou spojené. V této svátosti uděluje Pán sílu a pomoc, aby člověk nebyl otrokem své náruživosti, nýbrž rozumem ji ovládal. To, co pravil Rafael Tobiášovi (Tob. 17 nn), platí daleko větší měrou o manželství křesťanském, jež Pavel nazval velkým tajemstvím. Ano, mnohdy jest svátostná milost tak mocná, že tělesný prvek je docela pohlcen čistou duševní láskou — svatojoseíská manželství, exotické květinky s nebeských niv, jež kvetou jen v církvi Kristově... pořídku sice, ale kvetou přece. Svazek posvátný, a když si toho snoubenci jsou vědomi, vypadá podle toho i jejich volba a příprava: dvě srdce stejně smýšlející, stejných ideálů... „Jedno srdce, jedna duše" (Sk 4. 32) dal vyrýt vévoda bavorský Vilém na snubní prsten v den svého zasnoubení s Renatou. Pojímají-li tento svazek takto, pak není nebezpečí, že se druh druha nasytí. „Bůh, Francie, Markéta" měl sv. Ludvík na snubním prstenu a říkával: „Kromě toho prstenu nemám lásky."

M a n ž e l s t v í, snad nejvíce zneuznaná a nepochopená svátost. Není možno, aby se k jejímu při-

jetí připravoval hříchem ten, kdo ví, co tato svátost jest a co znamená, totiž spojení Krista a církve podle slov apoštolových... (Ef 5. 32; viz Eugen IV., bulla Exsultate). Jak se připravuje bohoslovec k přijetí sv. svěcení? Shledáváme docela v pořádku, že dlouholetým studiem, modlitbou, čistým životem. A snoubenci?.. Vědí křesťanští snoubenci, že tuto svátost jim neuděluje asistující kněz, nýbrž oni sami sobě navzájem?[2]) Jeden druhému se odevzdává, jeden dává druhému právo na sebe. Tato svátost patří k t. zv. medicinelním (hojivým, Scheeben), t. j. hojí ránu žádostivosti zasazenou dědičným hříchem. Netřeba Darwina, aby nám pověděl, že člověk jest tělem částí živočišné říše, třebaže duší jest lidská přirozenost sestrou andělů. Věděl to již Mojžíš, když psal první kapitolu bible. Svátostná milost zušlechťuje, posvěcuje a zdokonaluje přirozenou lásku manželskou (Trid. sess. 24). „Svatí Otcové a tradice veškeré církve takto vždy učila — docela jinak, než ve své nepříčetnosti o této úctyhodné svátosti smýšlejí bezbožníci tohoto věku, kteří podle svého způsobu pod záminkou evangelické svobody zavádějí bezuzdnost těla (Luther!) a hlásají pérem i slovem mnoho věcí cizích jak názorům katolické církve tak osvědčenému zvyku od apoštolských dob, a tím zavinili nemalou zkázu věrných Kristových. Tento sněm, chtěje zabránit jejich opovážlivosti, pokládá za nutné vystoupit proti jejich hlavním bludům, aby tato nebezpečná nákaza se ještě více nerozšířila..." (Tamže.)

Vědomí, že největší radost manželského života jsou hodné a zdárné dítky, že nejvznešenější úkol

---

[2]) Majíc totiž ohled na svatost a vznešenost této svátosti nedovoluje církev, aby byla uzavírána pokoutně, nýbrž chce vždy vzít na vědomí, že dva její členové vstupují v tento posvátný svazek; nadto je třeba zamezit nepřístojnosti z tajného uzavírání plynoucí. Podle ustanovení Pia X. jest dovoleno uzavřít manželství bez kněze (před třemi svědky) jen v jednom případě: když totiž nemožno v dohledné době doufat (na př. v pronásledování), že lze duchovního správce vyhledat.

manželů jest vychovat několik andílků pro nebe, staví tuto svátost v očích věřících snoubenců do nadzemského světla. Být pomocníky Stvořitele, dát život bytostem, které budou věčně žít, a dopomoci jim, seč síly stačí, aby svého cíle, věčné blaženosti, dosáhly! Není tu podoba mezi oběma posledními svátostmi? Kněžstvo — k tomu, aby vedlo a vychovávalo lidstvo pro nebe, aby šířilo království Kristovo na zemi, a do ovčince Kristova přivedlo co nejvíce duší. Úkol manželů se omezuje jen na úzký kroužek duší, ale poslední cíl je týž. Církev dává život nadpřirozený, manželé přirozený, jenž jest předpokladem onoho. „Matka církev" nás učinila dítkami Božími („formaliter" řekl by theolog) tím, že nás posvětila a k vyššímu životu znovuzrodila. Křesťanští rodiče nás zrodili tělesně, ale jen k tomu cíli, abychom se dítkami Božími stali („materialiter"). Jiná podoba se stavem kněžským spočívá v nerozlučitelnosti svazku: přijetím této svátosti se nevtiskuje sice do duše nezrušitelný charakter jako při svěcení kněžstva; ale jako žádná moc lidská není s to z duše kněze vymazat nezrušitelnou pečeť svaté důstojnosti, tak žádná lidská moc nemůže platně rozvázat manželský slib, ve svaté chvíli před oltářem učiněný. Jest ovšem i rozdíl mezi oběma svátostmi: kněz stojí veskrze ve službách řádu nadpřirozeného a dostává moc vykonávat nadpřirozené „nebeské" funkce, moc, jíž dotud neměl. Manželům se dostává jen práva vykonávat to, co v lidské přirozenosti už jest. Jinými slovy: kněz stojí ve službách Vykupitele, manželé ve službách Stvořitele, tedy přirozeného řadu — alespoň hlavně a na prvním místě (primario); nepřímo slouží, jak řečeno, i řádu nadpřirozenému. Ale jako kněz, tak i oni si musí být vědomi, že tu jsou pro jiné, jimž jsou povinni obětavou láskou. Svatá rodina Nazaretská — — —

„Po čase přijdou opět oba dva k oltáři, v náruči robátko. Toho dítka se církev ujímá hned po jeho narození a bere je do rukou, do své mateřské ochrany, obmyje je svatou vodou, posvěcuje jak jeho tělo (svatým křižmem, na doklad, že tělo křesťana jest svaté, chrám Ducha sv., a že by bylo svatokrádeží

je znesvětit), tak jeho duši. Na prahu života jest takto dítko zasvěceno svému velkému úkolu, vtěleno do rodiny nebeského krále, a sice tak včleněno, že jen nejhanebnější zradou (odpadem) může toto dobrodiní probít." Sv. křest jest kázání, a jaké! Všechny obřady jsou neseny myšlenkou: „Toto dítko má nejen tělo, nýbrž i duši, jest k něčemu vyššímu zrozeno!" Duch svatý Obnovitel se ho ujímá, dítko jest nyní narozeno i pro život nadpřirozený, stává se občanem mesiášského království a dostává všechna práva, jichž Kristus svým věrným vydobyl.

Každá svátost má něco zvláštního, má nějakou přednost, které ostatní nemají. Manželství, jak už řečeno, jest „svátost laiků": jediná, kterou neuděluje přijímajícímu služebník oltáře, nýbrž kterou si oba přijímající udělují vzájemně. Její podstata záleží v manželské smlouvě, posvěcené a povznesené do nadpřirozeného řádu. Vznešenost křtu záleží v tom, že jest brána duchovního života (Eugen IV. Exsultate) a ostatních svátostí, první a nejnutnější ze všech. „Skrze něj se stáváme údy Kristovými a součástí těla církve. Protože skrze prvního člověka přešla na všechny smrt, nemůžeme vejít do nebeského království, nenarodíme-li se znova z vody a Ducha sv., jak praví Věčná Pravda." (Tamtéž) V této svátosti dosahuje člověk odpuštění dědičného hříchu a zároveň všech trestů časných i věčných, což není dáno žádné jiné svátosti. Znovuzrození... Žádný úkon v životě se důležitostí nevyrovná této chvíli. Stáváme se dítkami Božími, členy církve, dostáváme právo na všechny její poklady (učení Kristovo, sv. svátosti...), na její mateřskou ochranu a péči, na to, aby nám dopomáhala k nebi všemi prostředky, jež má k disposici — aby nám pomohla dosíci nebeského dědictví, na něž jsme v téže svátosti dostali právo. A k tomu všemu dostačí několik krůpějí vody a vyslovení jmen nejsvětější Trojice, buďsi křtící kdokoli, kněz nebo laik, katolík nebo jinověrec, věřící nebo nevěrec, muž nebo žena. A má-li umírající stařec po ruce jenom dítko, musí se k němu obrátit s prosbou, aby mu křtem otevřelo nebeskou bránu, jestliže tuto svátost nepřijal, a to dítko má tuto chvíli

skutečně v rukou zlatý klíč k nebeskému Sionu. Křtící jest vpravdě klíčníkem nebeských dveří, jenž sám mnohdy nevejde. Někteří sv. Otcové, píšící o sv. svátostech, zabývají se výhradně jen touto, a napsali celé traktáty o milostech a divech, které jsou v ní skryty. Jediný křest jest větší dílo než stvoření vesmíru, a přec vody křestního pramene tekou bez ustání — každou hodinu, každou minutu, již po dvě tisíciletí... Proud, jenž poteče až do poslední chvíle, kdy poslední dítko na samém konci světa bude jím obmyto, aby se mohlo čisto postavit před Soudce, jenž již v oblacích přichází. I pohanské země jsou tímto proudem svlažovány. Kolik pohozených nebo prodaných dítek bylo touto spasnou vlahou zachráněno před věčným zahynutím! Kdo ví, jaký osud čeká zvláště pohozené a prodané dívky — a těch v samotné Číně se čítá do roka na tisíce — ten chápe horlivost misionářů, kteří tyto ubohé oběti sbírají.

Dítko pomalu roste a dospívá, potřebuje pokrmu, aby nezhynulo. Zase je tu církev a připravuje mu stůl, vlastně zve je ke stolu, jejž připravila věčná Moudrost a Láska. Co bylo v mythologiích bájí, to jest zde skutečností. Svátostný stůl, a sice denně. Bez časté posily by byl věřící brzo hotov s nashromážděnou energií, mravní fond by byl brzo vyčerpán, a poutník by zemdlel na cestě dříve, než by doputoval do vlasti.

Nejsvětější Svátost... Kromě účinků svátostných (Ve šlép. N. 434 nn) tají v sobě ještě cosi krásného, nevystihle krásného. Jaké zduchovnění nejobyčejnějších úkonů tělesných! Požívání pokrmu, věc tak tělesná, jest zduchovněno a povzneseno do nejvyšších sfér, pokrm se totiž stává schránou nejsv. Těla Kristova a nositelem milostí (vehiculum gratiae). Jak možno hovět nestřídmosti, když jsem byl ráno u svátostné nebeské hostiny! „Ne samým chlebem živ jest člověk..." Aby vznešenost, tajemnost a nedostupnost svatého úkonu vynikla ještě víc, pokleká věřící jen ke mřížce, „nebere sám nebeský pokrm do rukou; služebník, zplnomocněný vyslanec Nejvyššího, mu jej přináší s Božího stolu, a kalich vidět jen zdálky."

Tato svátost, srdce, ohnisko, centrum všech ostatních, nejvznešenější z nich, nejen že milost jako ony působí, nýbrž chová původce, dárce a zdroj milostí. Ostatní jsou úkony přechodné, tato jest více než úkon, v ní jest Syn Boží trvale přítomen, a působí v ní dále, když už slova proměny (při mši sv.) dávno pominula. Viditelné znamení, způsoby chleba, přítomnost Páně naznačující a milost působící, trvá. ... Žádnou svátost nepřijímáme tak často jak tuto, žádná není na milosti tak bohata jak ona. Pochopitelno, že jí věnujeme zvláštní úvahu, a proto spějeme dále.

Z dítka se stává jinoch, dívka... dospívají, a chystají se na cestu do života, do ciziny. Matka je provází, činí jim na čele kříž, a ze slzících očí vyčteme starost a tesknou obavu mateřského srdce: „Nezkazí se v nebezpečném světě? Neztroskotá se jeho loďka na zrádném moři života, kde tolik útesů, kde už tolik jiných zahynulo?" Církev přichází zase, i ona dělá dospívajícímu na čelo kříž, ale docela jinak než matka tělesná. Biřmování — svátost Ducha sv., svátost ohně, svátost síly, jíž Eucharistie sama v zelenočtvrteční noci apoštolům udělit nemohla. Svátost, jejíž moc a působnost se velmi podceňuje, o níž však víme, že právě ona sílila japonské mučedníky v dobách minulých a mexické v době nedávné k boji — tak je sílila, že křesťané v říši vycházejícího slunce musili být v pravém smysle vyhubeni... odpad byl řidší než bílá vrána... za pronásledování stol. 17. Podobně tomu bylo i v říši „ranního ticha" (Korea) ve stol. 19.

Ve chvíli, kdy svět vyzbrojuje jinocha přirozenými poznatky a zdatností, aby si dovedl vydělat chléb a uhájit časný život, vyzbrojuje jej Duch sv. nadpřirozenou silou, aby uhájil svůj nadpřirozený život. Připomíná mu, že život jest boj, a že jen ten bude korunován, kdo svědomitě bojoval a zápasil. Boj o existenci... Jsou ještě vyšší statky, o něž také nutno bojovat a jež nutno vybojovat! Boj s mocnostmi temna... Jinoch pasován na rytíře svého nebeského krále... rytířství, k němuž má každý přístup, ne jako kdysi pouze šlechtičtí synkové...

Boj... Zůstane v tom boji ušetřen vší rány? V bojích, jež vedou mocní tohoto světa, zůstanou na bojišti často nejstatečnější. Jinak v boji za pravdu a svobodu dítek Božích; tam jen slabí nebo zbabělí podlehnou nebo jsou raněni. Bohužel, v mravním ohledu jsme slabí všichni. Vrozená slabost, smutné dědictví po prarodičích... dědičné zatížení, jež přechází s pokolení na pokolení... Kdo může říci, že nikdy neutržil ani jedinou ránu v tom nerovném boji s knížetem pekelných mocností? Hojení rány jest vždy více neb méně bolestné, a operace je zvláště těžká. Ale není vyhnutí: buď operace, a život je zachráněn, nebo se jí vyhnu zbabělostí ještě větší než byla má zbabělost v boji, a pak nezbytně zahynu. Sv. zpověď...[3]) Vinu, kterou jsem sám nespáchal, totiž dědičnou, odpouští mi Pán na křtu sv. docela zadarmo, beze všeho pokoření. Ránu, kterou jsem utržil vlastní vinou, hojí poněkud bolestněji. Že však i zde léčí nebeský lékař balsámem a ne ohněm a nožem, bylo řečeno jinde. (Str. 247.) Krom toho dostává dospívající touto svátostí otcovského rádce a vůdce, jehož má právě v nebezpečné kritické době bouří tolik zapotřebí.

Svátost pokání, po křtu nejnutnější svátost pro hříšného člověka. Zjednává mu odpuštění nikoli jednou, nýbrž tolikrát, kolikrát ho potřebuje, což křest učinit nemůže. Tato svátost plní nebe a jest jediná, v níž se odpouští osobní těžký hřích. Ostatní svátosti jsou symbolické úkony (Ve šlép. N. 132), tato jediná není symbol, nýbrž soudní tribunál. V ní se vynáší nad vinníkem skutečně rozsudek, a sice vždy osvobozující, či lépe řečeno očišťující, což nemůže žádný světský soud; duše je tu zkrápěna a obmývána nejdražší Krví Kristovou. V této svátosti dosahují lidské úkony netušené výše: vyšinou se tak

---

[3]) Ustanovená od Krista nikoli v noci jeho utrpení, nýbrž velikonočního večera, v neděli, kdy přinášel vzkříšený Vítěz apoštolům radost a pokoj: „Pokoj vám... komu odpustíte hříchy...“ (Jan 20. 21 nn). „Bezbožní prohlašují zpověď za nemožnou nebo nazývají ji mučírnou svědomí“ (Trid. ses. 14. cap. 5.)

vysoko, že posvěcené a takřka posílené Krví Spasitelovou si zaslouží odpuštění hříchu a věčnou spásu. Tisíce duší je na věky zachráněno. Co znamená záchrana jediné duše? Lépe by bylo, kdyby celý vesmír se rozpadl v trosky, než aby jediná duše zahynula. Kolikrát denně se nad kajícníky zdvihá kněžská ruka, kolikrát denně opakováno útěchyplné slovo. „Ve jménu Pána našeho Ježíše Krista já tě rozhřešuji..."!

Křest připomíná svou lehkostí tvůrčí fiat, jímž na počátku dal Tvůrce existenci viditelnému světu. Svátost pokání, cesta namáhavá a trnitá, připomíná Getsemanskou zahradu, kříž, Golgotu, jedním slovem práci a bolesti Vykupitele. Pokoření spojené se zpytováním svědomí, lítostí, svátostným vyznáním, dostiučiněním, sebezápor nutný, aby se kajícník vyhýbal příležitosti a chránil recidivy... V žádné svátosti nemusí člověk vykonat sám tolik jako zde, nikde mu nemusí milost tolik pomáhat. Co praví Tridentský sněm o ospravedlnění dospělých při svatém křtu, platí s malými obměnami i o této svátosti. „Milost Boží, jež člověka předchází a beze všech vlastních zásluh ho volá, jest začátkem ospravedlnění. Ti, kteří hříchem byli od Boha odvráceni, jsou milostí Boží podněcováni a podporováni (gratia excitans et adiuvans), aby se připravili k vlastnímu ospravedlnění, milost od Boha svobodně přijali, a s ní spolupůsobili; to pak se děje tak, že Bůh se dotkne srdce člověka osvícením Ducha sv., takže člověk není ani sám docela nečinný, ono svaté vnuknutí (inspiratio) přijímaje (maje v moci je i odmítnout), ani však se nemůže bez milosti Boží vzchopit, aby opravedlnění došel." (Sess. 6., cap. 5.) „Příprava k ospravedlnění vypadá takto: milostí Boží povzbuzováni a podporováni přijmou lidé víru, jdou svobodně k Bohu, věříce pevně, co Bůh zjevil a slíbil — především to, že svou milostí ospravedlňuje hříšného. Poznávajíce pak (a uznávajíce) svou hříšnost, jsou naplněni a spasitelně rozechvěni bázní před božskou spravedlností. Od ní se obracejí k úvaze o Božím milosrdenství, a jsou tak povzbuzeni k naději, že pro zásluhy Kristovy jim

Bůh bude milostiv: a začínají ho jakožto pramen vší spravedlnosti milovat. Tím se od hříchu odvracejí jakousi nenávistí a odporem, to jest onou kajícností, kterou před přijetím křtu nutno konat, a konečně se rozhodnou přijmout křest, začít nový život a zachovávat Boží přikázání." (Cap. 6.) „Za touto přípravou jde samo ospravedlnění, jež jest nejen pouhé odpuštění hříchů, nýbrž i posvěcení a obnovení vnitřního člověka dobrovolným přijetím milosti a darů. Tím se člověk stává z nespravedlivého spravedlivým, z nepřítele přítelem, aby byl dědic království nebeského v naději věčného života." (Tit 3. 7; — cap. 7.)

Po nemoci zůstávají mnohdy následky, zvláště po těžké nemoci. Také po duševní nemoci, jež trvala snad léta, jež léta nebyla ošetřena, jež zanedbána... Tyto následky se uplatňují zvláště ve chvíli, kdy se duše chystá opustit slzavé údolí. Co z hříchu ještě zbude („reliquiae peccatorum"), ať hříšný návyk neb žádostivost, ať cokoli jiného, na to vší silou se věsí pekelné mocnosti, aby duši stáhly do propasti. Poslední příležitost... teď nebo nikdy! Duch jest hotov, ale tělo právě teď tak slábo — jak odolá? V této rozhodné chvíli se zase církev sklání nad svým dítkem a přichází k němu se svátostí, kterou Boží milosrdenství ustanovilo zvláště pro poslední boj: zhojit poslední zbytky slabosti, dát novou sílu, aby vykoupený zvítězil a nepodlehl na samém prahu věčnosti. Tato svátost může zastoupit za jistých okolností sv. zpověď, odpuštění však neuděluje obmytím jako křest ani soudem jako pokání, nýbrž pomazáním: olej hojí a sílí — tato svátost přináší útěchu a posilu. Jest poslední očistou duše na zemi, a plným právem lze ji nazvat svátostí zdraví — nadpřirozeného zdraví, a jako jeho záruku udělí někdy nemocnému i zdraví tělesné.

Bývaly doby, že tuto svátost přijímali věřící v každé těžké nemoci. Teprve v pozdních staletích se z Anglie rozšířil i na pevninu zlozvyk, odkládat ji na poslední chvíli. Zlozvyk zaviněný kněžími, kteří si tam za ni dali hodně platit, i od chudých. Za starých dob byl zase zlozvyk odkládat křest na smrtelné lo-

že. Sv. Jan Chrys. proti němu vystupuje a jej kárá: „Příchod kněze jest příčinou většího zoufalství než výrok samého lékaře, a to, co jest zárukou věčného života, pokládá se za ortel a předzvěst smrti.“ (I. Catech.) Neplatí to i o pomazání nemocných?

A dejme tomu, že tato nemoc jest skutečně poslední — není projevem lásky Srdce Kristova, že nám dal svátost, jež činí naši smrt podobnou smrti jeho, tak jako ostatní svátosti činí náš život podobný jeho životu? Ve chvíli, kdy vše pozemské mizí, kdy svět nemůže již nic dát a nás opouští, dostává věřící záruku s nebe, jež ho ujišťuje, že hrobem nekončí vše, že ho čeká vyšší život, lepší život. Tak povzbuzen může dát klidně sbohem světu, jenž se ukázal v poslední hodině tak nevěrným, klidně může vykročit ze slzavého údolí. Kdyby se však přece uzdravil, má pamatovat: „Tvé ruce jsou pomazány, nedotýkej se věcí, jež by je poskvrnily... tvé nohy jsou pomazány, nechoď na místa hříchu, nýbrž přes prach pozemský spěchej k cíli, pro který jsi stvořen a jenž není již daleko.“

Tato svátost má něco společného skoro s každou jinou: s biřmováním, že sílí — proto olej jako tam — ale jen k poslednímu boji. S pokáním, že jest lékem proti hříchu, ale odpouští těžký hřích jen výjimečně. S křtem, že očišťuje, ne však od dědičného hříchu. Jako křest zjednal vstup do církve bojující, tak umožňuje a připravuje tato svátost na vstup do církve vítězné, a sice pomazáním, jež jest podobné obmytí, nikoli soudním výrokem jako pokání. Jako stav manželský stojí poslední pomazání uprostřed mezi svátostmi, jež možno přijmout jen jednou a jež možno přijímat libovolně často. Neudílí nové postavení v království Kristově, ale napomáhá, aby bojovník Kristův své postavení, jež má, si vítězně uhájil.

„Ale tyto zázraky, tyto květinky duchovního života, rostoucí sice na naší kamenité zemi, pocházejí odjinud, z nadzemských krajů. Aby bylo patrno, že nejsou dílo lidské, nýbrž dar Boží, smí je udělovat (krom několika výjimek) jen ověřená osoba, a ta své ověření a svou moc dostává přímo s nebe, od Boha,

nikoli od lidí: svátost svěcení kněžstva.“ Jménem Kristovým svou tajemnou moc vykonává, jménem Kristovým svátosti uděluje, stojí před osadou jako zástupce Kristův, jehož Duch skrze něho působí. Ctíme v něm Kristův úřad. Nejsou to jeho milosti a jeho požehnání, jehož se nám jeho rukama dostává, nýbrž milost Kristova. Klečíme před ním ne jako před člověkem, nýbrž jako před Bohem. Při svatých svěceních jeho ruce posvěceny a pomazány, aby si byl vědom on i věřící lid, že andělskou svatostí a čistotou se má stkvít ten, jehož rukama samo nebe hříšné očišťuje a posvěcuje, jehož ruce vykonávají nejsv. tajemství.

Svěcení kněžstva, zasnoubení duše s Kristem. Zříká se radostí rodinných, a za to dostává od Pána velkou rodinu: „Pasiž beránky mé... udělám vás rybáře lidí.“ Ale ne každému jest dáno, aby pochopil radosti tohoto povolání: stále se zaměstnávat Kristem a Marií, žít v jakési milé nebeské atmosféře, být celkem prost materielních starostí a pečovat jen o rozšíření království Božího na zemi a o záchranu duší. Trojí svátost spojena v jednu: jáhenství, kněžství, biskupství. Spolu se sv. biřmováním má zvláštní právo na název svátosti Ducha sv. Uděluje se tím, že na svěcence vkládá biskup ruce a vzývá Ducha sv., aby na něho sestoupil. Zvláštní je to, že jen na úmyslu světitele závisí, ke kterému z jmenovaných tří stupňů jest přijímající přivtělen. Stává se rozdavačem a prostředníkem tajemství a milostí Kristových (1 Kor 4. 1), svěřeny mu poklady nejdražší Krve Kristovy, aby je udílel. Bez kněžství není Eucharistie, není ostatních svátostí, vyjma jediný křest (a manželství). Kristus jest knězem od přirozenosti (sacerdos natus, tím, že v něm člověčenství spojeno s božstvím), synové Adamovi se stávají jimi touto svátostí k podobenství Syna Božího. Kristus svůj kněžský úřad vykonal na kříži prolitím krve, kněz jest knězem v nejvlastnějším smysle u oltáře, kde slavením nejsv. oběti se denně opětuje a zpřítomňuje obět kalvarská. Anděl (t. j. vyslanec) Hospodina zástupů (Mal 2. 1)... anděl a člověk v něm spojen: andělská důstojnost, andělský úřad, andělské

břímě („angelicis humeris formidandum“, Řeh. Vel.), k čemuž se má pojit i andělský život. Nejdražší statky, věčné statky... „Svatí buďte, jako já Hospodin svatý jsem...“ Věřící doby a věřící kraje chápaly dobře tuto důstojnost, a jevily ji vždy úctou k zástupcům Nejvyššího. Jedna z nejbolestnějších stránek v dějinách církve jest beze sporu ona, na níž se dočítáme, že kněží nehodným a pohoršlivým životem připravili o úctu věřících sebe i svůj stav — stav, na němž spočívá zvláštní posvěcení a jenž vykonává nejvznešenější a nejsvětější úkony na naší pusté hříšné zemi — tak vznešené a svaté, že pochybovačnému nevěrci vyloudily poznámku: „Kdo může o sobě věřiti to, co o sobě věří katolický kněz, jest nejšťastnější člověk pod sluncem.“ (Lessing.)

„Tak spojují svátosti kolébku a hrob, byť byly sebe více od sebe vzdáleny, překrásným kruhem symbolických úkonů“, jsouce zároveň pramenem milostí pro tělo i pro duši.

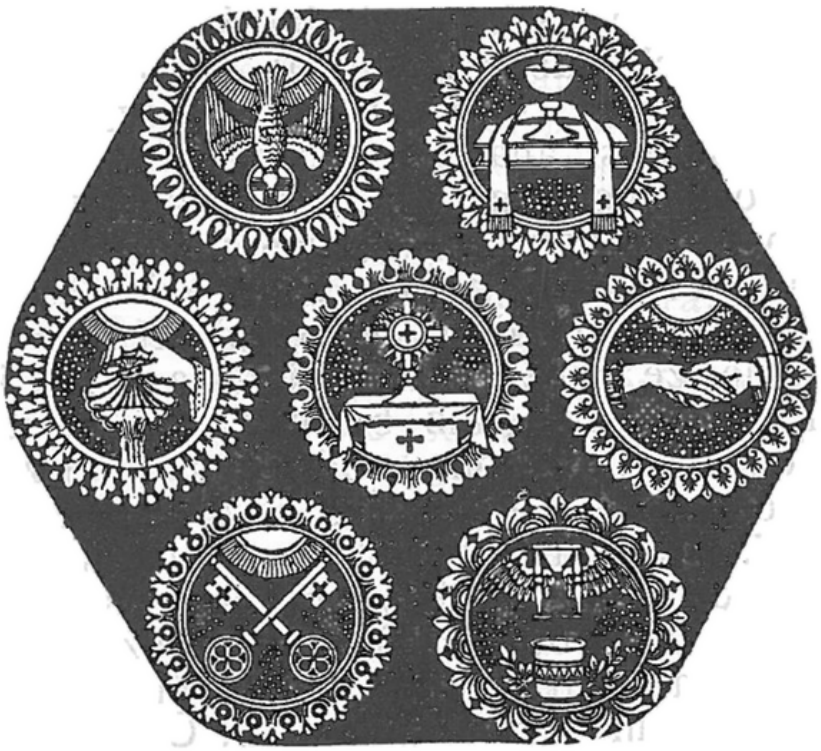

XXVIII. Spojení hmoty a milosti.

Neviditelné ve viditelném.

Svátosti — symbolické úkony znamenající a působící milost.[1]) Některé byly předobrazeny ve Starém Zákoně: křest obřízkou, nejsv. Svátost velikonočním Beránkem, pokání rozmanitými očistnými obřady, kněžství pomazáním kněží. Ostatní předobrazů neměly: biřmování, protože jest svátost plnosti milostí Ducha sv., a ten byl dán teprve věřícím v N. Z. když slíbený Mesiáš dokonal své vykupitelské dílo; poslední pomazání, protože jest bezprostřední příprava na vstup do nebeského ráje, a ten byl tehdy ještě všem uzavřen; manželství, protože jeho svátostný charakter záleží v tom, že jest reflex spojení věčného

---

[1]) Starozákonní svátosti milost pouze **znamenaly**, nepůsobily ji samy ze sebe. Že racionalistická kritika odvozuje křesťanské svátosti z různých pohanských kultů, nemůže překvapovat. Vždyť podle nich křesťanství samo „vyrostlo" prý docela automaticky ze směsi tehdejších náboženství. (II. 15, 395.) Když to tvrdí o nauce, jakž by to nehlásali ve zvýšené míře o obřadech! Jakousi analogii nepopíráme, ale ta vězí v přirozenosti věci samé. Pán přece volil pro jednotlivé svátosti symboly co **nejpřiměřenější** a nejvhodnější — takové, jež by takřka samy mluvily. Pro obmytí duše ode všeho hříchu vodu (při křtu) — ale jest pochopitelné, že tentýž symbol byl na snadě i jiným, když hledali obřad, jímž by naznačili očistu duše. Přec nikdo nebude k tomu volit za symbol začernění tváře nebo skákání do jámy? A to tím spíše, že bohoslužba, t. j. uctívání neviditelného Boha, se bez symbolů neobejde! I když lidstvo propadlo hrubé modloslužbě, cítilo jich potřebu. Spojení s božstvem... jak vhodněji je naznačit než tím, že se člověk posadil s ním za jeden stůl — obětní hostina! Či měl je naznačit roztrháním roucha? Vzkládání rukou... člověk věci docela neznalý v něm vytuší, že někdo brán v ochranu nebo odíván mocí s výsosti. Je snad na újmu kráse sv. svátostí, že se tak přirozeně přimknou k

Slova s lidskou přirozeností, případně vtěleného Spasitele s církví, a ten přišel až v plnosti časů.

Svátosti, „vynález" Boha samého, proto díla vpravdě umělecká, překrásná, jako vše, co z jeho tvůrčích rukou vyšlo. Žádný tvor by nebyl s to vymyslit něco podobného — satan se jen opičí a napodobuje ve svých kouzlech důstojnost a vznešenost sv. svátostí. (II. 458 n.) Jsou zasnoubení hmoty a ducha způsobem nepochopitelným: milost vázána na hmotu, na hmotné znamení, na symbol, a ten milost nejen znamená, nýbrž, jak již řečeno, p ů s o b í. Žádný anděl nám nemůže povědět, jak svátosti milost udělují (Jan Chrys.), převyšují všechno lidské pochopení (Řeh. Nys.), jsou tedy tajemství nám nezbadatelná. Osvětlují jak Boží moudrost, tak i jeho moc a vládu nad hmotnou i ne-

---

způsobu, jímž člověk náznačně vyjadřuje to, co myslí, co chce, po čem touží, co cítí? Získaly by snad obě svátosti síly (biřmování a pomazání) tím, kdyby místo pomazání olejem zvolil Pán za symbol napít se vody? Jaký vztah by tu byl k nadpřirozené síle, jíž se přijímajícímu dostává?

Dnes se vše v křesťanství dokazuje „vývojem" z pohanských mysterií, kultů a nauk. Naše doba stojí ve znamení vývoje. Ale jako na poli věd přírodních, tak i zde: srovnávací věda náboženská mění své teorie každým dnem. Před lety byla v módě teorie astronomická: celou bibli vysvětlovali z hvězd, všecko jim bylo personifikací hvězdného nebe. Abraham, zosobnění měsíce. Důkaz: jeho otec Thare — jeho jméno je prý totéž co jarech (??), t. j. měsíc. Krom toho Abraham vytáhl do boje se 318 služebníky... to jest počet dnů, kdy měsíc bojuje po celý rok s temnotou! Musí se vzít ovšem měsíční rok a odečíst všechny novy, kdy jest měsíc od temnoty poražen. Ale tak vyjde číslo 342 —! Snadná pomoc: vynechají se též všechny první dny po novu a poslední před novem, a pak vyjde 318. Tak se zacházelo se všemi biblickými čísly, přičítalo se, odčítalo atd., až vyšlo, co potřebovali, a byli spokojeni. Dnes už tato „teorie" vyšla z módy... kdy z ní vyjde dnešní teorie? A jaképak asi přinese zítřek?

hmotnou přírodou více než cokoliv jiného.[2]) Hmota nositelem milosti... milosti, zasloužené nám obětní smrtí Beránka Božího.[3])

Spojení toho, co jest nadpřirozené, tedy nám neviditelno, nepřístupno a skryto, s viditelnou a smyslům přístupnou hmotou, jest nejvznešeněji provedeno v osobě Bohočlověka: božství a člověčenství. Proto lze říci, že lidská přirozenost Kristova jest největší, nejvznešenější a vlastně první svátost (Scheeben), vtělení jest pravzor a typus svátostí. Také vtělení bylo a jest předmětem víry. Maria Panna a apoštolé neviděli božství Kristovo, jen vírou je pozná-

---

[2]) Jsou viditelné, a přec každá neproniktnutelným tajemstvím. Nechť lidský neb andělský rozum se namáhá jak chce, nikdy pod rouškou viditelného znamení neobjeví a nezbadá skrytou, neviditelnou milost, nevnikne skrze skořápku do hlubin. Co jest v svátostech nadpřirozené, zůstane vždy předmětem víry. A přece lze říci — ovšem jen obrazně, že neviditelná milost stává se v této posvátné sedmě „viditelnou" (t. j. jistou, neomylnou), jako bílý paprsek sluneční se rozkládá hranolem v sedm duhových barev. Sluneční paprsek — ví čtenář, jaká tajemství jsou v něm ukryta? Musil by zevrubně studovat v astrofysice odstavec o spektrální analyse! Dvě věci na pohled nicotné: paprsek a „sklíčko", jak děti tuto hračku nazývají, a otevřely lidskému badavému duchu neznámý svět, v němž se ztrácí jako v bezedném oceáně a jehož tajemství dokonale nezbadá nikdy. Krásné to, co vidíme, tajemné to, co našemu zraku ukryto a kam se duch snaží proniknout. „Nejdražší krev Kristova se ve svátostech oděla v kněžská roucha." (Faber.) Pohle ve své dogmatice věnuje pojednání o svátostech více než třetinu celého díla, moralisté delší odstavec než desateru — doklad, jaké bohatství skýtají tato díla Boží moudrosti věřícímu rozumu!

[3]) Bohoslovci si kladou otázku, zda by mohl Bůh ustanovit viditelná znamení, jež by nám neomylně (ex opere operato) přivlastňovala ovoce zásluh Marie Panny nebo světců — odpověď není tak snadná, jak by se na první pohled zdálo!

vali (ovšem z účinků, t. j. zázraků). Božství ve viditelném těle Kristově, milost ve viditelném znamení, svátostném symbolu. Tělo Kristovo, „životodárné a oživující", bylo nositelem jeho božské moci a nadpřirozené působnosti. K podobné důstojnosti povznesena hmota ve svátostech — hmoty, jež jinak táhne člověka dolů s nadpřirozené výše, na niž postaven, ve ve svátostech užito k tomu, aby ducha nesla vzhůru, k Bohu, po případě ho vracela zpět tam, odkud nezřízenou láskou k hmotnému světu vypadl. Člověk se odvrátil od Boha, aby sloužil hmotě; ve svátostech se musí podrobit hmotě, aby se vrátil k Bohu. Toto důstojenství rozlilo vtělení Syna Božího na viditelnou přírodu.

Kristus jest základem křesťanství. Jest však pochopitelno, že stavba, jež se na tomto základě zdvihá, mu musí být úměrná; strom se nesmí odchýlit od idee a tendence, jež leží v jeho kořenu. Jinými slovy: církev sama musí být velká „svátost" (Scheeben): viditelná nadpřirozená společnost s neviditelnými nadpřirozenými poklady a nadpřirozeným působením. Druhá božská osoba spojena s lidským tělem (a duší), skrze ně se vším lidstvem, především se svou církví („snoubenka Kristova"), a svátosti jsou odlesk tajemství vtělení, „pozůstatky vtělení na zemi" jako rosa po dešti; skrze ně žije Kristus mezi námi. Svou božskou moc a své nadpřirozené plnomoci čerpá ze Srdce (t. j. člověčenství) Kristova jak církev, tak (skrze svěcení) každý kněz. Svátosti jsou úkony Kristovy (actiones theandricae), pokračování jeho pozemského života a působení. Tehdy jediné jeho slovo, jediný dotek jeho božské ruky uzdravoval nemocné; nyní jediné obmytí, jediné pomazání, ve sv. zpovědi jediné slovo uzdravuje zraněné duše. Ale slovo nesmí scházet při žádné svátosti. „Odejmi slovo, a co jest voda, ne-li voda? Přistoupí k vodě slovo, a je tu svátost." (Accedit verbum ad elementum et fit sacramentum, Aug.) Jménem Kristovým a mocí Kristovou... „Chci, buď čist", a malomocný byl čist.

Svátosti jsou zároveň nejlepší prostředek udržet viditelnou jednotu církve; na nich a podle nich nejlépe a neomylně poznáme pravou cír-

kev Kristovu. Od prvopočátku platilo přijímání sv. svátostí za nejrozhodnější projev a vyznání, že kdo přísluší k společenství církve, jejich udílení bylo vždy nejvznešenějším úkonem a činností jejích kněží. Odepřít věřícímu sv. svátosti znamenalo vyloučit ho z církve, ze společenství věřících...

Svátosti zamezují, že krev a kříž Kristův není historie dávno minulá, a že jeho smírná obětní vykupitelská smrt za hříchy lidstva jest stále přítomná a činná. Nebýt vtělení a vykoupení, nebylo by svátostí. Učení o nich jest zkušební kámen vší theologie dneška, jejich časté přijímání jest nezbytný lék proti moderním nemocem. Co bychom byli bez nich! Jak by vypadala naše cesta k nebi! Kolik osamělých chodců by po ní asi kráčelo! Možná, že jediný Eliáš, jenž by se ubíral sám a sám na horu Boží, přemožen únavou a opuštěností by žehral na svůj život jak onen starozákonní prorok!

Proto jest pochopitelno, že každý bludař, stojící ve službách pekla, brojil proti nim. Starověká gnose, středověcí katharové a všechny sekty jim příbuzné, prohlašujíce hmotu za zlou, nesnesly ve svém systému učení o svátostech; pelagiáni a moderní racionalisté učící, že člověk jest od přirozenosti dobrý, buď je popírají nebo zbavují obsahu jakožto zbytečné; jansenisté svým rigorismem odvraceli od jejich přijímání a činili z nich památky patřící do musea; bludy týkající se nejsv. Trojice nebo osoby Kristovy důsledně zamítaly Eucharistii, bludy proti církvi buď svátosti nesprávně vysvětlovaly (Wiklef, Hus) nebo je přímo zavrhly, jako protestantismus ve všech odstínech, prohlašujíce je za prázdné symboly nebo přímo za dílo satanovo.

Svátosti, zázraky božské všemohoucnosti, záruky Boží dobroty, vynález Boží moudrosti, nevyčerpatelné a nezměrné jako láska a milost Vykupitele, zprostředkovatelé spásy, nejvnitřnější jádro církevního života, ovládají a podpírají veškeren nadpřirozený život křesťanstva.[4]) Pohlédněme na velký svět, zápo-

---

[4]) Scheeben odezíraje od Eucharistie dělí svátosti na zásvětné (křest, biřmování, svěcení kněžstva, man-

lící s trampotami všeho druhu, nepřáteli spásy i o vezdejší chléb, popatřme na všecko utrpení vyhnanců z ráje... ohromné pusté pole bolestí a žalu. Jako rosa nebeské útěchy, jako krůpěje hojícího balsámu na ně kanou svátostné milosti. Kromě modlitby udržují styk duše s nebem jedině ony. Jako tělo žilkami, tak celý svět jest protkán praménky nadpřirozených vod. Jaký vliv může mít přijetí jediné svátosti! Na křtu Bořivojově závisel věčný osud tisíce lidí, jediné sv. přijímání může dát povolání mladému misionářovi a po letech rozlévat požehnání v nezbadaných krajích černé Afriky, kde tisícové čekají na světlo sv. víry, jediná sv. zpověď může rozhodnout o záchraně rodiny, o životním štěstí dívky nebo jinocha, a její vliv se může vztahovat na celé generace.

Co milostí se skrývá v jediné svátosti! Je třeba heroismu, rovného martyriu, aby poněkud nahradil svátostnou milost (křest krve), a přec ani mučednictví nečiní svátost zbytečnou: je-li možno, jest povinen i mučedník přijmout křest nebo pokání. Jaký déšť slz musíme vynaložit, abychom se mohli vyrovnat

---

želství) a medicinální (hojící, pokání a poslední pomazání). Manželství jest však též do jisté míry medicinální svátost. (Str. 588.) Zásvětné — zasvěcující člověka nadpřirozenému povolání v království Kristově, povznášejí ho trvale k zvláštní důstojnosti, udělujíce mu pro vždy zvláštní úřad a postavení v církvi. Hojící mají za účel odstranit z duše zlo, t. j. hřích, a vše, co s ním souvisí: působí odpuštění hřchu, pokud je překážkou nadpřirozené milosti a znemožňuje údu Kristovu jeho nadpřirozené povolání, totiž získávat zásluhy a spěti k cíli, pro nějž jest stvořen. Předpokládají tedy příslušnost k tělu Kristovu (k církvi — křtem!) a působí jako ostatní jen pro svou organickou jednotu s hlavou, t. j. s Kristem. Uzdravují nemocný nebo zraněný úd těla Kristova. Eucharistie jest srdce církve, ostatní svátosti nazývá tepnami, jež nesou a údům zprostředkují cirkulaci životních sil království Kristova. Týž autor napomíná, aby kazatel a katecheta zdůrazňoval **povznášející** působnost svátostí, ne pouze jejich hojivou moc.

křestnímu zdroji! (Řeh. Naz.) Tak se dočítáme na př. v aktech sv. Perpetuy, že s ostatními katechumeny ve vězení byla obmyta vodou křestní než byla zkropena krví svou. Milost jest ve svátostech nejen bohatší a hojnější, nýbrž i jistější, mocnější a trvalejší než mimo ně, jakoby jimi byla upoutána a vázána. Neomylně se dostavuje, jsou-li splněny všechny podmínky — a ty podmínky známe, můžeme je takřka kontrolovat.

Tím přecházíme k dalšímu: Síla a působnost svátostí. Jejich moc jest nepřekonatelná a nezadržitelná, všechny působí ex opere operato. Co znamená tento bohoslovný výraz? a) Svátosti nepotřebují naší pomoci, nýbrž jen naše „dovolení", a pak rozvíjejí svou působnost samy. Jinými slovy: nutno pouze odstranit překážky, jež by zamezovaly milosti přístup do duše nebo svázaly jejich působení, a milost kane do duše sama jako voda, když odstraníme závoru. A naopak, zase nutno mluvit o našem spolupůsobení: čím jest intensivnější, tím hojnější milosti se nám dostává. Jest nemalý rozdíl, zda slunečním paprskům okna jen pootevřeme či rozevřeme dokořán, zda roli necháme nezoranou či svědomitě zořeme. b) Jsou nedotknutelné — jejich účinky nezávisí na svatosti udělujícího a mnohdy ani na svatosti přijímajícího. Sedm schrán, sedm kalichů, chovajících nejdražší krev Kristovu, sedm praménků, přivádějících ji ze Srdce Ježíšova do duše. Proto zůstávají svaté a čisté, bez porušení, ať ruka která je uděluje, je čistá nebo poskvrněná, tak jako lék nepozbývá na své účinnosti, ať jej nemocnému podává světec nebo vrah, lžičkou zlatou nebo olověnou.

Co řečeno o udílení, platí do jisté míry i o přijímání. Svátosti, jež udělují zvláštní moc nebo práva, tedy „zásvětné" (str. 605) a s nimi pomazání — tedy nikoli pokání a Eucharistie — přijímá platně i nehodný ve stavu hříchu; ale udělení nebo rozmnožení milosti posvěující, jakož i jiných t. zv. svátostných milostí, se mu dostane teprve, když odstraní hřích a odčiní svatokrádež, jíž se nehodným přijetím dopustil. A naopak, při vší své síle jsou tak něžné, že

se rozlomí při nejmenším nešetrném doteku: chybí-li udělujícímu úmysl konati to, co ustanovil Pán, počíná-li si jen jako herec na jevišti, nemá-li přijímající úmysl být skutečně uzdraven, nezkouší-li sám sebe.. „Kdo nehodně jí a pije (tělo a krev Páně), odsouzení sobě jí a pije.“ (1 Kor 11. 29.) Jsou při tom i pružné, smíme-li toho slova užít: v případě nezbytnosti může tu a tam jedna převzít úlohu druhé, zastoupit druhou nelze-li ji přijmout; svátosti živých se mohou výjimečně takřka stát svátostmi mrtvých. Poslední pomazání nastoupí místo sv. zpovědi, sv. přijímání podle sv. Tomáše Aq. může za mimořádných okolností způsobit očistu duše od těžkého hříchu.

Nezrušitelné znamení, jež některé svátosti vtisknou do duše — nikoli na způsob znamení vypalovaných otrokům na čelo — jest nová nevýslovná ozdoba omilostněné duše. Při křtu sv. vkládá na nás ruku věčný Otec, činí nás svými dítkami, a zůstaneme jimi navždy, buď zdárnými, jimž přichystáno věčné dědictví, nebo nezdárnými, jež čeká vydědění a větší trest. Ve svátosti kněžství prozařuje velekněžské pomazání Syna, a ve sv. biřmování vtiskne v duši plamennou pečeť své lásky Duch sv., aniž při tom hyneme. Nezrušitelné pečeti... ani plameny pekelné je z duše za celou věčnost nevypálí; budou tam příčinou větších muk, jako důstojníku-zrádci jeho uniforma jest žalobcem větší viny a vymahatelem větší pokuty.

Tím jsme však ještě zdaleka nevyčerpali všechnu krásu sv. svátostí. Okolnost, že jsou symbolické úkony, a sice účinné, jim dodává krásy nevýslovné. (Viz o tom Ve šlép. N. str. 132.) Každý symbolický úkon jest krásný (viz vysvětlení tamže), ze všech nejkrásnější jsou však ty, jež sama věčná Moudrost vynalezla a ustanovila, aby byly nositeli a prostředníky milosti.

Voda, základ a nositelka všeho životního procesu, nezbytná podmínka vší organické tvorby a všeho života. Kde není vody, nemůže žít ani nejnižší organismus. Ve vodě rostlinka klíčí, roste, zraje, v ní se vyvíjí a utváří i tělo živočišné. Proto ji Pán ustanovil za symbol našeho znovuzrození. Křest... podle

starokřesťanského zvyku udílen ponořením: starý člověk do křestního pramene sestoupil, nové stvoření z něho vystoupilo. Obmytí, jehož užíváme nyní, jest stejně přiměřený symbol: duše obmyta ode vší poskvrny viny.

Olej... Kristus, Mesiáš, po česku Pomazaný... jeho člověčenství bylo a jest pomazáno jeho božstvím, jež proniká jeho lidskou přirozenost skrz na skrz. Ne pomazáním pouze zevnějším: v něm všechna plnost božství přebývá. Duchu svatému se přivlastňuje toto dílo, totiž spojení obou přirozeností v Kristu, jakož i posvěcení jeho člověčenství. „Duch Páně nade mnou, protože pomazal mne Hospodin..." (Is 61. 1.) Ve S. Z. bývali pomazáni králové, kněží (zvl. velekněz) a proroci. Proto pro svátost Ducha svatého volil Pán olej, jenž nadto připomínal věc tehdy obvyklou a známou: zápasníci před utkáním mazali tělo olejem, aby svaly se staly pružné, aby se snadno vymkli protivníku — pěkný obraz pro zápas s nepřítelem lidské přirozenosti, jak sv. Ignác satana důsledně jmenuje. Ale ještě jednu svátost lze označit svátostí Ducha sv.: svěcení kněžstva. I při ní se setkáváme se vzkládáním rukou a s pomazáním jako při sv. biřmování. Vzkládání rukou jest symbol zastínění Duchem svatým, jenž jakoby na svěcence sestupoval s plností svých nebeských darů. Při udílení obou svátostí jest Duch svatý vzýván, aby obdařil a zahrnul duši přijímajícího svými milostmi a vyzbrojil ji svou mocí. Etherické oleje znamenají krom toho vůni svatosti a ctnosti. Vůně nám takřka představuje nejvnitřnější život květiny, jakoby z její „duše" vycházela, a je tedy přiměřeným obrazem toho, o čem právě řeč. Rozptylujíc se mimo to ve vzduchu jest představitelkou druhého živlu.

Další živel: země. Země vydává chléb, jenž spolu s vínem, pokrm a nápoj, tvoří dohromady potravu člověka. Co jest nadpřirozeným pokrmem duše, jenž ji zachovává a sílí, chrání před smrtí a vyhladověním? Milosti pomáhající, bez nichž není možno, aby milost posvěcující nám při křtu udělená, tento nadpřirozený život duše, se udržela. Pomáhajících milostí se dostává křesťanu nejrozmanitějším

způsobem: může a má si je vyprošovat modlitbou, může si je zasloužit pokáním atd. Mnoho se nám jich dostává ve svátostech, především v nejsv. Svátosti oltářní (kromě rozmnožení lásky a milosti posvěcující).

Pod způsobami pokrmu a nápoje je tedy Pán přítomen. Volil chléb a víno. Chléb, jenž v řeči všech národů znamená pokrm, ba život sám, jenž jest pokrmem udržován. „Dejte nám chleba... šel za chlebem... vydělat si chleba... těžký chléb..." Chléb je tedy přirozeně symbol života člověka, a jak patrno z dějin, je zároveň nejstarší obětní dar u všech národů. Víno jest takřka krev révy (viz Gn 49. 11, Dt 32. 14), a vhodno k oběti („krev"). Nebylo tudíž vhodnějších způsob nad tyto, aby vzaty k nejsv. oběti Nového Zákona, aby v nich dlelo tělo a krev obětního Beránka Božího. Protože potrava podporuje i spalovací proces v organismu, lze tu vidět zastoupený čtvrtý živel: oheň. (Viz Hettinger, Apologie IV.)

Čtyři živly, symbolické představení všeho tvorstva, stejně jako cherubíni se čtyřmi tvářemi (Ez 1. 5 nn); symbol celého světa (čtyři strany světové, čtyři doby roční... čtyři prameny rajské), symbol zjevení Božího (čtyři evangelia). Číslo sedm znamená v církevní symbolice spojení Boha s člověkem (tři božské osoby a svět, 3+4); proto podle sv. Otců vhodně sedm svátostí.

Překrásnou stať o svátostech má sv. Bonaventura v Breviloquiu, v části VI. Alespoň nejkrásnější myšlenky vpleteme do svého pojednání.

„Lékař lidské přirozenosti, jímžto jest Kristus ukřižovaný a vtělené Slovo věčného Otce, musil nemocné pokolení lidské tak napravit a spasit, jak bylo přiměřeno nemocnému, nemoci, příčině nemoci... K dokonalému zhojení jest třeba tří věcí: zapudit nemoc, zjednat zdraví, udržet zjednané zdraví. Za prvé zapudit nemoc. Lidstvo stonalo sedmerou nemocí: trojí byla vina — dědičný, těžký a lehký hřích — čtverá byla pokuta viny: zatemnění rozumu, ke zlému nakloněná vůle, slabost, žádostivost těla. Protože však nevyhojí oko co vyhojí patu, jak praví Jeroným,

bylo třeba, aby proti různým nemocím bylo užito různých léků: proti dědičnému hříchu křest, proti těžkému hříchu pokání, proti lehkému hříchu pomazání. Proti nevědomosti rozumu svěcení kněžstva (učitelé věřícího lidu!), proti vůli k zlému nakloněné Eucharistie, proti slabosti biřmování, proti žádostivosti manželství.

Za druhé zjednat úplné zdraví. Zdraví duše záleží však v sedmi ctnostech, třech božských a čtyřech základních mravních. Křest disponuje duši k víře, biřmování k naději, eucharistie k lásce, pokání k spravedlnosti, pomazání k vytrvání, jež jest doplňkem statečnosti, kněžství k moudrosti (prozíravosti, prudentia), manželství k sebeovládání (temperantia).

Za třetí dosažené zdraví nutno udržet; to jest však možno jen v šiku bojující církve, kde jest zapotřebí sedmeronásobné zbroje, totiž sedmi svátostí, jež by sílily bojující, pozvedaly klesající, obnovily umírající. Především posilují, a to buďto do šiku vstupující, a to činí křest; nebo v šiku stojící, a to činí biřmování; nebo ze šiku odcházející a to činí pomazání. Za druhé pozvedají, a to buď z pádu lehkého, Eucharistie,[5]) nebo z pádu těžkého, pokání. Za třetí obnovují, a sice duchovně, a to činí kněžství, jež uděluje svátosti a skrze ně život milosti; nebo tělesně, a to činí manželství, jež uděluje život tělesný. Protože jest předpokladem všeho, bylo manželství ustanoveno první přede všemi ostatními, totiž v ráji,[6]) a protože nejméně posvěcuje, stojí mezi duševními léky na posledním místě.

Protože je Kristus nejvýš dobrotivý, povolal nás k záslibům, jež nás oblažují; protože jest nejvýš pravdomluvný, dal nám přikázání, jež nám cestu k nim ukazují; protože jest naprosto všemohoucí, dal nám svátosti, jež nás posvěcují, dávají nám sílu k plnění přikázání, a jejich plněním nám pomáhají dosíci věčných zaslíbení.[7]) Tím, že se věčné Slovo vtělilo, na-

---

[5]) Zdá se, že zde odporuje světec tomu, co řekl nahoře. Ale zde pojímá věc s jiného hlediska!

[6]) Ne jako svátost!

[7]) Christus ratione summae bonitatis promissa

bízí se všem, kdož touží po poznání pravdy, a podává se všem, kdož hodně přistupují, k uzdravení duší.[8])

Nebeský lékař, vtělený syn Boží, pro svou nejvyšší moc, moudrost a dobrotu nečiní nic neúčinně, nevhodně, neplodně. Nejlépe jest to zřít na jeho nejvznešenějších dílech, totiž na svátostech, jimiž se obnovuje lidské pokolení. Kdyby se opětovaly u téže osoby z téže příčiny, bylo by to známkou, že byly uděleny zprvu neúčinně, nevhodně, neplodně. Některé však jsou ustanoveny jako léky proti nemocím, nemoci však mohou být různé, zapuzeny a zase zaviněny. Proto svátosti, jež jsou pro opětovné nemoci, mají účinky přechodné a mohou být opětovány, protože se dostavila nová příčina. Ty však, které jsou ustanoveny k rozlišování hierarchických stupňů v církvi, mají účinky trvalé, aby rozlišení bylo pevné a stálé. První jest rozlišení věřících od nevěřících, jako Israelitů od Egypťanů, lidu Božího od cizinců — křest. Druhé rozlišení statečných od slabých, jako Gedeon rozlišil své mužstvo — biřmování. Třetí rozlišení kleriků od laiků — kněžstvo."

(Tyto dvě kapitoly upraveny podle Scheebena, F. W. Fabera, Hettingera, Pohlovy dogmatiky.)

---

proposuit beatificantia, ratione summae veritatis praecepta dedit dirigentia, ratione summae virtutis Sacramenta statuit sanctificantia et adminiculantia.

[8]) Analogii mezi sv. svátostmi a životem tělesným viz Ve Šlép. N. 748 n.

Pěkný odstavec o témže předmětě má sv. Tomáš Aq. III. 65. 1. Uvádíme z něho část: „Křest jest ustanoven pro ty, jimž chybí napřirozený život, biřmování je proti slabosti ducha, jevící se u novorozených, Eucharistie proti vratkosti ducha, aby do hříchu neklesl, pokání proti osobním hříchům po křtu spáchaným, pomazání proti pozůstatku hříchů, kněžstvo, aby byla udržena jednota věřících, manželství jako lék proti osobní žádostivosti a aby uchováno lidské pokolení (ordo contra dissolutionem multitudinis, matrimorium contra defectum multitudinis qui per mortem accidit)."

XXIX. Památník věčné lásky.

A) Kříž.

Uverturou pašijových her ammergavských jest několik živých obrazů. Bez odporu nejkrásnější, nejhlubší a zároveň duši nejvíc dojímající jest obraz adoratio Crucis, uctívání kříže — — — Ještě není stvořeno slunce ani země, ještě nestojí hory, nerozvírají se propasti, a v nebi andělé shromážděni kolem kříže mlčky v hluboké úctě se sklánějí před znamením spásy, klanějí se v nejhlubší pokoře tomuto tajemství božské moci, moudrosti a lásky, Božího milosrdenství, dobroty, svatosti a spravedlnosti, a nám se při tom nese myslí melodie známé písně: „Svatý kříži, tebe ctíme, jejž v den soudu uvidíme na nebesích třpytit se..." A svatý kříž tu stojí jako vítězná trofej uprostřed scény, rozpíná ramena v šíř i dál, do výše i hloubi, k nebi, podsvětí a ke všem čtyřem úhlům světa.

Svatý kříž byl již tehdy — rceme: žil... Žil před stvořením světa ve věčných úradcích Božích, žil od stvoření světa v zaslíbeních a proroctvích, pak vztyčen na Golgotě, a teď žije dál, nejen v paměti vykoupených, nýbrž skutečně, v e m š i s v a t é, jež jest neustálým obnovováním a z p ř í t o m ň o v á n í m o b ě t i k a l v a r s k é. Anebo bez obrazu: Vykupitel byl a jest lidstvu neustále přítomen: před svým narozením v záslibech, a po dokonání vykupitelského díla svým učením v církvi, svou milostí ve svátostech, svou skutečnou přítomností v Eucharistii. Svým učením k nám mluví, ve svátostech nás posvěcuje, v Eucharistii osobně kraluje. Ale moudrost Boží chtěla, aby i oběť Kristova byla mezi námi přítomna, nejen neviditelně ve svých účincích a následcích (dynamicky), nýbrž v i d i t e l n ě, v takové podobě, kterou by mohl člověk smysly vnímat, a jako taková aby se stala obětí ustavičnou. Křesťanství není pouhé pěkné vypravování, blahá vzpomínka toho, co se před staletími stalo a co už není, vzpomínka více a více blednoucí. Křesťanství jest s k u t e č n o s t — tím, že dílo vykoupení se v jednotlivých duších dokonává a uskutečňuje —

hlásáním a věřícím přijetím slova Kristova, udělováním sv. svátostí a slavením nejsv. oběti.

Člověk se provinil neposlušností. To jest „prahřích", prvotný hřích lidstva. Prvotný v tom smysle, že jest pramen, příčina a kořen všeho zla i vší (hmotné a zvláště mravní) bídy, jež stihla člověčenstvo, a zřídlo vší kletby, pod níž Adamovo potomstvo stená. Tato prvotní vina stále rozmnožována a zvětšována osobními hříchy synů Eviných: neposlušnost prvního člověka jakoby pokračovala a byla dále vlečena a skoro zvěčňována v neposlušnosti jeho potomků. V každém hříchu, buď si on jakýkoli, vězí neposlušnost vůči Tvůrci. První hřích vložil takřka centrifugální sílu do lidstva, a tou zachvácen kdekdo: s neuvěřitelnou a mnohdy nevysvětlitelnou mocí jest tažen pryč od Tvůrce, pryč od cíle, pro který jest stvořen. Jaké síly („centripetální") bylo tedy třeba, aby překonala onu a aby přitáhla člověka zase zpět k centru, k němuž má jít a v němž má na věky spočinout! Poslušnost vtěleného Syna Božího napravila a odčinila tuto neposlušnost prvního člověka. Beránek Boží sňal „hřích světa", velký hřích Adamův (Jan 1. 29), a přibil dlužní úpis na kříž (Kol 2. 14), stav se poslušným až k smrti (Fil 2. 8), a tak zjednal věčné vykoupení (Žd 9. 12), t. j. vykoupení, jehož účinky potrvají po všechny časy a pro všechno lidstvo. Jeho dostiučinění bylo zástupné (satisfactio vicaria), t. j. podal je Otci za nás, místo nás, naším jménem. Nyní však jest zapotřebí, aby se vykoupení k svému Vykupiteli a k jeho oběti přidružili, ochotně a dobrovolně. V Antiochii byly kterési noci zporáženy sochy císaře Theodosia — provina, již bylo nutno odpykat smrtí. Do Cařihradu odchází deputace mnichů, prosit za vzbouřence, a císař provinilcům odpouští — nikoli z ohledu na ně, kteříž byli odpuštění nehodni a účinné prosby sami za sebe neschopni — nýbrž z ohledu a z úcty k mnichům, kteří jsouce sami bez viny nepřipravili se o lásku císařovu. Ale samozřejmo, že provinilci musili spojit své prosby, třebaže nedostatečné a nehodné, s prosbami mnichů, osvědčit lítost, být hotovi k pokání... Kdyby při celé akci nehnuli ani prstem, ukázali by se naprosto nehodnými odpuštění,

a neprospěla by jim ani přímluva Zlatoústcova. Nejinak i vykoupený se musí spojit s obětí Vykupitele — modlitbou a pokáním. To jest jediná cesta, jíž můžeme dosíci ovoce oběti kříže. Oběť pravého těla Kristova vymáhá účast a oběť jeho mystického těla (církve), oběť hlavy se stává obětí údů, a při mši sv. se spojujeme všichni s obětí Kristovou v jedinou oběť, Otci milou a líbeznou.[1])

Hříchem bere člověk Bohu vše, čím mu jest povinen: čest, kterou mu má prokazovat podrobeností a poslušností — ba lze říci, že mu bere sám sebe, odcizuje se mu, odtrhuje se od něho, svého cíle, zvláště křesťan, jenž se mu oddal jako dítko Otci složením křestní úmluvy. Tímto odloučením od pramene života hyne nadpřirozený život duše. Oběť, úplné odevzdání sebe Tvůrci a všestranné posvěcení sebe ... jí jest Tvůrci povinná čest zase vrácena a spojení s Bohem obnoveno. Hříšník, nehodný prosit a vyprosit si milost od toho, jejž urazil a od něhož se odvrátil, dosahuje obětí účinného prostředku a možnosti zase prosit (oběť prosby!), ačli jen takovou oběť k disposici má! Hřích jest urážka Nejvyššího, a tu možno shladit jedině obětí s m í r u — ačli ji provinilec má! Hřích jest nevděk, a ten možno napravit, odčinit obětí d í k ů — jestliže ji hříšník má ... anebo jestliže kdo jiný, jenž ji má, jest ochoten ji přinésti za něho!

Společný hřích lidstva (dědičný) shlazen, vyrovnán a „vyúčtován" obětí, společnou — tu přinesl jménem lidstva jeho zástupce na Golgotě. Osobní hříchy nelze shladit jinak leč obětí o s o b n í, avšak tyto „osobní" oběti čerpají všechnu svou smírnou moc a účinnost z oběti kříže ... Jedině ve spojení s ní mohou člověku zjednat odpuštění. Pokání ... V obětním ohni pokání musí být napřed spáleno vše, co v nás nesvatého, než jsme schopni spojení s Bohem. Duch oběti (sebezápor) jest duše všeho nadpřirozeného života v církvi, princip její morálky, tepna vnitřního života. Na obětním ohni našich oltářů se rozněcuje plamen naší lásky, jenž se stupňuje až k heroickému odevzdání sebe v celoživotním odříkání řeholního života nebo

[1]) Pojem oběti vysvětlen Ve šlép. N. 131 nn.

v martyriu. Pokání znamená jít ve šlépějích toho, jenž se obětoval za nás, stav se poslušným až k smrti kříže.

Ze všeho patrno, že oběť jest slunce m křesťanského života, duší všeho křesťanství: jako historický fakt (oběť kříže) i jako jeho mystické svátostné zpřítomňování (oběť našich oltářů), od čehož nelze oddělit naši účast a spojení s obětí opravdovým pokáním. Cíl oběti není nirvana, zničení sebe, nýbrž odumření starého hříšného Adama v nás (nezřízených vášní, jež jsou následek hříchu dědičného a kořen hříchů osobních), aby nový Adam, t. j. Kristus, byl v nás živ, abychom s ním spojeni dosáhli cíle, pro nějž jsme stvořeni.

B) Mše svatá a kříž.

Mše sv., zmnohonásobněná oběť kříže. Jako předmět se v tisícerých zrcadlech tisíceronásobně zrcadlí, ale všechny ty obrazy rázem zmizí, zmizí-li předmět: tak čerpá nekrvavá oběť Nového Zákona všechnu svou moc, působnost, sílu a cenu, ba vůbec svou existenci z oběti kříže; nebýt kříže, není mše svaté. Rozdíl mezi uvedeným přirovnáním a naším předmětem je ten, že mše svatá není pouhý obraz, nýbrž skutečná oběť. Tolik jest však přirovnáním vysvětleno, že mše sv. není na újmu oběti kříže, nýbrž výron jejího nezměrného bohatství, tak jako hojně tekoucí pramen jest důkaz nevyčerpatelného bohatství zdroje, z něhož stále se řine.

Zahleď se na svatý kříž. Jeho ramena — Ježíš láskou objímá veškeren svět. Pak vzhůru a dolů — oběť Kristova působila dvojím směrem: nahoru, k Otci — jemu se Ježíš obětuje jako zástupce člověčenstva, aby mu jménem lidstva podal smír a dostiučinění za viny a hříchy všech. Dolů, k lidem — podávaje jim zjednané odpuštění, smír, život. Tato dvojí působnost se stýká spolu v obětní smrti Kristově, jež jest vyvrcholení jeho pozemského díla, cíl jeho poslání, středisko a ohnisko jeho kněžství. V oběti kříže spojena smírná zásluha neboli dostiučinění dané Otci, a založení nového života neboli posvěcení lidstva. Kněz jest prostředník mezi Bohem a lidem. Ježíš, náš vele-

kněz, jest od narození (on jediný! mediator et sacerdos natus) prostředník mezi člověkem a jeho Tvůrcem. Jest Bůh a člověk — jako Bůh patří nebi a dlí v lůně Otce, jako člověk patří zemi, nám, jsa kost z našich kostí. Spojuje v sobě nebe a zemi, Boha a člověka. Jako Bůh jest vyzbrojen mocí, svatostí a důstojenstvím, může posvětit každého a vše, čeho se jeho božská moc dotkne. Jako člověk má tělo, jež může přinést Otci v oběť zápalnou (chvály) i oběť smíru; může přednášet Otci naše prosby, a jako Bůh spolu s ním je vyslyší a uděluje nám požehnání nebes. Tato působnost Krista velekněze jest pěkně znázorněna obláčky kadidlového dýmu, jež se při mši sv. nesou k nebi a zase se snášejí shůry na oltář a na hlavy přítomných prosebných věřících: obraz modlitby, jež se nese k Bohu a za niž se s nebe na nás snáší Boží požehnání jako rosa na lučinu.

Dvojí působnost oběti kalvarské neschází ani při jejím svátostném zpřítomnění na našich oltářích. Mše svatá, ustavičná a každodenní památka, mystické obnovování smrti Kristovy (1 Kor 11. 26), jest podstatně oběť, oběť chvály a smíru, usmiřujíc Otcův hněv. Integrální část oběti jest svátostná hostina (sv. přijímání), jež zjednává člověku milost, svatost, život. Rozdíl je ten, že mše sv. není dostiučiněním za naše viny — za ty bylo dostiučiněno na kříži; nezjednává tedy mše sv. odpuštění vin, ale aplikuje nám ovoce smrti Páně.[2])

---

[2]) Hlavní rozdíly mezi mší sv. a obětí kříže jsou: a) Oběť kříže jest samostatná, mše sv. jest oběť relativní; ale nutno se varovat nemírného upřílišnění, aby nebyla bludně snížena na pouhou památku kalvarské oběti — mše sv. jest skutečná oběť. b) Způsob — krvavá a nekrvavá svátostná. c) Účinnost, o níž řeč v textě. Krom toho jsou ještě rozdíly drobnější. Na kříži se Pán obětoval v lásce a bolesti, na oltáři se obětuje a jest od nás obětován v lásce a rozkoši. Na kříži trny — ty ponechal sobě, my při mši sv. sbíráme jen růže — ovoce jeho vykupitelské smrti. Na kříži oběť boje — Pán bojoval a vybojoval (dobyl) nám odpuštění a smír; na oltáři oběť vítězství — Pán

Calderon ve svých jedinečných „autos", eucharistických dramatech, představuje věřícím duším Eucharistii jako centrum světových dějin.

Oběť mše svaté je tedy přirozené ohnisko veškeré křesťanské bohoslužby. Z ní vychází a na všechny strany se šíří veškerá milost a s ní i impuls k vyššímu životu. Oltář je centrum, k němuž směřují všechny linie našich chrámů. Jen ze mše sv. chápeme velebnost gotických dómů. Mše sv. a gotický chrám se vzájemně vysvětlují i osvětlují. Bez nejsv. oběti oltářní by nebyl nikdy žádný architekt nevytvořil ze starořímské pohanské basiliky gotický styl. Máme-li na zřeteli, že původně nebyla Velebná Svátost ve chrámech uchovávána trvale (ve svatostánku), jest očividno, že velkolepé chrámy se vší svou nádherou byly stavěny výhradně pro nejsvětější úkon, jaký pod sluncem existuje. Vznešenost a svatost drahocenné oběti novozákonní, jakož i povinná úcta k ní inspirovala výtvarné umění za dob víry, že postavilo „Bohu příbytky" (2 Par 2. 4) nevyrovnatelné velebnosti a krásy. Jen budovatel křesťanského chrámu mohl zvolat: „Šalomoune, tebe jsem překonal..." A co zbylo ze vší krásy a nádhery chrámu Boží Moudrosti, když s jeho kopule stržen kříž a postaven na ni půlměsíc? Mauři budovali nádherné stavby, ale pře-

---

nám uděluje dobyté milosti. To jsou dva účinky oběti Kristovy: **shlazení viny** i trestu, a **zjednání** nového **života**, života milosti, ztraceného v ráji. Lidstvo vyrváno ďáblu i peklu, a vráceno Otci i nebi. Podle toho rozdělují bohoslovci pojednání o Eucharistii ve dvě části: Eucharistie jako oběť — mše svatá, a Eucharistie jako svátost — svaté přijímání. Oběť — shlazení viny; svátostná hostina — zjednání života.

V oběti mše sv. máme **ustavičné trvání smíru člověčenstva s Bohem**, v ní skryta plnost dostiučinění, jež nám náš prostředník a velekněz podle řádu Melchisedechova (Gn 14. 18, Ž. 109. 4, Žd 5. 69 nn, celá kap. 7) zjednal a Otci v nebesích neustále předkládá (Žd 7. 25nn, 9. 11nn)... mše sv., zpřístupněná Golgota, mystické trvání onoho úkonu, jímž lidstvo očištěno se může objevit před Tvůrcem.

devším pro sebe, pro vládce, příbytky „pro lidi“ (Alhambra nebo palác Abderramanův...) Mešita kordovská byla výjimkou. Křesťanství? „Napřed dům Boží, pak teprv domy královské.“ Hlavní oltář chrámu Boží Moudrosti byl z masivního zlata, poset nesčetnými drahokamy, deska z rozemletých perel, zlata a stříbra, stála na šesti zlatých sloupech. Milánský biskup Angelbert věnoval 30.000 dukátů na zhotovení hlavního oltáře, jeho fronta byla z masivního zlata, taktéž drahokamy poseta, na oltáři dvanáct stříbrných, pozlacených soch apoštolů. Oltář sv. Marka v Benátkách z porfyru, zdoben drahokamy. O velkých svátcích byl hlavní oltář okrášlen tak, že vzniklo pořekadlo (když někdo nad něčím žasl): „Zůstal stát beze slova jako při pohledu na hlavní oltář o vánocích.“ V Limě spočívá deska hlavního oltáře dómu na stříbrných sloupech. Atd. atd.

Jak možno uvést všechny doklady! Co nejvzácnějšího člověku příroda skýtá, bere pieta věřícího lidu k eucharistické oběti. Schrána nejsvětější Svátosti, pohár pro nejdražší krev, oltář sám, paramenta služebníků oltáře, jimiž co nejdůstojněji oblečen i nejchudší kněz z řádu bosých Františkánů nebo Karmelitánů, na chvíli, kdy koná nejsvětější úkon, svatá kniha, jíž při nejsv. oběti užívá a nad niž krom bible není knihy, jež by byla církvi dražší a věřícím posvátnější, již by brali do rukou s takovou úctou... Najdou se ovšem i dnes stejně jako za dob Jidášových lidé, kteří jsouce prázdni vší lásky k Vykupiteli horší se, vidouce vzácné kalichy, nádherné vazby misálů, cenná paramenta, a myslí honem na chudé... ne že by jim jich blaho na srdci leželo (Jan 12. 6), nýbrž z jiných důvodů — — Architektura, plastika, malířství, zlatotepectví, řezbářství, poesie, všechna umění ve službách Eucharistie, ba i „ženská“ umění (vyšívání...)*)

---

*) Nelze souhlasit s tím, že drahocenné kalichy, jež pieta věřícího lidu věnovala k tomu, aby byly schránkou nejdražší krve Kristovy, byly zamčeny do tmy klášterních nebo katedrálních tresorů a nikdy jich nepoužíváno. K nejsvětější oběti se braly „ple-

Poesie... Jaký rozdíl mezi Homérem nebo Vergilem, opěvujícím zbájené hrdiny, a mezi poesií eucharistickou (liturgickou), jež oslavuje a oslovuje Krista přítomného mezi námi! Tam mrtvé slovo, zde život... tam zkamenělina, vkusná sice a svým způsobem krásná, ale přec jen zkamenělina, kdežto zde živoucí slovo živé církve k živému a přítomnému Králi našich srdcí. Čtěme jen nádherné, nevyrovnatelné a nedostižné sekvence Adama a S. V.! A potom slyšíme, že prý středověk nebyl pravé poesie schopen, jelikož křesťanství zakazuje „zdravou smyslnost, zdroj a podmínku (??) veškeré poesie!" Dante, Jacopone da Todi, Bonaventura...[3])

---

chové" kalichy celý rok . . . Byl toto účel oněch vzácných darů? Nedivíme se, že Pán dopustil konfiskaci oněch pokladů. Zadlužený kníže sarkasticky prohlásil: „Mnichové nedovedou oněch věcí užívat a nechávají je ležet ladem — já jich užít dovedu, a to velmi prakticky." Totéž platí o drahocenných monstrancích, navždy odsouzených do temného sklepení atd.

[3]) Praví-li se, že sv. Tomáš Aq. si vyprosil své eucharistické zpěvy před svatostánkem, nepochybujeme o tom. Ale kdo by myslil, že mu byly inspirovány doslova, mýlil by se velmi. Světec si vzal za předlohu Adama a S. V., jeho zpěv o sv. kříži Laudes Crucis attollamus za vzor sekvence Lauda Sion — v ní najdeme i mnohou podobnost se sekvencí o sv. Michalu Laus erumpat ex affectu. Plán sekvence jest velmi podobný sekvencím téhož autora (vánočním, velkonočním a uvedeným dvěma). Místy přejal sv. Tomáš od Adama celé verše nebo obraty, na př. „Nobis datus, nobis natus et nobiscum conversatus" z vánoční sekvence Nato nobis Salvatore — „Laus et iubilatio" se sekv. o sv. Michalu — „Umbram fugat veritas, vetustatem novitas" ze sekv. velkonoční Ecce dies celebris — „Pascha novum colite, Pascha novum Christus est" z téže sekv. — „Me immundum munda" z mariánských sekv., na př. Templum cordis nebo Gaude Virgo gloriosa. Krom toho přejal od Adama pěkné a neunavující opakování slov: „Sit laus plena, sit so-

Že protestantismus zavrhl mši sv., bylo přirozeným důsledkem jejich systému. Jim žije Kristus jen ve vzpomníce, všecko dílo Vykupitelovo kladou do minulosti, a proto nemůže být řeči o nějakém zpřítomnění oběti kříže. Mluví jen o vnitřní oběti shromážděné obce... co myslí touto vnitřní obětí? Sebezápor? Podle jejich nauky jest zbytečný (str. 254) — vždyť i mrtvá víra stačí k spáse. Ale již víme, že důslednost nebyla nikdy silnou stránkou Lutherovou.[4]) Zhasli obětní oheň na oltáři, a brzo vyhasl i v srdci; připravili bohoslužbu o její duši, a co zbylo? Mrtvola. Nikoli Kristus znova a znova se obětující, nýbrž kazatel, predikant, pouhý člověk. Srovnejme chrám ka-

---

nora, sit iucunda, sit decora... Sumit unus, sumunt mille, sumunt boni, sumunt mali..." Srovnej Adamovy sekv.: „Simplex esse, simplex posse, simplex velle, simplex nosse" (o nejsv. Trojici). „Nova Mater novam Prolem, nova stella, novum solem, nova profert gaudia..." (o nejbl. Panně). První verš „Lauda Sion **Salvatorem**" srovnej Adamovy sekv : „Salve, Mater **Salvatoris**... In natale **Salvatoris**... Nato nobis **Salvatore**... Jubilemus **Salvatori**" atd. — Ve středověku měla každá mše sv. sekvenci. Mnoho jich ztraceno, mnoho i uchováno, a z nich některé nevyrovnatelné krásy. Dreves a Blume naplnili 60 svazků liturgickými zpěvy, jež objevili ve starých rukopisech (sekvence v misálech, hymny v „brevířích"). Těžko říci, stojí-li poesie východní za západní či zda nad ni vyniká — každá má krásu **svou**; ale i hymny sv. Efréma a zpěvy sv. Josefa Hymnografa, sv. Ondřeje Krétského atd. atd. byly určeny pro liturgii.

[4]) Jsou ještě jiné důvody, proč tento bludař zavrhl mši sv. jakožto ustavičnou oběť N. Z. Zda to učinil v důsledku svých jistých nauk, jest otázka — jak řečeno, důsledný být nedovedl. Nevím, zda sami protestanté vědí, čeho se lze dočíst v VI. svazku jeho sebraných spisů; praví tam, že zavrhl mši „po disputaci s čertem, jenž mu vytýkal modloslužbu." Hospinián, protestant, praví, že Zwingli zavrhl mši, „byv poučen od ducha, o němž nevěděl, zda je bílý nebo černý".

tolický s kostelem jinověrců! Tito se scházejí ve svých modlitebnách jako členové nějaké náboženské společnosti, aby se pomodlili, a to mohou i doma; aby vyslechli nějakou promluvu, a tu závisí všechen výsledek i účast na výmluvnosti i oblibě kazatele, o němž nutno přečasto říci: „Jako měď zvučící, zvonec znějící..." Nemluví jménem Kristovým, nepředkládá nauku Kristovu, nýbrž nauku a domněnky své — —[5])

Katoličtí křesťané . . . shromažďují se kolem svého Pána a Spasitele jako členové jediné veliké rodiny, a to nemohou doma, to mohou jedině tam, kde on ve svatostánku skutečně dlí. Přicházejí, aby měli podíl a účast na nejsv. oběti, a to nezávisí naprosto na oblíbenosti obětujícího kněze, protože nikoli od něho, nýbrž od obětovaného Krista se dostává věřícím milostí a požehnání. Nikoli kázání, nýbrž mše sv. jest centrum katolické bohoslužby.[6]) Přicházejí si snad pro

---

[5]) Při budování jistého nádherného luteránského chrámu psaly kterési protestantské noviny: „Jaký rozdíl je tu mezi Božím domem a bohoslužbou! Což jest všechna nádhera chóru jen k tomu, aby jeden člověk tam udával, která strofa písně se bude zpívat? Chtěli mít chrám, jenž by vzbuzoval hluboce náboženský dojem, a musili postavit katolický chrám" (t. j. v katolickém stylu). Jiná revue si stěžovala na „ohavný zvyk otvírat kostel jen v neděli, a to na několik hodin jako kancelář, a zase jej zavřít, sotva všichni vyjdou." Ale co by dělali protestanté v prázdném kostele mezi čtyřmi holými stěnami? Nemají Eucharistii, a proto jejich způsob jest vysvětlitelný. Klubovní místnost nezůstane otevřena, není-li schůze! Katolický kněz si chce prohlédnout pěkný protestantský kostel, někdejší katolický chrám (v Dánsku). Kostelník mu otevře, duchovní sejme klobouk... „Nechte na hlavě, vždyť zde nikdo nebydlí"...

[6]) Očitý svědek středověký píše: „V Clugny se slouží mše sv. od ranních červánků bez přetržení do samého poledne... každá s takovou uctivostí, důstojností a velebností, že se zdá, jakoby ne lidé, nýbrž andělé slavili svatá tajemství..." (Glaber). I za nejsurovějších dob (za Karolingů) se hrozil kněz nebo

odpuštění? Ani to není možno bez zástupce Kristova. Přicházejí pro milosti? Těch se jim dostává neomylně a jistě u svatostánku, ať hledají posilu k boji nebo útěchu v kříži nebo cokoli jiného. Protestant žije ze svého já, a to jeho já jest nedostatečné. Jen Bůh jest soběstačný, žije sám ze sebe tak jako jest sám od sebe. Tvor dostal život od jiného, a od toho, od něhož jej dostal, musí být i udržován — neustálým společenstvím s ním! Bůh čerpá svůj život sám ze sebe, tvor z Tvůrce, jak pěkně pravil Rafael Tobiášovi (12. 19): „Neviditelného pokrmu a nápoje požívám..." Bůh, životní princip a pokrm andělů, ti žijí („živí se") Božím poznáním a láskou. Nepředpojatí protestanté sami doznávají, že v apoštolské církvi tvořila Eucharistie středisko bohoslužby, kde „předcházelo (v oběti) podání nejvyššího daru Bohu (tělo a krev Kristova), a následovalo přijetí nejdrahocennější milosti" (totéž tělo a krev Kristova ve sv. přijímání — Otec drahocenný dar jemu od církve obětovaný zase vrátil jejím synům co nadpřirozený pokrm).

Kolik křesťanských oltářů[7]), tolikeré obnovení zápalné oběti kříže. Se všech oltářů volá k nebi krev, čistější než Abelova, volá ne o pomstu, nýbrž o smilování. Oběť drahocenná, očím Nejvyššího na výsost milá a drahá, oběť dokonalá, jež vyvážila všechny nedokonalé a předobrazné oběti S. Z. Ne bez hlubokého dojmu čte kněz posledního proroka S. Z. Lid se vrátil ze zajetí babylonského, zase obnoven jerusalemský chrám, zase hoří na oltáři zápalném ustavičný oheň,

---

biskup přistoupit k oltáři v hříchu. Jeden biskup (za vlády Karla Vel.) byl příliš „veselý" u stolu. — Druhého dne se súčastnil kněžských hodinek v katedrále, a když skončily, odložil paramenta a vyznal před lidem své pochybení, klekl k oltáři — ale lid nechtěl, aby jiný mši sv. sloužil (velikonoce!) — tři hodiny trval zápas mezi biskupem a věřícími.

[7]) Mluví-li protestanté o oltáři ve svých modlitebnách, je tento způsob vyjadřování nesprávný. V řeči všech národů znamená oltář místo, na němž se přináší božstvu oběť... Správně by měli říkat „řečnický (nebo zpěvácký) pult."

ale jak vypadaly ty oběti! Hamižnost nehodných synů Aronových, kněžstva starozákonního, se stupňovala v neuctivost takovou, že oběť, nejsvětější úkon bohoslužebný, byla ne oslavou, nýbrž potupou jména Hospodinova. Proto posílá k nim Jehova služebníka, proroka, a ten se obrací nikoli k modloslužebnému lidu jak Isaiáš nebo Jeremiáš, nýbrž ke kněžstvu: „Vám, ó kněží, platí slova má (2. 1). Syn ctí otce a služebník pána svého. Nuže, jsem-li já otec váš, kde jest čest má? A jsem-li pán, kde jest bázeň má? K vám, kněží, mluví Hospodin zástupů, kteří zlehčujete jméno mé a pravíte: ‚V čem jsme zlehčili jméno tvé?' Přinášíte na oltáři mém oběť poskvrněnou a pravíte: ‚V čem jsme tě poskvrnili?' Když přinášíte slepé dobytče (jehož sami nemůžete nikterak upotřebit a myslíte si, že pro Hospodina jest dobré dost) k oběti, to není nic zlého? A když přinášíte chromé neb nemocné, to že není nic zlého? Věnuj je knížeti svému, zalíbíš-li se mu tím a přijme-li tvář tvou, praví Hospodin zástupů... Nemám (pražádného) zalíbení ve vás, a daru nepřijmu z ruky vaší. Nebo od východu slunce až na západ veliké jest jméno mé mezi národy a na každém místě se koná oběť a přináší jménu mému (nekrvavá) oběť čistá, protože veliké jest jméno mé mezi národy. praví Hospodin zástupů." (1. 6—11).

Je třeba vysvětlovat toto proroctví? Málo tak jasných a zřejmých jako toto. Jeden protestantský theolog se podjal práce vyvrátit dílo kteréhosi katolického bohoslovce jednající o nejsv. oběti. Vyvrací statně důkaz za důkazem, až přišel k tomuto proroctví, a tu se nemohl ubránit jeho důkazné síle; jsa při tom dobré vůle, hledal pravdu a stal se věřícím. „Od východu slunce až na západ": ustavičná oběť přinášena Otci světel na všech místech a každou hodinu.

Na každém místě... V krajích, kde věčný sníh a led, i v tropech, kde padají listy palem do horkých geysirů — tam, kde severní zář osvětluje několikaměsíční noc a snad právě nad hlavou misionáře i nepatrné jeho eskymácké obce shromážděné k přesvatému úkonu rozvíjí na arktické obloze své čarokrásné divy, stejně jako tam, kde slunce vysílá své

žhoucí paprsky přímo na rákosovou kapli na břehu Konga — u nás, kde růže a lilie s oltáře svými etherickými oleji přispívají k zvýšení posvátné nálady, i tam, kde se stromovité kapradě sklánějí nad čeřícími vodopády — pod africkým nebem, na němž září Jižní kříž, na severu, kde svítí polárka a Lyra, na březích oceánu, v nebetyčných Andách, na korálových ostrovech Indického moře, v oase písčité pouště — tam, kde kdysi Aztekové přinášeli tisíceré lidské oběti, kde Inkové se klaněli slunci a Mayové ukrutnému bohu deště obětovali kvetoucí dívky — tam, kde jiní uctívali býka, ibise, krokodila, kde jejich sousedi ještě horším způsobem ctili Astartu, Afroditu, Adonisa... pod zlatým stropem mramorových dómů i pod slaměnou střechou kaple kdesi v misijní stanici u chudých Indiánů, ve velkolepých katedrálách našich velkoměst i v nepatrném kostelíku někde v horách, pod širým nebem v americké prerii, kde misionář docela sám slaví přesvatá tajemství, stejně jako v Sixtinské kapli neb u sv. Petra, kde papež obklopen zástupem církevních knížat, uprostřed městského hluku i v tichu opuštěné svatyně, v moři nevěry, kde se hlouček věrných Kristových skrývá v lesích nebo v jeskyních, stejně jako tam, kde jest Ježíš milován: všude, všude se přináší trojjedinému Bohu tato oběť čistá, svatá, neposkvrněná.

Ale nejen na všech místech — každou hodinu stoupá k nebi vůně přesvaté oběti. Když u nás vychází slunko a my se chystáme k denní práci a lopotě, jest trojjediný Bůh touto obětí oslavován v našich krajích. Když stojí slunko nejvýše, scházejí se věřící k nejsv. oběti v zemi Kolumbově — auty a tramwayí v Chicagu, na koních po lesní cestě ze vzdálených farem v Brasilii nebo Argentině. Když se chýlí k západu, sklání se kněz na rozptýlených ostrovech Oceanie nad svátostným Beránkem, a když u nás vše pohříženo v spánek, obětují sluhové oltáře nejdražší krev Kristovu za obrácení žlutých, hnědých i černých pohanů, kteří nevědí nic o světle pravé víry a vzývají Brámu, Budhu, Konfutse..

Od východu slunce až na západ... Za všech dob od chvíle, kdy byla na kříži dokonána oběť je-

diná, svatá, a kdy přestaly oběti Starého Zákona. Když byli věrní Kristovi pronásledováni, scházeli se v katakombách, a tam na hrobech mučedníků slavili oběť nejsvětější. Když pronásledování polevilo, scházeli se v domech a tam na stolech konali to, co Pán při poslední večeři u stolu konal. Když dostala církev svobodu, stavěli věřící eucharistickému Králi paláce se vší nádherou a velkolepostí, jak se slušelo na dům Pána nebes i země — nikoli královské paláce, nýbrž chrámy byly nejvýstavnější budovy měst i říší. Za dob smutných, když věřící lid zvlažněl, nepřestala být Bohu obětována oběť svatá a čistá, a za dob velkého odpadu, kdy byl trest smrti uvalen na každého, kdo by se odvážil súčastnit se svatých tajemství, ukázalo se, že dražší a milejší než vlastní život jest věřícím přesvatá oběť — dali si vzít vše, svobodu, majetek i život, ale nedali si vzít mši svatou. Působí nevýslovným dojmem, když se dočítáme, jak v dobách pronásledování starých i nových lnou věřící k Eucharistii — jejich Král skrytý ve svátosti skrývá se s nimi a provází je do jejich úkrytů.

Co by mohly vypravovat letopisy hrdinné Vendée (Bretonsko) z dob velké revoluce! Jediný obrázek z mnohých. Městečko Crozon plno revolučních vojáků, chrám násilím zavřen, ve stodole nemožno se sejít. Nastává noc, úplné ticho vůkol, jen s věže slyšet bít hodiny... dvanáct... Po celém pobřeží vidět temné postavy plížit se k moři, od břehu odrazí řada člunů a bárek, tichounce brázdí vlny, jakoby nechtěly nikoho vyrušit nebo jakoby se bály, aby nebyly rušeny samy. V dáli na hladině se houpá světélko, cíl jejich plavby. Velký člun, na něm oltář a kněz... celé desítky a snad sta člunů obklopuje místo, na něž sestoupí co nevidět svátostný Spasitel. V šumění vln slyšet slabounce hlas zvonku, jinak ani hlásek neruší posvátné ticho. Hučící moře pod nimi, šedá oblaka nad nimi, dva tisíce hlav skloněno, a k nebi stoupá modlitba z věrných srdcí těch, kteří volí raději smrt než opustit Krista.

Což v anglickém pronásledování? Což dnes ve Španělsku? Nedávno v Mexiku? Tam při nenadálém vypuknutí revoluce paní a dívky nosily v bílých šát-

cích z chrámů Velebnou Svátost, aby ji zachránily před znesvěcením — zlato chrámové lupičům ponechaly — a dnes? Chceš-li přistoupit ke stolu Páně, zavedou tě do některého domu, kde v poslední komnatě uzříš světélko, ozdobnou skříňku, a pán nebo paní domu ti podají tělo Páně... kněz jednou za měsíc tam slouží mši sv., bez svic, bez ornátu, bez oltáře, a nechá jim tam nejsv. Svátost — tolik hostií, aby na měsíc vystačily. (Psáno r. 1937.)

Grónsko, obrácené v 10. stol., bylo přepadeno pohanským kmenem a mnoho křesťanů pobito. Zničen i chrám, zabiti kněží, věčné světlo zhaslo... hořké slzy tekou po tvářích všech. Zima, tam tak dlouhá a chladná, nikdy jim nebyla tak smutná jako tehdy. Bez svátostného Spasitele!... Opuštěnému stádci zbyla jen jediná památka: korporál — rouška, na níž při mši sv. leží sv. hostie. Rok co rok se všichni sešli o velikonocích na troskách chrámových, mnozí přišli z daleka na saních přes ledová pole. Na místě, kde stával oltář, rozprostřel ctihodný stařec drahou památku. „Zde slavíval kněz nejsv. oběť, na tomto korporálu leželo při poslední mši sv. tělo Páně, a zde stál kalich s drahocennou krví..." Všichni s pohnutím a plni úcty hledí na svatou památku, pak začnou obvyklé mešní modlitby a zpěvy, jak je kdysi při mši sv. zpívali. Teprve r. 1490 se jim podařilo poslat do Říma deputaci s prosbou o kněze. Evropa, tehdy ve víře tak zvlažnělá, oltáře zanedbané, stav kněžský v neúctě, a dalecí Groňané prosí za jedinou milost: za kněze, jenž by jim zase sloužil mši svatou — to pokládají za největší milost.

C) Svátostná hostina.

Než budeme pokračovat ve svých úvahách, uvedu zlomek rozmluvy s kterýmsi studujícím bohosloví. „Theologie neměla pro mne valného půvabu... teď chápu, proč. Byla nám podávána kuse, každé dogma pro sebe, jakoby tvořilo samostatnou uzavřenou kapitolu, nebo jakoby jednotlivé články víry stály vedle sebe bez všeho vzájemného vztahu, asi jako předměty v museu. Teprve když jsem poznal, že všechna

dogmata tvoří organický celek, kde jedno do druhého zapadá, s druhým souvisí, z druhého vyplývá a je podmiňuje, a vyloupne-li kdo z celého systému jediný článek, rozsype se všecko: pak teprve jsem poznal krásu sv. víry a pak mě studium theologie vábilo a těšilo."

V knize Maria jsem měl častěji příležitost poukázat na to, že jednotlivé články víry tvoří harmonický, logický, živoucí celek, jenž uchvacuje každého myslícího ducha, jak svou krásou tak svou ocelovou strukturou. Vezměme do rukou kterékoli soustavné dílo dogmatické, jež nezůstává na povrchu, na př. Summu sv. Tomáše (a k ní připojme Summu filosofickou). Kdo ji pořádně prostuduje, má dojem: všechna dogmata (rozumí se, že katolická — nechápu, jak nekatolík může ve svém systému mluvit o dogmatech, o článcích víry... kdo mu je zjevil a závazně věřit uložil?) tvoří pancéřovou loď, od níž se nemilosrdně odráží každá nepřátelská střela. V Marii jsem ukázal na to, že celé křesťanství padá, popře-li kdo na př. jediný článek víry o božském mateřství Marie Panny, a že jiná dogmata, na př. Neposkvrněné Početí, jsou tak „nezbytná" (t. j. jinými podmíněná a vymáhaná), že by okamžitě se ukázal systém nauky církve kusým, nelogickým, nedůsledným, kdyby bylo popřeno neb zamítnuto.

Podobně Eucharistie. Není osamělé, isolované dogma. Scheeben s obvyklou hloubkou jemu vlastní na to poukázal, a jeho vývodů se v celku přidržíme. Význam Eucharistie pochopí plně jenom ten, kdo má na zřeteli naši první exerciční pravdu — cíl, pro nějž jest člověk stvořen — cíl veskrze nadpřirozený, totiž podíl a účast na božském životě a přirozenosti. Nač sytit člověka nadpřirozeným nebeským pokrmem, není-li stvořen pro nebe a pro božský život, nýbrž jen pro zemi, pro tento vezdejší, časný, tělesný život?[8]) Kdyby Ježíš nepomýšlel na to, aby nás s se-

---

[8]) Báje o Tantalovi byla velká nedůslednost: požíval pokrmu bohů, jenž jim zjednával (a udržoval) nesmrtelnost a věčné mládí, a jemu toho nezjednal! Krom toho dával jiným jen ochutnávat jako lahůdku

bou (a skrze sebe s Otcem i Duchem sv., s celou nejsv. Trojicí) na věky spojil, nač by se s námi spojoval v Eucharistii? Proč by mezi námi dlel? Kdyby člověk nebyl povolán, aby byl jednou sycen „božstvím Páně" bez záclony a bez skořápky viditelných způsob svátostných, nač by jej sytil Syn Boží svým tělem? Kdyby smrtí vše končilo, nač tento zázrak božské všemohoucnosti, moudrosti a dobroty, jímž Eucharistie jest? Sytí ve sv. přijímání Pán naše tělo či naši duši? Pro tělo máme kuchyni, jak už sv. Pavel připomíná (1 Kor 11. 22). Tělo, jež shnije navždy v hrobě, nebude sytit Syn Boží svým svatým tělem, jako jím nesytí na př. rybku. Naši duši sytí tímto nebeským chlebem, a tím nám dává záruku, že s ním budeme jednou věčně spojeni — my, jeho údové, s ním jako naší hlavou. Jedním slovem: Nač by vkládal Pán do naší přirozenosti tento zárodek nadpřirozeného božského života, kdyby se neměl rozvinout, kdyby to božské símě mělo zahynout v nás a náš život zůstal čistě lidský, pozemský, tělesný? Za každým sv. přijímáním stojí věčnost, každým se stáváme „božštějšími". Živé símě vkládá každá sv. hostie do naší přirozenosti, živé božské símě, životodárný zárodek vyššího života.*)

Z toho, co řečeno, plyne, že Eucharistie jest zárukou a oporou naší **naděje**. „Nám zahaluješ tvář ve Svátosti, naděje naše však svědčí nám, že jednou jistě v nebeské vlasti svým věrným tvář svou odhalíš sám." Krom toho jest Velebná Svátost ještě z jiných důvodů oporou naděje: tlumí náruživosti a vášně, zvláště tělesnou, tím činí srdce čistým a povznáší je vzhůru, k nebi, naplňuje je zálibou ve věcech nadzemských, z níž pak plyne vroucí touha po nebi... kdo by neviděl, jak mocně to vše posiluje druhou božskou ctnost? Nadto Eucharistie sílí v boji (v pokušení) a tím posiluje důvěru v dosažení vítězství. Čistá duše myslí na nebe (na cíl, pro nějž jest stvořena), touží po něm, nebojí se o ně, snadno k němu spěje.

*) Z řečeného neplyne, že naše tělo nemá **pražádného** podílu na účincích Eucharistie. I do něho

Spojení věřících s Kristem (v nejsv. Svátosti) jest odlesk jednoty Otce a Syna v Duchu svatém. Jako v nejsv. Trojici sdílí Otec Synu svůj božský život, podobně vlévá Syn nám božský život v Eucharistii. Syn od Otce zplozený vstupuje vtělením do lidského pokolení, aby vlil do našich žil život, jejž sám od Otce obdržel. Skrze Krista vstupuje všechno člověčenstvo v nejdokonalejší trvalé společenství, spojení a sjednocení s Otcem a celou nejsv. Trojicí, pramenem všeho božského života. Nebo rceme prostěji: símě božského života bylo vloženo do lidského pokolení vtělením Syna Božího, do jednotlivých duší jest vkládáno Eucharistií, skrze niž týž vtělený Syn Boží se s jednotlivými spojuje. Svátost našich oltářů má tedy vyšší cíl než pouze být pokrmem našich duší: vštěpuje nás v Krista jako ratolest plané olivy (podle slov sv. Pavla) jest vklíněna na kmen olivy úrodné, aby — jsouc oživena její mízou — žila jejím životem a vydávala plody nikoli plané, nýbrž užitečné (pro nebe — záslužné, nadpřirozené).

Nejsv. Trojice jest tajemství Boha. Vtělení jest tajemství Boha v člověčenstvu. Eucharistie jest tajemství Bohočlověka v omilostněné duši a ve vší viditelné přírodě. V nejsv. Trojici byl úradek našeho vykoupení od věčnosti učiněn, v Kristu a skrze něho v čase zjeven a vykonán, v Eucharistii trvá bez ustání až do konce věků. Všechna nevěra a všechen blud staví mezi člověka a jeho Tvůrce zeď nebo propast, více méně nepřeklenutelnou — buď že Boha docela popírá jako atheismus, nebo že jej od člověka co nejvíce vzdaluje jako deismus (staví mezi Tvůrce a nás přírodu jako nepřestupnou hradbu) nebo protestantismus (popírá milost posvěcující a tedy účast na božském životě) nebo jansenismus (podle něho trůní Bůh v nedozírné dáli, není nám Otcem, nýbrž nepřístupným monarchou). Pryč od Boha nebo alespoň dál

---

vkládá tato Svátost zárodky a símě vyššího života — budoucího vzkříšení, nesmrtelnosti a oslavy. „Kdo jí mé tělo... toho vzkřísím v poslední den.“ (Jan 6. 54; vzkřísím z mrtvých — z prachu hrobu!) Vysvětlení viz v obšírnějších dogmatikách.

od Boha[9]) — to jest jejich heslo, a to provádějí (byť bezděky) ve svém učení i životě... následek hříchu, dědičného hříchu! Náš praotec po spáchaném hříchu utíká před Bohem... Avšak lidstvo nenakažené těmito moderními zásadami — i pohanstvo před příchodem Páně! — toužilo po Bohu, toužilo i po spojení s ním. Dokladem jsou různá mysteria a zvláště obětní hostiny, kde podle jejich názoru se posadili s božstvem za jeden stůl. Emmanuel (im manu El, s námi Bůh, Is 7. 14) — to jest idea, v níž se koncentruje nejhlubší podstata všeho náboženství. Mít Boha blízko sebe... „Není národa jiného tak velikého, jenž by měl bohy sobě tak blízké, jako Bůh náš jest blízek nám..."

---

[9]) Dál od Boha... nejsou i věřící, a to především mužové, nakaženi tímto duchem? Vstup do chrámu.. kde najdeš jinochy a muže, najdeš-li je vůbec? Tísní se vzadu do kouta — proč? Aby měli blíže ke dveřím? Z ostychu a lidských ohledů? Či spíše z bázně — z bázně před Bohem! I při společném sv. přijímání se tísnívají vzadu, jen co možná nejdále od oltáře, od svatostánku, od Ježíše. Jest naprosté nepochopení a neporozumění, vzdalujeme-li se svého Vykupitele, a následkem toho jsme u jeho svátostného stolu řídkými hosty, sv. přijímání se vyhýbáme nebo je omezujeme na minimum, pojímáme je jako břemeno, trest, pokutu, pokání, jemuž se musíme jednou do roka podrobit. Tak David se bál přijmout k sobě archu úmluvy, a zatím byla zdrojem požehnání Obededomovi a všemu jeho domu (2 Král 6. 11). Tato nerozumná bázeň před Bohem, s nímž máme jednou být po celou věčnost spojeni, jest důvodem, že mužové ponechávají eucharistický stůl — nejvznešenější, co církev má — docela ženám, tak jako jim ponechali docela růženec, jenž jest především modlitba mužů. Velcí mužové, moderní státníci, politikové, presidenti, soudili o sv. přijímání jinak! (Daniel O'Connell, Windthorst, Mallinckrodt, Garcia Moreno, Lamoricière, Sonis, Foch...) Výtka sv. Pavla platí pro naše dny ve větším měřítku (třebaže v jiném smysle) než tehdy. „Proto mezi vámi mnozí mdlí a mnozí spí, protože se vyhýbáte stolu Páně." Odkud mají sílu brát,

(Dt 4. 7). Tím se honosí vůdce lidu vyvoleného; ale ani on neměl tušení, jakým způsobem provede jednou Bůh toto přiblížení a spojení, jak blízký bude všemu lidstvu, jak s ním spojen a sjednocen. To předpověděl teprve mariánský prorok, jenž nevěřícímu domu Israelovu dal za znamení Pannu porodící Syna Emmanuela, Syna, v němž a skrze něhož bude skutečně s námi a mezi námi přebývat osobně Bůh. Vtělením spojen s (numericky) jednou přirozeností lidskou, ve sv. přijímání se spojuje se všemi a vede je do lůna Otce, z něhož jest zplozen. Tak jest Eucharistie pokračováním vtělení, tak jako vtělení jest v jistém smysle takřka rozšíření tajemství nejsv. Trojice. Tak souvisí tato tři největší tajemství víry ve-

---

nečerpají-li ji z tohoto zdroje? Eucharistie nesmí být pojímána jako cukrovinka, jakoby jejím cílem bylo jenom obdařit duši vnitřní sladkostí a útěchou. Když na začátku tohoto století rozvinuta rozsáhlá odpadová akce pod heslem „Pryč od Říma", byly největším procentem odpadů postiženy osady, kde se věřící celý rok vyhýbali stolu Páně. Irové zůstali i v nejtěžších dobách věrni sv. víře, protože tam odedávna bylo časté sv. přijímání zvykem. Biskup Jan Fisher, mučedník svatosti manželské za Jindřicha VIII., praví: „Studuji-li periody rozkvětu a úpadku církevního života, ukáže se, že vždy jdou ruku v ruce s rozkvětem a úpadkem úcty eucharistické." Ke konci středověku přistupovali v některých krajích věřící velmi zřídka ke ktolu Páně: když byli vedeni k prvnímu sv. přijímání, a když uzavírali sňatek. Tyto kraje odpadly k protestantismu nejdřív, šmahem a bez obtíží, kdežto kraje, kde lid přijímal často sv. svátosti, se držely. Odkud čerpali sílu mučedníci? Za římských císařů i nyní v Mexiku posílají kněží uvězněným vyznavačům Kristovým nebeský chléb do žalářů — ovšem potají, po chlapcích a pod. Být muž každým coulem, být charakter pevný, nepoddajný, stálý, být uvědomělý křesťan od hlavy k patě — to lze dokázat jedině častým sv. přijímáním. Jen Eucharistie dovede vychovat mučedníky a neohrožené vyznavače. Úcta eucharistická, barometr živé víry —

spolek, jedno s druhým... Tajemství nepochopitelná, našemu rozumu nepřístupná, nikoli proto, že by sama v sobě byla temná, zmatená a snad si odporovala, nýbrž pro svou neskonalou vznešenost, velikost a hloubku — slunce oslňuje oko nikoli proto, že má málo světla, nýbrž že ho má příliš mnoho, a lidský zrak musí zůstat v náležité vzdálenosti.[10])

„Zvěstuj těla vznešeného, jazyku náš, tajemství.. Místo bohoslužby dávné nastup nová v milosti, víra osvěť, co je temné smyslů našich slabosti..." Jen víra mne může poučit o tom, co se na oltáři při nejsv. oběti děje a kdo jest neviditelně pod viditelnými způsobami chleba a vína přítomen. Jen víra... a toto křesťanské dogma zvěčnil překrásně štětcem Raffael v jedné ze svých vatikánských stancí. „Co jest v katolickém náboženství nejhlubší a největší zároveň, jest v Eucharistii takřka přioděno rouchem tělesným a stává se téměř viditelným, a přece neproniknutelným. Na tohoto Boha ve Svátosti skrytého Raffael navazuje," a nedostižným uměním předvádí dvojí: schránu božství (svatou hostii), známou a blízkou každodenní zkušeností každému věřícímu dítku, a neproniknutelnost svatých tajemství. Střed obrazu zaujímá oltář a na něm stojící monstrance s nejsv. Svátostí. Nad svatou hostií se vznáší Duch svatý, jehož tajemná moc ve svátostech působí... on, jenž zastínil vyvolenou Pannu a snesl se na ni jak plností svých milostí, tak i svou oživující a posvěcující mocí, snáší se na naše oltáře, a jako v jejím lůně spojil člověčenství a božství, tak spojuje zde hmotu a milost, proměňuje chléb v tělo Syna Božího. Nad holubicí, symbolem oživujícího Ducha sv., jest jemný obláček, na němž trůní v plné nebeské glorii Kristus — týž, jenž na slovo svých služebníků sestupuje na oltář. Po jeho pravici pozoruješ tu, jež ho počala, po levici jeho předchůdce a jiné světce. Nad tímto svatým zástupem vidět veleb-

---

[10]) Pojednání o mši sv. s hlediska jak dogmatického tak liturgického viz Ve šlépějích N., str. 138nn, 170nn. Pojednání o Eucharistii (sv. přijímání) tamtéž str. 381nn, 431nn. Celé této kapitole lze plně porozumět jen ve spojení s tím, co tam řečeno.

nou postavu nebeského Otce, obklopeného anděly. Dole, po stranách oltáře, zástupci otců církevních — papež Řehoř Vel., biskupové Ambrož a Augustin, kněz Jeroným... Jsou ponořeni v hluboký úžas nad nevýslovným tajemstvím? Či snad v živý rozhovor o eucharistickém zázraku? Jméno stanze („Disputa", zvaná též „Theologia") by tomu nasvědčovalo, a přece jest po celém obraze rozlit svatý mír, jenž dvacet věků kane ze svatostánků do duší vyhnaných Evinných synů. Nicméně ty dva tisíce let se namáhaly odhalit aspoň poněkud roušku tohoto tajemství, ovšem marně; čím více badavý duch o něm přemýšlel, tím větší záhady a nezbadatelné hlubiny v něm objevoval. Všichni se sklánějí před velkým tajemstvím, i ta, v jejímž lůně bylo počato tělo v Eucharistii přítomné — jen nebeský Otec jest povznesen nad svatý úkon, on jediný proniká záclonu způsob a ví, co a jak se na oltáři děje. Toho jsou si vědomi i andělé, kteří ho obklopují a jimž jest Eucharistie tajemstvím neméně než našemu omezenému rozumu.

Není bez zajímavosti číst, jaký dojem měli mnozí protestanté při první mši sv., jíž byli přítomni. Mostová, Ruville, Švéd Strindberg a j. Podávám hrst dojmů vybraných z jejich doznání a vplétám leccos z toho, co i mně bylo kdy od konvertitů svěřeno.

„Vpředu oltář, na něm několik svic... Kněz v sněhobílém rouše stojí u obětního stolu, a jeho sebranost a opravdovost, jeho velebné akce, úklony hned hlubší hned mírnější, umývání rukou, to vše dalo tušit, že se připravuje cosi mně neznámého, velkého, vznešeného, svatého — tam mezi zlatem, světly, květy a obláčky dýmu. Chrám plný, lid zpívá, jedním srdcem, jedním hrdlem. Skromně, pokorně a uctivě začíná zpěv. „Zde v zkroušenosti padáme, ó Bože, před tvou tvář..." Za chvilku však jako ptáče, jež si netroufalo, a najednou rozepne křídla k letu a zaměří k oblakům, se rázem povznese i duch přítomných v mohutné melodii k výšinám. „Sláva, sláva na výsostech Bohu..." A duch, jenž se jednou povznesl k trůnu Nejvyššího, nechce sestoupit; se stejným nadšením zpívají přítomní dále: „Oblohy a země krása zhyne, slovo Syna tvého nepomine..." Kněz přechází s

jedné strany na druhou; máš dojem, jakoby se ho zhola nic netýkalo a on nevěděl, co se za ním děje, a přec poznáváš na tváři přítomných, že jsou všichni duchem spojeni s knězem a kněz s věřícími. V tom se ozve zvonek, a nadšení ustupuje vážnější melodii — ale jen na chvilku, brzo se zase rozléhají pod klenbou mohutné akordy. „Ó svatý, svatý, svatý jest Bůh náš Hospodin, tak svatou hrůzou jatý ti zpívá serafín..." Marně se bráníš, marně odpíráš; mocný proud tě unáší s sebou, vzhůru, mezi jasné duchy, kteří bez ustání oslavují třikráte svatého Israelova. Konečně dohřměly akordy, ustal zpěv, jen duší se nese mocná ozvěna, neutuchající echo. Tóny varhan však ponenáhlu slábnou, doznívají, usínají, jakoby s nadhvězdných výšin povlovně sestupovaly na chudou zemi, od andělských kůrů do hlubin duše, a na dané znamení zvonku zmlkne docela poslední pianissimo, lid pokleká a já s ním... Úplné ticho, že by slyšel jehlu padnout. Zase zvonek — jednou, dvakrát, třikrát, všechny hlavy skloněny, moje též... Po krátké pomlce opět milý hlas zvonku, opět se všichni sklánějí... Někteří povstávají, a zmlklé tóny se nesměle linou s chóru, jakoby varhany po tom svatém úkonu si netroufaly plně se rozezvučet. Zpěv teď vážný, a když se zvonek opět ozve, zvedne se řada věřících a jdou k oltáři jako ke stolu, jakoby je milý zvonek pozval k hostině. Ke stolu, ale vidím, že u něho poklekají a odcházejí s tak nadzemským jasem ve tváři, že mi jest záhadou, co svatého se tam stalo. Po skončených bohoslužbách se rozcházejí, a já vidím na každé tváři, že v náladě svaté a povznesené. S nevysvětlitelnou úctou opouštím dům Boží i já, s úctou a zároveň se smutkem v srdci. Ty sem nepatříš! Zde není tvůj domov! Tys jako dítě vykázané z otcovského domu! Kdo mi dá, abych se do něho vrátil!" „Protestant nemá náboženství, protože protestantismus jest volnomyšlenkářství, vzpoura, kacířství. Na nás spočívá kletba, která nás činí nespokojenými; jsme jako bludní rytíři bez domova. Co jsme získali protestantstvím? Svobodu ... ale jakou svobodu! Svobodu opustit otcovský dům, svobodu oddělit se od společenství církve Kristvy, svobodu skončit v poušti nevěry." (Strindberg.)

XXX. Ve vlasti.

A setře Bůh všelikou slzu s očí jejich,
a smrti již nebude ani kvílení ani nářku,
protože první věci pominuly. (Zj 21. 4.)

Tak čteme na poslední stránce Písma sv. V exerciciích jsme vzali svatou knihu nejednou do ruky. Hned při prvním rozjímání jsme ji otevřeli, a četli na první stránce: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi... Štípil ráj rozkoše a postavil do něho člověka, aby mu sloužil..." Tak dlouho byl člověk šťasten, jak dlouho zůstal věren svému určení. Nastala katastrofa, člověk se vyvinul z náručí Tvůrce, a následek? Ztracený ráj, to byl žold hříchu. Od života k smrti... Co však jiného znamená ztracený ráj, ne-li peklo? Ale od plamenů pekelných jsme se zahleděli k sv. kříži, a do smutných pravd zazněl hlas naděje: „Není ještě vše ztraceno, vrať se..." Zpět k Bohu! Srdce Páně nám bylo vzorem a cestou... Na konec ještě napomenutí: „Vytrvej, a dám tobě korunu života" (Zj 2. 10). První kniha Písma svatého mluví o ztraceném ráji, poslední kniha o znovu nabytém nebeském ráji.

Podobně v exerciciích. Od prvního rozjímání stála myšlenka na nebe v pozadí a provázela nás jako stín, tiše, nenápadně. Nevyslovili jsme dosud tohoto slova — ale co znamená výraz „cíl člověka" nebo „spása duše"? Co výraz „věčná oslava Boha, věčné spojení s Tvůrcem?" Nebe se nám vznášelo před očima již od počátku jako cíl, jehož máme dosíci (finis obtinendus); byli jsme poučeni o cestě, kterou ho máme dosíci („Bohu sloužit..."), o překážkách, jež znežmoňují jeho dosažení (hřích), pak o způsobu, jak bezpečněji si zajistit jeho dosažení (dobrovolným následováním Krista v odříkání)... a nyní několik slov o tom, co nám sv. víra o nebi a o stavu blažených sděluje (finis obtentus).

Jako pro peklo, tak i pro nebe má nevěra pohrdavý úsměšek, s tím rozdílem, že zde si počíná s povzneseností filosofa, jenž naslouchá dětskému vypravování a usměje se jeho nápadům. Jak vypadá

„vědecké“ vyvrácení katolické nauky o nebi, budiž dokladem Strauss: „Jde-li o existenci několika miliard bytostí, je nutno tázat se po místě, kde budou dlít. Astronomie odnesla nebeské prostranství kol trůnu Božího, nitro zemské koule jest plné, takže pro peklo chybí lokál. Snad na hvězdách? Ale mohou-li tam vůbec lidé existovat, pak tam už dávno vznikli(?), a kolonie duší (!!), jež by se tam chtěly nastěhovat, najdou pole obsazené.“ Turecké nebe je těmito vývody vyvráceno docela jistě, ale křesťanské nebe? Píše-li Gretser o různých nebích „luteránských, zwingliánských, ubiquitářských, kalvínských,“ je to jen důkaz, že každý reformátor si vytvořil nebe svoje, čistě subjektivní, tedy ilusorní, jako si vytvořil i své náboženství. Jejich nebe jest fikce, nejinak než nebe Mohamedovo. Katolická víra? Za prvé pojímá nebe docela jinak, než si jistí lidé představují, a za druhé, katolické nebe není iluse, jak ihned ukážeme.

Co jest nebe? Nepojímáme je jako místo, kde blažení bydlí, nýbrž jako stav vyvolených. Pro člověka i anděla, jenž se dobrovolně rozhodl pro Boha, ve zkoušce obstál a svého nadpřirozeného cíle (t. j. věčného spojení s Bohem) dosáhl, jest nebe stav nejvyššího mravního zdokonalení. Dokonalost záleží v připodobnění Bohu a ve spojení s ním — a to jest v nebi nejužší, jaké se dá myslit. Nadpřirozená dokonalost, k níž jest člověk i anděl povolán, záleží v účasti na božské přirozenosti a božském životě — tato účast jest v nebi největší, jaká se dá představit. K dokonalosti patří, aby tvor byl prost všech nedostatků, jak fysických tak především mravních — těch jest v nebi každý zbaven naprosto a navždy.

Začněme s posledním. Vezdejší život jest cosi veskrze nedokonalého, takřka nehotového. Nedokonalé („nehotové“) jest naše poznání, naše toužení a chtění, naše práce, nedokonalý jest i všechen řád („není spravedlnosti na světě“). Vyvolení nemohou hřešit. Co jest hřích? Odvrat od Boha, nejvyššího, nepomíjejícího, absolutního dobra k dobru konečnému, pomíjejícímu, omezenému, Co může člověka Bohu odcizit? Jen nějaká věc stvořená; člověk jí dá přednost

před Tvůrcem, protože se mu zdá být vyšším dobrem. Vůle nemůže chtít jiného leč dobro, a mezi různými dobry volí vždy vyšší (str. 106 pozn.). Rozum se však může mýlit a pokládat za dobro, co jím není, a vůle pak se přidrží dobra domnělého, jež se tu chvíli zdá člověku žádoucnějším, cennějším, hodným vyšší snahy a vůle a lásky než Bůh a jeho přízeň. Vůle, u padlého člověka nadto ještě ovlivněna nezřízenou vášní, opouští dobro pravé a jde za zdánlivým. Dokonalost rozumu záleží v tom, že poznává, jak poznávat má, t. j. bez omylu. Mravní dokonalost vůle spočívá v tom, že volí, jak a co volit má, tedy jen pravé dobro. Kde jest rozum naprosto dokonalý a tudíž veskrze dokonalé i jeho poznání, t. j. vyloučen veškeren omyl, ba i možnost omylu, tam jest i vůle veskrze dokonalá a dokonale svobodná, t. j. vyloučen hřích, ba i možnost hříchu. Nejdokonalejší neomylné poznání jde tudíž ruku v ruce s nejvyšší svobodou a s nejdokonalejším chtěním. Není předností těla, že „může" být nemocno, není dokonalostí žáčka, jenž zápasí s formulemi, že se mu do každého řádku vplíží chyba, zatím co mistrovský matematik této „možnosti" postrádá. Čím více se kdo k této „nemožnosti" (udělat početní chybu) přibližuje, tím dokonalejším jest počtářem. Není tedy přednost vůle, nýbrž nedokonalost, že může místo dobra zvolit zlo, místo mravního dobra hřích. Kde jest vyloučen jakýkoli blud, tam jest vyloučena i možnost odvratu od Boha, dobra nezměnitelného a naprostého, k dobru pomíjejícímu a domnělému. Sv. Augustin dí právem, že v každém hříchu vězí jakýsi omyl (blud, error... ne však, že by hřích byl pouze blud, jak tvrdil Sokrates).

Absolutně svobodný jest jenom Bůh. Nemůže se mýlit, nemůže volit dobro nepravé. Vyvolení, mající podíl na božském životě, mají též podíl na jeho neomylnosti a bezhříšnosti. Svoboda vůle tím není zničena, nýbrž zdokonalena. Jsou v dobrém utvrzeni, jako byla Neposkvrněná Panna již na zemi. Užijme analogie ze všedního života: charakter, dlouhou prací o nabytí ctností zocelovaný, u něhož vyloučena (morálně) možnost, aby lhal, kradl, ho-

věl opilství, jest svobodnější než dítě, jež z bázně před trestem si pomůže lží, nebo lenoch, jenž dá přednost zlodějství před prací, nebo opilec, jenž jsa otrokem své náruživosti (a tedy nesvobodný!) celou duší se jí oddává a nemá mravní síly, aby se z jejích spárů vyprostil. Kdo po úporném zápase s vlnami konečně zakotvil a stojí pevně a bezpečně na břehu, jest svobodnější než ten, jenž s bouří ještě zápolí.

Od vůle přejděme k rozumu. Vyvolení poznávají Boha tváří v tvář. Co znamená tento výraz? V těle smrtelném poznáváme Boha jen jako v zrcadle (1 Kor 13. 12, t. j. nedokonale). Nakreslí-li učitel na tabuli několika tahy páva, palmu nebo horu, poví-li dětem, co jest geysir nebo diamant, mají všichni o věci jakous takous představu, a sice správnou, byť ne veskrze dokonalou. Jaký však rozdíl, spatří-li živoucího páva, hledí-li na skutečnou palmu, vidí-li zasněžené alpské velikány při východu neb západu slunce polité zlatem slunečních paprsků, stojí-li vedle geysíru, pozoruje-li fosforeskující diamant! Když zoolog Göring viděl po prvé v pralese poletovat kolibříky, byl tím pohledem tak zaujat a uchvácen, že zapomněl na ručnici, kterou měl v ruce.

Na zemi poznává člověk Boha vírou. Říkáme: „Ve světle víry..." Víra jest skutečně světlo, přirovnáme-li ji k nedokonalému poznání rozumu, odkázaného na sebe a neosvíceného Duchem svatým, zdrojem věčné pravdy. Ale vůči dokonalému poznání na věčnosti není víra světlem, nýbrž přítmím. Tam spadne závoj zahalující smrtelnému člověku trojjediného Boha, přebývajícího ve světle nepřístupném, tam se nebudeme modlit „Věřím v Boha," tam ho budeme vidět, a to ve světle slávy, nikoli ve světle víry. Jaký netušený proud záře vnikne do oslavené duše! Jak je slepci, jenž od narození slepý naráz uzdraven? Co se asi v jeho duši děje? Albán Stolz vypravuje o jednom takovém případě. Od narození nevidí, ani představit si nedovede krásy viditelného světa, a netuší, jak je na tom bídně. A najednou vidí azurovou oblohu, květnaté lučiny, hru barev, duhu, v noci lunu a nebeskou báň posetou hvězdami... Nedivíme se, že slepec od narození, jejž Pán uzdravil (Jan 9), mu byl

vděčnější a věrnější než většina ostatních uzdravených, a že se nebál ho směle hájit před veleradou. Něco podobného, ale daleko podivnějšího, se děje v duši, jež překročí práh nebeského Sionu.

Božství Páně, neskonalá kráso... Na něho andělé patřiti touží (1 Pt 1. 12)... Nad kteroukoli pozemskou krásou pomine náš úžas, když jí navykneme. Ale ve slávě Boží nebude tomu tak, nýbrž pravý opak. Krása stvořená... pouhý stín nestvořené krásy trojjediného Boha! Neposkvrněná Panna... Svatá Bernarda, jež měla jen vidění, zůstávající daleko za skutečností, pravila: „Tak krásná byla nebeská Královna, že by každý byl hotov okamžitě umřít, aby ji spatřil ještě jednou." A přec i její krása stojí nekonečně hluboko pod nestvořenou krásou Boží! Vždy nové a nové poznatky, vždy hloub a hloub se nořit do oceánu božské krásy, nové a nové divy odhalovat... celá věčnost nestačí, abychom Boha poznali dokonale, abychom vyčerpali docela všechny hlubiny a všechnu plnost božství. Dovede-li krása nebo poznání pravdy člověka na zemi někdy docela zaujmout, že zapomene na všechno, na pokrm i na spánek, jak bude nám, až opustíme očistec a po prvé uzříme tvář Nejvyššího? Badatel... studium jest mu radostí a objev nové pravdy rozkoší. Newton, jenž rozechvěním sotva je s to pokračovat ve svých výpočtech, když objevil a fakty zjistil zákon přitažlivosti, Archimed, jenž zapomíná na situaci a utíká z lázně domů se svým heureka... Což teprve svaté pravdy! Kolik kněží by doznalo, že k nejšťastnějším dnům jejich života patřila léta bohosloví, kdy se ponořili celou duší do studia sv. víry! Člověk smyslný ovšem nemá pro to pochopení, právě tak jako nečistému jest nepochopitelná krása a půvab ctnosti andělské. Proto musil Mohamed dát svým lidem nebe jiné než o jakém mluví sv. víra!

Vyvolení poznávají Boha, a v Bohu vše, co jim bylo dotud záhadou. Ó jak nevyzpytatelné jsou soudy Páně, jak nevystihlé cesty jeho! (Ř 11. 33.) Boží prozřetelnost... Snad nejtěžší ze všech ctností jest pro věřícího odevzdanost do vůle Nejvyššího a důvěra v něho. Vyplní-li se neočekávaně mimo vše nadání naše

přání, nastane-li v těžké situaci nenadálý obrat v náš prospěch, vidíme v tom rádi a bez obtíží řízení božské prozřetelnosti. Ale mlčí-li Pán k našim prosbám, jsme-li v těžké chvíli opuštěni od světa i od nebe, stíhá-li nás pohroma za pohromou, jak daleko býváme vzdáleni Jobovy víry a odevzdanosti, jak prázdni vší důvěry! Pán spí jako kdysi na loďce, jenže tehdy se alespoň probudil k volání učedníků, kdežto na naše volání nereaguje... Že může být pro nás spasné, co nás zkrušilo a naše plány zhatilo, že zklamané tužby a naděje mohou nás přivést blíže k Bohu, tomu neradi věříme, třebaže jsme to tolikráte slyšeli. V trudných chvílích jsme nejméně disponováni poslouchat se zájmem kázání o božské prozřetelnosti nebo o ní rozjímat. Je třeba ducha velké víry, abychom to dokázali. Žádné moře tak hluboké jako toto tajemství Nejvyššího, proč dopouští, aby zlí kvetli a dobří strádali. (Aug.) Pod sněhem se mohou skrývat i věci nejšpinavější, objeví se však všechny, jakmile sníh roztaje (Lorinus) — až se objeví slunce věčné Spravedlnosti a všechno ozáří. (Viz str. 456 nn.)

V nebi odhalí Pán závoj, jenž nám zastíral tajemné cesty jeho vše řídící prozřetelnosti. Jest pochopitelné, že pozemský člověk by rád už na zemi měl ve všem jasno, že těžce trpí zneuznáním, pomluvou, příkořím, že by chtěl být ospravedlněn přede vším světem. Marné — teprve t a m vzejde světlo, nám i ostatním. Tento svět temna a lži nemůže a nechce být ve světle, nemůže a nechce všechnu pravdu poznat a podle ní soudit a jednat. Zdaž jsme někdy i my o bližním nesprávně nesoudili a snad mu i ukřivdili, neradi, proti své vůli? Což teprve svět, jenž dobré vůle nemá! Pán vše dopouští, aby ve světle tím jasnějším se jednou objevila jeho prozřetelnost a moudrost; tím více budeme jednou žasnout nad jejími nevystihlými stezkami.

Spojení s Bohem, podstata nebeské blaženosti... Toto spojení nemůže záležet v jiném leč v p o z n á n í a l á s c e.[1]) Poznání, o němž právě byla řeč — vy-

---

[1]) Jest kořen nebeské blaženosti poznávání Boha (contemplatio veritatis), jak míní sv. Tomáš Aq., nebo

volení poznávají Boha jako nekonečné dobro, a z toho poznání plyne nutně láska — nezbytně miluji to, co jest dobré, dokonalé, krásné. Z obojího pak, z poznání a lásky, plyne nevýslovné blaho, a toto jest podstata nebeské blaženosti. Touha po štěstí není egoismus, leda že by kdo hledal své štěstí „na cizí útraty". Tato touha jest od Tvůrce do lidské přirozenosti vložena; protože však bytost rozumem obdařená pravé a trvalé štěstí může najít jedině v Bohu, jest touha po štěstí t o u h a p o B o h u, nikoli sobecké uchvácení nějakého dobra na úkor bližního. Zdaž právě světci, kteří nejvíce po tomto „štěstí" toužili a o jeho dosažení se namáhali, nebyli pilni toho, aby se ho i jejich bližním dostalo, a to v míře co největší? Hledali Boha, pracovali pro Boha, konali dobré z ohledu na Boha, nejvyšší dobro, tedy z nejušlechtilejších pohnutek...

V nebi jest Bůh všecko ve všem (omnia in omnibus, Kol 3. 11) ... tam úplné nasycení a ukojení všech tužeb duše, proto úplný klid a úplné štěstí. Není, po čem by ještě toužili, čeho by se jim nedostávalo. Jejich blaho jim nezevšední, a není obavy, že by je o ně mohla připravit nehoda, neštěstí, zlomyslnost, vlastní provinění nebo čas, jenž na zemi ničí a boří vše. Když tolik (dobra) v žaláři, kolik v paláci? Aug.

K této podstatné blaženosti, jež plyne z poznání a milování Boha, se druží ještě podružná. Pomineme oslavu těla, jež bude mít podíl na blahu duše, protože spolu s ní pracovalo o dosažení věčné odměny, a zmíníme se o společenství svatých. Jak blaze mezi těmi, kteří nás milují, kteří mají stejné názory jako my, jsou oduševněni stejnými ideály... být obklopeni srdci, která se těší z našeho blaha, kde není závisti, žárlivosti, řevnivosti, nelásky... stýkat se s bytostmi, na nichž není nejmenší nedokonalosti, které stojí vysoce nad námi, a přece nás milují... Shledání s

---

láska, jak se domnívá Skotus, nebo obojí, jak soudí Suarez? Mínění se rozcházejí, každý se může držet sentence, které chce. Sv. Tomáš vždy zdůrazňuje více rozum, škola františkánská lásku, docela v duchu svého milého zakladatele.

těmi, s nimiž nás pojily svazky čisté lásky a čistého přátelství na zemi — co nebylo v tomto životě nezřízené neb smyslné, to nepomine za hrobem! Shledání s těmi, jimž jsme byli nápomocni v dosažení nebeského blaha a které s námi pojí pouto vděčnosti... shledání se světci, jež jsme zvláště uctívali, shledání s Neposkvrněnou Pannou, královnou našich srdcí...

Jaký div, že svatí, jsouce plni živé víry, dleli myšlenkami neustále v nebeské vlasti a po ní toužili! Zatím co my, tak příliš pozemští, si na nebe sotva kdy vzpomeneme, osvědčoval apoštol národů: „Toužím opustit tělesnou schránu a býti s Kristem," a sv. Ignác Antiošský, láskou planoucí serafín v lidském těle, (jeho láskou ke Kristu okouzlen Eneco [Iñigo] z Loyoly, autor exerciční knížky, přijal po svém obrácení jeho jméno), píše v listě odeslaném z cesty na mučednickou smrt: „Kéž bych již byl ve spárech dravců mně připravených! Jen aby se na mne vrhli a neučinili mi to, co jiným mučedníkům, jejichž těla se neodvážili dotknout! Ať na mne přijde oheň, kříž, šelmy, ať se na mne jediného shrnou všechna mučidla satanova, ať mi rozdrtí kosti, roztrhají údy, rozdrásají celé tělo, jen když si zasloužím dojíti Krista."

Tak mluvili, soudili, smýšleli světci. My?.. „Hynu nechutí na této zemi... Země jest jen most, abychom přešli přes vodu; jest jen půdou našim nohám. Na pokoj můžeme počítat teprve, až budeme doma, v otcovském domě." (Jan Vianney.) Ó duše, v tomto smrtelném životě bys měla mít takovou touhu po dosažení toho, pro co jsi stvořena, a takovou žalost, že tam ještě nejsi, a bázeň, abys tam došla, že bys neměla jiné radosti cítit leč z věcí, jež ti skýtají pomoc a naději šťastného dosažení cíle. (Aug.)

Světci ovšem nelitovali námah a nešetřili ničeho, jen aby si zajistili, pokud v moci lidské jest, věčné spojení s Bohem. „Andělé a sám Pán andělů jsou svědkové tvého boje." (Efr.) Kdo touží po vítězství, nezná bázně. (Petr Chrys.) Uvažujme, čím Římané pohrdli, co trpěli, že veškerou žádostivost přemohli, a to vše pro lidskou slávu, jíž se jim co mzdy za takové námahy (ctnosti) dostalo. Nechť i to nám napomáhá k potlačení pýchy! Kdyžtě přec ono město Boží, kde

jest nám věčné kralování slíbeno, tak vysoce stojí nad oním pozemským (Římem), jak vysoko se klene nebe nad zemí, nechať si nenamlouvají občané takové vlasti, že něco převelikého učinili, jestliže pro její dosažení něco dobrého vykonali nebo něco zlého podstoupili, zatím co oni (Římané) pro tuto pozemskou vlast již dosaženou tolik vykonali, tolik vytrpěli... (De Civ. Dei V. 17.) Co velkého na tom, jestliže pro onu věčnou a šťastnou vlast pohrdneme všemi rozkošemi tohoto světa, byť byly sebe vábnější, kdyžtě pro tuto časnou a pozemskou vlast Brutus i syny zabil, k čemuž nebeská vlast nikoho z nás nenutí? (Ib 18.)

Křesťan by měl netrpělivě očekávat chvíli svého odchodu odtud. Výroky světců jsme slyšeli... Toužíme po nebi i my? „Věříme ve věčný život jen teoreticky, prakticky však nikterak. Kdyby do shromáždění křesťanů zavítal anděl a ve jménu Božím jim slíbil, že zůstanou na zemi věčně, našli by se sotva dva z celého tisíce, kteří by zatoužili po něčem lepším a kteří by andělu z celého srdce neděkovali jako nejvítanějšímu poslu. Při tom mám na mysli zbožné křesťany. . . . Jaké to odpoutání od světa! Jaká to touha po nebi! A při tom tvrdíme, že Boha milujeme, a opakujeme denně: „Otče náš, jenž jsi na nebesích, přijď království tvé!" A zatím co naše rty praví: ‚Nechať k nám přijde království tvé,' šeptá srdce potají: ‚Kéž tvé království k nám nepřijde!' Opakuji: nedostává se nám víry... Bůh nás k sobě táhne jako rybář na udici rybku do výše z bahnité vody. Udice jest křest, vnadidlo jest Boží milosrdenství, jež se stalo v Ježíšovi viditelným a ve Svátosti naším pokrmem, člověčenství svaté, v němž se skrývá božství a věčný život. Bahnitá voda jest svět... Milý Spasiteli, učiň mne takovou rybkou, vyrvi mne světu a mně samému, měj slitování s mou pošetilostí. V Písmě svatém čtu: ‚Jsem cizincem na zemi.' Ale ne všichni mají právo opakovat toto slovo. Jenom ti tak mohou učinit, kteří se zbavili vší náklonnosti k marnostem a nadějím světa, kteří mohou říci: ‚Náš život, naše obcování jest v nebesích.' V srdcích, z nichž mizí láska k světu, zvěčňuje se láska ke Kristu, praví sv. Ambrož. P. Ravignan T. J. nazýval nebe svou domovinou, a když

mu v poslední nemoci sdělili, že jest nutno chystati se k rozloučení, sepjal ruce a zvolal: ‚Tím lépe, tím lépe.‘ Jsme poutníci, kteří z vyhnanství rychlíkem spěcháme do vlasti. Náš život jest cesta, jež rychle utíká, a bude-li jednou skončena, záleží málo na tom, trvala-li o několik hodin déle nebo kratčeji. Spěcháme k domovině. Každý den nás přivádí blíže k Bohu, otcovskému domu, věčnému míru a štěstí. Jdeme k Ježíši, a Ježíš jest při tom naše cesta. Jdeme k Ježíšovi skrze církev, kterou on řídí. Duch svatý nás vede, svatí nás volají, Královna svatých nás očekává. Nepřilněme srdcem k vozu, jenž nás do vlasti veze, byť byl sebe pohodlnější; snášejme bez reptání obtíže cesty, a mysleme na chvíli, kdy přistaneme v otčině...“ (Ségur, Jésus-Christ.)

Jak velké bude ono štěstí, kde nebude žádné zlo, kde nebude scházet žádné dobro, kde budeme jen Boha velebit, jenž bude všecko ve všem!... Tam budeme zakoušet pravou slávu, kde nebude chvála padělána ani omylem ani pochlebenstvím, tam pravou čest, jež nebude odepřena žádnému hodnému aniž prokazována nehodnému, avšak žádný nehodný se o ni nebude ucházeti tam, kam pouze hodný bude připuštěn. Tam pravý mír, kde nebudeme zakoušet nižádného protivenství ani od sebe ani od jiných. Odměnou ctnosti bude sám ten, jenž milost ke konání ctnosti udělil a jí sám sebe zaslíbil, nad něhož není nic vyššího ani lepšího... On sám bude cílem našich tužeb, na něhož bez konce budeme patřit, jehož bez přesycení milovat, bez únavy velebit. V onom městě bude duše všeho zla zbavena, vším dobrem naplněna, bez ustání požívajíc blaha věčných radostí, zapomene vin, zapomene trestů, nezapomene však svého vysvobození, takže by Osvoboditeli byla nevděčná... Ecce quod erit in fine sine fine... Aug., O městě Božím 22. 30.[2])

---

[2]) Témuž světci se připisuje (neprávem?) list (18. in Append.), v němž vypravuje, že se mu v noci svého skonání zjevil jeho „přítel, blahosl. Jeroným“ (s nímž míval bohoslovné spory, ty však nezmenšily jejich přátelství — na př. o hříchu prvotném: creatianis-

Andělé jsou nasycováni mannou božství bez skořápky, já se musím prozatím spokojit skořápkou svátosti... Ó věčný slunostoj, až se již nikdy nenakloní den k západu! Ó polední světlo, ó milost jara, ó krása léta, ó hojnost podzimu, ó klid a pokoj zimních večerů! (Bern.)

„On*) všude vládne, v nebi králem jesti,
tam jeho říš a jeho svaté sídlo;
ó blaze těm, jichž nohy vzhůru spějí..."
(Dante, Inf. 1.)

Vzhůru, duše moje, rozepni křídla svého poznání a uvažuj, jaké a jak veliké jest štěstí ono v nebesích. Mají-li dobra stvořená v sobě tolik rozkoše (že člověk mnohdy pro ně i život v sázku dá), uvažuj bedlivě, co rozkoše asi obsahuje ono nejvyšší dobro, jež v sobě pojímá sladkost věcí stvořených; ne takovou

---

mus et traducianismus), právě když se chystal psát pojednání o nebeské blaženosti, a řekl mu: „Myslíš, že do malé nádobky pojmeš celé moře? Ale spíš bys to dokázal, než bys pochopil jen částečku blaženosti a slávy, jíž vyvolení bez konce požívají..." Proto praví Aug.: „Spíš můžeme říci, co tam (v nebi) není než co tam jest..." Spěj tam bez lenosti a bez ustání! (Týž.) Blažený, kdo se snaží první dohonit, ubožák, jemuž se nechce ani posledních následovat. (Efr.) Cílem vítězství jest první cena; kdo dostane druhou, má útěchu, ale ne vítězství. (Tert.) Nejsi povolán k tomu, aby ses držel země, nýbrž aby sis opatřil nebe. Pohlížej k tomu, který tě vede, a neohlížej se zpět, odkud tě vede. Pravdivé jest, co slíbil: ale protože nedává hned, viklá se víra. (Aug.) Dáváš vždy přednost tomu, jenž více nabízí (skýtá): při koupi, při půjčce, při práci... Jen u Krista činíš výjimku, ačkoli dává více než všichni ostatní. Co běžíš k lidem žebrákům? K Bohu spěj! (Chrys.) Mzdu bys rád, a k dílu jsi leniv? Kdo nepracuje, nic nedostane! (Aug.)

*) Dante v první části své Commedia (pout peklem) nikdy nevyslovuje jména Bůh, Kristus, Maria, nýbrž vždy je opisuje.

sladkost, jakou jsme ve tvorech našli a zakusili, nýbrž o to vyšší, oč výše stojí Tvůrce nad tvorem. Je-li tak milý a krásný život stvořený, jaký asi jest život nestvořený, život bez konce? Blaží-li nás tolik moudrost pocházející z poznávání tvorstva, jak bude asi blažit Moudrost odvěká, jež to vše stvořila?

Tam budeme oplývat dary ducha i těla, kterých oko nevidělo ani ucho neslyšelo, o kterých se srdci lidskému nikdy nesnilo. Proč tedy, člověče ubohý, hledáš v těchto nesčetných věcech stvořených radosti pro tělo i pro duši? Miluj jediné nejvyšší blaho, v němž jsou všechny rozkoše obsaženy, a dostačí. Cokoli miluješ, tělo moje, po čemkoli toužíš, duše má, všecko najdeš tam. Těší-li tě krása, věz, že krásní budou spravedliví jako slunce. Těší-li tě svoboda a síla, jíž se nic opřít nemůže, věz, že podobni budou spravedliví andělům Božím. Jestliže dlouhý život si přeješ, tam bude věčnost bez konce, tam nasyceni budou v hojnosti domu Božího (Ž. 35, 9). Hudba-li tebe těší, tam budeš slyšet melodie kůrů andělských. Blaží-li tě přátelství, tam se budou všichni milovat v Bohu a pro Boha, tam bude všech jedna vůle a svornost úplná. Imponuje-li ti moc, naprosto v moci budeš tam mít svou vůli, jako Bůh má v moci vůli svou: neboť jako Bůh může vykonat vše, cokoli chce, tak vyvolení budou moci vykonat všecko, co budou chtít, protože nebudou chtít nic, co by se příčilo zákonu Božímu. Pakli čest a bohatství miluješ, Bůh věrné služebníky své nad mnohým ustanoví, ano syny Božími zváni budou, dědici Božími a spoludědici Kristovými. Těší-li tě bezpečnost, věz, že nikde není větší bezpečnosti a jistoty než tam, kde vědí, že nic je o jejich štěstí a o Boha nepřipraví.

Jaká radost však bude tam, kde tolik a takové dobro? Srdce lidské, srdce ubohé, srdce zakoušející strasti, ba jimi přímo zahrnuté, jak by ses těšilo, kdybys vším tím oplývalo, co jsi právě slyšelo? Zeptej se samo sebe, můžeš-li vůbec veškeré toto štěstí své pochopit. Tak budeš milovat Boha celým srdcem, celou myslí, celou duší, že ani celé srdce ani celá mysl ani celá duše tvá nestačí této lásce, a proto ani celé srdce, celá mysl, celá duše nestačí pojmout plnost

tohoto nebeského blaha. Tolik se budeš radovat, kolik budeš milovat, a tolik budeš milovat, kolik budeš Boha poznávat. Ale jak tě budou, Pane, vyvolení poznávat, jak tě budou milovat? Jistě ani oko nevidělo, ani ucho neslyšelo, ani na srdce lidské za tohoto pozemského života nevstoupilo, jak budeme tebe poznávat a milovat v onom životě. (Anselm, Prologus 24.)

Končíme rozjímání posledními slovy Písma svatého (Zj 21. a 22).

I viděl jsem město svaté, Jerusalem nový, sestupující od Boha s nebe, připravený jako snoubenku okrášlenou muži svému. A slyšel jsem hlas veliký s nebe řkoucí: „Aj, stánek Boží s lidmi, a bydliti bude s nimi, a oni budou lid jeho, a on, Bůh jejich, bude s nimi. A setře Bůh všelikou slzu s očí jejich, a smrti již nebude ani kvílení ani nářku, ani bolesti již napotom nebude, neboť první věci pominuly." I řekl sedící na trůdě: ‚Aj, všecko novým já učiním...' A nevejde do něho (nebeského Jerusalema) nic poskvrněného, žádná ohavnost a žádný lhář, nýbrž jenom ti, kdož v Beránkově knize života jsou zapsáni. ... A noci tam nebude, aniž budou potřebovat svíce nebo světla slunce, neboť Bůh Hospodin je osvěcovati bude a kralovati budou na věky věkův. Trůn Boží a Beránkův bude v něm, a služebníci jeho mu sloužiti budou, a tvář jeho viděti budou, a bude jméno jeho na čelích jejich. I řekl mi: „Slova tato jsou věrná a pravá. Aj, přijdu brzo. Blahoslavený, kdož zachovává slova proroctví knihy této. Kdo bezbožný jest, buď bezbožným ještě víc, a kdo nečistý, páchej nečistotu ještě, a kdo spravedlivý jest, konej spravedlnost ještě víc, a kdo svatý, posvěť se ještě. Aj, přijdu brzo a odplata má se mnou, abych odplatil jednomu každému podle skutků jeho. Já jsem Alfa a Omega, začátek a konec, první a poslední. Blahoslavení, kdož zachovávají přikázání jeho, aby měli přístup ke stromu života... Já jsem kořen a rod Davidův, jasná hvězda ranní. Duch a snoubenka (= církev) volají: ‚Přijď.' Kdo žízní, nechť přijde, a kdokoli touží, obdrží vody života zdarma. Kdož osvědčuje věci tyto, praví: ‚Ano, přijdu brzo.' Amen." Přijď tedy, Pane Ježíši. Milost Pána našeho Ježíše Krista budiž se všemi vámi. Amen.

Dodatky.

O zákoně a svobodě vůle jakož i trestu za hřích má hlubokou úvahu Tertullián. Marcion popíral svobodu vůle (po něm Luther, pak novověká filosofie), jakož i věčné tresty, poněvadž Bůh jest „příliš dobrotivý" než aby koho zavrhl (moderní racionalistická filosofie, pokud Boha uznává, mluví stejně!). Velký apologeta starokřesťanský mu odpovídá (Adv. M. II.): „Adam byl tedy (podle tebe) kacíř, protože svůj hřích spáchal svobodnou volbou svou a nikoli determinován od Boha; vyznal (totiž), že se dal svést, nezapřel svůdkyni... byl náramně tupý kacíř: neposlechl Boha, a přece ho nevinil ani nekáral (jakožto původce svého hříchu). Věz tedy: **...zákon,** jejž obviňuješ, **udělila** (člověku) **božská dobrota,** pečujíc o člověka (radíc...), aby Boha se držel. (Nebýt zákona) nebylo by zřejmo, že člověk jest svoboden, nýbrž zdál by se být opovrženým, na roveň postaven služebníkům svým, ostatním živočichům, kteří s Bohem spojeni nejsou a mají „svobodu" proto, že Bůh jich za nic nepokládal, zákon jim nedav. Jedině člověk se může honosit, že sám byl uznán za hodna obdržet od Boha zákon; on, tvor rozumný, schopen přemýšlení a vědění, jest v patřičných mezích udržován rozumovou svobodou, jsa podřízen tomu, jenž vše ostatní jemu podřídil. Aby tím lépe daný zákon zachovával, připojila božská dobrota i radu: „Kteréhokoli dne jísti budete, smrtí umřete." V nevýslovné blahovolnosti ukázala (Boží dobrota), kam by vedlo přestoupení, aby neznalost nebezpečí nepodporovala nedbalost poslušnosti (aby Adam, nejsa si vědom nebezpečí, nebyl nedbalý v poslušenství)... Ten pak, jenž trest předpověděl, ukázal tím, že nechce, aby mu člověk propadl... (Podobně Aug.: „Tak Bůh člověka **obdařil** svobodnou vůlí, že ho při tom **řídil** přikázáním [aby jí člověk neužíval špatně!] a hrozil trestem [aby se chránil jí zneužít!]." Enchir.)

Vidím tedy, že člověk byl od Boha stvořen, maje ve svých rukou i svoji svobodnou vůli i svou moc. Nepozoruji v něm žádnou větší (přirozenou) přednost, jež by ho činila více obrazem a podobenstvím Boha,

než tento stav (svobody vůle). Že byl naprosto svoboden, dotvrdil i zákon sám, tehdy člověku od Boha daný. Nemohl by dát zákon tomu, jenž neměl ve své moci, aby ho byl poslušen, aniž mohl hrozit smrtí za přestoupení, kdyby též pohrdnutí zákona nebylo vinou svobodné vůle člověka.

Veškerá svoboda vůle byla člověku dána pro obojí stránku: aby i dobré dobrovolně plnil, i zlého dobrovolně se vystříhal.

Zákon, jenž byl ustanoven, nevylučoval svobodu, nýbrž ji dokazoval, a to tím, že (člověk ji osvědčí, an) dobrovolně se mu podrobí nebo dobrovolně se přestoupení vystříhá.

Jestliže tedy Bůh jednou člověku moc a svobodu vůle udělil, což Boha docela důstojno a hodno bylo, plynulo z toho, aby Bůh ponechal člověku volnost, jemu jednou udělenou, t. j. aby se zdržoval zasahovat svou vyšší mocí, jíž by mohl zabránit, aby člověk zle užívaje své svobody do nebezpečí neupadl. Kdyby Bůh pokaždé zakročil, zrušil by svobodu vůle, kterou mu jednou pro vždy z rozumných důvodů a z dobrotivosti své udělil... sám sebe by vinil z pochybení: buďto by byl pochybil, svobodu člověka dávaje, nebo by chyboval, zase mu ji odnímaje.

Bůh stvořil člověka ne pouze, aby byl živ, nýbrž aby **řádně** (dobře) byl živ. Aby byl živ, udělil mu, učiniv ho duší živou; aby řádně byl živ, ustanovil mu, uloživ mu poslušenství zákona.

Jako Bůh udělil člověku život, tak člověk si přivodil smrt, a to nikoli (z pouhé) slabosti aniž z nevědomosti, aby nemohl vinu svádět na Tvůrce. Neboť třebaže to byl (padlý) anděl, jenž ho svedl, přece byl svobodný a svémocný ten, jenž se svésti dal, obraz a podobenství Boží, a (svobodou vůle) silnější nad anděla...

Svoboda vůle nesmí vinu svalovat na toho, od něhož byla dána, nýbrž na toho, jenž jí neužil, jak jí užívat měl...

Až ke hříchu člověka byl Bůh od počátku dobrý, potom teprv soudce přísný. Ihned (po hříchu) zemi zlořečil, ale před tím jí dobrořečil; ihned trní a hloží, ale před tím traviny a stromy; ihned chléb v potu

tváře, ale před tím bez práce s každého stromu; potom člověk se vrací do země, ale před tím ze země vzat; potom k smrti, ale před tím k životu. Napřed byla zjevena dobrota Boha podle jeho přirozenosti, potom jeho přísnost podle (jeho spravedlivé) pře.

Dobrotivost Boží se odvažuje podle zásluh každého: hodným nabízena, nehodným odepřena, nevděčným odňata...

(Lib. I.) Slyšte, hříšníci, i vy, kteří jimi ještě nejste, abyste jimi mohli být! Bůh byl (od Marciona) shledán hodnějším! Ani není hříchem urážen ani se nehněvá ani netrestá. Žádný oheň v pekle neroznítil, pouze dobrý jest. Zakazuje sice hřešit, ale jen na papíře. Na vás záleží, chcete-li ho být poslušni. Nechce, aby se ho kdo bál. Co (vášni) lichotivější než vědomí, že hřích není trestán? Proč byste se tedy nevrhli v náruč neřestem? (Jiný: „Nikdo ať není špatný, protože Bůh je dobrý, a ať nezamýšlí často hřešit, protože často jest mu odpuštěno. Ostatně s odpuštěním bude brzo konec, nebude-li hřešení mít konec...“)

Tert. oslovuje katechumeny (De poen.): „Nenamlouvej si, že je ti dovoleno hřešit proto, že patříš k začátečníkům. Ve křtu jsme obmyti ne proto, **abychom** přestali hřešit, nýbrž, **protože** jsme již přestali hřešit. Kdo teprve po křtu zanechává hříchu, halí se v roucho mravní čistoty ne dobrovolně, nýbrž z přinucení. Kdo stojí mravně výš: ten, jenž zlý být nesmí, či ten, jenž zlý být nechce? Ten, jemuž přikázáno, aby se přestupků varoval, či ten, jenž se jich varuje dobrovolně? Pak ale nevím, zda takový není po křtu více zarmoucen proto, že již hřešiti nesmí, než rozradostněn, že hříchům unikl...“ Avšak sv. Bernardin Sienský by k tomu poznamenal: „Kéž by byli alespoň takoví...“ Měl by pravdu — dnes platí o nejednom „obráceném“ slovo Ambrožovo: „Manichejcem jsi přestal být, ale synem církve jsi se ještě nestal.“ Člověk někdy pro zvrácenou mysl svou bojí se porozumět tomu, co Písmo praví, aby nebyl nucen skutkem konat, čemu porozuměl. (Aug.) Ne proto, že jest věc nesnadná, si netroufáme, ale protože si netroufáme, jest (připadá) nám nesnadnou. (Sen.) Třebaže se pravda do očí vtírá, milují a chrání lidé blud; ne-

chtějí se napravit, a pokládají za čestnější tvrdošíjně setrvat v tom, co špatně začali, než se obrátit. (Týž.)

Cokoli zlého člověk koná, pro všechno najde pláštíček ctnosti, ne-li jiný, alespoň ten, že „to dobře myslil". Dá ti špatnou radu, pomluví tě, křivě tě obžaluje nebo křivě svědčí... Vlk v bajce nahlíží do chýše a vidí pastýře vesele hodovat... ukradli ze stáda telátko! „Jaký povyk by asi povstal, kdybych já to udělal!" Mnozí se pokládají za čisté zlato; nezávidím jim, ale připomínám, že zlato bude jednou ve výhni zkušeno. (Ambr.) Zlého, jež ukryto pod rouškou dobra, se nechráníme, protože ho nepoznáváme. (Chrys.) Tak hloupý není hřích, aby neuměl své údy zdobit ctnosti zástěrou... (Shak.) Ale týž praví: „O zlé svědomí, to bude mluvit vždycky, byť vymřely i všechny zákoníky!" Je sice pravda, že „vládcové jsou bozi na zemi, a zákonem jich činy; kdo Jovišovi bude čítat viny?" (Týž.) Ale věčný zákon nečiní rozdílu mezi králem a otrokem.

Scheeben praví asi toto: „Hřích (culpa, Verschuldung) jest přechodný akt; vina (reatus, Schuld) z něho plynoucí jest trvalá, quasi „dluh", jenž trvá stále, dokud není zaplacen — ať je dlužník zaplacení schopen či nic." Nebyl-li s to zaplatit, propadl ustavičnému trestu (žaláři, otroctví — věřiteli patřil jeho majetek — jeho tělo, práce, síly atd....)

Ke str. 147 podotýkáme: Co tam onen král prohlašoval za dovolené sobě, pokládají dnes jistí vzdělavatelé mládeže za dovolené každému; nuže, nechť si přečtou 40. proposici zavrženou od Alexandra VII. jako blud: „Jest dovoleno hájit mínění, že políbení, jež si dovolují (osoby různého pohlaví) **k vůli tělesné a smyslné rozkoši,** jest pouze lehký hřích, je-li vyloučeno nebezpečí dalšího těžkého hříchu (svolení v další těžký hřích)." Apoštolská stolice tedy prohlašuje za těžký hřích, co jistí prohlašují za dovolené! Podtrhujeme podstatná slova: „Jde-li jim o tělesnou a smyslnou rozkoš." Ale i když toho není, takže těžký hřích vyloučen, je tu nebezpečí, že dříve nebo později k tomu dojde, oddává-li se kdo této věci přílišně... Každý, kdo měl s dušemi co dělat, to dotvrdí!

Str. 564. doslova: Qui mange du pape, en crève.

Ke kapitole III.

Vím, že někteří katoličtí autoři nepokládají teleologický důkaz za apodiktický a stoprocentně přesvědčivý. Nesouhlasím — Zdá se mi, že propadají témuž bludu jako odpůrci: domnívají se, že dokázat něco **filosoficky** znamená totéž, co dokázat **matematicky**, evidentně, jak na př. větu: „Obsah úhlů čtverce = 360^0." Není-li „filosofické" soudit z účinku na příčinu a tudíž i z pořádku na pořadatele, pak věru nevím, co by se ještě „filosofickým" nazvat dalo — snad skeptické pochybování o všem. Ostatně, je-li přec někdo přesvědčen, že by vesmír a jeho řád náhodným seskupením atomů vzniknouti mohl, pak zbývá ještě otázka, odkud se vzal životní princip (rostlin, živočišstva, člověka, t. j. duše). Zde jest všemohoucí náhoda v koncích, protože životní princip jest nehmotný a nevznikne náhodou „příznivým seskupením atomů". I kdyby v laboratoři vyrobili z anorganické látky lidské tělo, měli by jen mrtvolu, v nejpříznivějším případě mumii — kdyby držela déle pohromadě — ale živé tělo? Toho jsou si odpůrci dobře vědomi, a proto — vidouce, že není jiného východiska — popírají existenci nehmotného životního principu, jak o nich už sv. Atanáš předvídal.

Ale teď k poznámce na str. 67. Pravděpodobnost, že deset kostek desetkráte za sebou vržených dá vždy samé šestky, je tam udána na $1/65.10^{76}$. Co znamená toto číslo? Mysli si, že celý galaktický systém (celý prostor od nás až k Mléčné dráze nahoru a dolů) jest naplněn makovými zrny, a ty při každém pokusu, jejž vteřinu co vteřinu opětuješ, jedno zrnko odejmeš — kolik ti jich zbude, až se ti pokus po prvé podaří? Můj drahý, vyprázdníš celý prostor, naplníš a zase vyprázdníš, po druhé, po třetí, po desáté... a stále bezvýsledně pokus s kostkami opakuješ — 100.000 kráte jej naplníš, než se ti pokus zdaří!

Nebo: sto koulí, čtvrtina z nich bílé, ostatní černé. Pravděpodobnost, že při vytažení 25 koulí budou všechny bílé = $1/2425.10^{20}$; 242500 trilionů vteřin uplyne za 7685 bilionů let! Tedy čirá nemožnost! Že se pokus podaří desetkrát za sebou, $p = 1/7.\ 10^{233}$.

Nebo: latinský text andělského pozdravu (Ave Maria... mortis nostrae), 155 písmen. Že z nich „náhodou“ sestavím celé Ave, p = $1/60685.10^{162}$. Zde selže naše přirovnání s prostorem Mléčné dráhy plným makových zrn docela. Triliony takových prostorů by nestačily! Nevypočitatelné a nevyslovitelné číslo... A při tom předpokládáme, že pokusy činí inteligentní bytost. Odpůrci však prohlašují za původce řádu ve světě slepé přírodní síly... to znamená: vysyp oněch 155 písmen na zemi a ponech větru, aby z nich sestavil andělský pozdrav. Jest nikoli pravděpodobno, nýbrž jisto, že i srovnané rozmete do všech úhlů světa, ne že je uspořádá. A v přírodě jest více než 155 atomů! Nejde o to, aby byly **jednou** přechodně seskupeny v příznivém poměru, nýbrž **trvale...** týž zjev se opakuje ne desetkrát za sebou, jako v našich příkladech, nýbrž stále a stále.. Jediný zákon, v přírodních zjevech konstatovaný, by dostačil, aby dokázal: „Zde jest náhoda vyloučena“ — jediný zákon by stačil, aby dokázal existenci inteligentního původce řádu i světa, byť krom něho byl všude chaos, tak jako v moři rozmetaných kamenů na rozlehlé poušti dostačí několik rozestavených do kruhu, aby dosvědčily přítomnost pořádající ruky lidské. V Bürgelově astronomii čtu cosi o rýhách na Marsu: „...jsou důkazem, že tam existují bytosti rozumem nadané, neboť síly přírodní působí **slepě** a nejsou s to vytvořit tak pravidelných obrazců.“ O něco dále v kapitole o spirálních mlhovinách píše týž: „Zde lze pozorovat **pořádající ruku přírody,** jež z beztvárné chaotické mlhoviny vytvořila...“ Kdyby jen chtěli důsledně myslit!

Snáze lze pochopit jiné přirovnání. Mysli si, že máš před sebou tolik pušek, kolik zrn maku se vejde do pytle. Všechny jsou ostře nabité, jen jedna na slepo, a ty máš namátkou jednu z nich vzít a proti sobě vypálit. Je pravděpodobno, že vytáhneš tu „pravou“? Možné to jest, ale pravděpodobné? A dejme tomu, že by se ti to podařilo: pak je to čirá náhoda. V přírodě však vládne **řád,** zákony — to znamená: den co den musíš do té ohromné hromady sáhnout.... Je pravděpodobno, že po celý život vy-

táhneš vždy „náhodou“ onu nenabitou pušku? Každý ti řekne: „Toť holá nemožnost.“ Nemusila by být ani tak velká hromada, stačily by dvě, jedna nabitá a druhá nenabitá. Kdo by měl chuť při této pravděpodobnosti ($p = 1/2$) pokusu se odvážit? A kdyby ušel zdráv, podařilo by se mu opětovat tento pokus se dvěma puškami od Nového roku do Silvestra a zůstat bez pohromy? ($p = 1/75153 \cdot 10^{105}$). Myslím, že by se nedočkal zdráv ani Tří králů. Nuže: spíše by všichni tvoji bližní, co jich na zemi jest, zůstali při každodenním pokusu s onou hromadou pušek bez pohromy celý život, než aby náhodou vznikla a **trvala** jediná molekula bílkoviny nebo příznivé seskupení vesmíru. Ať ti to nějaký matematik přepočte, nevěříš-li! Kdyby šlo o život, nikdo by ho nedal v sázku při jediném pokusu s dvěma puškami — nám však jde o věčný život! O takovou pravděpodobnost opírat svou věčnost...

Házíme rádi velkými čísly a nemáme tušení, co obsahují. Řekni žáčkovi, ať napíše největší číslo, jež možno třemi číslicemi napsat, a napíše 999. Student napíše 9^{99}. Víš, co znamená toto číslo, jež tak nevinně vypadá? Rovná se přibližně hodnotě $29512 \cdot 10^{90}$. Kdybys měl tolik zrn maku, naplnil bys jimi pět tisíc trilionů prostorů Mléčné dráhy! A což, kdybych k mocniteli 99 připsal faktoriál!

Za mých studentských let pořádaly kdesi „pokrokové“ dámy sjezd, a na jejich žádost okrášlil slavný tehdy (dnes zapomenutý) básník nevěrec jejich sjezd krátkou vzletnou básní. Za bouřlivého potlesku předčítána, po sjezdu uveřejněna, a smích se rozléhal po naší vlasti. Bystré oko čtenářů objevilo, že báseň jest akrostich — začáteční písmena veršů dala dohromady slova: „Naučte se vařit.“ Nepamatuji se, že by byl někdo tvrdil: „Jaký div, když mezi miliony básní jedenkráte náhodou mimo vůli veršovce...“

Hlavní bod našeho důkazu jest **zákonitá stálost** přírodních zjevů. Počet provděpodobnosti lze nazvat počtem **náhodnosti** — uplatňuje se tam, kde jest skutečně náhodnost ($p = 1/2$, $1/3$, $1/10$, $1/50$ atd.). Kde se však tentýž jev opakuje s důslednou nezměnitelnou stálostí, tam počet „náhodnosti“ svědčí sám,

že o náhodě nemůže být řeči: $p = 1/\infty = 0$, tedy náhoda naprosto vyloučena.

Ostatní důkazy existence Boží jsem pominul. Jednak se dají uvést na kosmologický nebo teleologický, na př. kinesiologický, z pohybu, nebo souvisí s morálním (kap. IX.), na př. eudaimonologický (touha po štěstí, neukojitelná věcmi stvořenými, viz II. kap. 1), nebo se mi nezdají být přesvědčivé, na př. ethnologický, třebaže výteční theologové ho mají. („Všechno lidstvo, vždy a všude bylo a jest přesvědčeno o existenci božstva; avšak toto všeobecné přesvědčení, kde smyslový klam jest vyloučen — ptolomejský systém! — musí mít nějaký reelní podklad a důvod....") Koho by zajímal, nechť si jej vyhledá v odborné literatuře. Hluboce jej pojal Scheeben. — Důkaz ontologický (jediný aprioristický) jest pochybený. Jeho první premissa zní: „Bytost nutná jest možná." Tato věta obsahuje kontradikci: co jest **pouze** možné, nemůže být zároveň **nutné;** o matematické pravdě $2 \times 2 = 4$ nelze říci, že jest možná.

Ke str. 20nn podotýkám, že jsem z ohledu na praktický účel knihy se postavil na stanovisko nynější vědy. Kdyby však zákon entropie byl novými objevy otřesen nebo snad i zamítnut, není tím otřesen nebo dokonce vyvrácen kosmologický důkaz — prostě proto, že se o zákon entropie neopírá, nýbrž ho jen užívá jako posílení a dotvrzení svých vývodů.

Ke str. 32. Rozdíl mezi přírodou organickou a anorganickou... Prof. Mareš: „Živá hmota jest chemickému rozboru pomocí dosavadních metod docela nepřístupná. Nejslabší činidlo lučebné, voda, ji porušuje a umrtvuje (o kyselinách ani nemluvě). Chemicky má živá bílkovina jinou stavbu než po smrti. Mezi živou a mrtvou hmotou není rozdílu co do prvků: hmota táž, energie táž... Ale i kdyby se podařilo sestrojit uměle živou hmotu, zázrak života by tím nebyl překonán: scházela by ještě podstatná známka a vlastnost života, schopnost asimilační... Mezi sestrojením mrtvé bílkoviny a živé jest daleký krok, mezi oběma jest hranice dělící život a smrt... Organické látky se nevyskytují nikde v přírodě krom živých těl..."

Rejstřík.

(Z autorů uvádíme jen ty, z nichž vzaty delší citáty nebo o nichž zevrubněji pojednáno.)

A

Abaelard 408
Alanus de Insulis 406
Albert Vel. 399n
Alžběta Angl. 228
Anselm 654nn
Antinomismus 147, 516n
Apokalypse 647
Aseita 8n
Atanáš 31, 58, 120n
Augustin 56, 97, 168nn, 189n, 208, 216, 259, 261, 348, 351, 426nn, 458, 538n, 642n, 644
Autonomie vůle 147n
Autorita 166n, 517, 520[7], 549
Avila 448, 450n

B

Baco (Roger) 400
Bernardin Sienský 186[8]
Biřmování 593
Bludaři 154, 491, 526nn, 532n, 582
Bohopocta 479 nn
Bonaventura 30, 609nn
Bůh: poznání rozumem 13[7]; ve světle slávy 638nn, velikost B. 70nn viz Tvůrce, Moudrost
Buridan 107

C

Cařihrad, pád 213nn
Casaubonus 403
Cíl viz účel, účelnost
Cíl člověka 127nn
Církev 329, 362, 424, 502n, 509nn,
apoštolská 543nn
autorita 517 nn, 531
jedna a jednotná 154, 511, 528, 532, 546
katolická 554
nepomíjejícnost 562nn
samospasitelná 514n
společnost 513n, dokonalá 534, nadpřirozená 514
svatá 550
závazná 513, 515
Cudnost 199nn
Cuvier 429 pozn.
Cyprián 89, 566

Č

Čarodějství 401
Čistota 159n; viz Nesesmilníš
Člověk 106, 122nn, 126n; sám v sobě dobrý 191nn, 195

D

Dante 267, 334, 412, 645
Darvinismus 34 pozn., 54, 204
Dělnická otázka 506
Desatero 162nn
Determinismus 40
Dobro 155nn
Dogma 627
Dokonalost 137, 636n

Donoso Cortéz 497n
Duchovní život 91
Důkaz, dokazovat 5[1]
Duše 102nn, 105[1], 108nn 118nn, 130
Dvojice, tři dv. 275

E

Efrém 261, 271
Empirie: jednostranná 17n, ve středověku 403
Empirismus 40
Entropie 20n
Eolithy 46 pozn.
Eucharistie 592n, 608n, 628nn
Evidentní pravdy 5nn

F

Filosofie 16
Firdusi 253
Förster 102
Francé 59nn, 84
Freud 488
Frohschammer 416

G

Generatio aequivoca 32
Goethe 588
Guibert de Nogent 41
Guizot 415

H

Haeckel 36, 62, 320
Harmonie 47[4]
Harnak 418
Hegel 525
Helmholtz 34
Hilarius 584
Hmota: odkud? 16; věčná? 16, 29n; podstata 85
Hřích 184nn, 614; dědičný 191nn, 613; lehký 273; v dějinách 209; zbožnění hříchu 193 nn
Hugo a S. V. 409n
Hus 220n, 356
Huxley 37
Hvězdy, říše hvězd 71 nn

Ch

Chrám 621
Chrysostom 556, 565

I

Ignác Ant. 582, 642
Indiferentismus 40
Isidor Sevilský 351

J

Jan Zlatoústý 556, 565
Jerusalem, vyvrácení 209 nn
Jindřich VIII., 225 nn
Jindřich z Gentu 397, 398

K

Kalvín 223
Kant 40 n
Karel Vel. 407, 413 n
Kelsos 564
Kláštery 411 nn
Kněžský úřad církve 533
Kněžstvo 481 nn, 598
Konfese 510
Kosmologický důkaz 16nn
Krádež 160, 164
Královský úřad církve 534 n
Krásno 47 nn
Kristus 279 nn, 602 n, 615 n
Krůpěj (svět vodní krůpěje) 79 nn

Křest 590 nn
Křesťanství 140, 490 nn, 501; reformovat 490 nn, 510 nn, 542; rozšíření 555
Kříž 612
Kult 479 nn

L

Lacordaire 249, 541, 557
Láska 155
Laxismus 273
Lev Vel. 429
Lež 100, 165 n
Lítost 243 n
Liturgie 362 n
Luther 147, 196, 221 n, 254, 368

M

Macaulay 567
Magisterium církve viz úřad
Malachiáš 623
Mandeville 197
Manželství 588 nn
Massillon 98, 188[9]
Materialismus 36 nn
Mendel 33
Milost 137
Mivart 365 pozn.
Modlitba 88 nn, 493 n
Morálka v. Mravnost; laická 153
Morální důkaz existence Boží 174 n
Moudrost Boží 142; kniha M. 489
Mravní formule 157
Mravnost 152 nn, 205 nn; bez Boha 495 n
Mše sv. 363, 480, 615 nn, 633 n

N

Náboženství:
cit či v rozumu? 466 n
co jest 460, 461 nn
objektivní 341 nn
pravé 463
„přirozené" 464[4]
původ 487
vliv na život a mravnost 470 nn
závaznost 466 nn
zbytečné? 494 nn
Nadpřirozené pojímání 439 nn, 445 nn
Nadpřirozený řád 131 nn
Náhoda 62 nn
Nebe 635 nn
Nečistota viz Nesesmilníš
Nekonečná řada 24 pozn., 25 nn
Neomylnost 536 nn
Nepokradeš 160, 164
Neposkvrněné Početí, spor 405
Nepožádáš 159, 164
Nepromluvíš křivého svědectví 160, 165 n
Nesesmilníš 202, 229 n, 255, 651
Neuburger 398 nn
Nevěra 92, 114 n, 327[9], 404
Nevezmeš jména Božího nadarmo 167 n
Nietzsche 495[2]

O

Oběť viz Kříž, Mše sv.
Očistná cesta 265
Odevzdanost do vůle Boží 443 n
Odpovědnost 254 n
Oltář 622

Onno Klopp 502
Optatus z Mileve 561, 580 nn
Origenes 352 n, 524, 564
Ospravedlnění 241 pozn.
Otroctví 502 nn

P

Page 364 pozn.
Panspermie 34 n
Peklo 188
Pesch Til. 59, 117, 460
Petr Celský 405
Petr Lombardský 408
Pico de Mirandola 404, 413
Písmo sv.: krása 361; Luther 355[1]; bludaři 526 nn
Podmíněné a podmínka 29, 56 nn
Pokání 238 nn, 258
Pokrok 8, 205
Polovičatost 273
Pořádek viz Řád
Positivismus 17, 39
Poslední pomazání 596 n
Poznání: smyslové 17[2], 317, 329 nn; rozumové 317; tři zdroje poznání 317 nn; sebe 239 n
Pravda 343
Pravděpodobnost 65 nn, 652
Právo 557[3]
Protestantismus 180, 355[1], 504 n, 559; a věda 368, 403; a umění 403 n; a církev 516; a rozkolníci 544; a mše sv. 620 n
Prozřetelnost Boží 451 nn
První zásady logiky 5 nn
Předsevzetí 245 n
Přemáhání viz Sebezápor
Příčina: zákon příčinnosti 10 nn, 23; první příčina všeho 16
Přirozenost lidská viz Člověk
Psychoanalysa 488*

R

Raymundus Lullus 400
Reinke 15, 33
Revoluce franc. 231, 497
Robin 571
Roger Baco 400
Rutot 46 pozn.

Ř

Řád 42 n, 45, 56; fysický 153 n, mravní 154
Řada nekonečná 25
Řehoř Nazianský 260
Řehoř Nyssenský 101

S

Sacco di Roma 571*
Salisbury 400, 413
Salvian 451, 457
Samoplození 32
Scaliger 403
Sebeklam 269 nn
Sebepoznání 239 n
Sebezápor 177, 253 nn
Ségur 643 n
Sekty viz Bludaři
Sensualismus 40
Scholastika 402
Schopenhauer 24, 28, 38, 104
Silvestr II. 409
Sirach 456
Skepticismus 6 pozn.
Skotus: Duns S. 411, S. Erigena 406

Smrt 203 n
Smyslnost 39, 202
Soběstačnost 92 n
Spencer 28
Společnost bez Boha 234 nn, 496 nn
Středověk a věda 393 nn; a tolerance 404
Stud 199 nn
Stvoření 28, 30 n
Subjektivismus 149 n
Svatopluk 218
Svatost 550
Svátosti 587 nn
a bludaři 604
a církev 603, 661
a Kristus 602 n, 661
a lidstvo 605
a milost 600 nn
krása 588 nn, 607 nn
působnost 606 nn
tajemnost 602[2]
Svátost oltářní viz Eucharistie
Svědomí 149[5], 172 nn
Svoboda 157 n, 179 nn;
Tvůrce při stvoření 69, 142[1]
vůle 106 pozn., 178 n, 180 nn, 637, 648 nn
vykoupeného člověka 135 n

T

Tajemství 332 nn
Teleologický důkaz 42 nn
Tělesnost 39, 202
Tertullián 351 n 525 nn, 529 n, 574 nn, 648 n
Theodor „nevěrec" 148
Theologie: věda 388 n
schopna pokroku 388 nn
Tolerance 404 n, 547
Tomáš Aq. 409, 611[8], 619[3]
Tomáš ze Štítného 407
Tradice 529, 545 n
Tragedie 267
Trojice nejsv. 629 nn
Tři dvojice 275
Tvor a Tvůrce 90 nn 123 nn

U

Účel 52
Účelnost 50 nn, 61 nn
Účinek 12
Učitelský úřad viz Úřad
Ulrici 22[6], 23[7], 29
Umění 201
Úřad církve: kněžský 533, královský 534 n, učitelský 154, 523 nn, 532
Utrpení 264, 391, 499

V

Vandalové 217 nn
Vášeň 163 nn, 475
Věda:
a bludaři 367 nn
a církev 393, 415 n
a středověk 393 nn
a víra 364 nn, 378
rozpor? 365 nn, 372, 383 nn
definice 11
falešná 15[1], 375, 398
meze vědy 374 nn
nejistota 380 nn, 385
větší je víra 379 nn
Vincenc Lirinský 346, 527*, 583
Víra:
a činnost 438
a praxe (život) 339, 359 n; viz živá víra

a učenci 365 n
a utrpení 391 n
a věda viz věda
a vědomost 318
definice 317 nn
důstojná člověka 331
hrdost 339
jistota 380 nn, 387 nn
krása 354 nn
námitky 419 nn
nauka 354 nn
neproměnná 388 n
neznalost 357 nn
ovoce víry 443 nn, 448
pochybování 359 pozn.
pokrok? 388 nn
povolání 347
rozumná 316
slepá? 322 nn
stálá 388 nn
starobylá 335
světlo víry a světlo slávy 638
úkon rozumu 323
věrohodnost 322
živá 433 nn
Virchow 104
Vitalisté 108, 665
Viviani 153[9]
Vláda 504, 505 n
Vlastnictví soukr. 160
Vlažnost 256[7]
Vtělení 629 nn
Vykoupení 614
Vývoj 128 n
Weiss Alb. 267, 462[3], 510
Wikleff 219, 356

Z

Zákon 42, 143, 171
Zákon Boží (mravní) 144 nn, 154, 157, 171 nn, 648
Zákony přírodní 10[5], 43nn
Zázrak 324[7]
Zjevení 340, 343 nn
Zjevení sv. Jana 647
Zlo 120, 202
Zmrtvýchvstání Páně 308
Zpověď 246 nn, 482, 594
Zvíře 109 nn

Ž

Žádostivost v. Nepožádáš
Život: odkud? 31 nn; na zemi přestane 21[5], 22, 665.

Na straně 603 vypadl tento odstavec:

Tím, že církev nás posvěcuje a nám milosti udílí skrze svátosti, uvědomuje si, že není docela samostatná, nýbrž vázána na vůli a slovo Kristovo. Tyto úkony nejsou spontánní projevy ducha církve, nýbrž svobodně zvoleny vůlí Vykupitelovou. V tomto morálním spojení s Kristem, hlavou církve a zdrojem vší milosti, vidí a poznává církev svou důstojnost. Duch Kristův ji oduševňuje, a ona své spojení s ním osvědčuje tím, že při zprostředkování milostí užívá obřadů a úkonů, jež předepsal a určil on. Svátosti jsou více než pouhý symbol a formule, jsou nositelé ducha Kristova.

Obsah.

I. **První hodina křesťanské filosofie** . . 5
II. **Blázen praví v srdci svém: „Není Boha“** 15
Dodatky 31
III. **Otaž se ptactva nebeského, a oznámí tobě** 42
A) Zákon a řád. 42. — B) Účelnost. 50. — C) Důsledky. 56.
IV. **Veliký jest Hospodin náš** 70
V. **Klíč k nebeským pokladům** 88
VI. **Učinil Hospodin Bůh člověka z prachu země a vdechl ve tvář jeho duši živou** 102
A) Jen hmota! 103. — B) Důsledky... 113. — C) Druhý tábor. 117.
Tvůrce a tvor. — A) Rekapitulace. 122. — B) Přechod. 128. — C) Řád přirozený. 131.
VII. **Úvaha o věčném zákoně** 142
A) Vůle Boží či vůle moje? 142. — B) Zase dva tábory... 152. — C) Povýšení či snížení člověka? 157.
VIII. **Zákoník mravního řádu** 162
IX. **Zákon do srdce vepsaný** 171
X. **Přestoupení věčného zákona** 177
A) Zákon a svoboda vůle. 177. — B) Zákon a jeho přestoupení. 184.
XI. **Zřídlo vší zkázy** 191
A) Opět dva tábory. 191. — B) Pravda uprostřed! 198. — C) Několik otázek. 201.
XII. **Po stopách zlého činu** 209
XIII. **Návrat** 237
A) Pokání vůle — lítost a předsevzetí. 239. — B) Pokání slova — sv. zpověď. 246. — C) Pokání činu — dostiučinění. 252.
Úvaha o třech dvojicích. 269.
XIV. **Ve škole Kristově** 279
A) Dětství Kristovo. 279. — B) První

rok veřejného působení Páně. 282. — C) Druhý rok. 289. — D) Třetí rok. 297. — E) Svatý týden. 304.
XV. **U hrobu Kristova** 308
XVI. **Oblohy a země krása zhyne, slovo Syna tvého nepomine** 315
A) Jest víra rozumná? 316. — B) Jest každá víra a zvláště víra v Boha slepá? 322. — C) Jest víra člověka důstojná? 331.
XVII. **Svědectví dějin** 335
XVIII. **Pane, nauč mne cestám zákona tvého!** 340
XIX. **Vím, komu jsem uvěřil** 354
XX. **Věda či víra?** 364
A) Rozpor. 364. — B) Společný zájem. 371. — C) Mys Finis - terae. 374. — D) Ale větší jest víra... 379.
Věda a středověk, věda a církev. A) Několik poznámek. 397. — B) Několik dokladů - pêle měle. 407.
XXI. **Zbraně pravdy** 417
XXII. **Ukaž mi víru ze skutků svých!** . . 433
A) Léčka. 433. — B) Život z víry. 439. — C) Květy. 443. — Krátká úvaha o Boží prozřetelnosti. 451.
XXIII. **Náboženství** 460
A) Explicantur termini. 460. — B) Protest! 470. — C) Kult. 479.
XXIV. **Náhražka za křesťanství** 490
A) Proč náhražka? 490. — B) Obejde se lidstvo bez náboženství? 494.
XXV. **V loďce Petrově** 509
A) Kde Petr, tam církev. 509. — B) Trojí úřad církve. Autorita. 516. — C) Neomylnost papežská. 576.
XXVI. **Zkušební kámen** 542
A) Apoštolská. 543. — B) Jedna. 546. — C) Svatá. 550. — D) Katolická. 554. E) Aj, já jsem s vámi... 562.
Hlas svědků. A) Hlas z nové doby — svědectví cizích. 567. — B) Hlas ze starých dob — svědectví našich. 374.

XXVII. **Posvátná sedma** 587
XXVIII. **Spojení hmoty a milosti** 600
XXIX. **Památník věčné lásky** 612
A) Kříž. 612. — B) Mše sv. a kříž. 615.
— C) Svátostná hostina. 626.
XXX. **Ve vlasti!** 635
Dodatky. 648.
Rejstřík.

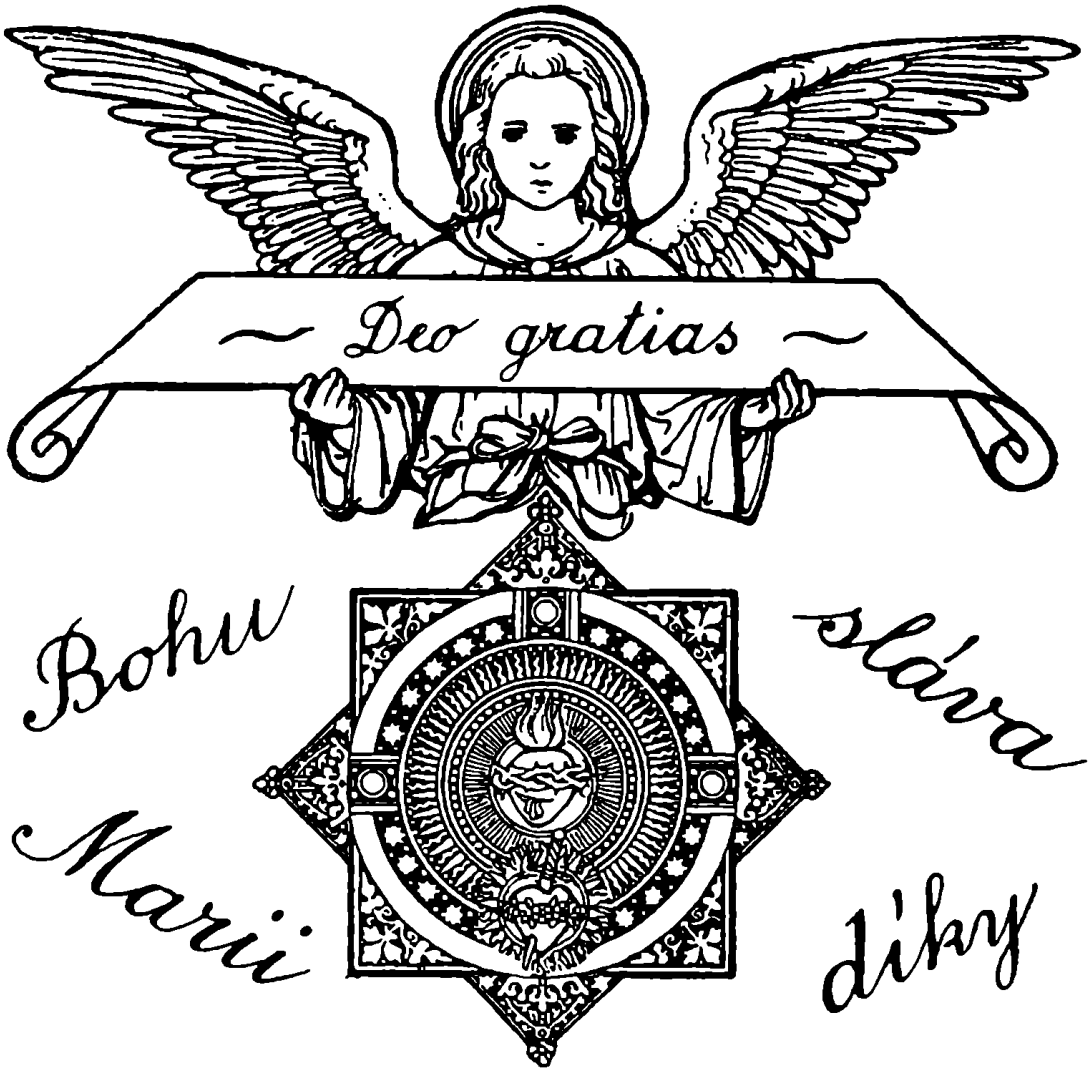

Vytiskly grafické podniky Fr. Kusák, Vyškov.